

ÎNVĂȚĂTURA DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române
Și cu binecuvântarea și puetarea de grijă Înalt Prea Sfințitului
IUSTINIAN
Patriarhul României
la anul 1952 de Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor,
retipărită în anul 1992 la București, în anul 1993 la Cluj iar în anul 1996 la Iași.

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă și de istoria neamului românesc. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER cu menționarea sursei.

Culegere și editare : Anonim

Digitalizare pdf : Apologeticum

La prezenta ediție electronică au fost confruntate textele publicate în ediția primă din 1952 și cea din 1996.

© 2005 APOLOGETICUM.

<http://apologeticum.net>

[http://www.angelfire.com/space2/carti/
apologeticum2003@yahoo.com](http://www.angelfire.com/space2/carti/apologeticum2003@yahoo.com)

Cuvânt înainte
la ediția din 1952

Nevoia unei “Cărți de Învățătură”, care să cuprindă pe scurt și pe înțelesul tuturor adevărurile de credință ale Sfintei noastre Biserici Ortodoxe a Răsăritului, se făcuse simțită de multă vreme, atât de slujitorii altarelor, cât și de credincioșii Bisericii noastre.

Vechea “Mărturisire Ortodoxă”, operă a marelui mitropolit al Kievului Petru Movilă (1596 - 1646), de care s-au slujit înaintașii noștri și care a folosit atât de mult nenumăratelor generații de credincioși, pentru întărirea în credință, nu se mai păutea găsi decât cu greu. Și “Mărturisirea Ortodoxă” a cunoscut, la noi, cea mai largă răspândire, nu numai pentru că a constituit singurul dreptar de învățătură și de viață creștină, pentru marea mulțime a credincioșilor, ci și pentru faptul că ea este strâns legată de trecutul Bisericii Ortodoxe Române. Într-adevăr, în lupta pe care Ortodoxia a dus-o în trecut, **atât împotriva încercărilor catolicismului de a se infiltra prin prozelitism în mijlocul credincioșilor ortodocși, cât și împotriva protestantismului, care caută să falsifice adevărurile de credință ale Bisericii Ortodoxe**, Sinodul de la Iași, întrunit în anul 1642, a opus tuturor acestor încercări “Mărturisirea Ortodoxă” a lui Petru Movilă, care, cercetată și tradusă în grecește la acest Sinod și aprobată apoi de Sinodul local din Constantinopol, la 1643, a devenit o adevărată pavază a Ortodoxiei împotriva atacurilor celor de altă credință.

Tradusă pentru întâia oară în românește de logofătul Radu Greceanu și tipărită la Buzău în 1691, această Mărturisire Ortodoxă, considerată drept carte simbolică a Bisericii Ortodoxe a Răsăritului, a cunoscut la noi între 1691 și 1932, o mare popularitate, tipărindu-se într-un număr de 17 ediții (10 la București, 2 la Neamț, 3 la Sibiu, 1 la Buzău și 1 la Iași). O nouă ediție critică, apărută în 1942, nu a constituit însă, o carte de largă răspândire, pentru că, în loc de o traducere nouă, a publicat traducerea de la 1691, a lui radu Greceanu, care, din cauza particularităților limbii, nu mai putea fi înțeleasă de credincioșii Bisericii noastre.

Pentru împlinirea lipsei unei “Cărți de Învățătură”, care să pună la îndemâna credincioșilor adevărurile de credință și dreptarul de viață al Sfintei noastre Biserici, Sfântul Sinod, folosindu-se pe deplin de libertatea acordată de regimul de democrație populară tuturor cultelor religioase din Patria noastră¹, a hotărât tipărirea unui dreptar de credință și de viață creștină, care să folosească atât slujitorilor altarelor, în lucrarea de catehizare a credincioșilor, cât și credincioșilor doritori a înainta în cunoașterea adevărilor de credință ortodoxă și în desăvârșirea vieții duhovnicești.

“Învățătura de credință creștină ortodoxă” păstrează și mai departe împărțirea materiei după modelul “Mărturisirii Ortodoxe”. Totuși, ea reprezintă față de aceasta un progres deosebit. Ea este mai bogată, dezvoltând anumite părți pe care “Mărturisirii Ortodoxe” le înfățișează numai pe scurt și aduce pe lângă temeurile scripturistice, în expunerea învățăturii ortodoxe, și o seamă de temeuri patristice. Limba folosită este lipsită de arhaisme, care ar fi făcut-o neînțeleasă și, peste tot, învățătura este înfățișată într-o formă de înțeles tuturor.

“Învățătura de credință creștină ortodoxă” constituie în același timp un Catehism, punând la dispoziția credincioșilor Sfintei noastre Bisericii, elementele de care au nevoie, pentru o pregătire și îndrumare duhovnicească temeinică, în scopul de a deveni buni credincioși ai Bisericii noastre și devotați cetățeni ai Patriei noastre.

Dăm drumul acestei cărți în lumea creștină ortodoxă, însoțind-o cu binecuvântările noastre și cu nădejdea că ea va da însutit rod duhovnicesc.

Al tuturor de bine doritor și rugător către Dumnezeu,

† IUSTINIAN
Patriarhul României

27 octombrie 1952
La a 310-a aniversare de la
închiderea Sinodului de la Iași.

¹ Când a fost scrisă această prefață România se afla deja sub teroarea regimului comunist.

Prefață la ediția din 1996

CREDINȚA ORTODOXĂ - ARVUNA VIETII VEȘNICE

„Și Iisus i-a zis: Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, viu va fi și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac”.

(Ioan 11, 25-26)

Credința este legătura vie, liberă și conștientă dintre om și Dumnezeu, Făcătorul Cerului și al Pământului. Ea este răspunsul permanent al omului la iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu pentru el. Credința este, deodată, o cale sau un mod de cunoaștere a realităților veșnice, netrecătoare și nevăzute, și o arvună sau pregustare încă din lumea aceasta a darurilor din Împărăția cerurilor promisă de Dumnezeu oamenilor (Matei 3, 2; 5, 12). În acest înțeles, Epistola către Evrei arată: „credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei 11,1), iar Sfântul Maxim Mărturisitorul († 662) precizează: „Credința este o putere de legătură, care înfăptuiește unirea desăvârșită, nemijlocită și mai presus de fire a celui ce crede, cu Dumnezeu cel crezut” (*Răspunsuri către Talasie*, 33; **Filocalia românească**, vol. 3, p. 118, ediția 1948).

Ca legătură vie a omului cu Dumnezeu, credința este începutul vieții veșnice încă din lumea aceasta, Acest adevăr ni l-a descoperit Însuși Mântuitorul Iisus Hristos zicând: „Aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 3) sau „Adevărat, adevărat, zic vouă: Cel ce crede în Mine are viață veșnică” (Ioan 6, 47).

Forma cea mai vie de manifestare a credinței în Hristos este iubirea față de El și față de aproapele, iar această iubire este pentru om începutul mântuiei sale și al vieții veșnice la care a fost chemat de Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Petru spune creștinilor din timpul său: „Pe El (Hristos) fără să-L fi văzut, Îl iubiți; întru El, deși acum nu-L vedeți, voi credeți și vă bucurați cu bucurie negrăită și preamărită, dobândind răsplătă credinței voastre mântuirea sufletelor” (I Petru 1, 8-9).

De fapt, Mântuitorul Însuși a arătat că toată învățătura dată de Dumnezeu oamenilor pentru dobândirea vieții veșnice se poate rezuma în porunca iubirii față de Dumnezeu și a iubirii față de aproapele: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta. „Aceasta este cea dintâi poruncă, iar a doua e aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Mai mare decât aceasta nu este altă poruncă (Marcu 12, 30-31).

Credința în Dumnezeu arată în modul cel mai intens în iubirea față de El se cultivă în Biserica lui Hristos, „Stâlpul și temelie adevărului” (I Timotei 3, 15). Viața liturgică a Bisericii, cu Sfintele Taine și ierurgii, cu rugăciunile și cu cântările ei, sunt deodată izvoare și roade ale credinței în Dumnezeu și ale iubirii față de El, iubire care se vede apoi în viața curată, trăită în sfințenie și fapte bune de ajutorare a semenilor noștri. De aceea, Sfânta Evanghelie a lui Hristos și Biserica Lui ne cheamă, deodată, la dreapta credință și dreapta viețuire, la împlinirea poruncii iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele.

Două mari probleme cu care se confruntă mereu Biserica în lucrarea ei de mântuire a lumii, și mai ales în timpul nostru sunt: pe de o parte, necredința sau indiferența religioasă, iar pe de altă parte, credințele false sau rătăcite. Biserica trebuie, pe de o parte, să cheme fără

Învățătura de credință creștină ortodoxă

încetare și cu multă iubire pe toți oamenii la credință, știind că „*Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*” (I Timotei 2, 4), iar pe de alta parte, să apere dreapta credință în fața rătăcirilor, pentru că nu este de ajuns să avem o credință religioasă oarecare, ci trebuie să avem dreapta sau adevărata credință.

Sfântul Apostol Petru avertizează și el împotriva rătăcirii de la dreapta credință: „*nu fost în popor și prooroci mincinoși, după cum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura eresuri pierzătoare și tăgăduind chiar pe Stăpânul Care i-a răscumpărat, își vor aduce lor grabnică pieire. Și mulți se vor lua după învățăturile lor rătăcite și din pricina lor calea adevărului va fi hulită. Și din poftă de avere și cu cuvinte amăgitoare ei vă vor momi pe voi și...ș. Având ochii plini de pofta desfrânării și fiind nesățioși de păcat, ei amăgesc sufletele nestatornice; inima lor e deprinsă la lacomie și sunt fiii blestemului, părăsind calea cea dreaptă, au rătăcit și...ș. Aceștia sunt izvoare fără apă și nori purtați fără furtună, cărora li se păstrează, în veac, întunericul cel de nepătruns* (II Petru 2, 1-3 și 74-17).

Dar pentru ca să ne ferim de rătăcire, avem nevoie de a cunoaște bine credința dreaptă sau ortodoxă. De aceea, Biserica cheamă pe credincioșii ei la cunoașterea și apărarea credinței ortodoxe.

Cartea de față, „**Credința ortodoxă**”, a fost mai întâi publicată cu titlul „**Învățătura de credință creștină ortodoxă**”, în anul 1952, cu binecuvântarea Patriarhului Iustinian, cu prilejul celei de-a 310-a aniversari a Sinodului de la Iași (1642), care a cercetat și completat „**Mărturisirea ortodoxă**” a Mitropolitului român Petru Movilă al Kievului, aprobată în 1643 și de un sinod de la Constantinopol.

Ediția din 1952, însă mult îmbunătățită, a mai fost publicată la București (1992) și la Cluj (1993), iar acum la Iași, în editura mitropolitană Trinitas. Cu recunoștință, mulțumim Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru că a binevoit să acorde Mitropoliei Moldovei și Bucovinei filmele cu textul cules și dreptul de a publica această carte. Meritul deosebit al cărții este faptul ca, sub forma unui catehism pentru adulți, explică dreapta credința și dreapta viețuire a Bisericii, pe temeiul Sfintelor Scripturi și scrierilor Sfinților Părinți.

Cu speranța că această carte va fi de mare folos atât tinerilor, cât și vârstnicilor, binecuvântăm pe ostenitorii de la Tipografia mitropolitană **Trinitas** și pe toți cititorii dornici să cunoască și să traiască dreapta credință în Hristos care este arvuna mântuirii și a vieții veșnice.

† DANIEL

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Sfintele Paști, 1996
Mănăstirea Bucium – Iași

INTRODUCERE

CEA DINTÂI DATORIE A CREDINCIOSULUI

1. Care este cea dintâi datorie și cea mai mare grijă a credinciosului în viață?

Cea dintâi datorie și cea mai mare grijă a credinciosului în viață este grija de mântuirea sufletului său. Nimic pe lume nu e mai de preț pentru el ca mântuirea sufletului, după cuvântul Mântuitorului, care zice: *«Ce va folosi omului de ar dobândi Lumea toată și-și va pierde sufletul său? Sau ce va da omul, în schimb, pentru sufletul său?»* (Marcu 8, 36-37).

2. Dar ce este mântuirea?

Mântuirea este eliberarea din robia păcatului și a morții și dobândirea vieții de veci, în Hristos. Ea ne-a fost făcută cu puțință de întruparea, jertfa, învierea și înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos la cer, și ne-o însușim prin harul dumnezeiesc, cu care trebuie să conlucrăm prin credință și fapte bune. De mântuire se poate împărtăși orice om, căci Dumnezeu *«voiește ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului.»* (I Tim. 2, 4).

3. Unde se găsește adevărul care duce la mântuire?

Adevărul care duce la mântuire se găsește în Sfinta Biserică Ortodoxă, *„stâlpul și temelie adevărului”* (I Tim. 3, 15).

4. De la cine are Biserica Ortodoxă acest adevăr?

Biserica Ortodoxă are acest adevăr de la Dumnezeu însuși, vestit mai dinainte prin patriarhii, dreptii și proorocii Vechiului Testament, care au avut o viața și cugetare sfântă, și apoi în mod desăvârșit prin Însuși Fiul Său întrupat Domnul nostru Iisus Hristos, Mântuitorul, cum spune Sfântul Apostol Pavel: *«După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor la toate și prin Care a făcut și veacurile; Care fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui și Care ține toate cu cuvântul puterii SaLe...»* (Evr. 1, 1-3).

5. Cum a dat Dumnezeu acest adevăr?

Acest adevăr l-a dat Dumnezeu prin Descoperirea dumnezeiască.

DESPRE DESCOPERIREA DUMNEZEIASCĂ

6. Ce este Descoperirea dumnezeiască?

Descoperirea sau Revelația dumnezeiască este comoara de adevăruri pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor, pentru ca aceștia cunoscându-L pe El, voia Lui și lucrarea Lui, să-L cinstească după vrednicie, să-I împlinească voia și prin aceasta să se mântuiască.

7. Ce dovedește din partea lui Dumnezeu această Descoperire?

Descoperirea dumnezeiască dovedește marea iubire a lui Dumnezeu față de oameni. *„Dumnezeu este iubere”* (I Ioan 4, 8), iubire nesfârșită, un ocean de iubire, cum zic Sfinții Părinți. Prin ea Dumnezeu revarsă lumina și căldura Lui, cea mai presus de fire, asupra, întregii făpturi și o ajută să se împărtășească cât mai deplin de puterea cea de sus și de adevărul cel mântuitor. Descoperirea lui Dumnezeu e însăși această lumină ce ni s-a dat din nesfârșita Lui iubire față de noi.

8. Dumnezeu a dat Descoperirea Sa pentru toți oamenii?

Descoperirea dumnezeiască a fost dată pentru toți oamenii, pentru că toți au nevoie de mântuire, dar, întrucât nu toți erau vrednici de a primi Descoperirea direct de la Dumnezeu, ea

a fost încredințată anumitor oameni aleși, care la rândul lor s-o vestească celor ce doresc a o primi.

9. De ce nu toți oamenii pot prizni Descoperirea direct de la Dumnezeu?

Pentru nevrednicia pricinuită de necurăția sufletului și a trupului lor, în urma căderii în păcat a protopărinților noștri.

10. Care au fost vestitorii Descoperirii dumnezeiești?

Oamenii aleși de Dumnezeu în acest scop au fost patriarhii, Moise, dreptii și proorocii, care au primit și au vestit cuvântul lui Dumnezeu în sânul poporului evreu. Această Descoperire a fost adusă osmenilor în chip deplin de Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, „*Lumina cea adevărată, care Luminează pe tot omul ce vine în lume*” (Ioan 1, 9). Mântuitorul a răspândit în lume Descoperirea dumnezeiască prin Sfinții Săi Apostoli și Ucenici, în Biserica întemeiată de El și intrată în istorie la Cincizecime.

11. Este cu putință ca Dumnezeu să Se descopere oamenilor?

Este cu putință. S-a susținut, totuși, de către unii înțelepți pagâni și de către unii eretici, că Dumnezeu nu Se putea descoperi oamenilor. Întâi pentru că Dumnezeu cel nesfârșit, cel nematerial, cel neschimbător și cel veșnic nu S-ar fi putut apropia și nu ar fi avut deci cum să fie cunoscut de către ceea ce este mărginit, trupesc, schimbător și trecător. În al doilea rând, dacă Dumnezeu S-ar fi apropiat de ființele muritoare, aceste ființe slabe și neajutorate nu ar fi reușit să cuprindă și să înțeleagă Descoperirea care li se făcea. Acei păgâni și eretici judecău așa, pentru că ei socoteau pe Dumnezeu ca o putere nepersonală, lipsită de viață și mai ales de iubire.

Pentru noi, creștinii, nu sunt asemenea opreliști, fiindcă, după învățătura Bisericii, Dumnezeu este o ființă personală, care poate avea legături cu alte persoane, și, deci, și cu oamenii. Sfânta Scriptură însăși ne învață că Dumnezeu a ținut, din cele mai îndepărtate timpuri, mereu legătura cu oamenii, adică dându-le Descoperirea Sa: „*În multe rânduri și în multe chipuri odinioară Dumnezeu grăind părinților prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă a grăit nouă întru Fiul*” (Evr. 1, 1). Ca izvor al vieții și al iubirii, Dumnezeu Se apleacă și Se descoperă continuu oamenilor. El nu e niciodată prea sus sau prea departe, pentru că El sălășluiește și în inimile noastre.

Descoperirea dumnezeiască privește pe oameni și ei pot s-o primească. Ei sunt „*chipul și asemănarea Lui Dumnezeu*” și, prin aceasta, îndreptățiți la cinstea descoperirilor de sus. Această cinste a mers până acolo încât Descoperirea deplină adusă de Fiul lui Dumnezeu pe pamânt s-a făcut prin întruparea Sa în om. Credinciosul poate primi Descoperirea dumnezeiască, apoi, și pentru că el însuși e mistuit de dorul fierbinte după Dumnezeu. Psalmistul lămurește aceasta zicând: „*În ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule. Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu; când voi veni și mi voi arăta feței lui Dumnezeu?*” (Ps. 41, 1-2). Un scriitor bisericesc arată astfel suspinul inimii sale după Dumnezeu: «Că ne-ai făcut spre a Te căuta și nelinițit este sufletul nostru până nu se va odihni întru Tine».² Ca ființă înzestrată cu minte, întruât este creat după «*chipul Lui Dumnezeu*», cum am spus, omul poate primi adevăruri din partea lui Dumnezeu. Acesta, în nesfârșita Sa înțelepciune ușurează căile de înțelegere a adevărilor date, în cei care s-au făcut vrednici de El printr-o viață aleasă și au primit harul Duhului Sfânt.

12. De ce are o autoritate mai mare Descoperirea dumnezeiască decât mintea omenească în lucrarea mântuirii?

Pentru că Descoperirea dumnezeiască nu greșește și nu înșeală niciodată, fiind garantată de Dumnezeu însuși Care e Adevărul (Ioan 14, 6), de nesfârșita Lui înțelepciune și de împlinirea până astăzi a atâtoro dintre cele vestite de această Descoperire. Mintea omenească poate înțelege unele dintre cele cuprinse în Descoperirea dumnezeiască, dar ea nu poate

² Fer. Augustin, *Mărturisiri*, I, 1, Migne, P. L., XXXII, col. 661.

pătrunde toată această Descoperire. Pentru ca mintea noastră să fie întru totul de aceeași părere cu Descoperirea de sus ar trebui să cunoaștem pe Dumnezeu în ființa Sa. Dar cum ființa lui Dumnezeu nu poate fi cunoscută pentru că mijloacele firești pe care mintea noastră ni le pune la îndemână nu ajută la acest lucru, noi punem toată încrederea în adevărurile Descoperirii, care ne fac cunoscut pe Dumnezeu prin predicarea sau vestirea cuvântului despre El.³

Descoperirea dumnezeiască e vrednică de a fi primită de mintea noastră. Dacă mintea își pune încrederea în făgăduiala unui om serios și vrednic de laudă, despre care știm sigur că nu ne înșala, de ce să nu dăm aceeași crezare cuvintelor lui Dumnezeu însuși?⁴ «Nu e mai cuminte zice Origen, să dăm mai multă crezare lui Dumnezeu?»⁵ De asemenea, Sfântul Ioan Gură de Aur ne îndeamnă să ne încredem totdeauna în Dumnezeu, chiar atunci când cuvântul Lui pare a fi împotriva felului nostru de a judeca și de a vedea. Judecata și vederea noastră se pot înșela; cuvântul Lui, niciodată.

13. Câte feluri de Descoperiri sunt?

Privită în izvorul ei, care e Dumnezeu, Descoperirea dumnezeiască e una singură. Dacă, însă, ținem seama de căile folosite pentru a ajunge până la noi, Descoperirea este de două feluri: întâi, Descoperirea dată pe calea firii; și al doilea, Descoperirea dată pe calea mai presus de fire, adică pe calea supranaturală. Aceasta din urmă nu poate fi primită fără ajutorul lui Dumnezeu, dat celui credincios.

14. Ce se înțelege prin Descoperirea pe calea firii?

Prin Descoperirea pe calea firii, numit și Revelația naturală, se înțelege comoara de învățături pe care natura și firea omenească ni le dezvăluie despre existența și unele însușiri ale lui Dumnezeu. Natura în mijlocul căreia trăim ne spune că este Cineva care a făcut-o. Mintea ne spune că zidirea trebuie să aibă un Ziditor, pentru că nu poate fi ceva pricinuit fără un pricinuitor. Ordinea și frumusețea desăvârșită a alcătuirii lumii oglindesc lucrarea unui Făcător atotputernic, prea înțelept și prea iubitor. Întreaga fire ne grăiește despre Dumnezeu, după cuvântul Psalmistului: „*Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria. Ziua zilei spune cuvânt și noaptea nopții vestește știința. Nu sunt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă. În tot Pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor*” (Ps. 18, 1-4). Întreaga făptură, prin ordinea și armonia ei arată că din carte și strigă pe Stăpânul și Făcătorul ei - spune Sfântul Atanasie.⁶ Chiar dacă unele popoare se închina la pietre și la lemne, ele știu că este Cineva mai mare decât ele.⁷ «Întreabă lumea, podoaba cerului, și vezi dacă nu-ți răspund după înțelegerea lor: „Dumnezeu ne-a făcut”. Lucrurile acestea le-au cercetat și nobilii filozofi și din artă au cunoscut pe artist».⁸ Sfântul Apostol Pavel întărește și adâncește cuvântul Psalmistului: „*Cele nevăzute ale Lui (Dumnezeu) de la facerea lumii, înțelegându-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare*” (Rom. 1, 20).

15. Ce se înțelege prin Descoperirea pe calea mai presus de fire sau pe calea supranaturală?

Se înțelege Descoperirea rânduită și dată de Dumnezeu prin anumiți oameni aleși (în Vechiul Testament) și mai apoi prin Însuși Fiul Său întrupat (în Noul Testament). Prin Descoperirea firii ne ridicăm numai la adevărul că există Dumnezeu și la câteva dintre însușirile Lui. Dacă ne-am mărgini la această Descoperire, nu ne-am deosebi de păgânii înaintați ai vremurilor vechi, și mai ales ne-am lipsi de bucuriile și fericirea pe care ni le-a adus Descoperirea pe calea supranaturală. Aceasta din urmă ne face creștini, pe când cealaltă,

³ Tertulian, *Contra lui Marcian*, I, 18, Migne, P. L., II, col. 226.

⁴ Sf. Ciprian, *Despre moarte* 6, Migne, P. L., IV, col. 586.

⁵ Origen, *Contra lui Cels*, I, 11, Migne, P. G., XI, col. 676.

⁶ Sf. Atanasie, *Contra Grecilor*, Migne, P. G. XXV, col. 68.

⁷ Fer. Ieronim, *Comentar La Psalm 95; Anecdota Meredsolara* 3, 2, 137.

⁸ Fer. Augustin, *Cuvântări* 141, 2, 2, Migne, P. L., XXXVIII, col. 776.

marginită numai la cugetare, ne ține doar la porțile creștinismului. Descoperirea sau Revelația supranaturală nu poate fi primită și înțeleasă decât de omul credincios, adică prin credință.

16. Prin ce s-a dat oamenilor Descoperirea supranaturală?

Ea a fost dată uneori prin anumite semne minunate, pe care omul le cunoaște prin simțuri; de pildă arătarea lui Dumnezeu către Avraam, sub trei bărbați, la stejarul lui Mamvri (Fac.18. 1-2), sau arătarea Mântuitorului după Înviere către ucenicii Săi (Ioan 20, 19-31). Avem aci o Descoperire din afară. Dar, de cele mai multe ori, Descoperirea pe calea supranaturală e dată sufletului omenesc printr-o luminare deosebită, pe care aceasta n-ar fi putut-o câștiga numai prin puterea cugetării sale. Această luminare a sufletului și înzestrare a lui cu puterea de a primi anumite adevăruri ale Descoperirii dumnezeiești este *insuflarea* sau *inspirația* dumnezeiască. Avem aici o Descoperire care se face numai sufletului și prin suflet și pe care o putem numi duhovnicească sau dinlăuntru.

Sfânta Scriptură spune chiar și în Vechiul Testament, în multe locuri (Ieș. 4, 12; II Regi 23, 2; Isaia 6, 1-8; 8, 1; Avacum 2, 2 etc.), ca Dumnezeu este Acela care a grăit prin gura proorocilor: Sfântul Apostol Pavel rezumă astfel istoria și felurimea acestei Descoperiri: „După ce Dumnezeu odinioară în multe chipuri a grăit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (Evr. 1, 1-2). Descoperirea prin semne minunate, controlate de simțuri și prin insuflarea Duhului Sfânt are autoritate hotărâtoare pentru viața religioasă și pentru mântuire. Numai prin această Descoperire omul are cunoașterea celor duhovnicești și poate deveni duhovnicesc.

17. Când s-a dat oamenilor Descoperirea supranaturala?

Această Descoperire s-a dat de la facerea primilor oameni, în rai, până la venirea Mântuitorului, care a încununat și a desăvârșit Descoperirea. Această lungă durată - 5508 ani - se poate împărți în trei părți: Cea dintâi se întinde de la facerea primilor oameni, până la darea Legii Vechiului Testament. Această primă parte se împarte la rândul ei în două: 1) de la facerea primilor oameni până la căderea în păcat; 2) după căderea în păcat. Descoperirea se înfățișează potrivit stării omului din aceste două răstimpuri. În rai, omul s-a bucurat de o Descoperire directă din partea lui Dumnezeu, Care-i vorbea personal. Dumnezeu îl povățuia și-l conducea direct, îl învăța despre Sine, despre legătura Sa cu omul și rostul acestuia în lume și petrecea împreună cu acest om.

Partea a doua a Descoperirii începe odată cu darea Legii Vechiului Testament; ea cuprinde toate veacurile – aproape 14 – călăuzite de legea lui Moise și de prooroci și se încheie odată cu venirea Mântuitorului. Această parte a Descoperirii nu e deplină, ci pregătitoare pentru Descoperirea cea deplină. Sfântul Apostol Pavel o numește „*călăuză către Hristos*” (Gal. 3, 24).

Partea a treia a Descoperirii este aceea a plinătății harului și adevărului (Ioan 1, 17). Ea începe odată cu venirea Mântuitorului și se încheie cu ultima scriere a Noului Testament. Ne găsim pe treapta cea mai înaltă a Descoperirii dumnezeiești făcute în persoana însăși a Mântuitorului, Care ne dă deplina cunoaștere despre Dumnezeu, ca Acela Care este Însuși Fiul lui Dumnezeu (Matei 11, 27; Ioan 17, 6). Sfântul Apostol Pavel spune aceasta în chip hotărât: „*În zilele acestea mai de pe urmă (Dumnezeu) a grăit întru, Fiul*” (Evr. 1, 2), și tot el o lămurește, arătându-i și scopul: „*Făcându-ne cunoscută taina voii Sale după buna Lui socotință, astfel cum hotărîse La Sine mai înainte, spre iconomia plinirii vremurilor, ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ întru El*” (Efes. 1, 9-10).

18. De unde știm că Iisus Hristos este desăvârșirea și plinirea Descoperirii?

Din Sfânta Scriptură, din împlinirea întocmai a proorociilor Vechiului Testament și din istoria Bisericii Creștine.

În adevăr, Sfântul Apostol Pavel precizează: „*Iar când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său Cel născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea*” (Gal. 4, 4-5). Sfintele Evanghelii ai întreg Noului Testament întăresc întru totul adevărul că Iisus Hristos e Fiul lui Dumnezeu întrupat și plinitorul Descoperirii dumnezeiești.

Proorociile Vechiului Testament privitoare la Mesia, la Răscumpărătorul, la Fiul lui Dumnezeu, s-au împlinit întocmai în persoana lui Iisus Hristos. Sfinții Evangheliști și Sfântul Apostol Pavel citează, adesea în amănunt, proorociile ce s-au împlinit în persoana Mântuitorului. Proorocul Isaia - supranumit și Evanghelistul Vechiului Testament – vorbește pe larg de nașterea și mai ales de patimile, moartea și proslăvirea lui Mesia (Isaia 7 și 63). Toată această proorocie s-a împlinit întocmai în faptele și viața lui Iisus Hristos, așa cum sunt înfățișate de Noul Testament (Matei 1, 21; Luca 1, 31 ș. u.; I Cor.15, 3; I Petru 2, 24; Matei 26, 62; Fapte 8, 32; I Ioan 3, 5 etc.).

Documentele creștine, păgâne și iudaice din veacurile I și II susțin, fără deosebire, că Iisus Hristos ca Dumnezeu-Om este o persoană istorică sub împărații August și Tiberiu și a suferit moartea sub Ponțiu Pilat. Aceleași documente, afară de cele iudaice, constată că nici o alta persoană purtând același nume, sau alt nume, nu a avut rolul și faptele lui Iisus Hristos. Marile înfăptuiri ale Bisericii adevăresc și ele Dumnezeuirea intemeietorului ei.

19. Se poate vorbi despre trepte ale Descoperirii dumnezeiești?

Se poate vorbi cu toată siguranța. Am văzut mai înainte că Descoperirea dumnezeiască poate fi împărțită în trei mari perioade de timp. Fiecăreia dintre aceste perioade îi corespunde mai mult sau mai puțin o treaptă de înaintare, cu toate că aceste trepte nu sunt nici totdeauna egale și nici nu vin unele după altele într-o ordine neschimbată. Timpul de la căderea în păcat până la darea Legii pe muntele Sinai cuprinde nu numai strădaniile ale firii omenești spre cunoașterea adevărului și deci a lui Dumnezeu, ci și ajutoare directe de sus, prin Descoperirea mai presus de fire, făcută patriarhilor. La fel, după darea Legii. După venirea Mântuitorului, Care a desăvârșit Descoperirea, cele două trepte ale Descoperirii de dinainte n-au fost înlăturate. Deci, în linii mari, Biserica admite trepte în lucrarea Descoperirii supranaturale.

Cum este și firesc, Biserica pune accentul pe cele două trepte în Descoperirea dumnezeiască, înfățișate prin cele două Testamente. Sfântul Grigorie Teologul, vorbind despre schimbările produse de către acestea în viața omenirii de-a lungul timpului, le numește cutremure de pamânt și le schițează astfel: «Cele două Testamente sunt două cutremure dintre care unul face trecerea de la idololatrie la legea lui Moise; celălalt, de la legea lui Moise la Evanghelia. Dar e și un al treilea cutremur, care este mutarea din această viață în cealaltă».⁹ Deci Biserica admite mersul treptat al Descoperirii dumnezeiești.

Treapta de la Vechiul la Noul Testament e arătată de nenumărate ori de Mântuitorul, de Sfinții Apostoli și de Sfinții Părinți. Ei arată că este o desăvârșire a Noului Testament față de cel Vechi. Acesta din urmă își păstrează valoarea lui, e adevărat. Mântuitorul zice: „*Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii; nu am venit să stric, ci să plinesc. Că adevărat zic vouă: Înainte de a trece cerul și pământul, o iotă sau o cirtă nu va trece din Lege, până ce vor fi toate*” (Matei 5, 17-18). Dar aceste lucruri din Vechiul Testament trebuie «plinite» în lumina gradului nou de Descoperire (Noul Testament): „*Ați auzit că s-a zis celor de demult...*”, „*Iar Eu zic vouă*” (Matei 5, 21 ș.u.). Noul Testament e dezvoltarea și plinirea celui Vechi; dar e mai mult decât atât: el e «răsăritul cel de sus», care face să treacă «umbra legii». Sporul în descoperirea persoanelor Sfintei Treimi e arătat de Sf. Grigorie Teologul, prin cuvinte ca: «Adaosuri parțiale», «înălțări», «înaintări» și «treceri din slavă în slavă».¹⁰ Duhul Sfânt însuși și-a rânduit lucrarea Lui în chip treptat, măsurând-o după puterea de primire a Sfinților Ucenici. Astfel, la început a lucrat prin minunile săvârșite de Domnul, după patimi și înviere a fost insuflat Ucenicilor, iar după înălțare, la Cincizecime, S-a arătat în chip de limbi de foc.¹¹

20. De ce învățătura creștină e socotită drept cea mai înaltă treaptă a credinței?

Pentru că învățătura creștină a fost dată de Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, și pentru că nimeni altul n-a cunoscut că El de-a dreptul pe Dumnezeu și

⁹ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul V Teologic*, 25, Migne, P. G., XXXVI, col. 160 D, 161 A.

¹⁰ Sf. Grigorie Teologul, *op. cit.*, 26, col. 161 CD.

¹¹ Idem, *op. cit.*, 26, col. 164 A.

n-a învățat pe oameni chiar din izvorul care e Însuși Dumnezeu: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Cel Unul-Născut, Fiul, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1, 18). Mântuitorul însuși declară: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (Ioan 14, 9). Căci „nimeni nu cunoaște pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-l cunoaște nimeni, decât numai Fiul și acela căruia va voi Fiul să-i descopere” (Matei 11, 27). Iisus Hristos a adus Descoperirea celor mai mari taine ale adevărului dumnezeiesc, pe care omenirea s-a învrednicit să le cunoască de la începutul lumii. Credința adusă de El a astâmpărat și astâmpără setea după adevăr a nenumărate suflete. Ea a schimbat fața lumii vechi. Prin luminarea și schimbarea adâncă a sufletelor, ea a legat din nou viața omenească, veștejită de păcat de Izvorul nescătat al vieții netrecătoare: Dumnezeu. Ea a coborât cerul pe pământ, împlinind rugăciunea Psalmistului: „Doamne, pleacă cerurile Tale și Te pogoară, atinge-te de munți și fă-i să fumege” (Ps. 143, 5). Cerurile s-au plecat și chiar s-au deschis (Luca 2, 9-15; Matei 3, 16). În sfârșit, nici o altă credință sau cunoaștere religioasă n-a putut și nu poate înlocui pe cea creștină, fiindcă n-a avut și nu are roadele acesteia. Învățătura creștină stă pe culmea cunoașterii religioase, pentru că nicăieri sufletul credinciosului nu se desfată de adevăr, de dreptate, de fericire, de viață veșnică, ca în Hristos.¹²

21. Cum ne putem încredința de Descoperirea dumnezeiască?

Ne putem încredința de Descoperirea dumnezeiască pe două cai: 1. printr-una personală, aflată în cercetător; 2. prin cealaltă, aflată în cuprinsul Descoperirii. Cea dintâi e *credința*. Credința e socotită ca Descoperire. Ea singura ingaduie omului să vadă pe Dumnezeu.¹³ Ea singura ne duce într-o lume mai presus de fire și ne înzestrează cu puterea de a deosebi ce e omenesc de ce e mai presus de om. Cea de-a doua cale prin care ne încredințăm despre Descoperirea dumnezeiască sunt *semnele* aflate chiar în Descoperire. Au fost și sunt semne vădite ale Descoperirii dumnezeiești.

22. Care sunt semnele adevăratei Descoperiri dumnezeiești?

Semnele Descoperirii dumnezeiești sunt următoarele:

- 1) Înălțimea învățăturilor descoperite;
- 2) Curația lor dumnezeiască;
- 3) Puterea lor de a schimba în bine pe oameni.

Aceste semne sunt *lăintrice* și ele pot fi înțelese numai când Descoperirea e bine cunoscută și e cercetată într-un duh de smerenie și de evlavie. Acest duh face fericit pe cel ce se dăruiește unei asemenea cercetări. Despre Descoperirea dumnezeiască ne încredințăm și prin *semne din afară: minunile și proorociile*, la care putem adăuga și calitatea morală a persoanei prin care se face Descoperirea.

23. Ce sunt minunile?

Minunile sunt fapte dumnezeiești mai presus de mintea și puterea omenească. Ele sunt fapte săvârșite în firea văzută numai cu puterea lui Dumnezeu, întrecând legile minții și ale firii, care se fac în momente extraordinare, hotărâte de Ziditor, și urmăresc luminarea și îndreptarea noastră în vederea mântuirii. Minunile arată voința lui Dumnezeu și tâlcuiesc căile Sale cele necunoscute.

Dumnezeu este cel dintâi și cel mai mare făcător de minuni, ca unul Care este Însuși izvorul lor. Mântuitorul a săvârșit pe pământ minuni asupra firii, asupra oamenilor și asupra Sa însuși. El a oprit furtuna pe mare, a scăpat pe Petru de la înec, a prefăcut apa în vin, a înmulțit pâinile și peștii, a vindecat bolnavi, a înviat morți, ceea ce-L face să spună: «De n-aș fi făcut întru ei lucruri pe care nimeni altul nu le-a făcut, păcat n-ar avea» (Ioan 15, 24). Dintre minunile pe care Mântuitorul le-a făcut asupra-Și, cea mai mare este învierea Sa din morți. Minunile Sale dovedesc obârșia și puterea Sa dumnezeiască, așa cum El însuși declară: „Lucrurile pe care Mi le-a dat Tatăl să le săvârșesc, aceste lucruri pe care le fac, mărturisesc despre Mine că Tatăl M-a trimis” (Ioan 5, 36). Minuni au făcut și oamenii aleși de Dumnezeu

¹² Fer. Augustin, *Comentar la Evanghelia după Ioan*, 26, 4, Migne, P. L., XXXV, col. 1608.

¹³ *Epistola către Diognet*, 8. 6, Funk; Petres Apostolici, 1, 1901, pag. 404; în *Scrierile Părinților Apostolici*, în „P.S.B.”, București, 1979, p. 342.

și plăcuți Lui ca, de pildă, unii dintre aceia prin care s-a dat Descoperirea dumnezeiască: Moise, Ilie, Elisei, Daniil, Iona, Apostolii și alții. Dar aceștia au săvârșit minuni numai cu puterea lui Dumnezeu, dovedind că aveau puterea Duhului de sus cu ei.

24. După ce se cunosc adevăratele minuni?

Minunile adevărate se deosebesc de cele mincinoase printr-o seamă de condiții, dintre care însemnăm:

1) Să fie vrednice de numele lui Dumnezeu și să fie cuprinse în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție;

2) Să se producă cu mijloacele cu care s-au produs minunile Mântuitorului și ale Sfinților;

3) Să nu se tăgăduiască unele pe altele sau să se opună unele altora;

4) Să nu contrazică Sf. Scriptură și Sf. Tradiție;

5) Să urmărească mântuirea sufletului omenesc;

6) Să aducă folos și spor vieții sufletești, nu morții sau păcatului;

7) Savârșitorul minurii să graiască numai adevărul, să ducă o viață fără pată și să nu urmărească interese personale sau scopuri egoiste;

8) Să îndrepte moravurile la cei ce văd minunea¹⁴;

9) Să poarte în ele siguranța și puterea Duhului lui Dumnezeu;

10) Să dovedească lucrarea proriei dumnezeiești.

25. Ce sunt proorociile?

Proorociile sau profețiile sunt arătări prin viu grai, sau prin scris, ale anumitor adevăruri și întâmplări care privesc viitorul, pe care Dumnezeu le vestește prin aleșii Săi, în vederea mântuirii și care se petrec întocmai. Cele cuprinse în proorocii nu pot fi cunoscute pe cale firească. Proorociile sau profețiile tălmăcesc voința lui Dumnezeu și ele se fac numai sub insuflarea Duhului Sfânt. Ele ocupă o bună parte din cărțile Vechiului Testament, unde prevestesc pe Mântuitorul și multe întâmplări din viitorul poporului iudeu și al altor popoare. Noul Testament însuși și Tradiția de la începutul Bisericii cuprind o seamă de proorocii; Mântuitorul încă a: proorocit (Matei 24 etc.).

Proorociile, ca semne ale Descoperirii dumnezeiești, stau numai în puterea lui Dumnezeu. Ele se deosebesc de prezicerile omenesti care se întemeiază sau pe socoteli plăpânde, sau pe superstiții. Proorociile dumnezeiești sunt făcute, ca și minunile, printr-o lucrare necunoscută firii omenesti. Marea lor autoritate stă în împlinirea lor. Împlinirea lor întocmai arată că Duhul Sfânt este autorul lor¹⁵. «Fiindcă cele prezise se întâmplă, cred și mă supun lui Dumnezeu», zice Teofil al Antiohiei.¹⁶ Cele mai însemnate proorocii ale Vechiului Testament sunt cele privitoare la Mântuitorul. Aceste proorocii, numite mesianice, au prezis cu mare siguranță vremea venirii Mântuitorului (Daniil 9, 24-27) nașterea, patimile, moartea, proslăvirea (Isaia 7, 14; 53, 2 și urm.) și chiar slujirile Sale de: profet (Deut. 18, 15; Isaia 42, 1-4), preot și împărat (Ps. 109, 4-6; 1, 5). Apostolii au arătat că spusele proorocilor despre Mesia-Hristos s-au împlinit întocmai¹⁷.

26. După ce semne se cunosc adevăratele proorocii?

Ele trebuie să întrunească aceleași condiții ca minunile. Mântuitorul, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți atrag în repetate rânduri atenția atât asupra proorocilor adevărați, cât și asupra celor mincinoși, pe care trebuie neapărat să-i deosebim. Pe cât de mult suntem datori să cugetăm cu evlavie la proorociile adevărate, pe atât de mult se cuvine să osândim și să combatem pe cele false. Mântuitorul spune că în vremurile tulburi și mai ales la sfârșitul lumii „se vor ridica hrisroși mincinoși și prooroci mincinoși și vor da semne mari și minuni, ca să amăgească, de va fi cu putință, și pe cei aleși” (Matei 24, 24). Asemenea prooroci mincinoși

¹⁴ Origen, *Contra lui Cels*, I, 68, Migne, XI, col. 788.

¹⁵ Origen, *op. cit.*, 6, 10, Migne, P. G., XI, col. 1305.

¹⁶ Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, I, 14, Migne, P. G., VI, col. 1045; în *Apologeți de limbă greacă*; în „P.S.B.”, București, 1980, p. 291.

¹⁷ Fer. Augustin, *Despre credință în lucrurile care nu se văd*, 7, 10, Migne, P. L., XL, col. 180.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

s-au ivit deseori și sunt și astăzi, dar ei trebuie să fie combătuți cu stăruință, pentru a nu fi lăsați să-și facă lucrul lor. Lactanțiu ne spune ca adevărații prooroci:

1) Predica toți un singur Dumnezeu;

2) Nu suferă de nebunie;

3) Nu sunt înșelători;

4) Nu umblă după averi sau câștig;

5) Nu se îngrijesc de cele necesare vieții, ci se mulțumesc cu întreținerea pe care le-o trimite Dumnezeu;

6) Proorociile lor s-au împlinit sau se împlinesc întocmai;

7) Ei își adevăresc trimiterea chiar și prin suferirea chinurilor și a morții¹⁸.

27. De ce Dumnezeu nu repeta Descoperirea Sa?

Pentru că El a făcut această descoperire o dată pentru totdeauna, în vederea mântuirii oamenilor, potrivit planului Său veșnic. Dumnezeu Se descoperă atunci când știe că aceasta este de cea mai mare trebuință și de cel mai desăvârșit folos. El nu Se repetă ca oamenii, pentru că planul sau iconomia lui Dumnezeu nu cuprinde repetarea Descoperirii. Repetarea învățaturii sau a altui lucru este semnul nedesăvârșirii omenești. Repetarea Descoperirii dumnezeiești, adică o nouă venire a Vechiului și a Noului Testament, cu o nouă întrupare, patimire, moarte și înviere a Domnului nostru Iisus Hristos, ar arata ca prima Descoperire sau a fost înșelătoare, sau n-a avut loc niciodată, sau a fost necompletă ceea ce ar fi o necuviință față de numele și puterea lui Dumnezeu. Susținerea că repetarea Descoperirii ar face pe toți să creadă nu poate sta în picioare pentru ca nici în timpul Mântuitorului n-au crezut toți în El, cu toate ca El era Descoperirea însăși. Învățătura pildei bogatului și a săracului Lazăr este că cei învățoși la inima n-ar crede chiar dacă ar și învia cineva din morți (Luca 16, 31).

DESPRE SFÂNȚA SCRIPTURĂ

28. Unde se găsește Descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire?

Descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire se găsește în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție.

29. Ce este Sfânta Scriptură?

Sfânta Scriptură sau Biblia este colecția cărților numite ale Vechiului și ale Noului Testament, scrise sub insuflarea Duhului Sfânt, într-un răstimp de aproape 1500 de ani, adică de la Moise (cca. 1400 înainte de Hr.) până la autorul Apocalipsei (cca. 100 după Hr.). Aceste cărți sunt comoara cea mai prețioasă de lumină și mântuire pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor. Biserica le păstrează ca pe un odor de mare pret și le folosește ca pe un izvor de apă vie din care soarbe învățătura cea dumnezeiască.

30. De ce Sfânta Scriptură se mai numește și Biblie?

Cuvântul „Biblie” este de obârșie grecească și înseamnă „cărți” sau „carte”. „Cărțile” sau „cartea” Sfintei Scripturi și-au păstrat de-a lungul veacurilor numele grecesc de Biblie, atât pentru ca Sfânta Scriptură a fost scrisă o bună parte în limba greacă, cât și pentru că, la început, în primele veacuri ale creștinismului, învățătura cuprinsă în ea a fost propovăduită mai ales în graiul grecesc, așa cum arată documentele timpului, îndeosebi Sfânta Tradiție. Acest cuvânt, Biblie, care e cel mai întrebuițat, atât de creștini cât și de necreștini, înfățișează deci Sfânta Scriptură ca pe o carte în sine, singura care de-a lungul istoriei și-a păstrat acest nume fără alt adaos și pe care noi credincioșii o socotim cartea mai presus de toate celelalte cărți, cartea cărților, cartea pe care, dacă n-o putem numi cea mai mare ca întindere, o putem numi cea mai prețioasă, pentru cuprinsul și roadele ei în sufletele noastre.

31. Prin ce se deosebește Sfânta Scriptură de celelalte cărți?

¹⁸ Lactanțiu, *Dumnezeieștile Instituții*, 1, 4, 1-2, 3, 5, 6, Migne, P. L., VI, col. 127.

1) Sfânta Scriptura se poate citi cu cel mai mare folos de oricine: învățat sau neînvățat, din orice parte a lumii. Ea cuprinde învățături mântuitoare și folositoare, căci ne vorbește despre Dumnezeu și despre mântuirea noastră în comuniune cu Dumnezeu prin Hristos, cu ajutorul harului Duhului Sfânt. «Iar scopul și rostul Sfintei Scripturi este, spune Sfântul Atanasie cel Mare, acea vesteire îndoită despre Mântuitorul: ca El a fost pururea Dumnezeu și Fiu, fiind Cuvântul și strălucirea și înțelepciunea Tatălui; și ca pe urmă, luând trup pentru noi din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, S-a făcut om. Iar această îndoită vesteire se poate afla, urmărind-o în toată Scriptura de Dumnezeu insuflată» cum Însuși Domnul a spus: „*Cercetați Scripturile, ca ele sunt cele ce mărturisesc despre Mine*” (Ioan 5, 39)^{17bis}. Ea ne învață apoi cum să trăim după voia lui Dumnezeu, adică bine¹⁹, în înțelesul cel mai deplin al acestui cuvânt.

Sfânta Scriptură spune numai adevărul, căci Duhul Sfânt n-a înșelat pe slujitorii Săi, proorocii²⁰. Oamenii nu puteau cunoaște prin firea și prin mintea lor lucruri așa de mari și de dumnezeiești, ci numai printr-un dar coborât de sus asupra oamenilor sfinți.

2) Sfânta Scriptură are o unitate desăvârșită. Același suflu dumnezeiesc se simte la citirea tuturor cărților ei, deși acestea sunt deosebite între ele din punct de vedere al conținutului și al formei de exprimare. Fiind dată prin Sfântul Duh, Sfânta Scriptură cuprinde adevărul. Nimic nedrept sau prefăcut nu se află într-însă²¹. Sfânta Scriptură nu se contrazice²², cum se contrazice învățătorii și scrierile păgâne²³. Dacă scrierile Proorocilor sunt de acord cu Evangheliile, este pentru că toți au vorbit însuflați de un singur Duh, al lui Dumnezeu²⁴.

3) Sfânta Scriptură are o putere covârșitoare, prin care a prefăcut și preface nenumărate suflete păcătoase în sfinți. Sfântul Apostol Pavel zice despre deosebita putere a Sf. Scripturi: „*Cuvântul lui Dumnezeu este viu și lucrător și mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri și pătrunde până la despărțitura sufletului și a duhului, dintre încheieturi și măduvă, și este judecător cugetelor și gândurilor inimii*” (Evr. 4, 12). Fericitul Ieronim, mare traducător și tâlcuitor al Sf. Scripturi, se pronunță astfel: «Te rog spune-mi ce e mai sfânt ca acest cuvânt (al lui Dumnezeu)? Ce e mai plăcut ca această plăcere? Ce mâncări, ce feluri de miere sunt mai dulci decât cunoașterea înțelepciunii lui Dumnezeu, decât pătrunderea în locurile Sale ascunse, decât privirea la ideea Ziditorului și la cuvintele Stăpânului tău..., decât ca aceste cuvinte ale Stăpânului, pline de înțelepciune duhovnicească, să învețe pe oameni! Aibă ceilalți averile lor, beie din cupe împodobite cu pietre prețioase, strălucească în stofe de mătase..., fie neputincioși în a-și răpune bogățiile prin felurite plăceri! Desfătarea noastră să stea în a medita la legea Domnului ziua și noaptea, a bate la ușa care ni-i deschisă, a primi pâinile Sf. Treimi și a merge pe valurile vieții, având pe Domnul calauza»²⁵.

32. Sf. Scriptură ne poate călăuzi, ea singură, pe calea mântuirii?

Sf. Scriptură nu ne poate călăuzi, ea singură, pe calea mântuirii, atât pentru că ea n-a fost dată omenirii de la început, cât și pentru că, atunci când a fost dată, ea n-a fost singura autoritate în aceasta privință, ci a avut înaintea ei și apoi odată cu ea Sf. Tradiție, în vatra mereu caldă a obștii religioase, sau a Bisericii. Cu mult înainte de a începe Moise să scrie primele cărți ale Vechiului Testament, a existat o evlavie a obștii religioase, chiar mai veche decât aceea a Patriarhilor. Cărțile Noului Testament încep să apară după mai bine de zece ani de la întemeierea Bisericii. Ele apar în sânul acesteia. Și Biserica alege cărțile insuflate încă

^{17 bis} Sfântul Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, XXIX, în Sf. Atanasie cel Mare, *Scrisori*, Partea I, „P.S.B.”, București, 1987, p. 357.

¹⁹ Fer. Augustin, *Comentarii la Psalmi*, 90, 21, Migne, P. L., XXXVII, col. 1159.

²⁰ Sf. Ipolit, *Comentarii la Daniil*, 4, 6, CB 1, 1, col. 198; Fer. Augustin, *Scrisoarea 28*, 3, 3, Migne, P. L., XXXIII, col. 112.

²¹ Sf. Clement Romanul, *Scrisoarea I către Corinteni*, 45, 2, 3, Migne, P. G., I, col. 300.

²² Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, 65. 2, Migne, P. G., VI, col. 825; Sf. Epifanie, *Contra ereziilor Panarion*, 70, 7, Migne. P. G., XLII, ml. 349.

²³ *Indemn către Greci*, cap. 8, Migne, P. G., VI, col. 256.

²⁴ Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 3, 12, Migne, P. G., VI, col. 1137.

²⁵ Fer. Ieronim, *Scrisoarea 30*, 13 CV 54, I, pag. 248.

din veacul I după Hristos. Biserica este autoritatea hotărâtoare în această privință, cum și în tâlcuirea textului biblic. Ea „*este stâlpu și temelie adevărului*” (I Tim. 3, 15), ea ține «canonul neclintit al adevărului»²⁶. În ea lucrează Duhul Sfânt pentru păstrarea neîntinată a adevărului mântuitor. «Unde este Biserica, zice Sf. Irineu, acolo este și Duhul lui Dumnezeu și unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este Biserica și tot harul, iar Duhul este adevărul»²⁷. Iată de ce Sf. Scriptură nu poate, ea singură, să ne călăuzească pe calea mântuirii, ci numai în Biserică, împreună cu Sfânta Tradiție.

33. Ce înțelegem prin „canonul” cărților Sf. Scripturi?

Prin „canonul” cărților Sf. Scripturi, înțelegem totalitatea cărților sfântes insuflate de Dumnezeu, mai precis lista acestor cărți. Cuvântul „Canon” n-a avut acest înțeles de la început. El e împrumutat din limba ebraică, prin mijlocirea celei grecești, și însemna, printre altele, „dreptar” sau „regulă”. Cu aceste două înțelesuri îl găsim întrebuințat și în Noul Testament. Sf. Apostol Pavel, după ce dă anumite sfaturi duhovnicești galatenilor, adaugă: „*Si câți vor umbla după dreptarul acesta, pace și milă asupra lor și asupra Israeelului lui Dumnezeu*” (Gal. 6, 16). Se numesc, apoi, „canoane”, cu înțeles de „rânduială”, hotărârile privitoare la disciplina bisericească și anumite părți care intră în rânduiala slujbelor bisericești. Cărțile Sf. Scripturi cuprinzând „canonul” adică regula de credință și de viață au fost numite „canoane” cu acest înțeles, dar și cu înțelesul de totalitate sau de listă a scrierilor care conțin aceste rânduieli. Cuvântul „canon” are acest înțeles atât la vechii iudei, cât și la primii creștini.

Există un canon al cărților Vechiului Testament și un canon al cărților Noului Testament.

34. Cu ce condiții au fost primite cărțile Sf. Scripturi în canonul biblic?

Cu condiția: 1) ca învățătura cuprinsă în ele să fie descoperită de Dumnezeu prin insuflare; și

2) ca învățatura descoperită în ele să fie garantată de Biserică. Biserica garantează învățatura aceasta pe baza vechimii și apostolicității, după regula lui Tertulian, că acel lucru e mai adevărat, care e mai vechi și acel lucru e mai vechi, care e de la început, și acel lucru e de la început, care vine de la Apostoli, iar de la Apostoli vine ceea ce a fost sfânt în Bisericile Apostolice²⁸.

35. Care sunt cărțile Vechiului Testament?

Cărțile care intră în cananul Vechiului Testament sunt:

- 1. Facerea**
- 2. Ieșirea**
- 3. Leviticul**
- 4. Numerii**
- 5. Deuteronomul (a doua lege)**
- 6. Cartea lui Iosua Navi**
- 7. Cartea Judecătorilor**
- 8. Cartea Rut**
- 9. Cartea întâi a Regilor (sau întâia a lui Samuil)**
- 10. Cartea a doua a Regilor (sau a doua a lui Samuil)**
- 11. Cartea a treia a Regilor (sau întâia e Regilor)**
- 12. Cartea a patra a Regilor (sau a doua a Regilor)**
- 13. Cartea întâia Paralipomena (a Cronicilor)**
- 14. Cartea a doua Paralipomena (a Cronicilor)**
- 15. Cartea întâi a lui Ezdra**
- 16. Carlea lui Neemia (e doua Ezdra)**
- 17. Cartea Esterei**

²⁶ Sf. Irineu, *Contra tuturor ereziilor*, I, 9, 4, Migne, P. G., VII. col. 545 B.

²⁷ Sf. Irineu, *op. cit.*, 3, 24, 1, Migne, P. G., VII. col. 966.

²⁸ Tertulian, *Contra lui Marcion*, 4, 5, Migne, P. L., II, col. 366.

18. **Certeza lui Iov**
19. **Psalmii**
20. **Pildele lui Soloman**
21. **Ecclesiastul**
22. **Cântarea Cântărilor**
23. **Isaia**
24. **Ieremia**
25. **Plângerile lui Ieremia**
26. **Iezechiel**
27. **Daniel**
28. **Osea**
29. **Amos**
30. **Miheia**
31. **Ioil**
32. **Avdie**
33. **Iona**
34. **Neum**
35. **Avacum**
36. **Sofonie**
37. **Agheu**
38. **Zaharia**
39. **Maleahi**

36. În afară de cărțile canonice mai sunt și alte cărți în Sf. Scriptură a Vechiului Testament?

În afară de cele 39 de cărți canonice, Sf. Scriptură a Vechiului Testament mai cuprinde și alte cărți: cărțile anaghinoscomena (bune de citit), netrecute deci în rândul cărților canonice, dar pe care Biserica, socotindu-le folositoare și ziditoare de suflet, le-a recomandat spre citire catehumenilor, adică celor care se pregăteau să primească credința creștină. De aceea ele au fost păstrate în Sf. Scriptură, după cărțile canonice. Ele sunt pline de înțelepciune duhovnicească și de aceea Biserica le folosește pe unele din ele chiar la sfintele slujbe.

Acestea sunt:

1. **Cartea lui Tobit**
2. **Cartea Iuditei**
3. **Cartea lui Baruh**
9. **Epistola lui Ieremia**
5. **Cântarea celor trei tineri**
6. **Cartea a treia a lui Ezdra**
7. **Cartea înțelepciunii lui Solomon**
8. **Cartea înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah (Ecclesiasticul)**
9. **Istoria Susanei**
10. **Istoria omorării balaurului și a sfărâmării lui Bel**
11. **Cartea întâi a Macabeilor**
12. **Cartea a doua a Macabeilor**
13. **Cartea a treia a Macabeilor**
14. **Rugăciunea Regelui Manase**

Dintre toate acestea, sunt suplimentare sau adaosuri la cărțile canonice: Cântarea celor trei (din cartea lui Daniel); Rugăciunea Regelui Manase (la sfârșitul cărții a doua Paralipomena sau Cronici); Psalmul 151 (necanonic, la Cartea Psalmii); Istoria Susanei și Istoria idolului Bel și a balaurului (suplimente sau adaosuri necanonice la cartea Daniel). Iar la cartea Esterei: Visul lui Mardoheu; Decretul lui Artaxerxes și Rugăciunea lui Mardoheu și a Esterei.

37. Ce cuprinde canonul căilor Noului Testament?

Canonul Noului Testament cuprinde 27 de cărți și anume:

1. Sf. Evanghelie după Matei
2. Sf. Evanghelie după Marcu
3. Sf. Evanghelie după Luca
4. Sf. Evanghelie după Ioan
5. Faptele Sfinților Apostoli
6. Epistola Sf. Apostol Pavel către Romani
7. Epistola I a Sf. Apostol Pavel către Corinteni
8. Epistola a II-a Sf. Apostol Pavel către Corinteni
9. Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni
10. Epistola Sf. Apostol Pavel către Efeseni
11. Epistola Sf. Apostol Pavel către Filipeni
12. Epistola Sf. Apostol Pavel către Coloseni
13. Epistola I a Sf. Apostol Pavel către Tesaloniceni
14. Epistola a II-a a Sf. Apostol Pavel către Tesaloniceni
15. Epistola I a Sf. Apostol Pavel către Timotei
16. Epistola a II-a a Sf. Apostol Pavel către Timotei
17. Epistola Sf. Apostol Pavel către Tit
18. Epistola Sf. Apostol Pavel către Filimon
19. Epistola Sf. Apostol Pavel către Evrei
20. Epistola Sobornicească a Sf. Apostol Iacob
21. Epistola I Sobornicească a Sf. Apostol Petru
22. Epistola a II-a Sobornicească a Sf. Apostol Petru
23. Epistola I Sobornicească a Sf. Apostol Ioan
24. Epistola a II-a Sobornicească a Sf. Apostol Ioan
25. Epistola a III-a Sobornicească a Sf. Apostol Ioan
26. Epistola Sobornicească a Sf. Apostol Iuda
27. Apocalipsa Sf. Ioan Teologul

38. Când au fost scrise cărțile Vechiului și Noului Testament?

Cărțile Vechiului Testament au fost scrise înainte de Hristos, într-un răstimp de peste o mie de ani (1400-400). Cărțile Noului Testament au fost scrise în veacul I, cele mai multe înainte de anul 70. Numai cărțile Sf. Ioan Evanghelistul și Teologul au fost scrise între această dată și sfârșitul veacului I.

39. Ce înseamnă Vechiul Testament și ce înseamnă Noul Testament?

În vorbirea obișnuită cuvântul „Testament” înseamnă hotărârile luate de cineva în scopul de a fi respectate după moarte. Cu acest înțeles și pe temeiul descoperirii date prin Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei (9, 15 și urm.), Sf. Părinți au învățat că cele două Testamente - cel Vechi și cel Nou – arată voința lui Mesia de a face moștenitori ai împărăției veșnice pe cei ce vor crede în El.

Când e vorba despre Sf. Scriptura a Vechiului Testament și a Noului Testament, cuvântul „Testament” mai are și înțeles de „legământ”. El e „Legământul” dintre Dumnezeu și om, făcut îndată după căderea acestuia, prin făgăduința dată de Dumnezeu primilor oameni că sămânța femeii va zdrobi capul șarpelui. Acest legământ, pe cale de a fi uitat de oameni, a fost reînnoit față de Patriarhul Avraam (Fac. 12, 1-4), apoi a fost încheiat, în scris, pe muntele Sinai, între Dumnezeu și poporul evreu (Ies. 20). Despre acest legământ vorbește Sf. Apostol Pavel în Epistola către Evrei (9, 15-28).

Toate scrierile care cuprind legea și Proorocii formează *Legământul Vechi*, adică *Testamentul Vechi*, fiindcă vorbesc despre acel Legământ, fiindcă sunt date înainte de Hristos și și află împlinirea și desăvârșirea în El.

Scrierile sfânte, date după Hristos, formează *Legătământul nou*, adică *Testamentul Nou*, fiindcă vorbesc despre noua legatură făcută la Cina cea de Taina între Dumnezeu și oameni, „legea cea nouă”, adusă lumii de Domnul nostru Iisus Hristos (Matei 26, 28).

Sf. Apostol Pavel arată în chip lămurit învățătura despre cele două Testamente. Vorbind despre jertfă Mântuitorului, el zice: „*Și pentru aceasta El (Hristos) este Mijlocitorul unui nou testament, ca prin moartea suferită spre răscumpărarea greșelilor de sub întâiul testament, cei chemați să ia făgăduința moștenirii veșnice. Căci unde este testament, trebuie neapărat să fie vorba despre moartea celui ce a făcut testamentul. Căci un testament ajunge temeinic după moarte, fiindcă nu are nici o putere câtă vreme trăiește cel ce l-a făcut. De aceea, nici cel dintâi n-a fost sfințit fără sânge*” (Evr. 9, 15-18).

40. Ce înseamnă „Evanghelie”?

„Evanghelie” înseamnă „veste bună”. Cuprinsul ei a adus și aduce lumii vestea bună care mângâie sufletele: venirea Mântuitorului, profetită de Vechiul Testament, apoi învățătura, faptele, patimile, moartea și slăvita Lui înviere, înălțarea la cer, – toate având loc pentru mântuirea lumii.

41. Ce înseamnă „Apostol”?

Cuvântul „Apostol” înseamnă „trimis”. El privește în primul rând pe cei doisprezece Apostoli, care au fost trimiși la propovăduire de Însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Aceștia sunt: Petru și Andrei, Iacob și Ioan, Filip și Bartolomeu, Toma și Matei, Iacob al lui Alfeu și Levi ce se zice Tadeu, Simon Zilotul și Iuda Iscarioteanul (Matei 10, 2-4; Luca 6, 14-15; Fapte 1, 13). Acesta din urmă, după trădarea și moartea Mântuitorului, a fost înlocuit cu Matia (Fapte 1, 16, 23-26). „Apostol”, în înțelesul plin al cuvântului, este și Sf. Pavel, chemat în chip minunat pe drumul Damascului. „Apostoli” sunt și cei șaptezeci(și doi), a căror misiune e descrisă pe larg la Sf. Evanghelist Luca (10, 1-24), apoi cei trecuți de Sf. Apostol Pavel în lista celor învredniciți de darurile duhovnicești (I Cor. 12, 28), cei notați în Scrierile Părinților Apostoli²⁹ și, în înțeles mai larg, mulți din cei care, mai târziu, au contribuit la creștinarea popoarelor păgâne.

42. Avem dovezi din Sf. Scriptură despre insufierea dumnezeiască a cărților Vechiului și Noului Testament?

Avem dovezi clare despre insufierea dumnezeiască a Sf. Scripturi. (Vezi: Despre V.T. Ieș. 4, 12; II Regi 23, 2; Isaia 6, 1-8; 8, 1; Avacum 2, 2 și altele). Iisus Hristos numește Vechiul Testament cuvântul lui Dumnezeu (Marcu 7, 13). El e descoperirea neamurilor (Luca 2, 32; Evr. 1, 1-2). El descoperă pe Dumnezeu (Matei 11, 27; Ioan 17, 6-8; I Ioan 5, 20). Evanghelia e revelația lui Dumnezeu (I Cor. 2, 9-10; 11, 23; 15, 3; Gal. 1, 11-12; Efes. 1, 17).

Astfel, Sf. Apostol Pavel ne învață ca „*toată Scriptura este de Dumnezeu insufiată și de folos spre învățătură, spre muștrare, spre îndreptare, spre înțelepțirea cea întru dreptate*” (II Tim. 3, 16). Sf. Apostol Petru ne arată, la rândul-i, că „*niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit purtați fiind de Duhul Sfânt*” (II Petru 1, 21).

Insufierea dă Sf. Scripturi autoritate dumnezeiască. Este ceea ce întărește Mântuitorul când zice despre Legea Vechiului Testament:

„*Amin zic vouă: Înainte de a trece cerul și Pământul o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece până ce vor fi toate*” (Matei 5, 18).

Cartile Noului Testament s-au scris sub inspirația Duhului Sfânt pe care le-au primit autorii lor, adică Sfinții Apostoli și Ucenicii lor. În clipa arătării către Apostoli, după înviere, Mântuitorul le spune: „*Luați, Duh Sfânt*” (Ioan 20, 22), iar în momentul despărțirii de aceiași Apostoli, El le poruncește: „*Mergând, învățați, toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh*” (Matei 28, 19); „*Că nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru, este care grăiește întru voi*” (Matei 10, 20); „*Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt,*

²⁹ *Învățătura celor 12 Apostoli*, 11, 3: în *Scrierile Părinților Apostolici* în „P.S.B.”, București, 1979, p. 30.

pe Care Îl va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța pe voi toate și vă va aduce aminte toate cele ce v-am spus Eu” (Ioan 14, 26).

43. Avem și alte dovezi despre însuflarea Sf. Scripturi?

Avem dovezile păstrate de Sf. Tradiție. În adevăr, mulți Părinți și Scriitori bisericești dau mărturie despre însuflarea Sf. Scripturi. Astfel, Sf. Irineu spune că Scriptura e desăvârșită fiindcă e însuflată de Cuvântul și de Duhul lui Dumnezeu³⁰. Gura Domnului, Duhul Sfânt, a rostit cuprinsul Sf. Scripturi, declara Clement Alexandrinul³¹.

44. Ce este însuflarea dumnezeiască?

Insuflarea sau inspirația dumnezeiască este acea înrăurire specială a lui Dumnezeu asupra autorului sfânt prin care: 1) mintea lui se luminează în mod excepțional prin lucrarea Duhului Sfânt, primind o putere de pătrundere în tainele adevărilor dumnezeiești și căreia i se comunică în parte și adevăruri noi, la care n-ar fi putut ajunge niciodată cu puterile proprii, iar voia să se întărește pentru a se hotărâ și persista în cele bune; 2) aghiograful este îndemnat să scrie ceea ce știe și ceea ce i se va comunica, ca de sus; și 3) aghiograful este ajutat să nu cadă în vreo greșeală. Atenagora spune că Duhul Sfânt se servește de gura Proorocilor ca de un organ, așa cum flautistul suflă într-un flaut³². Sf. Ipolit lămurește că Proorocii vorbeau numai puși în mișcare de Cuvântul (Logosul), Care se unea cu ei și Care, asemenea obiectului cu care se atinge chitara, îi facea să vestească lucrurile voite de Dumnezeu³³. Insuflarea ne-o arată limpede Teofil al Antiohiei, în lămurirea pe care o dă în această privință: «Profeții care istorisesc facerea lumii n-au fost de față atunci, dar era de față Înțelepciunea lui Dumnezeu, cea care era în El, și Cuvântul cel Sfânt al Său, Care este totdeauna împreună cu El. Acest Cuvânt, fiind Duhul lui Dumnezeu, Începutul, Înțelepciunea și Puterea Celui Prea Înalt, S-a coborât asupra Profeților și, prin ei, a vorbit despre facerea lumii și despre toate celelalte. Cuvântul lui Dumnezeu S-a folosit de Moise ca de un organ³⁴. În marea Sa înțelepciune, Dumnezeu vorbește prin oameni, asemenea oamenilor³⁵, spre a se face înțeles.

45. Sf. Scriptură poate fi înțeleasă ușor?

Nu. Înțelegerea Sfintei Scripturi nu este la îndemâna fiecăruia dintre noi, oamenii, fiindcă adevărurile pe care ea ni le prezintă sunt mai presus de mintea noastră omenească, sunt adevăruri dumnezeiești care se adresează celor credincioși și cu viață duhovnicească. De altfel, ea însăși mărturisește că tâlcuirea ei nu e lucru ușor. La întrebarea pe care Filip o pune famenului etiopian, care citea din proorocia lui Isaia, dacă înțelege ce citește, cel întreat răspunde: „Cum aș putea, de nu mă va călăuzi cineva?” (Fapte 8, 31). Sf. Apostol Petru scrie astfel despre Epistolele Sf. Apostol Pavel: „În toate epistolele sale sunt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neînvățați și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare” (II Petru 3, 16). Cele 176 de versete ale Psalmului 118 sunt nu numai o laudă sinceră a Legii Domnului, ci și o rugăciune neîntrepută pentru dobândirea adevăratei ei înțelegeri.

Sf. Părinți și Scriitori bisericești au arătat, în repetate rânduri, greutatea întâmpinate pentru înțelegerea Sf. Scripturi. Origen spune că înțelesul Scripturii nu se descoperă de la început cititorilor, mai ales celor necunoscători în lucrurile dumnezeiești, sau care sunt necredincioși ori nevrednici. Nu e de mirare, zice el, fiindcă înțelesul Scripturii e un lucru supraomenesc³⁶. Puținătatea înțelegerii noastre nu poate pătrunde strălucirea dogmelor³⁷. Aceasta e una din cauzele principale ale căderii în erezie³⁸. Fericitul Augustin ne recomandă

³⁰ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 28, 2, Migne, P. G., VII, col. 804.

³¹ Clement Alexandrinul, *Cuvânt îndemnător către Greci*, 9, 82, 1, Migne, P. G., VIII, col. 192.

³² Atenagora Atenianul, *Solie pentru creștini*, 7, 9, Migne, P. G., VI, col. 904, 908.

³³ Sf. Ipolit, *Despre Antihrist*, 2, Migne, P. G., X, col. 728.

³⁴ Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 10, Migne, P. G., VI, col. L064; în *Apologeți de limbă greacă* în „P.S.B.”, București, 1985, p. 302.

³⁵ Fer. Augustin, *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, 17, 62, Migne, P. G., XLI, col. 537.

³⁶ Origen, *Despre principii*, 4, 1, 7, CB 5. pp. 302-303.

³⁷ Idem, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 304.

³⁸ Idem, *op. cit.*, 4, 2, 168, p. 305-306.

ca părțile neînțelese din Scriptură să le apropiem de altele, care sunt clare, spre a le pătrunde unele prin altele³⁹. Sf. Ioan Damaschin ne îndeamnă ca: «dacă citim o dată, de două ori, și nu înțelegem ce citim, să nu ne trândăvim, ci să stăruim, să medităm, să întrebăm. Căci spune Scriptura: „*Întreabă pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă pe bătrâni și-ți vor spune*” (Deut. 32, 7). Cunoștința nu este a tuturor»⁴⁰.

46. Cum trebuie interpretată sau înțeleasă Sf. Scriptură?

Sf. Scriptură cuprinde trei înțelesuri:

1. Înțelesul după *literă, obștesc*, sau, *istoric*;
2. Înțelesul mai *înaintat* sau *sufletesc*;
3. Înțelesul *duhovnicesc*.

Origen, care e izvoditorul acestor trei trepte ale tâlmăcirii Sf. Sripturi, susține că înțelesul cărților insuflăte se împarte după cele trei feluri de credincioși aflători în Biserică: cei simpli, cei înaintați și cei desăvârșiți. «Cei simpli să-și întărească (sufletul) ca din trupul Scripturii (numim acest înțeles după literă, obștesc și istoric); dacă însă unii au început să înainteze ceva și pot să privească un lucru mai pe larg, să-și întărească (sufletul) ca din sufletul Scripturii; iar cei care sunt desăvârșiți și asemenea acelora despre care Apostolul zice: „*Iar înțelepciunea o propovăduim la cei desăvârșiți; dar nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpânilor acestui veac, care sunt pieritori, ci propovăduim înțelepciunea lui Dumnezeu ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci spre slava noastră*” (I Cor. 2, 6-7), aceia să se întărească din însăși legea duhovnicească, care cuprinde umbra bunurilor viitoare». Același Origen declară că înțelesul duhovnicesc este cel mai înalt și trebuie pus înaintea celui material sau istoric⁴¹. Tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi e însă aceea care ține seama de toate cele trei înțelesuri și le folosește potrivit cu ideile, persoanele și faptele biblice, cum au făcut cei mai mulți din Sfinții Părinți. Sf. Ioan Gura de Aur zice: «Să nu citiți literele în chip simplu, ci să cercetați ideile. Dacă cineva se oprește numai asupra cuvintelor și nu cercetează nimic mai mult decât cele scrise, multe greșeli va săvârși»⁴².

47. Ce se cere pentru tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi?

Tâlcuirea dreaptă a Sf. Scripturi cere:

1. O viață curată și înflorită de virtuți;
2. Cunoașterea voii dumnezeiești prin studiul îndelungat și smerit al Descoperirii dumnezeiești;
3. Cunoașterea învățăturii Bisericii și a Sf. Tradiții.

În privința curăției vieții, Sf. Maxim Mărturisitorul spune: «Cunoștința întocmai a cuvintelor Duhului se descoperă numai celor vrednici cu Duhul, adică numai acelora care printr-o îndelungată cultivare a virtuților, curățindu-și mintea de funinginea patimilor, primesc cunoștința celor dumnezeiești, care se întipărește și se așază în ei, de la prima atingere, asemenea unei fețe într-o oglinda curată și străvezie»⁴³.

Viața potrivită Duhului duce la cunoașterea voii dumnezeiești arătată în Sf. Scriptură. Duhul din noi recunoaște Duhul din Sf. Scriptură, cum observă Mântuitorul însuși: „*De va voi cineva să facă voia Lui (Dumnezeu), va cunoaște despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine Însumi*” (Ioan 7, 17).

Se cuvine să citim Sf. Scriptură cu smerenie, ca pe Cuvântul lui Dumnezeu, cerându-I mai înainte ajutorul ca s-o înțelegem și având dorința caldă de a ne lumina ființa prin cuprinsul ei. Atunci când, din pricina puținătății înțelegerii noastre, nu pricepem anumite învățături din ea, să rugăm pe preot să ne tâlcuiască acele învățături.

³⁹ Fer. Augustin, *Despre învățătura creștină*, 3, 27, 38; Migne, P. L., XXXIV, col. 80.

⁴⁰ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 4, 17, trad. D. Fecioru, București, 1938, p. 286.

⁴¹ Origen, *Comentar la Evanghelia lui Ioan*, 10, 5(4), 19, Migne, P. G., XIV, col. 313.

⁴² Sf. Ioan Gură de Aur, *La cealalte contra ereticilor...*, Omilia 8, Migne, P. G., XLVIII, col. 769, trad. de prof. Justin Moisescu, *Sf. Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântul Ioan Hrisostom*, 1992, p. 95.

⁴³ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Tatasiu*, 65, în *Filocalia*, vol. III, trad. rom. de Pr. Dr. D. Stăniloae, p. 420.

Cunoașterea adâncă a învățăturii Bisericii și a Tradiției îmbogățește duhul tâlcuirii celei adevărate. O astfel de cunoaștere ajută mult la înțelegerea dreaptă a Sf. Scripturi. Lipsa de temeinică și adâncă înțelegere a Bibliei, precum și lipsa legăturii strânse cu Sf. Tradiție, duse la eresuri și rătăcirii, aspru mustrate de Însuși Mântuitorul, când zice: „*Vă rătăciți, neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu*” (Matei 22, 29).

DESPRE SFÂNTA SCRIPTURĂ

48. Ce este Sfânta Tradiție?

Sf. Tradiție sau Sf. Predanie este învățătura dată de Dumnezeu prin viu grai Bisericii și din care o parte s-a fixat în scris mai târziu. Ca și Sf. Scriptură, Sf. Tradiție cuprinde Descoperirea dumnezeiască trebuitoare mântuirii noastre. Ea este viața Bisericii în Duhul Sfânt, sau permanenta prezență a Duhului Sfânt în viața Bisericii.

49. Când a luat naștere Sf. Tradiție? Înainte de Sf. Scriptură, odată cu aceasta sau după ea?

Sf. Tradiție a luat naștere înainte de Sf. Scriptură. În înțelepciunea Sa, Dumnezeu a voit ca adevărurile Descoperirii dumnezeiești să fie date întâi prin viu grai, spre a fi ușor de înțelese și primite. Dacă învățătura dumnezeiască s-ar fi dat de la început în scris, credința nu s-ar fi răspândit cu aceeași ușurință și putere ca prin viu grai, cu care e înzestrat tot omul. Credința se dovedește și se întărește, la cei mai mulți oameni, îndeosebi prin viu grai. Sf. Apostol Pavel spune: „*Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos*” (Rom. 10, 17).

50. Cum a luat naștere Sf. Scriptură?

La începutul Bisericii, învățătura a venit de la Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, era astfel învățătura și predica vie. Prin predicile lor, Apostolii s-au făcut și ei vestitori ai adevărului. Ei puneau la temelie credința lor, și a acelor pe care-i converteau, aceeași Evanghelie ieșită din plinătatea cunoașterii vieții dumnezeiești petrecuseră împreună și în care trăiau acum. Sf. Apostol Pavel arată că predica apostolilor este însuși cuvântul lui Iisus Hristos, rostit prin gura Sf. Apostoli: „*Cum dar vor chema numele Aceluia în Care încă n-au crezut? Și cum vor crede în Acela, de Care n-au auzit? Și cum vor auzi fără de propovăduitori? Și cum vor propovădui de nu vor fi trimiși?... Deci, credința este din auzire, iar auzirea, prin cuvântul lui Hristos*” (Rom. 10, 14-17).

Însuși Mântuitorul a poruncit Sf. Apostoli să propovăduiască prin viu grai: „*Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă*” (Matei 28, 19-20; Marcu 16, 15; Luca 9, 2). Sf. Apostoli înșiși ne încredințează în scrierile lor că ei n-au scris în cărțile lor decât o mică parte din câte au primit de la Învățătorul lor. Sf. Ioan, Uncenicul prea iubit al Mântuitorului, sfârșește Evanghelia sa cu aceste cuvinte: „*dar sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus, și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că nici lumea aceasta n-ar fi cuprins cărțile ce s-ar fi scris*” (Ioan 21, 25). Același Evanghelist Ioan declară într-una din Epistolele sale: „*Multe având a vă scrie, n-am voit să le scriu pe hârtie și cu cerneală, ci nădăjduiesc să vin la voi și să vorbesc gură către gură, ca bucuria noastră să fie deplină*” (II Ioan 1, 12). Mântuitorul însuși n-a lăsat nimic scris și nici n-a poruncit Sfinților Apostoli să scrie, ci să propovăduiască prin viu grai (Matei 28, 19-20).

51. Ce este Tradiția Apostolică?

Învățătura încredințată de Hristos, prin viu grai, Sfinților Apostoli poartă numele de *Tradiție Apostolică*. Din această Tradiție, sau cu ajutorul ei, s-a dezvoltat *Tradiția bisericească*.

52. Cum s-a dezvoltat Tradiția bisericească?

Sfinții Apostoli au primit învățătura dumnezeiască de la Mântuitorul, iar Biserica a primit-o de la Sf. Apostoli⁴⁴, care au dat-o primilor episcopi, iar aceștia, celor de după ei, până azi. Tradiția, zice Sf. Irineu, a ajuns până la noi prin grija Bisericii, fără a se născoci scrieri, căci ea este p practică foarte deplină, neprimind nici adaos, nici micșorare. Fericitul Augustin spune că adevărurile Tradiției care se păstrează pe întreg pământul, au fost încredințate fie de Sf. Apostoli, fie de Sinoadele ecumenice⁴⁵. Ceea ce ține Biserica Universală și n-a fost stabilit prin Sinoade, ci a fost totdeauna păstrat, a fost dat prin autoritatea apostolică⁴⁶. Este deci o Tradiție Apostolică și este o Tradiție bisericească, în strânsă legătură una cu alta, cea din urmă avându-și obârșia și dreptarul în prima. Semnul adevăratei Tradiții este neîntreruperea. «Marii (teologi) ai lumii, zice Agustin, au ținut ce au găsit în Biserică. Ce au învățat de la înaintașii lor, au învățat și ei pe alții. Ce au primit de la părinți, aceea au dat fiilor»⁴⁷. De aceea trebuie crezut numai acel adevăr de credință care nu se depărtează cu nimic de Tradiția Apostolică și Bisericească⁴⁸.

53. Ce legatură este între Sf. Scriptură și Sf. Tradiție?

Sf. Scriptura e rodul lucrării Sfântului Duh, crescut în pomul Tradiției. Sf. Scriptură e punerea în scris numai a unei părți din toată învățătura dată de Mântuitorul prin viu grai, adică din Tradiție. Astfel, între ele o legatură atât de strânsă, încât cu greu s-ar putea face o deosebire între cuprinsul uneia și al celeilalte. Mărturiile lor se sprijină unele pe altele și amândouă alcătuiesc comoara unuia și aceluiași așezământ dumnezeiesc și omenesc: Biserica.

Sf. Tradiție întregește Sf. Scriptură prin tâlcuirea adevărată. Numai tâlcuirea dată de Sf. Tradiție este adevărată, adică profetică și apostolică primită de Biserică, pentru textul Sf. Scripturi. În al doilea rând, trezie să ne servim de Tradiție, pentru că nu toate pot fi luate din Dumnezeiasca Scriptură. Sf. Apostoli ne-au transmis învățătura Mântuitorului atât pe calea Sfintei Scripturi, cât și pe calea Tradiției Apostolice⁴⁹. Cuvinle Sf. Apostol Pavel: „*Așadar, fraților, stați neclintii și țineți predaniile pe care le-ați învățat fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră*” (II es. 2, 15), Sf. Ioan Gura de Aur le tâlcuiește astfel: «De aci e limpede că (Apostolul) nu le-a dat toate în scris, ci multe pe cale nescrisă. Și cele scrise și cele nescrise sunt deopotrivă vrednice de credință, încât socotim la Bisericii vrednică de crezare. E tradiția, nu cerceta mai mult»⁵⁰.

54. Sf. Tradiție aparține credinciosului în parte, sau Bisericii întregi?

Ca viață în Duhul Sfânt, Sf. Tradiție aparține întregii Biserici. Credinciosul și-o însușește în măsura în care viețuiește în Biserică și participă la viața Bisericii prin lucrarea Duhului Sfânt. Așa ne-o spune Sf. Scriptură, așa ne-o spun și Sf. Părinți. Sf. Apostol Pavel declară: „*Au nu știți că sunteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi? Dacă va strica cineva templul lui Dumnezeu, pe acela îl va strica Dumnezeu, pentru că sfânt este templul lui Dumnezeu, care sunteți voi*” (I Cor. 3, 16-17). Cine strică templul, adică Biserica lui Dumnezeu, acela nu se află în Sf. Tradiție. Sf. Irineu, la rândul-i, ne învăța: «Duhul este chezașia nesticăciunii, întărirea credinței noastre, scara de înălțare la Dumnezeu. Unde este Biserica, acolo e și Duhul lui Dumnezeu. Unde e Duhul lui Dumnezeu, acolo e și Biserica și plinătatea harului. Iar Duhul este adevărul»⁵¹. Ereticii nefiind în Tradiție nu sunt nici în Biserică, și, dimpotrivă, nefiind în Biserică, nu sunt nici în Tradiție; ei nu trăiesc în comuniunea de viață a Duhului lui Dumnezeu și nu sunt în Hristos.

⁴⁴ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 9, 1, Migne, P. G., VII, col. 734.

⁴⁵ Fer. Augustin, *Scrisoarea 54*, 1, 1, Migne, P. L., XXXIII, col. 200.

⁴⁶ Idem, *Despre Botez*, 4, 24, 31, Migne, P. L., XLIII, col. 174.

⁴⁷ Idem, *Împotriva lui Iulian*, 2, 10, 34, Migne, P. L., XLIV, col. 697.

⁴⁸ Origen, *Despre principii*, 1, Pref. 2, Migne, P. G., XI, col. 116.

⁴⁹ Sf. Epifaniu, *Panarion, Contra Evreilor*, 61, 6, Migne, P. G., XLI, col. 1097.

⁵⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Scrisoarea II-a către Tesaloniceni*, 4, n. 2, Migne, P. G., LXII, col. 488.

⁵¹ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 24, 1, Migne, P. G., VII, col. 966.

55. Ce legatură este între Biserică și Sf. Tradiție?

Biserica păstrează Tradiția, iar Tradiția unește și întărește Biserica. După moartea ultimului Apostol, viața în Duhul nu s-a împuținată, căci Mântuitorul făgăduiește Apostolilor și urmașilor acestora că va fi cu ei până la sfârșitul veacurilor și Duhul Sfânt îi va ajuta să înțeleagă tot adevărul și să-l apere neștirbit (Ioan 16, 13). De aceea Sf. Tradiție s-a numit și ținerea de minte vie a Bisericii. Tradiția fiind viața Bisericii, Biserica e spațiul Tradiției.

56. Care e rolul Bisericii față de Descoperirea dumnezeiască și deci și față de Sf. Tradiție?

Biserica e păzitoarea, tâlcuitoarea și propovăduitoarea fără greș a Descoperirii dumnezeiești și, prin aceasta, și a Tradiției. Ea păstrează și susține unitatea și identitatea credinței. Sf. Irineu ne dă amănunte prețioase în această privință: «Biserica, zice el, după ce a primit, cum am spus, această propovăduire și această credință, măcar ca e răspândită în toată lumea, le păstrează cu grijă, ca și cum ar locui într-o singură casă. De asemenea ea crede Apostolilor și Ucenicilor acestora, ca și cum ar avea un singur suflet și aceeași inimă. Ea predică acestea în armonie cu Apostolii, învață și transmite ca și cum ar avea o singură gură. Deși în lume limbile sunt deosebite, puterea Tradiției e una și aceeași. După cum soarele, zidirea lui Dumnezeu, e unul și același în toată lumea, tot așa și propovăduirea adevărului se arată pretutindeni și luminează pe toți oamenii care vor să vină la cunoștința adevărului. Nici cel tare în cuvânt dintre Întâistătătorii Bisericilor nu va spune altceva, decât aceste învățături, căci nimeni nu este mai presus de Învățătorul sau (Matei 10, 24; Luca 6, 40), nici cel slab în cuvânt nu va împuțina Tradiția. Credința fiind una și aceeași, nici cel care e în stare să vorbească mult despre ea nu o sporește, nici cel ce vorbește mai puțin nu o împuținează»⁵². Biserica stă pe Tradiția Apostolilor și o mărturisește ca aflându-se pretutindeni, în viața și lucrarea ei. Prin episcopii așezați de către Apostoli și urmașii acestora, Tradiția se înfățișează ca universală și neîntreruptă⁵³. Clement Romanul, care a cunoscut personal pe Sf. Apostoli Petru și Pavel, «avea Tradiția în fața ochilor»⁵⁴.

Cu ocazia neînțelegerilor din Biserica de la Corint, el a înnoit credința și Tradiția pe care le primise de curând de la Apostoli⁵⁵. Sf. Policarp e un exemplu viu al Tradiției pe care a primit-o de la Apostoli, care l-au făcut episcop în Smirna, și care a avut legături cu mulți dintre cei care au văzut pe Hristos. El a propovăduit totdeauna lucrurile pe care le-a învățat de la Apostoli⁵⁶. Biserica are un tezaur bogat, în care Apostolii au adunat toate cele ale adevărului și din care oricine poate să-și ia băutura vieții.

57. Unde se află cuprinsă Sf. Tradiție?

Desigur, că forma de transmitere a Revelației dumnezeiești supranaturale, Sfânta Tradiție, sau Tradiția apostolică, are drept conținut întreaga învățătură a Apostolilor, primită de ei prin viu grai de la Hristos însuși în timpul celor trei ani și jumătate de activitate publică a Lui. În cuprinsul Tradiției apostolice intră și o serie de structuri harice ale Bisericii întemeiate de Hristos și care vin de la Hristos prin Sfinții Săi Apostoli: Sfintele Taine, toate ierurgiile și ierarhia bisericească sacramentală cu cele trei trepte harice care țin de constituția teandrică a Bisericii, precum și anumite orânduiri privind viața Bisericii și viața membrilor ei.

Cărțile Noului Testament conțin și constituie Tradiția apostolică, dar nu o epuizează, căci multe altele a săvârșit Hristos, care s-au transmis mai departe numai pe cale orală în Biserică (Matei 28, 20; Ioan 20, 30-31; 31, 25), adică prin cei îmbrăcați cu puterea Duhului Sfânt spre a fi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu (I Cor. 4, 1).

Într-un răstimp de opt veacuri, conținutul Sfintei Tradiții, adică al Tradiției apostolice, a fost fixat de Biserică în opt izvoare și anume:

⁵² Sf. Irineu, *op. cit.*, 1, 10, 2, Migne, P. G., VII, col. 552.

⁵³ Idem, *op. cit.*, 3, 1, Migne, P. G., VII, ml. 848.

⁵⁴ Idem, *op. cit.*, 3, 3, 3, Migne, P. G., VII, col. 849.

⁵⁵ Idem, *op. cit.*, *toc. cit.*

⁵⁶ Idem, *op. cit.*, 3, 3, 4, Migne, P. G., VII, col. 851.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

1. *Simbolurile de credință* (cel zis „apostolic” sau „roman”, folosit astăzi de Biserica Romano-Catolică și de Bisericile Protestante; simbolul niceo-constantinopolitan – alcătuit la sinoadele ecumenice I de la Niceea (325) și II de la Constantinopol (381), *singurul folosit în Biserica Ortodoxă* și, alternativ cu cel „roman”, în Biserica Romano-Catolică, și uneori la protestanți; și cel „atanasian”, folosit în Biserica Anglicană);

2. *Cele 85 de canoane apostolice;*

3. *Definițiile dogmatice și canoanele celor 7 sinoade ecumenice și ale celor 9 sinoade particulare (aprobate de sinodul Trulan);*

4. *Mărturisirile de credință ale martirilor;*

5. *Definițiile dogmatice împotriva ereziilor;*

6. *Scrierile Sfinților Părinți;*

7. *Cărțile de slujbă ale Bisericii și*

8. *Mărturiile istorice și arheologice referitoare la credința creștină apostolică.*

58. Tradiția e schimbătoare sau neschimbătoare?

Aluatul Împărăției lui Dumnezeu e amestecat cu framântătura omenească și ce e neschimbător stă la un loc cu ce e schimbător și trecător. Păzind ce trebuie, Biserica rămâne de-a pururi aceeași și viața ei în Duhul nu cunoaște adăugire sau micșorare. Tradiția, fiind curentul de viață al Bisericii, sta în strânsă legătură cu valorile și năzuințele spre desăvârșire ale credincioșilor.

Credința și morala creștină sunt neschimbătoare, ca roade ale Descoperirii dumnezeiești, iar Biserica a lucrat continuu pentru desăvârșirea sufletească a credincioșilor, așa cum ne-o dovedește istoria Bisericii încă de la apariția creștinismului. Prin urmare, „Tradiția”, în înțelesul creștin, nu înseamnă încremenire în forme moarte omenești, ci numai păstrarea nestrictă a adevărului Descoperirii dumnezeiești, izvor nesecat de desăvârșire.

59. În ce înțeles, anume, se poate vorbi despre progresul Sf. Tradiții?

Progresul Sf. Tradiții înseamnă dezvoltarea și adâncirea acesteia. «Progresul pentru fiecare lucru, zice Vincențiu de Lerin, înseamnă dezvoltarea acestui lucru din sine însuși. E cazul cu inteligența, cu știința, cu înțelepciunea; fiecare din acestea se dezvoltă numai în felul propriu. În cazul religiei, dogma se poate dezvolta numai în ea însăși, în același înțeles, în aceeași idee. Religia poate imita felul de dezvoltare al corpurilor, care deși cu înaintarea anilor își dezvoltă funcțiunile, ele rămân, totuși, ceea ce erau... Se poate adăuga formă, înfățișare, distincție, totuși firea fiecărui gen rămâne aceeași»⁵⁷. Prin dezvoltarea și adâncirea Tradiției, deci, noi căpătăm o înțelegere din ce în ce mai limpede a învățăturilor descoperite de Dumnezeu. Aceste învățături ajung a fi formulate de Biserica în mod solemn în Sinoadele ecumenice sau prin propovăduire constată a acelorași adevăruri dumnezeiești, în „Dogme”, care sunt scurte formule de credință, propovăduite în Biserică spre mântuirea noastră.

60. Ce condiție se cere pentru ca un adevăr de credință să fie formulat în Dogmă?

Adevărul de credință trebuie să fie cuprins în Descoperirea dumnezeiască, adică în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție.

61. Când Sinoadele ecumenice nu se mai adună, cum deosebim învățătura adevărată de cea mincinoasă?

De la ultimul Sinod ecumenic (787) pînă astăzi, oamenii învățați ai Bisericii Ortodoxe au cercetat cu atenție Sf. Scriptură și Sf. Tradiție și au scos din ele învățăturile trebuitoare și adevărate pe care totdeauna le-au înfățișat în opoziție cu cele mincinoase. Aceste învățături adevărate au fost, apoi, aprobate în cea mai mare parte de Sinoadele Bisericilor Ortodoxe care le-au formulat în „Mărturisiri de Credință”, călăuze vrednice de toată încrederea. În clipele grele ale vieții Bisericii, Sinoadele a toată Ortodoxia sunt crainicii adevărului dumnezeiesc. Când împrejurări deosebite împiedică adunarea unor astfel de Sinoade, este de ajuns consimțirea tuturor Bisericilor Ortodoxe la primirea unui adevăr de credință, sau de viață, pe temeiul sigur al Sf. Scripturi și al Sf. Tradiții.

⁵⁷ Vincențiu de Lerin, *Commonitorium*, 23, Migne, P. L., L, col. 667.

62. Care e datoria noastră principală față de Sf. Tradiție?

Să păstrăm cu sfințenie și neatins cuprinsul ei la fel cu acela al Sf. Scripturi, așa cum au făcut Părinții din cele mai vechi timpuri. Iată sfatul Sf. Vasile cel Mare în această privință: «Unele dintre dogmele și propovăduirile păstrate de Biserică le avem din învățătura scrisă, pe altele însă le-am primit din Tradiția Apostolilor, transmise în taină. Amândouă aceste categorii au aceeași autoritate pentru evlavie. Nimeni nu va spune cuvânt împotriva acestora, pentru că nimeni nu cunoaște cât de cât așezămintele bisericești. Dacă am încerca să înlăturăm obiceiurile nescrise, ca neavând mare importanță, nu ne-am da seama că am pagubi Evanghelia în părțile ei principale; mai mult, am restrânge propovăduirea la numele ei gol. De pildă, (ca să pomenesc lucrul cel dintâi și foarte obștesc) cine a învățat prin scris ca acei care nădăjduiesc în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemne cu semnul crucii? Ce scriere ne-a învățat să ne întoarcem spre Răsărit atunci când ne rugăm? Ce sfânt ne-a lăsat în scris cuvintele de chemare a Sf. Duh pentru prefacerea pâinii Euharistiei și a Paharului binecuvântării? Nu ne mulțumim cu cele pe care le menționează Apostolul sau Evanghelia, ci spunem unele lucruri înainte, altele pe urmă, ca având mare putere pentru taină și pe care le luam din învățătura nescrisă. Noi binecuvântăm apa Botezului și untdelemnul Ungerii, ba încă și pe cel ce se botează. Din ce scrieri? Nu din Tradiția tăcută și tainică? Ce cuvânt scris ne-a învățat ungerea însăși cu untdelemn? Iar cufndarea omului de trei ori, de unde este? Celelalte câte sunt în legatură cu Botezul, lepădarea de satana și de îngerii lui, din ce scriere sunt? Nu sunt, oare, din această învățătură nepublicată și secretă pe care Părinții noștri au păstrat-o sub tăcere, fără iscodire, ca unii care învățasera bine acel lucru: păstrarea în tăcere a măreției sfante a Tainelor?... La fel Apostolii și Părinții care au stabilit la început cele în legatură cu Biserica au păstrat taina lor în ascuns și în tăcere demnitatea lor...»⁵⁸. Iar Sf. Ioan Damaschin zice: «În Sf. Scriptură, nu se pomenesc cele întâmplare la moartea Sfintei Născătoare de Dumnezeu Maria. Dar acestea se istorisesc în cea mai veche și adevărată Tradiție, care ne spune ca în momentul slăvitei ei adormiri, toți Sfinții Apostoli, care colindau lumea în vederea mântuirii, s-au adunat la Ierusalim venind prin văzduh. Aici ei au avut o viziune cu îngeri și au ascultat melodia dumnezeiască a puterilor cerești etc.»⁵⁹.

Botezarea copiilor mici e o tradiție apostolică⁶⁰. Aceste lucruri se știu prin grija aleasă și evlavia caldă cu care le-a păstrat Sf. Tradiție și pe care, la rândul nostru, se cuvine să le păzim cu aceeași grijă și evlavie spre a le da mai departe celor ce vor veni după noi.

63. Care sunt condițiile sau semnele adevăratei Tradiții?

Iată cum lămurește Vincențiu de Lerin aceste semne: «În Biserica Universală trebuie mare grijă, ca acel lucru să-l ținem, care a fost crezut pretutindeni, totdeauna, de toți... Lucrul acesta va fi așa, dacă urmăm universalitatea, vechimea și consensul. Vom urma universalitatea în chipul acesta, anume, dacă mărturisim că singură această credință este adevărată, pe care întreaga Biserică o mărturisește pe pământ. Vom urma vechimea dacă nu ne depărtăm deloc de acele înțelesuri, pe care se știe că le-au practicat sfinții înaintași și Părinții noștri. Vom urma și consensul, dacă, chiar în vechime, ținem definițiile și părerile tuturor sau aproape ale tuturor preoților și învățătorilor deopotrivă»⁶¹. Tradiția trebuie să vină de la Apostoli. Așa înțelegem vechimea ei. Ea trebuie să fi fost totdeauna și pretutindeni în Biserică, fără schimbare.

64. Prin ce mijloace statornicește Biserica adevărurile de credință dezvoltate de-a lungul Tradiției?

Biserica statornicește aceste adevăruri prin hotărârile (canoanele) *Sinoadelor ecumenice* și prin *Cărțile simbolice*. Definițiile date la Sinoadele ecumenice ies dintr-un material bogat framântat de Tradiție, zeci sau sute de ani, până în momentul când Biserica, prin împuternicirii ei oficiali, desprinde, cu ajutorul Duhului Sfânt, adevărul din dezbatere, ca

⁵⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sf. Duh*, 27, 66, Migne, P. G., XXXII, col. 188-189.

⁵⁹ Sf. Ioan Damaschin, *Omilii la Adormirea Fecioarei Maria*, 2,18, Migne, P. G., XCVI, col. 748.

⁶⁰ Fer. Augustin, *Despre Facere, explicată cuvânt cu cuvânt*, 10, 23, 39, Migne, P. L., XXXIV, col. 426.

⁶¹ Vincențiu de Lerin, *Commonitorium*, 2, Migne, P. L., L, col. 639.

aurul în cuptor, si-l înfățișează în definiții sau formule care devin obligatorii pentru toți credincioșii. Pentru Biserica Ortodoxă sunt obligatorii definițiile celor șapte Sinoade ecumenice: I la Niceea (325), II la Constantinopol (381), III la Efes (431), IV la Calcedon (451), V la Constantinopol (553), VI la Constantinopol (Trulan: 680-681), VII la Niceea (787). Cărțile simbolice sau *Mărturisirile de credință* au apărut în Biserica Ortodoxă din cauza întreruperii Sinoadelor ecumenice de la 787 încoace. Mărturisirile de credință lămuresc întrebările noi care s-au ivit în viața Bisericii și le dezleagă cu ajutorul Sf. Scripturi și al hotărârilor Sinoadelor ecumenice sau locale, în duhul celei mai curate Tradiții. Asemenea Mărturisiri de credință sunt: aceea a Mitropolitului Petru Movilă, numită „Mărturisirea Ortodoxă”, încheată și formulată definitiv la Sinodul de la Iasi (1642)⁶²; „Mărturisirea Patriarhului Dositei”, care se numește și „Pavăza Ortodoxiei” și care e tot una cu „Mărturisirea Patriarhilor Ortodocși”; ea e, de fapt, lucrarea Sinodului de la Ierusalim din 1672; „Mărturisirea lui Mitrofan Critopulos” și altele⁶³.

Pentru importanța, răsunetul și neîntrerupta ei actualitate față de doctrina romano-catolică, merită să fie trecută în rândul Mărturisirilor de Credință și „Enciclica Patriarhilor Ortodocși” de la 1848⁶⁴.

65. Ce este un sinod ecumenic?

Un sinod ecumenic este adunarea episcopilor întregii Biserici dreptcredincioase, pentru statornicirea, formularea și întărirea învățăturii și regulilor de viață ale Bisericii.

66. Care este obârșia ținerii Sinoadelor ecumenice?

Obârșia ținerii Sinoadelor ecumenice se ridică până la Sf. Apostoli, care au ținut un Sinod la Ierusalim în anul 50, unde lucrând sub pază și împreună-lucrarea Sfântului Duh (Fapte 15, 28), au luat hotărâri de credință și de reguli de viață creștină cu putere și obligație pentru toți credincioșii, așa cum se vede în *Faptele Apostolilor* (15, 1-29).

67. Pe cine înfățișau Sf. Apostoli adunați în Sinod?

Ei înfățișau pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Capul nevăzut al Bisericii, așa cum ni se spune în cuvintele: „*Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă și cine se leapădă de voi, de Mine se leapădă; iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine*” (Luca 10, 16). Ca înfățișători ai Domnului nostru Iisus Hristos, Apostolii lucrău sub oblăduirea Sf. Duh, cum ne adeverește Sf. Scriptură: „*Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor va da vouă, ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului, pe Care lumea nu-L poate primi, că nu-L vede pe El, nici Îl cunoaște pe El; voi Îl cunoașteți, căci cu voi petrece și în voi va fi*” (Ioan 14, 16-17).

68. Cui a încredințat Mântuitorul conducerea Bisericii, după înălțarea Sa la cer?

După înălțarea Sa la cer, Mântuitorul a încredințat conducerea Bisericii Sale Sfinților Apostoli, așa cum spune El însuși: „*Precum M-ai trimis pe Mine în Lume și Eu i-am trimis pe ei în Lume*” (Ioan 17, 18). „*Și apropiindu-se, Iisus le-a grăit lor zicând: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ. Drept aceea mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă; și iată Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului*” (Matei 28, 18-20). Când li Se arată, în ziua învierii, Mântuitorul spune Apostolilor: „*Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi*”; și acestea zicând, a suflat și a zis lor: „*Luați Duh Sfânt, cărora le veți ierta păcatele, li se vor ierta să cărora le veți ține, vor fi ținute*” (Ioan 20, 21-23).

⁶² A se vedea ediția mai nouă a acestei *Mărturisiri Ortodoxe*, după un text grec inedit, Ms. Parisinus, 1265, datorită Pr. N. M. Popescu, și reproducerea textului trad. rom., ed. Buzău 1691, datorită Diac. Gh. Moisescu, București, 1942, și ediția: *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe* (1642), trad. de Prof. Alexandru Elian, București, 1981.

⁶³ Θεσσαυρός τῆς Ὁρθοδοξίας *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche im Originaltext*, nebst einleitenden Bemerkungen von Ion Mihălcescu, Leipzig, 1904, p. 22, s.u., 123 s.u., 183 s.u.

⁶⁴ Teodor M. Popescu, *Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848*, studiu introductiv, text și traducere (extras), București, 1935, p. 80-104, 105-140.

69. Ce fel de puteri a dat Mântuitorul Apostolilor și urmașilor lor în Biserică?

Mântuitorul a dat Apostolilor, și prin ei urmașilor acestora, puterea de a învăța, adică de a propovădui adevărul Cuvântului lui Dumnezeu, puterea de a sfinți, adică de a împărtăși credincioșilor harul lui Dumnezeu, și puterea de a conduce, adică de a păstori, a povățui și a conduce pe creștini, așa cum putem vedea din Sf. Evanghelii (Matei 28,18-20; Ioan 20, 21; Luca 9, 1-2).

70. Sf. Apostoli au folosit această întreită putere, fiecare în parte sau în unire și conlucrare?

Fiecare Apostol deținea și folosea această putere asupra credincioșilor săi, însă cu respectarea credincioasă a cuvântului Domnului, de a păstra împreună cu ceilalți Apostoli „*unirea Duhului întru legătura păcii*” (Efes. 4, 3). Când a fost vorba de o hotărâre de credință, asupra căreia se iviseră neînțelegeri între creștinii din Antiohia, atunci puterea de a învăța nu s-a mai practicat de un singur Apostol, ci de către adunarea tuturor Apostolilor, adică de Sinodul Apostolic de la Ierusalim. Acest Sinod arată că înșiși Sf. Apostoli, deși întăriți cu puterea dată de Domnul fiecăruia dintre ei, totuși, în momente însemnate, nu foloseau separat această putere, ci în împreuna-lucrare frățească, cu ajutorul Sfântului Duh. Prin urmare, dacă Domnul nostru Iisus Hristos a dat fiecărui Apostol puterea de a-și conduce Biserica, în schimb puterea cea mai înaltă de conducere a întregii Biserici a dat-o Adunării, adică Sinodului Apostolilor, după cuvintele Mântuitorului: „*Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor*” (Matei 18, 20).

71. Pe cine au lăsat Sf. Apostoli ca urmași ai lor la conducerea Bisericii văzute?

Sf. Apostoli au lăsat, după porunca Domnului, ca urmași la conducerea Bisericii văzute, pe episcopi, cărora le-au dat această autoritate, împărtășindu-le harul Sfântului Duh prin punerea mâinilor, adică prin hirotonie. Despre această ne încredințează atât Sf. Scriptură, cât și Sf. Tradiție.

Sf. Apostol Pavel, așezând ca episcopi pe Tit în Creta și pe Timotei în Efes, le dă învățături și sfaturi cum să-și conducă credincioșii. El scrie lui Timotei: „*Nu fi nepăsător față de harul ce este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor mai-marilor preoților. Cugetă la acestea, ține-te de acestea, ca propășirea ta să fie vădită tuturor. Ia seama anume la tine însuși și la învățătură; sturuipe în acestea. Căci făcând aceasta, și pe tine te vei mântui, și pe cei care te ascultă*” (I Tim. 4, 14-16). Iar despre hirotonia preoților spune aceluiși Timotei: „*Mâinile degrab să nu-ți pui pe nimeni, nici nu te face părtaș la păcatele altora. Păstrează-te curat*” (I Tim. 5, 22).

Mântuitorul a încredințat, deci, conducerea Bisericii Sale văzute Apostolilor, prin însăși puterea Duhului Sfânt dată lor (Ioan 20, 22-23), iar aceștia au încredințat-o episcopilor, împărtășindu-le harul Sf. Duh prin Taina hirotoniei. Prin urmare, cine ascultă de episcopii hirotoniți după rânduiala canonică a Bisericii, ascultă de Sf. Apostoli, adică de Domnul nostru Iisus Hristos, iar cine se leapadă de episcopii legitimi, se leapadă de Sf. Apostoli, adică de Domnul nostru Iisus Hristos, după înseși cuvintele Mântuitorului (Luca 10, 16). Sf. Ignatie purtătorul de Dumnezeu și Sf. Ciprian susțin că ascultarea de episcopi este ascultarea de Iisus Hristos, că în Biserică nu se poate face nimic fără episcopi și că nu există Biserică fără episcopi, preoți și diaconi⁶⁵.

72. Cum foloseau episcopii întreita putere dată lor de Sfinții Apostoli?

După pilda Sf. Apostoli, fiecare episcop lucrează singur cu puterea ce i-a fost dată asupra celor încredințați spre păstorie, păstrând cu grijă, asemenea Sf. Apostoli, „*unirea Duhului întru legătura păcii*”, cu ceilalți episcopi. Când însă se ivește nevoia de a tâlcui sau a limpezi un adevăr de credință, sau de a statornici o regulă de viață, care interesează întreaga Biserică, puterea de conducere nu se mai practică de un singur episcop, ci de Adunarea tuturor episcopilor, adică de Sinodul ecumenic, așa cum puterea cea mai înaltă apostolică s-a

⁶⁵ Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Tralieni*, 2, 1; 2, 3; 3, 1; 7, 2, Migne, P. G., V, col. 676, 677, 680; Sf. Ciprian, *Scrisoarea 66 (către Florențiu)*, 8, CV, 3, 2, p. 732.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

practicat prin Sinodul de la Ierusalim. Istoria celor șapte Sinoade ecumenice stă mărturie că autoritatea cea mai înaltă în Biserică este Sinodul ecumenic.

73. Sinodul ecumenic are puterea de a statornici învățături noi de credință?

Sinodul ecumenic nu face decât să lămurească și să statornicească când nevoia o cere - un adevăr descoperit de Domnul și care se găsește nedezvoltat în Sf. Scriptură sau în Sf. Tradiție. El poate statornici, de asemenea, reguli de viață pentru întreaga Biserică.

74. Ce condiții trebuie să îndeplinească o învățătură de credință statornicită de un Sinod ecumenic, ca ea să aibă putere obligatorie pentru toți creștinii?

Aceste condiții sunt:

1. Ca acea învățătură de credință să fie cuprinsă mai mult sau mai puțin lămurit în propovăduirea Domnului nostru Iisus Hristos, adică să se afle în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție.

2. Ca lămurirea și statornicirea învățăturii să se facă de către un mod ecumenic, care lucrează cu ajutorul Duhului Sfânt și reprezintă cu adevărat Biserica.

Cea mai desăvârșită statornicire sau formulare scurtă a credinței creștine este *Sinmbol de credință*.

Partea I

DESPRE CREDINȚĂ

SIMBOLUL CREDINȚEI SAU „CREZUL”

75. Ce este Simbolul credinței sau „Crezul”?

Simbolul Credinței sau Crezul este înfățișarea pe scurt a învățăturii pe care creștinul trebuie s-o cunoască; s-o primească cu credință și s-o mărturisească.

76. Cum se numește acest Simbol de Credință?

Simbolul de Credință se numește Niceo-Constantinopolitan, sau de la Niceea și Constantinopol.

77. Cine a alcătuit acest Simbol de Credință, unde și de ce?

Acest Simbol de Credință a fost alcătuit de primele două Sinoade ecumenice: cel de la Niceea, în anul 325, și cel de la Constantinopol, în anul 381. Cel dintâi, prin cei 318 Sf. Părinți câți au luat parte la el, a statornicit primele șapte articole, care se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu-Tatăl și despre Dumnezeu-Fiul întrupat pentru a noastră mântuire, adică despre Domnul nostru Iisus Hristos Mântuitorul, și erau îndreptate mai ales împotriva rătăcirii ereticului Arie și a părțizanilor lui, care susțineau lucruri defăimătoare și umilitoare despre Fiul lui Dumnezeu. Al doilea Sinod ecumenic, prin cei 150 de Sf. Părinți, a statornicit ultimele cinci articole, care se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu - Sf. Duh Sf. Biserică, Sfintele Taine, învierea morților și viața veșnică; aceste din urmă cinci articole erau îndreptate mai ales împotriva ereticului Macedonie și a părțizanilor lui, care susțineau lucruri batjocoritoare despre Sf. Duh. Simbolul de credință Niceo-Constantinopolitan a fost recunoscut, întărit și recomandat ca cea mai înaltă autoritate și normă de credință în Biserică, de toate Sinoadele ecumenice următoare.

78. Înaintea Simbolului de Credință Niceo-Constantinopolitan au mai fost alte simboluri de credință?

Apocape fiecare Biserică din orașele mari își avea Simbolul ei de Credință, fiindcă Bisericile nu se puteau lipsi de Simbolul Credinței care era Catehismul lor, trebuitor pentru lucrarea misionară, înlăuntru și în afară. Nu se puteau închipui candidați la Botez fără să știe pe de rost Simbolul Credinței. Se cunosc: Simbolul de Credință Apostolic sau roman, Simbolul de Credință al Bisericii din Neo-Cezareea Pontului, Simbolul de Credință al Bisericii din Cezarea Palestinei, Simbolul de Credință al Bisericii din Alexandria și altele. Aceste Simboluri de Credință se deosebeau puțin între ele, după cum aveau să apere credința Bisericii respective de o greșeală sau alta a ereziilor; dar ele erau identice în privința ideilor principale pe care le susțineau despre Sf. Treime, despre mântuirea noastră realizată în Hristos, despre Biserică și Taine. Sinoadele ecumenice din anii 325 și 381 au contopit aceste simboluri de credință locale, le-au întregit și desăvârșit, făcând din toate unul singur, pe care l-au dăruit Bisericii creștine, comoară prețioasă pentru totdeauna.

79. Câte articole are Simbolul de Credință?

Are 12 articole:

1. Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl atotțitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele.

2. Și întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.

3. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.

4. Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a pățimit și S-a îngropat.

5. Și a înviat a treia zi, după Scripturi.

6. Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

7. Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții a Căruia împărție nu va avea sfârșit.

8. Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin proroci.

9. Și întru una, sfântă, sobornicească și epostolească Biserică.

10. Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor.

11. Aștept învierea morților.

12. Și viața veacului, ce va să fie. Amin.

80. Câte părți cuprinde Simbolul Credinței?

Simbolul Credinței cuprinde patru părți:

1. Despre Sf. Treime (art. I-VIII)
2. Despre Biserică (art. IX)
3. Despre Sf. Taine (art. X)
4. Despre viața viitoare (art. XI-XII).

81. Care este art. I din Simbolul Credinței?

Articolul I este: «Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl atotfiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele»

82. Ce înseamnă cuvântul „cred”?

Cuvântul „cred” înseamnă că primesc și mărturisesc ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu. El are același sens ca și cuvântul „credință”. Să vedem ce înseamnă „credință”? Există o credință pe care se bazează legăturile dintre oameni și există o credință care întreține legătura omului cu Dumnezeu. Între ele e o înrudire, dar și o deosebire. Credința pe care o are un om în ceea ce-i spune alt om e o încredere, care-și poate găsi întărirea în dovedirea sau arătarea văzută a lucrului care a fost susținut de unul și crezut de altul. Credința în Dumnezeu nu-și poate găsi în viața pământească o astfel de întărire prin dovedire sau arătare văzută. Dar are și ea o întărire printr-un fel de arătare tainică, nevăzută, în fața ochilor sufletului. Deci, credința în Dumnezeu e primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu și pe baza unei vederi sufletești a tuturor adevărilor pe care le avem prin Descoperirea mai precis de fire; în vederea mântuirii noastre. Sf. Apostol Pavel ne spune despre credință că „este adevărarea celor nădăjduite dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evr. 11, 1). După Teodoret al Cirului, credința creștină este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut, statornicia în ceea ce este adevărat, înțelegerea celor nevăzute, potrivit firii⁶⁶.

83. Care sunt roadele credinței?

Acestea sunt:

1. Înțelegerea tainelor care depășesc puterile minții.
2. Ridicarea sufletului pînă la Dumnezeu, cu Care unindu-ne, să ne putem mântui.

⁶⁶ Teodoret, *Despre vindecarea bolilor elinești*, 1 1 Migne, P. G., LXXXIII, col. 814.

84. Este vreo legătură între credința în lucrurile descoperite și cunoașterea lor?

Sf. Chiril al Alexandriei leagă credința de cunoașterea tucurilor credinței prin textul din Ioan: „Și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu” (Ioan 6, 69). Credința este înaintea cunoașterii, după cuvântul proorocului: „Dacă nu credeți nu veți sta în picioare” (Isaia 7, 9). Prin dreapta credință se realizează cunoașterea lui Dumnezeu și a adevărului Său și tot prin credință ne ridicăm „la măsura vârstei deplinătății Lui Hristos” (Efes. 4,13) și la starea desăvârșită și duhovnicească⁶⁷.

La cunoaștere se ridică omul înaintat în credință și viață duhovnicească încă de aici, de pe pământ, dar desăvârșită cunoaștere se dobândește numai în viața viitoare.

INVĂȚĂTURA DESPRE DUMNEZEU

EXISTENȚA LUI DUMNEZEU

85. Ce se poate ști despre Dumnezeu cu mijloacele minții omenești și ale firii înconjurătoare?

Cu aceste mijloace noi știm că Dumnezeu există, dar nu știm ce este El, în Sine, în ființa Lui.

86. Este vreo deosebire între acest fel de a cunoaște existența lui Dumnezeu și cel dat prin Descoperirea dumnezeiască?

Felul cunoașterii existenței lui Dumnezeu prin Descoperire e mai sigur și mai prețios, fiindcă această cunoaștere ne-o da Dumnezeu însuși și mintea noastră nu se mai îndoiește. Apoi, pe când în Descoperirea dumnezeiască, cunoștința existenței lui Dumnezeu pleacă de la credința ca să ajungă la cunoaștere, în aflarea existenței lui Dumnezeu pe calea firii, mintea pornește de la cunoaștere spre a ajunge la credință⁶⁸.

87. Prin ce arată firea existența lui Dumnezeu?

Zidirea întregă, de la făpturile cele mai mici până la cele mai mari, de la cele înzestrate cu mai puțină pricepere până la cele mai înțelepte, de la începutul lumii până astăzi, mărturisește înțelepciunea, bunătatea și puterea Făcătorului. Sf. Scriptură ia firea ca mărturie a existenței lui Dumnezeu, când spune: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria” (Ps. 18, 1).

Începând de la Sf. Irineu și până la Sf. Ioan Damaschin, toți Sf. Părinți și Scriitori bisericesti dovedesc existența lui Dumnezeu pe baza legii naturale sau firești. Sf. Grigorie Teologul spune: «Dar cu mult mai înainte decât acestea (adică cerul, luna, stelele), mai presus decât ele și izvor al lor este ființa (lui Dumnezeu), care întrece orice cuprindere și orice înțelegere... Și privirea și legea firii ne învață că Dumnezeu există și că El este cauza creatoare și susținătoare a lumii. Privirea (ne învață că există Dumnezeu) atunci când se așază pe cele văzute și bine fixate și care merg și care sunt, ca să zic așa, mișcate în chip nemișcat și sunt purtate. Iar legea naturală deduce din cele văzute și rânduite de Autorul lor»⁶⁹. Cunoștința despre Sine a dat-o Dumnezeu oamenilor de la început, zice Sf. Ioan Gură de Aur, dar păgânii, atribuind această cunoaștere lemnelor și pietrelor, au nedreptățit adevărul. Această cunoaștere rămâne însă neschimbată având slava ei nemișcată. Sf. Pavel zice: „Ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor” (Rom. 1, 19). Cunoașterea lui Dumnezeu pe calea firii s-a dat oamenilor nu prin glas, ci prin

⁶⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan* 4, 4, (6, 70), Migne, P. G., LXXIII, col. 628.

⁶⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea* 235 (către Amfilohie) 1, Migne, P. G., XXXII, col. 872.

⁶⁹ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 5, 6, Migne, P. G., XXXVI, col. 32.

așezarea fapturilor la mijloc, pentru ca și cel înțelept și cel fără minte, cunoscând cu privirea frumusețea celor văzute, să se ridice la Dumnezeu⁷⁰. Ordinea lucrurilor, schimbarea anotimpurilor, a atmosferei, calea armonioasă a elementelor, cursul ordonat al zilelor și al nopților, al lunilor și al anilor, grija pe care o minte atotînțeleaptă o are față de fiecare viețuitoare, supunerea tuturor față de om dovedesc existența lui Dumnezeu⁷¹. Zidirea, zice Sf. Ioan Gură de Aur, ne duce ca de mână la cunoașterea lui Dumnezeu⁷². Este o cunoaștere care pornește de la fapte și se ridică până la Făcătorul firii.

88. Pe ce altă cale a firii știm ca există Dumnezeu?

Pe calea conștiinței, care, după firea văzută, este al doilea învățator al omului. Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Ioan Damaschin spun că: cunoștința existenței lui Dumnezeu este pusă de El în chip firesc în toți oamenii⁷³. Sf. Grigorie Teologul observă că puterea din noi, înăscută tuturor, prima lege lipită de noi, care ne duce spre Dumnezeu prin cele văzute, este rațiunea⁷⁴.

89. Cunoaștem existența lui Dumnezeu numai pe calea firii?

Noi cunoaștem existența lui Dumnezeu și pe calea Descoperirii sau Revelației dumnezeiești supranaturale. Dumnezeu Și-a descoperit existența Sa proorocilor, S-a arătat prin Fiul Său Cel întrupat și Se va face cunoscut în împărăția cerurilor. «Duhul, zice Sf. Irineu, pregătește pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestrăciunea pentru viață veșnică, pe care o capătă din faptul că vede pe Dumnezeu»⁷⁵. Cunoașterea mai presus de fire a lui Dumnezeu, pe care cei îmbunătățiți moral, ajunși pe cea mai înaltă treaptă a urcușului duhovnicesc după curățirea de paimi, o gustă anticipativ încă din această viață, constituie însăși viața veșnică pentru cei dreți în împărăția cerurilor (Ioan 17, 3).

FIINȚA LUI DUMNEZEU

90. Știm noi ceva despre ființa lui Dumnezeu?

Nu putem cunoaște ființa lui Dumnezeu nici pe calea firii, nici pe calea mai presus de fire. Ființa lui Dumnezeu este „ascunsul” tainic, la care nu ne putem ridica cu mintea și cu care nu putem intra în legătură. Ea e mai presus de orice nume, cum spune Dionisie Pseudo-Areopagitul. Dar noi cunoaștem lucrările acelei ființe, care coboară la noi, cum zice Sf. Părinți. Toate numele ce le dăm lui Dumnezeu privesc aceste lucrări; înțelepciunea lui Dumnezeu, văzută în lume, este o astfel de lucrare; puterea Lui creatoare la fel. Aceste lucrări le mai numim și *însușiri ale lui Dumnezeu*, sau pe baza acestor lucrări Îi dăm lui Dumnezeu așa-numitele însușiri. În cunoașterea firească, aceste lucrări sau însușiri ale lui Dumnezeu le aflăm prin analogie de la lucrările create; în cunoașterea mai presus de fire avem o vedere mai de-a dreptul a lor.

ÎNSUȘIRILE LUI DUMNEZEU

91. Ce înseamnă cuvintele: „Cred într-un Dumnezeu”?

Aceste cuvinte au fost puse în Simbolul Credinței pentru a risipi credința deșartă a păgânilor, ca sunt mai mulți dumnezei. Credința într-un singur Dumnezeu, sau monoteismul, e susținută de toți Părinții și Scriitorii bisericești care s-au ocupat de acest adevăr.

⁷⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Scrisoarea către Romani*, 3, 2, Migne, P. G., LX, col. 412.

⁷¹ Teofil, *Către Autolic*, 1, 6, Migne, P. G., VI, col. 1033.

⁷² Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre diavolul ispititor*, *Omilia 2*, n. 3, Migne, P. G., XLIX, col. 260.

⁷³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre Ana*, 1, n. 4, Migne, P. G., LIV, col. 638; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 1, 1, Migne, P. G., XCIV, col. 789.

⁷⁴ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvintul II Teologic*, 16, Migne, P. G., XXXVI, col. 48.

⁷⁵ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 20, 5, Migne, P. G., VII, col. 1035.

92. Care sunt însușirile lui Dumnezeu?

– Dumnezeu este *unul*. Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor: „*Totuși, pentru noi este un singur Dumnezeu-Tatăl, din Care sunt toate și noi întru El; și un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sunt toate și noi prin El*” (I Cor. 8, 6). Dumnezeu este unul singur pentru că unul singur e universul pe care l-a făcut⁷⁶. Sf. Efrem zice: «Dacă nu e un singur Dumnezeu, nu e Dumnezeu»⁷⁷.

– Dumnezeu este *Duh*, cum o mărturisește Mântuitorul însuși femeii samarince: „*Duh este Dumnezeu, și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr*” (Ioan 4, 24). «El e nematerial și netrupesc», spune Sf. Ioan Damaschin⁷⁸. El e izvorul din care-și ia începutul toată firea înțelegătoare și duhul⁷⁹.

– Dumnezeu e *simplu*, adică necompus, fiindcă e nematerial. Firea Sa e necompusă și duhovnicească⁸⁰. El nu admite nici un fel de adaos în Sine și nu are ceva mai mare, sau mai mic, în Sine⁸¹.

– Dumnezeu e *neschimbător*, cum ne-o arată Sf. Iacov prin cuvintele: „*Părintele luminilor, la Care nu e schimbare sau umbră de mutare*” (1, 17).

– Dumnezeu este *veșnic*, cum ne încredințează cuvintele Apocalipsei: „*Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine*” (Apoc. 4, 8). El e înainte de timp, pentru că timpul e de la El. Însușirea Lui veșnică e că El este veșnic⁸².

– Dumnezeu e *necuprins*, pentru că este nesfârșit și de nespus. Dumnezeu este nevăzut. Cuvântul se adresează către El în tăcere, simțul se tocește vrând să-L cerceteze, iar înțelegerea se închircește vrând să-L îmbrățișeze⁸³.

– Dumnezeu e *atotprezent*, cum ne spune Psalmistul: „*De mă voi sui în cer, Tu acolo ești; de mă voi coborâ în iad, de față ești. De voi lua aripile mele de dimeneață și mă voi sălășlui la marginile mării, și acolo mâna Ta mă va povățui și mă va ține dreapta Ta*” (Ps. 138, 8-10). Fiind fără început și fără sfârșit, Dumnezeu este atotprezent, pentru că nu El e în altceva, că toate sunt în El. El e pretutindeni și e în întregime pretutindeni⁸⁴.

– Dumnezeu e *atotputernic*, cum ne încredințează Sf. Evanghelie: „*Cele ce nu sunt cu puțință la oameni sunt cu puțință la Dumnezeu*” (Luca 18, 27). Atotputernicia lui Dumnezeu o susțin toți Sf. Părinți, îndeosebi Aristide, Teofil al Antiohiei, Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Sf. Chiril al Ierusalimului. Puterea lui Dumnezeu e nevăzută și ascunde o mare pătrundere și simțire Duhului⁸⁵.

– Dumnezeu e *atotștiutor*, cum ne spune Sf. Apostol Pavel: „*O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercate judecățile Lui se nepătrunse căiele Lui!*” (Rom. 11, 33). Știința lui Dumnezeu cunoaște toate deodată: cele trecute, cele prezente, cele viitoare. El cunoaște totul din veci; El știe înainte de facerea lumii ce se va întâmpla până în ultimele clipe ale acesteia. Dumnezeu nu S-a sfătuit cu nimeni despre noi, în momentul când am fost creați, pentru că El cunoștea rostul nostru înainte de facerea pământului și a veacurilor⁸⁶. Prin prezența Sa, Dumnezeu nu ne obligă să facem cele viitoare⁸⁷. Dumnezeu știe toate câte se vor întâmpla prin libera voință a oamenilor, dar această

⁷⁶ Origen, *Contra Iui Cels*, 1, 23, Migne, P. G., XI, col. 701.

⁷⁷ Sf. Efrem Sirul, *Cuvânt contra ereziilor*, 3, Assemanni, 2, p. 443.

⁷⁸ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 2, 3, Migne, P. G., XCIV, col. 865.

⁷⁹ Origen, *Despre Principii*, 1, 1, 6, Migne, P. G., XI, col. 124.

⁸⁰ Didim, *Despre Sf. Duh*, 35, Migne, P. G., XXXIX, col. 1064.

⁸¹ Origen, *Despre Principii*, 1, 1, 6, Migne, P. G., XI, col. 124.

⁸² Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, 2, 7, Migne, P. L., X, col. 54.

⁸³ Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, loc. cit..

⁸⁴ Sf. Ilarie, *Despre Sf. Treime*, loc. cit..

⁸⁵ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 6, 1, Migre, P. G., VII, col. 724.

⁸⁶ Sf. Chiril al Alexandriei, *Tezaurul despre Sf. și cea de o ființă Treime*, 15, Migne, P. G., LXXV, col. 292.

⁸⁷ Fer. Augustin, *Despre liberul arbitru*, 3, 4, 11, Migne, P. L., XXXII, col. 1276.

preștiință nu nimicește liberul arbitru sau libera hotărâre⁸⁸. Dumnezeu privește în inimi, știe toate și aude toate⁸⁹.

– Dumnezeu e *drept*, cum spune Psalmistul: „*Domnul iubește judecata și nu va părăsi pe cei cuvioși ai Săi; (aceștia) în veac vor fi păziți; iar cei fără-de-lege vor fi izgoniți și seminția celor necredincioși va fi stârpită*” (Ps. 36, 28).

– Dumnezeu e *bun*, cum declară Însuși Mântuitorul: „*Nimeni nu este bun decât numai unul Dumnezeu*” (Matei 19, 19).

– Dumnezeu e *iubire*, cum ne încredințează Sf. Apostol Ioan (I Ioan 4, 8 și 16).

– Dumnezeu este *lumină* (I Ioan 1, 5).

– Dumnezeu este *desăvârșit*, după cuvântul Mântuitorului: „*Fiți dar desăvârșiți, precum Tatăl vostru din ceruri desăvârșit este*” (Matei 5, 48). Dumnezeu e desăvârșit în toate, egal și asemenea cu Sine⁹⁰. Nu e supus prefacerii lucrurilor, nici nașterii, nici întâmplării. El nu Se micșorează, nici nu crește, ci e totdeauna același⁹¹.

93. Dacă Dumnezeu este Duh, de ce în Sf. Scriptură se vorbește despre inima, ochii, urechile, mâinile lui Dumnezeu?

Sf. Scriptură ține seama de firea limbii omenești, adică de felul ei de a-și arăta gândurile. Cuvintele de mai sus nu înfățișează organe trupești, asemenea celor omenești, ci anumite puteri ale lui Dumnezeu. Astfel inima arată bunătatea și iubirea lui Dumnezeu, ochii și urechile arată atotștiința Lui, iar mâinile, atotputernicia Lui. După cum chipul lui Dumnezeu nu poate fi zugrăvit în mintea noastră, tot așa nu poate fi vorba de organe trupești ale lui Dumnezeu, căci după cuvântul unui Părinte al Bisericii: «El aude fără urechi, vorbește fără gură, lucrează fără mâini, vede fără ochi»⁹².

94. Dacă Dumnezeu este peste tot locul, de ce se spune în Sf. Scriptură că El este în ceruri sau în Biserică?

Dumnezeu este peste tot locul; dacă se zice că El este în mod deosebit în ceruri, este pentru că prezenta Lui e mai vădită ființelor spirituale și cerul închipuiește sfințenia; dacă se vorbește de prezenta Lui deosebită în Biserică, este pentru că mai ales în Biserică împărțește El, prin Sf. Taine, harul Său sfințitor.

SFÂNTA TREIME

95. Pentru ce numim, în articolul I din Simbolul Credinței, pe Dumnezeu, „Tatăl”?

Dumnezeu este unul după ființa Lui. Descoperirea dumnezeiască ne învață însă că acest Dumnezeu, unul după ființă, este în trei persoane: Tatăl, Fiul și Sf. Duh. Aceste trei persoane sau ipostasuri dumnezeiești alcătuiesc Sf. Treime, taina de nepătruns de mintea omenească și împărtășită nouă prin Descoperirea dumnezeiască. Cuvântul „Tatăl” din Simbolul Credinței ne arată prima persoană a Sf. Treimi. El arată însă și legătura fiască pe care noi, credincioșii, o avem cu El, căci El este „Tatăl nostru”, așa cum spunem la începutul Rugăciunii Domnești.

96. Se vorbește în Sf. Scriptură despre aceste trei persoane sau ipostasuri ale singurului Dumnezeu?

În Sf. Scriptură se vorbește în multe locuri despre cele trei persoane sau ipostasuri ale Dumnezeirii. Amintim numai câteva: În Vechiul Testament, Dumnezeu-Tatăl Se adresează celorlalte persoane ale Sf. Treimi: „*Să facem om după chipul Noastru și după asemănarea Noastră*” (Fac. 1, 26). În vedenia lui Isaia, îngerii „*strigau unul către altul și ziceau: Sfânt,*

⁸⁸ Teodoret, *Comentar la Romani*, 8, 30, Migne, P. G., LXXXII, col. 141.

⁸⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 9-5*, Migne, P. G., XXXIII, col. 460.

⁹⁰ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 11, 2, Migne, P. G., VII, col. 1002.

⁹¹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 4-5*, Migne, P. G., XXXIII, col. 460; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 1, 5, Migne, P. G., XCIV, col. 801.

⁹² Sf. Efreim Sirul, *Cântece nisibiene*, 3, 1, BK 78 și Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. Dr. D. Fecioru, București, 1938, pp. 38-40.

Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot, plin este tot pământul de mărirea Lui” (Isaia 6, 3). În Noul Testament, cu prilejul Botezului Domnului nostru Iisus Hristos, s-au arătat toate cele trei persoane ale Sf. Treimi: Tatăl, arătând lumii pe Fiul și binecuvântându-L, Fiul primind botezul de la Ioan, iar Sf. Duh coborând asupra Fiului, în chip de porumbel (Matei 3, 16-19 ; Luca 3, 21-22; Ioan 1, 32; 15, 26). Trimitând pe Sf. Apostoli la propovăduire, Mântuitorul le spune: „*Drept aceea, mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh*” (Matei 28,19).

97. Sf. Tradiție mărturisește existența Sf. Treimi?

Tradiția primelor trei veacuri mărturisește fără șovăială credința în existența Sf. Treimi. Au mărturisit cu căldură despre Sf. Treime: Sf. Clement Romanul, Sf. Ignatie, Sf. Policarp, Aristide, Sf. Iustin, Atenagora, Teofil al Antiohiei, Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian, Novatian. Sf. Părinți ai veacurilor IV și V s-au întemeiat neîntrerupt pe această tradiție, în toila luptelor lor contra arianismului. Se pot cita în această privință mai ales Sf. Atanasie, Sf. Epifanie, Sf. Ilarie și Fer. Augustin. «În unitatea firii sunt trei persoane» zice Tertulian⁹³. «O singură Dumnezeu și un singur Dumnezeu în trei ipostasuri», declară Sf. Atanasie⁹⁴.

98. Cele trei persoane sau trei ipostasuri pot fi înțelese ca trei dumnezei?

Cele trei persoane dumnezeiești nu se înțeleg ca persoanele omenești, ci în felul în care ne arată Mântuitorul în Evanghelia după Ioan când zice: „*Eu și Tatăl Meu una suntem*” (Ioan 10, 30). «Legătura Tatălui cu Fiul și a Fiului cu Mângâietorul (Sf. Duh) unește pe cei trei unul cu altul. Aceștia trei sunt una, nu unul, după cuvântul: „*Eu și Tatăl Meu una suntem*”, una după unitatea ființei, nu după unitatea numărului»⁹⁵. Cele trei ipostasuri, zice Sf. Grigorie Teologul, sunt o singură Dumnezeu și «o singură Fire în trei proprietăți, înțelegătoare, desăvârșite, existând prin ele însele, deosebite în număr, dar nu deosebite în Dumnezeu»⁹⁶. Același Sfânt Părinte explică felul unirii ipostasurilor astfel: «Se deosebesc fără să se împartă, ca să zic așa, și se unesc deosebit. Unul în trei este Dumnezeu și trei fac una»⁹⁷. Nu sunt, deci, trei dumnezei.

99. Care e legătura ipostasurilor între ele?

Deși mare taina, lucrul acesta a fost lămurit pe larg de Sf. Părinți. Sf. Chiril al Alexandriei ne spune că Firea dumnezeiască, simplă și necompusă, e lărgită de însușirile ipostasurilor și de deosebirile de persoană și de nume. În fiecare persoană se înțelege întreaga Fire împreună cu însușirea ei, adică cu ipostasul. Rămâne fiecare ceea ce este, având în sine și pe celelalte, prin unirea firească cu ele. Tatăl este în Fiul și în Sf. Duh. De semenea și Fiul și Sf. Duh Se află în Tatăl, iar Tatăl, în ceilalți doi⁹⁸.

100. Cele trei ipostasuri voiesc și lucrează separat sau la un loc?

Sf. Ioan Damaschin spune că fiecare din cele trei ipostasuri nu voiesc și nu lucrează aparte, separat și deosebit, ci împreună⁹⁹. Sf. Treime e o singură fire, o singură voință, o singură lucrare, o singură putere, o singură autoritate, pentru că e o singură Dumnezeu¹⁰⁰.

101. Ce au împreună și ce au deosebit persoanele Sf. Treimi?

Tatăl, Fiul și Sf. Duh au împreună însușirea de a fi nefăcuți și Dumnezeu. Fiul și Sf. Duh au împreună însușirea că sunt din Tatăl. Tatăl este nenăscut, Fiul este născut, Sf. Duh este purces.

⁹³ Tertulian, *Contra lui Praxeas*, 2, 9, 25, Migne, P. L., II, col. 156.

⁹⁴ Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu și contra Arienilor*, 10, Migne P. G., XXVI, col. 1000.

⁹⁵ Tertulian, *Contra lui Praxeas*, 25, Migne, P. L., II, col. 188.

⁹⁶ Sf. Grigorie Teologul, *Contra Arienilor și despre sine*, 16, Migne, P. G., XXXVI, col. 236 A.

⁹⁷ Idem, *La Sfintele lumini* (Boboteaza), 11, Migne, P. G., XXXVI, col. 345 C. D.

⁹⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta și cea de o ființă Treime*, 7, Migne, P.G., LXXV, col. 1092.

⁹⁹ Sf. Ioan Damaschin, *Despre două voințe în Hristos*, 8, Migne, P. G., XCV, col. 136. Vezi și Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Hristologia Sf. Ioan Damaschin după Tratatul despre cele două voințe în Hristos*, București, 1938, p. 106.

¹⁰⁰ Sf. Ioan Damaschin, *Despre Sf. Treime*, 1, Migne, P. G., XCV, col. 9.

102. Prin ce Se deosebește mai de aproape Tatăl?

Tatăl este nenăscut. El nu primește existența de la nimeni, nu are cauză. El e izvorul celorlalte două persoane.

Dumnezeu e Tată din veci. El nu este însă Tată în felul omenească. El n-a început să fie Tată în timp, după împlinirea vârstei, odată cu apariția puterii de a naște, asemenea oamenilor și celorlalte viețuitoare. Dumnezeu e Tată deodată cu veșnicia. El e, deci, totdeauna Tată¹⁰¹.

103. Prin ce Se deosebește mai de aproape Fiul?

Fiul este născut, este Unul-Născut, fiind împreună veșnic cu Tatăl și deoființă cu Acesta. Fiul e Fiu dinaintea veacului și de totdeauna. El nu și-a început cândva existența, ci de când e Tatăl e și Fiul. Și când gândim la Tatăl, gândim și la Fiul. Fiul nu e creat, cum pretindea Arie, ci e născut din Tatăl, dar nu printr-o naștere omenească, nici constrânsă, ci printr-una voită și firească. E o naștere necuprinsă de mintea omenească. Fiul și Tatăl sunt una ca Dumnezeire, ca fire, ca veșnicie, ca voință, ca lucrare, ca bunătate etc., dar Se deosebesc ca ipostasuri: unul e născut, pe când celălalt e nenăscut; în această privință, Tatăl este izvorul și cauza Fiului. Fiul Se deosebește, apoi, și de Tatăl și de Sf. Duh, prin aceea că El și-a luat asupra-și lucrarea mântuirii. Numele propriu al Fiului este «Cuvântul». El Se numește și «Înțelepciunea lui Dumnezeu. El e Cuvântul, Strălucirea și Chipul Tatălui»¹⁰².

104. Prin ce Se deosebește mai de aproape Duhul Sfânt?

Duhul Sfânt porcede din Tatăl, cum spune Însuși Mântuitorul: „*Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă, de la Tatăl, Duhul adevărului, Care de la Tatăl porcede, Acela va mărturisi despre Mine* (Ioan 15, 26). Însușirea Lui personală este de a fi porces din Tatăl de a Se face cunoscut după Fiul și împreună cu Acesta¹⁰³. El e sfințenia însăși și prin aceasta izvorul Sf. Har, Care desăvârșește opera Mântuitorului, după înălțarea Sa la cer: „*Iar când va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi pe voi la tot adevărul... Acela Pe Mine Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și va vesti vouă*” (Ioan 16, 13-14).

DESPRE DUMNEZEU TATĂL

105. De ce în articolul I din Simbolul Credinței, numim pe Dumnezeu: Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele?

Pentru că Dumnezeu a făcut cerul și pământul și tot ce există, cum ne spune Sf. Scriptură: „*La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*” (Fac. 1, 1). Psalmistul Îl laudă pentru puterea atotțiitoare: „*Că în mâna Lui sunt marginile pământului se înălțimile munților ale Lui sunt. Că a Lui este marea și El a făcut-o și uscatul mâinile Lui l-au zidit*” (Ps. 94, 4-5). Dumnezeu a făcut totul din nimic. La creațiune iau parte toate cele trei persoane ale Sf. Treimi. Despre părtașia Cuvântului la facerea lumii, ne mărturisește Sf. Apostol Pavel, zicând: „*Ca în El (Fiul) au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute*” (Col. 1, 16). Despre părtașia Duhului mărturisesc cuvintele Sf. Scripturi: „*Și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apei*” (Fac. 1, 2). Dumnezeu a făcut lumea în timp, după o anumită ordine, cu scopul de a fi fericită și de a slăvi pe Dumnezeu.

106. Ce se înțelege prin cuvintele „nevăzutele”?

Prin aceste cuvinte se înțelege lumea nevăzută, adică îngerii, cum ne explica Sf. Apostol Pavel care, după citatul de mai sus, din Epistola către Coloseni, adaugă: „*Fie scaunele, fie domnele, fie începătoriile, fie stăpânirile: toate prin El și pentru El s-au făcut*” (Col. 1, 16). Aceste nume arată cetele de îngeri, după cum vom vedea mai departe.

107. Care a fost făcută mai întâi: lumea văzută sau lumea nevăzută?

Atât Sf. Scriptură cât și Sf. Tradiție ne învață că lumea nevăzută, lumea îngerilor, a fost făcută mai întâi. Domnul însuși spune lui Iov: „*Când s-au făcut stelele, laudatu-M-au cu glas*

¹⁰¹ Sf. Grigorie de Nissa, *Contra lui Eunomiu*, 1, Migne, P. G., XLV, col. 369.

¹⁰² Sf. Atanasie, Vasilie cel Mare și alții.

¹⁰³ Sf. Vasilie cel Mare, *Scrisoarea 38 (Către fratele său Grigorie)*, Migne, P. G., XXXII, col. 329.

mare toți îngerii Mei” (Iov 38, 7). Îngerii au fost făcuți cei dintâi, zice Păstorul lui Herma¹⁰⁴. Prin cuvântul „cerul”, din primul verset al cărții Facerii: „*La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*”, se înțelege lumea nevăzută a cerului, adică îngerii.

108. Cum și de ce a făcut Dumnezeu pe îngeri?

Dumnezeu a făcut pe îngeri din nimic¹⁰⁵. I-a fost de ajuns să voiască, pentru a-i aduce la lumina¹⁰⁶. El i-a făcut din bunătatea Sa.

109. Ce sunt îngerii?

Îngerii sunt duhuri, adică *ființe spirituale* fără trup, înzestrate cu minte, voință și putere, cum spune Sf. Scriptură: „*Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi pară de foc*” (Ps. 103, 4) și cum adeverește Sf. Tradiție. Făpturile înzestrate cu minte sau rațiune se împart în îngeri și oameni. *Făpturile raționale netrupești sunt îngerii*. Ei sunt firi înțelegătoare; pentru că sunt fără de trup, au fost rânduiți să locuiască sus, în locuri ușoare, și să aibă o fire ușoară și repede¹⁰⁷.

110. Ce însușiri au îngerii?

Îngerii sunt nemateriali, fiindcă sunt netrupești. De aceea, deși îngerii pot vorbi între ei, n-au nevoie nici de limbă, nici de urechi ci-și arată gândurile și hotărârile fără cuvânt material. Când Sf. Apostol Pavel ne vorbește despre limba îngerilor (I Cor. 13,1), el nu le atribuie, prin aceasta, trupuri, ci arată chipul de convorbire între îngeri. Tot așa, când vorbește de „*genunchiul celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesupt*” (Filip. 2, 10), el nu atribuie îngerilor genunchi și oase, ci arată închinarea datorată lui Dumnezeu, după felul nostru omenesc. Spre deosebire de noi, oamenii, îngerii sunt ființe spirituale personale, netrupești și nemateriale.

Îngerii sunt liberi, dispunând în libertate de voia și hotărârile lor, așa cum ne dovedește căderea lui Lucifer.

Îngerii sunt inteligenți, în continuă mișcare și știutori. Deși îngerii au cunoaștere mai înaltă decât a noastră, ei nu știu cele ce sunt în inimă și nici cele viitoare. Aceasta arată ca ei sunt mărginiți. «Cine a început să existe, zice Teodoret al Cirului, acela are o existență mărginită.»¹⁰⁸. Că e așa ne-o spune și cuvântul Mântuitorului că fiecare om e sub paza sau sub grija unui înger (Matei 18, 10). De aceea, îngerii ocupă loc, *se fac văzuți* și se arată celor vrednici ci înfățișare omenească (Fac. 18, 2). Fiind mărginiți, îngerii *nu sunt pretutindeni*. Ei sunt prezenți acolo unde sunt trimiși. Când sunt încercer, nu sunt pe pământ; când sunt trimiși de Dumnezeu pe pământ, nu sunt în cer. Deși mărginiți, ei nu sunt împiedicați de ziduri, de uși, de încuietori, de peceți. Acelora cărora Dumnezeu voiește ca ei să li se arate, îngerii nu li se înfățișează cum sunt, ci cu o formă schimbată, ca să poată fi văzuți¹⁰⁹.

Îngerii nu sunt sfințenia însăși. Ei au sfințenia de la Duhul Sfânt¹¹⁰. Sfințenia fiind din afără ființei lor, le aduce desăvârșirea prin împărtășirea cu Duhul Sfânt. Ei își păstrează vrednicia prin stăruința în bine, având libera voie în alegere și necăzând niciodată din cinstea de a șede alături de Cel Bun¹¹¹. Puterile cerești nu sunt sfânte prin firea lor. Altfel ele nu s-ar deosebi de Duhul Sfânt. Ele au de la Duhul Sfânt o măsură de sfințenie pe potriua lor. Ele capătă nemurirea prin har și participă la luminare și la har potrivit cu vrednicia și cu rangul lor¹¹². Îngerii n-au fost creați copii, care apoi, desăvârșindu-se prin exercițiu continuu, au ajuns demni de primirea Duhului Sfânt. Ei au avut de la început, de la facere, în însuși actul

¹⁰⁴ Păstorul lui Herma, 5, 5, 3, Migne, P. G., II, col. 957, 961.

¹⁰⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 2, 3, Migne, P. G., XCIV, col. 865.

¹⁰⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre învierea morților*, 7, Migne, P. G., L, col. 429.

¹⁰⁷ Sf. Grigorie de Nissa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuv. IV, Migne, P. G., XLIV, col. 1165; Idem, *Scrieri*, partea I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, în „P.S.B.”, București 1982, p. 434.

¹⁰⁸ Fer. Teodoret, *Comentar la Facere*, 1, Migne, P. G., LXXX, col. 80.

¹⁰⁹ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3, Migne, P. G., XCIV, col. 869.

¹¹⁰ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, *loc. cit.*

¹¹¹ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sf. Duh*, 16, 38, Migne, P. G., XXXII, col. 137.

¹¹² Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3, Migne, P. G., XCIV, col. 868.

facerii lor, sfințenia pusă în ființa lor¹¹³. Ei doresc și caută binele. După măsura dragostei lor față de Dumnezeu, ei primesc măsura sfințeniei. Între ei și Duhul Sfânt e această deosebire că, pe când Duhul Sfânt are sfințenia prin însăși firea Sa îngerii au sfințenia prin împărtășire¹¹⁴.

Mulți îngeri câștigând fericirea veșnică, au fost întăriți în bine¹¹⁵. Ei au fost ridicați la o treaptă mai presus de firea lor, și, dacă nu mai pot greși, nu e prin firea lor, ci prin harul lui Dumnezeu¹¹⁶.

111. De ce se numesc îngeri și care e numărul lor?

Cuvântul înger, care vine din limba latină, iar în aceasta din limba greacă, înseamnă vestitor. Îngerii au, printre altele, să vestească oamenilor voia lui Dumnezeu, așa cum Arhanghelul Gavriil a vestit pe Fecioara Maria că va naște pe Mântuitorul (Luca 1, 26-38), iar pe preotul Zaharia că elși soția sa Elisabeta vor avea fiu (Luca 1, 11-20).

Numărul îngerilor e foarte mare. Sf. Părinți numără nouă cete îngerești¹¹⁷. Dionisie Pseudo-Areopagitul le împarte în trei triade, sau trei serii de câte trei. Prima triadă e veșnic în jurul lui Dumnezeu, în unire nemijlocită cu Acesta, și e formată din Serafimii cei cu câte șase aripi din Heruvimii cei cu ochi mulți și din Tronurile prea sfinte. A doua triadă e alcătuită din Domnii, Puteri și Stăpâniri. A treia triadă e formată din Începătorii, Arhangheli și Îngerii¹¹⁸.

112. Ce chemare au îngerii?

Am văzut că ei sunt vestitorii voii sau hotărârilor lui Dumnezeu. Unu dintre ei, ca firi curate, neînclinate spre rău, sau greu de mișcat la așa ceva, se mișcă continuu în cor, în jurul Cauzei prime. Ei cântă laudele măririi dumnezeiești, privesc veșnic slava cea veșnică, nu numai ca să se slăvească Dumnezeu, ci pentru ca și ei, îngerii; să primească binefaceri de la Dumnezeu¹¹⁹.

Îngerii slujesc lui Dumnezeu pentru *mântuirea noastră*. Lucrul îngeresc acesta este: să facă totul pentru mântuirea fraților, zice Sf. Ioan Gură de Aur¹²⁰. După ce am căzut în păcat, Dumnezeu nu ne lasă fără sprijinul Său. El ne trimite câte un înger ca să ajute vieții noastre. Îngerii sunt puternici și gata să împlinească voința dumnezeiască. Ei se află, prin iuțea firii lor, îndată acolo unde le poruncește voința lui Dumnezeu. Îngerii sunt păzitorii oamenilor. Fiecare om e pus sub pază sau sub grija unui înger. Mântuitorul însuși ne asigură de aceasta când zice: „*Căutați să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mai mici; că zic vouă: că îngerii lor în ceruri pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri*” (Matei 18,10).

Fiecare om își are îngerul său păzitor care este al dreptății. Dar duhul cel rău, care este al nedreptății nu-i dă pace și caută tot timpul să-l ispitească. Deosebim aceasta după gândurile bune sau rele din inima noastră¹²¹.

Unii îngeri, ca Arhanghelii, apară popoarele, cum au arătat Moise și Daniil (Deut. 32, 8; Daniil 10, 5).

113. Ce sunt duhurile rele sau diavolii?

Sunt acei îngeri care, în frunte cu capetenia lor, Lucifer, din trufie, au rupt comuniunea cu Dumnezeu, devenind duhuri rele, căzând deci din starea în care au fost creați. Aceștia ispitesc pe oameni și le insuflă gânduri rele. Ei pot rătăci mintea oamenilor, ducându-i la călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Diavolul sau satana poate chiar ucide oameni, după cuvântul Mântuitorului: „*Acela ucigător de oameni a fost din început și nu a stat întru*

¹¹³ Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la psalmi*, 32, 6; Migne, P. G., XXIX, col. 333; Sf. Vasile cel mare, *Comentar la psalmi*, trad. de Pr. Dr. Olimp Căciulă, București, în „Izvoarele Ortodoxiei”, 1939, p. 150-151.

¹¹⁴ Idem, *Contra lui Eunomiu*, 3, 2, Migne, P. G., XXIX, col. 660.

¹¹⁵ Sf. Grigorie cel Mare, *Omilii la Iezechiel*, 1, 7, 18, Migne, P. L., LXXVI, col. 849.

¹¹⁶ *Mărturisirea Ortodoxă* (a lui Pentru Movilă), I, 20.

¹¹⁷ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* 23, 6, Migne, P. G., XXXIII, col.1113; Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 31, Migne P. G., XXXVI, col. 72, B; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 4, 5, Migne, P. G., LIII, col. 44.

¹¹⁸ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2, 3. Migne. P. G., XCIV, col. 872.

¹¹⁹ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 31, Migne, P. G., XXXVI, col. 72.

¹²⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Evei*, 3, 2. Migne, P. G., LXIII, col. 3.

¹²¹ Origen, *Omilii la Luca*, 12, Migne, P. G., XIII, col. 1829.

adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăiește minciună, dintru ale sale graiește, căci este mincinos și tatăl minciunii” (Ioan 8, 44). Iar Sf. Petru îndeamnă pe credincioși astfel: „*Fiti treji, privegheați, pentru că potrivnicul vostru, diavolul ca un leu, răcnind, umblă căutând pe cine să înghită*” (I Petru 5, 8). Când Dumnezeu ne trimite îngerul Său păzitor, satana trimite și el îngerul său rău, ca să distrugă viața noastră. Omul se afla între doi, care urmăresc scopuri opuse și se străduiesc să învingă unul împotriva celuilalt¹²². Dar diavolul nu poate sili pe om la păcat, ci numai îl ispitește¹²³.

Diavolul nu poate să facă rău nici omului, nici altei făpturi dacă nu are învoirea de la Dumnezeu. Se cunoaște cazul lui Iov (Iov 1, 12; 2, 6) și al dracilor care se rugau de Mântuitorul zicând: „*Dacă ne scoți afară, trite-ne în turmă de porci. Și El le-a zis: Duceți-vă. Iar ei ieșind, s-au dus în turma de porci*” (Matei 8, 31, 32).

114. De unde le vine diavolilor această răutate?

Această răutate le vine din iubirea de sine și din mândrie. Dumnezeu i-a făcut buni, cum a făcut bun tot ce există (Fac. 1, 31), dar ei au călcat porunca ascultării de Dumnezeu și au fost aruncați în întunericul cel mai adânc zice Scriptura: „*Și pe îngerii care nu și-au păzit vrednicia, ci și-au părăsit lăcașul lor, i-a pus la păstrare sub întuneric, în lanțuri veșnice, spre judecata zilei celei mari*” (Iuda 1, 6).

Prin căderea lor radicală, ei au rupt total comuniunea harică cu Dumnezeu¹²⁴. Apropiindu-se mult de oameni, ei au o puternică influență asupra celor răi. La judecata obștească, satan împreună cu îngerii lui vor fi trimiși în focul veșnic, gătit lor încă de la început (Matei 25, 41).

115. Ce se înțelege prin cuvintele „văzutelor tuturor”?

Sf. Scriptură ne spune că la început Dumnezeu a făcut cerul și pământul (Fac. 1, 1). Am văzut mai înainte că „cerul” din aceste cuvinte înseamnă lumea nevăzută a îngerilor. Pământul înseamna lumea văzută. Această lume văzută, adică pământul cu toate ale lui, era la început nevăzut și netocmit, adică fără formă (Fac. 1, 2).

Creând lumea, Dumnezeu a urmat o anumită ordine a făpturilor, ca să îngăduie acestora să se sprijine unele pe altele, în înțelesul că cele ce urmau nu puteau să apară fără cele dinainte. Așa, Dumnezeu a făcut în ziua întâi lumina, fără de care nu e cu putință nici o lucrare și nici o creștere. În ziua a doua a făcut țaria, sau cerul văzut; în a treia, *adunarea apelor, uscatal și toate ierburile și plantele*; în ziua a patra, *luminătorii cerului*, soarele, luna și stelele; în ziua a cincea, *peștii și păsările*; în ziua a șasea, *animalele* cu câte patru picioare, târâtoarele, tot felul de animale și la urmă pe om (Fac. 1, 3-26). În ziua a șaptea Dumnezeu S-a odihnit de lucrările Sale. Ordinea aceasta în care diferite feluri de viață și de făpturi apar într-o înlănțuire firească și necesară, începând cu lumina și terminând cu omul, arată adâncă înțelepciune a Ziditorului. Sf. Părinți spun că omul a fost făcut în urma celorlalte lucruri pentru că se cuvenea să fie pregătită împărăția și apoi să vină împăratul ei - omul¹²⁵. Omul nu putea să apară decât atunci când toate cele trebuitoare vieții lui erau create. El nu putea veni în lume înainte de apariția vieții. Plantele și toate celelalte animale trebuiau să apară înaintea lui.

116. Pornirile cele rele ale făpturilor au fost de la început?

Nu. Făpturile au fost curate, nevinovate și nevătămate atunci când au fost zidite: „*Și a privit Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bune foarte*” (Fac. 1, 31).

117. Ce ne descoperă Sf. Scriptură despre facerea omului și starea lui dinainte de păcat?

Sf. Scriptură ne spune că în ziua a șasea, după ce a făcut toate celelalte ființe, Dumnezeu, în Sf. Treime, a zis: „*Să facem pe om după chipul Nostru și după asemnare*” (Fac. 1, 26). „*Și, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul fință vie*” (Fac. 2, 7).

¹²² Sf. Grigorie de Nissa. *Despre viața lui Moise*, Migne, P. G., XLIV, col. 337-340.

¹²³ *Mărturisirea Ortodoxă*, I, 21.

¹²⁴ *Mărturisirea Ortodoxă*, I, 21.

¹²⁵ Pseudo-Vasilie cel Mare, *Despre facerea omului*, 1, Migne, P. G., XXX, col. 40 C.

Omul a fost făcut deci printr-un act special, din mâinile lui Dumnezeu, cum zice un prooroc: „*Măinele Tale m-au făcut și m-au zidit*” (Iov 10, 8). Aceasta arată cinstea deosebită dată de Dumnezeu omului. După ce existența lui a fost hotărâtă înainte de facerea lumii și la fel și stăpânirea lui asupra acesteia, Dumnezeu îi pregătește aducerea lui la existență și alcătuirea ființei lui¹²⁶.

Omul a fost făcut din pământ, în vârstă tânără, bărbătească.

118. Ce spune Sf. Scriptură despre femeie?

Dumnezeu a văzut ca nu este bine să fie omul singur: „*Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său... a făcut bărbat și femeie*” (Fac. 1, 27). „*Și a făcut Domnul Dumnezeu coasta pe care a luat-o din, Adam, femeie, și a adus-o lui Adam. Și a zis Adam: Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va nume femeie, pentru, că este luată din bărbatul său*” (Fac. 2, 22-23).

Cea dintâi femeie, Eva, a fost făcută pentru continuarea neamului omenesc, așa cum tot cartea Facerii spune: „*Și i-a binecuvântat Dumnezeu pe ei zicind: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul...*” (Fac. 1, 28). Eva a fost făcută din coasta lui Adam, zice Sf. Efrem, ca să nu fie bănuiala că altcineva a fost ziditorul femeii decât Dumnezeu.

119. De ce Eva n-a fost făcută din aceeași țărână ca Adam?

Eva n-a fost făcută din țărână, ci din coasta lui Adam, pentru că în bărbat și în femeie este o singură fire trupească, un singur izvor al neamului omenesc. De aceea, de la început n-au fost făcuți pereche, bărbat și femeie, sau doi bărbați, ori două femei, ci mai întâi bărbatul și apoi, din el, femeia¹²⁷.

120. Ce înseamnă chipul și asemanarea lui Dumnezeu în om?

Chipul lui Dumnezeu în om este mănunchiul de puteri sufletești: rațiunea, voința, simțirea, cu care omul se îndreaptă spre Dumnezeu printr-o activitate neobosită pentru desăvârșire, iar asemanarea lui Dumnezeu în om este înfăptuirea acestei desăvârșiri prin împreunălucrarea harului dumnezeiesc cu silințele omului. În amănunt, chipul lui Dumnezeu înseamnă:

1. *Stăpânirea peste făpturile pământului*, potrivit cuvântului Scripturii: „... *umpleți pământul și-l supuneți și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile care se mișcă pe pământ și peste tot pământul*” (Fac. 1, 28).

„*Micșoratu-l-ai pe dânsul (pe om) cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu, cinste l-ai încununat pe el și l-ai pus pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale*” (Ps. 8, 5-6);

2. *Rațiunea și voia liberă* în năzuința lor spre Dumnezeu, adevăr și bine.

121. După ce Dumnezeu a făcut pe om, unde l-a așezat?

După ce a făcut pe om, Dumnezeu l-a așezat în Rai și i-a pus hrana la îndemâna, făcând „*Să răsară din pământ tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mâncat*” (Fac. 2, 9). În Rai se aflau și pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului.

122. Care era starea omului în Rai, înainte de păcat?

În Rai primul om era împodobit cu *minte sănătoasă, inimă curată și voință liberă*. El însă nu era desăvârșit, căci desăvârșirea se câștigă prin încercare și deprindere. Ea constă în curăția păstrată prin împreunălucrarea chipului cu harul de la început. Firea omenească era înfrumusețată prin părtășia ei cu Duhul Sfânt (Fac. 2, 7). Numai această părtășie îi asigura lumina sfințeniei și apropierea de Dumnezeu¹²⁸. Minte lui Adam era într-o continuă înălțare minunată spre Dumnezeu, trupul era liniștit, ferit de orice plăcere vinovată. Nu era încă în el framântarea mișcărilor neorânduite. Sfințenia primilor oameni nu era desăvârșită, dar ea nu era nici numai o stare de nepăsare și neștiință copilărească, așa cum pretind unii, ci o stare de nevinovăție și nerăutate¹²⁹.

¹²⁶ Sf. Grigorie de Nissa, *Despre facerea omului*, 3, Migne, P. G., XLIV, col. 136 A.

¹²⁷ Sf. Ambrozie, *Despre Rai*, 10, 48, Migne, P. L., XIV, col. 298.

¹²⁸ Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Treimea Sfântă și de o ființă*, 4, Migne, P. G., LXXV, col. 908.

¹²⁹ Mărturisirea Ortodoxă, I, 23.

Îmbrăcați în haina Duhului Sfânt, primii oameni n-aveau pofta trupului. De aceea nu simțeau nevoia de a se acoperi¹³⁰. Ei se acopereau cu harul divin. S-au acoperit cu harul, adică cu acoperământul nepiericiunii, cât timp au fost aproape de Dumnezeu¹³¹. Adam și Eva trăiau în Rai ca îngerii, deci fără trebuința îmbrăcăminții. Scriptura zice: „*Adam și femeia lui erau amândoi goi și nu se rușinau*” (Fac. 2, 25). Neascultarea și păcatul nesăvârșindu-se încă, ei erau îmbrăcați în mărirea cea de sus. De aceea nu se rușinau. După călcarea poruncii însă, a venit rușinea și cunoașterea goliciunii¹³².

Adam apare înzestrat cu o uimitoare ușurință de cunoaștere și cu o înțelepciune deosebită. Din primele clipe ale facerii lui el se înfățișează cu o minte ageră, ca unul care păstra în el lumina limpede și curată, dată lui de Dumnezeu, și-și menținea vrednicia neatinsă a firii¹³³. Harul care pune pe Adam în legătură cu Dumnezeu l-a înzestrat cu puterea ca el să dea nume fapturilor supuse lui: „*Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor pământului*” (Fac. 2, 20).

În limba, adică în puterea de a vorbi, pe care o capătă Adam odată cu zidirea lui, se arată firea rațională a omului¹³⁴.

Primii oameni, înainte de păcat, trăiau o viață fericită¹³⁵. Ei n-au fost zidiți nici nemuritori, nici muritori, ci în stare de a ajunge la nemurire sau să moară, după ascultarea sau neascultarea lor față de porunca lui Dumnezeu¹³⁶.

Prin urmare, starea omului înainte de păcat era o stare de curție, de fericire, de cunoaștere, de puțință de a nu muri, dar nu era o stare de desăvârșire deplină. Omul putea înainta spre această desăvârșire, după cum se și putea abate de la desăvârșire, folosindu-se de același mare dar, pe care Ziditorul l-a pus în el: *libertatea*.

123. Cu ce scop a făcut Dumnezeu pe om?

Dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să se împărtășească de bucuria de a fi în preajma lui Dumnezeu și de fericirea de a cunoaște, de a iubi și de a slăvi pe Dumnezeu. El este încununarea întregii zidiri, este o lume în mic (microcosm), cum zice Sf. Părinți. Prin trupul său, el face legătura cu lumea, iar prin sufletul său, el face legătura cu Dumnezeu. Omul a fost făcut să fie făptura aleasă a slavei dumnezeiești¹³⁷. Rostul său în Rai era să împlinească porunca lui Dumnezeu.

124. Care este porunca lui Dumnezeu, de care Adam trebuia să asculte?

Porunca pe care Dumnezeu a dat-o lui Adam era aceasta: „*Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit*” (Fac. 2, 17).

125. Adam și Eva au păzit această poruncă?

Un timp au păzit-o. Dar din îndemnul diavolului în chip de șarpe și sub pornirea mândriei lor, Eva întâi, și Adam după ea, au mâncat din pomul oprit, călcând porunca lui Dumnezeu. Dumnezeu a blestemat pe șarpe, a prezis necazuri și suferințe primilor oameni, i-a scos afară din Rai, dar le-a făgăduit pe Mântuitorul (Fac. 3, 15 și urm.).

126. Cum se numește acest păcat al lui Adam?

Acest păcat se numește păcatul strămoșesc, fiindcă își are originea în căderea protopărinților noștri prin neascultare față de porunca dată lor de Dumnezeu (Fac. 2, 16-17; 3, 6-19). Păcatul acesta a trecut la toți oamenii, cum spune Sf. Apostol Pavel: „*Printr-un om (Adam) a intrat păcatul în lume*” (Rom. 5, 12).

127. Cum se moștenește păcatul strămoșesc?

¹³⁰ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 22, 4; 3, 23, 5, Migne, P. G., VII, col. 959, 963.

¹³¹ Sf. Ioan Damaschin, *Omilia la smochinul uscat*, 3, Migne, P. G., XCVI, ml. 580.

¹³² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, 15, 4, Migne, P. G., LIII, col. 123.

¹³³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan*, 1, 9, Migne, P. G., LXXIII, col. 128.

¹³⁴ Sf. Grigorie de Nissa, *Contra lui Eunomiu*, 12, Migne, P. G., XLV, col. 993.

¹³⁵ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Romani*, 5, 18, Migne, P. G., LXXIV, col. 789.

¹³⁶ Tofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 27, Migne, P. G., VI, col. 1093.

¹³⁷ Pseudo-Vasilie cel Mare, *Despre facerea omului*, Cuv. II, 1, Migne, P. G., XXX, col. 41 C.

Aceasta este o taină mare. Ceea ce se poate spune este că păcatul acesta, pe care-l moștenim din tată în fiu, prin nașterea firească¹³⁸, nu ni se socotește ca păcat al nostru, personal, ci ca o stare păcătoasă, ca o înclinare spre păcat, izvorâtă din călcarea poruncii dumnezeiești și care este egală cu păcatul, în fața legii lui Dumnezeu¹³⁹. Pentru că această stare păcătoasă este egală cu păcatul însuși, Biserica a rânduit botezul copiilor, care nu au păcatele celor vârstnici dar care totuși, moștenesc aplecarea spre păcat, care vine de la Adam (Fac. 7, 20; II Cron. 6, 36; Iov 4, 17-19; 14, 4; 15, 14-16; 25, 4; Ps. 13, 1-3; 50, 6; 52, 2-4; 57, 3-4; Prov. 20, 9; Ecl. 7, 20; Sirah 25, 23, 27; Rom. 3, 10-12; 5, 12-19; Iacov 3, 2; I Ioan 1, 8).

128. Care au fost urmările păcatului strămoșesc?

Păcatul strămoșesc a adus primilor oameni pierderea harului lui Dumnezeu, adică ruperea legăturii cu Dumnezeu, cu ei înșiși și cu lumea¹⁴⁰.

Acest păcat a mai adus *slăbirea chipului lui Dumnezeu în om*, prin întunecarea în parte a puterilor sufletului și prin înclinarea mai mult spre rău decât spre bine. Minte se mișcă greu, deosebește anevoie cele ce are de cunoscut și mai mult se depărtează decât se apropie de luminile curate ale Duhului. Ea nu mai vede decât anevoie pe Dumnezeu¹⁴¹, privește mai mult spre lucrurile pieritoare, legate de viața trecătoare. Dar această slăbire nu înseamnă ștergerea sau stingerea completă a chipului lui Dumnezeu în om. Omul n-a murit cu totul pentru cele dumnezeiești. El s-a îmbolnăvit. Chipul lui Dumnezeu în el a slăbit, s-a întunecat.

Prin păcatul strămoșesc, primii oameni au pierdut sfințenia curăția și putința de a nu muri¹⁴². Pierzând harul, ei au pierdut și roadele harului. Dacă ar fi ascultat porunca dumnezeiască, Adam și-ar fi asigurat, cu ajutorul lui Dumnezeu, putința de a nu muri, la care ar fi contribuit și pomul vieții, de care el nu s-a putut folosi, fiindcă a fost scos din Rai (Fac. 3, 22-23).

Prin păcatul lor, primii oameni și-au pierdut liniștea desăvârșită a trupului, căci păcatul a trezit în ei pofta cărnii. Despărțiți de cele veșnice și lunecând spre piericiune, trupurile lor s-au deschis plăcerilor și necurățiilor. Firea întreagă s-a îmbolnăvit de păcat «prin neascultarea unuia singur»¹⁴³. Pierzând harul care-i acoperea, ei au fost dezbrăcați de înălțarea spre Dumnezeu și de privirea directă a lui Dumnezeu.

Pedeapsa cea mai mare a păcatului a fost *moartea*, care după Sf. Apostol Pavel este „*plata păcatului*” (I Cor. 15, 22); moartea, cu cele trei trepte ale ei: trupească, sufletească și veșnică. Dumnezeu însuși a vestit primilor oameni că vor muri dacă nu vor asculta porunca (Fac. 2, 17). Neascultând-o, pedeapsa lor a fost moartea¹⁴⁴. Nu trebuie să se creadă că Adam și Eva și-au atras această pedeapsă pentru că au mâncat dintr-un anumit pom purtător de nenorociri și de moarte, ci numai pentru că au călcat porunca dumnezeiască¹⁴⁵.

129. După facerea lumii, Dumnezeu Se îngrijește de ea?

Dumnezeu Se îngrijește de lume. Această lucrare prin care Dumnezeu Se îngrijește de lume se numeste *pronie* sau *providență*. Prin pronie, Dumnezeu păstrează lumea în totalitatea ei și fiecare lucru și ființă în parte, le ocrotește și le îndreaptă, prin diferite mijloace, spre scopurile pentru care au fost create. Pronia sprijină orice lucrare bună. De ea ține profeția în Vechiul Testament și planul mântuirii. Ea se arată în toate lucrurile lumii, de la cele mai mici până la cele mai mari, pe care Dumnezeu le cunoaște și le îngrijește¹⁴⁶, cum ne spune Mântuitorul însuși: „*Priviți la păsările cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici, nu*

¹³⁸ Didim, *Contra maniheilor*, 8, Migne, P. G., XXXIX, col. 1096.

¹³⁹ H. Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. Pr. D. Stăniloae, p. 170.

¹⁴⁰ H. Andrusos, *op. cit.*, pp. 160, 166; Sf. Ciprian, *Despre bunul răbdării*, 19, Migne, P. L., IV, col. 634.

¹⁴¹ Sf. Ioan Damaschin, *Omilie la smochinul uscat*, 3, Migne, P. G., XCVI, col. 580.

¹⁴² Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani*, 5, 18, Migne, P. G., LXXIV, col. 789.

¹⁴³ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani*, 5, 8, Migne, P. G., LXXIV, col. 789.

¹⁴⁴ Teofil al Antiohiei, *Către Autolic*, 2, 25, Migne, P. G., VI, col. 1092; Sf. Metodiul de Olimp, *Banchetul celor 10 fecioare*, Cuv. 3, 6, Migne, P. G., XVIII, col. 69; Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului*, 4, 5, Migne, P. G., XXV, col. 104.

¹⁴⁵ Teofil al Antiohiei, *op. cit.*, 2, 25, C, A, 8, col. 124.

¹⁴⁶ Mărturisirea Ortodoxă, I, 30.

adună în jitnițe, și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește” (Matei 6, 26). „*Au doar nu se vând două vrăbii pentru un ban? Și nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui vostru*” (Matei 10, 29). «Dumnezeu, zice Sf. Ioan Gură de Aur, nu numai că a adus la lumină zidirea, dar după ce a adus-o, o îngrijește. De zici îngeri, de zici arhangheli, de zici puterile cele de sus, de zici toate cele văzute și nevăzute, toate acestea se bucură de pronia Lui. Fără această lucrare ele se duc, se scurg și pier»¹⁴⁷. Iar Clement Alexandrinul zice: «Înfișarea, ordinea și măiestria lucrurilor văzute ne arată pronia dumnezeiască»¹⁴⁸.

Prin pronie, Dumnezeu nu numai păstrează, dar și conduce lumea spre mai multă viață (Ioan 10, 10), spre desăvârșirea și transfigurarea întregii creații (Evr. 2, 5)¹⁴⁹. Sf. Efrem Sirul scrie despre pronie astfel: «Am văzut case și m-am gândit la gospodar. Am văzut lumea și am înțeles pronia. Am văzut corabie fără cârmaci scufundându-se. Am văzut faptele oamenilor neispravind nimic fără Dumnezeu, Care le conduce. Am văzut cetăți și republici deosebite în constituția lor și am înțeles că toate există în rânduiala lui Dumnezeu. Turma e de la păstor, iar creșterea tuturor pe pământ e de la Dumnezeu»¹⁵⁰.

Prin pronie, Dumnezeu oprește răul și îl întoarce spre bine, cum ne spune Mărturisirea lui Dositei: «Cele rele le știe mai dinainte și le îngăduie Dumnezeu, dar El nu Se îngrijește de ele, pentru că nici nu le-a făcut. Dar odată întâmplare, ele sunt îndreptate spre ceva folositor de bine nesfârșita bunătate, care, fără să le fi făcut, le îmboldește spre mai bine cât este în puterea acestora»¹⁵¹.

Dumnezeu păstrează și conduce lumea, conlucrând cu puterile făpturilor, nu fără ele.

DESPRE DUMNEZEU FIUL

130. Care sunt articolele din Simbolul Credinței despre Dumnezeu Fiul?

Articolele din Simbolul Credinței despre Dumnezeu Fiul întrupat art. II - art. VII.

131. Ce ne învață aceste articole private laolaltă?

Ele ne vorbesc despre cea mai mare și mai minunată faptă a iubirii lui Dumnezeu față de noi. Ele ne spun că Cel ce ne-a mântuit pe noi este Însuși Fiul lui Dumnezeu, iar mântuirea ne-a înfăptuit-o prin întruparea Sa ca om, prin învățătura și prin moartea Sa pe cruce și Învierea din morți, după care S-a înălțat la ceruri întru slava, de-a dreapta Tatălui.

Multă iubire ne-a arătat Dumnezeu și prin facerea lumii și a oamenilor, despre care ne vorbește articolul I din Simbolul Credinței. Dar dovada cea mai mare a iubirii nemărginite ce ne-o poartă ne-a arătat-o prin aceea că pe Însuși Fiul Său L-a trimis în Lume, ca om, și L-a dat morții pe cruce „*pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire*”.

Despre această iubire ne spune chiar Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a venit în lume: „*Că așa a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (Ioan 3, 16).

Iar Sf. Atanasie spune: «Fiindu-I milă de neamul nostru și înduioșându-Se de slăbiciunea noastră și mișcat de stricăciunea noastră și nesuferind stricăciunea morții asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut și ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui, Își ia trup și acesta nu deosebit de al nostru... și dă morții propriul Său trup»¹⁵².

¹⁴⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Cel de o ființă, contra Anomeilor*, 12, Migne, P. G., XLVIII, col. 810.

¹⁴⁸ Clement Alexandrinul, *Covoare*, 5, 1, 6, 2, Migne, P. G., IX, col. 16.

¹⁴⁹ Sf. Grigorie Teologul, *La Sf. Botez*, 45, Migne, P. G., XXXVI, col. 424.

¹⁵⁰ Sf. Efrem Sirul, *Muștrarea de sine, Assemanni Graece*, I, p. 123.

¹⁵¹ *Mărturisirea lui Dositei*, 5, Mihălcescu *Bekennnisse...*, p. 162.

¹⁵² Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, Cap. 8, Trad. Gh. Popescu-Pietrile, București, 1905, p. 29; Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1987, p. 99.

132. Aveau oamenii trebuință de această întrupare?

Aveau neapărat trebuință. Am văzut că prin neascultarea lui Adam a pătruns păcatul și moartea în toți oamenii. Păcatul acesta pusese o dușmănie (Rom. 5, 10) între ei și Dumnezeu, fiind toți „*fii ai mâniei*” (Efes. 2, 3; R.om. 5, 9), căci îi înrăise și le slăbise puterea de a face binele, încât în loc de a face binele pe care-l voia Dumnezeu și îl cerea cugetul lor, făceau mereu răul. Din această pricină, cugetul îi muștră neconținut. Iar aceasta era un semn că Însuși Dumnezeu era nemulțumit. Dar Dumnezeu Își arată nemulțumirea și prin pedepsele ce le aducea peste oameni. Căci nu putea lăsa păcatul neosândit (Rom. 5, 18). De altfel, însuși păcatul pe care îl făceau oamenii producea în ei griji, boli și necazuri, iar între oameni, pizmă, ură, ceartă și războaie.

Pe deasupra tuturor, Dumnezeu a pedepsit însă păcatul cu moartea (Rom. 5, 12), ca să nu fie «răutatea fără de moarte» (Molitva la morți). Toți mureau și prin moarte se duceau la moartea veșnică, adică la chinurile fără de sfârșit.

Dar aceasta era o stare prea chinuitoare și nu putea fi răbdată nici de iubirea lui Dumnezeu. Se cerea *mântuirea omului din ea*.

133. Nu puteau să-și dea oamenii înșiși mântuirea din această stare?

Nu puteau. Căci deși ei sufereau de răul care-i stăpânea, nu puteau scapa de el, firea lor era slăbită de păcat, erau robii păcatului. Această stare chinuitoare o descrie Sf. Apostol Pavel astfel: „*Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine*” (Rom. 7, 19-20). Nici un om nu putea mântui pe ceilalți de păcat, căci fiecare era „*rob legii păcatului*” (Rom. 7, 23), și nu se putea scăpa nici pe sine însuși din această robie. Ei nu puteau face aceasta nici toți la un loc. Iată ce spune Sf. Atanasie: «Căci după ce toți au fost loviți în suflet și tulburați de înșelăciunea diavolească și de deșertăciunea idolilor, cum era cu putință ca omul să întoarcă sufletul și mintea oamenilor? Dar poate să zică cineva că lumea întregă ar fi putut face aceasta. Dar dacă lumea ar fi putut, nu s-ar fi făcut atâtea mari rele. Căci lumea există și totuși oamenii se tăvăleau în atâtea mari rele»¹⁵³.

134. Nu-i putea mântui nici măcar vreun înger? Trebuia să vină Însuși Fiul lui Dumnezeu?

Nu-i putea mântui nici un înger. Întâi, pentru că împăcarea cu Dumnezeu trebuia să fie o faptă la care să ia parte Însuși Dumnezeu. Al doilea, pentru că oamenii trebuiau să fie scăpați și de moarte. Iar moartea nu putea fi înlăturată decât prin viața fără de sfârșit, care e numai la Dumnezeu. Numai Dumnezeu a putut da prima dată viață oamenilor; numai El o putea da și a doua oară. Sf. Atanasie spune iarăși: «Nu era cu putință nici prin îngeri, deoarece ei nu sunt chipuri după care omul să fie creat du asemănarea lor. De aceea, Cuvântul lui Dumnezeu a venit în persoană, ca unul care este chipul Tatălui, ca să poată reînnoi pe omul cel creat după chipul Lui»¹⁵⁴.

135. Dar nu putea să facă aceasta Fiul lui Dumnezeu stînd în cer și nefăcându-Se om?

Dumnezeu, în înțelepciunea Sa, a socotit ca nu e potrivit să mîndrească pe oameni de departe. Aceasta pentru foarte multe motive, dintre care mai importante sunt trei.

136. Care este primul din aceste motive?

Primul motiv e că dreptatea cerea ca, precum un om a călcat legea ascultării de Dumnezeu, un Om se cădea să și ispășească, împlinind această lege prin ascultare și plătind cu viața Sa nevinovată călcarea celorlalți: „*Precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa și prin ascultarea Unuia, se vor face dreapți cei mulți*” (Rom. 5, 19). Trebuia, cu alte cuvinte, ca împăcarea între Dumnezeu și om să se facă nu numai prin fapta lui Dumnezeu, ci și a omului. Sf. Grigorie de Nissa spune: «După ce moartea intrase în lume prin neascultarea unui om, a fost izgonită prin ascultarea altui Om. Iată pentru ce S-a făcut

¹⁵³ Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, Cap. 14, după trad. cit., p. 29.

¹⁵⁴ *Op. cit.*, Cap. 13, după Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1987, p. 107.

ascultător până la moarte: ca să vindece prin ascultare păcatul neascultării și să nimicească prin învierea Sa moartea, care intrase în lume prin neascultare»¹⁵⁵.

De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu și om, ca să lucreze în numele oamenilor, dar fapta Lui, ca a Celui ce era și Dumnezeu, să aibă un preț care să covârșească vina tuturor oamenilor. «Cel ce a murit pentru noi, spune Sf. Chiril al Ierusalimului, nu era de un preț mic; nu era o oaie necuvântătoare, nu era un om de rând, nu era nici un înger, ci Dumnezeu, făcut om. Fără-de-legea păcatului nu era așa de mare pe cât dreptatea Celui mort din pricina noastră; nu am păcătuit așa de mult cât prețuia dreptatea Celui ce Și-a pus sufletul pentru noi»¹⁵⁶.

Luând firea noastră și ținând-o curată și împlinind cu ea legea ascultării de Dumnezeu și ispășind cu sângele ei vărsat pe cruce călcarea oamenilor, a scăpat-o de osândă și ne-a împăcat cu Dumnezeu. „*Vrăjmași fiind*”, zice Sf. Apostol Pavel, „*ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său*” (Rom. 5, 10 și II Cor. 5, 18). Firea noastră, care înainte purta în ea urâtenia neascultării și era purtată de cei ce erau dușmani lui Dumnezeu, a ajuns acum firea curată a Fiului Său prea iubit. Privind cu iubire la Fiul Său, Dumnezeu privea cu iubire și la firea noastră pe care purta El. Iubind pe Fiul Său, Cel ce S-a făcut ascultător până la moarte, Dumnezeu iubea totodată pe om. Dumnezeu nu mai vedea acum firea noastră ca pe cea care a călcat legea și drept urmare trebuie să moară, ci ca pe firea care a ispășit călcarea legii și e vrednică să se împărtășească de viață. Și iubirea lui Dumnezeu față de firea noastră, purtată de Fiul Său, avea să se răsfrângă asupra tuturor celor ce purtau această fire și se lipseau prin credință de Fiul Său. De aceea spune Sf. Apostol Pavel că în Fiul lui Dumnezeu „*avem răscumpărarea prin sângele Lui, adică iertarea păcatelor și că „printr-Însul a binevoit să împăce toate cu Sine, făcând pace prin sângele crucii Lui*”. Sau și mai limpede: „*Și pe voi care erați oarecând înstrăinați și vrăjmași cu, mintea voastră către lucrurile rele, de acum v-a împăcat prin moarte, în carnea trupului Lui, ca să vă pună pe voi sfinți și fără prihană și nevinovați înaintea Sa*” (Col. 1, 14, 20, 21-22).

Iubindu-ne acum Dumnezeu întru Iisus Hristos, ne face parte de aceeași moștenire a bunătății Sale, de care Se împărtășește Iisus Hristos ca Fiul al Său, socotindu-ne și pe noi ca pe niște fii ai Săi: „*Iar dacă suntem fii, suntem și moștenitori, moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos, dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne și preamărim*” (Rom. 8, 17).

137. Dar al doilea motiv al întrupării care este?

Al doilea motiv pentru care S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu a fost ca să ne arate că dragostea Lui față de noi e așa de mare, ca El nu mai stă departe de noi, ci Se face om ca noi, ia firea noastră și vine între noi ca să vorbească cu noi în graiul nostru și să ne învețe față către față, nu prin alții, ca în Vechiul Testament. El voia astfel să ne câștige și mai mult inima, prin dragostea Sa, și să ne dea pildă văzută de cum trebuie să se poarte un om adevărat ca să placă lui Dumnezeu. Si El nu S-a făcut om numai pentru o vreme, ci pentru vecii vecilor, rămânând în legătură cu noi și arătând cât de mult prețuiește și iubește pe oameni. «Mântuitorul a venit, spune Sf. Ioan Damaschin, ca să Se facă partaș firii noastre, ca să ne învețe prin pildele Sale calea virtuții, ca să ne scape de stricăciune prin comuniunea cu viața, făcându-Se începătura învierii noastre»¹⁵⁷.

138. Și care este al treilea motiv al întrupării?

Al treilea motiv se vede chiar din cuvintele de mai sus ale Sf. Ioan Damaschin. Fiul lui Dumnezeu S-a mai întrupat ca, unind firea noastră cu firea Sa dumnezeiască, făcând-o firea Lui însuși, ea să nu mai poată să se depărteze de Dumnezeu, să nu mai poată să lucreze împotriva Lui, ca acest templu să nu se mai poată ruina, ci să fie de-acum mereu plin și străbătut de Dumnezeu. Altfel ar fi fost cu puțință ca firea noastră, odată mântuită, iarăși să se piardă. În același timp, numai așa a putut să scape cu adevărat și pentru totdeauna firea

¹⁵⁵ Sf. Grigorie de Nissa, *La întâmpinarea Domnului*, Migne, P. G., XLVI, col. 729.

¹⁵⁶ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, 13, 33, după trad. Pr. D. Fecioru, București, 1945, vol. II, p. 349.

¹⁵⁷ *Dogmatica*, Cartea IV-a, Cap. 4, după trad. Pr. D. Fecioru, 1938, p. 239.

omenească de stricăciune și de moarte, unind-o strâns cu Sine Cel ce era izvorul nestricăciunii și al nemuririi. Prin firea noastră zidită acum în Dumnezeu, toți putem fi „zidiți întru Hristos” (Efes. 2, 10). Noi putem adică acum să stăm mai ușor, dacă vrem, în legătură cu Fiul lui Dumnezeu, căci El e și om ca noi, nu numai Dumnezeu. Iar stând prin credință și prin dragoste în legătură cu El, ne aflăm zidiți în El, împreună cu firea Sa omenească, aflată în El. De aceea spune Sf. Apostol Pavel că precum în Fiul lui Dumnezeu au fost zidite și așezate toate la început, când s-au făcut, cu atât mai mult acum, luând El firea noastră, ne așază iarăși în El și mai deplin, pe toți cei ce vrem. Drept aceea ne îndeamnă: „Întru El să umblați, înrădăcinați și zidiți fiind într-Întsul” (Col. 2, 6-7).

Sf. Chiril al Alexandriei înfățișează motivul al treilea astfel: «Cum putea omul de pe pământ, căzut în moarte, să se întoarcă la nestricăciune? Era nevoie ca trupul muritor să se împărtășească din puterea de viață a lui Dumnezeu. Iar puterea dătătoare de viață a lui Dumnezeu-Tatăl e Cuvântul Cel Unul-Născut»¹⁵⁸.

139. Dacă numai Fiul lui Dumnezeu făcut om putea să mântuiască omenirea de păcat și de moarte, de ce nu S-a făcut mai curând om? De ce a lăsat Dumnezeu să treacă un timp atât de îndelungat de la căderea lui Adam până la trimiterea Fiului Său?

Era trebuință de o pregătire a oamenilor ca să primească pe Mântuitorul, atunci când va veni. Căci n-ajungea ca Mântuitorul să vină și să moară pentru oameni. Trebuia ca și ei să-L primească cu credință. Altfel nu se putea înfăptui mântuirea lor. Și anume trebuiau pregătiți ca să poată crede că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat și că numai prin El se pot mântui.

140. Cum s-a făcut această pregătire?

În două feluri: întâi, prin creșterea răului și deodată cu aceasta a convingerii oamenilor că nu se pot mântui prin puterile lor; al doilea, prin sporirea veștilor de la Dumnezeu că le va trimite un Mântuitor și că Mântuitorul Acesta va fi Fiul Său. Școala aceasta de pregătire a făcut-o Dumnezeu în alt chip de poporul evreu. Pe păgâni i-a pregătit pe calea firii, pe evrei, pe o cale mai presus de fire, într-un chip mai lămurit, ca din învățătura dată lor să tragă folos și popoarele păgâne.

141. Cum au fost pregătiți păgânii și evreii prin creșterea răului și a convingerii că nu se pot mântui prin puterile lor?

Păgânii și evreii au fost pregătiți în primul rând prin aceea că i-a lăsat să sporească în păcat. Dacă ar fi vrut Dumnezeu să-i mântuiască pe oameni, îndată după cădere, poate că ei nu-și dădeau seama de toate nemorocirile ce le aduce cu sine păcatul. Pe lângă aceasta, la început oamenii ar fi crezut că pot scăpa de rău numai prin puterile lor și ca n-au trebuință de Dumnezeu. A trebuit să li se lase mii de ani, ca, pe de o parte, să guste toată otrava răului și să se scârbească de el, pe de alta, să vadă că toate încercările lor de a scăpa de rău sunt zadarnice. Așa au căzut popoarele păgâne în cele mai grele rătăcirii, închinându-se la dobitoace și la pietre și aducând jertfe vieți omenești. Evreii, cu toate ca erau călăuziți îndeaproape de Dumnezeu, se abăteau și ei tot mai tare spre rău. Dumnezeu le-a dat Legea pe muntele Sinai (Ieș. cap. 20), ca să le arate limpede cum trebuie să viețuiască. Dar, datorită păcatului din ei, în loc să asculte de Lege, se încăpățâneau și mai tare să o calce. Încât legea li s-a făcut spre înmulțirea păcatului. „Pentru călcările de porunci a fost adăugată legea legea”, zice Sf. Apostol Pavel (Gal. 3, 19), și tot el zice: „păcatul luând îndemn prin poruncă, m-a amăgit și m-a omorât prin ea” (Rom. 7, 11).

Legea era bună și sfântă și totuși ea s-a făcut omului spre moarte. „Păcatul, ca să se arate păcat, prin ce era bun mi-a adus moartea, ca să se facă peste măsură de păcătos păcatul prin poruncă” (Rom. 7, 13). Înmulțindu-se păcatul, omul își dădea seama că nici prin Lege nu se poate mântui, măcar că e de la Dumnezeu. Legea nu-l putea ajuta, pentru că prin ea Dumnezeu îi arată numai care este binele, nu-i dă și ajutorul Său ca să-l împlinească, ci îl lasă pe om la puterile lui.

¹⁵⁸ La Luca, 5, 19. Migne, P. G., LXXIII, col. 908.

Nu-i dădea Dumnezeu ajutorul Său, pentru că omul nu l-ar fi primit, deoarece se încrede încă în puterile lui. De aceea Dumnezeu îl lasa în mândria că se poate mântui singur, că poate împlini singur poruncile Legii. Dar cu cât Legea arată mai limpede înălțimea binelui, cu atât omul își dădea seama că e mai departe de el, că e mai păcătos. Acest lucru îl vedea evreul cu ajutorul Legii scrise pe tablele Legii, iar păgânul, cu ajutorul Legii scrise în inima sa, cu ajutorul conștiinței. «Văd cele bune, zice un poet păgân, le admit, dar fac totdeauna cele rele»¹⁵⁹. Și așa, prin Lege, pe de o parte se înmulțea păcatul, pe de alta omul își dă tot mai mult seama de neputința lui de a se mântui de păcat și, în loc de a se mai încrede în puterile lui, era tot mai convins că numai Dumnezeu însuși, prin puterea, adică prin harul Lui, îl poate mântui. Iată de ce Sf. Apostol Pavel zice: „*Căci Legea n-a desăvârșit nimic, iar în locul ei își face cale o nădejde mai bună, prin care ne apropiem de Dumnezeu*” (Evr. 7, 19).

142. Cum a pregătit Dumnezeu pe oameni, prin veștile ce li le da, că va veni El însuși să-i mântuiască?

Prima făgăduință pe care a dat-o Dumnezeu oamenilor ca le va trimite un Mântuitor a fost îndată după cădere. Era prima lor mângâiere în nenorocirea ce i-a ajuns. Dumnezeu îi spune șarpelui că cineva se va naște din femeie, care-i va zdrobi capul: „*Dușmănie voi pune între tine și femeie, și între sămânța ta și sămânța ei; aceasta va zdrobi capul tău, iar tu îi vei înțepa călcâiul*” (Fac. 3, 15).

Dar vești tot mai limpezi despre Mântuitorul, Care avea să vină, le dă Dumnezeu evreilor prin proorocii Vechiului Testament, căci pe vremea lor se înmulțise și răutatea între oameni. De aceea proorocii plângând și suferind, ziceau: „*Cine va da din Sion mântuirea?*” (Ps. 13, 7), sau se rugau: „*Doamne, pleacă cerurile și Te pogoară*” (Ps. 143, 5). Dumnezeu milostivindu-Se de această rugăciune spune oamenilor: „*Va veni îndată, în templul Său Domnul, pe Care Îl căutați*” (Mal. 3,1) sau: „*Așa vorbește Domnul Dumnezeu, Care strânge pe cei risipiți ai lui Israel: „Voi mai strânge și alte neamuri la cei strinși acum di el”* (Isaia 56, 8).

Si ca lumea să-L cunoască atunci când va veni, Domnul dă foarte multe semne după care va putea fi cunoscut. El nu va veni cu asprime, ci blând și smerit, călare pe mânz de asina: „*Bucură-te foarte, fiică a Sionului, veseleşte-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine: drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mînzul asenei*” (Zah. 9, 9). Va veni nu ca să domnească asemenea împăraților pământești, ci ca să elibereze prin sângele Său pe cei robiți păcatului: „*Iar pentru, tine, pentru sângele legământului (Testamentului) tău, voi da drurnul robilor tăi din fântâna fără apă*” (Zah. 9, 11).

Smerenia întru care va veni, pătimirea și moartea Lui pentru păcatele altora le prevestește proorocul Isaia în toată amănunțimea „*Și L-am văzut pe El fără chip și fără frumusețe... Și păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere..., iar El S-a rănit pentru păcatele noastre și a pățimit pentru fărădelegile noastre, certarea împăcării noastre pre Dânsul și cu rana Lui noi toți ne-am vindecat... Și chinuit a fost, dar El S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce-o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa. Că s-a luat de pe pământ viața Lui și pentru fărădelegile poporului meu a fost adus la moarte*” (Isaia 53, 2, 4, 5, 7, 8).

Chiar și timpul și locul venirii Mântuitorului au fost prezise de Prooroci. Proorocul Daniel a prezis că: „*De la ieșirea poruncii ca iarăși să se zidească Ierusalimul*”, adică de la anul 457 î. Hr. și până „*se va sfârși păcatul și se vor șterge fărădelegile*” (9, 24, 25), vor trece 70 de săptămâni de ani, adică 490 de ani, răstimp care tocmai bine s-a împlinit la anul 33 după Hristos, când Mântuitorul a zdrobit puterea păcatului, prin moartea pe cruce. Iar Proorocul Miheia a prezis că Mântuitorul Se va naște în Betleem (Mih. 5, 1). S-a prezis apoi prin Isaia Proorocul, și chipul mai presus de fire al nașterii Mântuitorului din fecioară: „*Iată Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele Lui, Emanuil*” (adică Dumnezeu cu noi) (Isaia 7, 14). De asemenea că El Se va naște după trup din sămânța lui David: „*O dată M-am*

¹⁵⁹ Ovidiu, *Video meliora proboque deteriora sequor*.

jurat pe sfințenia Mea: Oare, voi minți pe David? Seminția lui va rămâne în veac Și scaunul lui ca soarele înaintea Mea și ca luna întocmi în veac” (Ps. 88, 35-36).

Toate aceste proorocii aveau să ajute credința oamenilor prin faptul că ele s-au împlinit în Iisus Hristos.

Dar ca oamenii să poată primi pe Iisus Hristos ca Dumnezeu, mai trebuia ca Dumnezeu să-i ridice din credința lor rătăcită în mulți idoli, la credința într-un singur Dumnezeu, atotputernic și iubitor, dar Care are un Fiu nedespărțit de El, după ființă.

143. Cum au fost ridicați oamenii la această credință într-un singur Dumnezeu, Care are însă un Fiu?

În credința într-un singur Dumnezeu a fost crescut cu grijă poporul evreu, ca prin el să se sădească, cu vremea, această credință și la celelalte popoare. Încet, ca să nu i se primejduiască credința într-un singur Dumnezeu, i s-a tălmăcit apoi poporului evreu, prin prooroci, că Dumnezeu Cel Unul are un Fiu, Care va veni să mântuiască lumea, și un Duh Sfânt. La facere, Dumnezeu grăiește către celelalte persoane dumnezeiești: „*Să facem om după chipul Nostru și asemănare*”, adăugând îndată: „*Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu, L-a făcut*” (Fac. 1, 26-27), ca să arate ca cele trei persoane sunt o singura ființă dumnezeiască. Tot același tâlc îl are și arătarea lui Dumnezeu la stejarul lui Mamvri, în chipul celor trei călători (Fac. 18, 2). David cunoaște apoi lămurit că Dumnezeu are un Fiu, când vede pe Domnul (Dumnezeu Tatăl) zicând Domnului Său (lui Dumnezeu Fiul): „*Șezi de-a rleapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor TaLe*” (Ps. 109, 1), sau când aude pe Dumnezeu Tatăl zicând către Dumnezeu Fiul: „*Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut. Cere de La Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta. Și stăpânirea Ta, marginile Pământului*” (Ps. 2, 7-8).

Prin înfrăurirea evreilor, care de la robia babilonică erau împrăștiati printre toate popoarele, și prin călăuzirea tainică a *Cuvântului lui Dumnezeu*, s-au ridicat apoi și din celelalte neamuri mulți filozofi, la ideea că există un singur Dumnezeu și că Cuvântul sau Rațiunea Lui lucrează în lume, cu deosebire în mintea oamenilor luminați.

Astfel, aproape de venirea Mântuitorului, lumea se afla în starea ciudată că, pe de o parte, cu mintea, se ridicase la ideea unui singur Dumnezeu atotputernic și plin de iubire față de oameni, Care avea să trimită pe cineva de la Sine, pentru mântuirea lumii, iar pe de alta, cu viața, se afla în cea mai mare decădere și neputință morală. Starea aceasta îi făcea pe oameni să aștepte mântuirea de la Dumnezeu și când a venit Mântuitorul le-a ajutat să-L poată primi pe El și învățaura Lui despre Dumnezeu.

144. Această pregătire a fost de ajuns ca omenirea să primească pe Iisus Hristos ca Dumnezeu?

Nu, n-a fost de ajuns. Dacă ar fi fost de ajuns, ar fi trebuit să-L primească toți evreii și cei mai mulți dintre filozofi. La toate cele spuse s-au adăugat că temeieri de credință: 1) învățătura Sa, cum n-a fost alta mai înaltă; 2) viața Sa, cum n-a fost alta mai curată și 3) minunile Sale, dintre care mai ales învierea și înălțarea Sa la cer. Dar toate aceste temeieri sunt întrecute de puterea cu care a lucrat și lucrează El până astăzi asupra sufletelor care se deschid cuvântului Său, înnoindu-le și sădind în ele convingerea neștrămutată ca El e Dumnezeu. Credința în Hristos vine în primul rând din harul lui Dumnezeu, nu din cântărirea cu mintea a temeierilor pomenite. Dar motivele acelea pregăteau mintea omului pentru primirea acestui har. Pentru noi, creștinii, unul din motivele cele mai puternice, care pregătesc mintea noastră să primească harul credinței și să conlucreze cu el, e însăși existența creștinismului de 2000 de ani încoace, însuși faptul că de atunci și până azi sute de milioane de suflete au crezut fără încetare în dumnezeirea lui Iisus.

145. Care este credința Bisericii noastre în dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos?

Răspunsul mai amănunțit la această întrebare îl dă articolul II al Simbolului Credinței, primul dintre cele șase articole (II-VII), care se ocupa cu persoana și lucrarea mântuitoare a

Domnului nostru Iisus Hristos. Căci acest articol cuprinde în forma cea mai scurtă, dar în mod deplin, învățătura Bisericii despre dumnezeirea lui Iisus Hristos.

146. Care este acest articol?

Acest articol este:

«Și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut».

147. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

Două lucruri: Întîi, că Domnul nostru Iisus Hristos, Care ne-a mântuit pe noi, este Însuși Fiul lui Dumnezeu, egal întru toate cu Dumnezeu Tatăl, veșnic ca și El și una cu El, după ființa și slava, deosebindu-Se de Tatăl numai prin aceea că e Fiu, și nu Tată, că Tatăl Îl naște, iar El e născut din ființa Tatălui. Mântuitorul Hristos însuși a spus despre Sine: *„Și acum preaslăvește-Mă Tu, Părinte, La Tine însuși, cu slava pe care am avut-o La Tine mai înainte de a fi lumea”* (Ioan 17, 5).

Al doilea, ca Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, este și Făcătorul tuturor, arătându-se și în aceasta dumnezeirea Lui. Căci, precum Tatăl este Făcătorul tuturor, cum ne-a învățat articolul I al Simbolului, așa este și Fiul Făcătorul tuturor. Tatăl toate le face, dar le face prin Fiul: *„Toate Prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”* (Ioan 1, 3). Chiar și timpul s-a făcut prin Iisus Hristos, după cum zice Apostolul: *„Prin Care și veacurile s-au făcut”* (Evr. 1, 2), iar în alt loc spune: *„Întru El s-au făcut toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie scaunele, fie domniile, fie începătoriile, fie stăpânirile. Toate s-au făcut prin El și pentru El. Și El este mai înainte de toate și toate prin El sunt așezate”* (Col. 1, 16-17).

Dacă întru El sunt așezate toate, înseamnă că El le și susține și în El viețuiesc toate. El ia parte, deci, și la pronierea lor. Ținând mereu viața în ele și purtând grija de ele, cum Însuși zice: *„Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez”* (Ioan 5, 17).

148. Ce înseamnă primele cuvinte din articolul II al Simbolului Credinței: „Și întru Unul Domn Iisus Hristos”?

Precum ne-a învățat articolul I să credem în Dumnezeu-Tatăl, așa ne învață articolul II să credem „și” în Iisus Hristos, Fiul Lui.

Căci fără credință în Fiul, nu putem cunoaște nici pe Tatăl. Tată fără Fiu nu există. Cine nu crede că Dumnezeu are un Fiu, nu crede că Dumnezeu e Tată și are în Sine dragoste de Tată. Dumnezeu acela e un Dumnezeu fără dragoste, nu e Dumnezeu adevărat. *„Eu sunt ușa”*, (Ioan 10, 9), zice Mântuitorul; *„Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Mine”* (Ioan 14, 6). Iisus Hristos, în Care credem ca și în Tatăl, este Unul singur, căci numai un Fiu are Tatăl și numai un Mântuitor avem noi. Numai prin acesta „Unul” ne mântuim și ajungem la Tatăl, căci numai o „cale” (Ioan 14, 6) și numai o „ușă” este spre Tatăl, iar „calea” și „ușa” este El.

El e „Domn” peste sufletele noastre, este „Domnul și Stăpânul vieții noastre”, ba chiar unicul Domn și Stăpân *„Căruia Îi slujim”* (Col. 3, 24) și Îi închinăm cu bucurie „toată viața noastră”, în așa fel, încât nu mai suntem ai noștri, ci *„ai lui Hristos”* (II Cor. 10, 7) și putem spune fiecare cu Sf. Apostol Pavel: *„Numai viez eu, ci Hristos viaza întru mine* (Gal. 2, 20). Căci El ne-a dat această viață și ne-a răscumpărat-o de la moarte. Și știm că dacă l-o închinăm Lui, tot noi ne folosim, căci Hristos ne desăvârșește din zi în zi, făcându-ne *„asemenea chipului Său”* (Rom. 8, 29). Domnia lui Iisus peste suflete nu e o domnie aspră și silnică, ci una blândă. El domnește peste noi prin dragoste și adevăr. *„Luați jugul Meu asupra voastră... căci jugul Meu este bun și Povara Mea este ușoară”* (Matei 11, 29-30). Iar Domnia aceasta nu înseamnă că n-avem datoria să lucrăm pentru semenii noștri. Dimpotrivă, lui Hristos Îi slujim când facem bine celor mici și osteniți (Matei 25, 40). Domnia aceasta totală peste sufletele noastre și peste lumea întreagă a câștigat-o Iisus Hristos și ca om, pentru că S-a smerit pe Sine ca nimeni altul și Și-a pus viața Sa pentru noi: Numele de Iisus s-a ridicat astfel peste tot numele și tot genunchiul trebuie să se plece Lui, primindu-L ca Domn. Căci *„Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat*

pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înțipare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce. Pentru aceasta și Dumnezeu L-a preainălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca în numele Lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesupt; și toată limba să mărturisească că Domn este Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filip. 2, 6-11).

149. Ce înseamnă îndeosebi numele de „Iisus” dat Mântuitorului?

Numele de „Iisus” înseamnă Dumnezeu Mântuitorul. Iisus înseamnă în limba ebraică Mântuitor și numele acesta I se potrivește în chip desăvârșit, căci El e într-adevăr Mântuitorul lumii. Și I se potrivește atât de desăvârșit pentru că nu I l-au dat oamenii, ci îngerul, la porunca Tătalui Ceresc, Care a știut de mai înainte ce lucrare va săvârși Fiul Său în lume.

„Nu te teme”, spune îngerul lui Iosif, „a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însă este de la Duhul Sfânt. Și ea va naște Fiu și vei chema numele Lui: Iisus”. Și îngerul arată îndată și pricina acestei numiri: „Că Acesta va mântui pe norodul Său de păcatele lor” (Matei 1, 20-21).

În Vechiul Testament numele acesta l-a purtat Isus Navi, urmașul lui Moise, care a condus poporul lui Israel în Țara Sfântă, mântuindu-l de rătăcirea prin pustiu. Dar el a fost numai un chip al lui Iisus Hristos, Care a mântuit toate popoarele de rătăcirea în păcat, ducându-le în împărația cerurilor. El nu e numai un oarecare mântuitor, ci Mântuitorul, în înțelesul desăvârșit al cuvântului.

150. Ce înseamnă numele Hristos?

Numele „Hristos” înseamnă „Uns”. La evrei, unși se numeau preoții, proorocii și împărații, pentru că la intrarea în slujbă erău unși cu mir, care închipuia darul Sfântului Duh. Dar aceia erău numai chipuri ale adevăratului Uns, primeau numai o parte din puterea Duhului Sfânt, ca ajutor pentru slujba lor. Hristos, însă, primește pe Duhul Sfânt însuși. «Hristos nu e un om purtător de Dumnezeu, ci Dumnezeu întrupat; El nu e uns ca un prooroc prin lucrarea (energie), ci prin prezența întregii persoane a ungerii în El»¹⁶⁰. Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Tot harul s-a vărsat peste templul acela. Că Tatăl nu dă Lui Duhul cu măsură, ci întreg harul l-a primit templul. Noi însă avem nu mai puțin și o picătură din harul acela»¹⁶¹. Deci Iisus este *Unsul* sau *Hristosul*, în înțelesul desăvârșit, nu numai unul dintre mulții unși, sau hristoși oarecare¹⁶². El este arhiereul, împăratul și proorocul cel mai înalt, adevăratul arhiereu, împărat și prooroc și izvorul a toată arhieria, conducerea duhovnicească și proorocia. Precum vedem, și numele de Hristos I se potrivește în chip desăvârșit, căci nici pe acesta nu I l-au dat oamenii, ci îngerul, care a spus păstorilor: „Iată vestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că S-a născut vouă astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David” (Luca 2, 10-11). Însuși Iisus spunea despre Sine că a avut ungera Duhului Sfânt, cum de altfel graise despre El și proorocul Isaia (61, 1): „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor...” (Luca 4, 18).

151. Hristos, prin ungera ce o are de la Duhul Sfânt, este adevăratul arhiereu, prooroc și împărat. Se vorbește despre aceste slujiri ale lui Hristos în Sfânta Scriptură și ce înțeles au ele?

Că Hristos a primit prin ungera de la Duhul Sfânt slujirea de arhiereu, prooroc și împărat, ne-o spune Sfânta Scriptură în multe locuri. Sf. Apostol Pavel ne spune că El a fost arhiereul cel mai înalt și a adus jertfa desăvârșită, care este trupul Său. Prin aceasta a curățit cu adevărat pe oameni de păcate, nu numai a închipuit această curățire, ca jertfele de animale aduse de preoții din Vechiul Testament: „Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși și fiind mai presus decât cerurile. El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe, ca arhierii: întâi pentru păcatele lor, apoi pentru ale

¹⁶⁰ Sf. Grigorie Palama, *Antiereticul contra lui Achindin*, la D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, pag. CL.

¹⁶¹ Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*, pag. cit..

¹⁶² Sf. Grigorie Teologul, citat după Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*, pag. cit..

poporului, căci El a făcut aceasta odată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă Pe Sine însuși” (Evr. 7, 26-27); căci „Nu prin sânge de țapi și de viței, ci prin însuși Sângele Său a intrat odată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor și a dobândit o veșnică răscumpărare” (Evr. 9, 12). El a fost proorocul cel mai înalt, aducând cea mai deplină învățătură despre Dumnezeu: ca Unul ce n-a primit-o din afară de Sine, ci din plinatatea Sa nemarginită. De aceea, nimeni nu mai poate adauga ceva la învățătura Sa. Ea poate fi, doar, tot mai bine înțeleasă în Biserică. În acest înțeles, El e proorocul cel din urmă cu care s-a încheiat Descoperirea dumnezeiască. „Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, zice Moise, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău, Pe Acela să-L ascultați” (Deut. 18, 15). Ucenicii I se adresează cu titlul „Învățătorule”, iar Hristos însuși spune despre Sine: „Eu sunt adevărul” (Ioan 14, 6), „Eu sunt Lumina lumii” (Ioan 8, 12), sau: „Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr” (Ioan 18, 37).

Iar demnitatea Lui împăratească o anunță îngerul Gavriil Fecioarei Maria: „Și Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, Părintele Său... și împărăția Lui nu va avea sfârșit” (Luca 1, 32, 33). Iisus însuși recunoaște că e împărat, dar împărăția Lui e duhovnicească, având arme și legi duhovnicești, nu ca acelea din lumea aceasta. „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta” (Ioan 18, 36), răspunde El lui Pilat. Iisus Hristos e împăratul blând de care am vorbit când am explicat cuvântul «Domm». El e împăratul-miel, care a fost înjunghiat pentru păcatele lumii (Apoc. 5). Ca împărat, Mântuitorul Hristos a întemeiat Biserica Sa, i-a dat legile, o conduce nevăzut prin slujitorii ei, cărora le dă harul Său și la sfârșit «va judeca viii și morții».

152. Este o înrudire de înțelesuri între numele de „Iisus” și „Hristos”? Dar între ele și cel de Domn?

Dacă privim bine, vedem că prin aceste trei slujiri: de arhiereu, prooroc și împărat, cuprinse în numele lui Hristos, Iisus mântuiește lumea prin jertfă, o învață să-și însușească mântuirea și o conduce la mântuire. Astfe, dacă numele Iisus ne arată de-a dreptul lucrarea de mântuire pe care a săvârșit-o, numele de Hristos arată cum și cu ce putere a săvârșit și săvârșește această lucrare. Amândouă numele spun același lucru, din două laturi deosebite: Iisus Hristos este Mântuitorul nostru. Și tocmai de aceea este Domn peste sufletele noastre. Dacă nu-L primim să fie Domn peste sufletele noastre, nu ne este nici Mântuitor.

153. Când a primit Fiul lui Dumnezeu numele de Iisus Hristos?

Atât numele de Iisus cât și cel de Hristos le-a primit Fiul lui Dumnezeu când S-a făcut om. Deci, Iisus Hristos e numele Fiului lui Dumnezeu cel întrupat. Mai înainte de întrupare, Fiul lui Dumnezeu nu Se numea Iisus Hristos. Aceasta, pentru ca El ni S-a făcut Mântuitor (*Iisus*) numai prin aceea că a luat trupul nostru și l-a adus jertfă pentru noi. Numai prin întrupare ni S-a făcut Arhiereu, Care ne-a curățit de păcate, Prooroc, Care ne-a vestit în grai omenesc voia Tatălui, și Conducător la mântuire (Hristos). Dacă Hristos înseamnă Uns, numele acesta Îl arată pe Mântuitorul nostru ca om care primește ungera, nu ca Dumnezeu care dă ungera. Sf. Chiril al Alexandriei spune: «Unii spun că numele Hristos se cuvine numai Cuvântului născut din Dumnezeu-Tatăl, Care este gândit și există deosebit. Noi însă n-am fost învățați să spunem așa, ci spunem că în momentul în care Cuvântul S-a făcut trup, în același moment a și fost numit Hristos. Se numește Hristos, pentru că a fost uns cu untdelemnul bucuriei (Ps. 44, 9), adică cu duhul de la Dumnezeu și Tatăl»¹⁶³.

154. Așadar, atunci când spunem „Iisus Hristos”, nu pornim de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, ci de la Cel de după întrupare?

Da, desigur, și tot astfel articolul II al Simbolului Credinței nu pornește cu mărturisirea de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, adică de la un Fiu gândit cu mintea, ci de la Iisus Hristos, Care a trăit cu adevărat ca om pe pământ, de la anul cutare până la anul cutare, S-a născut din Fecioara Maria, a petrecut între oameni, a fost răstignit, a înviat și S-a înălțat la cer. Tocmai acest Iisus Hristos S-a descoperit inimilor, prin tot ce a spus și a făcut, ca Fiul lui

¹⁶³ Cuvânt către împărătese, Migne, P. G., LXXVI, col. 1220 C.

Dumnezeu. Despre acest Iisus Hristos mărturisește Biserica în Simbolul Credinței, întâi că e unicul Domn și apoi tot ce urmează la articolul II, și anume, în primul rând, că este «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut».

155. Ce înseamnă cuvintele: „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut”?

Iisus Hristos, Care a trăit pe pământ, este Fiul cel unic al lui Dumnezeu. Deși a viețuit pe pământ ca om adevărat, El este în același timp Fiul lui Dumnezeu. Așa li S-a descoperit întâi prin Duhul Sfânt Apostolilor, care prin gura lui Petru mărturisesc: „*Tu ești Hristosul, Fiul Lui Dumnezeu Celui viu*” (Matei 16, 16). Iar Iisus întărește îndată adevărul acestei mărturisiri: „*Fericit ests Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri*” (Matei 16, 17). Sfânta Scriptură îi numește adeseori și pe oameni fii ai lui Dumnezeu, dar îi numește astfel, fie pentru că sunt făcuți de El, fie pentru că sunt născuți la o viață nouă, prin harul Duhului Sfânt. „*Voi sunteți fiii Dommului Dumnezeului vostru*” (Deut. 14, 1), le spune Moise evreilor, gândindu-se mai mult la înțelesul de fii prin creație. „*Și celor câți L-au print, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut*” (Ioan 1, 12-13). Aici se vorbește de fiii lui Dumnezeu prin înfiere. De ei se spune chiar ca sunt născuți din Dumnezeu.

Iisus Hristos nu e Fiu al lui Dumnezeu în vreunul din înțelesurile de mai sus. El nu e fiu între fii. Nu e fiu cum e o creatură, nici fiu după har sau prin înfiere. Ci e Fiu după fire, e singurul Fiu după fire al lui Dumnezeu, neavând nici un frate. De aceea spune Simbolul, nu numai născut, ci: «Unul-Născut». Însuși Iisus Hristos Se numește pe Sine «Unul-Născut». „*Că așa a iubit Dumnezeu lumtea, încât pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat*” (Ioan 3, 16).

156. Ce înseamnă cuvintele „Carele din Tatăl S-a născut”?

Dacă s-ar fi spus în Simbol numai «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut», ar fi putut gândi cineva ca Arie, ereticul din veacul al IV-lea, că Fiul, Care S-a născut, nu e Dumnezeu că Cel Care L-a născut. Sau, ar fi putut gândi cineva că Fiul S-a născut și din Sine, căci și El este Dumnezeu. În legătură cu aceasta ar fi putut zice, că Sabelie, ereticul din veacul al III-lea, că același Dumnezeu e uneori născător, alteori născut, «uneori Tată, alteori Fiu»¹⁶⁴, trecând întreg dintr-o stare într-alta.

Pentru a se face cu neputință asemenea gânduri, s-au pus în Simbolul Credinței cuvintele: «Carele din Tatăl S-a născut». Prin aceasta s-a arătat că Fiul S-a născut dintr-o persoană dumnezeiască, din Tatăl, ceea ce dă siguranța că și Fiul e o altă persoană dumnezeiască, deopotrivă în slavă și în dumnezeire cu Tatăl. De asemenea, se arată că în Dumnezeu o persoană mereu Tatăl, iar altă persoană, mereu Fiu.

157. Ce înseamnă „Mai înainte de toți vecii”?

Prin aceste cuvinte se arată ca Fiul este mai înainte de orice timp, este veșnic, nu S-a ivit în timp. Sf. Evanghelist Ioan începe Evanghelia cu cuvintele: „*La început era Cuvântul*” (Ioan 1, 1), arătând că atunci când s-a pus începutul timpului și al lumii, Cuvântul era; deci, era de mai înainte. Ca atare, El e Dumnezeu, nu e faptură, căci numai Dumnezeu e veșnic, iar făpturile se ivesc în timp, ele n-au fost totdeauna. Astfel, Fiul Se deosebește de cei ce se numesc «fii», pentru că aceștia sunt făcuți sau născuți, după har, din Dumnezeu. Aceștia sunt făcuți sau născuți de Dumnezeu în timp. Dar Tatăl «n-a adus pe Fiul din neexistență în existență, nici n-a înfiat pe unul care n-a existat niciodată»¹⁶⁵.

Deci, totdeauna a fost în Dumnezeu o persoană sau un ipostas cu această însușire de Fiu. Dacă e așa, totdeauna a fost în Dumnezeire o persoană cu însușirea de Tată. «Dumnezeu n-a fost mai înainte fără de Fiu și mai pe urmă a devenit Tată, ci totdeauna are pe Fiul»¹⁶⁶. N-a fost nici o vreme când n-a fost în Dumnezeire o persoană Tată și o persoană Fiu, și anume mereu aceeași persoană Tată și aceeași persoană Fiu. «Nici Cel Care a născut nu S-a prefăcut

¹⁶⁴ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI, op. cit.*, vol. I, p. 163.

¹⁶⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. X, op. cit.*, vol. I, p. 259.

¹⁶⁶ Idem, *ibidem*, p. 253.

în Fiu, nici Cel Născut n-a devenit Tată»¹⁶⁷. Cu alte cuvinte, niciodată nu s-a produs o schimbare în Dumnezeu. Dacă Fiul nu S-ar fi născut «mai înainte de toți vecii», Tatăl n-ar fi fost totdeauna Tată, ci ar fi câștigat această însușire mai târziu. Iar un Dumnezeu Care se schimbă așa de tare înlăuntrul Său nu mai e Dumnezeu. Asemenea, Fiul n-ar fi Dumnezeu dacă S-ar fi născut în timp, ci ar fi o făptură. Sau Dumnezeul Cel veșnic S-ar fi despărțit după o vreme în Tată și Fiu.

Noi spunem că Tatăl e veșnic Tată și veșnic Dumnezeu, fără schimbare, iar Fiul, veșnic Fiu și veșnic Dumnezeu, fără schimbare. Tocmai pentru că Tatăl e veșnic, are un Fiu veșnic. «Căci n-a fost cândva Tatăl când n-a fost Fiul, ci odată cu Tatăl, și Fiul Care S-a născut din El. Căci Dumnezeu nu s-ar putea numi Tată fără de Fiu. Iar dacă ar fi, fără să aibă pe Fiul, n-ar fi Tată. Și dacă ar avea mai pe urmă Fiu, ar deveni mai pe urmă Tată și astfel S-ar schimba din a nu fi Tată în a fi Tată, lucru mai rău decât orice blasfemie»¹⁶⁸.

Tatăl și Fiul sunt două persoane egale în Dumnezeire și în cinste, dar una e Tată și alta Fiu, având veșnic între ele dragostea care este între Tată și Fiu, și anume: una veșnic dragoste de Tată și alta veșnic dragoste de Fiu.

158. Putem noi înțelege nașterea aceasta dinainte de veci?

Nașterea aceasta dinainte de veci a Fiului din Tatăl este o taină pe care nu o poate înțelege nici mintea omului, nici a îngerului. «Tatăl L-a născut nu în modul în care omul ar putea gândi, ci așa cum numai Tatăl știe. Nu numai cerurile nu cunosc nașterea Fiului, dar chiar nici toată firea îngerească». Nici Însuși Duhul Sfânt n-a vorbit în Scripturi despre nașterea Fiului din Tatăl. Pentru ce iscodești, deci, acelea pe care nici Duhul Sfânt nu le-a scris în Scripturi?»¹⁶⁹. «Când auzi că Dumnezeu a născut, să nu cazi în gânduri trupești, nici să presupui o naștere stricăcioasă. „*Duh este Dumnezeu*” (Ioan 4, 24); duhovnicească este nașterea»¹⁷⁰. S-a asemănat nașterea Fiului din Tatăl cu nașterea gândului din minte. S-a spus că precum nașterea gândului din minte e duhovnicească, așa și nașterea Fiului din Tatăl e duhovnicească; și precum îndată ce există mintea, există și gândul, și minte fără gând nu există, tot așa de când există Tatăl există și Fiul și Tatăl fără Fiul nu există. Dar și aceasta e numai o asemanare foarte nedeplină.

159. Ce înseamnă „Lumină din Lumină”?

Ca să nu rămână nici o îndoială că Fiul, Care S-a născut, e întru totul ca Tatăl din Care S-a născut, Simbolul spune că așa cum nu se deosebește lumina care se aprinde de lumină din care se aprinde, așa nu se deosebește ființa Fiului de ființa Tatălui.

Tot ce are prima lumină dă și celei de a doua, afară de însușirea că ea dă, și cealaltă primește. Asemanarea cu lumina e și foarte potrivită cu Dumnezeu, Care e lumina cea nefăcută. Lumina e tot ce e mai bun, mai înalt, pe când întunericul e lipsa, e știrbire, e nimicul, e răul. „*Dumnezeu este lumina și nici un întuneric nu este întru El*”, zice Sf. Apostol Ioan (I Ioan 1, 5), iar Iisus zice: „*Eu sunt Lumina lumii, cel ce îmi urmează Mie nu va umbla întru întuneric, ci va avea Lumina vieții*” (Ioan 8, 12).

160. Ce înseamnă „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”?

Egalitatea între Tatăl și Fiul e întărită și prin cuvintele: „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, ca să nu gândească cineva că Fiul nu Se numește Dumnezeu în înțelesul adevărat și că El ar fi un Dumnezeu mai mic, cum era la păgâni, care socoteau pe zeii lor de diferite grade.

„Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat” nu vrea să spună și aceea că dacă Fiul n-a primit Dumnezeire mai puțină, nici Tatăl nu S-a împușinat năsând pe Fiul. «Tatăl năsând pe Fiul nu S-a schimbat. A născut Înțelepciunea (I Cor. 1, 24), totuși n-a ajuns neînțelept. A născut Puterea (I Cor. 1, 24), dar n-a slăbit. A născut pe Dumnezeu, dar nu S-a lipsit de

¹⁶⁷ Idem, *ibidem*, p. 258.

¹⁶⁸ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea I, cap. B, trad. cit., pp. 20-21.

¹⁶⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. cit.*, p. 257.

¹⁷⁰ Idem, *ibidem*, p. 252.

Dumnezeire. Și nici El n-a pierdut ceva împutinându-Se, sau schimbându-Se, nici Cel născut nu are vreo lipsă. Desăvârșit este Cel care a născut, desăvârșit Cel născut»¹⁷¹.

161. Ce înseamnă cuvintele „născut iar nu făcut”

Deși Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu „Unul-Născut” și ca atare Se deosebește de toți care s-ar mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, Părinții care au alcătuit Simbolul au ținut să spună, anume, ca Iisus Hristos nu e fiu făcut ca toți ceilalți, ci e născut, singurul născut din Tatăl. El nu e o făptură, fie ea chiar cea dintâi și cea mai înaltă făptură, cum spunea Arie, ci nu face parte dintre făpturi, deci e Dumnezeu.

162. Ce înseamnă „Cel ce este de o ființă cu Tatăl”?

Ca să se arate și mai hotărât că Fiul nu e făptură, ca e născut în înțelesul adevărat din Tatăl, s-au pus în Simbol aceste cuvinte. Lucrul pe care-l face un om nu e din ființa lui, dar fiul care se naște din el e din ființa lui. Tot așa e și la Dumnezeu: Toata lumea creată este fapta voinței și a lucrării (energiei) Lui. Dar Fiul este din ființa Lui. Sf. Ioan Damaschin spune: «Nașterea este actul prin care se scoate din ființa celui care naște cel ce se naște asemenea cu el după ființă. Zidirea și crearea, însă, este un act extern, în care ceea ce se zidește și se creează nu vine din ființa celui care zidește și creează, ci este ceva cu totul deosebit de el»¹⁷².

Și tot Sf. Ioan Damaschin spune că dacă Fiul e din ființa Tatălui, e «opera firii Lui». El trebuie să fie născut înainte de veci, căci ceea ce ține de ființa Dumnezeirii e veșnic, ca să nu se schimbe firea dumnezeiască¹⁷³.

Fiind din ființa Tatălui, Fiul are aceeași ființă cu El, e «de o ființă cu Tatăl».

Dar „de-o ființă” nu înseamnă numai că Fiul S-a născut din ființa Tatălui și nu înseamnă nici numai că are o ființă la fel cu a Tatălui, ci ceva mai mult: că Fiul nu-și are ființa Sa în chip despărțit de a Tatălui. Ființa Tatălui nu se repetă născând pe Fiul, ca să existe aceeași ființă de două ori, cum e la oameni, ci Tatăl dă Fiului, prin naștere, însăși ființa Sa, fără ca prin aceasta să Se repete. Tatăl și Fiul sunt două persoane cu o singura ființă, cu aceeași ființă în comun. Între Tatăl și Fiul este o unitate desăvârșită după ființă, dar totuși Ei sunt deosebiți ca persoane. „*Eu și Tatăl una suntem*”, zice Mântuitorul (Ioan 10, 30). *Una* arată ființa. *Eu și Tatăl* arată persoanele, care sunt două. Tot așa se arată că ființa *Tatălui* și a *Fiului* e una, iar persoanele lor două, prin următoarele cuvinte ale Mântuitorului: „*Credeți Mie că Eu sunt întru, Tatăl și Tatăl întru Mine este*” (Ioan 14, 11); sau „*Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl*” (Ioan 14, 9).

O bună lămurire a acestor cuvinte ne-o dă Sf. Ioan Damaschin: «Ipostasurile sunt unite, nu în înțelesul că ele se amestecă, ci în înțelesul că ele se conțin unul pe altul. Fiecare locuiește în celălalt, fără nici o amestecare și contopire. Ele nu sunt nici separate, nici împărțite, cum le separă și le împărțea Arie. Pentru a spune tot, într-un cuvânt, Dumnezeirea este neîmpărțită în cele împărțite, așa cum în trei sori, ce s-ar conține unul pe altul, ar fi o singură lumină într-o întrepătrundere lăuntrică»¹⁷⁴.

163. Dacă ființa Tatălui și a Fiului e una, iar persoanele sunt două, cum ne putem păzi să nu împărțim ceea ce e între ei una și să nu amestecăm ceea ce e între ei deosebit?

Chiar cuvintele de mai înainte din Simbol, despre nașterea Fiului din Tatăl, ne-au arătat nu numai egalitatea dintre Tatăl și Fiul, ci și ceea ce-I deosebește, așa după cum cuvintele „Cel de o ființă cu Tatăl” ne arată ceea ce Le este comun. Deosebite Le sunt așa numitele însușiri personale, pe care Tatăl și Fiul nu Și le schimbă între Ei. Însușirea personală a Tatălui este de a fi Tată, adică de a naște pe Fiul, sau de a da Fiului existența prin naștere, El însuși

¹⁷¹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI*, vol. I, p. 263.

¹⁷² *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. D. Fecioru, p. 21.

¹⁷³ *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, p. 20: „Pentru ca cel care naște să nu sufere schimbare și să nu fie Dumnezeu întâi și Dumnezeu pe urmă și să primească adăugire, nașterea la El este fără de început și veșnică, deoarece este opera firii Sale și provine din ființa Lui. Crearea lumii este opera voinței lui Dumnezeu și nu este împreună veșnică cu Dumnezeu. Ea a fost adusă prin voința și puterea Lui de la neexistență la existență, dar prin aceasta nu urmează o schimbare a firii lui Dumnezeu”.

¹⁷⁴ *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. Pr. D. Fecioru, p. 32.

neavând existența de la nimeni. Însușirea personală a Fiului este de a fi Fiu, adică de a Se naște din Tatăl, sau de a primi existența de la Tatăl prin naștere. Însușirile personale Și le păstrează, deosebit, atât Tatăl cât și Fiul. Tatăl nu-Și trece însușirea Sa personală Fiului. Dacă Și-ar trece și însușirea personală de Tată sau de născător, S-ar confunda Tatăl cu Fiul, n-ar mai fi două ipostasuri diferite: Tatăl este nenăscut, Fiul este născut. «Iar una și aceeași persoană nu poate să fie născută și totodată nenăscută», spune *Mărturisirea Ortodoxă*¹⁷⁵.

Avînd ființa comună, însă, Tatăl și Fiul au comune toate însușirile ființei, adică ale Dumnezeirii. Tot ce e dumnezeiesc are nu numai Tatăl, ci și Fiul. În comun au Tatăl și Fiul: veșnicia, atotputernicia, voința, bunătatea, sfințenia, slava. «Credem într-o singură ființă, într-o singură Dumnezeire, într-o singură putere, într-o singură voință, într-o singură activitate, într-un singur izvor, într-o singură stăpânire, într-o singură domnie, într-o singură împărăție, cunoscută în trei ipostasuri desăvârșite»¹⁷⁶.

164. Se înțelege cu mintea unitatea ființei dumnezeiești și deosebirea persoanelor?

Unitatea după ființă și deosebirea în trei persoane a lui Dumnezeu este cea mai neînțeleasă taină a creștinătății. S-a asemanat Sf. Treime cu mintea, gândul și voința omului, care, deși sunt deosebite, fiecare cuprinde ființa întregă a omului. Dar asemanarea nu este multumitoare; mintea, gândul și voința nu sunt trei ipostasuri, ci numai părți ale unuia singur.

Mai potrivită ar fi asemanarea cu trei persoane omenești care prin iubire își unesc așa de mult gândurile, voile și simțirile, încât au ajuns să le fie comune și par că au un singur suflet, fără ca ele să înceteze de a fi persoane deosebite. Dimpotrivă, tocmai prin aceasta se simte fiecare mai bogată și mai fericită, că nu e închisă în singurătatea sa, ci e iubită de altele și iubiește pe altele, că află cu acelea într-o unitate strânsă și oarecum se cuprind una pe alta. Dar niciodată persoanele omenești nu ajung la atâta dragoste, câtă e între persoanele dumnezeiești și nici la atâta unitate. În Dumnezeu însă e din veșnicie desăvârșită dragostea și desăvârșită unitate. Această asemănare, fără a fi nici ea îndestulătoare, ne dă puțință să înțelegem că Taina Sf. Treimi e taina dragostei desăvârșite.

165. Ce înseamnă „prin Carele toate s-au făcut”?

Aceste cuvinte înseamnă că tot ce face Tatăl face și Fiul, că deci și lumea «a creat-o prin Fiul, a așezat-o în Fiul și că îi poartă de grijă prin Fiul».

Apoi, prin aceste cuvinte, se arată încă o dată că Fiul este «de o ființă cu tatăl» și «mai înainte de toți vecii». Căci Tatăl le face pe toate prin Fiul, pentru că nu e despărțit de Fiul, ci sunt, unul în altul, una, după ființă și lucrare. Din Tatăl pornește orice lucrare și Fiul o îndeplinește. Deci și lucrarea de creare a lumii. Și iarăși, dacă toate s-au făcut prin Fiul, înseamnă că Fiul a fost înainte de a se fi făcut toate, înainte de a se fi făcut însuși timpul care e legat de lumea creată. Deci Fiul e din veșnicie, nu e făcut.

Pe de altă parte cuvintele: «Prin Carele toate s-au făcut» alcătuiesc și trecerea la articolul al III-lea din Simbol, care vorbește despre întruparea Fiului pentru mântuirea oamenilor.

166. Cum realizează cuvintele „prin Carele toate s-au făcut” trecerea la articolul al III-lea, în care se vorbește despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii?

Dacă toate le-a făcut Tatăl prin Fiul, atunci și mântuirea lumii trebuia s-o săvârșească tot prin Fiul. Apoi, dacă în Fiul au fost așezate toate, tot Fiul trebuia să vină și să le strângă iarăși mai tare, în Sine, în dragostea Sa, de vreme ce, în mare parte, slăbisera legăturile lor cu El și se dezbinaseră între ele, prin păcat. „Căci întru El au fost făcute toate... și toate întru El sunt așezate... Cât întru El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea... Și printr-Însul toate cu Sine să le împace” (Col. 1, 16-19 și 20). Creat după chipul Său, omul însuși a fost făcut ca să fie un fiu al lui Dumnezeu, după cum este El, Fiu al Tatălui. Și când chipul acesta se întinase, tot El a venit să-l refacă, luând fire omenească și făcându-Se astfel un model mai apropiat al oamenilor.

¹⁷⁵ *Mărturisirea ortodoxă*, I, 12.

¹⁷⁶ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, partea I, cap. B, trad. cit., p. 19.

167. Care este articolul al III-lea din Simbolul Credinței?

Articolul al treilea din Simbolul Credinței este: «Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om».

168. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

Articolul al II-lea ne-a înălțat privirea de la pământ la cer, spunându-ne că Iisus Hristos, Care a petrecut cu oamenii pe pământ, e Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, născut înainte de toți vecii.

Articolul al III-lea ne coboară privirile iarăși pe pământ, spre a însoți pe acest Fiul unic și veșnic în fapta Lui de întrupare, ca om, pentru a noastră mântuire.

169. Am aflat din răspunsul la întrebările de mai înainte de ce trebuia să Se facă Fiul lui Dumnezeu om, ca să ne mântuiască. Acum, să vedem, mai îndeaproape, ce trebuie să înțelegem prin cuvintele că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om? Nu cumva, oare, S-a schimbat prin aceasta Fiul lui Dumnezeu?

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Rămânând Dumnezeu neschimbat, El însuși S-a făcut și om adevărat. După întrupare, nu unul este Fiul lui Dumnezeu și altul Fiul omului, ci unul și același. Astfel, Iisus Hristos este și Dumnezeu adevărat, și om adevărat. «Fiul lui Dumnezeu primește a Se face și a Se numi Fiul al omului, nu ceea ce a fost schimbând, că este fără de schimbare, ci ceea ce nu a fost luând, că este iubitor de oameni»¹⁷⁷.

Sfânta noastră Biserică a tălmăcit această învățătură spunând că Iisus Hristos este o persoană sau un ipostas în două firi: «firea dumnezeiască și firea omenească». Fiul lui Dumnezeu, ipostasul al doilea din Sf. Treime, a luat pe lângă firea Sa dumnezeiască, pe care o are din veci, fire omenească, din Fecioara Maria, făcându-Se și ipostasul lui Iisus Hristos, în chip nedespărțit, dar totuși fără să se schimbe sau să se amestece într-una singură

170. Avem vreo asemănare pentru această Taină?

O asemănare ne oferă omul. Nu o asemănare tocmai deplină, pentru că omul e o persoană cu o singură fire. Dar firea lui se compune din suflet și trup, așa cum Iisus Hristos are fire dumnezeiască și fire omenească. Sufletul și trupul nu sunt despărțite, și persoana cea unică a omului nu e împărțită în două din pricina lor. Persoana omului trăiește în fiecare clipă prin amândouă și lucrează prin amândouă. Când privește la ceva lucrează și prin puterea sufletului, și prin materia ochiului. Cu toate acestea sufletul și trupul nu s-au contopit într-una să nu mai fie nici sufletul suflet, nici trupul trup, nici nu s-au schimbat.

Tot așa e în Hristos. Cele două firi sunt unite în persoana Lui unică, în chip nedespărțit și neîmpărțit, dar fără amestecare și fără schimbare. Tot așa sunt unite în chip nedespărțit și neîmpărțit, dar fără amestecare și fără schimbare, lucrările și voințele celor două firi. Astfel, Iisus Hristos trăia și lucra prin amândouă firile, în chip nedespărțit și neamestecat. Când tămăduia ochiul orbului, prin firea omenească atinge ochiul lui, prin cea dumnezeiască vindeca. Era o singură faptă dumnezeiască-omenească, săvârșită prin două firi, sau prin lucrarea dumnezeiască și lucrarea omenească, în mod nedespărțit dar și neamestecat. Căci deși viețuiau și lucrau împreună, firea și lucrarea dumnezeiască nu se schimba în fire și lucrare omenească. Nu firea omenească vindeca și nu firea dumnezeiască își mișca mâna spre ochiul orbului¹⁷⁸.

Iisus Hristos fiind o persoană în două firi, voințe și lucrări, unul este Cel Care voiește și lucrează, dar prin două voințe și două lucrări. Unul și același este Cel Care flămânzește (după firea omenească) și înmulțește pâinile (după firea dumnezeiască), unul și același este Cel Care ostenește (după firea omenească) și vindecă pe slăbănogul din Capernaum și învie pe Lazăr (după firea dumnezeiască), unul și același nu are unde să-și plece capul (după firea omenească) și e pretutindenea și chiar în Sânul Tatălui (după firea dumnezeiască).

171. De ce a trebuit să fie Iisus Hristos o persoană în două firi?

¹⁷⁷ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Lumini*, 13, Migne, P. G., XXXVI. col. 349 A.

¹⁷⁸ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. 15, trad. cit., p. 193.

Numai fiindcă a fost o persoană în două firi Iisus Hristos ne-a putut mântui. Dacă ar fi fost două persoane, adică pentru fiecare fire o persoană deosebită, cu alte cuvinte, dacă firile ar fi fost despărțite, moartea pe cruce ar fi fost numai moartea unui om și n-ar fi avut puterea să ne răscumpere. De asemenea firea omenească nu s-ar fi unit cu Fiul lui Dumnezeu, ca și cu persoana ei proprie, dacă n-ar fi avut cine să omoare moartea din această fire și cine s-o îndumnezeiască. Iar noi, stând în legătură cu Iisus Hristos, am sta în legătură cu o persoană omenească, nu cu una dumnezeiască.

Dacă firea dumnezeiască și cea omenească s-ar fi amestecat într-una singură, ca să fie o singură fire a unei singure persoane s-ar fi arătat că firea noastră nu poate fi mântuită, ci numai prefăcută în altceva, poate în fire dumnezeiască. Iar Iisus Hristos n-ar fi fost nici Dumnezeu, nici om, au poate ar fi fost numai Dumnezeu. Nemaifiind om, n-ar fi pățimit cu adevărat pentru noi și noi n-am mai putea intra în legătură cu El, ca și cu un om. Și nemaiputând intra în legătură cu El ca om, n-am mai intra în legătură nici cu Dumnezeu.

Numai dacă unul și același a fost și Dumnezeu și om, adică a fost o singură persoană cu fire dumnezeiască și omenească, a mântuit firea noastră, deci și pe noi pe toți câți vrem să ne mântuim. Numai dacă a fost cu adevărat om, a putut patimi pentru noi și numai dacă a fost tot același și Dumnezeu adevărat, patima Lui a fost mântuitoare și El a înălțat firea noastră.

Sf. Grigorie Teologul spune: «Însuși Cuvîntul lui Dumnezeu... vine la chipul Său și cu trup Se îmbracă pentru trup și cu suflet înțelegător pentru sufletul meu și, împreună, pe cel asemenea cu cel asemenea curățind. Și întru toate Se face om, afară de păcat... Și Se arată Dumnezeu cu firea luată, una (adică o persoană) din amândouă (firile) cele potrivnice, din trup adică și din Duh, din care una e îndumnezeită, iar alta s-a îndumnezeit»¹⁷⁹.

172. Ce înseamnă „pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire”?

Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om pentru plăcerea de a fi om, sau pentru alte fapte, ci pentru noi oamenii. Și când se spune «pentru noi oamenii» se înțelege «pentru noi oamenii păcătoși», așa cum zice Mântuitorul la Cina cea de Taină: „Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi” (Luca 22, 19), înțelegând: «pentru voi cei păcătoși». Deci, Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat «pentru noi, oamenii păcătoși, și pentru a noastră mântuire». Și nu se spune pentru unii oameni, sau pentru un popor, ci «pentru noi oameni» îndeobște, adică pentru toți oamenii. Dumnezeu a binevoit să dea omului o prețuire atât de mare, încât S-a făcut și El om și rămâne așa în vecii vecilor, pentru a fi în strânsă legătură cu noi oamenii.

173. Ce înseamnă cuvintele: „S-a pogorît din cer”?

«S-a pogorât din cer» înseamnă că Fiul lui Dumnezeu a binevoit să Se facă și Fiul al Omului, să ia, pe lângă firea Sa atotputernică, și firea noastră neputincioasă, să Se smerească, purtând toate ale ei, să ia chip de rob, „să Se deșerte” (Filip. 2, 7) de slava Sa dumnezeiască, în arătarea și lucrarea Sa omenească, fără să înceteze de a fi Dumnezeu, să umble ca om pe pământ și să fie disprețuit de mulți.

«S-a pogorât din cer» înseamnă că: „bogat fiind, pentru noi a sărăcit, ca noi cu sărăcia Lui să ne îmbogățim” (II Cor. 8, 9). Cu alte cuvinte: «El S-a făcut om, ca noi să ne facem dumnezei»¹⁸⁰. S-a unit pe Sine cu firea noastră neputincioasă, ca firea noastră să se facă tare și nemuritoare prin unirea cu firea Sa dumnezeiască.

174. A părăsit Fiul lui Dumnezeu cerul prin această „pogorâre”?

Fiul lui Dumnezeu n-a părăsit cerul prin această „pogorâre”. Căci El n-a încetat să fie și Dumnezeu și n-a părăsit firea dumnezeiască. Iar ca Dumnezeu e pretutindeni și cu deosebire în cer. El umblă pe pământ cu firea noastră omenească, dar cu firea dumnezeiască era pretutindeni. Prin firea noastră Se află «pogorât din cer», dar prin firea dumnezeiască era unit cu tatăl și cu Duhul Sfânt, Se află «în sânul Tatălui», în cer. Însuși El spune despre Sine: „Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer” (Ioan 3, 13).

¹⁷⁹ Cuvânt la Sf. Paști.

¹⁸⁰ Sf. Atanasie, *Epistola către Adelfie*, VI, Migne, P. G., XXVI, col 1078.

175. Ce înseamnă: „S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om”, și anume de ce spune în chip deosebit „S-a întrupat” și în chip deosebit „S-a făcut om”?

„S-a întrupat” înseamnă cu deosebire „S-a zămislit”, ca început al întrupării. Iar „S-a făcut om” înseamnă cu deosebire arătarea Fiului lui Dumnezeu ca om între oameni prin nașterea din Sf. Fecioară Maria. Dar prin cuvântul „S-a întrupat”, Sf. Părinți, care au alcătuit Simbolul, au ținut mai ales să spună cu hotărâre că Fiul lui Dumnezeu Și-a alcătuit trup adevărat, nu numai unul părut, cum spuneau unii eretici, și de aceea n-a venit cu el din cer, ci l-a luat din Sf. Fecioară Maria. Iar prin cuvântul „S-a făcut om” au ținut să sublinieze că Fiul n-a luat numai un trup fără suflet sau fără minte, cum spuneau alți eretici, ci S-a făcut om deplin, cu trup și suflet cuvântător.

176. Și ce înseamnă: „de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara”? Care este partea Duhului Sfânt și care a Fecioarei Maria în întruparea Cuvântului?

Fiul lui Dumnezeu S-a zămislit ca om din Fecioară. Deci S-a zămislit m-a fără de sămânță bărbătească. Dar această zămislire minunată nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt. Duhul Sfânt a făcut ca Fecioara să zămislească fără sămânță bărbătească pe Fiul lui Dumnezeu ca om. „*Iată îngerul Domnului în vis s-a arătat lui zicând: „Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însă este de la Duhul Sfânt”* (Matei 1, 20). De aceea spune Simbolul: «și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara».

Desigur, alta este partea Duhului Sfânt și alta a Fecioarei Maria în întruparea Fiului lui Dumnezeu. Sf. Duh nu-i dă acestuia firea omenească de la sine, ba nici măcar o parte din ea. Într-un asemenea caz Fecioara Maria ar fi fost numai un vas ales prin care ar fi venit Fiul lui Dumnezeu cu un trup adus întreg, sau în parte, din cer, care deci n-ar mai fi fost un trup adevărat omenesc, luat din trup omenesc.

Dar Duhul Sfânt dă Fecioarei puterea să-L zămislească fără de sămânță bărbătească și deci fără de păcat. „*Și a zis Maria către înger: „Cum va fi mie aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat? Și răspunzând îngerul a zis: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri...”* (Luca 1, 34-35).

177. Duhul Sfânt a fost singur în Fecioara, când aceasta a zămislit pe Fiul lui Dumnezeu ca om?

N-a fost singur. În acest caz ea ar fi zămislit un om despărțit de Dumnezeu. Ci Însuși Fiul lui Dumnezeu era din acest moment în ea, Duhul Sfânt fiind nedespărțit de El. Fiul lui Dumnezeu a fost nedespărțit de firea Sa omenească din prima clipă a existenței ei, din clipa zămislirii. De aceea spune Simbolul despre El însuși că „S-a întrupat”, adică Și-a alcătuit din Fecioara Maria firea omenească. Dar Duhul Sfânt i-a dat putere Mariei să-L primească pe Fiul lui Dumnezeu în ea, ca pe cel ce începe să-și alcătuiască trupul din ea. Căci Dumnezeu lucrează asupra oamenilor totdeauna prin Duhul Sfânt.

Sf. Ioan Damaschin spune: «Duhul Sfânt S-a pogorât peste ea... dându-i puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și puterea de a naște. Atunci a umbrit-o Întelepțiunea ipostatică și Puterea Prea Înaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămânță dumnezeiască și Și-a alcătuit Luiși din sânghiurile ei trup însuflețit»¹⁸¹.

178. Cine a fost Fecioara Maria?

A fost o fecioară din seminția lui David, din care trebuia, după făgăduința dumnezeiască, să Se nască Mântuitorul. Ea trăise în curăție desăvârșită și era logodită cu Iosif, un bărbat bătrân din aceeași seminție, dar ea avea de gând să trăiască în feciorie, căci se făgăduise lui Dumnezeu să ducă o viață de fecioară. De aceea, când îngerul îi aduce vestea că va naște pe Fiul lui Dumnezeu, ea întreabă: „*Cum va fi mie aceasta, de vreme ce nu știu de bărbat?*” (Luca 1, 34). Deși îngerul nu spusese cum va naște, ca să poată înțelege că aceasta

¹⁸¹ Dogmatica, cartea III, cap. 2, trad. cit., p. 147.

se va întâmpla în viitor, ea totuși se mira, pentru că era hotărâtă ca și în viitor să nu știe de bărbat.

Ea zămislește pe Fiul lui Dumnezeu ca fecioară. Sfânta Scriptură ne spune că după ce „*S-a aflat având în pântece*”, Iosif se gândea s-o părăsească, dar îngerul Domnului i s-a arătat în vis spunându-i să nu-i fie teamă să ia pe logodnica lui, „*căci ceea ce s-a zămislit într-însă de la Duhul Sfânt este*” (Matei 1, 20).

179. Așadar, Sf. Maria a rămas totdeauna fecioară?

Da. Ea a ramas fecioară totdeauna, deci atât la naștere, cât și după aceea. De aceea Biserica noastră îi zice «pururea Fecioară».

180. Avem temeieri pentru adevărul acesta în Sfânta Scriptură și în Sf. Tradiție?

Da. Că fecioria ei a rămas nestrucată și la naștere, învățăm de la proorocul Iezechiel care spune: „*Apoi m-a dus bărbatul acela înapoi la poarta cea dinafară a templului, spre răsărit, și aceasta era închisă. Și mi-a zis Domnul: „Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeu lui Israil a intrat pe ea. De aceea va fi închisă*” (Iez. 44, 1-2).

Dacă n-ar fi rămas fecioară și la naștere, ea n-ar mai fi fost «pururea Fecioara». Sf. Maxim Mărturisitorul zice: «Cu adevărat zămisirea și nașterea au fost cu totul curate și neatinse de sămânță și de stricăciune și de aceea Maica Celui născut din ea e fecioară și după naștere, rămânând prin naștere și mai nepătimitoare, ceea ce e cu totul străin firii și mai presus de rațiune... Lucru și auzire cu adevărat minunate e că s-a făcut naștere și ieșire de prunc, închizătorile mădularelor de naștere ale celei ce a născut nedeschizându-se»¹⁸².

Iar că Sf. Maria a rămas fecioară și după naștere se vede de acolo că Iisus, pe când Se afla pe cruce, a încredințat-o în grija Apostolului Ioan, spunând Maicii Sale: „*Femeie, iată fiul tău*”, iar Apostolului Ioan: „*Iată mama ta*” (Ioan 19, 26-27). Dacă Sf. Maria ar fi avut și alți fii, ar fi lăsat-o în grija lor.

Dar e și la mintea omului că, după ce s-au petrecut cu ea lucruri atât de minunate, ea nu se mai putea gândi să se coboare la o viață de rând. Dacă Apostoli și-au închinat viața lor întreagă lui Iisus, îndată ce L-au cunoscut, primind chiar moartea pentru El, putem socoti oare că Sf. Maria, Maica Lui, aleasă, pentru curăția ei, dintre toate femeile pământului, ca să Se nască din ea Domnul, ar fi fost mai prejos de ei?

181. De ce cinștim pe Sf. Fecioară Maria și-i închinăm zile de sărbătoare?

Pentru că Însuși Dumnezeu a învrednicit-o de cinștea cea mai mare, de a naște pe Mesia, și a vestit lucrul acesta prin profeți (Fac. 3, 15; Isaia 7, 14; Ier. 23, 5-6; Iez. 44, 1-3).

A cinștit-o îngerul buneii-vestiri, închinându-i-se și numind-o: „*plină de har*” și „*binecuvântată între femei*” (Luca 1, 28).

A cinștit-o Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul numind-o: „*binecuvântată între femei*” și „*Maica Domnului*” (Luca 1, 40-43).

A cinștit-o Fiul ei, Care în copilărie îi era supus (Luca 2, 51), iar mai apoi, pe Cruce fiind, S-a îngrijit de ea, dând-o în seama Apostolului Ioan (Ioan 19, 26-27).

Au cinștit-o oamenii din mulțime, fericind-o pentru a fi născut pe Fiul lui Dumnezeu. Iar Fiul ei a întărit această cinștire, zicând: „*așa este*” (Luca 11, 27-28).

Ea însăși a grai sub insuflarea Duhului Sfânt, că „*I-a făcut mărire Cel Puternic*” și că de acum „*o vor ferici toate neamurile*” (Luca 1, 48-49).

Iată de ce se cuvine ca și noi, cu atât mai mult, să cinștim pe Sf. Fecioară Maria.

182. Este mai mare cinștirea Sf. Fecioare Maria decât cinștirea adusa altor sfinți?

Da, este mai mare, pentru că ea este cea dintâi între sfinți. Iată de ce cinștirea adusă ei o numim *preacinstire*, iar pe ea, *Preacinstită*.

183. De ce Sf. Fecioară Maria este cea dintâi între sfinți?

Este cea dintâi între ei, pentru că a primit de la Dumnezeu cinștea cea mai mare, de a naște pe Mesia. Zămisind în pântecele ei pe Mesia, de la Duhul Sfânt, ea a fost curățită de

¹⁸² Ambiquorum liber, Migne, P. G., XCI, col. 1276.

păcate, ca nici un alt om, oricât de sfânt ar fi fost acesta. Ea a fost apoi vestită de Dumnezeu și de profeți că va avea o deosebită cinste, cum nu s-a mai spus despre nici un alt sfânt. Despre Ioan Botezătorul știm că a fost cel mai mare între profeți (Luca 7, 28), deoarece însăși venirea lui a fost profetită de alți profeți (Matei 3, 1; Isaia 44, 3). Sf. Fecioară Maria este însă cea dintâi între sfinți, de aceea și cinstirea ei este *preacinstire*.

184. Dar în Sf. Scriptură se vorbește de niște „frați” ai Domnului. Care sunt aceștia?

Este adevărat că în Sf. Scriptură se vorbește de astfel de „frați”. Sfânta Evanghelie ne spune că, odată când predica Iisus: „*Încă grăind El mulțimilor, iată mama Lui și frații Lui stăteau afară, căutând să vorbească cu El*” (Matei 12, 46; Luca 8, 19). Altă dată, când predica în sinagogă din Nazaret, iudeii se mirău întrebând: „*Au nu este Acesta feciorul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații Lui: Iacov și Iosi și Simon și Iuda? Și surorile Lui au nu sunt toate la noi?*” (Matei 13, 55-56; vezi și Marcu 6, 3; alte locuri despre „frații” Domnului: Ioan 2, 12 și 7, 3; Fapte 1, 14; I Cor. 9, 5; Gal. 1, 19). Aici sunt dați chiar cu numele de „frații” Domnului.

Dar lucrul sigur e că aceștia n-au fost fiii Sf. Fecioare Maria, ci ai unei alte Marii, numită în Sfânta Scriptură uneori „*cealaltă Marie*” sau „*Maria Lui Cleopa*”. Despre aceasta se spune că era mama lui Iacov și Iosi, doi din pomeniții frați ai Domnului. „*Și erau acolo multe femei, privind de departe,... între care era Maria-Magdalena și Maria, mama lui Iacov și a lui Iosi*” (Matei 27, 55-56; 28, 1; Marcu 15, 40, 47; 16, 1; Luca 24, 10; Ioan 19, 25).

Acești așa ziși „frați” ai Domnului erau niște veri sau alte rude ale Lui, căci în Sfânta Scriptură se numesc „frați” și alte rude mai apropiate. Așa, Avraam numește pe Lot „frate”, deși îi era nepot de frate (Fac. 11, 27; 12, 5; 14, 12, 14, 16).

185. Dacă Mântuitorul n-a avut după El frați, în ce înțeles Se numește El „Întâiul născut” (Matei 1, 24)?

În Vechiul Testament „întâiul născut, atât dintre oameni cât și dintre animale, era închinat lui Dumnezeu (Ieș. 13, 2). De aceea chiar dacă nu mai erau după el alți născuți se numea tot „întâiul născut”, și nu „singurul născut”, pentru că „întâiul născut” înseamnă sfințit, închinat lui Dumnezeu. Prin el se câștigă mila de la Dumnezeu pentru oameni. La oameni primul născut era ca un fel de preot pentru frații săi în fața lui Dumnezeu, iar la animale era adus ca jertfă lui Dumnezeu.

Domnul nostru Iisus Hristos a primit numele de «Întâiul născut», deși a fost „singurul născut”, ca să se arate ca El, ca om, e întâiul născut la viața cea nouă dintre toți frații „*ca să fie El întâiul născut între mulți frați*” (Rom. 8, 29).

Pe de alta parte El a fost atât preotul adevărat, cât și jertfă adevărată pentru toți oamenii, câștigând de fapt iertarea pentru toți.

186. De ce numim pe Sf. Maria nu numai „Pururea Fecioară”, ci și „Prea Curată”?

Pentru că ea n-a săvârșit nici un păcat, nici cu gândul, nici cu cuvântul, nici eu lucrul. Acest dar i s-a dat printr-un har deosebit de mare, de care vorbește îngerul când îi vestește că va naște pe Fiul lui Dumnezeu. „*Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine*” (Luca 1, 22). Mărturisirea lui Mitrofan Critopol spune: «Fiindcă a fost rânduită de Dumnezeu spre un scop mare și cu totul deosebit... i s-a dat de Dumnezeu un mare și deosebit dar, acela de a nu păcătui»¹⁸³. Desigur darul acesta s-a întâlnit cu străduința ei cu totul deosebită de a trăi în curăție deplină.

Ea e Prea Curată însă și pentru că în același timp, în care i s-a dat puterea de a primi pe Fiul lui Dumnezeu spre a-L naște, a fost „curățită” de păcatul strămoșesc. Sf. Ioan Damaschin zice: «Deci, după consimțământul Fecioarei, Duhul cel Sfânt S-a pogorât peste ea potrivit cuvântului Domnului, pe care l-a spus îngerul, curățind-o și dându-i în același timp și puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și puterea de a naște»¹⁸⁴.

¹⁸³ Cap. XVII.

¹⁸⁴ *Dogmatica*, cartea III, cap. II, trad. cit., p. 147.

Fecioara nu s-a zămislit fără păcatul strămoșesc, cum susțin unii, căci îngerul îi spune: „Nu te teme Marie, că ai aflat har la Dumnezeu” (Luca 1, 30), deci harul acesta l-a primit în timpul vieții ei, iar nu de la zămislirea ei. Altfel unde ar mai fi fost strădania ei după curăție, pe care luând-o în seamă Domnul, a hotărât să Se întrupeze din ea?

187. De ce numim pe Fecioara și „Născătoare de Dumnezeu”, sau „Maica lui Dumnezeu”?

Pentru că Cel ce S-a născut din ea, după firea omenească, e Însuși Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu. Iisus Hristos e o singura persoană în două firi: e persoana lui Dumnezeu Cuvântul, Care ca Dumnezeu, sau ca persoană a firii dumnezeiești, e născut dinaintea de veci din Tată, iar ca om, sau ca persoană a firii omenești, e născut în timp din Fecioara Maria. Una și aceeași persoană S-a născut și din Tatăl și din Maria: din Tatăl după firea dumnezeiască, din Maria după firea omenească. Deci, tot Fiul lui Dumnezeu S-a făcut și Fiul Mariei. Nu se poate spune că din Fecioara s-a născut numai firea omenească a lui Hristos, căci nu se naște o fire, ci se naște o persoană prin acea fire. Iar persoana firii omenești a lui Iisus Hristos era Însuși Fiul lui Dumnezeu.

Dacă n-am recunoaște că Fecioara Maria e Născătoare de Dumnezeu, n-am socoti persoana născută din ea și Dumnezeu, ci numai om. Iar dacă Iisus ar fi fost numai om, nu ne-ar fi putut mântui. Întreaga noastră mântuire își are deci temelia în faptul că Sf. Fecioară Maria a fost Născătoare de Dumnezeu. Cine nu crede în aceasta, nu crede că a fost mântuit, căci nu crede că Iisus Hristos, născut din Maria, este Fiul lui Dumnezeu. De aici se vede cât de mult greșesc cei ce nu cinstesc pe Fecioara Maria, ca Maica Domnului. Ei nu cred îngerului Gavriil, care spune Fecioarei: „*Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema*” (Luca 1, 32); nici Sf. Apostol Pavel, care spune că la plinirea vremii „*a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din femeie*” (Gal. 4, 4). Sfânta noastră Biserică cinstește pe Fecioara ca Născătoare de Dumnezeu în cântări neasemanat de frumoase:

«Primit-ai în pânțece pe Cuvântul și ai purtat pe Cel ce poartă toate și ai hrănit cu lapte, ceea ce ești curată, pe Cea ce hrănește toată lumea». Sau iarăși: «Taina cea din veci se descoperă astăzi! Dumnezeu Cuvântul, Fiul Fecioarei Se face»¹⁸⁵.

188. Dacă Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, om într-o toată asemenea nouă, de ce S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioară și nu S-a născut ca orice om pe cale firească?

Din două motive S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu de la Duhul Sfânt și din Fecioară: întâi ca să se arate că venirea Fiului lui Dumnezeu pe pământ ca om și mântuirea noastră nu puteau atârna de puterea omenească, ci de hotărârea lui Dumnezeu.

Al doilea, pentru că, deși S-a făcut om într-o toată asemenea nouă, El S-a zămislit fără păcatul strămoșesc cu care se zămislisc toți oamenii. Dar zămislirea fără de păcatul strămoșesc nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt, Care a păstrat-o pe Sf. Fecioară curată de orice întinare.

Astfel, Iisus Hristos S-a născut fără de păcat strămoșesc. Dar El n-a săvârșit păcat nici după aceea. Și nu numai că n-a săvârșit păcat, dar nici nu putea săvârși.

189. De ce nu putea săvârși păcat?

Pentru că Cel ce S-a născut din Fecioara Maria este Dumnezeu însuși, anume Fiul lui Dumnezeu Care Se face om pentru noi. Cel ce lucrează cele ale firii este persoana însăși. Or, în Iisus Hristos, Cel ce lucrează prin firea omenească este Dumnezeu însuși, Care lucră în același timp și prin firea Sa dumnezeiască. De aceea, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, nici nu putea păcătu. Dacă ar fi putut păcătu Iisus Hristos, Însuși Dumnezeu ar fi putut păcătu. Dar Dumnezeu nu poate păcătu, căci păcatul e faptă împotriva lui Dumnezeu, și cum ar fi putut Dumnezeu lucra împotriva Sa?

190. Dar dacă n-a putut păcătu, a mai fost El om adevărat?

¹⁸⁵ *Acatistul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu.*

Da, a fost, căci păcatul nu ține de firea omenească. Adam, la început, n-a avut păcatul în fire. Păcatul, dimpotrivă, știrbește firea, o slăbește. Viața, după fire, o redobândește omul de-abia când scapă de păcat, spun Sfinții Părinți.

191. Dar dacă Iisus Hristos n-a putut păcătui, cum se înțeleg ispitele cu care s-a apropiat Satana de El și cum mai este El pildă pentru noi ca să luptăm cu păcatul?

Mântuitorul n-a putut păcătui și nici o înclinare spre păcat nu se află în El. Dar El a moștenit împreună cu noi slăbiciunile nepătimașe: foamea, setea, trebuința de odihnă, de somn, frica de moarte, puțința de a suferi durere. Satana s-a folosit de stările acestea din Iisus pentru a-L ispiti să și le astâmpere într-un fel cum nu trebuia, adică mai mult decât trebuia, sau când nu trebuia. Dar Iisus a respins ispita din primul moment, neprimind-o înlăuntrul Său și a răbdat cu bărbăție ostenele, foamea, durerea și a biruit frica de moarte. În aceasta El ne este pildă și nouă. Căci dacă răbdăm și noi, ca El, ostenele și durerile, putem respinge și noi ispită. Iar de răbdat putem răbda și noi, căci și noi Îl avem pe El în noi.

192. Vorbește Sfânta Scriptură despre lipsa de păcat a Mântuitorului?

Da. Chiar Mântuitorul spune către iudei: „*Cine dintre voi Mă vedește pe Mine de păcat?*” (Ioan 8, 46). Iar Sf. Apostol Pavel arată că Iisus Hristos a fost fără de păcat, dar că în același timp a purtat neputințele noastre de pe urma păcatului și a fost ispitit. „*Că nu avem Arhiereu care să nu poata suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de Păcat*” (Evr. 4, 15).

193. A fost de trebuință pentru mântuirea noastră ca Iisus Hristos să fie fără de păcat?

Da. Numai fiindcă „*n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat viclesug în gura Lui*” (I Petru 2, 22), Iisus n-a murit pentru păcatele Sale, ci „*pentru fărădelegile noastre*”, răscumpărându-ne de ele (Isaia 53, 5, 9). Numai fiindcă a fost fără păcat, a putut da Tatălui o viață curată de ascultare, răscumpărând neascultarea noastră. Numai fiindcă a fost fără de păcat, moartea nu L-a putut ține, căci n-avea drept asupra Lui, ci a înviat, ca după El să înviem și noi toți, cei ce credem în El. Și numai fiindcă a fost fără păcat, ne este și nouă pildă de viață neprihănită.

194. Care este articolul al IV-lea din Simbolul Credinței?

Articolul al patrulea din Simbolul Credinței este: „*Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat, și a pățimit și S-a îngropat*”.

195. Ce cuprinde acest articol în întregul lui?

După ce articolul III ne-a spus că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să ne mântuiască, articolul IV ne spune cum ne-a mântuit El, odată ce S-a făcut om. Căci a trebuit mai întâi ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă om și apoi să ne mântuiască.

196. Când a început Iisus lucrarea de mântuire a omului? Trebuie să despărțim cu totul întruparea Domnului de lucrarea Lui mântuitoare?

Nu trebuie să le despărțim. Desigur, altceva este aprinderea focului și altceva fierberea apei. Dar apa începe să se încălzească, deci să înainteze spre fierbere, chiar în clipa aprinderii focului. Tot așa, altceva e întruparea și altceva lucrarea Lui, prin care ne-a mântuit. Totuși mântuirea noastră a început chiar prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Căci chiar prin întrupare a făcut început înnoirii firii noastre luată de El, fără de păcat. Dar ca să fie izbăvită de păcat firea tuturor celor ce voiau acest lucru, trebuia ca Fiul lui Dumnezeu să-Și dea firea Sa omenească la moarte pentru noi toți. Pe de altă parte numai prin moarte a scăpat El firea Sa omenească și de slăbiciunile ei: de foame, de osteneală, de boală, de durere, de moarte. Răbdându-le pe toate acestea cu tărie până la capăt, a făcut firea Sa omenească mai tare ca ele, a scăpat-o de ele și totodată ne-a răscumpărat pe noi toți de păcat și de moarte.

Așadar, mântuirea începe cu întruparea. Dar deplin ea se înfăptuiește prin moartea lui Iisus Hristos pe cruce și prin învierea Lui. Biruința se câștigă prin luptă. Dar primul pas spre ea s-a făcut prin așezarea ostașilor în linie de bătaie. Sf. Atanasie spune: «După cum dacă un împărat coboară într-un oraș și își ia locuință într-una din casele din el, nu numai că acest oraș primește o cinste mare, dar nici un dușman sau tâlhar nu îndrăznește să-l atace, căci chiar și

numai prezența împăratului este pentru el o pavăză, tot astfel și Împăratul cerurilor: din moment ce a coborât în ținutul omenirii noastre și a locuit într-un trup ca al nostru toate atacurile dușmanilor contra omului au fost înfrânte, iar stricăciunea morții, puternică odinioară, a încetat»¹⁸⁶.

197. De ce „S-a răstignit (Domnul) pentru noi”?

În urma păcatului strămoșesc, toți oamenii erau supuși pedepsei morții (Rom. 5, 12), ca unii care disprețuiau mărirea lui Dumnezeu. În același timp moartea era urmarea slăbiciunii și a tulburării, intrate în firea noastră prin păcat, datorită faptului că firea noastră trăia potrivit Legii lui Dumnezeu, care a fost așezată în toate și pe care trebuie să o păzească toate.

Dar iubirea lui Dumnezeu nu voia ca toți oamenii să se ducă la moarte veșnică. Însă nici nu putea lăsa disprețuită mărirea Sa și nerestabilită în firea omenească Legea Sa. Unde nu e respectată o rânduială, e o tulburare neconținută, care alungă liniștea și face cu neputință propășirea în bine.

Deci, numai așa puteau fi scăpați oamenii de pedeapsa morții, găsindu-se cineva, chiar din partea lor, care să restabilească în firea sa omenească respectul Legii dumnezeiești și să rabde pedeapsa morții cerută de mărirea dumnezeiască, dar nu pentru păcatul său, ci al tuturor oamenilor. Trebuia, așadar, un om fără de păcat și în același timp un om care să valoreze cât toți oamenii și chiar mai mult decât toți oamenii laolaltă. Dintre oameni nu se putea ivi cineva care să îndeplinească aceste condiții. De aceea, în înțelepciunea Sa, a făcut Dumnezeu pe Însuși Fiul Său om fără de păcat. Acesta a restabilit prin viața Sa curată respectul Legii lui Dumnezeu în firea Sa omenească și prin moartea Sa a răscumpărat pe frații Săi de la pedeapsa morții. De aceea S-a răstignit Fiul lui Dumnezeu pentru noi. Prin toate jertfele de animale dinaintea de Hristos, oamenii căutau să dea lui Dumnezeu ceva în schimb pentru viața lor. Dar viețile de animale erau de mai puțin preț decât viața lor. De aceea oamenii nu puteau scapa prin ele. Trebuia o jertfa de același preț cu viața lor și chiar de un preț mai mare ca viața lor întinată. Jertfa aceasta a adus-o Fiul lui Dumnezeu ca om, vărsând un sânge mai de preț decât al tuturor animalelor și al tuturor oamenilor și răscumpărând prin el pe oameni de toate păcatele.

Crucea a fost altarul pe care s-a adus jertfa adevărată pentru oamenii din toate timpurile. Iisus a fost și jertfa adevărată, și preotul care a adus-o, câștigând de fapt mântuirea noastră. *„Iar Hristos venind Arhieru bunătăților viitoare, nu prin sânge de țapi și de viței, ci cu însuși sângele Său a intrat El o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, și a dobândit o veșnică răscumpărare. Că de vreme ce sângele taurilor și al țapilor și cenușa de junince, stropind pe cei spurcați, îi sfințește spre curățirea trupului, cu cât mai vărtos sângele Lui Hristos, Care prin Duhul cel veșnic S-a adus Lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană; va curți cugetul nostru de faptele cele moarte ca să slujiți Dumnezeului celui viu”* (Evr. 9, 11-14).

Iar Sf. Chiril al Ierusalimului zice: «Mântuitorul a suferit toate aceste patimi ca să împace prin sângele crucii pe cele din cer și pe cele de pe pământ (Col. 1, 20). Din pricina păcatelor eram dușmanii lui Dumnezeu și Dumnezeu hotărâse ca păcătosul să moară. Trebuia să se întâmple una din două: sau ca Dumnezeu, ca Unul ce-Și îndeplinește spusele, să-i omoare pe toți, sau să anuleze hotărârea, ca Unul ce este iubitor de oameni. Totuși privește la înțelepciunea lui Dumnezeu! A menținut că adevărata și hotărârea, și Și-a arătat cu putere și iubirea de oameni. În trupul răstignit pe lemnul crucii Hristos a luat păcatele, pentru ca prin moartea Lui noi să murim pentru păcate și să trăim pentru dreptate (I Petru 2, 24). Nu era om de rând Cel ce a murit pentru noi. Nu era o oaie necuvântătoare. Nu era înger numai, ci Dumnezeu întrupat. Nu era atât de mare nelegiuirea păcătoșilor, pe cât de mare era dreptatea Celui care a murit pentru noi»¹⁸⁷.

198. De ce a trebuit să moară Iisus Hristos pentru noi tocmai răstignit pe cruce?

¹⁸⁶ Despre întruparea Cuvântului, cap. IX, P. G., XV, col. 1120; vezi și Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, în „P.S.B.”, traducere, introducere și note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, București, 1987, p. 101.

¹⁸⁷ *Cateheza XIII*, trad. cit., vol. II, p. 349.

Pentru mai multe pricini. Însemnăm câteva: a) ca să moară înălțat spre cer, dar cu privirea și cu brațele deschise spre lume, arătând că Se aduce jertfă Tatălui, dar cu iubire față de lume; b) ca să moară cu încetul și deci ca patima Lui, răbdată fără cârtire, să fie mai îndelungată și ca sângele Lui să se scurgă stăruitor peste păcatele lumii, spre a le spăla; c) dar mai ales pentru că moartea prin răstignirea pe cruce era moartea cea mai rușinoasă (Deut. 21, 23; Gal. 3, 13), și la ea erau osândiți cei mai mari tâlhari. Prin aceasta s-a arătat până unde coborâse ticăloșia noastră, încât am fost în stare să socotim pe Cel ce era bunătatea întrupată ca pe cel mai rău, încât am fost în stare să ne smintim de Cel mai bun ca de cel mai nevrednic. Dacă păcatul e neascultare de Dumnezeu și lucrare împotriva Lui, răstignirea lui Iisus Hristos de către oameni, fiind cea mai dușmănoasă faptă împotriva lui Dumnezeu, e cea mai grozavă faptă a păcatului din om. Chiar în această decădere s-a arătat, în același timp, și pedeapsa lui Dumnezeu asupra noastră; d) dar în același timp, în suferirea morții celei mai rușinoase din partea Fiului lui Dumnezeu, s-a arătat cât de totală a fost smerenia și iubirea Lui pentru noi.

Așadar, de câte ori ne gândim la moartea pe cruce a Domnului, trebuie să ne aducem aminte de grozăvia păcatelor noastre, arătate chiar în această faptă rușinoasă a noastră, dar, în același timp, de iubirea nemărginită a Domnului, Care a spălat păcatele noastre tocmai în clipa când noi ni le arătam în fapta cea mai ticăloasă.

Pe crucea Domnului de pe Golgota s-au întâlnit cea mai urâtă faptă a păcatului omenesc cu cea mai mare faptă a iubirii Domnului și pe ea iubirea dumnezeiască a ars păcatul. Sf. Maxim Mărturisitorul zice: «Acesta a fost, așadar, scopul Domnului, ca pe de o parte să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi păzind porunca iubirii, iar pe de alta să biruiască pe diavol, pătimind de la el prin cărturarii și fariseii puși la lucru de el. Astfel, prin faptul că S-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă și a scăpat lumea de stăpânirea lui»¹⁸⁸.

199. Dar dacă crucea a fost o unealtă de tortură rușinoasă și dureroasă pentru Domnul, e bine să o cinștim?

Trebuie să o cinștim cât se poate mai mult, căci Domnul a îmbrățișat-o cu iubire și pe ea a ars ca pe un altar păcatul nostru. Crucea arată rușinea noastră, nu a Domnului; din partea Domnului arată iubire. Deci, gândul la ea ne face pe de o parte să ne rușinăm și să ne caim de păcatele noastre și să luptăm împotriva lor, îmbrățișând și noi crucea cum a îmbrățișat-o Domnul, pe de alta, să ne înduioșăm de iubirea Lui, Care ne-a mântuit prin ea de ele și să o slăvim.

Nu te gândești la ostenele și la suferințele ce le-au îndurat părinții tăi de pe urma neascultării tale? Rușinezi amintirea lor prin aceasta? Nu, dimpotrivă, slăvești iubirea lor față de tine și sporești căința ta. Dar nici Hristos nu Se rușinează de crucea Sa. Căci ea este fapta cea mai înaltă a iubirii Sale față de noi. Se va rușina El de iubirea Sa față de noi, arătată pe Cruce? Nu ci pururea și-o amintește și ne-o amintește, căci prin ea ne-a șters păcatele și prin faptul că ne-o amintește ne câștigă iubirea noastră față de El. El mereu ne spune la Sf. Liturghie că Și-a vărsat sângele pentru noi și ne îndeamnă să ne amintim de moartea Lui, se înțelege de moartea pe cruce. „*Că de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului vestiți până când va veni*” (I Cor. 11, 26).

La Domnul nostru Iisus Hristos nu ne putem gândi fără să-L vedem răstignit pe cruce. Iar la Cruce ne gândim, tocmai pentru că ne gândim la Hristos, Care S-a răstignit pe ea, deci nu ne putem gândi la ea decât văzând cu ochii sufletului pe Hristos pe ea. Hristos și Crucea Sa sunt nedespărțiți. Crucea a devenit „*semnul Fiului Omului*”. Ea se va arăta pe cer împreună cu El (Matei 24, 30), când va veni să judece lumea, ca să rușineze pe cei ce nu s-au căit și nu au primit iubirea Lui cât au viețuit în lume. Apoi Crucea este altarul pe care s-a adus cea mai înaltă jertfă și orice altar trebuie cinștit (Ies. 29, 37).

200. Mai sunt și alte locuri în Sfânta Scriptură care ne arată datoria de a cinști Crucea?

¹⁸⁸ *Cuvânt ascetic*, cap. XIX, Filoc. II, p. 9.

Sf. Apostol Pavel se laudă cu Crucea Domnului și o socotește puterea lui Dumnezeu: „Cuvântul Crucii celor pieritori nebunie este, iar nouă, celor care ne mântuim, puterea Lui Dumnezeu este” (I Cor. 1, 18). Și iarăși: „Iar mie să nu-mi fie a mă Lăuda decât numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume!” (Gal. 6, 14). Aci Apostolul arată că, precum Crucea înseamnă dreptatea lui Dumnezeu, Care a pedepsit păcatele pe cruce, și iubirea față de noi, Domnului nostru Iisus Hristos care le-a omorât, așa înseamnă ea și străduința noastră de a le omorâ în noi prin osteneți și înfrânări proprii, cu ajutorul lui Iisus Hristos și prin iubirea față de El.

Sfânta Scriptură socotește Crucea mijlocul prin care Dumnezeu ne-a împăcat cu Sine, locul pe care s-a surpat peretele ce ne despărțea de Dumnezeu, locul pe care au fost înfrânte duhurile rele, focul în care a fost ars zapisul lor împotriva noastră. Prin Jertfa Crucii, Dumnezeu, Care Se îndepărtase de noi, a îmbrățișat iarăși omenirea, ca pe una ce a plătit datoria pentru păcat. Pe Cruce s-a omorât vrajba, pe Cruce a împăcat Iisus Hristos, în Sine, pe Dumnezeu cu oamenii. Crucea e locul pe care s-a făcut împăcarea noastră cu Dumnezeu și, de câte ori facem semnul ei, ne gândim la ea cu credință, arătăm că primim această împăcare și că ne întâlnim cu El pe acest loc, sau în acest semn al păcii. „Căci El este pacea noastră, El, Care a făcut din cele două - una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii,... ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea. Să-i împăce cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmășia” (Efes. 2, 14-16). „Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea. Și printr-Însul toate cu Sine să le împăce, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele Crucii Sale” (Col. 1, 19-21).

„Ștergând zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivnic nouă cu rânduielile lui, și pe acela l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce. Dezbrăcând (de putere) începătoriile și domniile, le-a făcut de ocară în văzul tuturor, biruind asupra Lor prin Cruce” (Col. 2, 14 și 15).

Prin Cruce S-a înălțat Iisus Hristos la mărire (Filip. 2, 8, 9; Luca 24, 26; Ioan 17, 1). Dacă ar fi fost lucru de rușine pentru El, nu S-ar fi înălțat prin ea.

Crucea e semnul T care apără pe cei ce-l au în frunte (Iez. 9, 4-6), sau pecetea lui Dumnezeu, care păstrează nevătămați pe cei ce o au întipărită pe ei (Apoc. 7, 2-3; 9, 4).

Mântuitorul însuși spune: „Cel ce voiește să vină după Mine să se Lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (Marcu 8, 34). Aici e vorba în primul rând de crucea din suflet, că lupta împotriva plăcerilor, a păcatelor, ca purtare a osteneților și necazurilor, dar lupta și necazurile le poartă omul gândindu-se la Crucea lui Hristos, prin care a biruit El păcatul. Și, oare, nu e bine ca semnul, pe care-l vede omul cu gândul, să-l facă și cu mâna, ca și mai ușor să-și aducă aminte de Crucea lui Hristos și de datoria sa de a o purta în suflet, de a fi cu recunoștința față de El și de a lupta împotriva păcatelor?

201. De ce s-au pus în Simbol cuvintele: „În zilele lui Ponțiu Pilat”?

Ponțiu Pilat nu era o persoană particulară, ci un deținător al puterii de Stat. Amintindu-l în Simbol, Sfinții Părinți au voit să arate că răstignirea lui Hristos e un fapt sigur din istorie, întâmplat la o dată fixă. Deci nu e o născocire a fanteziei, căci aceasta nu fixează născocirile ei la date fixe.

Apoi, Părinții au vrut să arate că răspunderea pentru răstignirea lui Hristos o poartă întreaga omenire, pentru că autoritatea de Stat lucrează în numele tuturor. Iisus n-a fost răstignit de niște răufăcători de rând, ci de autoritatea publică în numele legii. Prin aceasta se arată cât de jos ajuseseră legile și orânduirile publice omenești din acea vreme, adică tot ce aveau oamenii mai bun. Dacă legea omenească, menită să apere binele, L-a adus pe Fiul lui Dumnezeu la moarte, atunci la ce nu s-ar fi putut aștepta El de la niste răufăcători de rând?

202. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele: „și a patimit”, odată ce s-a spus că „S-a răstignit”?

Cuvintele „și a patimit” arată încă o dată ca Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat și a suferit într-adevăr pe cruce ca un om, până la moarte. Dar a patimit numai cu

trupul, nu și cu Dumnezeu, căci Dumnezeu nu poate pătimi. Sf. Ioan Damaschin zice: «Spunem că Dumnezeu a suferit în trup, dar în nici un caz că Dumnezeu a suferit prin trup»¹⁸⁹.

203. Alt înțeles nu mai au cuvintele „și a patimit”?

Da. Iată și acest înțeles: Fiul lui Dumnezeu, deși n-a luat asupra Lui deodată cu firea noastră și păcatele ei, a luat totuși slăbiciunile noastre: trebuința de mâncare, de odihnă, frica de moarte, puțința de a muri și puțința de a suferi durere trupească și sufletească. Dar din potolirea trebuinței de mâncare, de sete, de odihnă, Iisus nu și-a făcut o plăcere, ci le-a împlinit numai cât cerea trebuința, respingând toate ispitele. De asemenea a respins ispita de a scăpa de moarte și de durere. Astfel, Iisus a luat asupra Lui aceste slăbiciuni omenești, ca să sufere pentru noi durerea până la capătul ei, adică până la moarte. El știa ca păcatul a intrat în firea omenească și se menține în ea prin dorința de plăcere și prin fuga de durere, care vine de pe urma plăcerii. Drept aceea s-a hotărât să rabde numai durerea. De aceea a luat asupra Lui acele slăbiciuni. Iar răbdând durerea până la capăt, a întărit firea în așa fel, că a scos din ea și acele slăbiciuni. Răbdând până la moarte, a învins frica de moarte și însăși moartea, în firea Sa omenească, și, drept urmare, firea Lui s-a sculat din morți la viața cea fără de moarte. «Cu moartea pe moarte a călcat».

Dar Hristos a învins moartea și din pricină că ea a venit asupra Lui pe nedrept, căci pe dreptate moartea vine asupra oamenilor numai ca o urmare a plăcerii. «Deci toată firea noastră era stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-și începutul într-o neascultare, se menținea de-a lungul întregului lanț de nașteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moarte, ca osândă peste fire. Dar Domnul, făcându-Se om și neprimind ca obârșie a nașterii Sale, după trup, plăcerea necuvenită, – pentru care a fost adusă peste fire osânda cuvenită a morții –, ci primind cu voie, după fire, osânda cuvenită a morții în însușirea pătimitoare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul morții, nemaiaivând aceasta în El rostul de osândă a firii, ci a păcatului. Iar când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, care o naște și pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricină a vieții veșnice. Astfel, precum viața lui Adam din plăcere s-a făcut maică a morții și a stricăciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci El era liber de plăcerea lui Adam) se face născătoare a vieții veșnice»¹⁹⁰. Acesta este rostul pătimirii lui Iisus Hristos. El este omul durerii, omul durerii nedrepte. Prin durere a desființat păcatul, care își are pricina în căutarea plăcerii, și tot prin durere a desființat moartea.

204. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele „și S-a îngropat”. Nu se înțelege aceasta odată ce S-a răstignit?

Prin aceste cuvinte se arată mai întâi că Iisus a murit cu adevărat. „*Încă păcătoși fiind noi, Hristos pentru noi a murit*” (Rom. 5, 8). Trupul Lui a fost părăsit de suflet și a fost așezat ca orice trup mort în mormânt.

În al doilea rând, prin aceste cuvinte se garantează adevărul învierii Lui din morți. Căci dacă Hristos ar fi fost luat de pe Cruce de Ucenici și acuns undeva, nu s-ar mai fi putut aduce mormântul gol ca o dovadă chiar a fost păzit de slujitorii iudeilor, care se temeau să nu-L fure pe Iisus Ucenicii și apoi să spună că a înviat (Matei 27, 64). Deci golirea minunată a mormântului e dovadă a Învierii.

205. Unde a fost sufletului Domnului în timpul cât trupul Lui a stat în mormânt?

Sufletul Lui s-a coborât la iad (Efes. 4, 9; I Petru 3,19), dar nu ca să sufere chinurile de acolo, ca toți oamenii dinainte de El, căci cu acest scop se duc numai cei care pleacă de aici cu păcatul strămoșesc, sau cu păcate personale, și cine se duce la iad spre a suferi pentru păcate nu mai poate ieși de acolo prin puterile sale. Sufletul lui Iisus nu s-a dus acolo nu se mai arhieru, nici ca prooroc. El s-a dus acolo ca împărat, eliberând de acolo pe dreptii din vechiul Testament, care muriseră cu credința în venirea Sa. Prin aceasta Hristos a sfârșit puterea

¹⁸⁹ *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVI, trad. cit., p. 227.

¹⁹⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, răsp. 61, în „Filocalia”, vol. III, Sibiu, 1948; pp. 337-338, 339.

iadului și a morții veșnice, căci de atunci acestea nu mai au putere peste cei ce au crezut sau cred în Hristos. Desigur, Iisus coborând la iad a făcut cunoscut tuturor celor de acolo biruința Sa asupra păcatului și a morții, deci nu numai celor ce se folosesc de ea pentru că au crezut cât au fost pe pământ, ci și celor care nu se folosesc de ea din pricină că nu au crezut în venirea Lui. În acest înțeles trebuie explicat locul din I Petru 3, 18-20: „Căci și Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel crept, pentru cei nedrepti, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul, cu care S-a pogorât și a poropovăduit și duhurilor ținute în închisoare, care fuseseră neascultate altădată, când îndelunga răbdare a lui Dumnezeu aștepta, în zilele lui Noe, și se pregătea corabia în care puține suflete, adică opt, s-au mântuit prin apă”. Dintre Sf. Părinți vorbește clar despre coborârea Domnului la iad, cu acest scop, Sf. Irineu, care zice: «Hristos S-a coborât în cele ce sunt pământ și le-a binevestit iertarea păcatelor celor ce au căzut în El. Și au crezut în El toți care au sperat în El, adică au prevestit venirea Lui și au îndeplinit poruncile Lui: dreptii, patriarhii și proorocii, căror li s-au iertat păcatele ca și nouă»¹⁹¹. Iar Sf. Ioan Damaschin spune: «Sufletul îndumnezit se coboară la iad, precum a răsărit celor de pe pământ soarele dreptății, tot astfel să lumineze și celor ce stau sub pământ, în întunericul și umbra morții; că precum a predicat celor de pe pământ pace... devenind celor credincioși cauză a mântuirii veșnice, iar celor neascultători muștrare pentru necredință, tot astfel și celor din iad»¹⁹².

206. Dar cu Dumnezeirea, care era unită cu firea omenească în Iisus Hristos, ce s-a întâmplat în timpul morții?

Ea a rămas unită cu trupul în mormânt și cu sufletul în iad. Căci dacă s-ar fi despărțit de trupul și de sufletul firii noastre, Cel ce S-a dus la iad n-ar mai fi fost și Dumnezeu, ci numai om, iar trupul din mormânt n-ar mai fi fost trupul lui Dumnezeu, ci al unui om. Sf. Ioan Damaschin spune: «Chiar dacă a murit ca om, și chiar dacă sfântul Lui suflet s-a despărțit de trupul Lui prea curat, totuși Dumnezeirea nu s-a despărțit de cele două, adică de suflet și de trup, și astfel nici unicul ipostas nu s-a despărțit în două ipostasuri. Astfel unicul ipostas al Cuvântului a fost și ipostasul Cuvântului și al sufletului și al trupului. Niciodată, nici sufletul nici trupul n-au avut un ipostas propriu, altul decât ipostasul Cuvântului»¹⁹³.

Numai pentru că trupul a rămas unit cu Dumnezeirea în mormânt, n-a început să se strice și numai pentru că sufletul a rămas cu Dumnezeirea în iad, a zdrobit puterea iadului și a eliberat pe dreptii de acolo. De aceea numește Sf. Ioan Damaschin sufletul Domnului care merge la iad „sufletul îndumnezit”.

207. Dar n-a ajuns trupul Domnului nesticăcios și sufletul Lui îndumnezit numai după Înviere?

Este adevărat. Dar nesticăciunea și îndumnezirea au două înțelesuri. Trupul Domnului, înainte de Înviere, a fost nesticăcios în înțelesul că nu se putea desface în pământ, dar a fost stricăcios în înțelesul că suferea de foame, de sete, de oboseală, putea fi străpuns cu cuie și putea muri, adică putea fi părăsit de suflet. De-abia după Înviere devine nesticăcios în înțelesul că nu mai suferă nici o trebuință materială, nu mai suferă durere, nu mai poate muri¹⁹⁴. Aceasta este și deplina îndumnezire a trupului. Tot două înțelesuri are îndumnezirea sufletului. Înainte de Înviere sufletul era îndumnezit în înțelesul că voința și lucrarea sa erau îmbogățite, călăuzite și străbătute de Dumnezeirea Cuvântului. Dar după Înviere e îndumnezit în înțelesul că lucrarea lui e străbătută cu totul de lucrarea Dumnezeirii.

208. Care este articolul al V-lea din Simbolul Credinței?

Este următorul:

„Și a înviat a treia zi, după Scripturi”.

209. Ce însemnătate are pentru noi faptul că Hristos „a înviat”?

¹⁹¹ *Adversus Haereses*, IV, 15.

¹⁹² *Dogmatica*, cartea III, cap. XXIX; trad. Pr. D. Fecioru, p. 231.

¹⁹³ *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVII, pp. 228-229.

¹⁹⁴ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVIII, trad. cit.

Cea mai mare însemnătate. Învierea lui Hristos ne arată că am fost cu desăvârșire mântuiți. Căci, în primul rând, ea ne dă asigurarea că tot ce a spus Iisus Hristos e adevărat, deci și aceea că El este Fiul lui Dumnezeu și că moartea Lui a avut drept scop eliberarea noastră din robia păcatului și împăcarea noastră cu Dumnezeu. În al doilea rând, Învierea lui Hristos ne asigură că moartea ce domnea peste firea noastră a fost învinsă, că trupurile noastre nu vor rămâne veșnic prefăcute în țărână, ci vor învia. Căci trupul lui Hristos e pârga firii noastre, și precum El a înviat, așa vor învia și trupurile noastre. Astfel, Învierea lui Hristos e temelia credinței noastre. Dacă n-ar fi înviat El, tot ce a spus El n-ar fi căpătat adevărit și nici noi n-am avea siguranța că înviem. De aceea, Sf. Apostol Pavel spune: „*Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre. Și atunci și cei ce au adormit întru Hristos au pierit... Iar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătura (a învierii) celor adormiți. Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Că precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia*” (I Cor. 15, 17-18, 20-22).

210. Învierea lui Hristos înseamnă numai revenirea trupului mort la viața dinainte de moarte, sau înseamnă și o prefacere a aceluia trup?

Învierea nu e numai o revenire a trupului la viața dinainte de moarte, ci înseamnă și o prefacere totală a trupului. Ea e o treaptă nouă și cea din urmă pe drumul mântuirii noastre, urcat de Hristos. Lucrarea de mântuire a lui Hristos nu s-a încheiat cu moartea Sa pe Cruce, ci e desăvârșită prin Înviere. Dacă lucrarea Lui de mântuire ar fi constat numai în răscumpărarea vieții noastre cu viața Lui, ea s-ar fi isprăvit cu moartea Lui. Și atunci viața Lui și a noastră, după Înviere, nu s-ar fi deosebit prea mult de cea dinainte de moartea lui Hristos pe Cruce. Dar lucrarea de mântuire a constat și într-o desăvârșire a firii noastre, slăbită de păcat, iar desăvârșirea aceasta a realizat-o Iisus Hristos întâi în firea Sa, până la capăt, ca apoi, prin împărtășire din ea, să se desăvârșească și firea noastră. Și capătul acesta al desăvârșirii firii noastre în Sine, l-a ajuns. Iisus prin învierea Lui. Astfel, trupul nostru care va învia nu va mai fi ca trupul nostru de acum, ci desăvârșit, după asemanarea lui Hristos cel înviat.

211. În ce fel s-a prefăcut trupul Domnului prin Înviere? Ce a însemnat Învierea lui Hristos pentru firea omenească a Lui, mai întâi, ca să știm ce va însemna ea și pentru noi toți, atunci când ne vom împărtăși de ea?

Am spus mai înainte că prin înviere trupul Domnului a ajuns nemuritor și liber de trebuințele materiale și de durere.

Așa vor ajunge și trupurile noastre înviate. Prin înviere, Hristos a scos din firea noastră stricăciunea și moartea. Chiar dacă El a mâncat după înviere, n-a făcut-o din trebuință, ci ca să «învedereze adevărul învierii»¹⁹⁵.

Apoi, trupul Domnului a devenit luminos și plin de slavă, așa cum s-a arătat o clipă pe muntele Taborului. Dumnezeirea Lui s-a arătat în El în toată strălucirea, ca pe Tabor, deși oamenii n-o puteau vedea pentru că nu Se coborâse încă Duhul Sfânt peste ei.

Așa vor fi și trupurile noastre după înviere. Căci zice Apostolul Pavel: „*Așa este învierea morților: Se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Dacă este trup firesc este și trup duhovnicesc*” (I Cor. 15, 42-44).

212. De ce s-au pus în Simbolul Credinței cuvintele: „a treia zi, după Scripturi”?

Aceste cuvinte sunt luate din I Corinteni 15, 3, 4, unde Apostolul Pavel scrie: „*Căci v-am dat, întâi de toate, ceea ce și eu am primit, cum că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; și cum că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi*”.

213. Ce înseamnă „după Scripturi”?

Că Hristos a murit și a înviat întocmai cum s-a prevestit despre El în Vechiul Testament, adică toate acestea s-au întâmplat „potrivit Scripturilor”. Această adevărit a

¹⁹⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea IV, cap. I, trad. Pr. D. Fecioru, p. 235.

Scripturilor arată iarăși Dumnezeirea lui Iisus Hristos și planul dumnezeiesc al mântuirii, pregătit de mai, înainte. În capitolul 53 de la Isaia e scris: „Că s-a luat de pe Pământ viața Lui. Pentru fărâdelegile poporului Meu a fost adus la moarte” (v. 8). Iar în Psalmul 15 se spune: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea” (v. 10). Învierea de a treia zi a fost închipuită de petrecerea timp de trei zile și trei nopți a lui Iona în pântecul chitului, precum Însuși Domnul a spus: „*Neam viclean și desfrânat cere semn, și semn nu i se va da lui, decât semnul lui Iona proorocul. Că precum a fost Iona în pântecul chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți*” (Matei 12, 39, 40).

214. Ce spun Sfintele Scripturi despre Înviere?

Sfintele Scripturi vorbesc în multe rânduri despre Învierea Domnului. Sf. Apostol Pavel dă un șir întreg de fapte care dovedesc că Mântuitorul a înviat cu adevărat (I Cor. 15, 1-20), iar Sfinții Evangheliști istorisesc cu de-amănuntul cum s-a întâmplat marea minune a Învierii (Matei 28, 1-10; Marcu 16, 1-8; Luca 24, 1-12, 15-31, 36-50; Ioan 20 și 21).

215. Care este articolul al VI-lea din Simbolul Credinței?

Acest articol este: «Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui».

216. Ce ne învață articolul VI al Simbolului?

Acest articol ne învață că, după ce Fiul lui Dumnezeu S-a smerit «coborându-Se din cer», adică făcându-Se om, după Înviere S-a umplut de slavă dumnezeiască și după firea Sa omenească, înălțându-Se cu trupul la cer și șezând de-a dreapta Tatălui, adică la locul cel mai de cinste. De aici se desprind două lucruri: a) că Dumnezeu, Iisus Hristos a fost totdeauna în sânul Tatălui și în tot locul; b) după Înălțare, Iisus este cu trupul numai în cer, nu și pe pământ, dar în chip tainic Se află și în dumnezeiasca Euharistie, din clipa în care pâinea se prefăce în Trupul Său, iar vinul în Sângele Său. Acest articol ne arată și mai mult marea cinste cu care a îmbrăcat Dumnezeu pe oameni. Fiul lui Dumnezeu n-a lepădat după Înviere firea noastră, ci S-a suit cu ea la cer, stând ca un om pe tronul dumnezeiesc, cârmuind lumea și ajutându-ne să ne facem și noi după chipul Său. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca unul dintre noi, dar acest Unul dintre noi S-a înălțat la cinste dumnezeiască și cârmuiește lumea.

217. Care este articolul al VII-lea din Simbolul Credinței? .

Este acesta: «Și iarăși va să vie cu slavă să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit».

218. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

El ne spune că slava dumnezeiască, la care a fost ridicat Iisus Hristos ca om, se va arăta tuturor, atunci când va veni să judece lumea. Precum după Înălțare, Tatăl I-a dat locul cel mai de cinste, așezându-L la dreapta Sa, așa Se va arăta atunci tuturor în acest rol de cinste, Tatăl dându-I să facă judecata tuturor. „Că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului, ca toți să cinstească pe Fiul, precum cinstesc pe Tatăl. Cel ce nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl Care L-a trimis” (Ioan 5, 22-23). Iisus Hristos îi va judeca pe toți câți au fost de la facerea lumii și câți vor fi până la sfârșitul ei. Nimeni nu va scăpa de această judecată a Lui. Vor fi chemați și morții la judecată.

219. Din ce cauză Îi va da Tatăl Fiului Său întrupat, Iisus Hristos, să facă judecata?

Dumnezeu voiește ca oamenii să fie judecați printr-un om, care le cunoaște și slăbiciunile cu care au avut de luptat, căci le-a purtat El însuși, dar și măsura în care pot să se ridice deasupra lor, căci El însuși S-a ridicat. El are apoi și dreptul să-i judece, pentru că le-a dat, prin jertfa Sa pentru ei, puterea să scape de păcat și de osândă. Cum va face această judecată, vom vedea când se va vorbi despre viața viitoare. Aici spunem numai că la judecata de apoi El îi va reține pe unii lângă Sine, pentru veșnica fericire, iar pe alții îi va trimite departe de Sine, spre veșnica chinuire, după cum L-au iubit pe El, ca chip al omului desăvârșit, și s-au silit să se facă asemenea Lui, iubind pe semenii cum i-a iubit El, sau n-au făcut aceasta. El va fi Judecătorul desăvârșit și măsura sau legea desăvârșită, dar totuși potrivită puterilor omenești, după care vor fi judecați oamenii, așa cum El a fost Arhiereu desăvârșit și jertfa desăvârșită adusă pentru ei.

220. Ce trebuie să înțelegem îndeosebi prin cuvintele: „Și iarăși va să vină cu slavă”?

Aceste cuvinte înseamnă că, dacă prima dată Fiul lui Dumnezeu a venit pe pământ „coborându-Se”, a venit în chip de rob, S-a smerit, ca să nu silească pe nimeni să-L primească și să creadă în El, ci ca fiecare să se poată decide în toată libertatea, a doua oară va veni cu „slavă”. Dumnezeuirea Sa va scâldea atunci în lumina trupul Său și vă umple de fericire pe cei ce prin aceasta vor primi o adevărată credință de mai înainte, și de spaimă pe cei ce nu au crezut mai înainte în El. Atunci nu va mai veni singur și necunoscut, ci înconjurat de sfinții îngeri și cu mare strălucire dumnezeiască. Ei toți se vor aduna tremurând în fața Lui așteptând Judecata. „Și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă” (Matei 24, 30). „Iar când va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe tronul slavei Sale” (Matei 25, 31). Până și stihiiile lumii se vor înfricoșa de slava Lui. „Și am văzut un tron mare alb, și pe Cel ce ședea pe el, iar dinaintea feței Lui Pământul și cerul au fugit și loc nu s-a mai găsit pentru ele” (Apoc. 20, 11).

221. Ce înseamnă cuvintele: „A Căruia împărăție nu va avea sfârșit,?”

Aceste cuvinte ne spun că stăpânirea lui Iisus Hristos ca om și slava Lui nu vor înceta vreodată, ci vor dura veșnic. Căci, pe de o parte, Iisus Hristos nu e numai un om a căruia slavă să fie luată vreodată de Dumnezeu, iar pe de alta, Fiul lui Dumnezeu nu va lepăda niciodată firea Sa omenească, nu va înceta în veci să fie și om, deci om plin de slavă dumnezeiască. Deci, nici cinstea dumnezeiască a omenității noastre nu va înceta vreodată, ca să apară alt neam de ființe mai înalt. Împărăția fără sfârșit a lui Iisus Hristos a fost anunțată de îngerul Gavriil (Luca 1, 33). Este drept că Apostolul Pavel spune că la sfârșit Iisus va supune toate Tatălui și apoi pe Sine (I Cor. 15, 25-26). Dar aceasta înseamnă aducerea lumii întregi la supunere față de Tatăl și încetarea lucrării Sale mântuitoare ca o lucrare deosebită a Sa, primită la întrupare.

DESPRE DUHUL SFÂNT

222. În care articol din Simbolul Credinței se vorbește despre Duhul Sfânt?

În articolul al VIII-lea.

223. Care este acest articol?

Este următorul: «Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl porcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin Prooroci».

224. Ce înseamnă: „Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit”?

Aceste cuvinte arată că Sfântul Duh este întru totul egal cu Tatăl și cu Fiul, fiind că și Ei veșnic, atotputernic, atotștiutor, pretutindeni de față, cuvenindu-I-se așadar aceeași închinare și slavă ca și Tatălui și Fiului. Dar nu numai atât. Cuvintele acestea nu arată numai că Duhului I se cuvine aceeași închinare și cinste ca Tatălui și Fiului, ci și ca atunci când ne și închinăm și dăm slava Tatălui și Fiului trebuie să ne închinăm și să dăm slavă și Sfântului Duh, căci e nedespărțit de Aceia; fiind a treia persoana dumnezeiască a Sfintei Treimi. Aceasta înseamnă că Sfântul Duh este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, cum am văzut că este și Fiul de o ființă cu Tatăl. Sfântul Duh este în Tatăl și în Fiul, precum și Fiul este în Tatăl și în Sfântul Duh, și Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. Toți trei au o singură ființă, voință, putere și slavă, o singură Dumnezeuire, arătată în trei ipostasuri, sunt un singur Dumnezeu în trei persoane, așa cum soarele are disc, rază și lumină, dar e un singur soare¹⁹⁶.

225. Avem temeuri pentru această învățătură în Sfânta Scriptură și în Sfinții Părinți?

¹⁹⁶ Sf. Atanasie cel Mare, *Întrebări oarecare, Întrebarea 4*, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieștilor dogme*, Mănăstirea Neamț, 1816, p. 230.

Da, avem. Sfântul Duh e numit de Sf. Apostol Petru Dumnezeu, când îi spune lui Anania: „*Pentru ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt... N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu*” (Fapte 5, 3, 4). Iar Sf. Apostol Pavel spune că Duhul Sfânt e în Dumnezeu, adică în Tatăl și în Fiul, cum e duhul omului în om. De aceea, El e atotștiitor: „*Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sau, fiindcă Duhul toate le cercetează, până și adâncurile Lui Dumnezeu. Căci cine dintre oameni știe cele ale omului, decât duhul omului, care este în el? Așa și cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut decât Duhul Lui Dumnezeu*” (I Cor. 2, 10-11). Dar că Duhul Sfânt e totuși o persoană deosebită de Tatăl și de Fiul, însă de aceeași cinste cu Ei, vedem din porunca Mântuitorului, Care trimite pe Apostoli să boteze pe oameni în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Matei 28, 19).

Cele trei persoane ale Sfintei Treimi nu sunt nici despărțite, căci au împreună o singură ființă, nici amestecate, căci sunt trei ipostasuri și nu unul. Sf. Ioan Damaschin spune: «Între ipostasurile Dumnezeirii nu există deosebire de voință, sau de gândire, sau de lucrare, sau de putere, sau de altceva, din acelea care dau naștere în noi la vreo deosebire cu totul adevărată. Pentru aceea nu spunem că Tatăl și Fiul și Sfântul Duh sunt trei Dumnezei, ci din contra, că Sfinta Treime este un singur Dumnezeu... Căci, după cum am spus, ipostasurile Sfintei Treimi se unesc, în înțelesul că ele sunt unele în altele... Ele nu sunt despărțite unele de altele și nici împărțite în ce privește ființa»¹⁹⁷.

226. Ce înseamnă cuvintele „Care de la Tatăl purcede”?

Cuvintele acestea arată că Duhul Sfânt e din Tatăl, dar nu prin naștere ca Fiul, ci prin purcedere. Ce este însă purcederea și prin ce se deosebește ea de naștere, Biserica n-a căutat să lămurească, pentru că nici Dumnezeu nu a descoperit. De aceea, Sf. Părinți au luat aceste cuvinte întocmai așa cum se află în Evanghelia lui Ioan 15, 26 și le-au pus în Simbolul Credinței: „*Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevăralui; Care de la Tatăl purcede, Acela, va mărturisi despre Mine*”. Acesta este de altfel singurul loc din Sfânta Scriptură care vorbește despre purcederea, Duhului Sfânt. Despre purcederea Sfântului Duh din Tatăl atâta știm, că ea e dinainte de veci, că și nașterea Fiului, căci niciodată n-au fost Tatăl și Fiul fără Duhul. Nașterea Fiului și purcederea Duhului din Tatăl sunt deodată, din veci. Așa cum îndată ce există focul, există și lumina și căldura lui, tot astfel, din veșnicie, de când există Tatăl, există și Fiul prin naștere și Duhul Sfânt prin purcedere din Tatăl. O slabă imagine pentru a înțelege acest lucru ne dă Sf. Atanasie cu Adam, cu Eva și cu Set. Adam e nenăscut, fiul lui e născut din el, iar Eva e luată din el în alt chip¹⁹⁸. Se înțelege că nici o asemanare nu se potrivește întocmai la Dumnezeu.

227. Am auzit că romano-catolicii și protestanții spun că Sfântul Duh purcede „și de la Fiul” și chiar au adăugat la Simbolul Credinței aceste cuvinte. Cum susțin ei aceasta?

Ei susțin că atunci când Mântuitorul zice: „*pe care Eu Îl voi trimite la Tatăl*”, arată că și El Îl purcede pe Sfântul Duh. Dar noi spunem că trimiterea este altceva decât purcederea, că trimiterea Duhului Sfânt în lume încă nu se făcuse când vorbea Mântuitorul, pe când purcederea e din veci. De aceea vorbește Mântuitorul despre trimiterea Duhului Sfânt la viitor. Purcederea adică e veșnică, e mai presus de timp, pe când trimiterea în lume se face în timp. Purcederea veșnică a Duhului este de la Tatăl, trimiterea Lui în lume este de la Fiul.

228. Ce mai susțin romano-catolicii cu privire la purcederea Duhului Sfânt?

Ei mai susțin că dacă Fiul Îl trimite pe Duhul în lume, aceasta e un semn ca Îl și purcede din veșnicie, că numai atunci e trimisă o persoană dumnezeiască de alta în lume, când primește și existența veșnică de la ea. De pildă Fiul e trimis de Tatăl în lume, pentru că Se și naște veșnic din El. Dar noi le răspundem ca și Duhul Sfânt trimite pe Fiul în lume. Înseamnă, oare, aceasta, că Fiul Se naște sau e purces și din Duhul? Nicidecum. Astfel Iisus Hristos spune despre Sine: „*Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima...*” (Luca 4, 18).

¹⁹⁷ *Dogmatica*, cartea I, cap. VII, trad. cit., p. 32.

¹⁹⁸ *Întrebări oarecare*, Întrebarea 15, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieștilor dogme*, Mănăstirea Neamț, 1816, p. 239.

229. Ce spun Sfinții Părinți în privința purcederii Sf. Duh?

Ei spun că Sf. Duh purecede numai de la Tatăl, că în Sfânta Treime e numai un izvor și pentru Fiul și pentru Sfântul Duh: Tatăl. Sf. Atanasie spune: «Sfântul Duh este din Tatăl, nu făcut, nici plăsmuit, nici născut, ci purces»¹⁹⁹. «Dumnezeu și Tatăl, zice el, este singur pricinuitoare celor doi și nenăscut; iar Fiul, din singur Tatăl pricinuit și născut; iar Duhul, din singur Tatăl pricinuit și purces, iar prin Fiul în lume trimitându-Se»²⁰⁰. La rândul său, Sf. Ioan Damaschin spune: «Duhul cel Sfânt spunem că este din Tatăl și Îl numim Duh al Tatălui. Nu spunem că Duhul este din Fiul, dar Îl numim Duhul Fiului». Sau: «Fiul și Sfântul Duh sunt din Tatăl, după cum raza și lumina sunt din soare»²⁰¹.

230. Când au adăugat cei din Apus, în Simbolul Credinței, cuvintele „și de la Fiul” (Filioque)?

Prima dată le-a adăugat un Sinod din Spania la 589. Dar la Roma s-au introdus cu mult mai târziu. La 809 Papa Leon al III-lea, când i s-a cerut să se spună și la Roma Simbolul cu acest adaos, s-a opus și a poruncit să se scrie Simbolul pe două table de argint fără acest adaos. Mai târziu s-au adăugat aceste cuvinte și la Roma, călcându-se porunca Sinoadelor ecumenice.

231. De ce e pomenit Sfântul Duh de obicei în rândul al treilea, după Tatăl și după Fiul?

Nu pentru că Sf. Duh ar fi mai mic decât Tatăl și decât Fiul, căci toate câte le au Tatăl și Fiul, le are și Sfântul Duh (Ioan 16, 13-15), ci pentru că orice lucrare săvârșită de Dumnezeu în lume e săvârșită de cele trei persoane dumnezeiești în această ordine: pornește din Tatăl, e înfăptuită de Fiul și e desăvârșită de Sfântul Duh. „Că de la El și prin El și întru El sunt toate” (Rom. 11, 36). Ordinea în care pomenim cele trei persoane dumnezeiești nu arată o deosebire de așezare și de rang în lăuntrul Sfintei Treimi, ci partea pe care o are fiecare în orice lucrare îndreptată asupra lumii.

232. De aceea vorbește și Simbolul Credinței despre Sfântul Duh după Tatăl și Fiul?

Da, pentru aceasta. Dar Simbolul se ocupă în chip deosebit cu mântuirea oamenilor. Deci, el vrea să arate că și fapta mântuirii noastre a pornit, că și aceea a creării noastre, din Tatăl, a fost împlinită de Fiul și acum e desăvârșită de Sfântul Duh. De altfel mântuirea e mai întâi o așezare din nou a oamenilor în starea în care au fost făcuți de Dumnezeu la început, ca să poată fi apoi și o ridicare a lor peste acea stare. Deci, precum Cel ce desăvârșea la început facerea era Duhul Sfânt, tot astfel Cel ce săvârșește acum readucerea oamenilor la starea de la început și ridicarea peste ea e tot Duhul Sfânt.

233. De aceea e numit Duhul Sfânt, în Simbol, „Domnul de viață făcător”?

Da, tocmai de aceea. El e Cel ce a umplut de viață cele făcute la început și avea să le umple de o viață tot mai bogată. Și El e Cel ce umple de viață și de tot mai multă viață pe cei mântuiți din stricăciune și din moarte de către Iisus Hristos. „Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Fac. 1, 2) după ce au fost făcute, ca să pună viața în materie. Și Duhul Sfânt S-a coborât în ziua Cincizecimii peste lume, prin Apostoli, dând naștere Bisericii. Numai unde suflă Duhul se naște viață și viața cea nouă (Ioan 3, 6 și 8). „Duhul este Cei ce dă viață” (Ioan 6, 63).

234. Dacă Duhul Sfânt e Cel ce desăvârșește lucrarea pornită din Tatăl și săvârșită de Fiul, de ce se spune că Sfântul Duh „a grai prin Prooroci”, cum zice Simbolul, adică a pregătit mântuirea pe care avea s-o îplinească pe urmă Fiul?

Într-adevăr, Duhul, grăind prin Prooroci, a pregătit omenirea pentru primirea Mântuitorului, vestind de mai înainte venirea Lui. Dar pe de altă parte și aici Duhul este Cel ce a adus lucrarea dumnezeiască a luminării în mintea Proorocilor. El este Cel ce a dus până la capătul ei o lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume. În acest înțeles El este Duhul

¹⁹⁹ La Atanasie de la Parcs, *op. cit.*, Întrebarea 4.

²⁰⁰ *Ibidem.*

²⁰¹ *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. cit., p. 24.

Adevărului și călăuzește la tot adevărul (Ioan 16, 13). Deci Lui I se cuvenea să grăiască prin Prooroci. Desigur, Duhul era nedespărțit de Cuvântul lui Dumnezeu, când graia. Dar Duhul coboră Cuvântul în inima lor, îi făcea să-L audă, să-L înțeleagă. În Duhul, Proorocii primeau Cuvântul. De aceea zic Proorocii neconțin: „*Și a fost Cuvântul Domnului către mine*” (Ier. 1, 11). Dar gura care rostea Cuvântul în inima lor, în așa fel încât îl făcea să pătrundă în ea, era Duhul. Astfel, când spun Proorocii: „*Și a zis Domnul către mine*” (Isaia 8, 1), trebuie să înțelegem că vorbesc de Duhul, căci și Simbolul îi zice Duhului „Domnul”.

Sfântul Simion Noul Teolog zice: «Deci prin Cuvânt înțelegem pe Fiul lui Dumnezeu și Tatăl, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu. Iar gura Lui, care grăiește cuvinte negrăite, e Sfântul Duh. Precum zice proorocul: „Gura Domnului a grăit acestea”, adică Duhul Domnului. Și de ce Sfântul Duh Se numește gura lui Dumnezeu și Fiul Se numește Cuvântul? Fiindcă precum cuvântul nostru, care este în sufletul nostru, se rostește și se arată altora prin gura noastră și în alt chip e cu neputință să-l rostim sau să-l arătăm, decât prin vorbirea gurii, la fel și Fiul lui Dumnezeu nu poate fi cunoscut sau auzit, dacă nu Se descoperă prin Prea Sfântul Duh»²⁰².

235. Cum desăvârșește Sfântul Duh mântuirea noastră? Nu ajungea lucrarea lui Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu?

Am spus că Sfântul Duh desăvârșește orice lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume, deci și lucrarea mântuirii. El e Cel ce o aduce până în inima noastră, o sădește în străfundul cel mai adânc al inimii. El coboară de la Hristos în noi, dar ne și leagă de Hristos; sau prin El, ne leagă Hristos de Sine și prin Sine și de Tatăl. Un om stă în fața noastră, dar el se leagă de inima noastră prin glasul cu care își trimite cuvântul în noi. Așa este Duhul, ca un glas cu care pătrunde Cuvântul lui Dumnezeu, sau Iisus Hristos în noi. Duhul ne deschide ochii sufletului ca să vedem că Iisus e Dumnezeu, El ne deschide inima ca să primim pe Hristos, El ne descoperă pe Hristos. «Fiul lui Dumnezeu și Cuvântul nu poate fi cunoscut sau auzit de nu Se va descoperi prin Duhul Sfânt», spune Sf. Simion Noul Teolog²⁰³.

Prin Hristos avem intrare la Tatăl, dar prin Duhul avem intrare la Hristos. Hristos e ușa spre Tatăl, dar Duhul e cheia care ne deschide această ușă. Duhul ne descuie „ușa” - Hristos (Ioan 10, 9) și calea spre Hristos, pentru că descuie mintea noastră încuiată pentru Dumnezeu, cum zice Sf. Simion Noul Teolog: «Și ce altceva este cheia cunoștinței, dacă nu harul Prea Sfântului Duh, care se dă prin mijlocirea credinței? Acest har deschide mintea noastră încuiată și întunecată și pricinuieste în ea cu adevărat cunoștința prin luminarea dumnezeiască. Ușa este Fiul, precum Însuși zice: „Eu sunt ușă” (Ioan 10, 9). Cheia ușii e Duhul Sfânt... și casa e Tatăl. Luați seama deci: dacă cheia nu deschide, ușa nu se deschide. Și dacă ușa nu se deschide, nu intră nimeni în casa Tatălui, cum zice Hristos însuși: „*Nimeni nu vine la Tatăl Meu, decât prin Mine*”²⁰⁴. Iar Sf. Irineu zice că Duhul pregătește pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestrăicaciunea pentru viața veșnică²⁰⁵.

Astfel, când se spune că Sfântul Duh desăvârșește mântuirea, prin aceasta nu se înțelege că nu mai avem legătură cu Hristos, ci că Sfântul Duh aduce în noi pe Hristos, cu firea Sa omenească desăvârșită prin jertfa de pe Golgota, și făcută prin Înviere nemuritoare, ca să treacă și firii noastre curăția, desăvârșirea și nemurirea ei. Hristos vine în noi prin Duhul Sfânt. Noi viețuim în Hristos prin Duhul Sfânt. Hristos este „*Adevărul*” (Ioan 14, 6), dar Cel ce ne povățuiește mintea noastră la tot Adevărul, umplându-ne de Adevăr, este Sfântul Duh (Ioan 16, 13); Hristos este „*Viața*” (Ioan 14, 6), dar Cel ce sădește în noi Viața, născându-ne din nou, făcându-ne vii, este Duhul de viață făcător; Hristos este „*Lumina*” (Ioan 8, 12), dar Cel ce ne luminează pe noi, adică face în ochii noștri sufletești lumina, ca să vedem pe Hristos, soarele dreptății, este Sfântul Duh. Căci după cum ochii trupului, dacă sunt orbi, nu

²⁰² Sf. Simion Noul Teolog, *Cuvântul* 52, Ed. II-a neogreacă, Syros, 1866, p. 260.

²⁰³ *Cuvântul* 59, *op. cit.*, p. 306.

²⁰⁴ *Cuvântul* 59, *op. cit.*, p. 306.

²⁰⁵ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 20, 5, Migne; *P. G.*, VII, col. 1035.

pot vedea lumina din afară și nu se pot uni cu ea, tot așa nici sufletul, dacă n-are în sine pe Duhul ca lumină, nu poate vedea pe Hristos ca Dumnezeu și nu se poate uni cu El.

236. Chiar persoana Duhului Sfânt e aceea prin care vedem pe Hristos și ne unim cu El?

Nu. Dacă ar fi chiar persoana Sfântului Duh, atunci ea s-ar face o proprietate a noastră, sau noi ne-am face una cu Duhul Sfânt. Unde se vorbește de Duhul, e vorba de lucrarea Duhului. Dar întrucât unde e lucrarea e și cel ce lucrează, se poate spune că Duhul însuși e în noi și lucrează în noi, fără ca lucrarea însăși să fie persoana Lui. Dar de aici se vede totodată ca lucrarea aceasta nu e nici ceva creat, nu e o făptură, cum zic romano-catolicii, ci pornește din ființa Lui și prin urmare ne unește nemijlocit cu Dumnezeu. Și întrucât prin lucrarea aceasta necreată lucrăm și noi, iată că, având noi această lucrare în noi, lucrăm nu numai cu lucrarea noastră naturală creată, ci și cu cea necreată, dumnezeiască, cu care lucrează Dumnezeu însuși în noi, adică ne unim cu Dumnezeu în aceeași lucrare a Lui, ne îndumnezeim prin lucrarea Lui, la început mai puțin, iar cu vremea tot mai mult.

237. Lucrarea aceasta prin care Duhul Sfânt ne unește cu Hristos și lucrează în noi, împreună cu noi, la mântuirea noastră, nu are un nume deosebit?

Are. Lucrarea aceasta se numește *harul dumnezeiesc*. De aceea se spune că ne mântuim prin har, sau ne unim cu Dumnezeu prin har, sau ne îndumnezeim, sau ne facem dumnezei după har.

238. Harul este numai al Duhului Sfânt, sau și al celorlaltele persoane dumnezeiești?

Lucrarea aceasta numită har e comună tuturor celor trei persoane dumnezeiești, pornind ca orice lucrare din ființa dumnezeiască, care e a tuturor celor trei persoane. De aceea e numit și har al lui Dumnezeu, sau mai ales al lui Hristos, căci Hristos Îl trimite pe Duhul în noi. „*Harul Domnului nostru Iisus Hristos... să fie cu voi cu toți*” (II Cor. 13, 14). Sau: „*Har vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos*” (Gal. 1, 3). De aceea prin harul care vine în noi, toate cele trei persoane dumnezeiești se sălășluiesc în noi. Dar întrucât Duhul e Acela care leagă harul de noi, harul se numește, cu deosebire, harul Duhului sau chiar Duh, pentru ea ușor poate fi numit cel care lucrează în locul lucrării sale. Astfel, a avea cineva Duhul lui Hristos în sine (Rom. 8, 9) înseamnă a avea harul Duhului Sfânt.

239. Este un singur har, sau sunt mai multe?

Harul mântuitor este unul singur și el se dă tuturor. Dar, după trebuință sau însușirea naturală a omului și după puterea lui de a primi, harul împlinește, pe lângă lucrarea de mântuire, - sau tocmai întrucât o împlinește pe aceea, - și acea trebuință a fiecăruia și sporește însușirea pe care o are un om sau altul. Harul e o bogăție nesfârșită de lumină și de putere dumnezeiască, din care primește fiecare cât poate. Această bogăție de raze ale aceluiași izvor se numește dar sau *daruri* ale Duhului sau *Duhuri*, căci Duhul lucrează, iar efectele produse în om se numesc roade ale Duhului.

240. Care sunt harismele, darurile și roadele Duhului?

Unele dintre daruri sunt cu totul deosebite și neobișnuite, dându-se în cazuri cu totul rare. De aceea le numim azi cu un cuvânt aparte: *harisme*, deși cu acest cuvânt se numesc în limba greacă a Sfintelor Scripturi și darurile mai obișnuite. Astfel de harisme, ca aceea a proorociei, a vindecărilor și altele, erau dese mai ales la începutul Bisericii, căci prin ele Dumnezeu ajuta la răspândirea creștinismului. Cu deosebire, despre aceste harisme vorbește Sf. Apostol Pavel în I Corinteni, cap. 12.

Dintre darurile mai obișnuite, sunt pomenite mai ales șapte, după Isaia 11, 2: duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul temerii de Dumnezeu și duhul buneii credințe.

Iar ca „*roade ale Duhului*” pomenește Sf. Apostol Pavel următoarele: „*dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea poftelor*” (Gal. 5, 22).

241. Afară de acestea, mai sunt și alte daruri și roade ale Duhului Sfânt?

Da. Darurile și roadele Sfântului Duh sunt așa de multe, că nu se pot număra, pentru că bogăția Duhului e nesfârșită, iar trebuințele oamenilor, însușirile lor naturale și măsura în care pot primi pe Duhul Sfânt se deosebesc de la ins la ins. De aceea, unul și același Duh Sfânt sau har are nesfârșite numiri. «Eu sunt cuprins de spaimă, zice Sf. Grigorie Teologul, când mă gândesc la bogăția numirilor: Duhul lui Dumnezeu, Duhul lui Hristos, Duhul înfierii. El ne reface în Botez și în Înviere. El suflă unde vrea, El e izvorul luminii și al vieții. El face din mine o biserică. El mă îndumnezeiește, El mă desăvârșește. El premerge Botezul și El este cerut după Botez. Tot ce face Dumnezeu, El face. El Se împărtășește în limbi de foc și înmulțește darurile. El face predicatori, păstori, dascăli»²⁰⁶.

Iar Sf. Vasile zice: «El e total prezent în fiecare și peste tot. Împărtășindu-Se, El nu suferă împărțire. Când ne împărtășim din El, El nu încetează a rămâne întreg. Ca o rază de soare, care produce bucurie tuturor în așa fel încât fiecare crede că el singur profită de ea, în vreme ce această rază luminează pământul și marea și străbate cerul, tot așa Duhul Se află în fiecare din aceia care-L primesc, ca și când nu S-ar împărtăși decât aceluia singur, și cu toate acestea El revarsă peste toți harul întreg, de care se bucura toți și se împărtășesc după măsura și capacitățile lor, căci pentru posibilitățile Duhului nu e măsură»²⁰⁷.

Că darurile sunt nenumărate, dar toate sunt din același har, o spune însă mai ales Sf. Apostol Pavel. El zice că: „*Darurile sunt de multe feluri*”, dar toate „*după harul care ne este dat nouă*” și înșiră o seamă dintre ele, punând întâi darul deosebit (harisma) al proorociei, apoi multe daruri din cele mai obișnuite, numite de el tot harisme: „*Dar avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat. Dacă avem proorocie, să proorocim după măsura credinței; dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sârguiască în învățătură; dacă îndeamnă, să fie la îndemnare; dacă împartea altora, să împartă cu firească nevinovăție; dacă stă în frunte, să fie cu tragere de inimă; dacă miluiește, să miluiască cu voie bună*” (Rom. 12, 6-9).

Iar despre roadele Duhului, tot Sf. Apostol Pavel spune: „*Roada Duhului este întru orice bunățate, dreptate și adevăr*” (Efes. 5, 9).

242. Dacă harul e o lucrare necreată a lui Dumnezeu în sufletul nostru și dacă prin el însuși Duhul Sfânt lucrează în noi mântuirea, oare s-ar putea mântui omul și fără de har?

Nu, omul nu se poate mântui fără de har (Efes. 2, 8; Ioan 15, 5). Harul îi este de trebuință omului chiar de la început (Ioan 3, 5). Harul pune începutul mântuirii în om, și nu omul prin stăruințele sale. Aceasta înseamnă că harul îi vine în dar (Rom. 3, 24), nu pentru oarecare fapte ale sale.

Înainte de a veni harul, omul nu poate face fapte prin care să se mântuiască, sau măcar să înduplece pe Dumnezeu să-i dea harul prin care să se mântuiască. Omul poate face anumite fapte bune, dar nu le face așa de statornic și dintr-un cuget așa de curat, încât să se sfințească prin ele și să se mântuiască. Omul are libertatea de a face binele și câtă vreme e în robia păcatului strămoșesc, dar aceasta e o libertate slăbită. Ea e mărită tocmai de harul care vine la început fără nici un merit al omului.

Dar harul nu e de trebuință numai la începutul mântuirii omului, ci și după aceea, tot timpul. Omul nu se poate întări niciodată în bine în așa fel ca să nu mai aibă pe urmă trebuință de har. Binele statornic și cuăția deplină a omului sunt un rod nu numai al omului, ci și al harului, nu numai al unuia sau al altuia. Dacă mântuirea și sfințirea omului înseamnă unirea lui cu Dumnezeu prin har, se înțelege că pierderea harului înseamnă pierderea mântuirii. Sf. Apostol Pavel zice: „*Deci, fraților, întăriți-vă în Domnul și întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcați-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului*” (Efes. 6, 10-11).

²⁰⁶ *Cuvântul 31*, (Teolog. 5), 29, Migne, P. G., XXXVI, col. 159; vezi și Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu*, trad. din grecește de Pr. Gh. Tilea și Nicolae I. Barbu, București, 1947, p. 85 și 86.

²⁰⁷ *Cartea despre Duhul Sfânt*, IX, 22, Migne, P. G., XXXII, col. 108.

243. Dar dacă harul ne e totdeauna de neapărată trebuință pentru mântuire și dacă mântuirea e un dar al lui Dumnezeu dat prin har, mai avem și noi vreo parte la lucrarea mântuirii noastre?

Da, avem și noi o parte. Deși harul e de neapărată trebuință pentru mântuirea noastră, totuși el nu ne poate mântui singur. Noi nu suntem niște bușteni, sau niște pietre cu care face Dumnezeu ce voiește. Dacă harul ar lucra singur, ar însemna că ne duce fără voie la mântuire. În acest caz, dacă unii nu se mântuiesc, aceasta n-ar fi din pricina lor, ci a harului care nu-i silește. Aceasta e însă o învățătură a calvinilor numită predestinație (mai înainte rânduire). După această învățătură, Dumnezeu a hotărât din veci să mântuiască pe unii oameni și să-i piardă pe alții, după cum Îi place Lui, nu după cum vor lucra ei în chip liber cu harul. Celor pe care a hotărât să-i mântuiască le dă harul, care-i silește să lucreze după voia Lui, celorlalți nu li-l dă.

244. Dar învățătura Bisericii noastre care este?

Învățătura Bisericii noastre este că harul e dăruit tuturor, căci: „*Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*” (I Tim. 2, 4). Dar harul nu silește pe nimeni. Oamenii au libertatea să-l primească și să conlucreze cu el, sau să-l respingă. Cei dintâi se mântuiesc, cei din urma nu. „*Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine*”, citim în Apocalipsa (3, 20). Astfel, deși oamenii nu se pot mântui singuri, ci prin har, totuși atârnă și de libertatea lor ca să lase să pătrundă harul în ei, sau nu, și să se mântuiască sau nu. De aceea „*mulți sunt chemați, dar puțini aleși*” (Matei 20, 16). Deci Dumnezeu voiește mântuirea tuturor oamenilor. El lucrează însă după dreptate, nu după bunul plac. El îi mântuiește sau osândește pe oameni după faptele lor.

245. Dar Dumnezeu nu știe din veci pe cei ce se vor mântui și pe cei ce se vor pierde? Daca-i așa, cei pe care-i știe că se vor pierde cum s-ar mai putea mântui, și cei pe care-i știe că se vor mântui cum s-ar mai putea pierde?

Dumnezeu îi știe, desigur, din veci pe unii că se vor mântui și pe alții că se vor pierde. Și fiindcă știința Lui e neînșelătoare, cei pe care-i știe că se vor mântui, se vor mântui negreșit; iar cei pe care-i știe că se vor pierde, se vor pierde cu siguranță. De aceea, se poate spune ca unii au fost din veci rânduiți de Dumnezeu la mântuire, iar alții la pierzare. Dar aceasta n-a făcut-o Dumnezeu pentru că așa I-a plăcut Lui, ci pentru că a văzut de mai înainte ca cei dintâi vor primi harul și vor conlucra cu El, iar cei din urmă nu. Deci de oameni atârnă că Dumnezeu i-a rânduit pe unii din veci spre mântuire, iar pe alții spre pierzare, nu de bună placere a Lui. Vederea de mai înainte a lui Dumnezeu nu înrăurește libertatea oamenilor. Dumnezeu vede mai înainte cum vor lucra oamenii, fără ca să-i silească să lucreze într-un fel sau altul, așa cum un medic vede mai înainte cum va merge o boală, fără ca să producă el boala aceea. Mai înaintea-rânduire a lui Dumnezeu atârnă de mai înainte-știința Lui despre hotărârea liberă a oamenilor: „*Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său*” (Rom. 8, 29).

246. Dacă harul face începutul mântuirii, și nu libertatea omului, și dacă de-abia după ce bate harul la ușa sufletului se poate hotărâ omul pentru har, nu cumva harul înrăurește libertatea să-l primească? Și aceasta nu e un fel de silă din partea harului asupra libertății?

Nu e nici o silă. Căci dacă ar fi silă, orice om s-ar hotărâ pentru primirea harului, pentru că harul bate deopotrivă la ușa tuturor. E drept că numai harul dă putere libertății să se hotărască pentru primirea lui. Harul dă o primă întărire libertății, care era slăbită de păcat. Dar totuși, această întărire nu înseamnă o silire a libertății. Libertatea nu a fost pusă, prin această întărire, sub un jug străin, ci ea a căpătat un prim ajutor de a deveni iarăși adevărată libertate, cum a fost înainte de păcat. Harul și libertatea, după învățătura ortodoxă, nu sunt două lucruri așa de contrarii, ca după învățătura Bisericii Romano-Catolice, care pretinde că libertatea nu trebuie să fie stingherită de har; sau că după învățătura protestantă, care subjugă pe om cu totul harului, socotind că omul, prin căderea lui Adam, a devenit cu totul rob păcatului, a

pierdut cu totul libertatea și nu și-o mai poate câștiga nici prin har, devenind acum un rob al harului. După învățătura ortodoxă, între har și libertate este o înrudire, ca între medicament și sănătate, sau ca între aer și plămân. Așa se face că după ce a primit harul, pe măsură ce sporește în har, omul se întărește în libertate și deci harul lucrează tot mai mult în el, nu lucrează numai harul singur, ci și omul cu libertatea lui. Astfel, viața omului renăscut în Hristos se datorează și harului, dar și libertății omului. De aceea, uneori, Sfânta Scriptură vorbește ca și cum harul ar face totul în om: „*Căci Dumnezeu este Cel Care lucrează în voi și ca să voiți, și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință*” (Filip. 2, 13); alteori el dă îndemnuri omului ca și cum totul ar atârna de el. Chiar înainte de cuvintele de mai sus, Sf. Apostol Pavel zice: „*Cu frică și cu cutremur lucrați mântuirea voastră*” (Filip. 2, 12). Harul este cel ce întărește, dar noi trebuie să avem grijă de harul din noi: „*Nu fi nepăsător față de harul ce este întru tine*”, spune Sf. Apostol Pavel lui Timotei (I Tim. 4, 14), sau: „*Duhul să nu-L stingeți*” (I Tes. 5, 19).

În Epistola către Romani (12, 9-21), același Apostol le dă credincioșilor o seamă de îndemnuri cum să se poarte. Dar cu puțin înainte (Rom. 12, 6) spune că toate cele ce urmează sunt daruri ale Duhului. Iar când le spune galatenilor să umble întru Duhul (Gal. 5, 25), sau efesenilor că sunt întru lumină (Efes. 5, 8-9), se înțelege că e vorba și de har și de strădania lor liberă. Tot așa trebuie să se înțeleagă și cuvintele acestea către Timotei: „*Deci tu, fiul meu, întărește-te în harul care e în Hristos Iisus*” (II Tim. 2, 1). Din Părinții și Scriitorii Bisericii, dăm următoarele cuvinte ale lui Teodoret, care arată că fără voință nu ne putem mântui, dar și că voința, fără har, nu poate face nici un bine. Tâlcuind cuvintele de la Filipeni (1, 30), Teodoret zice: «A numit credința și lupta daruri ale lui Dumnezeu, arătând astfel că nu are în vedere voința singură, care dezbrăcată de har nu poate înfăptui nici un bine. Căci ambele trebuie: și voința noastră, și ajutorul dumnezeiesc; nici harul Duhului nu ajunge celor ce n-au bunăvoință, nici voința, lipsită de această putere, nu poate aduna bogăția»²⁰⁸.

247. Chiar și atunci când omul a înaintat mult în viața în Hristos și este pătruns adânc de har, conlucrează el liber cu harul?

Da, chiar și atunci. Cât de mult ar fi întărită voința omului de har, ea este tot liberă. Și atunci omul conlucrează tot liber cu harul, iar nu silit.

De aceea, chiar și omul cel mai înaintat în viața cea nouă poate cădea. Calvinii spun că omul în care s-a sălășluit harul e sigur de mântuire, că harul lucrează silnic asupra omului, încât acesta nu mai poate cădea. Așa spun și multe alte secte. Biserica noastră învață însă că Dumnezeu nu mântuiește pe nimeni cu sila, ci că pentru mântuire trebuie să conlucreze și omul, în chip liber, cu harul. Iar dacă omul e liber în tot cursul vieții celei noi, s-ar putea ca el să nu mai conlucreze de la un moment dat cu harul și deci să cadă. Drept aceea, omul e dator să fie mereu cu grijă, să stea neconținut treaz, să nu adoarmă în siguranța că el nu mai poate cădea, că-l mântuiește Dumnezeu cu sila. „*Cel căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă*” zice Sf. Apostol Pavel (I Cor. 10, 12). Iar Sf. Apostol Ioan spunea: „*Păziți-vă pe voi înșivă, ca să nu pierdeți cele ce ați lucrat*” (II Ioan 1, 8). Mântuitorul ne îndeamnă la priveghere neconținută (Matei 24, 42; 25, 1-13). Și iarăși Sf. Apostol Pavel spune: „*Să păzești porunca fără pată, fără vină până la arătarea Domnului nostru Iisus Hristos*” (I Tim. 6, 14), sau: „*păzește-te pe tine însuși și învățătura și stăruie în acestea*” (I Tim. 4, 16). Tot el dă credincioșilor sfatul: „*Că nimeni să nu se clatine în aceste necazuri*” (I Tes. 3, 3). Toate aceste îndemnuri n-ar avea nici un rost dacă harul ar lucra singur mântuirea omului și dacă omul ar fi sigur de ea.

248. Dacă omul e dator să conlucreze în chip liber cu harul la mântuirea sa, ce trebuie să facă omul ca să se mântuiască?

Dumnezeu așteaptă de la om *credință și fapte bune*. Nu numai credință. Sf. Apostol Iacov zice: „*Vedeți dar că din fapte este îndreptat omul, iar nu numai din credință*” (Iacov 2,

²⁰⁸ Fer. Teodoret, *Comentar la Filipeni*, Migne, P. G., LXXXII, col. 568.

24), sau: „*Precum trupul fără de suflet este mort, astfel și credința fără de fapte moartă este*” (Iacov 2, 26).

S-a spus însă mai înainte că ceea ce face omul pentru mântuirea sa, adică credința și faptele bune, nu face numai prin puterile sale, ci și ale harului. Când Sf. Apostol Pavel spune că omul nu se îndreptează din faptele legii, înțelege faptele pe care le-ar fi făcut omul fără har, înainte de venirea lui Hristos, vrând să împlinească numai prin puterile sale poruncile morale ale lui Dumnezeu, date prin Legea lui Moise, sau prin legea scrisă în inimă. Așa socoteau evreii pe vremea aceea, că n-au trebuință de harul lui Hristos și, deci, nici de Crucea Lui, prin care ne-a câștigat acest har, că se pot mântui prin ei înșiși, împlinind cu puterile lor Legea lui Moise. Și amăgeau pe unii creștini veniți dintre păgâni, ca de pildă pe galateni, că trebuie să împlinească în primul rând Legea lui Moise ca să se mântuiască. Acestora le spune Sf. Apostol Pavel că noi ne mântuim prin harul lui Hristos și prin credința mântuitoare a Crucii Lui, nu prin faptele Legii făcute cu puterile noastre. Căci unde e lăsat omul numai cu Legea, fără harul lui Hristos, se înmulțește păcatul. „*Socotim dar că prin credință se va îndrepta omul, fără faptele legii*” (Rom. 3, 28; Gal. 2, 16). Sau: „*Pentru că din faptele legii nici un om nu se va îndrepta înaintea Lui, căci prin Lege vine cunoștința păcatului... pentru că toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava Lui Dumnezeu, îndreptându-se în dar, cu harul Lui, prin răscumpărarea cea întru Hristos Iisus*” (Rom. 3, 20, 23, 24). Dar dacă Sf. Apostol Pavel respinge faptele legii, adică cele făcute de om numai cu puterile lui, nu le respinge pe cele făcute din credința în Hristos, adică pe cele săvârșite cu ajutorul harului. Dovada e că tot el spune că credința n-ajunge pentru mântuire, că de ar avea cineva credință cât să mute și munții, dacă dragoste nu are, nimic nu folosește (I Cor. 13, 2), sau că ceea ce folosește în Hristos este „*credința care lucrează prin iubire*” (Gal. 5, 6). Și tot el spune: „*... prin dragoste să slujiți unul altuia, căci toată legea într-un singur cuvânt se cuprinde, adică: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Gal. 5, 13-14).

249. În ce scop cere Dumnezeu de la om fapte bune pentru mântuirea lui? Mai trebuie oare să mai dea și omul ceva lui Dumnezeu, în afară de jertfă pe care a dat-o Hristos, ca să primească mântuirea?

Dumnezeu nu cere de la om fapte bune pentru că n-ar ajunge jertfa lui Hristos, sau pentru că omul ar mai trebui să dea și el lui Dumnezeu ceva în schimb pentru mântuire. Faptele nu sunt un preț de schimb, pe care îl plătește omul lui Dumnezeu pentru mântuire, ca la un contract de vânzare-cumpărare, ci mijloace prin care se desăvârșește omul, folosindu-se de ajutorul harului, mijloace prin care omul se face tot mai mult asemenea lui Dumnezeu. Numai catolicii socotesc faptele ca un fel de preț pe care-l mai dă omul lui Dumnezeu, pe lângă jertfa lui Hristos. De aceea au respins protestanții trebuința faptelor bune, despărțindu-se de catolici: ca să nu se micșoreze prin ele puterea jertfei lui Hristos.

250. Dacă prin har, credința și fapte bune (virtuți) ne desăvârșim viața cea întru Hristos, până unde poate ajunge această desăvârșire și în ce constă ea?

Putem propăși în viața în Hristos „*până ce vom ajunge toți... la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii duși de valuri...*” (Efes. 4, 13-14).

Ca orice viață, așa și viața în Hristos și după chipul lui Hristos are o naștere, o pruncie, o creștere și o stare a bărbăției, a desăvârșirii, sau a sfințeniei. Deoarece viața aceasta se naște, crește și se desăvârșește prin harul Duhului sau prin Duhul, ea se numește viață duhovnicească.

251. Când are loc nașterea la viața cea întru Hristos și în ce constă ea?

Nașterea la viața cea întru Hristos, care se mai numește și îndreptare, are loc la Botez, când primim harul mântuitor al Duhului Sfânt și pe Hristos, în noi. Ea constă în ștergerea reală a păcatului strămoșesc și a vinei pentru el, precum și a eventualelor păcate personale, adică iertare, și în sădirea de viață nouă, de sfințenie, adică sfințire. Ea este înnoire, naștere la viață nouă și viață cu totul nouă; transformare launtrică reală a omului. Cu alte cuvinte ea constă în omorârea omului vechi al păcatului și în nașterea omului nou, în Hristos: „*Au nu*

știți că toți câți în Iisus Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat?...” „Aceasta știind, că, omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului...” „Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Dumnezeuul nostru” (Rom. 6, 3, 6, 11). Desființarea totală a păcatului în omul îndreptat nu este contrazisă de faptul rămânerii în el a aplecării voinței spre păcat, a concupiscentei, urmare a slăbirii firii noastre prin păcatul protopărinților, căci această aplecare sau pornire spre păcat nu mai are în cel îndreptat caracter de păcat și nu poate fi socotită ca atare, decât dacă voința o aprobă și consimte s-o urmeze. Prin îndreptare, se desființează real, în om, principiul păcatului, anume pervertirea voinței. Această din urmă, voință, fiind reînnoită prin har, tinde spre Dumnezeu, iar impulsul spre păcat servește mai degrabă, în cel îndreptat, ca mijloc de exercitare a forțelor morale și prilej de sfințire, înaintare și întărire în bine.

252. În ce constă pruncia duhovnicească?

E starea ce urmează îndată după nașterea omului cel nou. Pe acest om nu-l mai stăpânește în chip silnic păcatul. El poate face acum binele, căci voința lui a fost dezlegată de legăturile păcatului. Dar e încă plătând în cele bune, ca un om scăpat de boală, în cele ale sănătății. Deocamdată, el are mai mult credință în Hristos, dar nu și deprinderile în cele bune, adică virtuțile. Credința îl va ajuta însă ca să câștige și aceste deprinderi.

253. În ce constă creșterea duhovnicească?

În străduința de a săvârși în chip tot mai regulat faptele bune cerute de credință și ajutate de har. Dacă nu le săvârșește, omul cade iarăși ușor în robia păcatului. Dacă săvârșește fapte bune tot mai neîntrerupt omul cel nou se întărește în așa fel, încât nu mai este asaltat sau amăgit ușor de ispite, nici măcar cu gândul. Și, pe măsură ce crește duhovnicește, prin fapte, omul își dă seama de harul care este în el de la Botez. «Prin Botez ne-a scos cu putere din robie, desființând păcatul prin Cruce și ne-a dat poruncile libertății, dar a urma sau nu poruncile, a lăsat la voia noastră liberă»²⁰⁹. Deci, «Chiar de la Botez, după darul lui Iisus Hristos, ni s-a dăruit harul desăvârșit al lui Dumnezeu, spre împlinirea tuturor poruncilor; dar pe urmă, tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlinește poruncile, pe măsura neîmplinirii e luat în stăpânire de păcat, care nu e al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile, întrucât, luând puterea lucrării, nu săvârșește lucrul»²¹⁰. «Drept aceea, o, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te pregătește ca să primești arătarea Celui ce locuiește întru tine, de la Botez»²¹¹.

Putința creșterii duhovnicești, dar și a căderii în păcat după Botez, o explică Sf. Diadoh al Foticeii astfel: «Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare, sub cerul liber, privind la începutul zilei cu fața spre Răsărit, partea de dinaintea sa se încălzește de soare, iar cea din spate rămâne nepărtașă la căldură, deoarece soarele nu se află deasupra creștetului său. Tot așa și cei ce sunt la începutul lucrării duhovnicești, își încălzesc în parte inima, prin harul sfânt, din care pricină și inima începe să rodească cugetări duhovnicești; dar părțile de dinafară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de Sfânta Lumină, printr-o simțire adâncă, toate mădularele inimii»²¹².

254. Care este rezultatul acestei creșteri?

Am spus că rezultatul acestei creșteri este *bărbăția duhovnicească*. Ea se mai numește și *stare de sfințenie*, deși lucrarea de sfințire a omului e una cu creșterea duhovnicească și începe de la Botez, de când s-a sălășluit în el harul și s-a șters păcatul strămoșesc, din care pricină Sf. Apostol Pavel îi numește pe toți creștinii „sfinți” (I Cor. 1, 2). Dar sfințenia deplină se câștigă prin împlinirea statornică a poruncilor, ceea ce face ca faptele bune ale omului să devină deprinderi regulate sau virtuți.

²⁰⁹ Marcu Ascetul, *Despre Botez*, în Filocalia, trad. rom. de Pr Dr. D. Stăniloae, vol. I, ediția II, Sibiu, 1947, p. 278.

²¹⁰ Idem, *op. cit.*, p. 289.

²¹¹ Idem, *op. cit.*, p. 290.

²¹² Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, cap. 88, în Filocalia, vol. I, ed. II, p. 378.

255. În ce constă sfințenia?

Ea constă într-o astfel de întărire a omului în bine, prin virtuți, încât să nu mai săvârșească nici o faptă rea și nici măcar în gând să nu mai fie tulburat, cu ușurință, de ispita de a face vreun rău. Atunci omul ajunge să fie liber de orice patimă, ajunge la virtutea nepătimirii. În același timp el se ridică la o dragoste neconținută față de Dumnezeu și de oameni. *Nepătimirea și dragostea fierbinte, neîntreruptă, acestea sunt semnele stării de sfințenie.* Când a ajuns aici, omul s-a ridicat de la chipul dumnezeiesc, restabilit în el la Botez, la asemanarea cu Dumnezeu.

În starea de sfințenie, harul a străbătut cu totul din adâncul inimii omului, în toată ființa lui, luminându-l duhovnicește. Și, deoarece unde e harul, acolo e și Duhul Sfânt și acolo e și Hristos, în omul sfânt cei din jur întrezăresc pe Hristos, după cum el însuși simte atunci, în sine, prezența lui Hristos. Dar sfințenia nu este o stare încheiată, ci se desăvârșește în vecii vecilor.

Iată cum descrie Sf. Diadoh al Foticeii semnele acestei stări: «Când vom începe, însă, să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simțurile noastre printr-o adâncă simțire, va arde pe de o parte amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovnicești, nu după trup»²¹³

«Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renașterii, dintre care unul covârșește nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruiește îndată, căci ne înnoiește în apa însăși și luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul” nostru, spălând orice pată a păcatului nostru. Iar celălalt așteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemanarea”. Deci, când începe mintea să guste întru multă simțire din dulceața Prea Sfântului Duh, suntem datori să știm că începe harul să zugrăvească, peste chip, asemanarea... înflorind o virtute prin alta și înălțând chipul sufletului din strălucire în strălucire... căci toate virtuțile le primește mintea prin simțire, înaintând după o măsură și o rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câștiga cineva până ce nu va fi luminat de Duhul Sfânt. Și până a primi mintea lui în chip desăvârșit asemanarea prin lumina dumnezeiască, el poate avea aproape toate celelalte virtuți, dar este încă lipsit de dragostea desăvârșită... Nici nepătimirea nu o poate dăruia sufletului altă virtute, decât numai dragostea»²¹⁴.

DESPRE BISERICĂ

256. Care este articolul IX din Simbolul Credinței?

Acest articol este:

„Și într-una sfântă, sobornicească și apostolească Biserică”.

257. Ce ne învață acest articol?

Acest articol ne învață să credem în Sf. Biserică, pe care ne-o înfățișează ca fiind una, sfântă, sobornicească și apostolească.

258. De ce să credem și în Biserică? Nu ne este de ajuns credința în cele trei persoane ale Sfintei Treimi?

Credem și în Biserică, fiindcă ea este, cum spune Sfântul Apostol Pavel, „*Trupul lui Hristos și plinirea Celui ce plinește toate în toți*” (Efes. 1, 23), având deci într-însă pe Hristos și pe Duhul Sfânt, cu misiunea de a continua însăși lucrarea lui Hristos în lume (Matei 28, 19-20; Marcu 16, 15-16; Marcu 10, 45), propovăduind cuvântul lui Dumnezeu, împărțind harul dumnezeiesc și conducând spre mântuire pe cei care îi aparțin.

²¹³ Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvînt ascetic*, cap. 88, în *FiLocalia*, vol. I, ed. II, p. 379.

²¹⁴ Idem, *op. cit.*, cap. 89, în *Filocalia*, vol. I, ed. II, p. 379, 380.

259. Ce este Biserica?

a) Ca așezământ sfânt, Biserica este comuniunea și comunitatea sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu, întemeiată de Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, plină de viață și lucrarea Duhului Sfânt, spre sfințirea și mântuirea oamenilor;

b) Biserica este acel locaș sfânt, public al creștinilor, ale cărui începuturi le avem chiar de la Mântuitorul (foișorul de sus, în care a avut loc Cina cea de Taină, Luca 22, 12 și urm.) și Sfinții Săi Apostoli (Fapte 1, 13-14; 2, 1; 10, 9; 20, 7-8), în care este preamărit Dumnezeu, săvârșindu-se Sfânta Liturghie, precum și toate Tainele, slujbele, rugăciunile cultului public, și multe dintre ierurgii, și în care adunându-se credincioșii pentru slăvirea lui Dumnezeu, se fac părtași de adevărurile și darurile mântuirii ce li se mijlocesc de episcopul și preoții Bisericii. Biserica creștină ca lăcaș de cult implică cu necesitate locul prea sfânt în care Se jertfește în continuare, dar nesângeros, Hristos pentru mântuirea noastră (Sfânta Euharistie) prin lucrarea Duhului Sfânt, prezent în Biserică, dar Care coboară și de sus la invocarea episcopului sau preotului în Tainele Bisericii.

Termenul de biserică - lăcaș de închinare implică în mod necesar pe cel de Biserică ca așezământ și instituție sfântă pentru mântuirea noastră, adică pe cel de comunitate sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu. Și acestea două, la rândul lor, implică prezența și lucrarea lui Hristos în Biserică. Căci, la fel cu Sfântul Apostol Pavel, și creștinii de astăzi, când rostesc în diferitele lor limbi cuvântul *biserică*, subînțeleg prezența și lucrarea Domnului nostru Iisus Hristos în ea, fie că vorbesc de locașul bisericesc în care se adună comunitatea locală a celor de aceeași credință, fie de largă și continuă comunitate bisericească.

Hristos este prezent în comunitatea bisericească, în Biserica care este trup al Său, pentru că Se aduce jertfă în locașurile bisericești și Se împărtășește în ele, prin Trupul și Sângele Său jertfite (Sf. Euharistie) și prin harul tuturor Tainelor, membrilor comunității din fiecare locaș.

260. Cine face parte din Biserică?

Din Biserică fac parte toți cei uniți prin aceeași credință în Hristos, care se împărtășesc din aceleași Sf. Taine și care sunt împărțiți în cler și popor. Ea cuprinde de asemenea și pe ființele spirituale netrupești, înzestrate cu minte și libertate și care sunt nevăzute, adică pe sfinții îngeri, precum și pe toți dreptii adormiți în Domnul.

261. Când a întemeiat Mântuitorul Biserica Sa?

Mântuitorul a întemeiat Biserica prin însăși jertfa Sa pe Cruce (Fapte 20, 28) și Învierea din morți, și a făcut-o văzută ca o comuniune și comunitate concretă sacramentală a oamenilor cu Dumnezeu în a cincizecea zi după Înviere, la Cincizecime sau Rusalii, când Apostolilor, investiți acum, în mod distinct, cu toată puterea Duhului Sfânt (Fapte 2, 1-4), li s-au adăugat toți cei care, „simțindu-se pătrunși la inimă de puterea Duhului la predica Apostolilor s-au convertit și s-au botezat, primind darul Sfântului Duh. Și aceștia au fost ca la trei mii de suflete, stăruiind „în învățătura Apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni” (Fapte 2, 37, 38, 41, 42). Din ziua Cincizecimii Biserica apare, deci, ca o comunitate de credincioși organizată cu iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu. Desigur, o Biserică în înțeles larg, ca o comuniune a oamenilor cu Dumnezeu, a existat și în Vechiul Testament.

262. Cum înfățișează Descoperirea dumnezeiască legătura dintre Hristos și Biserica Sa?

Descoperirea dumnezeiască ne arată că Mântuitorul este capul Bisericii, iar Biserica este trupul Lui, cum ne învață Sf. Apostol Pavel: „... și L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui, plinirea Celui ce plinește toate întru toți” (Efes. 1, 22-23); „Și El este capul trupului, al Bisericii; El este începutul, Întâiul-Născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea. Și printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale” (Col. 1, 18-20). Același Apostol al Neamurilor, adresându-se romanilor și corintenilor,

prezintă Biserica în calitatea ei de comunitate concretă de credincioși, organizată ierarhic, prin imaginea unui trup cu multe mădulare, fiecare dintre acestea avându-și vocația și lucrarea proprie: „Precum într-un singur trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, așa și noi, cei mulți, un trup suntem în Hristos și fiecare suntem mădulare unii altora, și avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat...” (Rom. 12, 4-6). În Biserică, credincioșii formează un singur trup, subliniază Sfântul Apostol Pavel: „*Iar voi sunteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte*” (I Cor. 12, 27), „*pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți la un Duh ne-am adăpat. Căci și trupul nu este un mădular, ci multe*” (I Cor. 12, 12-13). „*Mădularele trebuie să se îngrijească deopotrivă unele de altele*” (I Cor. 12, 25). Sf. Tradiție susține și ea de la început ca Hristos e capul Bisericii, iar aceasta, trupul Lui.

263. Ce înseamnă cuvintele „Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”?

„Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”, căruia Sf. Părinți îi spun și „Trupul tainic al Domnului”, este semnul văzut al mântuirii noastre, adică al întrupării Fiului lui Dumnezeu. Biserica a luat naștere prin întruparea lui Hristos. Având pe Hristos, adică pe Dumnezeu drept cap, Biserica nu poate garanta și înfăptui mântuirea oamenilor, decât dacă este cu adevărat trupul lui Hristos. Biserica e dumnezeiască și omenească, asemenea lui Iisus Hristos, Care a fost Dumnezeu și om. De aceea, ea este o prelungire tainică a întrupării Domnului, ea conține viața Mântuitorului. Hristos S-a răstignit pentru noi cu trupul, pentru că prin învierea în veac „*să ridice steagul*” (Isaia 5, 26), pentru sfinții și credincioșii Săi, fie la iudei, fie la păgâni, într-un singur trup al Bisericii Sale²¹⁵.

264. Cum prelungește Biserica întruparea Mântuitorului?

Biserica prelungește întruparea Mântuitorului prin neîntrerupta prezență a lui Hristos în sânul ei și prin lucrarea Sf. Duh în mădularele ei (Ioan 14, 16). În calitatea lui de cap nevăzut al Bisericii, Domnul nostru Iisus Hristos conduce Biserica, iar Duhul Sfânt, ca „Domnul de viață făcătorul, o însuflețește. Asemenea Mântuitorului, Cel în două firi, Biserica, în calitatea ei de comuniune și comunitate a oamenilor cu Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt, are o constituție teandrică, adică divino-umană.

Este văzută ca comunitate concretă de credincioși, dar nevăzută. Nevăzută este comuniunea oamenilor cu Dumnezeu și lucrarea Duhului Sfânt care însuflețește Biserica, începând de la Cincizecime, adică plenitudinea harului dumnezeiesc care este în ea, împărtășindu-se prin Sfintele Taine. Sf. Apostol Pavel scrie efesenilor: „*Silindu-vă a păzi unitatea Duhului întru legătura Păcii. Este un trup și un Duh, precum și chemați ați fost la o singură nădejde a chemării voastre*” (Efes. 4, 3-4). Fericitul Augustin spune: «Ceea ce este sufletul pentru trupul omului, aceasta este Duhul Sfânt pentru trupul lui Hristos, care este Biserica. Sf. Duh lucrează în toată Biserica, așa cum lucrează sufletul în toate mădularele unui singur trup»²¹⁶.

265. Cum ne facem membri ai Trupului tainic al Domnului, adică ai Bisericii?

Devenim membri ai Bisericii prin harul Sf. Taine, îndeosebi prin Sf. Botez, Taina Mirungerii și Sf. Împărtășanie. Prin Sf. Botez devenim făpturi noi în Hristos și mădulare ale Bisericii, murind și înviind în chip tainic cu Hristos. Prin Taina Mirungerii, nou-botezatul primește mulțime de daruri pentru întărirea și creșterea în viața cea nouă primită la Botez, iar prin Sfânta Împărtășanie se realizează deplina încorporare a omului în Hristos și unirea cu El începută în Taina Botezului și întărită în Taina Mirungerii, potrivit cuvintelor Mântuitorului: „*Cel ce mănâncă trupul. Meu și bea sângele Meu întru Mine petrece și Eu întru el*” (Ioan 6, 56).

Tâlcuind aceste cuvinte, Sf. Chiril al Alexandriei spune: «Primind în noi Trupul, trupește și duhovnicește, pe Fiul cel după fire și adevărat, unit după ființă cu Tatăl... am primit mărirea de a ne face părtași și de a ne împărtăși cu firea cea mai presus de toate»²¹⁷. «Dacă

²¹⁵ Sf. Ignatie, *Scrisoarea către smirneni*, 1, 2, Migne, P. G., V, col. 708.

²¹⁶ Fer. Augustin, *Cuvântarea 267*, 4, 4, Migne, P. L., XXXVIII, col. 1231.

²¹⁷ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan*, 11, 12, Migne, P.G., LXXIV, col. 565.

vrei să înțelegi trupul lui Hristos ascultă pe Apostol, care zice credincioșilor: „voi însă sunteți trupul și mădularele lui Hristos” (I Cor. 12, 27). Dacă, deci, voi sunteți trupul și mădularele lui Hristos, taina voastră e așezată pe masa Domnului: primiți taina voastră. Răspundeți „Amin” la ceea ce sunteți și răspunzând subscrieți. Căci auzi: „Trupul lui Hristos” și răspunzi: „Amin”. Fii mădular al trupului lui Hristos, pentru că Aminul să fie adevărat²¹⁸. „Credincioșii cunosc trupul lui Hristos, dacă nu neglijează să fie trupul lui Hristos. Să fie trupul lui Hristos, dacă vor să traiască din Duhul lui Hristos. Din Duhul lui Hristos nu trăiește decât trupul lui Hristos... O, taină a evlaviei! O, semn al unității! O, lanț al dragostei! Cine vrea să trăiască are unde și ce să trăiască. Să se apropie, să creadă; să fie întrupat Lui, ca să fie viu»²¹⁹.

Numai prin toate aceste trei Taine, Botezul, Mirungerea și Euharistia, omul se încorporează deplin în Hristos, devenind mădular al Trupului Său, Biserica și obține calitatea plenară de creștin.

266. Ce alte nume se mai dau Bisericii?

Biserica mai este numită „Ogorul lui Dumnezeu” (I Cor. 3, 9), „casa” sau „templul” lui Dumnezeu, cum spune Sf. Apostol Pavel efesenilor: „(Voi) sunteți împreună-cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelii Apostolilor și a Proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos, în Care toată zidirea bine alcătuită crește întru locaș sfânt în Domnul, întru Care voi împreună sunteți zidiți spre a fi locaș al lui Dumnezeu în Duh” (Efes. 2, 19-22).

Sf. Scriptură folosește des cuvântul „a zidi” în înțelesul că puterea credinței și a dragostei va înălța clădirea, adică obștea cea mare a creștinilor. „Pe această piatră voi zidi Biserica Mea”, zice Mântuitorul (Matei 16, 18). Iar Sf. Apostol Pavel scrie efesenilor: „Si El a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, iar, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșirea sfinților la lucrul slujirii, spre zidirea trupului lui Hristos; până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii, duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vânt al învățăturii, prin înșelăciunea oamenilor, prin viclesugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci ținând adevărul în iubire, să creștem întru toate pentru El, Care este capul, Hristos” (Efes. 4, 11-15). Într-una din vedeniile sale, Păstorul lui Herma arată minunata zidire făcută de îngeri, a unui uriaș trup, care e Biserica alcătuită din pietre felurite: clerici și credincioși²²⁰.

Uneori Biserica e înfățișată ca „mireasă” a lui Hristos. Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor: „V-am logodit unui singur bărbat ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită” (II Cor. 11, 2). În scrisoarea către efeseni se vorbește de taina cea mare a nunții lui Hristos cu Biserica (5, 32). Apocalipsa preamărește Ierusalimul cel ceresc ca pe mireasa Mielului (21, 2, 9; 22, 17). Origen, Sf. Ipolit și, după ei, toți Sf. Părinți lămuresc că «Mirele și mireasa din Cântarea Cântărilor sunt Hristos și Biserica».

267. Cum se înfățișează Biserica în calitatea ei de zidire nouă și de mireasă a lui Hristos?

Ea se înfățișează ca un „cer nou și pământ nou”, cum au văzut Isaia (65, 17); Petru (II Petru 3, 13) și Apocalipsa (21, 1). Biserica e, deci, o lume nouă. Sf. Grigorie de Nissa ne descrie înaripat acest lucru într-una din Omiliile sale la Cântarea Cântărilor: «Întemeierea Bisericii este o nouă zidire a lumii. În ea, după cuvântul proorocului (Isaia 65, 17), se zidește și un cer nou, care e tăria credinței în Hristos, cum zice Pavel (I Tim. 3, 15), și se pregătește și un pământ nou, care soarbe ploaia ce cade pe el, și se formează un alt om reînnoit prin nașterea cea de sus, după chipul Celui Care l-a zidit. Și firea luminătorilor este alta. Despre ei se zice: „Voi sunteți lumina lumii” (Matei 5, 14) și: „între aceștia voi străluciți ca luminătorii în lume” (Filip. 2, 15). Și sunt multe stele care răsar pe cerul credinței. Nu e de mirare că sunt

²¹⁸ Fer. Augustin, *Cuvântarea 272*, Migne, P. L., XXVIII, 1246.

²¹⁹ Fer. Augustin, *Comentar la Evanghelia după Ioan*, 26, 13, Migne, P. L., XLV, col. 1612, 1613.

²²⁰ Păstorul lui Herma, *Vedenia 3, 3, 4, 5, 6, 7*, Migne, P. G., II, col. 901 ș.u.

o mulțime de stele numărate și numite de Dumnezeu în această lume nouă. Făcătorul unor asemenea stele zice că numele lor au fost scrise în ceruri. În adevăr am auzit pe Făcătorul zidirii celei noi vorbind astfel către luminătorii săi: „*Numele voastre au fost înscrise în ceruri*” (Luca 10, 20). Frumusețea deosebită în zidirea cea nouă este nu numai o mulțime de stele făcute în ea de Cuvântul, dar sunt și mulți, sori care luminează lumea prin razele faptelor bune. Iisus Hristos, Făcătorul unor asemenea sori, vorbește astfel: „*Lumina voastră să lumineze înaintea oamenilor*” (Matei 5, 16). Și: „*Atunci drepții vor lumina ca soarele*” (Matei 13, 43). După cum cel care privind la lumea ce cade sub simțuri și cugetând la înțelepciunea vădită în frumusețea lucrurilor, își dă seama prin cele văzute de frumusețea cea nevăzută și de izvorul înțelepciunii, al cărui curs a alcătuit firea lucrurilor, tot așa, cel care privește la această lume nouă a întemeierii Bisericii vede în ea pe Cel ce este și devine totul în toate²²¹.

268. Ce legătură are această lume nouă, ca Trup tainic al Domnului, cu Trupul cu care Mântuitorul a trăit pe pământ?

Biserica prelungește întruparea Mântuitorului atât prin faptul că Hristos e capul ei, cât și prin lucrarea neîntreruptă a Sf. Duh în ea. Trupul Mântuitorului e prezent în Biserică cu fiecare Sfântă Euharistie sau Împărtășanie. Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, Sf. Ioan Gură de Aur și alți Părinți susțin că Trupul euharistic e trupul lui Iisus Hristos Cel răstignit, biciuit, însângerat, străpuns cu lancea și dând întregii lumi izvoare mântuitoare de sânge și apă²²². Noi ne unim cu Hristos nu numai prin credință, ci și în chip real²²³. Deși înălțat cu Trupul la cer și stând de-a dreapta Tatălui, în Sf. Treime, Mântuitorul e de față, cu Trupul Său, și în Biserică, prin prefacerea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele Său. Deci în Trupul tainic al Domnului se află Trupul omenesc al Mântuitorului. Tăria și veșcia celui dintâi sunt asigurate de prezența celui de-al doilea.

269. Ce fapte adevăresc prezența Mântuitorului în Biserică?

Mântuitorul continuă să exercite și să susțină, în Biserică Sa, cele trei puteri sau slujiri ale Sale, prin care a lucrat mântuirea noastră pe pământ: învățătoarească, arhierască și împărătească. De altfel, cele trei slujiri sunt legate în mod firesc de Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea noastră.

În calitate de Cap al Bisericii, Hristos continuă să fie în ea *Arhierul* care Se oferă pe Sine jertfă în continuare; *Învățătorul* care Își propagă învățătura despre Sine și despre mântuirea în Sine; și *Împăratul*, Conducătorul nostru suprem spre mântuire. Iar Biserică este chemată să participe la aceste slujiri și să le continue pentru mântuirea noastră, organele văzute sfințite ale Arhierului nevăzut Hristos fiind Apostolii și urmașii lor, episcopii, și, prin ei, preoții.

Puterea de a învăța a fost dată Bisericii prin porunca Mântuitorului dată Apostolilor: „*Mergând învățați toate neamurile*” (Matei 28, 19). Strâns legat de această putere este darul Bisericii de a nu greși în învățarea ei, pentru că Biserică este „*stâlpul și temelie adevărului*” (I Tim. 3, 15). Acest dar, numit și darul infailibilității, decurge din prezența Duhului Sfânt în ea și se manifestă în chip ordinar prin puterea harică a episcopatului în totalitatea lui, fie că reprezintă Biserică în Sinodul ecumenic, fie că exprimă consensul Bisericii împărățiate. Darul acesta se manifestă însă numai când e vorba de învățături dogmatice și morale. Biserică a luptat mult pentru a-și apăra atât autoritatea învățătoarească, cât și învățătura însăși. «Dacă, zice Tertulian, Domnul Iisus Hristos a trimis pe Apostoli la predicare, nu trebuie primiți alți predicatori decât cei rânduiți de Hristos»²²⁴.

²²¹ Sf. Grigorie de Nissa, *Omilia 13 la Cântarea Cântărilor*, Migne, P. G., XLIV, col. 1049, 1052; Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, Partea I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, în „P.S.B.”, București, 1982, p. 292.

²²² Sf. Ignatie, *Scrisoarea către smirneni*, 7, 1, Funk 1, p. 280; Sf. Ioan Gură de aur, *Omilia 24, 4 la Scrisoarea I către corinteni*, Migne, P. G., LXI, col. 203.

²²³ Sf. Ioan Gură de aur, *Omilia 82, 5 la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 743, Idem, *Despre preoție*, 3, 4, Migne, P. G., XVIII, col. 643.

²²⁴ Tertulian, *Despre prescrierea ereticilor*, 21, Migne, P. L., II, col. 33.

Puterea arhierască sau sfințitoare a fost dată de Mântuitorul Bisericii, prin Apostoli, cărora le spune la prima întâlnire de după Înviere: „*Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate, și cărora le veți ține, vor fi ținute*” (Ioan 20, 22-23). Puterea sfințitoare se revărsă în Biserică prin ierarhia care-și are începutul de la Sf. Apostoli (I Tim. 3, 1-16). Miezul puterii sfințitoare a Bisericii stă în aducerea Jertfei Euharistice, în care Mântuitorul Însuși, ca Arhiepiscop, Se aduce ca jertfă fără de sânge și îndeamnă pe ucenici: „*Aceasta să faceți întru pomenirea Mea*” (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24-25). Prin puterea sfințitoare se săvârșesc Sf. Taine, începând cu Botezul, pe care Mântuitorul îl așază deodată cu slujirea învățătoarească (Matei 28, 19).

Puterea împărătească sau de conducere a fost dată Bisericii de Mântuitorul prin Sf. Apostoli, cu aceste cuvinte: „*Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă*” (Luca 10, 16) și „*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi*” (Ioan 20, 21).

270. Lumea cea nouă a Bisericii e alcătuită numai din creștinii trăitori pe pământ?

Biserica e alcătuită din obștea văzută a creștinilor, dar și din toți creștinii adormiți în adevărata credință. Biserica este în primul rând un așezământ și o obște văzută, pentru că Iisus Hristos, Care a întemeiat-o, S-a făcut trup, credința se mărturisește văzută, Sf. Taine sunt semne văzute, ierarhia bisericească e văzută, membrii Bisericii sunt văzuți. «Fiți atenți la mine, pe care mă vedeți», strigă Biserica, după cum se exprimă un scriitor bisericesc²²⁵.

Dar Biserica cuprinde nu numai pe creștinii vii, ci și pe cei adormiți în dreapta credință, cum ne încredințează Sf. Apostol Pavel, când scrie evreilor: „*V-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului Celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți și de Iisus, Mijlocitorul Noului Testament, și de sângele stropirii, care grăiește mai bine decât al lui Abel*” (Evr. 12, 22-24).

271. Cum numește învățătura ortodoxă Biserica celor de pe pământ și cum numește Biserica celor din cer?

Pe cea dintâi o numește Biserică luptătoare, iar pe cea de a doua, Biserică biruitoare. Cea dintâi luptă încă împotriva păcatului, suferă prigoane, înfruntă răul sub toate formele și se află pe drum, pe când cealaltă e biruitoare, a ajuns în patria ei și membrii ei au câpătat premiul luptei: „*cununile mării*” (II Tim. 4, 8; I Petru 5, 4)²²⁶. Amândouă aceste Biserici alcătuiesc același Trup al lui Hristos. Ele sunt legate prin legătura iubirii; iar legătura iubirii se arată printr-un neîncetat schimb de bunuri duhovnicești, de o parte și de alta, adică rugăciunile celor vii pentru cei morți și mijlocirea celor adormiți pentru cei ce sunt încă în această viață.

272. Cine sunt membrii Bisericii?

Membrii Bisericii de pe pământ sau luptătoare sunt toți cei care s-au încorporat în Hristos, prin Botez, Mirungere și Euharistie, mărturisind aceeași credință una și întregă a Bisericii, afară de eretici, de schismatici și de lepădații de credință, care singuri s-au așezat în afără Bisericii. Membrii Bisericii biruitoare sunt dreptii și îngerii.

Unii eretici au susținut și susțin că numai dreptii, nu și păcătoșii, fac parte din Biserica luptătoare. Mântuitorul însă, printr-o seamă de pilde, ca aceea a neghinei (Matei 13, 24-39), a năvodului (Matei 13, 47-48), a ospățului (Matei 22, 2-11), a celor zece fecioare (Matei 25, 1-13), a turmei în care sunt oi și capre (Matei 25, 32) și în parabola cu oaia cea rătăcită (Matei 18, 12), ne-a învățat că și păcătoșii fac parte din Biserică. Mântuitorul arată chiar o grijă deosebită pentru cei păcătoși: „*N-au trebuință cei sănătoși de doctor, ci cei bolnavi*” (Matei 9, 12). Păcătoșii ocupă și ei loc în Biserica Lui. Despărțirea dreptilor și a păcătoșilor va avea loc la judecata viitoare, când în împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu nu vor intra decât cei drepti²²⁷. Despre membrii Bisericii Mărturisirea lui Dositei zice: «Credem că membri ai

²²⁵ Fer. Augustin, *Despre credința în lucrurile care nu se văd*, 4, 7, Migne, P.L., XL, col. 176.

²²⁶ *Mărturisirea lui Dositei*, 10, la Michălcescu, *Bekenntnisse...*, p. 164.

²²⁷ Fer. Augustin, *Scurta discuție cu Donatiștii*, 3, 10, 20, Migne, P. L., XLIII, col. 635.

Bisericii sobornicești sunt toți și nu numai credincioșii, cei ce venerază adică, fără să se îndoiască, credința curată a Mântuitorului Hristos, așa cum a fost învățată de El, de Apostoli și de Sf. Sinoade Ecumenice. Aceștia sunt membri ai Bisericii, chiar dacă unii dintre ei ar fi vinovați de tot felul de păcate. Căci dacă n-ar fi membri ai Bisericii cei ce cred, dar viețuiesc în păcate, nu ar fi judecați de Biserică. Fiind însă judecați de Biserică și îndemnați la caintă și conduși la calea poruncilor mântuitoare, sunt și se recunosc membri ai Bisericii sobornicești, chiar de ar fi pătați de păcate, numai din motivul că n-au căzut în disperare și stăruie în credința sobornicească și dreaptă²²⁸.

273. De ce credem în Biserică?

Credem în Biserică pentru că ne unește cu Dumnezeu, pentru că în ea se află neîncetat Hristos și Sf. Duh și pentru că ea nu greșește, fiind infailibilă. Credem în ea și pentru frumusețea și înălțimea scopurilor pe care ea le urmărește: acela de a ne pregăti pentru mântuire și acela de a ne mijloci această mântuire. Viața Bisericii este, în întregime, o activitate încordată și o luptă pentru mântuire, cum ne mărturisesc Sf. Scriptură și Sf. Tradiție: „*Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate, și căroră le veți ține, vor fi ținute*”, ne spune Mântuitorul (Ioan 20, 22-23). Sf. Ciprian susține că în afară de Biserică nu e mântuire²²⁹ și că cine n-are Biserică de mamă nu poate avea pe Dumnezeu de tată²³⁰.

274. De ce se numește Biserica „una”?

Pentru că Mântuitorul a întemeiat o singură Biserică (Matei 16, 18), nu mai multe, pentru că Biserica are un singur cap, pe Iisus Hristos, pentru că ea este înfățișată ca singură mireasă a lui Hristos (Efes. 5, 27), ca o casă a lui Dumnezeu și a lui Hristos (Evr. 3, 6; 10, 21), ca Trupul unic al lui Hristos (Rom. 12, 5), ca o singură turmă (Ioan 10, 16; 21, 15). „*Mă rog... ca toți să fie una; Precum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia întru Noi să fie una... Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăârșiți întru unime*” (Ioan 17, 20-23). Sf. Apostol Pavel spune efesenilor că ei sunt „*un trup și un duh, precum și chemați ați fost la o singură nădejde a chemării voastre. Este un Domn, o credință, un Botez*” (Efes. 4, 4-5). E o unitate mai presus de fire, pe care Mântuitorul o aseamănă cu unitatea dintre tulpină viței și mlădițe: „*Eu sunt tulpina viței, voi mlădițele*” (Ioan 15, 5). Biserica este una prin credință, viață duhovnicească, cult și conducere. Sf. Părinți mărturisesc fără încetare unitatea Bisericii. Sf. Ciprian spune că unitatea Bisericii a fost preînchipuită de corabia lui Noe, de femeia Rahab și de cămașa cea necusută a lui Hristos²³¹. Păstorul lui Herma susține că, deoarece e o singură pecete a darului Duhului Sfânt, o singură cugetare, o singură minte, o singură credință și o singură dragoste, clădirea turnului, adică a Bisericii, are o singură culoare: ca a soarelui²³². Sf. Irineu arată că Biserica păzește propovăduirea și credința «că și cum ar locui o singură casă, crede acestora ca și cum ar avea un singur suflet și o singură inimă și le predică, le învață și le predă armonic, ca și cum ar avea o singură gură»²³³. Învățătura celor doisprezece Apostoli cuprinde acest fragment din rugăciunea euharistică a vremii sale: «După cum această pâine frântă era răspândită pe munți și coline și, fiind adunată, a ajuns una, tot așa să se adune Biserica Ta de la marginile pământului în împărăția Ta»²³⁴. E un singur Tată, e un singur Cuvânt, e un singur Duh Sfânt, e o singură mama Fecioară pe care «Mie-mi place s-o numesc Biserică», zice Clement Alexandrinul²³⁵. «E un singur Dumnezeu, un singur Hristos și o singură Biserică» zice Sf. Ciprian²³⁶. «E o singură

²²⁸ Mărturisirea lui Dositei, 11.

²²⁹ 228. Sf. Ciprian, *Scrisoarea 73*, 21, C, V, 3, 2, p. 605.

²³⁰ Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii sobornicești*, 6, Migne, P. L., IV, col. 502.

²³¹ Sf. Ciprian, *Scrisoarea 69*, 2, 4; C, V, 3, 2, p. 601.

²³² Păstorul lui Herma, *Asem.* 9, 17, 4, Migne, P. G., II, 998.

²³³ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 1, 10, 2, Migne, P. G., VII, 552.

²³⁴ *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, 9, 4, Funk 1, p. 22; *Scrierile Părinților Apostolici*, București, 1979, p. 29.

²³⁵ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, 1, 6, 42, 1, Migne, P. G., VIII, col. 300.

²³⁶ Sf. Ciprian, *Scrisoarea 43*, 5, C.V., 3, 2, p. 594.

credință, un singur Hristos, un singur Dumnezeu Tatăl, un singur Domn Iisus Hristos, Fiul Său, și un singur Duh Sfânt», zice Rufin²³⁷.

275. Dacă Biserica este una, de ce, totuși, partea ei văzută are mai multe căpetenii, în persoana episcopilor eparhioți?

Apostolii, întemeind fiecare biserică, au pus în fruntea acestora câte un episcop, ca urmaș al lor. Acești episcopi nu împart Biserica după numărul episcopilor, pentru că acestea sunt numai părți alcătuitoare ale Bisericii, care este una. Episcopii nu sunt decât slujitori ai lui Iisus Hristos (I Cor. 4, 1), după cuvântul Sf. Apostol Pavel: „*Împlinesc, în trupul meu, lipsurile necazurilor lui Hristos, pentru trupul Lui, care este Biserica, al cărei slujitor m-am făcut, după iconomia lui Dumnezeu*” (Col. 1, 24-25). Același Sf. Apostol înfățișează astfel rolul sau când scrie către corinteni: „*Căci noi împreună lucrători cu Dumnezeu suntem; voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu... Altă temelie nimeni nu poate să pună, decât cea pusă, care este Iisus Hristos*” (I Cor. 3, 9, 11).

276. Despărțirea Bisericii apusene de cea răsăriteană n-a adus și ruperea unității Bisericii?

Despărțirea n-a atins unitatea Bisericii, pentru că această unitate nu se poate destrăma niciodată, oricare ar fi numărul și calitatea ereticilor, care se smulg de la sânul Bisericii. Ereziile și schismele, oricât de multe și mari ar fi, nu pot desființa Biserica cea una, pentru că ea este strâns unită cu Capul ei, Care este Iisus Hristos. Unitatea Bisericii este mai presus de fire și ea nu poate fi zdruncinată de nimeni.

277. De ce se numește Biserica „sfântă”?

Biserica se numește sfântă, pentru că sfânt este Capul ei, Mântuitorul Iisus Hristos, pentru că sfinte sunt mijloacele mântuirii, Duhul Sfânt, Care sălășluiește în Biserică până la sfârșitul veacului, învățătura propovăduită și Trupul Domnului, Care e sfințenia însăși.

Sf. Apostol Pavel zice: „*Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, ca să o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvânt, și ca s-o înfățișeze Sיעși Biserică slăvită, neavând întinăciune, nici prihană sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără de prihană*” (Efes. 5, 25-27). Sf. Irineu scrie: «Unde e Biserica, acolo e și Duhul Sfânt și unde e Duhul Sfânt acolo e și Biserica și tot harul»²³⁸. «Biserica e fără pată și fără zbârcitură», zice Rufin²³⁹. Bisericile, grăiește Origen, «sunt ca luminătorii în lume (Filip. 2, 15). Cel mai rău membru al Bisericii nu poate fi comparat cu nimeni din adunările omenești»²⁴⁰.

278. Poate fi Biserica sfântă, dacă ea cuprinde și păcătoși?

Păcătoșii n-ating sfințenia Bisericii. Miezul misiunii Bisericii stă tocmai în îndreptarea păcătoșilor. Toți oamenii sunt păcătoși, încât despre nici unul nu se poate spune că e lipsit de păcate (Fac. 6, 5, 12; III Regi 8, 46; Pilde 20, 9; Eccl. 7, 20; Iov 14, 4, 5; Iacov 3, 2; I Ioan 1, 8). Însuși Apostolul Pavel a spus despre sine că e cel dintâi dintre păcătoși (I Tim. 1, 15). Mântuitorul a asemănat Biserica, în diferitele Sale parabole, cu țărâna care cuprinde și grâu și neghină (Matei 13, 24-30, 36-43), cu năvodul care prinde și pești buni și pești răi (Matei 13, 47-50), cu nunta fiului de împărat la care sunt chemați și cei ce n-au haină de nuntă (Matei 22, 9-14), și abia la sfârșitul veacurilor se va alege grâul de neghină, peștii buni de cei răi, cei ce au haină de nuntă de cei fără o astfel de haină. Apostolul Pavel spune că Biserica este ca o casă, în care se găsesc și vase de cinste și vase de necinste (II Tim. 2, 20), sau asemenea corpului omenesc, care are și membre de cinste și membre de necinste (I Cor. 12, 22-24). Așadar, e cu neputință ca toți membrii Bisericii să fie sfinți și fără de păcate. Rolul Bisericii este tocmai de a-i sfinți pe toți, prin mijloacele sfințitoare pe care le are. Prin această misiune și prin aceste mijloace (Sf. Taine) este Biserica Sfântă, iar nu prin starea de sfințenie a membrilor ei.

279. De ce se numește Biserica „sobornicească”?

²³⁷ Rufin, *Comentar la Simbolul Apostolic* 39, Migne, P. L., XXI, col. 375 A.

²³⁸ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 24, 1, Migne, P. G., VII, col. 966.

²³⁹ Rufin, *Comentar la Simbolul Apostolic*, 39, Migne, P. L., XXI, col. 375.

²⁴⁰ Origen, *Contra lui Cels*, 3, 29, Migne, P. G., XI, col. 957.

Biserica „sobornicească” înseamnă întâi o Biserică răspândită în toată lumea, cuprinzând pe credincioșii din toate locurile, din toate timpurile și de la toate popoarele, ca o încununare a poruncii Mântuitorului: „*Mergând învățați toate neamurile...*” (Matei 28, 19). Sf. Apostol Pavel spune galatenilor și colosenilor că în Biserica lui Hristos nu se face deosebire de neam între credincioși: „*Nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob și liber, ci toate și întru toți Hristos*” (Col. 3, 11; Gal. 3, 28). Biserica „sobornicească” înseamnă unirea tuturor cu totul. Fiecare membru și toți la un loc stau în unire cu Biserica întreagă și aceasta cu fiecare membru. Mai este sobornicească și pentru că Sinoadele ecumenice sau Soboarele a toată lumea sunt autoritatea cea mai înaltă a obștii creștine, având să se pronunțe fie asupra credinței, fie asupra vieții creștine. Biserica „sobornicească” are, în fine, și înțelesul de „ortodoxă”, adică „dreptcredincioasă” (dreptmăritoare), ceea ce înseamnă unitatea în învățătură și conducere, ca legătură ce unește Bisericile din diferitele teritorii. Cu acest înțeles găsim cuvântul prima dată la Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, care susține că «*Unde este Hristos acolo este Biserica sobornicească*»²⁴¹.

Nimeni n-a arătat mai cuprinzător și mai limpede înțelesul sobornicității Bisericii, ca Sf. Chiril, marele catehet de la Ierusalim: «Biserica se numește sobornicească, zice el, pentru că ea este în toată lumea, de la o margine a pământului la alta; pentru că ea învață sobornicește și fără greșală toate dogmele, care trebuie să ajungă la cunoștința oamenilor, despre lucrurile văzute și nevăzute, cerești și pământești; pentru că ea supune la adevărata evlavie tot neamul omenesc, conducător și conduși, învățați și neînvațați, pentru că ea tratează sobornicește și vindecă tot felul de păcate săvârșite de suflet și de trup; în fine, pentru că ea posedă tot felul de virtuți, oricum s-ar numi, în fapte, în cuvinte și în tot felul de daruri duhovnicești»²⁴².

280. De ce se numește Biserica „apostolească”?

Biserica se numește „apostolească” pentru că ea a fost întemeiată de Mântuitorul pe temelie Sf. Apostoli (Efes. 2, 20), a fost răspândită în lume și organizată de către Sf. Apostoli; pentru că, cu ajutorul Duhului Sfânt care este în ea de la Cincizecime, păstrează neschimbată învățătura dată ei de Iisus Hristos (Ioan 14, 26; 16, 13) prin Sf. Apostoli; și, în fine, pentru că păstrează darurile Sfântului Duh de la Sf. Apostoli prin succesiune; adică păstrează legătura harului neîntreruptă de la aceștia până astăzi, succesiune numită apostolică.

Apostoliceitatea Bisericii e mărturisită atât de Sf. Scriptură cât și de Sf. Tradiție. Sf. Apostol Pavel scrie: „*Deci, dar, nu mai sunteți străini și locuitori vremelnici, ci sunteți împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelie Apostolilor și a Proorocilor, piatra din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos, întru care toată zidirea bine alcătuită crește, întru locaș sfânt, în Domnul*” (Efes. 2, 19-21). Același Apostol îndeamnă pe credincioșii săi să se depărteze de învățătura și de învățătorii care nu se sprijină pe Sf. Apostoli. El scrie tesalonicenilor: „*Drept aceea, fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră*” (II Tes. 2, 15). Tot Sf. Apostol Pavel spune lui Tit: „*De omul eretic, după întâia și a doua muștrare, depărtează-te*” (Tit 3, 10).

Apostolii, zice Sf. Irineu, au întemeiat Bisericile²⁴³. Ei au pus din plin, ca într-un depozit bogat să ia din ea băutura vieții. Ei au transmis tradiția aceloră căroră le încredințau bisericile. Sf. Irineu atrage atenția asupra celor care au și care n-au succesiunea apostolică: «Trebuie supunere către cei care sunt presbiteri în Biserică, către cei care au succesiune de la Apostoli, cum am arătat. Aceștia, odată cu succesiunea episcopului, au primit, cu voința Tatălui, darul sigur al adevărului. Ceilalți însă, care sunt lipsiți de succesiunea principală și care și-o adună de oriunde, trebuie bănușiți»²⁴⁴. Tertulian, bun cunoscător și susținător al succesiunii apostolice și dușman neîmpăcat al ereticilor, spune că: «Bisericile se socotesc apostolice, ca

²⁴¹ Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Smirneni*, 8, 2, Funk 1, 282.

²⁴² Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza* 18, 23, Migne, P. G., XXXIII, col. 1041.

²⁴³ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 33, 2, Migne, P. G., VII, col. 848.

²⁴⁴ Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 4, 26, 2, Migne, P. G., VII, col. 1053.

urmașe ale Bisericilor apostolice... Așa multe și așa de mari Biserici sunt una, aceea care prin vine de la Apostoli, din care sunt toate. Astfel toate sunt din prima și sunt apostolice, în măsura în care toate-și arată unitatea cu una singură»²⁴⁵.

281. Ce așezământ are Biserica prin care asigură succesiunea apostolică?

Biserica își asigură succesiunea apostolică prin ierarhia bisericească.

282. Ce obârșie are ierarhia bisericească?

Ierarhia bisericească harică sau sacramentală își are originea în însăși preoția sau Arhieria lui Hristos, Arhierieul nostru în veac la Tatăl (Evr. 4, 14; 5, 5-6; 7, 16-17, 21, 24-27; 8, 1, 6; 9, 10). Aceasta, după ce a chemat pe cei 12 Apostoli să-I urmeze (Matei 10, 1-4) și mai apoi pe cei șaptezeci (sau șaptezeci și doi, Luca 10, 1), le-a dat puterea arhieriei sau preoției prin Duhul Sfânt și prin ei urmașilor acestora în Taina Hirotoniei (Ioan 20, 21-23), pentru mântuirea oamenilor și a lumii (Matei 28, 18-20; Marcu 16, 15-16), investindu-i în acest sens cu toată puterea Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii (Luca 24, 49; Fapte 1, 13-14; 2, 1-4), pentru a fi iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu (I Cor. 4, 1) în Biserica Sa. Apostolii și, apoi, urmașii lor, episcopii, și, prin ei, preoții și diaconii, își au locul lor bine precizat în constituția Bisericii, căci: „*Nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu ca și Aaron*”, zice Sf. Apostol Pavel (Evr. 5, 4); „*Și El (Iisus Hristos) a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșirea sfinților, la lucrul slujirii, spre zidirea Trupului lui Hristos*” (Efes. 4, 11-12).

Comunitatea Bisericii este organizația ierarhic. Biserica face deosebire între păstori și turmă, cler și popor, „*împreună slujitori sau lucrători cu Dumnezeu*” (I Cor. 3, 9).

283. Câte trepte are ierarhia bisericească?

Ierarhia bisericească are trei trepte: *diaconi* (Fapte 6, 3-6; I Tim. 3, 8-12), *preoți* (Fapte 14, 23; 15, 2, 4, 6, 22-23; 20, 17; I Tim. 5, 17; Tit 1, 5) și *episcopi* (Fapte 20, 28; I Tim. 3, 1-7), legați între ei, dar deosebiți unii de alții. Aceste trei trepte sunt mărturisite atât de Sf. Scriptură, cât și de Sf. Tradiție. Faptele Apostolilor ne istorisesc, pe larg, alegerea și hirotonirea celor șapte diaconi (Fapte 6, 3-6), iar Sf. Apostol Pavel pomenește des de ei și le da îndrumări ca în Scrisoarea I către Timotei (3, 8, 12). Sf. Pavel și Sf. Barnaba hirotonesc preoți prin cetăți (Fapte 14, 23); Sf. Apostol Pavel așază episcopi: pe Timotei în Efes și pe Tit în Creta (I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6; Tit 1, 5). Numirea de episcop (supraveghetor) și aceea de presbiter (bătrân) erau, la început, egale și se întrebunțau una în locul celeilalte. Așa se numesc episcopii și presbiterii din Efes și Filipi (Fapte 20, 28; Filip. 1,1). Dar gradele lor nu erau egale și în lucrarea lor. Deosebire între episcop și presbiter se vede limpede în Epistola I către Timotei, unde se spune că Timotei avea, ca episcop, drepturi mai mari decât presbiterii: de a supraveghea cultul, învățătura (II Tim. 2, 2), de a administra averea bisericească, de a conduce Biserica (I Tim. 5, 1-2, 14-20), de a hirotoni preoți (I Tim. 3, 1-10; 5, 22), de a distinge pe preoții vrednici și de a pedepsi pe cei nevrednici (I Tim. 5, 17, 19, 20). Amestecul termenilor de episcop și presbiter se datorește faptului că episcopii erau și bătrâni (presbiteri), iar presbiterii (bătrânii) erau și supraveghetori (episcopi). Presbiterii sunt urmașii celor 70 de ucenici (Luca 10, 1), ajutători și delegați ai episcopilor în săvârșirea misiunii lor în Biserică.

Cele trei trepte ale ierarhiei bisericești sunt legate între ele prin același har al preoției, după cuvântul Sf. Apostol Pavel către Timotei: „*Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin Proorocie, cu punerea mâinilor mai-marilor preoților*” (I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6).

Sf. Clement Romanul, Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, Sf. Policarp și alții mărturisesc cele trei trepte ale ierarhiei și susțin că fără aceasta nu este Biserica²⁴⁶.

284. Care e cea mai mare autoritate în Biserică?

Cea mai mare autoritate în Biserică sunt episcopii ca urmași direcți ai Sf. Apostoli, despre care Sf. Pavel zice în Scrisoarea I către Corinteni (12, 28): „*Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică, întâi pe apostoli, al doilea pe prooroci, al treilea pe învățători...*”.

²⁴⁵ Tertulian, *Despre presrrierea ereticilor*, 20, Migne, P. L., II, col. 32.

²⁴⁶ Sf. Ignatie, *Scrisoarea către Tralieni*, 3, Funk, I, 244.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Fericitul Teodoret al Cirului, lămurind textul din I Timotei 3, 13, spune că «pe cei ce se numesc acum episcopi, îi numeau atunci Apostoli, cu trecerea timpului numele de Apostol s-a rezervat însă Apostolilor cu adevărat, iar cel de episcop s-a dat celor numiți odinioară Apostoli». Sf. Ciprian susține că fără episcop nu e Biserică²⁴⁷. Episcopul este centrul puterii duhovnicești și capul văzut al Bisericii dintr-o anumită regiune. Sinodul episcopilor este autoritatea cea mai mare a Bisericii dintr-o parte a creștinătății, iar sinodul ecumenic este autoritatea cea mai înaltă a Bisericii Ortodoxe.

²⁴⁷ Sf. Ciprian, *Scrisoarea 66*, C.V., p. 583.

SFINTELE TAINE

285. Care este articolul al X-lea din Simbolul Credinței?

Acest articol este:

«*Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor*».

286. De ce se vorbește despre Botez în Simbolul Credinței?

Pentru că Botezul este ușa prin care omul intră în Biserică, el e *cea dintâi dintre cele șapte Sf. Taine*.

287. Ce sunt Sfintele Taine?

Sfintele Taine sunt acele lucrări sau acte sfinte văzute, întemeiate de Hristos și săvârșite de Biserică prin episcopul și preoții ei, prin care se împărtășește primitorului harul dumnezeiesc, nevăzut, mântuitor. Sunt lucrări văzute, pentru că omul e trupesc, cum zice Sf. Ioan Gură de Aur: «Dacă ar fi netrupesc, ți-ar da aceste daruri așa cum sunt, netrupești. Dar fiindcă sufletul e împreunat cu trupul, cele duhovnicești ți le dă în semne supuse simțurilor»²⁴⁸.

288. Cine e săvârșitorul Sfintelor Taine?

Ca izvor al Sf. Taine, Mântuitorul Hristos este și săvârșitorul lor, prin mijlocirea arhierelui și a preotului. Ca unul Care e prezent fără întrerupere în Trupul Său tainic, adică în Biserică, Hristos și numai El este săvârșitorul Sf. Taine. Episcopul și preotul nu sunt decât organele văzute, sfințite ale Arhierelui și Preotului nevăzut Hristos, sunt iconomiile Tainelor xi Dumnezeu, cum zice Sf. Apostol Pavel: „*Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*” (I Cor. 4, 1). Lucrul e atât de adevărat, încât Sf. Taine își păstrează puterea, oricare ar fi viața preotului. Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Dacă harul ar căuta pretutindeni vrednicia, n-ar fi nici Botez, nici Trup al lui Hristos, nici aducere înaintea prin aceștia. Dar cum Dumnezeu obișnuiește să lucreze și prin cei nedemni, harul Botezului nu e vătămat întru nimic de viața preotului»²⁴⁹.

289. Care e numărul Sfintelor Taine?

Sf. Taine sunt în număr de șapte: Botezul, Mirungerea, Pocăința, Îmșărtășania, Preoția, Nunta și Maslul. Acest număr e acela al darurilor Sf. Duh (Isaia 11, 2-3) și răspunde trebuințelor duhovnicești ale omului. „*Nașterea duhovnicească*” e dată prin Botez, „*creșterea*”; prin Mirungere, „*hrana*”; prin Sf. Împărtășanie; „*puterea de a învăța, sfinți și conduce*” (Matei 28, 19), prin Hirotonie sau Preoție; „*înnoirea morală*”, prin pocăință; „*sfințirea și tăria legăturii căsătoriei*”, prin Taina nunții; „*tămăduirea de bolile trupești și sufletești, precum și iertarea păcatelor care le-au cauzat*”, prin Maslu.

290. Ce este Botezul?

Botezul este cea Sf. Taină care, prin lucrarea văzută a întregii cufundări în apă și chemarea Sf. Treimi, împărtășește harul care șterge păcatul strămoșesc și celelalte păcate și face pe cel ce o primește membru al Bisericii, născut la o viață nouă în Hristos, cum zice Sf. Apostol Pavel: „*Au nu știți că toți câți în Hristos lăsați ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții*” (Rom. 6, 3-4). Botezul deschide împărăția cerurilor celor ce-l primesc, după cuvântul Mântuitorului: „*De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu*” (Ioan

²⁴⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 82 la Matei*, 4, Migne, P. G., LVIII, col. 743.

²⁴⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 8, 1, la Epistola către Corinteni*, Migne, P. G., LXI, col. 69.

3, 5). Sf. Grigorie Teologul zice că Scriptura cunoaște trei feluri de nașteri: cea trupească, cea din botez și cea din înviere. Fără nașterea prin Botez, nu e cu putință nașterea prin Înviere²⁵⁰.

291. De unde rezultă că Botezul este o Taină, și nu un simbol?

Știm din cuvintele Mântuitorului către Nicodim: „*De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu*” (Ioan 3, 5). De aici rezultă că în lucrarea văzută a cufundării în apă la Botez mai este și o lucrare nevăzută a Sf. Duh, prin care are loc o naștere din nou, sau, cum spune Sf. Apostol Pavel, o „*înnoire a vieții*” (Rom. 6, 4; Tit 3, 5). Sf. Apostol Petru arată tot atât de lămurit că Botezul se face „*spre iertarea păcatelor*” (Fapte 2, 38), iertare care se dă prin curățirea și sfințirea nevăzută a Sf. Duh.

292. Din ce rezultă trebuința de a se boteza toți oamenii pentru ca să se mântuiască?

Rezultă din următoarele:

1. Toți oamenii sunt întinați de păcatul strămoșesc (Iov 14, 4; Ps. 50, 6; Rom. 5, 12; Efes. 2, 3).

2. Cei întinați de acest păcat nu pot intra în împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 15, 50; Apoc. 21, 27).

3. Numai Botezul creștin, cu apă și Duh, poate șterge acest păcat, făcând din omul vechi făptură nouă, potrivit cuvântului Mântuitorului către Nicodim (Ioan 3, 3-7).

Deci, orice om are neapărată trebuință de Botezul cu apă și Duh, spre a se putea mântui. Așa fiind, și copiii trebuie botezați, pentru a nu-i lăsa lipsiți de împreunarea cu Hristos și pentru a nu se întâmpla să moară necurățiți și nemântuiți.

293. Când a fost așezată Sf. Taină a Botezului?

Sf. Taina a Botezului a fost așezată de Mântuitorul după slăvita Sa înviere, prin porunca dată Apostolilor și, prin ei, Bisericii: „*Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*” (Matei 28, 19; Marcu 16, 15-16). Plinatatea harului a fost dată numai după pogorârea Duhului Sfânt, la Cincizecime (Fapte 2, 1-5; 19, 6). Deci de atunci s-a pus și Botezul în lucrare.

294. Ce condiții se cer pentru primirea Sf. Botez?

Cel ce se botează trebuie să se pocăiască de toate păcatele săvârșite și să creadă în Iisus Hristos ca în Dumnezeu și ca în Mântuitorul lumii, cum îndeamnă Sf. Petru pe viitorii primi creștini: „*Pocaiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, și veți primi darul Sfântului Duh*” (Fapte 2, 38).

295. Copiii, neîndeplinind cele două condiții, de ce sunt botezați?

Copiii sunt botezați pentru a li se șterge păcatul strămoșesc. Botezul lor se face prin credința altora. Unele din minunile Mântuitorului au fost săvârșite asupra anumitor persoane nu pentru credința lor, ci pentru credința altora. Se cunoaște cazul slăbănogului care a fost adus înaintea Mântuitorului, prin deschiderea acoperișului casei în care Se afla Domnul, și vindecat pentru credința celor care îl purtau: „*Iar Iisus, văzând credința lor, a zis slăbănogului: „Fiule, iertate îți sunt păcatele tale*” (Marcu 2, 5). La fel se petrece lucrul cu vindecarea slugii sutașului (Matei 8, 5-13), precum și cu vindecarea fiicei femeii cananeence (Matei 15, 22-28). Copiii neopunând o piedică personală, dumnezeiescul har poate lucra asupra lor prin Sf. Botez, fără rezistență.

Copiii n-au nevoie de pocaință pentru a primi Botezul, pentru că ei n-au păcate personale, ci numai pe cel strămoșesc. Moartea copiilor nebotezați e un păcat care apasă greu asupra părinților. Sf. Grigorie de Nissa osândește pe cei ce amână Botezul²⁵¹. Mântuitorul, zice Sf. Irineu, «a venit ca pe toți să-i mântuiască, pe cei care se nasc din nou prin El în Dumnezeu: prunci, copii, tineri și bătrâni»²⁵².

²⁵⁰ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Botez*, 2, Migne, P. G., XXXVI, col. 360, 361.

²⁵¹ Sf. Grigorie de Nissa, *Cuvânt către cei ce amână Botezul*, Migne, P. G., XLVI, col. 416-432.

²⁵² Sf. Irineu, *Contra ereziilor*, 2, 22, Migne, P. G., VII, col. 784.

296. Ce adevăruri ne dă Sf. Scriptură despre Botezul copiilor?

Tăierea-împrejur, care preînchipuia Botezul (Col. 2, 11-13), se făcea și copiilor; potopul (I Petru 3, 20-21) și trecerea Mării Roșii (Ies. 14, 21-22), care preînchipuiau același Botez, au fost petrecute și de copii; făgăduința Sf. Duh spre iertarea păcatelor e dată și copiilor (Fapte 2, 38-39). Sf. Apostoli Petru, Pavel și alții botează atâtea „case” sau „familii”, din care nu puteau lipsi copiii. Se știe cum Sf. Apostol Pavel a botezat „casa” temnicerului din Filipi (Fapte 16, 33), pe a lui Ștefana din Corint (I Cor. 1, 16), pe a Lidiei (Fapte 16, 15), iar Sf. Apostol Petru a botezat casa lui Corneliu (Fapte 10, 47-48) și împreună cu Sf. Apostol Ioan a împărtășit, după Botez, Sf. Duh locuitorilor din Samaria, care nu puteau fi fără de copii (Fapte 8, 12-17).

Biserica a rânduit chezașia duhovnicească a părinților sufletești, după pildă chezașilor care vin cu slăbănogul la Mântuitorul, după aceea a sutașului care dă chezașie pentru sluga lui și după aceea a femeii cananeence, care dă chezașie pentru fiica ei, despre care am vorbit mai înainte (Matei 8, 5-13; 15, 22-28; 17, 14-18). Acești chezași se numesc nași. Ei garantează că vor lua sub ocrotirea lor sufletească pe finii lor, spre a-i crește în credință. Nașii sunt mărturisitori de tradiția bisericească.

297. Care sunt efectele sau roadele Sf. Botez?

Roadele Sf. Botez sunt: ștergerea păcatului strămoșesc și a eventualelor păcate personale, în cazul adulților și celor maturi (Fapte 2, 38-39; 22, 16; Col. 2, 12-13; I Petru 3, 21); renașterea duhovnicească prin primirea primului har și o viață nouă în Hristos. Sf. Apostol Pavel zice: „*Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat*” (Gal. 3, 27) și „*Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine*” (Gal. 2, 20).

298. De ce mărturisim credința într-un singur Botez?

Pentru că, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, este „*un Domn, o credință, un Botez*” (Efes. 4, 5) și pentru că, după cum e o singură naștere trupească, tot astfel e o singură naștere duhovnicească. Botezul nu se poate deci repeta. Prin Botez se șterge păcatul strămoșesc. Acest păcat e unul singur. Dacă o dată este șters, nu mai este nevoie de un al doilea Botez, căci altfel s-ar presupune că primul Botez n-a avut acest efect.

Este adevărat că prin Botez nu se șterge numai păcatul strămoșesc, ci și toate păcatele personale. Dar fiindcă Botezul îl împărtășim copiilor, aceștia n-au alte păcate, iar în cazul că ar fi vorba de adulți, aceștia trebuie să se pocăiască de păcatele săvârșite și așa să se apropie de Taina Botezului, mărturisind credința în Iisus Hristos, adică după mărturisirea dreptei credințe a Bisericii (Simbolul de credință niceo-constantinopolitan). Adulților li se iartă, prin Botez, atât păcatul strămoșesc, cât și păcatele personale făcute până la acea dată. Iată de ce, când vorbim despre efectele Botezului, înțelegem sau spunem că prin el se iartă păcatul strămoșesc.

299. Mai este un Botez în afară de cel din apă și din Duh?

Mai este și *Botezul muceniciei sau al sângelui*, cum mărturisește Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. „*Tot cel ce va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, voi mărturisi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri*” (Matei 10, 32). „*Căci cine va voi să-și scape sufletul său, îl va pierde, iar cine își va pierde sufletul pentru Mine, îl va afla*”, (Matei 16, 25). Sf. Părinți recunosc Botezul sângelui și-l socotesc egal cu cel din apă și din Duh, ba uneori chiar mai de preț decât acesta. După ce enumeră Botezul lui Moise, pe al lui Ioan și pe al lui Iisus, Sf. Grigorie Teologul adaugă: «Cunosc și al patrulea Botez, cel prin mucenicie și sânge, cu care S-a botezat și Hristos și care e mai prețios decât altele, cu cât el nu se mai întinează cu alte necurății»²⁵³.

300. Este vreo deosebire între Botezul lui Ioan Botezătorul și Botezul creștin cu apă și Duh, de care a fost vorba?

Da, este o mare deosebire între ele. Căci botezul lui Ioan Botezătorul nu era taină, ci numai simbol. El nu curată păcatele, fiindcă nu era cu Duh, ci numai cu apă. Prin scufundarea în apă el numai simboliză curățirea internă. Deosebirea între cele două botezuri au făcut-o:

²⁵³ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Luminare*, 17, Migne, P. G., XXXVI, col. 356.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

1. Însuși Ioan Botezătorul, când a zis: „*Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, iar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc*” (Matei 3, 11).

2. Mântuitorul, când a spus ucenicilor Săi după înviere: „*Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duh Sfânt, nu mult după aceste zile*” (Fapte 1, 5).

3. Apostolii înșiși, cu deosebire Sf. Apostol Pavel, care a botezat cu Botezul creștin pe niște foști ucenici de ai lui Ioan în Efes, deși aceștia primiseră mai înainte botezul lui Ioan (Fapte 19, 1-6).

Deosebirea trebuie s-o facem și noi, deoarece astăzi există, chiar și printre noi, multe comunități religioase neoprotestante, care nu fac această deosebire și care practică un botez asemănător celui al lui Ioan, ca *simbol*, și *nu ca Taină*, dându-i forma creștină doar prin rostirea formulei: «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh».

301. Ce este Taina Mirungerii?

Este taina prin care se dau celui nou botezat, prin ungerea cu Sf. Mir, darurile Duhului Sfânt, ca sa sporeasca si sa se întareasca în viața duhovniceasca.

302. Când a fost asezata Taina Mirungerii?

Cuvântul de așezare a acestei Sf. Taine este porunca Mântuitorului către Apostoli: „*Și iată, Eu trimit făgăduință Tatălui Meu Peste voi, iar voi ședeți în cetatea Ierusalimului până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus*” (Luca 24, 49). Așezarea ca Taină, aici, e făcută învăluit; ea avea să fie arătată în chip vadit și strălucit la ziua Cincizecimii.

Așezarea Tainei Mirungerii este adeverită prin coborârea Duhului Sfânt în chip văzut la Botezul Mântuitorului, apoi prin cuvintele Sf. Apostol Pavel: „*Iar Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns pe noi este Dumnezeu care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre*” (II Cor. 1, 21-22; Efes. 4, 30). Tot așa ne învață și Sf. Apostol și Evanghelist Ioan: „*Și voi, ungere aveți de la Cel Sfânt și știți toate... ungerea pe care ați luat-o de la El rămâne întru voi și nu aveți trebuință ca să vă învețe pe voi cineva...*” (I Ioan 2, 20, 27)

303. Cine a împartasit intii aceasta Sf. Taina?

Sf. Apostoli, îndată după coborârea Duhului Sfânt (Fapte 8, 16-17; 19, 6).

304. Ce condiții trebuie să îndeplinească primitorul?

Aceleași ca și la Sf. Botez, de care Taina Mirungerii este nedespărțită, administrându-se îndată celui nou botezat. Sf. Petru și Ioan se duc în Samaria pentru a-și pune mâinile peste cei botezați (Fapte 8, 16-17). Sf. Apostol Pavel își pune mâinile peste cei botezați în numele Domnului Iisus (Fapte 19, 2-6). Tradiția bisericească adeverește această practică. «Aceasta se face și acum la noi, zice Sf. Ciprian, anume ca aceia care sunt botezați în Biserica sa fie înfățișați căpeteniilor Bisericii și, prin rugăciunea și punerea mâinilor noastre, să primească Duhul Sfânt și, prin semnul Domnului, să primească desăvârșirea»²⁵⁴. Până aici ni se spune că Sf. Taină a Mirungerii se săvârșea prin punerea mâinilor și prin ungere (Fapte 8, 16-17; Efes. 1, 13; 4, 30; II Cor. 1, 21-22; I Ioan 2, 20, 27). Mai târziu a rămas numai ungerea, pentru a nu se confunda cu hirotonia, care se săvârșește de către apostoli sau episcopi. Iată cum spune Sf. Chiril al Ierusalimului că Taina aceasta se săvârșește prin ungere: «Vouă, după ce ați ieșit din cristelnița sfântei ape, vi s-a dat ungerea, preînchipuirea aceluia cu care a fost uns Hristos; iar acesta este Sf. Duh»²⁵⁵. Taina Mirungerii nu se repetă.

305. Cum se explica săvârșirea Tainei Mirungerii atât prin punerea mâinilor, cât și prin ungere?

La început Sf. Apostoli săvârșeau această Sf. Taina prin punerea mâinilor, precum am văzut (Fapte 8, 17). De la o vreme înainte, Sf. Apostoli au înlocuit punerea mâinilor prin ungere și lucrul acesta s-a făcut destul de timpuriu, odată cu întinderea creștinismului, care nu mai îngăduia mersul apostolilor așa departe și pentru prea mulți botezați. Pe măsură ce se răspândea creștinismul, aceasta Sf. Taină a început să se săvârșească prin ungere cu Sf. Mir și

²⁵⁴ Sf. Ciprian, *Scrisoarea 73*, 9, Migne, P. L., III, col. 1115.

²⁵⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 21*, Migne, P. G., XXXIII, col. 1089.

de către fiecare preot, în asemanare și cu ungerea din Testamentul Vechi în care preoții și profeții, ungând cu untdelemn, invocau binecuvântarea dumnezeiască.

Sf. Mir se pregătește din untdelemn, vin și 35 diferite arome, sfințindu-se numai de către episcopi (can. 6 Cartagina 418). Sfințirea Sfântului Mir este prerogativa Bisericii Autocefale, fiind, deci, sfințit de episcopii respectivei Biserici, în frunte cu Întâistătorul ei, în Joia Patimilor, după Sfânta Liturghie. Sfântul Mir se dă apoi, prin episcopul eparhiei, preoților pentru administrarea Tainei Mirungerii.

306. Ce este pocăința?

Pocăința e Sfânta Taină prin care credinciosul primește de la Însuși Dumnezeu iertarea păcatelor mărturisite duhovnicului cu zdrobire de inima.

307. Când a fost așezată această Sf. Taină?

Mântuitorul a făgăduit această Taină Sf. Apostoli, când le-a spus: „*Amin grăiesc vouă: oricâte veți lega pe pământ vor fi legate în cer și oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate în cer*” (Matei 18, 18; 16, 19). El a așezat-o după sfânta Sa Înviere prin cuvintele: „*Luați Duh Sfânt; căroră le veți ierta păcatele, se vor ierta lor, și căroră le veți ține, vor fi ținute,*” (Ioan 20, 22-23). Puterea de a lega și a dezlega păcatele o are numai Mântuitorul nostru Iisus Hristos, cum a dovedit-o cu prilejul minunilor Sale (Luca 5, 20), dar El a dat această putere și Apostolilor (Ioan 20, 21-23) și prin aceștia episcopilor și preoților. Pocăința predicată de Sf. Ioan Botezătorul și mărturisirea păcatelor care aveau loc atunci (Marcu 1, 4-5) au prevestit pocăința și mărturisirea creștină.

308. Care sunt condițiile iertării păcatelor prin această Taină?

Aceste condiții sunt: adâncă părere de rău pentru păcatele săvârșite, mărturisirea lor duhovnicului cu hotărârea de a nu mai greși, credința puternică în Hristos și nădejdea în îndurarea Lui.

309. Ce este dezlegarea?

Dezlegarea este iertarea desăvârșită a păcatelor și reșezarea celui ce se pocăiește sub puterea harului. Iată ce zice Sf. Ioan Gură de Aur despre puterea de a dezlega, încredințată preoților: «Locuitori ai pământului și ducându-și viața pe el, preoții au fost cinstiți cu încrederea de a administra cele cerești; ei au primit puterea pe care Dumnezeu nici Îngerilor și nici Arhanghelilor n-a dat-o. Acestora nu li s-a spus: Câte veți lega pe pământ vor fi legate și în ceruri și câte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate și în ceruri. Stăpânitorii pământului au puterea de a lega, dar numai trupurile. Lanțul, însă, pe care Dumnezeu l-a dat preoților atinge sufletul și e lung până la ceruri. Cele ce fac preoții aici jos, Dumnezeu le întărește sus și Stăpânul aprobă hotărârea servilor Săi. Ce altceva le-a dat decât puterea cerească? „*Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute*” (Ioan 20, 23). Ce autoritate ar putea fi mai mare decât aceasta: „*Tată a dat Fiului toată judecata*” (Ioan 5, 22). Iar eu văd că toată această putere a fost dată preoților de către Fiul»²⁵⁶.

310. Ce este Sfânta Împărtășanie?

Sfânta Împărtășanie este Taina prin care creștinul se împărtășește cu însuși Trupul și Sângele Domnului, care păstrează numai pentru ochii noștri trupești chipul de pâine și de vin.

311. Când a fost așezată această Sf. Taină?

Sf. Taină a Împărtășaniei a fost așezată de Mântuitorul la Cina cea de Taina, când a luat pâinea, S-a rugat și a binecuvântat-o zicând: „*Luati, mâncați, acesta este trupul Meu*”. Apoi a luat paharul, a mulțumit, l-a binecuvântat zicând: „*Beți dintru acesta toți, că acesta este sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea Păcatelor,*” (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 19-20; Ioan 6, 35; I Cor. 11, 23-25). Apoi a adăugat: „*Aceasta s-o faceți întru Pomenirea Mea*” (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24 și 25).

²⁵⁶ Sf. Ioan Gura de Aur, *Despre preoție*, 3, 5, Migne, P. G., XLVIII, col. 643; vezi și Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Efreim Sirul, *Despre preoție*, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1987, p. 59.

312. Cum ajung pâinea și vinul Trupul și Sângele Mântuitorului?

Prin prefacerea lor în Trupul adevărat și Sângele adevărat al Mântuitorului cu puterea Duhului Sfânt invocată asupra lor de episcopul sau preotul liturghisitor (epicleza). De aceea Sf. Împărtășanie este prelungirea întrupării Domnului.

313. Ce este această prefacere?

Încă din timpul vieții Sale, înainte de Patimi, Mântuitorul Se înfățișează oamenilor ca „Pâinea vieții” și ca adevărată mâncare și băutură: „*Eu sunt pâinea vieții... Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. De vă mânca cineva din pâinea aceasta, va fi viu în veci; iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul Meu este adevărată mâncare și sângele Meu este adevărată băutură. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu întru Mine rămâne și Eu întru el*” (Ioan 6, 48, 51, 53-56). Mântuitorul ne asigură că noi vom mânca Trupul Lui și vom bea Sângele Lui cu adevărat, nu în închipuire, cum pretindeau ereticii timpurilor vechi și unii dintre protestanți. Sf. Apostol Pavel întărește acest lucru prin cuvintele: „*Oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie vinovat va fi Trupului și Sângelui Domnului,*” (I Cor. 11, 27). Dar cum se preface pâinea și vinul în Trupul și Sângele Mântuitorului este o Taină care depășește puterea noastră de înțelegere. Sf. Părinți susțin că puterea Sf. Duh, care coboară la rugăciunea preotului, preface pâinea și vinul. Iată ce spune în această privință Sf. Ioan Damaschin: «Însăși pâinea și însuși vinul se prefac în Trupul și Sângele Domnului. Iar dacă întreb de chipul cum se petrece (aceasta), ți-e de ajuns să auzi că prin Sf. Duh, așa cum Domnul Și-a luat Luiși în Sine trupul din Sf. Născătoare de Dumnezeu prin Duhul Sfânt. Nu știm nimic mai mult decât că este Cuvântul adevărat, lucrător și atotputernic al lui Dumnezeu, dar chipul cum, nu poate fi cercetat. Nu e lipsit de interes să spun și acest lucru că după cum în chip firesc pâinea prin mâncare și vinul și apa prin băutură se prefac în trupul și sângele celui ce mănâncă și bea și nu ajung un alt trup pe lângă cel dintâi, tot așa pâinea punerii înainte, vinul și apa, prin chemarea și venirea Duhului Sfânt, se prefac într-un chip mai presus de fire în Trupul și Sângele lui Hristos și nu sunt doi, ci unul și același... Pâinea și vinul nu sunt icoana Trupului și Sângelui lui Hristos – să nu fie! –, ci însuși Trupul îndumnezeit al Domnului, pentru că Domnul însuși a zis: „Acesta este nu chipul Trupului, ci „Trupul Meu” și nu chipul Sângelui, ci „Sângele Meu”»²⁵⁷.

314. Pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele Mântuitorului din timpul vieții Sale pământești, sau în Trupul și Sângele de după Înviere?

Ele se prefac în Trupul și Sângele luate de Fiul lui Dumnezeu la Întrupare din Fecioara Maria, Trupul cu care a pățimit pentru păcatele noastre și a înviat. Din momentul prefacerii, Domnul rămâne continuu, întreg și același, sub amândouă chipurile și în fiecare parte în Sf. Împărtășanie (Euharistie).

315. Când are loc prefacerea și se săvârșește deci această Taină?

În timpul Sf. Liturghii, și anume atunci când preotul, ridicând mâinile, fruntea și inima către cer, se roagă fierbinte lui Dumnezeu, în taină: «Trimită Duhul Tău cel Sfânt peste noi și peste darurile acestea, ce sunt puse înainte, și fă, adică, pâinea aceasta, cinstit Trupul Hristosului Tău; iar ce este în paharul acesta, cinstit Sângele Hristosului Tău, prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt! Amin. Amin. Amin.» Pâinea și vinul se prefac acum în însuși Trupul și Sângele Domnului. În timpul acesta la strană se cântă «Pre Tine Te laudăm».

316. Sfânta Împărtășanie e numai o Taină sau e mai mult decât atâta?

Sf. Împărtășanie este și jertfă. Lucrul se vede întâi din înseși cuvintele de întemeiere a acestei Taine unde se spune: „*Acesta este trupul Meu, care se frânge pentru voi,*” (I Cor. 11, 24). „*Acesta este sângele Meu, al legii celei noi care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor*” (Matei 26, 28). „*Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi*” (Luca 22, 19).

²⁵⁷ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, 4, 13, Migne, P. G., XCIV, col. 1144.

„*Acest Pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu, carele pentru voi se varsă*” (Luca 22, 20). Despărțirea trupului de sânge arată firea de jertfă a Sf. Împărtășanii: Trupul se frânge și Sângele se varsă numai în jertfă. În al doilea rând, Sf. Împărtășanie face prezentă și continuă jertfa de pe Golgota. Mântuitorul e și jertfitor și jertfă. E jertfitor ca Arhiereu și jertfă nouă întocmai ca sânta Sa jertfă pe Cruce.

317. Care sunt roadele împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului?

Cel ce se împărtășește cu Trupul și Sângele Domnului se unește tainic cu Domnul și prin aceasta își umple sufletul cu har și cu toate bunurile duhovnicești pe care le aduce o asemenea unire: „*Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el*” (Ioan 6, 56). Își sporește viața duhovnicească: „*Cel ce Mă mănâncă va trăi prin Mine*” (Ioan 6, 57); „*Cel ce mănâncă pâinea aceasta va trăi în veac*” (Ioan 6, 58). Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu susține că Sf. Împărtășanie «este leacul nemuririi». Același lucru îl învață și Liturgiile Sf. Vasile și a Sf. Ioan Gură de Aur. Acestea din urmă au cuvintele: «Mă împărtășesc eu (se împărtășește) robul lui Dumnezeu... spre iertarea păcatelor și spre viața de veci». Sf. Împărtășanie păstrează și strânsa legătură cu întregul Trup al Bisericii, în care Domnul Se află fără întrerupere.

318. Ce este Hirotonia sau Preoția?

Hirotonia sau Preoția este Taina prin care cei anume pregătiți primesc, prin punerea mâinilor și rugăciunea Arhiereului, puterea de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu, de a sfinți prin Sf. Taine și slujbele bisericesti și de a conduce pe cei credincioși la mântuire (Matei 28, 19-20).

319. Când a așezat Mântuitorul această Sf. Taină?

Mântuitorul a așezat această Sf. Taină chiar în prima zi a Învierii Sale, prin cuvintele spuse Apostolilor: „*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi. Și aceasta zicând, a suflat asupra lor și a zis lor: Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute*” (Ioan 20, 21-23). Aci nu se arată că partea văzută a Tainei, adică punerea mâinilor și rugăciunea, a fost rânduită de Domnul, dar Sf. Scriptură spune că preoția se dă prin punerea mâinilor (Fapte 14, 23; I Tim. 4, 14; 5, 22) și că ea este lucrarea Duhului Sfânt, cum zice Sf. Apostol Pavel preoților din Efes: „*Luați aminte de voi și de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu*” (Fapte 20, 28).

320. Pe ce temeuri se sprijină cele trei puteri ale Preoției: învățătoarească sau de propovăduire, sfințitoare și conducătoare?

Puterea învățătoarească sau de a vesti cuvântul lui Dumnezeu a fost dată de Mântuitorul odată cu cea sfințitoare și de conducere prin cuvintele: „*Mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului*” (Matei 28, 19-20). Puterea sfințitoare a fost indicată și prin cuvintele de la Cina cea de Taină: „*Aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea*” (Luca 22, 19; I Cor. 11, 24-25). Despre puterea sfințitoare a preoției vorbește și Sf. Apostol Pavel: „*Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*” (I Cor. 4, 1).

Puterea de conducere duhovnicească a fost arătată concret prin cuvintele: „*Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă*” (Luca 10, 16). Sf. Grigorie Teologul zice despre puterea de conducere a preoției că este «arta artelor» și «știința științelor»^{256bis}.

321. Câte trepte are Preoția harică?

Ierarhia bisericască sau preoția sacramentală are *trei trepte*: 1) *treapta arhierască*, venind de-a dreptul de la Apostoli, prin succesiunea apostolică, sau episcopală. Ea are plinătatea celor trei puteri: de a învăța, de a săvârși cele sfinte, de a conduce Biserica; 2) *treapta preotească* primește aceste trei puteri de la Arhiereu, însă fără dreptul de a hirotoni și de a sfinți Mirul și Sf. Antimis; 3) *treapta diaconească* primește în Taina hirotoniei, de la

arhieru, puterea de a ajuta pe arhieru și preot, însă fără a putea săvârși singur Sf. Taine și Ierurgii.

Cele trei trepte harice ale ierarhiei bisericești, conferite prin Taina Hirotoniei, sunt adevărate de Sf. Scriptură și de Sf. Tradiție. Sf. Apostol Pavel a așezat pe Tit episcop în Creta și pe Timotei episcop la Efes. El scrie, printre altele, celui dintâi: „*Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca acelea care lipsesc să le îndrepti și să așezi preoți prin cetăți, precum eu ți-am poruncit*” (Tit 1, 5). Și sfătuiește pe cel de-al doilea: „*Măinile degrabă să nu-ți pui pe nimeni*” (I Tim. 5, 22). Aceste texte arată că în vremea Sf. Apostol Pavel existau treapta arhierescă și treapta preoțescă. Faptele apostolilor ne spun că Sf. Apostol Pavel și Barnaba au hirotonit preoți în Listra, Iconiu, Derbi și Antiohia (Fapte 14, 20, 21, 23). Aceeași scriere a Noului Testament ne arată cum s-a înființat treapta diaconescă, prin alegerea și hirotonirea celor șapte diaconi în Biserica de la Ierusalim, în fruntea cărora se afla Sf. Ștefan: „*Pe care i-au pus înaintea Apostolilor și, rugându-se, și-au pus peste ei mâinile*” (Fapte 6, 6). Sf. Părinți dau mărturie neîntreruptă despre cele trei trepte preoțești. Sf. Ignatie scrie tralienilor: «De asemeni toți să cinstească pe diaconi ca pe Iisus Hristos, pe episcopi ca pe chipul Tatălui, iar pe preoți ca pe soborul lui Dumnezeu și ca adunare a Apostolilor. Fără aceștia nu se numește Biserică»²⁵⁸. Taina hirotoniei nu se repetă la aceeași persoană pentru aceeași treaptă.

322. Ce înțeles au cuvintele Sf. Scripturi: „Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată” (I Petru 2, 9)?

Protestanții susțin că aceste cuvinte îndreptățesc credința lor că toți creștinii sunt preoți. Potrivit învățaturii autentice a Bisericii noi învățăm însă că și în Vechiul Testament întregul Israel se numește: „*preoție împărătească*”, „*neam sfânt*” (Ieș. 19, 6), fără ca prin aceasta poporul Israel să se fi socotit că face parte în întregime din clasa preoțescă. Regele Ozia, care a vrut să tămâieze, s-a umplut de lepră (II Paral. 26, 16-21), iar Core, Datan și Aviron, care au vrut să fie preoți prin forță, au fost înghițiți de vii (Numeri 16). În cuvintele Sf. Apostol Petru e vorba de preoție duhovnicească, obștească, al cărui altar e inima fiecărui creștin (I Cor. 3, 16-17). Iar jertfele duhovnicești sunt *mila, duhul umilit, inima înfrântă și smerită* (Ps. 50, 18). E vorba deci de o preoție în înțeles figurat. Prin puterea harului primit, în Taina Botezului, a Mirungerii și Sfintei Euharistii, creștinii au o stare aleasă, sfântă, împărătească față de necreștini, de aceea ei au dreptul să boteze pe pruncii în primejdie de a muri nebotezați. Dar aceasta nu este totuna cu preoția așezată de Mântuitorul prin Sf. Apostoli și ajunsă la noi prin succesiune apostolică.

323. Ce este nunta?

Nunta este Sfânta Taină prin care, după făgăduința mirelui și miresei, dată liber în fața preotului, de a trăi împreună, în iubire, toată viața, pentru a naște și a crește copiii și a se ajuta reciproc, li se împărtășește harul dumnezeiesc care întărește și înalță însoțirea lor naturală, prefăcând-o într-o desăvârșită și curată legătură morală, într-o unitate după chipul legăturii dintre Hristos și Biserică.

324. Ce deosebire este între căsătoria civilă și nunta creștină?

Căsătoria civilă este o însoțire pe viață între un bărbat și o femeie, prin liber consimțământ în condițiile legii, adică are la bază un contract plecând însă de la afecțiunea reciprocă²⁵⁹, pe când nunta creștină, care presupune în prealabil căsătoria civilă ca așezământ natural, este o însoțire sfântă, făcută cu binecuvântarea lui Dumnezeu în Biserică printr-o sfântă Taină, prin Taina Nunții sau Cununiei, care sfințește iubirea și legătura celor însoțiți. De la început, de când Ziditorul a făcut pe om, căsătoria apare ca un așezământ natural, legat de însăși natura omului, dar de origine divină, instituit prin cuvintele: „*Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor asemenea lui*” (Fac. 2, 18).

^{256bis} *Despre fugă sau Despre preoție, XVI*; în Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Efreim Sirul, *Despre preoție*, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1987, p. 166.

²⁵⁸ Sf. Ignatie, 3, 1, Funk, 1, p. 244; *Scrierile Părintilor Apostolici*, p. 171.

²⁵⁹ Sf. Ignatie, *Scrisoare către Sf. Policarp*, 5, 2, Funk, 1, p. 292.

Apoi a binecuvântat însoțirea bărbatului cu femeia, zicând: „*Creșteți și vă înmulțiți și umpleți Pământul și-l stăpâniți*” (Fac. 1, 28). Dar legătura aceasta, decăzută prin păcat, Mântuitorul o restaurează și o înalță la rangul de Taină. Astfel El ia parte la nunta din Cana, pe care o sfințește prin prezența Sa și prin prefacerea apei în vin (Ioan 2, 1-11). Sf. Apostol Pavel înfățișează nunta ca pe o Sf. Taină, asemenea celei mari a unirii dintre Hristos și Biserică: „*Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, și se va alipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup. Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică*” (Efes. 5, 31-32).

325. Ce este Sfântul Maslu?

Sfântul Maslu este Taina care, prin rugăciunile preoților și prin ungerea trupului cu untdelemn sfințit, împărtășește credinciosului harul dumnezeiesc pentru tămăduirea bolilor trupești și sufletești, pentru iertarea păcatelor și pentru întărirea sufletului.

326. Când a fost așezată această Sf. Taină?

Această Sf. Taină a fost așezată de Însuși Mântuitorul, când a trimis pe Sf. Apostoli la propovăduire zicând-le: „*Celor ce vor crede, aceste semne vor urma: în numele Meu demoni vor scoate... peste cei bolnavi mâinile își vor pune și se vor face sănătoși*” (Marcu 16, 17-18). Apostolii au practicat Taina Sf. Maslu încă de la prima lor propovăduire: „*Și demoni mulți scoteau și ungeau cu untdelemn pe mulți bolnavi și-i vindecau*” (Marcu 6, 13). Practica a ajuns regulă, așa cum se vede din cuvintele Sf. Iacov: „*Este bolnav cineva între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn întru numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și-l va ridica pe el Domnul; și de va fi făcut păcate, se vor ierta lui*” (Iacov 5, 14-15). Tradiția Bisericii mărturisește îndelung această practică. Sf. Ioan Gură de Aur vorbește despre ea pe larg în lucrarea sa „Despre preoție”²⁶⁰.

²⁶⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, 3, 6, Migne, P. G., XLVIII, col. 646.

DESPRE VIAȚA VIITOARE

327. În care articole din Simbolul Credinței se vorbește despre „Viața viitoare”?

În articolele XI și XII.

328. Care sunt aceste articole?

Aceste articole sunt:

«*Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie*».

329. Ce ne învață aceste două articole?

Ne învață despre ținta ultimă la care vom ajunge după viața noastră pământească în sânul Bisericii. Ținta aceasta este viața fericită și nesfârșită ce va urma după „veacul” pământesc și după învierea morților.

330. Dacă oamenii vor învia odată, de ce mai mor? Pare drept să moară cei păcătoși, pentru că firea lor e robită de păcat, dar de ce să moară cei ce trăiesc în sânul Bisericii, curățindu-se de păcate prin harul Sfințelor Taine și prin împlinirea **poruncilor** dumnezeiești?

Moartea a rămas, și pentru cei dreți, ca o lege de obște a tuturor oamenilor ce viețuiesc pe pământ (Rom. 5, 12; Evr. 9, 27). A rămas chiar și pentru cei ajunși la o cât mai deplină curățire de păcate, pentru că trupul lor poartă slăbiciunile intrate în el, de pe urma păcatului strămoșesc. Și trupul acesta slab trebuie să moară cum a murit trupul lui Hristos, ca oamenii să-l primească odată cu totul schimbat, eliberat de toate slăbiciunile și trebuințele, ca să nu mai stânjenească fericirea desăvârșită a omului din viața viitoare. Sfântul Apostol Pavel zice: „*Nebun ce ești! Tu ce semeni nu dai viață, de nu va muri*” (I Cor. 15, 36). Deci moartea celui drept nu mai e o pedeapsă pentru păcat, ci o trecere a lui spre o viață mai desăvârșită. Prin moarte firea omenească scapă de ultima slăbiciune intrată în ea de pe urma păcatului. Aceasta însă numai pentru că omul se ridică, prin credință și prin iubirea lui Hristos, mai presus de moarte încă din viață, nemaitemându-se de ea, și așteptând-o ca un prilej de a se apropia și mai deplin de Hristos. Precum se eliberează de celelalte slăbiciuni, stăpânindu-le cu voință întărită de harul Sfântului Duh, așa se va elibera de moarte răbdând-o fără teamă, prin aceeași întărire a Sf. Duh. Așa face cel drept. Sfântul Apostol Pavel spune că el dorește a fi cu Hristos, deși pentru folosul oamenilor ar fi mai bine să mai trăiască (Filip. 1, 23-24; II Cor. 3, 6-8).

331. Îndată după moarte și încă mai înainte de învierea trupurilor, sufletele celor credincioși și curățiți de păcate se duc la viața fericită. Dar ce se întâmplă cu sufletele celor care mor în necredință și păcate?

Sufletele celor necredincioși sunt îndată osândite. Aceasta ne-o spune Însuși Mântuitorul Iisus Hristos prin pilda despre bogatul și săracul Lazăr. De sărac se spune că a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam, iar de bogat, că a fost dus în iad (Luca 16, 22-23).

332. Ce se întâmplă cu sufletele după moarte și mai înainte de învierea trupurilor și de judecata cea de obște?

Primul lucru ce se întâmplă fiecărui suflet, îndată după moarte, este o judecată. Această judecată care se face cu fiecare suflet în parte se numește *judecata particulară* și ea se deosebește de judecata cea de obște, sau universală, care se va face cu toți oamenii, în același timp, la sfârșitul lumii după învierea trupurilor. Prin această judecată particulară se cercetează starea în care iese omul din viața pământească; și dacă această stare este bună, sufletul este dus de îngeri la fericire, iar dacă este rea, e luat de duhurile cele rele și dus la chinuri. Fericirea la care sunt duși cei găsiți vrednici se numește „*Sânul lui Avraam*” (Luca 16, 22), sau „*Rai*” (Luca 23, 43), iar chinurile la care sunt supuși necredincioșii și păcătoșii se numesc „*Iad*” (Luca 16, 22). Că această judecată și trimitere a sufletelor la rai sau la iad are loc îndată

după moarte, Vedem și din cuvântul Mântuitorului către tâlharul de pe cruce: „*Astăzi vei fi împreună cu Mine în rai*” (Luca 23, 43), sau din cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „*Rânduiește este oamenilor odată să moară, iar după aceea să fie judecata*” (Evr. 9, 27), ca și din locurile unde se spune că e cuprins de dorința de a muri, pentru a petrece cu Domnul (II Cor. 5, 6-8; Filip. 1, 21). Dintre Vechii scriitori bisericești, care vorbesc despre judecata particulară deosebită de cea de obște, amintim pe Tertulian, care zice: «Sufletul (păcătosului după moarte) cel dintâi trebuie să încerce judecata lui Dumnezeu, ca unul ce a fost pricinuitorul tuturor celor ce le-a făcut, dar el trebuie să aștepte și trupul său, ca să primească răsplata și pentru ceea ce a făcut cu ajutorul trupului, care s-a supus poruncilor lui»²⁶¹.

333. Cine este judecătorul la această judecată particulară a sufletelor și cum se face ea?

Judecata particulară o face Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care va face și judecata cea de obște. „*Că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului*” (Ioan 5, 22). Dar Mântuitorul Se servește la această judecată pe de o parte de conștiința omului, pe de alta de Sfinții Îngeri și de duhurile rele.

334. De ce și cum Se folosește Mântuitorul de conștiința omului la judecata particulară?

De conștiința omului Se folosește ca să nu poată spune omul că a fost judecat pe nedrept. Însăși conștiința lui îl va osândi, atunci, pe omul păcătos și tot ea îi va da pace și liniște, dacă nu se găsește în el nimic de osândit. Conștiința este judecătorul omului și în timpul vieții pământești. Dar în timpul morții și mai ales după moarte ea va fi luminată în chip deosebit de Dumnezeu, ca să-și poată câștiga și spori toate forțele sale de pătrundere și de judecată nemincinoasă a omului: «Fiecare în vremea morții își cunoaște păcatele lui»²⁶².

Osândirea din partea conștiinței va produce sufletului o spaimă grozavă, iar neosândirea din partea ei, o mare liniște și îndrăzneală. Un scriitor din Filocalie, Teognost, spune: «Luptă-te să iei arvuna mântuirii în chip ascuns înlăuntrul inimii tale, ca o siguranță neîndoielnică, ca să nu afli în vremea ieșirii tulburare și spaimă neașteptată. Și atunci ai luat-o, când nu mai ai inima osânditu-te pentru lipsuri și conștiința înțepându-te pentru supărări... și când primești cu bucurie și cu inima pregătită moartea cea înfricoșată de care fug cei mulți»²⁶³.

335. De ce și cum Se folosește Mântuitorul de Sfinții Îngeri și de draci la judecata particulară?

De Sfinții Îngeri Se folosește Mântuitorul din milostivire față de noi, pentru că atunci ei se străduiesc să ne apere, mărturisind toate gândurile, cuvintele și faptele noastre, din care poate multe ne sunt nouă ascunse sau uitate. Prin aceasta ei ne dau mult curaj. Iar pe draci îi admite, pentru că vrea ca judecata ce se face cu noi să fie desăvârșit dreaptă, luând toate în considerare, deci și greșelile pe care noi le-am uitat, sau am vrea să le uităm. Deci, îi lasă pe draci să vină ca pârâși, care scot toate cele rele ale noastre la iveală. Într-un fel, atât Îngerii cât și dracii ajută conștiinței omului să-și aducă aminte de toate cele bune și de cele rele ale sale. Scriitorii din Filocalie descriu astfel această lucrare a Îngerilor și dracilor la ieșirea sufletului: «Când sufletul iese din trup, vrăjmașul dă navală asupra lui, războindu-l și ocărându-l și făcându-se pârâș amarnic și înfricoșat al lui, pentru cele ce a greșit. Dar atunci se poate vedea cum sufletul iubitor de Dumnezeu și prea credincios, chiar dacă a fost mai înainte rănit adeseori de păcate, nu se sperie de năvălirile și amenințările aceluia, ci se întărește și mai mult întru Domnul și zboară plin de bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl conduc și împrejurat ca de un zid de luminile credinței, strigând și el cu multă îndrăzneală diavolului viclean: Ce este ție și nouă, înstrăinatule de Dumnezeu? Ce este ție și nouă, fugarule din Ceruri și slugă vicleană? Nu ai stăpânire peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi și peste toți. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom răspunde, având zălog al milostivirii Lui față de noi și al mântuirii noastre cinstita Lui Cruce. Iar tu fugi departe de noi,

²⁶¹ Silvestru de Canev, *Dogmatica*, vol. V, p. 94.

²⁶² *Mărturisirea ortodoxă*, I, 61.

²⁶³ *Despre făptuire, contemplație și preoție*, Cap. 33, *Filocalia*, vol. IV, trad. cit., p. 260-261.

pierzătorule. Căci nimic nu este ție și slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele, tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul, aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmașului, palmuindu-l, ca pasărea numită Oxipteri (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de dumnezeieștii Îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui»²⁶⁴.

336. Ce se va avea în vedere la această judecată?

Credința omului în Domnul nostru Iisus Hristos (Marcu 16, 16) și faptele lui bune izvorâte din credință (II Cor. 5, 10). Cel ce le are pe acestea va merge la fericire, cel ce nu le are, la nefericire. Dar aceasta nu înseamnă că se vor pune în cumpănă faptele rele și bune după numărul lor. Căci se poate ca unii oameni să fi săvârșit foarte multe fapte rele și apoi s-au căit cu toată puterea de ele, fără să mai aibă vreme să facă tot așa de multe fapte bune. Aceștia, totuși, se vor mântui. Sau se poate ca unii să fi făcut multe fapte bune, dar spre sfârșitul vieții să fi căzut în necredință și necurăție. Aceștia se vor pierde. Ceea ce se are în vedere la judecată este starea cu care se duce omul din această lume. Starea de credință și de iubire față de Domnul nostru Iisus Hristos îi aduce omului fericirea, iar starea din care lipsesc acestea îi aduce pierzania. Starea de credință și de iubire care se cere nu înseamnă însă numai o simțire plăpândă, ci o stare întărită, încât omul acela aproape să nu mai poată să cadă din ea. Cu alte cuvinte, se cere ca omul să fi ajuns la virtuți, adică credința lui să nu-l fi mânat numai din când în când la câte o faptă bună, ci faptele bune, în toate privințele, să-i fi devenit deprinderi statornice.

Patimile alcătuiesc necurăția omului. Virtuțile, curația lui. Cu cât a dezrădăcinat mai mult patimile din el și cu cât a pus în locul lor mai mult virtuțile, cu atât e mai curat. Sau cu cât iese sufletul din trup mai înflăcărat de iubire față de Dumnezeu și de semenii săi, sau cu mai multă smerenie, cu atât e mai sigur că va merge la fericire, lângă Dumnezeu. Starea aceasta se poate câștiga uneori și numai spre sfârșitul vieții, printr-o căință cutremurătoare, ca în cazul tâlharului. Dar e bine ca omul să nu se lase în nădejdea aceasta, căci păcătuirea îndelungată îl face nesimțitor și anevoie va mai putea birui această nesimțire spre sfârșit.

Așadar, la judecată, Dumnezeu ia aminte la curăția sau la necurăția cu care te-ai dus de aici, căci numai dacă ești curat poți sta în preajma Lui, ești în stare să te apropii de curăția Lui. Dăm numai un citat din Teognost, în care se vorbește atât de nepățimire, cât și de smerenie: «Îți spun un cuvânt străin și nu te minuna: chiar dacă nu ai dobândit lipsa de patimi, pentru obișnuințele care, poate, te stăpânesc, dacă te afli în vremea ieșirii în adâncul smereniei, te vei înălța, nu mai puțin ca cel fără de patimi, mai presus de nori. Căci deși comoara celor nepățimitori s-a adunat din toate virtuțile, piatra prețioasă a smereniei e mai de preț decât toate. Ea nu prilejuiește numai împăcare de la Dumnezeu celui ce o are, ci și intrare împreună cu cei aleși în locașurile de nuntă ale împărăției Sale»²⁶⁵.

Dar în omul virtuos ia chip Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, căci fiecare virtute e o trăsătură a chipului Lui și se face cu puterile Lui. În omul virtuos Se arată tot mai bine Hristos care lucrează dinlăuntrul omului. Căci spune Sfântul Maxim Mărturisitorul: «Ființa virtuții din fiecare este Cuvântul lui Dumnezeu; căci ființa tuturor virtuților este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos»²⁶⁶. Sau, tot el spune că prin virtuți «Dumnezeu Se face neîncetat om în cei vrednici»²⁶⁷. La judecată, Domnul nostru Iisus Hristos va lua lângă Sine pe cei ce se vor înfățișa cu pecetea chipului Său pe ființa lor, pe cei ce vor fi devenit prin viața lor asemenea Lui²⁶⁸. Așa spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. 8, 29).

²⁶⁴ Ioan Carpatinul, *Una sută capete de mângâiere*, cap. 25, *Filocaliua*, IV, p. 130-131. Vezi și Isihie Sinaitul, *Cuvânt despre trezvie*, cap. 47, *Filocalia*, IV, p. 78 și Teognost, *op. cit.*, cap. 26, *Filocalia* IV, p. 258.

²⁶⁵ *Filocalia* IV, cap. 62, p. 270.

²⁶⁶ *Ambiguorum liber*, Migne, P. G., XCI, col. 1081.

²⁶⁷ *Răspuns către Talasie*, *Filocalia* III, p. 73.

²⁶⁸ Sf. Maxim spune că de aceea a venit Fiul lui Dumnezeu, ca să scoată iar la arătare în oameni chipul Său acoperit de patimi (Ambig., Migne, P. G., XCI, col. 1277).

337. Putem ști de la ce treaptă a virtuților sau a curăției sau a lipsei de patimi, în sus, merge cineva la rai, și de la ce treaptă în jos, merge cineva la iad?

Aceasta n-o putem ști întocmai. Dar e de crezut că dacă cineva s-a înălțat din ce în ce mai mult pe calea virtuții, acela merge la fericire și, dimpotrivă, dacă s-a coborât din ce în ce mai mult în necurăție, merge la iad.

338. Nu rămân vreunii într-un loc de mijloc, între rai și iad?

Nu. Pentru că nu există om care să se afle exact la mijloc între necurăție și virtute. Inima lui tot are o pornire principală, chiar dacă se mai mișcă uneori și altfel. Sau dacă ar fi un om cu totul nehotărât, acela n-ar fi vrednic de Dumnezeu.

339. Dar cei ce se duc în rai sau în iad sunt cu toții pe aceeași treaptă de fericire sau de chinuri?

Nu. Despre rai, Domnul nostru Iisus Hristos a spus: „*În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri*” (Ioan 14, 2). Iar despre cei din iad a spus: „*Iar sluga aceea care a știut voia Domnului sau și nu s-a pregătit, nici n-a făcut după voia lui va fi bătută mult; iar cea care nu a știut, dar a făcut cele vrednice de bătăi, va fi bătută puțin*” (Luca 12, 47-48).

340. În ce constă fericirea sufletelor din rai?

Noi nu ne putem da seama de felul și de mărirea acestei fericiri. Toată fericirea vine din petrecerea sufletului cu Dumnezeu, cu Sfinții Îngeri, cu Sfinții și Patriarhii, în lumina și în slava lui Hristos (Matei 8, 11; Luca 13, 28, 29; Evr. 12, 22, 23; Ioan 14, 3; Luca 16, 23; II Tim. 2, 12). Hristos, Care Se unește tainic încă din această viață cu cei credincioși, Își va face atunci vădită unirea Lui cu ei, putând fi văzut față către față, umplându-i de strălucire, de iubire și de cunoaștere, adică desăvârșindu-i (I Ioan 3, 2; 4, 16; I Cor. 13, 12). Atunci vor fi îndumnezeiți după har, adică vor cunoaște fericirea, strălucirea și toată lucrare și viața pe care o are Dumnezeu în Sine, după ființă, și se vor împărtăși de razele Soarelui dumnezeiesc. Nu va mai fi în ei nici o durere, întristare, trebuință, grijă, ci își vor fi găsit în Dumnezeu desăvârșită odihna și multumire (Apoc. 7, 16-17; Evr. 4, 3, 11).

341. Și în ce constau chinurile celor păcătoși?

Nici acestea nu ni se descriu de Sfânta Scriptură în înțelesul lor propriu, ci numai în icoane. Locul celor păcătoși se numește iad (Luca 16, 23), gheena (Matei 5, 22, 29, 30), departare de la fața lui Dumnezeu (Matei 7, 23), locul de chinuri, cuptorul de foc (Matei 13, 42-50), focul nestins (Matei 3, 12), iezerul de foc (Apoc. 19, 20), întunericul cel mai din afară (Matei 8, 12; 22, 13), adâncul (Luca 8, 31). Se poate spune că nefericirea aceasta e o viață în întunericul minții, departe de Hristos, „Lumina lumii”, o viață slăbănogită, o viață în moarte, departe de Hristos care e Izvorul vieții, o viață fără de iubire, căci Dumnezeu este iubire.

Toate puterile sufletului vor fi atunci înțepenite, căci osânda lui Dumnezeu va fi povara cea mai grea, sub a cărei apăsare păcătoșii își vor vedea toată slăbiciunea minții, a voinței și a simțirii, pe care au avut-o pe pământ.

Ei înșiși au făcut totul că să-și ruineze aceste puteri: puterea de a crede, puterea de a voi, puterea de a înțelege adevărul, puterea de a iubi pe Dumnezeu și pe semenii, puterea de a se însufleți pentru ce este bun. De aceea sufletul ajuns la chinuri nu mai poate face nimic pentru îndreptarea lui și deci pentru ieșirea de acolo. Așa tâlcuiește Teofilact al Bulgariei cuvintele de la Matei 22, 13: „*Legându-i mâinile și picioarele*”: «Căci în veacul de acum se poate face și lucra ceva, iar în cel viitor se leagă toate puterile de lucru ale sufletului și nu se poate face ceva bun spre ridicarea păcatelor»²⁶⁹. Așadar, „*plânsul și scrâșnirea dinților*” (Matei 22, 13) nu trebuie înțelese ca pricinuite de pocăință, ci de disperare. E disperarea neputinței de a schimba ceva în starea sufletului său.

Deci învățătura Bisericii romano-catolice despre purgatoriu, ca un foc curățitor de păcate, este cu totul greșită și de aceea noi nu o primim. Chinurile de acolo ar putea curăți sufletul numai dacă ar putea naște în el o pocăință, o înnoire. Dar am văzut că puterile sufletului sunt legate, sunt paralizate în iad. Se spune aceasta și în alte locuri ale Sfintei

²⁶⁹ *Tâlcuire la cap. 22 de la Matei, după Mărturisirea Ortodoxă, I, p. 64.*

Scripturi: „Și în iad cine Te va lăuda pe Tine?” (Ps. 6, 5) sau: „Nu cei morți Te vor lăuda pe Tine, Doamne, nici toți cei ce se pogoară în iad” (Ps. 113, 25).

342. Dar atunci, nu e nici o putință să scape vreunii din cei ce ajung la chinuri?

Este cu putință. Unii din ei pot scăpa de acolo prin rugăciunile Bisericii și ale fiecăruia dintre noi, precum și prin milosteniile noastre pentru ei. În Sfânta Scriptură se pune mare preț pe rugăciunea unora pentru alții. Sfântul Apostol Pavel spune: „Vă îndemn, deci, înainte de toate, să faceți rugăciuni, cereri, fângăduințe, mulțumiri pentru toți oamenii” (I Tim. 2, 1). Iar Sfântul Iacov spune: „Mărturisiți-vă unul altuia păcatele și vă rugați unul pentru altul ca să vă vindecați. Că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (5, 16). Sfântul Apostol Pavel cere să se facă rugăciuni și pentru el (Efes. 5, 19). Dar dacă folosesc rugăciunile noastre semenilor noștri vii, de ce n-ar folosi și celor morți, odată ce ei trăiesc cu sufletul și odată ce același Dumnezeu le ascultă și pe unele și pe altele? La mărturisirile acestea indicate se adaugă și unele mărturii directe din Vechiul Testament. Astfel, în II Mac. 12, 42-45 se aduce jertfă pentru ostașii morți și apoi se zice: „Drept aceea, sfânt și cucernic gând a fost, că a adus jertfă de curăție pentru cei morți ca să se slobozească de păcat” (v. 46). Iar în Baruh se spune: „Doamne atotțitorule, Dumnezeul Lui Israil, auzi rugăciunea celor ce au murit ai lui Israil... Nu îți aduce aminte de nedreptățile părinților noștri...” (3, 4, 5). În chipul cel mai limpede vorbește de aceste rugăciuni întreaga Sfânta Tradiție, începând din primele timpuri ale Bisericii, cum arată Sfintele Liturghii. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că, chiar Apostolii au rânduit să se facă la Liturghie pomenire de cei morți: «Nu degeaba au rânduit Apostolii să se facă asupra Tainei celei înfricoșate pomenirea celor plecați. Știau că mult le folosește, multă binefacere aduce celor mulți. Când stă poporul, plinătatea preoțească, cu mâinile întinse și în față stă jertfă înfricoșată, cum nu vor îndupleca pe Dumnezeu cei adormiți? Dar aceasta numai pentru cei plecați în credință»²⁷⁰.

343. Pot fi scoase sufletele din iad?

Da. Deoarece nu se spune nicăieri că sufletele se pot mântui prin suferințele purgatorului, dar se spune limpede: 1) că Jertfa răscumpărării e pentru toți, vii și morți, și 2) că Dumnezeu are puterea să scoată sufletele din iad, nu omul (Rut 2, 20; III Regi 2, 6; Ps. 48, 16; Matei 12, 32; Rom. 14, 9; I Cor. 15, 19; I Tim. 2, 6; Evr. 9, 22; I Ioan 2, 2 și Apoc. 1, 18). Puterea și iertarea lui Dumnezeu, Care împlinește „orice” vom cere de la El (Marcu 11, 24; Ioan 14, 13), sunt fără margini, iar bunătatea Lui e atât de mare, că numai El poate schimba osânda veșnică a omului.

344. Se poate ști sigur de un suflet că va fi scos de la chinuri datorită rugăciunilor Bisericii și ale celor vii?

Nu. Întâi, pentru că nu se cunoaște care e starea în care s-a dus un suflet de aici. Al doilea, pentru că Biserica nu scoate cu de la sine putere un suflet de la chinuri, cum se laudă papa de la Roma că face cu sufletele din purgatoriu. Căci asupra sufletelor de acolo singur Dumnezeu are putere. Biserica se roagă numai lui Dumnezeu, ca El să facă aceasta și nădăjduiește tare în mila și atotputernicia Lui. Căci noi știm că Dumnezeu ne cere să iubim pe semenii noștri și privește cu plăcere la această iubire a noastră. Și nu e faptă mai mare de iubire decât să ne rugăm unii pentru alții. Rugăciunea Bisericii găsește cu atât mai mare ascultare la Dumnezeu, cu cât în rugăciunea ei se împletesc glasurile Sfinților din cer cu ale credincioșilor de pe pământ și însuși glasul Maicii Domnului. «Biserica e într-o nesfârșită rugăciune pentru mădularele sale: se roagă pentru noi toți Îngerii și Apostolii și Mucenicii și Patriarhii și cea mai presus de toți, Maica Domnului nostru, și această sfântă unire e viața Bisericii». În rugăciune se arată dragostea și crește dragostea și unirea tuturor întreolaltă. Rugăciunea, după cum zice scriitorul creștin Homiakov, din care am citat și mai înainte, este sângele Bisericii.

Iar Cel ce întreține această dragoste, din care izvorăște rugăciunea de obște a tuturor pentru fiecare și a fiecăruia pentru toți, e Dumnezeu. Căci unde e iubire, acolo e Dumnezeu.

²⁷⁰ Omilia 3 la Filipeni.

Dar dacă Dumnezeu îndeamnă la orice rugăciune din iubire și El o încălzește (Rom. 8, 26), desigur ca El ne dă și El ne încălzește și rugăciunea pentru cei morți. Și atunci nu va găsi această rugăciune ascultare la El? Căci El însuși a zis: „*Toate câte cereți, rugându-vă, să credeți că veți lua și va fi vouă*” (Marcu 11, 24). Rugăciunea pentru morți este, așadar, nu numai un semn și o întărire a iubirii, ci și o probă a credinței. Căci tot Mântuitorul zice: „*De poți crede, toate sunt cu puțință credinciosului*” (Marcu 9, 23).

Se poate spune că credința tare și iubirea stăruitoare a Bisericii se revarsă ca un val de putere peste păcătosul din iad, izbutind, când binevoiește Dumnezeu să-și adauge și mila Sa deosebită, ceea ce nu poate păcătosul prin sine însuși: o reînnoire a puterilor sale amorțite.

345. Nu se poate ști măcar în general care păcătoși se pot folosi de rugăciunile Bisericii?

Am văzut că Sfântul Ioan Gură de Aur spune că rugăciunile ajută numai celor adormiți în credință. La Proscomidie (la Sfânta Liturghie), se pomenesc toți cei adormiți «Întru nădejdea învierii și a vieții de veci». Se poate spune deci că rugăciunile folosesc numai sufletelor aceluia care au plecat de aici nu de tot moarte, ca mădulare ale Bisericii, ci având în ele o anumită credință ca rădăcină a virtuților și oarecare silințe de a o dezvolta în virtuți; celor ce au săvârșit, așadar, unele fapte bune ca început al virtuților și al slăbirii patimilor, dar nu au făcut binele așa de statornic, sau așa de mult timp, încât să fi ajuns la deprinderi bune sau virtuți care să cumpănească asupra patimilor. Cu alte cuvinte, rugăciunile folosesc celor ale căror puteri nu s-au ruinat slujind numai patimilor, ci au avut și o oarecare obișnuință a binelui, cu care s-au dus de aici. Ele folosesc chiar și celor ce n-au dus o viață de credință și n-au avut fapte bune, dar la sfârșitul vieții au găsit puterea să se caiască, însă nu așa de cutremurător ca să li se prefacă ființa dintr-o dată și întregime, ca a tâlharului de pe cruce, în care caz s-ar fi dus în rai. Mitropolitul Nicolae al Crutitelor spune: «Domnul nostru Iisus Hristos este atât de milostiv că nu lasă fără iubirea Lui de oameni nici acele suflete greșite, care stau înaintea Lui cu credință slabă și numai cu începuturi de credință, sufletele care nu-și întăresc credința și nici nu se pocăiesc în timpul vieții lor pământești. Prin rugăciunile Bisericii, prin puterea Jertfei celei nesângeroase, aduse pentru acești răposați, prin milosteniile date pentru ei, li se ușurează soarta. Acești păcătoși nu sunt lipsiți de nădejdea iertării și a bunurilor veșnice».

346. Cum se face că rugăciunile Bisericii pot ajuta unora să se mântuiască de chinuri înainte de judecata din urmă?

Aceasta se datorește faptului că chinurile ce le suportă păcătoșii după moarte și înainte de învierea cu trupurile nu sunt definitive că după judecata din urmă, ci provizorii, ca să se lase omenirii din Biserică prilejul să se întărească în dragoste prin rugăciunile pentru cei morți, care nu se mai pot ajuta ei singuri, ci sunt ajutați prin dragostea altora. Chinurile dinainte de judecata din urmă nu sunt nici definitive, nici așa de mari ca cele de după aceea judecată, când vor fi răbdate și în trup.

347. Tot provizorie este și starea de fericire a sufletelor dreptilor înainte de judecata din urmă? Și tot de un grad mai mic?

Da. De aceea ele, deși primesc o anumită fericire îndată după moarte, fericirea deplină o așteaptă să li se dea abia după judecata din urmă. Sfântul Grigorie Teologul, fericind pe fratele său mort, Chesarie, «Că intră în cer și se înfățișează Marelui Împărat și se umple de lumina de acolo», adaugă că «sufletul iubitor de Dumnezeu privește și gustă cu închipuirea fericirea ce o va primi de-abia după învierea trupului»²⁷¹.

348. Avem noi acum vreo legătură cu sufletele dreptilor din cer?

Da, este o strânsă legătură de iubire și de rugăciune între ei și noi. Ne rugăm cu ei, slăvim pe Dumnezeu împreună cu ei. Facem parte din același Trup tainic al Domnului, din Biserică, trăind o viață duhovnicească comună. Deși ei alcătuiesc *Biserica biruitoare* din cer, iar noi cea *luptătoare* de pe pământ, acestea două nu sunt despărțite, ci unite. E o neconțință

²⁷¹ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântarea 7*, Migne, P. G., XXXV, col. 781. La fel Fotie, vezi Andrușos, *Dogmatica*, p. 446.

trecere de la una la alta. Sfinții sunt cu puterea lor printre noi. Precum stăm în legătură cu Domnul nostru Iisus Hristos, măcar că e nevăzut, așa stăm și cu Sfinții din cer. Sfântul Apostol Pavel zice: „*V-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi născuți care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți*” (Evr. 12, 22-23). Iar Fericitul Augustin spune: «Sufletele credincioșilor care au murit nu sunt despărțite de Biserică... ele sunt mădulare ale lui Hristos»²⁷².

Această legătură prin mijlocirea Bisericii între noi și Sfinți, precum și legătura noastră cu sufletele celor adormiți, se numește Comuniunea Sfinților. De ea amintește Simbolul Apostolic care datează din primele veacuri ale Bisericii.

349. Avem temeuri să credem că Sfinții mijlocesc pentru noi prin rugăciunile lor?

Da. Mai întâi pentru că fiind încă în viață, ei s-au rugat pentru noi. Sfântul Apostol Pavel scrie filipenilor: „*Mulțumesc Dumnezeului meu ori de câte ori îmi amintesc de voi, căci totdeauna, în toate rugăciunile mele, mă rog pentru voi toți cu bucurie*” (Filip. 1, 3-4; II Cor. 13, 9; Efes. 1, 16-18; 3, 14-21; I Tes. 1, 2-3; II Tes. 1, 1-11; II Tim. 1, 3).

Strădania lor cea mai mare în viață a fost să ajute cât mai mulți oameni să se mântuiască. Ceea ce îi făcea pe ei sfinți era o dragoste mistuitoare față de Dumnezeu și de oameni. Dragostea lor față de oameni și preocuparea de a aduce pe cât mai mulți la Dumnezeu n-a încetat nici după mutarea lor de aici. Dimpotrivă, fiind mai aproape de Hristos, și puterile lor sufletești crescând, dragostea lor de oameni a crescut și ea. Mântuitorul spune că „*bucurie se face înaintea Îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcatos care se pocăiește*” (Luca 15, 10). Cu cât mai mare bucurie vor avea astfel Sfinții, care sunt mai legați de oameni, având aceeași fire? Mai ales că ei se bucură de ceea ce Se bucură și Domnul nostru Iisus Hristos, iar bucuria cea mai mare a Lui este mântuirea noastră. Mântuitorul însuși „*Se roagă pentru noi*” (Rom. 8, 34), după cum Se roagă și Duhul (Rom. 8, 26-27). Oare nu vor face și Sfinții la fel, ca să facă bucurie lui Dumnezeu? Vor sta nepăsători când Iisus Se roagă pentru noi, când aduce Jertfa nesângeroasă pentru noi, când lasă cele 99 de oi și aleargă să mântuiască pe cea pierdută? (Matei 18, 11-14).

Cu siguranță că se vor ruga și Sfinții, mai ales că știm că și îngerii nu se bucură numai pentru mântuirea unui suflet pierdut, ci, fiind pururea înaintea lui Dumnezeu, se și roagă pentru el. Căci așa trebuie să înțelegem cuvintele Mântuitorului: „*Căutați să nu defaimați pe vreunul dintre acești mai mici, că zic vouă: că Îngerii lor, în ceruri, văd dururea fața Tatălui Meu care este în ceruri*” (Matei 18, 10). Mântuitorul a voit să arate că Îngerii acelora nu stau degeabă în fața lui Dumnezeu, ci stau spre folosul lor, căci îndată adaugă că Fiul Omului a venit să mântuiască pe cel pierdut și dă ca exemplu parabola cu oaia cea pierdută (Matei 18, 11-14).

Dar în afară de mărturiile acestea pentru rugăciunile Sfinților, Sfânta Scriptură cuprinde mărturii și mai lămurite despre ele. În Apocalipsă se spune: „*Și când a luat cartea, cele patru ființe și cei douăzeci și patru de bătrâni au căzut înaintea Mielului, având fiecare alăută și cupe de aur pline de tămâie, care sunt rugăciunile sfinților*” (5, 8). Iată, așadar, pe Sfinții din cer înfățișând înaintea tronului ceresc rugăciunile sfinților de pe pământ. Iar prin sfinții de pe pământ se înțelegeau pe vremea Apostolilor toți membrii Bisericii (Col. 1, 4; Efes. 1, 1). Rugăciunea sfinților din cer este folosită de membrii Bisericii de pe pământ când aceștia din urmă se roagă și ei, adică atunci când rugăciunea sfântului din cer însoțește rugăciunea celui de pe pământ, deci când acesta nu stă nepăsător.

Mai aducem aici trei temeuri cu privire la rugăciunile Sfinților pentru noi. Primul: Toate ființele cuvântătoare din cer și de pe pământ trebuie să aducă „*Pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor, care Preaslăvesc numele Lui*” (Evr. 13, 15). Sfinții din

²⁷² De Civitate Dei, X, Migne, P. L., LXI, col. 674.

cer nu lipsesc de la aceasta jertfă neconținută a rugăciunii adusă lui Dumnezeu (Apoc. 4, 10, 11).

Al doilea: În Biserică toate mădulele luptă pentru mântuirea, pentru sfințirea tot mai deplină și a celorlalte mădule. E o împreună-lucrare a tuturor, puterea de la unele trecând la celelalte, slăbiciunile unora fiind purtate și de celelalte, ca să crească tot trupul lui Hristos (Efes. 4, 11-12, 15-16; Rom. 12, 4-13). Nu pot fi socotiți sfinții ca niște mădule nelucrătoare în Biserică, ca niște mădule amorțite. Iar lucrarea lor numai aceasta poate fi: rugăciunea și stăruirea pentru creșterea tuturor mădulelor trupului Domnului.

Al treilea: Sfinții se roagă pentru noi și sunt ascultați (Fac. 20, 7; Iov 42, 8; I Regi 7, 9; Ier. 15, 15; Iacov 5, 16; II Petru 1, 13-15; Apoc. 8, 3-4).

Ei sunt proslăviți (Rom. 2, 10); vor judeca lumea (I Cor. 6, 2); sunt iubiții lui Dumnezeu (Dan. 10, 19).

350. Simțim noi trebuință și de rugăciunile Sfinților ca să fim ascultați de Dumnezeu? Nu ajung rugăciunile noastre?

Dumnezeu a lăsat ca sfinții să se roage pentru noi nu pentru că n-ar auzi rugăciunile noastre, când se fac singure, așadar nu pentru că El are trebuință de ele, ci noi. Pe de o parte rugăciunile noastre se încălzesc când știm că și alții se roagă cu noi și pentru noi, iar dragostea noastră față de ei crește, ca să răspundă dragostei lor. Rugăciunile unora pentru alții sunt un semn și un mijloc de sporire a dragostei, a unirii între mădulele Bisericii. Pe de altă parte noi ne smerim când ne dăm seama că avem trebuință și de rugăciunile altora. Și e bine să nu fim mândri când ne rugăm socotind că n-avem trebuință de nimeni ca să fim ascultați de Dumnezeu, că suntem tot așa de vrednici să fim ascultați de El ca oricare altul, că ne ajung rugăciunile noastre. De aceea spunem că rugăciunile noastre se înalță prin rugăciunile sfinților până la Dumnezeu, pentru că rugăciunea noastră însăși a devenit mai caldă, mai simțită, mai pătrunzătoare, mai smerită. Această încălzire a noastră se datorește și faptului că puterea și simțirea cu care se roagă Sfântul pătrunde într-un chip tainic și în inima noastră, scoțând-o din amorțire.

351. În ce chip se mai arată legătura noastră cu sfinții?

În aceea că nu numai Sfinții își arată dragostea lor față de noi rugându-se pentru noi, ci și noi ne arătam dragostea noastră față de ei, pe de o parte cerându-le aceste mijlociri, pe de alta, cinstindu-i pentru faptele lor și pentru desăvârșirea la care au ajuns și luându-i ca pildă. Dar această cerere de mijlocire și actele de cinstire sunt amestecate. Când îi cinstim ne și rugăm lor să mijlocească pentru noi, și când ne rugăm lor, pentru mijlocire, îi și cinstim laudând faptele și sfințenia lor. Toată această cinstire se mai numește și închinare.

352. Dar rugăciunea și închinarea nu se cuvin numai lui Dumnezeu? Nu dăm, așadar, oamenilor ceva ce se cuvine numai lui Dumnezeu?

Nu. Căci alta e rugăciunea și închinarea ce se dă lui Dumnezeu. Sfinților ne rugăm numai ca să mijlocească la Dumnezeu. Chiar când ne dau și ei ceva, ne dau prin puterea lui Dumnezeu care e în ei și potrivit cu voia lui Dumnezeu pe care ei o împlinesc când ne dau acel bun, așa cum Apostolii au făcut minuni cu puterea și cu voia lui Dumnezeu. Deci când le cerem Sfinților mijlocirea (Fapte 9, 32-42; 20, 9-11; 28, 3-9) sau ajutorul, tot pe Dumnezeu Îl slăvim. Pe Dumnezeu Îl rugăm ca El însuși să ne dea de la Sine tot ce cerem, ca Acela care este izvorul tuturor bunurilor.

Cât privește cinstirea sfinților, deși se numește uneori și închinare, ea se deosebește de închinarea data lui Dumnezeu. Când vrem să arătăm și în cuvinte deosebirea, spunem că pe sfinți îi cinstim (dulie, venerare), iar lui Dumnezeu Îi slujim (latră, adorare, închinare). Pe sfinți îi cinstim ca pe niște oameni care ne-au dat pildă de slujire lui Dumnezeu, și pentru aceasta Dumnezeu i-a cinstit și stau aproape de Dumnezeu. Lui Dumnezeu Îi slujim ca Aceluia ce e Stăpânul atotputernic și Făcătorul nostru, de la Care avem totul, primim totul și atârnăm întru totul.

O scriere de la începutul Bisericii, Martiriul Sfântului Policarp, spune: «Noi ne închinăm lui Hristos pentru că e Fiul lui Dumnezeu; cât despre martirii care sunt ucenicii și

următorii Domnului, le mărturisim iubirea care li se cuvine din pricina cinstei fără seamăn pe care au adus-o Împăratului lor».

353. Avem temeuri în Sânta Scriptură pentru aceste cereri de măjlocire și pentru cinstirea sfinților?

Da, avem. Am văzut că însuși Sfântul Apostol Pavel cere, în nenumărate rânduri, creștinilor să se roage pentru el. Cu atât mai mult vom cere noi sfinților astfel de rugăciuni pentru noi.

Cât despre cinstire, în Faptele Apostolilor se spune ca temnicerul din Filipi „*cerând Lumina, s-a repezit înlăuntru și, tremurând de spaimă, a căzut înaintea lui Pavel și a lui Sila*” (16, 29). În Vechiul Testament citim că ucenicii proorocilor, în urma unei minuni a lui Elisei, au zis: „*Duhul lui Ilie s-a odihnit peste Elisei. Și au venit înaintea lui Elisei și i s-au plecat până la pământ*” (IV Regi 2, 15). Închinarea ce se dă în aceste locuri sfinților se datorește faptului că puterea lui Dumnezeu sălășluiește în ei. Deci tot spre Dumnezeu se înalță cugetul celui care se închină.

Dacă e cu dreptate să li se dea o asemenea cinstire sfinților cât sunt pe pământ, cu atât mai mult li se cuvine aceasta după ce, prin moarte, sunt sălășluiți în preajma și în lumina Împăratului tuturor. O spune însuși Sfântul Apostol Pavel: „*Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința*” (Evr. 13, 7).

Un temei pentru cinstirea sfinților din ceruri e și cinstirea ce li se dă Îngerilor, asemenea cu care au ajuns sfinții. „*Și a căzut Iosua cu fața la pământ și s-a închinat Lui și a zis: Stăpâne, ce poruncești slugii Tale?*” (Iosua 5, 14). Iar când părinții lui Samson au adus o jertfă, „*Și când a început a se înălța flacăra de la jertfelnic spre cer, îngerul Domnului s-a ridicat cu flacăra de pe jertfelnic. Văzând aceasta, Manoe și femeia lui au căzut cu fața la pământ*” (Jud. 13, 20).

354. Nu cumva umbrim, prin această cinstire a sfinților, slava care se cuvine numai lui Dumnezeu?

Nu. Întâi, pentru că am văzut că ea e cu totul deosebită de slujirea ce o aducem lui Dumnezeu. Apoi, pentru că Însuși Dumnezeu le-a dat lor cinstire, îmbrăcându-i în slava Sa, și ne-a poruncit și nouă să-i cinstim. Deci cinstea ce o dăm sfinților trece oarecum tot asupra lui Dumnezeu. „*Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una, suntem*” (Ioan 17, 22). Sau: „*Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapadă de voi, de Mine se leapadă*” (Luca 10, 16). Sau: „*Cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește și cel ce Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cel ce primește prooroc în nume de prooroc, plata proorocului va lua; și cel ce primește pe un drept în nume de drept, răsplata dreptului va lua*” (Matei 10, 40-41). Deci, dacă cinstim pe sfinți pentru sfințenia lor, răsplata lor o vom lua. Apoi, sfinții sunt numiți de Sfânta Scriptură „prieteni” ai lui Dumnezeu. Așa numește Domnul nostru Iisus Hristos pe Apostoli (Ioan 15, 14), așa e numit Avraam (Iacov 2, 23). Iar Sfântul Apostol Pavel îi numește pe Efeseni „*Casnici ai lui Dumnezeu*” (Efes. 2, 19).

Cinstea ce le-o dă Mântuitorul Apostolilor este așa de mare, că-i va face părtași la judecata lumii: „*Adevărat zic vouă, că voi, cei ce Mi-ați urmat Mie, la înnoirea lumii, când Fiul Omului va șede pe scaunul Slavei, veți șede și voi pe cele douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel*” (Matei 19, 28).

355. Avem vreun folos din aceasta cinstire a sfinților?

Avem un mare folos. Dacă e de folos pentru creșterea duhovnicească a omului ca el să fie așa de smerit, încât să socotească pe fiecare semen mai bun decât el (Matei 20, 26)²⁷³, cum nu s-ar păgubi el, uitând de această smerenie, dacă ar socoti că sfinții nu sunt mai buni decât el și nu trebuie să-i cinstească? Așa s-au smerit toți sfinții cât au trăit pe pământ, plecându-se în fața celui mai neînsemnat om și cu siguranță că cinstea ce le-o aduce nu-i face să uite de

273 Sf. Simion Noul Teolog, *Capete practice și teologice*, în Filocalia greacă, ed. Atena, 1893, vol. II, p. 165, cap. 114.

această smerenie. Prin întrecere în smerenie și iubire, unii față de alții, cresc cu duhul toți membrii Bisericii. Dar cinstind pe sfinți, noi ținem în același timp neconținut în fața ochilor noștri pilda vieții lor, care ne ajută să ne îmbunătățim mereu viața noastră.

356. Pe Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului, o cinstim la fel ca pe sfinți?

Nu. Pe *Maica Domnului o cinstim mai mult decât pe toți sfinții și îngerii*. Dar, totuși, nu-i aducem slujire ca lui Dumnezeu. Cinstirea ce se dă ei se numește prea-cinstire (supravenerare). Ei i se cuvine aceasta *prea-cinstire*, pentru că e Maica lui Dumnezeu, nu numai o „prietenă” a Lui, ca ceilalți sfinți. De aceea se spune în cântarea bisericească (Axionul): «Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită fără de asemanare decât serafimii».

Ca e mai presus de sfinți și de îngeri se arată de acolo că și îngerii și oamenii i se închina. Așa i s-a închinat îngerul Gavriil la Buna Vestire (Luca 1, 28-29). La fel i s-a închinat Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul (Luca 1, 40-43). Însăși Sfânta Fecioară spune despre sine ca o vor ferici toate neamurile, așadar și sfinții care se înalță din neamuri: „*Ca iată de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Ce puternic*” (Luca 1, 48-49).

357. Prin ce ne mai arătăm cinstirea ce o dăm sfinților, în afară de rugăciunile prin care le cerem mijlocirea și-i lăudăm?

Biserica își arată cinstirea față de sfinți și prin rânduirea unor zile cu numele lor, când sunt lăudați prin cântări și rugăciuni deosebite, împletite în slujba adusă lui Dumnezeu, prin închinarea unor biserici în cinstea lor, prin obiceiul creștinilor de a-și lua numele vreunuia dintre ei, prin cinstirea icoanelor și a moaștelor lor.

358. Care sunt temeiurile cinstirii moaștelor sfinților?

Sfinții, cât au fost pe pământ, au avut în ei harul Duhului Sfânt într-o măsură foarte mare, făcând adeseori minuni, cu ajutorul lui. Harul acesta îl au în sufletul lor într-o măsură mai mare și în viața cerească la care s-au dus. Dar precum sfântul poate sta în legătură cu oamenii care se roagă lui, ajutându-i în chip minunat, cu atât mai mult păstrează el însuși o anumită legătură cu trupul său, care a fost și el locașul Duhului Sfânt, precum spune Apostolul: „*Au nu știți că trupul vostru este templu Duhului Sfânt, care este în voi?*” (I Cor. 6, 19).

Sfânta Scriptură ne spune despre minuni făcute prin trupurile sfinților cât traiau pe pământ, mărturisind despre puterea ce era în ele. O femeie s-a vindecat de curgerea sângelui numai prin atingerea de haina Mântuitorului (Luca 8, 43-44; Matei 14, 36; 9, 21). Și mulți oameni se vindecau numai atingându-se de ștergarele purtate de Apostolul Pavel (Fapte 19, 11, 12), iar alții, numai prin trecerea umbrei lui Petru peste ei (Fapte 5, 15). Cum că trupul sfântului și după moarte are putere vedem din Vechiul Testament, unde oasele proorocului Elisei învie un mort (IV Regi 13, 21).

Biserica a cinstit din primele timpuri osemintele mucenicilor, aducându-le cu grijă și zidind altarele bisericilor peste ele, iar mai târziu îngrijindu-se ca în altarul fiecărei biserici, că și în Sfântul Antimis de pe altar, să se pună o părticică din Sfântele moaște, ceea ce se face până azi.

Epistola Bisericii din Smirna despre martiriul Sfântului Policarp, episcopul acelei cetăți († 166), spune: «Noi am strâns osemintele lui ca pe un odor mai scump decât aurul și decât pietrele scumpe și le-am așezat unde se cuvine: aici ne vom aduna cu bucurie și Domnul ne va da nouă să sărbătorim ziua nașterii sale celei mucenicești, spre cinstirea biruinței sale și spre întărirea altor luptători»²⁷⁴, puterea minunată din moaște se arată și în faptul că nu putrezesc.

Se înțelege că și cinstirea sfântelor moaște se îndreaptă tot spre Dumnezeu, a Cărui putere sălășluiește în ele. «Cinstim moaștele mucenicilor ca să adorăm dumnezeiește pe Acela ai Cărui ucenici sunt și cinstim pe slujitori în așa fel încât cinstirea lor să treacă asupra Stăpânului, Care a zis: „Cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește”»²⁷⁵.

274 Eusebiu al Cezareii, *Istoria bisericească*, IV, 15.

275 Fer. Ieronim, *Epistola către Presbiterul Ruperiu*, 37, I.

359. Dar temeiurile cinstirii icoanelor care sunt? Și care este înțelesul cinstirii lor?

Sfânta Scriptură oprește închinarea la chipuri cioplite și la alte asemănări văzute (Ies. 20, 4; Lev. 26, 1; Deut. 5, 8; Fapte 17, 29). Dar prin această oprește numai închinarea întemeiată pe socotință că chiar aceste chipuri sunt cinstite ca dumnezei, adică oprește închinarea la idoli. Nu oprește, însă, cinstirea unor semne și înfățișări ale lui Dumnezeu și ale sfinților, când această cinstire nu rămâne la materia din care sunt făcute, ci duce gândul la Dumnezeu sau la Sfântul cel închipuit prin ele. Am văzut cinstirea ce se dădea unor brăie și ștergare purtate de Apostolul Pavel. În Vechiul Testament ni se spune despre doi heruvimi sculptați, așezați deasupra chivotului, sau brodați în perdeaua din fața chivotului sau în covoarele din locașul sfânt (Ies. 25, 18-22; 26, 32 etc.). Înaintea lor se tămâia și se făceau închinăciuni (Iosua 7, 6; Ies. 30, 1, 7, 8). Precum ne ajutăm de cuvânt ca să ne ridicăm la cele mai presus de cuvânt, așa ne folosim de icoană ca să ne ridicăm la cele mai presus de icoana. Și precum Dumnezeu vrea ca auzul nostru să se sfințească prin cuvinte curate, așa vrea ca și văzul nostru să se sfințească prin icoane cuvioase, ca prin amândouă aceste simțuri superioare să se scurgă în suflet gânduri curate.

360. Până când va ține starea provizorie a sufletelor în rai și în iad?

Până la sfârșitul lumii, la învierea cea de obște cu trupurile, la venirea a doua a Domnului și la judecata din urma.

361. Toate acestea vor fi deodată?

Da. Deodată, sau așa de repede una după alta, că nu va fi nici o pauză între ele. Deși venirea Domnului este în rândul al treilea, ea va pricinui pe toate celelalte de mai înainte.

362. Când vor fi toate acestea?

Timpul venirii a doua a Domnului și toate câte se vor întâmpla când va veni sfârșitul lumii nu ni s-a descoperit. „*Iar de ziua și ceasul acela, nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl singur*” (Matei 24, 36). Mântuitorul ne cere să priveghem tot timpul, deoarece va veni pe neașteptate: „*Veni-vă stăpânul slugii aceleia în ziua în care nu se așteaptă și în ceasul pe care nu-l cunoaște*” (Matei 24, 50). „*Drept aceea privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul în care Fiul Omului va veni*” (Matei 25, 13; vezi și Matei 24, 42, 44; I Tes. 5, 2, 3; II Petru 3, 3-10).

363. Nu ni s-au dat nici măcar semne, după care să se cunoască apropierea sfârșitului?

Da. În Sfânta Scriptură sunt arătate unele semne care vor premerge sfârșitul. Acestea sunt: 1) predicarea Evangheliei la toate popoarele (Matei 24, 14); 2) convertirea poporului iudeu (Rom. 11, 15-26); 3) ivirea lui Antihrist (II Tes. 2, 3-11; I Ioan 2, 18), omul nelegiurii (II Tes. 2, 1-10), sau „fiara” (Apoc. 13, 1-18), lucrând împreună cu uneltele sale, prooroci și hristoși mincinoși, tot felul de semne, prin puterea satanei, ca să amăgească pe oameni. Ei vor prigoni cu toată furia pe cei aleși ai Domnului (Matei 24, 5, 11); 4) venirea lui Ilie și a lui Enoh (Apoc. cap. 11); 5) înmulțirea fărâdelegii și răcirea iubirii între oameni (Matei 24, 10, 12); înmulțirea războaielor și a veștilor de războaie (Matei 24, 6-7); ivirea unor nenorociri, ca foamete, ciumă etc. (Matei 24, 8); mari tulburări în toată firea, ca eclipse de soare și de luna, căderi de stele, cutremure etc. (Matei 24, 29); 6) arătarea pe cer a „semnului Fiului Omului” (Matei 24, 30), adică a Sf. Cruci.

Dar semnul Crucii pe cer mai degrabă va însoți venirea Domnului decât o va premerge, iar convertirea poporului iudeu, ivirea lui Antihrist și predica lui Ilie și Enoh sunt lucruri tainice, al căror înțeles exact nu poate fi cunoscut.

Celelalte semne care rămân sunt de așa fel, că nu se poate spune pe temeiul lor, în chip sigur, când va fi sfârșitul. Cei care s-au apucat să facă socoteli și să dea soroace hotărâte s-au înșelat amarnic. Tulburări, greutăți și războaie au fost adeseori în lume și noi nu știm care poate fi gradul lor ultim de dezvoltare, încât să putem spune că gradul acesta sau acela e ultimul și după el vine sfârșitul.

364. Vor învia deodată, atât dreptii cât și păcătoșii?

Da. Sfânta Scriptură ne spune că un singur seceriș va fi și pentru grâu și pentru neghină (Matei 13, 30, 42-43); că o singură dată vine Mirele pentru toate fecioarele (Matei 25,1-13); că o singură dată va veni Stăpânul să ceară socoteală tuturor lucrătorilor trimiși în vie (Matei 21, 33-41); că în același timp va cere socoteală pentru talanții încredințați (Matei 25, 14-30); și, în chip limpede, că deodată îi va aduna pe toți la judecată, și pe cei buni și pe cei răi (Matei 25, 31-46). Toți vor învia într-o clipă „când trâmbița cea de apoi va suna” (I Cor. 15, 52; I Tes. 4, 16).

365. Dar cu trupurile celor ce vor fi atunci pe pământ ce se va întâmpla?

Se vor schimba și ele, într-o clipă, în trupuri înviate, ca și când ar fi trecut și ele prin moarte. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Iată taină zic vouă: că nu toți vom adormi, dar toți ne vom schimba deodată, într-o clipeală de ochi, la trâmbița cea de apoi; pentru că va trâmbița și morții vor învia nesticăcioși, iar noi ne vom schimba*” (I Cor. 15, 51-52).

366. Cum va fi trupul înviat, față de cel pe care îl avem acum?

Trupul înviat va fi tot cel pe care îl avem acum, după forma și materia lui, pentru ca chiar trupul cu care am săvârșit cele bune sau cele rele să se împărtășească de fericire sau de osândă. Dar va fi altfel. Să ne gândim cum trupul omului la diferite vârste e același, nu altul, dar altfel. Cu atât mai mult va fi trupul înviat. Sf. Apostol Pavel spune următoarele însușiri ale trupului înviat însușirilor trupului pe pământ: 1) trupul înviat va fi *nesticăcios*, pe când cel pământesc e stricăcios; 2) trupul înviat va fi *întru slavă*, pe când cel pământesc e întru necinste; 3) trupul înviat va fi plin de *putere*, pe când cel pământesc este supus slăbiciunii; 4) trupul înviat e duhovnicesc sau străbătut de Duh de viață făcător, pe când cel pământesc e trup sufletesc, străbătut numai de suflet. Poate numele de trup ceresc, ce i-l dă Sfântul Apostol Pavel trupului înviat, înseamnă toate acestea, spre deosebire de trupul pământesc, care înseamnă toate cele contrare. Iar însușirea nemuririi poate e tot una cu aceea a nesticăciunii (I Cor. 15, 40-54). Totuși, uneori stricăciunea înseamnă altceva: lipsa de trebuințe materiale, prezența poftei, a durerii, a plăcerii. Având aceste însușiri, cei ce înviază „*nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer*” (Matei 22, 30).

367. Trupurile înviate ale păcătoșilor vor avea și ele aceste însușiri?

Trupurile înviate ale păcătoșilor vor avea numai însușirea nesticăciunii sau a nemuririi, ca să poată răbda chinurile în vecii vecilor. Celelalte însușiri nu le vor avea.

368. Ce se mai poate spune despre însușirile trupurilor înviate ale celor dreپți?

Despre aceste însușiri Sfânta Scriptură nu spune mai multe. Dar mai spun unele lucruri Sfinții Părinți, tălmăcind cele spuse de Sfânta Scriptură. Ei spun că, prin înviere, Dumnezeu redă iarăși oamenilor dreپți trupul ce l-au avut la început: nesticăcios, lipsit de slăbiciuni (de pofte dobitocești) și nemuritor²⁷⁶.

Învierea va fi ultimul inel din lucrarea de ridicare a omului din starea în care l-a coborât păcatul.

Toate celelalte însușiri ale trupului înviat se datoresc faptului ca el este îndumnezeit, că Duhul Sfânt locuiește în el și-l umple de slavă și Hristos îi este și mâncare și băutură, odihnă și putere. Sf. Grigorie Palama spune: «Trupul fiind duhovnicesc și văzând duhovnicește, va vedea în chip duhovnicesc strălucirea dumnezeiască. Precum acum, numai prin deducție rațională, ne dăm seama că avem un suflet înțelegător, în stare să stea de sine, căci trupul acesta ros, muritor și vârtos, ascunde, coboară, face trupesc și numai închipuit sufletul, motiv pentru care nu cunoaștem nici simțirea înțelegătoare din minte, tot așa în viață fericită din veacul viitor, trupul se va ascunde cumva la fiii învierii, aceștia ajungând în starea îngerilor, cum zice Evanghelia lui Hristos (Matei 22, 30). Așa de mult se va subția trupul, încât nu va mai părea în general materie, nici nu va mai sta în calea lucrărilor minții; mintea îl va coplesi cu totul. Urmarea va fi că dreptii se vor putea împărtăși și prin simțurile trupești de lumina

276 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, 27, Filocalia III, p. 98: „...după sfârșitul (timpului) firea se va reîntoarce la sine, prin lepădarea însușirilor dobitocești, primind din nou mărirea de la început a împărăției”.

dumnezeiască... Ceea ce a arătat Hristos, negrăit; Apostolilor pe Tabor este tocmai arvuna acestui mare dar ce ni-l va face Dumnezeu»²⁷⁷.

369. Dar cu lumea aceasta zidită de Dumnezeu ce se va întâmpla? Va înceta să mai existe?

Lumea zidită de Dumnezeu nu va înceta să mai existe, dar se va înnoi cu totul. Chipul de acum al lumii va pieri, arzând în foc și se va ivi un cer nou și un pământ nou. Sfântul Apostol Petru zice: „*Iar ziua Domnului va veni ca un fur, când cerurile vor pieri cu vuiet mare, stihiele, arzând, se vor desface, și pământul și lucrurile de pe el vor arde... Și ceruri noi și pământ nou după făgăduință Lui așteptăm, în care locuiește dreptatea*” (II Petru 3, 10, 13). Va trece și lumea printr-un fel de moarte și înviere, căci și firea așteaptă dezlegarea de urmările păcatului omenesc întinse și asupra ei, adică de „*robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu*” (Rom. 8, 21). Deci și firea va lua un chip înnoit, potrivit cu chipul înnoit al oamenilor înviați.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune: «Toata firea va fi nu cum a fost când a fost zidită, materială și sensibilă, ci se va preface la învierea cea de obște și va deveni o locuință nematerială și duhovnicească și mai presus de orice simțire... Toată lumea aceasta va fi mai presus de orice cuvânt și de orice înțelegere. Fiind duhovnicească și dumnezeiască se va uni cu lumea de sus și va deveni un alt paradis duhovnicesc, Ierusalimul ceresc, fiindcă s-a făcut asemenea cu cele cerești și s-a unit cu ele». Acestea se vor întâmpla, spune Sfântul Simeon, înainte de venirea Domnului²⁷⁸. Apoi va veni El la judecata.

370. Ce rost mai are judecata din urmă, odată ce s-a făcut după moarte o judecată deosebită cu fiecare?

Judecata părțiculară a făcut-o nu numai Domnul nostru Iisus Hristos, ci și propria conștiință omului. Tot așa va fi la judecata din urmă. Mântuitorul Iisus Hristos nu va judeca pe om, fără ca acesta să vadă, și prin conștiința sa, că judecata e dreaptă. Dar pentru aceasta e de trebuință ca omul să fie judecat și atunci când va vedea el însuși toate urmările faptelor sale, adică la sfârșitul lumii. De aceea fiecare va fi judecat în fața tuturor, ca să vadă cum s-au răsfrânt păcatele sale asupra altora și asupra omenirii în întregime. *Pe când judecata părțiculară a fost provizorie, judecata din urmă e definitivă.* Dacă prin judecata părțiculară s-a dat oamenilor numai o parte din răsplată sau din pedeapsă și numai asupra sufletelor, la judecata din urmă, se va da toată răsplata și toată pedeapsa și nu numai asupra sufletelor, ci și asupra trupurilor cu care oamenii au săvârșit faptele.

Judecata părțiculară fiind provizorie, după ea se mai pot scoate sufletele din iad, prin rugăciunile și milosteniile urmașilor, arătându-se prin aceasta o vrednicie sufletească a celui mort, care și-a crescut copiii în credința, sau a făcut bine altora ca să-l pomenească. După judecata din urmă nu se mai poate scoate nici un suflet din iad.

371. Ce se va avea în vedere la judecata din urmă?

Aceleași lucruri ca și la judecata părțiculară. Adică faptele bune izvorâte din credința față de Dumnezeu și din iubire față de El și de semenii (Matei 25, 33-46), fapte prin care omul crescut în virtute și-a făcut viața sa tot mai plină de Hristos și tot mai mult asemenea chipului lui Hristos (Rom. 8, 29; Efes. 4,13). Chipul lui Hristos în om stă în întipărirea dragostei în toată ființa lui. Iar fericirea viitoare stă tot în dragoste (I Cor. 13, 8). Deci, cine n-a crescut în dragoste nu poate merge la fericire, adică la dragoste. Iar, întrucât dragostea de om și de Dumnezeu crește și se arată mai ales prin fapte bune față de aproapele, Mântuitorul va rându-i pe om la fericire sau la osânda veșnică, după cum a săvârșit sau nu, în viață, fapte de dragoste față de aproapele. Faptele acestea nu sunt cele pe care le face omul dintr-un interes egoist, așadar față de cei de la care ar putea primi și el ceva în schimb. Căci cei ce își iau plata de la oameni nu mai primesc plata de la Dumnezeu (Matei 5, 46). Faptele de dragoste sunt cele cu totul dezinteresate, cele lipsite de egoism, așadar, mai ales cele făcute față de oamenii necăjiți și lipsiți, nebăgați în seamă, de la care nu așteptăm nimic în schimb: nici răsplată materială,

277 Vezi D. Staniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Cuv. al treilea, Sibiu, 1933, p. XIV.

278 Sf. Simion Noul Teolog, *Cuvântarea 45*, Ed. Syros., p. 213-215.

nici ajutor în carieră, nici onoruri lumești și laude cu efecte între oameni. Acelea sunt făcute pentru omul luat ca om, din prețuirea omului ca om, mai ales când înfățișarea din afară a vieții lui îl face nebăgat în seamă. Prin aceste fapte ridicăm pe omul înfrânt de împrejurări maștere, de nedreptăți, pe omul pe care-l iubește Iisus așa de mult ca din cauza lui Își face o cauză a Sa, binele făcut lui îl socotește bine făcut Sieși, iar neatenția arătată lui o socotește neatenție arătată Sieși. De aceea va zice către cei de-a dreapta: „*Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția care este gătită vouă de la întemeierea lumii. Căci am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc; am însetat și Mi-ați dat de băut; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temnița am fost și ați venit la Mine. Atunci vor răspunde Lui dreptii, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și te-am hrănit? Sau însetat și ți-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat, sau când Te-am văzut bolnav, sau în temnița și am venit la Tine? Și răspunzând Împăratul va zice lor: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut. Atunci va zice și celor de-a stânga Lui: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Căci flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc; am însetat și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat, bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat pe Mine. Atunci vor răspunde și ei, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit Ție? El însă le va răspunde, zicând: Adevărat grăiesc vouă: Întrucât nu ați făcut unuia dintr-acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut. Și vor merge aceștia la osânda veșnică, iar dreptii la viața veșnică” (Matei 25, 34-46).*

372. În ce va consta pedeapsa veșnică a celor păcătoși?

Pedeapsa veșnică a celor păcătoși e descrisă în Sfânta Scriptură cu aceleași cuvinte ca și pedeapsa de după judecata părțiculară. Ea va fi însă cu mult mai mare. „*Partea lor... este ca iezorul care arde, cu foc și cu pucioasă*” (Apoc. 21, 8). Domnul nostru Iisus Hristos le spune: „*Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui*” (Matei 25, 41). Este o depărtare de la fața lui Dumnezeu, deci de la orice bucurie, lumina și viața. Dar este și o grozavă simțire de singurătate și de părăsire din partea tuturor. Cel ce nu s-a legat pe sine de semenii săi cu fire puternice prin dragoste și fapte de ajutor izvorâte din ea simte încă de aici, spre sfârșitul vieții, cum se face tot mai mult gol, tot mai multă gheață în jurul său. Nici el nu mai poate iubi, dar nici alții nu-l mai pot iubi și nu-i mai dau nici o atenție, ca și când n-ar mai fi. Egoistul culege acolo însutit ce a semănat aici; izolarea. Precum fericirea din rai e comuniunea în dragoste a tuturor celor de acolo, așa nefericirea din iad e lipsă totală a comuniunii. Va fi între oameni, dar ca și când n-ar fi între ei. Va fi ca și când oamenii n-ar mai avea față cu văz, cu grai, cu înțelegere, cu simțire. În *Pateric* starea aceasta e tălmăcită astfel: «*Povestit-a Ava Macarie: Umblând odată prin pustie am găsit o căpățână de mort aruncată la pământ. Și clatinând-o cu toiagul cel de finic, mi-a grăit căpățâna. Și am zis ei: tu cine ești? Și mi-a răspuns căpățâna: eu am fost slujitor al idolilor și al elinilor celor ce au petrecut în locul acesta, iar tu ești Macarie purtătorul de duh și ori în ce ceas te vei milostivi spre cei ce sunt în munca și te vei ruga pentru dânșii, se mângâie puțin. I-a zis bătrânul: care este mângâierea și care este munca? I-a răspuns lui: pe cât este de departe cerul de pământ, atât este focul dedesubtul nostru, fiindcă de la picioare până la cap stăm în mijlocul focului și nu este cu putință să se vadă cineva față către față, ci față fieștecăruia este lipită de spatele celuilalt. Deci când te rogi pentru noi, din parte vede cineva fața celuilalt: Aceasta este mângâierea»²⁷⁹.*

Dar dacă chinurile de după judecată din urmă sunt mai mari, pentru că sunt suferite și de trup, negreșit că ele nu sunt numai sufletești. Trupul care a căutat aici numai plăcerea, fugind de durere, trebuie să-și ia atunci și el răsplata, care constă în dureri veșnice cum nu ne putem închipui.

279 *Pateric*, ed. Cozia, 1930, p. 141.

373. Dar fericirea veșnică a celor dreپți în ce va consta?

Ea va fi cu mult mai mare decât cea de după judecata părticulară. Tot ce au așteptat dreپții după moarte vor primi acum. Mentea noastră nu poate nici măcar bănuți acele bunătăți: „*Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*” (I Cor. 2, 9). „*Și va șterge Dumnezeu toată lacrima de la ochii lor, și moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăte, nici dureri, nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut*” (Apoc. 21, 4). Nu va mai fi lipsă de soare, căci luminătorul lor va fi Mielul (Apoc. 21, 23).

„*Dumnezeu va fi toate în toți*” (I Cor. 15, 28). «Căci dacă nu ni Se va face Hristos în toate, urmează ca împărăției cerurilor și bucuriei din ea îi lipsește ceva și e nedesăvârșită. Adică dacă Hristos nu li Se face tuturor dreپților acelea ce am spus mai sus: și haina, și cununa, și încălțământe, și bucurie și dulceață, mâncare, băutură, masă, pat, odihnă, și frumusețea nepovestită a vederii, și tot ce e de folos pentru desfătare sau slava și bucurie; de lipsește vreun bine chiar numai cuiva din cei ce locuiesc acolo, îndată lipsa celui bine dă loc la întristare și întră întristare în mijlocul celor ce se bucură»²⁸⁰.

Îndumnezeirea dreپților, care a început încă din viața aceasta, și care s-a continuat după moarte, va fi acum deplină, căci și trupul se va împărtași de ea. Și vor spori în ea în vecii vecilor. «După această viață vom înceta de a mai lucra virtuțile, dar nu vom înceta de a simți în noi lucrându-se îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele. Căci lucrarea îndumnezeirii în noi, fiind mai presus de fire, e fără hotar»²⁸¹.

374. Ce înseamnă „Amin”?

„Amin” înseamnă „așa să fie”, iar la sfârșitul Simbolului Credinței este ca o pecete pe care cel ce mărturisește învățătura aceasta o pune peste mărturisirea sa. Dar mai ales o pecete pe care o pune Biserica, arătându-și hotărârea de a păstra această învățătură neștirbită, neschimbată și fără nici un adaos.

280 Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cuvântarea 52*, Ed. Syros., p. 264.

281 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, 23, Filocalia III, p. 75.

Partea a doua

DESPRE NĂDEJDE

NĂDEJDEA CREȘTINĂ

1. Pentru ce Crezul învață în articolele XI și XII tot aceleași adevăruri mântuitoare, despre care vorbește și articolul VII?

Crezul în articolele sale de la sfârșit, în adevăr, ne învață aceleași adevăruri mântuitoare, pe care le-am aflat și în articolul VII. Deosebirea însă este aceasta: în articolul VII suntem povățuiți «să credem», pe când articolele de la sfârșit ne învață nu numai să credem în aceste adevăruri, ci și «să nădăjduim».

Crezul se termină cu această mărturisire plină de bucurie: «Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie». Cuvântul «aștept», adică doresc, înseamnă că învierea morților și viața veacului viitor este un adevăr în care nu numai credem, ci și nădăjduim. Așa ne învață Sfântul Apostol Petru: „*Pentru aceea, încingând mijloacele cugetului vostru, trezindu-vă, nădăjduiți desăvârșit în harul care vi se va da vouă, la arătarea lui Iisus Hristos*” (I Petru 1, 13).

2. Ce este nădejdea creștină?

«Nădejdea creștină este dorul și așteptarea cu încredere a împlinirii tuturor bunătăților făgăduite de Dumnezeu omului care face voia Lui, fiindcă Dumnezeu este credincios în tot ce făgăduiește».

Dreptul Simeon, bătrânul temător de Dumnezeu, căruia Sfântul Duh „*ii făgăduise*” să nu guste moartea până nu va vedea pe Hristosul lui Dumnezeu, „aștepta” cu încredere neclintită împlinirea acestei dumnezeiești făgăduințe (Luca 2, 25-26).

Nădejdea este încredințarea pe care o are cineva în anumite împliniri viitoare și în împărtășirea ce el o va avea din acele împliniri. Așa că nădejdea în învierea morților și în împărtășirea din fericirea veșnică a dat Sfinților Mucenici tăria să îndure chinuri cumplite și să-și dea viața pentru credință (II Mac. 7, 9). Deci nădejdea e pe de o parte «un dor», e năzuința sufletului în «așteptarea» unui bun făgăduit, iar pe de altă parte este «încrederea» neclintită în împlinirea făgăduinței date nouă de Dumnezeu. Este o înaintare, un salt peste timp, în viitor, este un ocean care apropie de ochii sufletești lucrurile foarte îndepărtate. «Nădejdea este o încredere adevărată în Dumnezeu, dată în inima omului prin insuflare și iluminare de la Dumnezeu, ca să nu deznădăjduiască vreodată de harul lui Dumnezeu, atât pentru iertarea păcatelor, cât și pentru oricare cerere, când se cere un lucru bun, fie dintre lucrurile vremelnice, fie din cele veșnice»²⁸².

3. Care sunt bunătățile făgăduite nouă de Dumnezeu?

Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos făgăduiește celor ce fac voia Tatălui ceresc *viața veșnică*, precum și puterea, împreună cu *mijloacele* prin care se dobândește această fericire, adică: *harul dumnezeiesc, sprijin în necazuri și ascultarea rugăciunii*.

282 *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, p. II, întrebarea I, traducere de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 109.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

1. Mântuitorul ne-a făgăduit „*viața veșnică*” (I Ioan 2, 25). „*În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt... Mă duc să vă gătesc loc*” (Ioan 14, 2). În pilda nunții fiului de împărat (Matei 22, 1), a celor poftiți la cină (Luca 14, 16), a lucrătorilor viei (Marcu 12, 1) și altele, aflăm aceeași făgăduință. Tot El ne-a făgăduit și *învierea morților* (Ioan 5, 28, 29).

2. Ca să putem câștiga fericirea veșnică, Mântuitorul ne-a făgăduit *împreună-lucrarea Sfântului Duh*; adică harul lui Dumnezeu. Domnul nostru Iisus Hristos, „*nădejdea noastră*” (I Tim. 1, 1), vrea ca toți oamenii să se mântuiască (I Tim. 2, 4); însă pentru mântuire harul Lui este de neapărată trebuință (Ioan 3, 5).

3. El ne-a făgăduit și *bunătățile trebuitoare vieții vremelnice*: „*Nu duceți grijă, spunând: ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca?... Știe doar Tatăl vostru cel ceresc că aveți nevoie de ele*” (Matei 6, 31-32). Dovadă sunt păsările cerului, hrănite de El, și crinii câmpului gătiți de El, Care însă și mai mare grijă are de oameni. Sfinții s-au găsit de multe ori în împrejurări cumplite de grele: nu aveau hrană, locuință, îmbrăcăminte, dar, încrezându-se neclintit în făgăduința lui Dumnezeu, petreceau viața fără grijă de aceste lucruri, și sprijinul dumnezeiesc, întradevăr, nu i-a părăsit niciodată.

4. De asemenea, Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a făgăduit *iertarea păcatelor*, dacă ne pocăim și ne îmbunătățim viața. Că zice: „*Mai mare bucurie se face în cer de un păcătos ce se pocăiește, decât de 99 de drepți cărora nu le trebuie pocăință*” (Luca 15, 7). Pilda cu oaia rătăcită (Luca 15, 3-6) și cea cu fiul risipitor (Luca 15, 11-32) dovedesc ce mult voiește Dumnezeu să ne ierte. Atâta vreme cât trăim, nădejdea de pocăință nu este pierdută; fiindcă unul din tâlharii răstigniți odată cu Hristos a câștigat iertarea chiar în pragul morții (Luca 23, 43). Dumnezeu, ne spune Iezechiel, nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu (Iez. 18, 32).

5. Mântuitorul Hristos ne-a făgăduit *ajutor întru necazuri*, fiindcă: „*Dumnezeu este scăparea și puterea noastră, ajutor întru necazurile ce ne împresoară*” (Ps. 45, 1). Ajutorul Lui se lasă însă câteodată așteptat, ca de pildă la nunta din Cana Galileii, când zice: „*Încă n-a venit ceasul Meu*” (Ioan 2, 4). Dar acest ajutor cu cât este mai mult așteptat, cu atât lucrează mai cu putere și mai minunat. Pilda: potolirea furtunii de pe marea Tiberiadei (Matei 8, 26); izbăvirea din închisoare a Sfinților Apostoli Pavel și Sila (Fapte 16, 25, 32).

6. În sfârșit, Iisus Hristos ne-a făgăduit *că ne va asculta rugăciunile*: „*Dacă veți cere ceva în numele Meu, Eu voi face*” (Ioan 14, 14) și „*Orice veți cere de la Tatăl în numele Meu, El vă va da*” (Ioan 16, 23). Iar în rugăciunea *Tatăl nostru* El ne-a învățat să cerem de la Părintele ceresc toate bunătățile de care avem nevoie.

4. De unde izvorăște nădejdea creștină?

Nădejdea creștină izvorăște din credință în tot ce ne-a făgăduit Dumnezeu (Gal. 5, 5). Credința ne asigură că Dumnezeu este *nețărnut de credincios, este puternic, este bun*; și avem nădejde că, prin harul Său și prin jertfa Mântuitorului, vom primi de la El bunătățile făgăduite.

Nădejdea își trage obârșia din credință²⁸³, așa cum copacul odrăsește din rădăcină. Credința adevăratește bunătățile făgăduite și puțința de a le avea; nădejdea însă ne face să le dorim și să le așteptăm. Credem deci că „*Cel care a poruncit să nu mințim, cu mult mai mult El nu va minți*”²⁸⁴, de aceea și zice Sfântul Apostol Pavel: „*Să ținem mărturisirea nădejzii nesmintită; pentru că credincios este Cel ce a făgăduit*” (Evr. 10, 23).

Suntem pătruși de adevărul că Dumnezeu, Căruia nici un lucru nu-I este cu neputință (Luca 1, 37), este destul de puternic încât să-Și îndeplinească făgăduințele (Rom. 4, 21), că Dumnezeu, Care este dragoste (I Ioan 4, 8), dă mai mult decât suntem noi în stare să primim, că Dumnezeu ne-a mijlocit, prin neasemănata jertfă a Fiului Său, fericirea veșnică, precum și mijloacele de a o câștiga: „*Care pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat, ci L-a dat morții, pentru noi*

283 Sf. Grigorie Teologul; *De animae resurrectione*, Migne, P. G., XLVI, col. 29.

284 Sf. Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni*, cap. XXVII, p. 111, în „*Scrierile Părinților Apostolici*”, trad. note și indici de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 60.

toți, cum nu ne va da, oare, toate împreună cu El?” (Rom. 8, 32). Neclintită încredere că Dumnezeu este desăvârșit, credincios, puternic și bun, se numește *credință în Dumnezeu*. Această credință este rădăcina și, cu cât ea este mai puternică, cu atât mai neștrămutată este nădejdea noastră. Credința aceasta a lecut pe femeia ce se atinsese de poalele vesmântului Mântuitorului, pe când El Se îndreptă spre casa lui Iair (Matei 9, 22).

5. Cine este îndreptățit să nădăjduiască în bunătățile făgăduite de Dumnezeu?

În bunătățile făgăduite de Dumnezeu este în drept să nădăjduiască tot creștinul care păzește poruncile lui Dumnezeu, precum și păcătosul care se pocăiește. „Nu tot cel ce-Mi zice Mie: Doamne! Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci acela ce face voia Tatălui Meu, Carele este în ceruri” (Matei 7, 21).

1. Creștinul căzut în păcat, dacă se căiește din toată inima și se pocăiește, poate nădăjdui în Dumnezeu. Proorocul Iezechiel ne încredințează că cel fără de lege de se va întoarce de la fărădelegile lui și va păzi poruncile, va face dreptate și milă, aceluia Dumnezeu îi iartă păcatele (Iez. 18, 21, 22). În adevăr pe Manase, împărat în Iudeea, care îndemnase poporul la închinarea idolilor, ucigând și mulți prooroci, Dumnezeu l-a dat în mâna vrăjmașilor care, încătușându-l în lanțuri, l-au dus rob în Babilon și l-au aruncat în temniță. El însă, căindu-se de nelegiuirile făcute și făgăduind din inima să se pocăiască, Dumnezeu l-a eliberat din temniță și din robie și i-a înapoiat încă și domnia; iar el a dărâmat capistele idolilor (II Cron. 33, 2-19). Dimpotrivă, cel ce trăiește în fărădelegi, cel ce nu face voia lui Dumnezeu zadarnic nădăjduiește în El. Cumplitul împărat Antioh, schingiuitorul sfinților frați Macabei, fiind ros de viu de viermi, nădăjduia în ajutorul dumnezeiesc, dar zadarnică i-a fost nădejdea (II Mac. 9, 28).

2. Creștinul care face voia lui Dumnezeu poate nădăjdui în sprijinul lui Dumnezeu în toate nevoile, dar să se silească însuși să câștige bunătățile ce nădăjduiește de la Dumnezeu. Sfântul Apostol Petru ne sfătuiește: „Lăsați-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi” (I Petru 5, 7). Cu toate acestea, și noi înșine trebuie să ne străduim să câștigăm bunătățile făgăduite de Dumnezeu. Cine vrea să scape de vreo boală și să se facă sănătos, să se folosească întâi de mijloacele obișnuite de vindecare; nu ne este îngăduit să cerem numaidecât o minune. Sfântul Apostol Pavel avea darul facerii de minuni, totuși sfătuiește pe ucenicul său Timotei să se folosească pentru deseale lui suferințe de puțin vin. (I Tim. 5, 23).

6. Care este însoțitoarea nădejdiei creștine?

Însoțitoarea bună a nădejdiei creștine este frica de păcat. Nădejdea e că o luntre cu două lopeți: pe una scrie îndurarea lui Dumnezeu, iar pe cealaltă, frica de dreptatea lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel ne sfătuiește să făurim mântuirea „cu frică și cu cutremur” (Filip. 2, 12). Cu frică, în adevăr, fiindcă după cum mărinarul ce se află în largul mării se teme, chiar pe vreme bună, de furtună ce i-ar putea îneca corabia, tot asemenea și creștinul trebuie să trăiască neconținut cu teama de băntuiala ispitel²⁸⁵ care nu cruță pe nimeni. Oameni oarecând plăcuți lui Dumnezeu, cum au fost de pildă înțeleptul Solomon, au ajuns la bătrânețe niște nelegiuți. Chiar dintre îngeri au căzut unii, și încă foarte jos, și au fost lepădați de Dumnezeu pe vecie. Încheierea vieții noastre o face moartea; până atunci ispita poate să doboare din starea de har pe oricine care nu lucrează la mântuirea sa cu „*frică și cu cutremur*” (Filip. 2, 12). „*Pentru aceea celui ce i se pare că stă neclintit, să ia aminte să nu cadă*” (I Cor. 10, 12).

Frica creștinului de păcat nu împuținează nădejdea lui, ci o sporește. Nădejdea dă putere de a merge, e ca vântul în pânzele corabiei; iar frica face pe om prevăzător; e ca încărcătură care cumpănește corabia. Și pânzele și încărcătura ajută la o plutire bună.

7. Este nădejdea creștină un dar dumnezeiesc?

Negreșit, nădejdea creștină este un *dar dumnezeiesc*, care se pogoară în inima omului, ca o «iluminare de la Dumnezeu»²⁸⁶. Duhul lui Dumnezeu ține trează înlăuntrul nostru

285 Sf. Macarie Egipteanul, *Omiliile duhovnicești*, XXVI, cap. 23, p. 156, trad. Pr. Cicerone Iordachescu, 1931.

286 *Mărturisirea de credință...*, p. a II-a, răsp. la întreb. 1; Mitropolit Dr. N. Mladin, Prof. Diac. Orest Bucevschi, Prof. Dr. Const. Pavel, Prof. Diac. Dr. Ioan Zagrean, *Teologia morală ortodoxă*, vol. II, Editura Institutului Biblic, București, 1980, 30-36.

încrederea în bunătățile veșnice; și cu cât luminarea dumnezeiască este mai puternică, cu atât mai desăvârșită este și nădejdea.

8. Ce folos dobândește cel ce nădăjduiește în Dumnezeu?

Cine nădăjduiește în Dumnezeu *se bucură de o deosebită ocrotire* din partea Lui.

„*Cei ce nădăjduiesc spre Dumnezeu sunt ca muntele Sionului; nu se vor clătina în veac*” (Ps. 124, 1). Sfântul Ioan Gură de Aur, tâlcuind acest verset, zice: «Că după cum mașinile cele mai puternice și mai numeroase nu vor fi în stare nici să răstoarne, nici să clatine acest munte, tot așa și cel ce-și pune nădejdea în Dumnezeu, va rămâne neclintit în fața tuturor loviturilor»²⁸⁷. Cel ce-și pune nădejdea în Dumnezeu nu va fi rușinat în veac: „*Uitați-vă – zice înțeleptul Iisus Sirah – la neamurile cele din început și vedeți: Cine a nădăjduit spre Domnul și s-a rușinat?*” (2, 10). Dovadă avem întâmplarea celor trei tineri care au fost aruncați în Babilon, în cuptorul cel aprins și din care au scăpat nevătămați (Dan. 3, 8-10). Iosif, dus și vândut rob în Egipt, ajunge cel dintâi în toată împărăția Faraonului (Fac. 41).

9. Care sînt roadele nădejdiei creștine?

Înainte de toate, nădejdea înaripează sufletul cu o vie dorire spre Dumnezeu. De aceea dă și o deosebită putere și trainicie credinței. Astfel cel ce nădăjduiește în Dumnezeu dobândește multe de la El; încât acela este în stare să mute și munții, zice Mântuitorul (Marcu 11, 23). Iar a muta munții se tâlcuiește: *a birui cele mai mari piedici*. Chiar se și spune că Sfântul Grigorie Făcătorul de minuni († 270) ar fi mutat cu adevărat un munte²⁸⁸. Moise, încrezându-se în Dumnezeu, cu toiagul a despicaț în două Marea Roșie (Ies. 24, 21); iar Proorocul Ilie a făcut să cadă ploaie după o secetă de trei ani și șase luni (III Regi 18, 45). Cel ce nădăjduiește este bogat cu mult înainte de a avea o bogăție, zice Sfântul Ioan Scărarul.

1. Cel ce are nădejde în Dumnezeu rămâne *neclintit* în fața oamenilor, *răbdător și liniștit* în strâmătorări și în necazuri, și mai cu seamă în fața morții. Cine nădăjduiește în Dumnezeu, acela nu se uită la bunavoință sau la reaua voință a celor mari, nici la cele ce zic oamenii despre el (I Cor. 4, 3). Acela este *răbdător în suferință* pentru că știe că „*patimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi*” (Rom. 8, 18). Dreptul Iov a fost atât de răbdător, tocmai din pricina bucuriei ce o simțea nădăjduind în învierea și răsplata viitoare (Iov 19, 25). Ar putea fi oare cineva mâhnit, având înaintea ochilor cununa răsplătirii veșnice? Cămila în pustie își iuțește pasul îndată ce simte că se apropie apa. Scăpată de îngrijorarea setei, ea nu mai simte oboseala călătoriei; nădejdea a risipit îngrijorarea. „*Umplutu-m-am de mângâiere! Cu tot necazul nostru sunt covârșit de bucurie*”, spune Sfântul Apostol Pavel (II Cor. 7, 4), și – „*moartea îmi este câștig*” (Filip. 1, 21). „*Doresc să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos*” (Filip. 1, 23). „*De acum mi s-a gătit cununa dreptății pe care Domnul mi-o va da în ziua aceea, El, Dreptul Judecător*” (II Tim. 4, 8). Pentru această cunună, Sfântul Apostol Andrei († 62) a primit moartea cu nespusă bucurie. Că văzând crucea, pe care era să fie spânzurat, a strigat: «*Bucură-te, cruce fără de preț, sfințită prin moartea Dumnezeului meu; cu desfătare privesc la tine! O, cât am suspinat eu după tine! Cu ce înfocare te-am poftit!*»²⁸⁹. Sfântul Ignatie purtătorul de Dumnezeu († 107) s-a bucurat foarte aflând că împăratul Traian l-a osândit la moarte; și când a auzit că creștinii din Roma vor să-l scape, le-a scris rugându-i să nu-l lipsească de cununa de mucenic: «*Lăsați-mă să fiu mâncare fiarelor, prin care pot dobândi pe Dumnezeu*»²⁹⁰. Sfântul Arhidiacon Lavrentie († 258), osândit să fie ars de viu pe un grătar, fiindcă nu voise să predea prefectului cetății vasele sfinte ale bisericii, pe când era chinuit, zicea bătându-și joc de cei ce-l chinuiau: «*Acum întoarceți-mă și pe partea cealaltă a trupului, că una e friptă*»²⁹¹. Nădejdea este deci pentru sufletul nostru întocmai ca o ancoră tare (Evr. 6, 19) și, după cum ancora ocrotește corabia în

287 Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Psalmul 124*, cap. I, vol. V, p. 186, trad. franceza, ed. M. Jeannin.

288 Gherasim Timus, *Dicționar aghiografic*, București, 1898, p. 337.

289 *Ibidem*, p. 67-68.

290 Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Romani*, cap. IV, în „*Scrierile Părinților Apostolici*”, Ed. Institutului Biblic, București, 1979, p. 175.

291 Gherasim Timus, *op. cit.*, p. 492.

vreme de furtună, așa și nădejdea ferește sufletul de înecare, cu deosebirea că ancora se agață de fundul mării, pe când nădejdea se prinde de toartele cerului.

2. Nădejdea creștină îndeamnă cu putere spre fapte bune și spre virtuți. «Nădejdea noastră este tot atât de neîndoielnică, zice Fericitul Augustin, ca și o întâmplare petrecută în trecut». Ea a întărit pe Sfinții Mucenici în luptele cu prigonitorii lor păgâni, pentru că «nădejdea ușurează necazurile din această lume»²⁹².

3. Nădejdea creștină chezașuiește *viața veșnică*. «Cine v-a mântuit?», întreabă Sfântul Ioan Gură de Aur pe ascultătorii săi și tot el răspunde: «Numai nădejdea în Dumnezeu și încrederea în făgăduințele și în darurile Sale»²⁹³. „Ca prin nădejde ne-am mântuit”, zice Apostolul (Rom. 8, 24). Casa lui Dumnezeu este întemeiată pe credință, zidită pe nădejde și terminată prin dragoste. În cer însă nădejdea nu va mai ființa, fiindcă vom fi în stăpânirea a tot ce am dorit și așteptat. «De aceea credința și nădejdea vor înceta când aceste bunătăți ni se vor înfățișa»²⁹⁴.

10. Despre cine se poate spune că păcătuiește împotriva nădejzii creștine?

Se spune că păcătuiește împotriva nădejzii creștine: 1) Cel ce se încrede numai în ei însuși sau în alte fapte, iar nu în Dumnezeu; 2) Cel ce se deznădăjduiește de ajutorul lui Dumnezeu; 3) Cel ce nădăjduiește cu prea multă cutezanță în mila lui Dumnezeu și 4) Cel ce ispitește pe Dumnezeu.

1. Nădejdea celui ce se încrede în sine sau în alte fapte, iar nu în Dumnezeu, nu este nădejde creștină, nici dumnezeiască, ci nădejde pământească. La Cina cea de Taină, Sfântul Apostol Petru se laudă cu barbația lui (Matei 26, 33); dar n-au trecut decât câteva ceasuri și el, jurându-se, a tăgăduit pe Învățătorul (Matei 26, 72). Asemenea și uriașul Goliat, bizuindu-se pe puterea lui, își batea joc de israeliți, dar a fost ucis de David, tinerelul care se încrezuse în ajutorul lui Dumnezeu (I Regi 17, 52). A te încrede în tine însuți, zice Fericitul Augustin, înseamnă a nu avea alt ocrotitor în afară de tine însuți; fiindcă Dumnezeu nu ocrotește pe cel ce nu-I cere ajutor. Numai cel plin de nădejdea creștină poate striga cu încredere: „Spre Tine, Doamne, am nădăjduit, să nu mă rușinezi în veac” (Ps. 30, 1).

2. Deznădejdea este pierderea încrederii în bunătatea și milostivirea lui Dumnezeu, păcat care depărtează de mântuire. Deci, să ne ferim că de unul din cele mai mari rele ce ne pot bântui; să nu pierdem niciodată credința că Dumnezeu iartă păcatele și ne ocrotește de necazuri. Cuvintele lui Cain: „Și a zis Cain către Domnul Dumnezeu: „Pedeapsa mea este mai mare decât as putea-o purta” (Fac. 4, 13), suna întocmai ca tânguirea unui deznădăjduit și neîncrezător în milostivirea lui Dumnezeu. În deznădejde căzuse și împăratul Saul atunci când, împresurat de filistenii în război, și-a făcut singur seamă aruncându-se în sabie (I Regi 31, 3-4).

Creștinul adevărat nu deznădăjduiește. El știe că îndurarea lui Dumnezeu este nesfârșită și ajutorul dumnezeiesc este cu atât mai aproape cu cât primejdia este mai năvalnică. Înainte de păcat, teme-te de dreptate; după păcat, nădăjduiește în milostivire, zice Sfântul Grigorie Dialogul. Că Părintele ceresc primește cu multă bucurie pe păcătosul ce se pocăiește, ne-a arătat Însuși Mântuitorul Hristos în pilda fiului risipitor (Luca 15, 11) și în cea a drahmei pierdute (Luca 15, 8).

Deznădejdea împinge pe om de multe ori să-și ia singur viața; deci, la moartea veșnică. Iuda, vânzătorul Mântuitorului, s-a spânzurat din deznădejde. Deznădejdea e păcat împotriva Duhului Sfânt și fără iertare, pentru că nu mai ai timp de pocăință și de fapte bune. «Cine deznădăjduiește de mila lui Dumnezeu, Îl necinstește, la fel cu cel ce se îndoiește de existența Lui», zice Fericitul Augustin, iar Fericitul Ieronim spune că Iuda a jignit pe Domnul mai puțin vânzându-L, decât îndoindu-se de bunătatea Lui; el a pierdut nu atât din pricina nelegiuirii sale, cât din pricina deznădejzii sale.

292 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 67 la Geneză*, cap. I, trad. cit., vol. V, p. 435.

293 Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 14 la Romani*, cap. 6, trad. cit., vol. X, p. 372.

294 Idem, *Omilia 34 la Romani*, cap. 3, trad. cit., vol. IX, p. 529.

3. *Încrederea prea mare (îndrăzneala) în mila dumnezeiască este păcat*, fiindcă ea împinge pe cel vinovat să stăruie în păcat, amăgindu-se cu gândul că Dumnezeu, în marea Lui îndurare, Se va milostivi și de el. În adevăr, Dumnezeu este mult milostiv, dar este și drept (I Ioan 3, 7). Greșește deci cine crede numai în bunătatea lui Dumnezeu, și nu și în dreptatea Lui. Că zice: „*Dacă nu va veți pocăi, toți veți pieri la fel*” (Luca 13, 3), ca și galileenii uciși de Pilat. Drept aceea, încrederea și frica de Dumnezeu trebuie cumpănite; adică, după cum este păcat atunci când frica înlătură nădejdea, tot păcat este și atunci când cutezanța prea mare înlătură teama.

4. *Ispitește pe Dumnezeu* cel care, fără pricină binecuvântată, se aruncă în primejdie, nădăjduind că Dumnezeu o să-l scoată nevătămat, ajutându-l. Adică, cine se bate fără pricină binecuvântată, cui nu-i pasă de voia lui Dumnezeu, cine se aruncă în primejdie numai pentru semeția de a înfrunța primejdia, nu face voia lui Dumnezeu și, deci, nu poate nădăjdui în ajutorul Lui. Căci zice Sfânta Scriptură: „*Cel ce iubește primejdia va cădea într-însă*” (Int. Sir. 3, 25). Biserica nu cinstește ca mucenici pe cei care în vremea marilor prigoane s-au aruncat cu nesăbuință în calea prigonitorilor, cu toate că și aceia au murit mărturisind pe Hristos.

11. Prin ce mijloace se întreține și se împrăspătează nădejdea?

Mijlocul cel mai potrivit pentru întărirea și împrăspătarea nădejzii este *rugăciunea stăruitoare* (Iacov 5, 13 și Iuda 20).

Rugăciunea stăruitoare este «securea deznădejzii» (Sfântul Ioan Scărarul) și este *solia nădejzii*, trimisă să mijlocească la Dumnezeu fericirea veșnică - ținta cea mai de pe urmă a nădejzii. Și, după cum credința fără fapte bune este moartă (Iacov 2, 26), așa și nădejdea fără rugăciune este amortită. «Încă și prin cuminecarea cu înfricoșatele și preacuratele Taine, adică trupul și sângele lui Hristos, prin care Domnul nostru rămâne în noi, nădejdea noastră se face puternică. Pentru că El spune: Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el»²⁹⁵

²⁹⁵ *Mărturisirea ortodoxă...*, București, 1981, p. II, răsp. la întreb. 2, p. 110.

RUGĂCIUNEA

RUGĂCIUNEA PARTICULARĂ

12. De câte feluri este rugăciunea?

Dacă ținem seama de persoana care săvârșește rugăciunea, de numărul persoanelor care iau parte la ea, de locul unde se face și timpul când se săvârșește, atunci deosebim două feluri de rugăciune: *Rugăciunea părțiculară* și *rugăciunea Bisericii*, sau, cu alte cuvinte, *cultuă părțiculară* și *cultul public comun*.

13. Ce este rugăciunea părțiculară?

Rugăciunea părțiculară este cea făcută de fiecare credincios singur, sau împreună cu ai săi, sau cu alți credincioși, în orice loc, în orice timp și citită sau spusă pe de rost, după alcătuirea gata făcută, dintr-o carte de rugăciuni, sau chiar scoasă din taina inimii sale.

O astfel de rugăciune este cea făcută de Mântuitorul pe calea dintre Betania și Ierusalim (Luca 11, 1); cea făcută de Sfântul Apostol Petru pe acoperișul casei din Iope (Fapte 10, 9); cea făcută de vameș în templu (Luca 18, 13); cea făcută de Sfinții Apostoli Pavel și Sila în temnița (Fapte 16, 25) și altele.

14. Ce este rugăciunea?

*Rugăciunea este ridicarea minții și voii noastre către Dumnezeu*²⁹⁶, Evagrie Monahul zice că «rugăciunea este vorbirea minții cu Dumnezeu»²⁹⁷. De aceea se cuvine ca atunci când stăm de vorbă cu Dumnezeu, adică atunci când stăm la rugăciune, să alungăm din gândul nostru orice grijă și să îndreptăm toate puterile duhului nostru numai la Dumnezeu. Adică, *cugetul* să gândească la El, *ținerea de minte* (memoria) să uite toate cele pământești, iar *inima*, vorbind cu El, să salte de bucurie și de dragoste. Căci «cel ce iubește pe Dumnezeu de-a pururi stă de vorbă cu Dânsul cum ar sta cu un tată, alungând orice gând patimaș»²⁹⁸. A cugeta la Dumnezeu numai, nu înseamnă rugăciune; că și demonii cugetă la Dumnezeu, dar de rugat nu se roagă.

15. Pentru ce este însoțită rugăciunea de unele semne văzute, precum semnul sfântei cruci, starea în genunchi, facerea de metanii, ridicarea mâinilor și altele?

În timpul rugăciunii ne închinăm, făcând semnul sfântei cruci, batem metanii, stăm în genunchi și altele, spre a spori evlavia noastră lăuntrică și a o face văzută.

16. Cum se face semnul sfântei cruci și ce zicem când îl facem?

Semnul sfântei cruci se face astfel: îndoim înlăuntru și lipim de podul palmei drepte degetul mic și inelarul, apoi împreună la un loc vârful degetelor gras, arătător și mijlociu de la aceeași mână și cu ele astfel împreunate ne însemnăm pe frunte, pe piept, pe umărul drept și pe umărul stâng.

Orice rugăciune se începe cu rostirea: «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin»; însoțită de semnul sfântei cruci, astfel: când zicem: «În numele Tatălui...» ne însemnăm pe frunte; când zicem: «Și al Fiului» ne însemnăm pe piept; când zicem: «Și al Sfântului Duh», ne însemnăm pe umărul drept întâi și apoi pe cel stâng; și încheiem zicând: «Amin».

Însemnarea cu semnul crucii este o deprindere creștinească foarte veche: *chiar din timpul Sfinților Apostoli*. Facem semnul crucii însoțind orice rugăciune rostită cu glas tare sau în

²⁹⁶ Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, în „Filocalia”, vol. I, p. 80, trad. de Pr. Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1946; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatică*, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1938, cartea III, cap. XXIV, p. 223.

²⁹⁷ *Cuvânt despre rugăciune*, în „Filocalia”, loc. cit., p. 57.

²⁹⁸ Idem, *ibidem*, p. 54.

gând și când trecem pe lângă biserică, pe lângă troiță; când începem și când sfârșim un lucru, ori, cum spune Tertulian († 240): «La fiecare pas și la fiecare faptă ne însemnăm... cu semnul sfântei cruci»²⁹⁹.

Când facem semnul sfântei cruci, să cugetăm la mărirea Celui Preaînalt, în numele Căruia îl facem. Drept aceea, să nu facem semnul sfântei cruci în grabă, oricât de mult am fi zoriți de treburi. După felul cum facem crucea văd ceilalți oameni cam ce loc are în inima noastră Dumnezeu.

17. Când ne însemnăm cu sfânta cruce, facem oare și o mărturisire de credință?

Fără îndoială. Făcând semnul sfântei cruci, mărturisim credința în Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel răstignit pe cruce, și credința într-un Dumnezeu în trei ipostasuri³⁰⁰.

Într-adevar, când facem semnul sfântei cruci, rostind numele celor trei ipostase: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, mărturisim un singur Dumnezeu în trei fețe dumnezeiești; iar semnul crucii ne aduce aminte că Fiul lui Dumnezeu, făcut om, ne-a mântuit răstignindu-Se pe cruce. Așadar, *semnul sfântei cruci este oarecum o învățătură pe scurt a credinței creștine*. Biserica cinstește cu multă evlavie sfânta cruce: trei zile pe an (14 septembrie, duminica a treia din Paresimi și 1 august) sunt închinare cinstirii sfântei cruci. Crucea, făurită din lemn sau din metal, frumos lucrată și împodobită, nu lipsește de pe nici o sfântă masă, din nici o biserică în care se slujește Sfânta Liturghie. De asemenea nu lipsește niciodată de pe creștetul turelor bisericilor și al clopotnițelor; iar în cimitirele noastre, cei răposați așteaptă învierea morților sub ocrotirea sfântei cruci. Vasele și odăjdiile sfințite ale bisericilor sunt împodobite cu cruci; multe biserici sunt zidite în chipul crucii, iar cărțile bisericești sunt pline de tot felul de cântări în cinstea sfântei cruci. În multe locuri crucea este așezată la fântânile cu apă de băut și la răspântiile drumurilor. În sfârșit, și fapt foarte însemnat: a doua venire a Mântuitorului, când va veni să judece viii și morții, va fi prevestită prin arătarea „*semnului Fiului Omului pe cer*” (Matei 24, 30), adică a crucii³⁰¹.

18. Ce dobândim când ne facem semnul sfântei cruci?

Însemnându-ne cu semnul sfântei cruci *dobândim binecuvântarea lui Dumnezeu*, fiindcă ea a surpat peretele cel din mijloc al vrajbei dintre Dumnezeu și om (Efes. 2, 16); ea ne ocrotește împotriva băntuieilor necuratului³⁰², ca și împotriva multor rele sufletești și trupești³⁰³.

Semnul sfântei cruci este prin el însuși o binecuvântare dumnezeiască, iar «binecuvântarea este împărtășitoare de sfințenie, care alungă relele și aduce binele», spune canonul 27 al Sfântului Vasile cel Mare.

1. *Crucea ocrotește de relele trupești*. Semnul crucii a cruțat de nimicire pe cei întâi născuți ai Israelului, fiindcă semnul făcut pe stâlpii și pe pragurile ușilor, pe lângă care îngerul morții a trecut fără să bată (Ies.12, 7, 27), închipuia semnul crucii³⁰⁴. Semnul crucii era semnul care vindecă pe cei mușcați de șerpi, fiindcă șarpele de aramă ridicat în pustie de Moise, care salva pe oameni numai uitându-se la el (Num. 31), preînchipuia semnul sfântei cruci (Ioan 3, 14).

2. *Crucea alungă diavoli*. Precum câinele fuge de bățul cu care a fost lovit, tot așa și dracul fuge de crucea care îi amintește că prin ea a fost biruit³⁰⁵. «Crucea, zice Sf. Ioan Damaschin, este pavăză, armă și semn de biruință împotriva diavolului»³⁰⁶; iar Biserica

²⁹⁹ Tertulian, *De corona militis*, c. 3, Migne, P. L., II, col. 99.

³⁰⁰ Dionisie Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. VI, 3, p.135, Iordachescu, Iași, 1932.

³⁰¹ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 257.

³⁰² Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. Pr. Dr. D. Fecioru, București, 1943-1945, Cateh. XIII, c. 36, p. 352 și IV, c. 13, p. 115.

³⁰³ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 256.

³⁰⁴ *Ibidem*, p. 258.

³⁰⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, Cateheza XIII, 3, p. 312.

³⁰⁶ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 256.

noastră cântă: «Doamne armă asupra diavolului crucea Ta o ai dat nouă, că se îngrozește și se cutremură, necutezând a căuta spre puterea ei...»³⁰⁷.

3. Semnul sfântei cruci, închipuind însăși crucea lui Hristos, *ocrotește de uneltirile necuratului*. Prin acest semn s-au eliberat creștinii de sub stăpânirea păgână. În anul 312 împăratul Constantin cel Mare a văzut pe cer o cruce luminoasă, pe care era scris: «În acest semn vei învinge!». Atunci el, punând acest semn pe steagurile și armatele castei sale, a ieșit biruitor din lupta cu Maxențiu. Rostirea «În acest semn învingem!» se potrivește foarte bine și semnului crucii cu care noi ne închinăm; că singură pomenirea crucii lui Hristos pune pe fugă pe vrăjmașii nevăzuți și ne întărește împotriva uneltirilor lor: «Nici un duh necurat nu va îndrăzni să se apropie de voi, văzând pe fața voastră armele care l-au doborât, această sabie sclipitoare a cărei lovitură de moarte au primit-o»³⁰⁸. Mulți sfinți obișnuiau să alunge gândurile rele din cugetul lor făcând numaidecât semnul crucii și tot cu semnul crucii dăruiau creștinii idolii și capiștile lor, în timpul prigoanelor.

19. Când trebuie să facem semnul sfântei cruci?

Putem face semnul crucii oricând, dar mai ales înainte și după rugăciune, la culcare și la sculare, înainte și după masă, la intrarea și ieșirea din casă, înainte de începerea și după încetarea oricărui lucru și cu osebite când ispita dă năvală asupra noastră; într-un cuvânt, în toate împrejurările³⁰⁹.

Facem semnul crucii *la trezirea din somn*, ca să agonisim binecuvântarea lui Dumnezeu pentru ziua întreagă; îl facem *înainte de culcare*, spre a alunga din mintea noastră tot gândul pătimăș, pentru o noapte liniștită; *il facem înainte de rugăciune*, spre a fi feriți de împrăștierea și fuga gândului de la rugăciune; îl facem înainte de a începe lucrul și după ce l-am terminat, spre a cere ajutor, întâi, lui Dumnezeu și pe urmă, spre a-I mulțumi pentru ajutorul dat. Tertulian (160-240) mărturisește că cei dintâi creștini, ca și cei din vremea lui, obișnuiau să se închine făcând semnul crucii: «Înainte și în timpul treburilor, intrând și ieșind, îmbrăcându-ne, înainte de somn, în toate lucrările noastre, noi ne însemnăm fruntea cu semnul crucii»³¹⁰. Cine capătă deprinderea să se însemneze în toate împrejurările cu semnul Sfintei Cruci se poate spune că împlinește cu prisosință cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „*Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți*” (I Cor. 10, 31). Deci, să nu ne rușinăm de crucea lui Hristos.

20. Ce înseamnă rugăciunea în genunchi, prosternarea cu fața la pământ, împreunarea mâinilor pe piept sau ridicarea brațelor, baterea de metanii și altele?

Îngenunchind la rugăciune, mărturisim evlavia, pocăința și puținătatea noastră înaintea lui Dumnezeu.

Prosternarea sau căderea cu fața la pământ mărturisește umilința noastră în fața lui Dumnezeu. Prosternată cu fața la pământ s-a rugat Iudită înainte de a intra în tabăra vrăjmașilor (Iudit 9, 1), așa S-a rugat Mântuitorul în grădina Măslinilor (Matei 26, 39), așa așteaptă în tinda bisericii înainte de a fi tuns cel ce vine să primească chipul cel îngeresc (călugăresc).

Metania, care este o *îngenunchere* și o *ridicare repede*, făcând semnul crucii, mărturisește că prin păcat am căzut, iar prin întruparea lui Hristos iarăși ne-am ridicat³¹¹. Metania este de două feluri: mare și mică. Cea mare este o închinare până la pământ, cu îndoirea genunchilor, și prin ea cinstim sau adorăm îndurarea dumnezeiască³¹², iar metania mică, o înclinare adâncă a trupului până ce mâna stângă atinge pământul; prin ea cinstim milostivirea Sfinților. *Încrușișarea mâinilor pe piept* mărturisește ridicarea launtrică a inimii la Dumnezeu. Ridicarea brațelor în sus mărturisește dragostea față de Dumnezeu și unirea

³⁰⁷ *Octoihul*, Fericirile din Duminica, Glas 8.

³⁰⁸ Sf. Ioan Gura de Aur, *OmiLia 45 la Matei*, c. 4, trad. cit., vol. VII, p. 424.

³⁰⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza IV*, c. 14, op. cit., p. 115.

³¹⁰ Tertulian, *De corona militis*, c. 3, Migne, P. L., II, col. 99.

³¹¹ Sf. Vasile cel Mare, *De Spiritu Sancto*, cap. 27, 66, Migne, P. G., XLII, col. 192.

³¹² Ioan Casian, *Institutiones*, II, 8.

prin rugăciune cu Hristos cel răstignit pe cruce³¹³. Sfântul Apostol Pavel poruncește „*ca bărbații să se roage în tot locul, ridicând mâinile sfinte, fără de mânie și fără șovăire*” (I Tim. 2, 8). Așa s-a rugat Moise în vremea luptei cu amaleciții (Ies. 17, 2-12); așa Solomon la sfințirea templului (II Cron. 6, 12), așa se roagă preoții la Sfânta Liturghie înainte de ieșirea cu Sfintele Daruri și înainte de prefacerea Sfintelor Daruri.

La rugăciunea de obște și pentru toți, care se face în biserică, adică la sfintele slujbe, este oprită metania mare Duminică și în timpul de la Învierea Domnului până la Rusalii³¹⁴.

21. Cum trebuie să ne rugăm: cu glas tare sau în gând?

Ne putem ruga în gând, cu glas tare, ori chiar în amândouă felurile în timpul uneia și aceleiași rugăciuni.

Cineva se poate ruga și mergând, sau în decursul treburilor, fără ca alții să bage de seamă. Aceasta se cheamă *rugăciune în gând* și este obișnuită acelor care, din felurite pricini, nu se pot ruga altfel. *Rugăciunea rostită cu glas tare* are însemnătatea ei; ea dă pe față simțămintele lăuntrice ale omului (Matei 12, 34) și face legătura cu ceilalți fii ai Bisericii și frați întru Hristos, întărind credința comună. Acest fel de rugăciune e și folositor și la locul lui, pentru că omul fiind alcătuit din suflet și din trup, amândouă au datoria să laude pe Dumnezeu (Osie 14, 3).

Rugăciunea rostită cu glas tare răscolește simțirea inimii și sporește evlavia atât în cel ce o rostește, cât și în cel ce o ascultă. În sfârșit, rugăciunea cu glas tare, făcută de mai mulți laolaltă, cheamă și mai puternic pe Dumnezeu, precum a zis Mântuitorul: „*Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor*” (Matei 18, 19-20).

22. Are vreun preț rugăciunea făcută numai cu buzele, precum și semnele și mișcările văzute, care nu corespund cu mișcarea inimii?

Rugăciunea celui ce se roagă numai cu buzele nu are putere.

Pentru rugăciunea făcută numai cu buzele a mustrat Mântuitorul pe farisei: „*Poporul acesta Mă cinstește cu buzele, dar inima lor este departe de Mine*” (Matei 15, 8). De asemenea, dacă semnele și mișcările văzute ce însoțesc rugăciunile nu răspund unei stări de adâncă simțire a noastră, aceste semne și mișcări sunt de nimic. Cel care bate metanii după metanii, se bate în piept și face alte lucruri de felul acesta, fără nici un fel de tresărire lăuntrică, este un fățarnic. Dumnezeu cere să ne închinăm Lui *cu duhul și cu adevărul* (Ioan 4, 23).

23. Dar rugăciunea cântată are vreun preț?

Rugăciunea cântată este o foarte puternică rugăciune rostită cu glas tare. Când suntem adânc mișcați, dăm glas simțirii prin cântare; deci cântecul religios este o rugăciune minunată. El ajută mintea să zboare la Dumnezeu; de aceea Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe coloseni să se deprindă și să se înțeleptească cu psalmi, laude și cântări duhovnicești: „... *Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești*” (Col. 3, 16). Rugăciunea cântată a fost cultivată de împăratul David († 1015 î.d.Hr.), de Mântuitorul cu Apostolii (Matei 26, 30; Marcu 14, 26), de Sfântul Ioan Gură de Aur († 407), de Sfântul Ambrozie al Mediolanului († 397), de Sfântul Nichita din Remesiana († c. 420) și de alți Sfinți Părinți și mari Dascăli ai Bisericii.

24. De câte feluri este rugăciunea, după cuprinsul ei?

După cuprins, rugăciunea este de trei feluri: 1. Rugăciunea care are ca scop *să laude pe Dumnezeu*; 2. *Să-I mulțumească* și 3. *Să-I ceară* tot ceea ce este după voia Sa: «Pre Tine te lăudăm; pre Tine Te cuvântăm; Ție Îți mulțumim, Doamne, și ne rugăm Ție, Dumnezeul nostru»³¹⁵.

1. *Rugăciunea de laudă* este aceea prin care binecuvântăm, lăudând pe Domnul și Dumnezeul nostru după mărirea Lui cea nemăsurată; și pentru veșnica Lui slavă, după cum

³¹³ Tertulian, *Despre rugăciune*, c.14, trad. rom. de Prof. David Popescu, p. 54, în „Apologeti de limbă latină”, Ed. Institutului Biblic, București, 1981, p. 237.

³¹⁴ Canonul 90 al Sinodului VI Ecumenic.

³¹⁵ Sfânta Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur.

zice Psalmistul: „În toate zilele bine Te voi cuvânta și voi lăuda numele Tău în veac și în veacul veacului. Mare este Domnul și laudat foarte și măreția Lui nu are sfârșit” (Ps. 144, 2). Călătorul prin țări străine se minunează și laudă locurile frumoase pe care le întâlnește în cale, dar ce departe este frumusețea lumii văzute de strălucirea lui Dumnezeu! Îngerii, privind nemijlocit nesfârșita Lui slavă, Îl laudă și Îl binecuvântează cântând: „Sfânt, Sfânt, Sfânt!” (Isaia 6, 3), așa precum au cântat laude Mântuitorului-Prunc, de curând năcut în Betlem (Luca 2, 14). Îngerii privesc la Dumnezeu „față către față”, cuprinși de unimire, iar rugăciunile lor se prefac într-o neîncetată cântare de laudă. A cânta laude lui Dumnezeu este îndeletnicirea locuitorilor cerului (Apoc. 4, 8-11); dar și noi pe pământ, cunoscând slava lui Dumnezeu, din cele zidite și din Descoperire, suntem datori mai întâi să lăudăm pe Dumnezeu în rugăciunile noastre. Drept aceea, Biserica laudă neconținut pe Dumnezeu. Cântările ei: Trisaghionul..., Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot..., Doxologiile mare și mică, Pre Tine Te lăudăm..., precum și feluritele Doxologii slujite în diferite împrejurări sunt pline de laude aduse lui Dumnezeu. Tot cântare de laudă este și cântarea Maicii Domnului: „Mărește suflete al meu pre Domnul...” (Luca 1, 46).

2. *Rugăciunea de mulțumire* este aceea prin care arătăm că ne aducem aminte cu mulțumire și cu dargoste de toate binefacerile primite de la Dumnezeu. Că Dumnezeu ne cere să-I fim mulțumitori pentru toate bunătățile se vede din aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel: „Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus pentru voi” (I Tes. 5, 17-18). Rugăciunea lui Noe, la ieșirea din corabie, a fost de mulțumire (Fac. 8, 19); de asemenea și a vechiului Istrail, la ieșirea din Egipt (Ieș. 15, 1-21). Dumnezeu însă de multe ori face să înceteze bunătățile Sale, pentru cei ce nu știu să le prețuiească și nu-I mulțumesc niciodată. Din pricina aceasta, în loc de bunătăți, vin asupra noastră neazuri.

3. *Rugăciunea de cerere* este aceea prin care cerem de la Dumnezeu tot ce ne trebuie pentru viața noastră, sau aceea prin care Îl rugăm: «să ierte păcatele noastre, așa încât să ne izbăvească și de pedeapsă și să reverse asupra noastră și harul Lui cel sfânt asupra sufletului și asupra trupului»³¹⁶. Dumnezeu voiește să-I cerem tot ce ne trebuie; căci fără de rugăciune El nu dă nimic (Iacov 4, 2). Dumnezeu vrea să-L rugăm cu stăruință; vrea nu numai să-L rugăm, ci chiar să-L silim, spune Sfântul Grigorie Dialogul. Negreșit, Dumnezeu știe toate nevoile noastre (Matei 6, 32) și ar putea să ni le îplinească fără cerere din partea noastră; dar El voiește să-L rugăm, ca nu cumva să socotim bunătățile sale ca pe niște lucruri cu care El ne-ar fi dator; ci ca pe niște binefaceri, pentru care să-I fim mulțumiți din inimă, cu umilință și dragoste. Rugăciunea Mântuitorului din grădina Ghetsimani și de pe cruce; a Sfântului Arhidiacon și Mucenic Ștefan, în clipa în care era ucis cu pietre (Fapte 7, 59); a creștinilor care se rugau pentru eliberarea Sfântului Apostol Petru din temniță (Fapte 12, 5), a Sfinților Apostoli în corabia învăluită de furtună (Matei 8, 25) și altele sunt rugăciuni pilduitoare de cerere.

Pe lângă cele de mai sus, rugăciunea împăratului David: „Miluiește-mă, Dumnezeule...” (Ps. 50) este rugăciunea pentru iertarea de păcate, este rugăciunea de îndrumare lui Dumnezeu și de pocăință. Acest psalm se rostește și la slujba Mărturisirii.

25. Care sunt foloasele rugăciunii?

Prin rugăciune se poate dobândi de la Dumnezeu orice dar. Dumnezeu însă nu îndeplinește totdeauna și numaidecât rugăciunile noastre.

Fericitul Augustin ne spune că rugăciunea este «Cheia vistieriei darurilor dumnezeiești», încât de la Dumnezeu poți dobândi orice lucru bun prin rugăciune. Însuși Mântuitorul făgăduiește acest lucru, când zice: „și toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi” (Matei 21, 22). Și iarăși: „Cereți și se va da vouă” (Matei 7, 7). Așadar, când ne aflăm în strâmțorare, să alergăm la sprijinul lui Dumnezeu; că El ne va ajuta, așa cum a ajutat pe Sfinții

³¹⁶ Mărturisirea ortodoxă, II, 5.

Apostoli în timpul furtunii (Luca 8, 24). De aceea, cel ce se îndărătnicește și nu vrea să roage pe Dumnezeu, în primejdie, nu are drept să se plângă.

Dumnezeu nu împlinește totdeauna și numaidecât rugăciunea noastră. Monica, mama Fericitului Augustin, s-a rugat optsprezece ani la Dumnezeu pentru întoarcerea fiului ei la Hristos. Dumnezeu Se lasă de multe ori rugat, pentru ca rugăciunea noastră să fie făcută cu tot dinadinsul, dându-ne prilej să cinstim după cuviință darurile primite³¹⁷. Deci, de voim cu adevărat să ni se împlinescă rugăciunea, să ne rugăm cu atât mai mare stăruință și căldura, cu cât Dumnezeu întârzie cu împlinirea cererii noastre. Așa facea orbul din Ierihon: cu cât Hristos Se făcea că nu-i ia rugăciunea în seamă, cu atât el strigă mai tare: „*Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă*” (Luca 18, 38).

26. Când împlinește Dumnezeu mai repede rugăciunile noastre?

Dumnezeu împlinește rugăciunile noastre mai repede: 1. *când sunt însoțite de fapte bune și de post*; 2. *Când chema, mijlocirea Sfinților și* 3. *când sunt făcute de mai mulți împreună*.

1. Postul și rugăciunea sunt cele două aripi ale nădejdiei, zice Fericitul Augustin. Cornelie sutașul, bărbat drept și temător de Dumnezeu, însoțind rugăciunea lui cu post și cu alte fapte bune, a fost ascultat (Fapte 10, 38). De altfel multe cetăți și popoare au scăpat de mari primejdii în urma rugăciunilor unite cu vreo făgăduială.

2. Rugăciunea făcută *în fața sfântelor icoane sau lângă sfintele moaște* ale Sfinților este mai ascultată și mai repede împlinită de Dumnezeu. Este mai ascultată și mai repede împlinită chemând ajutorul Sfinților, fiindcă aceștia sunt prieteni ai lui Hristos, fii și moștenitori ai lui Dumnezeu³¹⁸.

3. Dumnezeu ascultă mai curând rugăciunea făcută laolaltă cu mai mulți. Negreșit Dumnezeu este pretutindeni, dar nu în orice loc ascultă într-aceiași chip rugăciunile. Că zice Domnul Iisus Hristos: „*Iarăși grăiesc vouă că dacă doi dintre voi se vor învoi pe pământ în privința unui lucru pe care îl vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu, Care este în ceruri*” (Matei 18, 19). «Această rugăciune, dăruită din toată inima, hrănită din credința noastră, îngrijită prin adevăr, întreagă prin nevinovăție, curată prin castitate, agapă înfrumusețată cu podoaba faptelor bune, această rugăciune suntem datori s-o înălțăm la altarul lui Dumnezeu, ea având a dobândi pentru noi toate de la Dumnezeu»³¹⁹. Când, după uciderea Apostolului Iacov, Sfântul Petru a fost închis în temniță, rugăciunile neîncetate, făcute de creștini pentru dânsul la Dumnezeu, au fost atât de puternice, încât Dumnezeu a trimis un înger și în chip minunat a eliberat pe Petru din închisoare (Fapte 12, 1-11). Rugăciunea laolaltă a mai multora este că focul în grămadă de cărbuni; se aprind unul de la altul, se aprinde chiar și butucul neuscat.

27. Când și pentru ce nu ne ascultă Dumnezeu rugăciunile?

Dumnezeu nu ascultă și nu împlinește rugăciunile atunci *când cerem ceva păgubitor și când nu suntem vrednici* să fim ascultați.

1. Dumnezeu Se aseamănă cu un medic care, din grija pentru bolnav, nu îi îngăduie ce i-ar fi păgubitor³²⁰. Monica, mama Fericitului Augustin, s-a rugat stăruitor la Dumnezeu să împiedice plecarea fiului sau în Italia și nu a fost ascultată; pentru ca această călătorie a dat Fericitului Augustin prilejul de întoarcere la Dumnezeu. «O, Doamne! Tu atunci nu ai ascultat pe mama; spre a-i împlini ceea ce ea cerea de atâta vreme», a spus mai târziu Fericitul Augustin³²¹.

2. Adesea Dumnezeu nu ne împlineste rugăciunile fiindcă *nu suntem vrednici* să ne fie împlinite: *ne rugăm fără evlavie și fără încredere* (Iacov 1, 6-7); sau, păcătoși fiind, nu voim

³¹⁷ Fer. Augustin, *Predica LXI*, în „Les plus beaux sermons de Saint Augustin”, G. Hameau (trad. Franc.), vol. I, Paris, 1932, p. 280.

³¹⁸ Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 276.

³¹⁹ Tertulian, *Despre Rugăciune*, c. XXVIII, *trad. cit.*, p. 245.

³²⁰ Fer. Augustin, *Predica LXXX*, 2, *op. cit.*, vol. II, p. 43.

³²¹ Idem, *Confessiones-Mărturisiri*, V, 8, trad. Prof. dr. N. Barbu, Edit. Institutului Biblic, București, 1985, p. 124.

să ne dezbăcăm de relele apucături (Ioan 9, 31); sau rugăciunea e fără stăruință, ca și cum lucrul cerut nu ar avea nici un preț, sau când *cerem rău* (Iacov 4, 5; Marcu 10, 38).

3. Totuși nimeni nu se roagă în deșert. *Nici o rugăciune, nici cea bine făcută, nici cea rău făcută, nu este pierdută înaintea lui Dumnezeu.* Dacă Dumnezeu nu împlinește ce I se cere, El dă negreșit altceva mai bun, ne încredințează Sfântul Ioan Gură de Aur. Cu alte cuvinte, Dumnezeu poate împlini mai cu prisosință lucrurile pe care le cerem sau le gândim (Efes. 2, 20). De pildă, marele stareț Gheorghe plecase de la mănăstirea Neamțului cu gândul să se ducă la Sfântul Munte Athos, făcând rugăciuni la Dumnezeu pentru a-i împlini gândul acesta. Dar, ajuns la București, este împiedicat să meargă încotro se rugase la Dumnezeu și trimis la Cernica, să ridice din dărâmături vechea mănăstire părăsită și părăginită. Astfel a ajuns el povătuitor și îndreptător pentru mii de călugări, care s-au perindat de atunci și până astăzi în cele două mănăstiri muntene Cernica și Căldărușani, și un mare dascal sufletesc al celor ce s-au apropiat de dânsul, călugări și mireni.

28. Rugăciunea folosește oare la ceva celui păcătos?

Prin rugăciune, cel păcătos *câștigă iertarea* și din păcătos ajunge drept. Tâlharul răstignit împreună cu Hristos numai atât a rugat pe Mântuitorul: „*Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în împărăția Ta*” (Luca 23, 42), și Hristos l-a iertat. Căindu-se, vameșul a rostit numai aceste cinci cuvinte: „*Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului*” și s-a întors îndreptat la casa sa (Luca 18, 13); iar împăratul David, muștrat fiind pentru păcat de Natan, a grăit: „*Păcătuit-am Domnului*” și Domnul l-a iertat (II Regi 12, 13); «Cel ce se așterne la rugăciune pune capăt păcatului», zice Fericitul Augustin; «iar cel ce pune capăt rugăciunii începe a păcătui»³²².

Rugăciunea face dintr-un păcătos un drept, pentru că prin ea se câștigă *darul pocăinței* și al întoarcerii la Dumnezeu. Pământul, cu cât se apropie mai mult de soare, cu atât primește mai multă lumină și căldură; iar noi, cu cât ne apropiem mai mult de Iisus Hristos prin rugăciune, cu atât dobândim mai multă lumină și putere. Rugăciunea coboară asupra noastră Duhul Sfânt³²³ și luminează cele dinlăuntru ale noastre. Această lumină s-a lăsat văzută în afară la mulți sfinți, în timpul rugăciunii. De pildă, fața lui Moise strălucea de lumină când s-a pogorât de pe munte, unde grăise cu Dumnezeu (Ies. 34, 29, 30); iar Sfântul Simeon Noul Teolog († 1022) se arată uneori, în timpul rugăciunii, înconjurat de o lumina strălucitoare, care-i pătrundea în chip uimitor carnea și mădularele³²⁴. Rugăciunea pătrunde sufletul ca o rouă cerească, care-l însufletește și înprospătează, așa precum plantele răcorite noaptea de rouă dobândesc puteri noi. Deci, rugăciunea este folositoare nu numai pentru cel ce trăiește după voia lui Dumnezeu, ci și pentru cel ce se zbate să părăsească drumul pierzării.

29. Cel ce trăiește după voia lui Dumnezeu, adică cel drept, mai are nevoie de rugăciune?

Cel drept are și el nevoie și dobândește folos din rugăciune, pentru ca rugăciunea *îl ocrotește și îl ferește de ispita păcatului*.

Ispita este lucrul diavolului; ea întunecă mintea și slăbește voința. Rugăciunea, dimpotrivă, alungă ispitele, luminează mintea și întărește voința: «Rugăciunea lucrează ca apa asupra focului; este ca o ancoră de mântuire pentru sufletul în primejdie să se înece»³²⁵. «Demonii văzându-ne stând la rugăciune fug repede, ca hoții ce dau cu ochii de soldații cu săbiile scoase»³²⁶. Cel drept ajunge prin rugăciune la viața foarte îmbunătățită el ce se roagă bine știe să trăiască cinstit»³²⁷. Cine se adună se aseamănă, grăiește înțelepciunea populară, iar

³²² Idem, *Cuvântarea LXXX*, 7, op. cit., vol. II, p. 49.

³²³ Sf. Efrem Sirul, *Cuvânt pentru rugăciune*, în *Cuvinte și învățături*, trad. rom. M-rea, Neamțu, 1823, vol. III, p. 530-531.

³²⁴ Nichita Stetatos, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, ed. Irene Hausherr, în „*Orientalia christiana*”, vol. VII, Roma, 1928, c. 69, p. 95.

³²⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a doua despre Ana*, 5, op. cit., vol V, p. 500.

³²⁶ *Ibidem*.

³²⁷ *Ibidem*.

cel ce grăiește neconținut cu Dumnezeu oglindește în el desăvârșirea. Deci, rugăciunea alungă ispitele fiindcă este pavază de care se frâng săgețile aprinse ale vrăjmașului.

30. Ce se întâmplă cu cel ce nu se roagă?

Cel ce nu se roagă cade ușor în păcat și nu poate să se mântuiască.

Cine nu se roagă nu are nici o putere în lupta cu ispitele, el este ca un ostaș fără armă, ca o pasăre fără aripă, ca o mașină fără aburi, ca o trestie care se pleacă încotro bate vântul. «Cel ce nu se roagă e mort gata»; e ca un pește pe uscat, zice Sfântul Ioan Gură de Aur; e ca un om care nu primește nici o hrană. Dacă Mântuitorul a petrecut nopți întregi în rugăciune, «noi ce trebuie să facem ca să ne mântuim?» - întreabă Sfântul Ambrozie al Mediolanului. Ne spune chiar Mântuitorul ce să facem: să stăruim în rugăciune (Matei 26, 41).

31. Cum trebuie făcută rugăciunea ca să fie bine primită de Dumnezeu?

Rugăciunea noastră ca să fie bine primită de Dumnezeu trebuie:

1. Să fie făcută în numele Mântuitorului nostru *Iisus Hristos*, adică să cerem ce vrea și El. Că zice: „*Adevărat, adevărat grăiesc vouă: orice veți cere de la Tatăl întru numele Meu, vă da vouă*” (Ioan 16, 23). Și Mântuitorul vrea tot ce sporește *mărirea Tatălui și mântuirea sufletelor noastre*. Deci cine cere acestea se roagă în numele lui Iisus Hristos. Prin Rugăciunea domnească cerem numai ce vrea Hristos, și, cum El însuși este Acela Care ne-a dat această rugăciune, când rostim Tatăl nostru înseamnă că ne rugăm în numele lui Iisus Hristos. Dacă cerem însă bogăție, pieirea vrăjmașului, câștig la jocurile de noroc, slavă deșartă, - adică «dacă cerem ce este primejdios sufletului, nu ne rugăm în numele lui Iisus Hristos»³²⁸.

2. «Să ne rugăm cu mintea întreagă și cu evlavie»³²⁹, adică rugându-ne, să ne gândim numai la Dumnezeu. Rugăciunea făcută cu mintea întreagă înseamnă gând neîmpărțit, cuget nerisipit în timpul cât facem rugăciunea. Dacă rugăciunea este «vorbierea minții cu Dumnezeu»³³⁰, atunci se cuvine ca la rugăciune să ne adunăm toată luarea aminte; tot gândul nostru să-l îndreptăm numai la Dumnezeu; se cuvine să lepădăm din minte toată *grija cea lumească* și să cugetăm numai la Dumnezeu. Deci să nu cinstim pe Dumnezeu numai cu buzele, iar gândul să se împrăștie departe. Căci cine se roagă cu nepăsare ori cu mintea împrăștiată nu are nici un folos de rugăciune. «Cum puteți pretinde ca Dumnezeu să ia aminte la rugăciunea voastră, dacă voi înșivă nu luați aminte la rugăciune?»³³¹. Cine se roagă rău și totuși nădăjduiește să fie auzit se aseamănă cu cel ce seamănă neghină și vrea să secere grâu curat. Cu toate acestea, să nu socotiți rugăciunea rău făcută atunci când nu încercați *o mișcare deosebită a inimii*; adică nu simțiți în timpul rugăciunii o mângâiere deosebită și o bucurie peste fire. O asemenea simțire este un dar deosebit, la care nu toți pot ajunge. Tot astfel nu trebuie socotită rugăciunea rea *uscăciunea* ce se simte uneori, fiindcă aceasta este o ispită, o neplăcere, un necaz; iar cel ce rabdă necazurile cu bărbăție și cu îndrăzneală va ajunge la bucurie³³².

Rugăciunea făcută cu evlavie cere o oarecare pregătire, o supraveghere a simțurilor și o ținută potrivită a trupului. «Trebuincioasă este pentru noi convenită pregătire, când vrem să facem rugăciunea»³³³. „*Mai înainte de a făgădui (a te ruga), pregătește-te și nu fii ca omul ce ispitește pe Dumnezeu*” (Int. Sir. 18, 23). Dacă Moise, cerind să se apropie de rugul cel aprins, n-a putut să se apropie de el până ce nu și-a dezlegat și lepădat încălțăminte (Ies. 8, 5), «de ce să nu te dezlegi și tu, - zice Evagrie Monahul -, de orice cuget pătimăș, dacă vrei să vezi pe Cel mai presus de fire și înțelegere și să vorbești cu El?»³³⁴. Adică, înainte de rugăciune pregătește-te: «Stai puțin, în tăcere, până ce se vor liniști toate simțurile tale și apoi

³²⁸ Fer. Augustin, *Cuvântarea LXXX (De Oratione)*, op. cit., vol. II, p. 43 și 50.

³²⁹ *Mărturisirea ortodoxă*, București, 1981, II, 6.

³³⁰ Evagrie Monahul, op. cit., p. 76.

³³¹ Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, trad. Ioan Demetrescu, București, 1908, partea a III-a, p. 62.

³³² Evagrie Monahul, op. cit., p. 93.

³³³ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 6.

³³⁴ Evagrie Monahul, op. cit., loc. cit.

faci trei închinăciuni până la pământ și așa începe rugăciunea»³³⁵. Cu alte cuvinte, înainte de a începe rugăciunea, alungă toate grijile din inimă, din această biserică a rugăciunii, așa după cum Hristos a alungat pe negustori din templu (Luca 19, 45). Lasă pentru un sfert de oră necazul tău în grija Părintelui ceresc, că El ți-l va ușura, ori poate chiar îl va înlătura cu totul: «Așadar, să-I lăsăm Lui toate cele ce ne privesc, și ne va fi bine. Căci Cel ce e bun e negreșit Dătătorul darurilor bune»³³⁶.

La rugăciune se cuvine să ne supraveghem ochii și să nu privim la dreapta și la stânga. Mântuitorul zice: „*Când te rogi, intră în camara ta și, închizând ușa ta, roaga-te*” (Matei 6, 6). Cămara e inima, iar simțurile sunt poartă; deci ele trebuie bine zăvorâte, ca prin ele vine sminteala în timpul rugăciunii.

În sfârșit, la rugăciune să ne ferim de orice ținută nepotrivită cu această sfânta lucrare. Negreșit, un bolnav sau un om prea obosit poate sta cum îi vine mai la îndemână, dar cine e sănătos și odihnit să ia aminte, să stea cu cuviință. E bine să facem rugăciunea în picioare, dacă cumva în genunchi suntem atrași la somn - nevoie care bântuia și pe Părinții din pustie³³⁷. Cei cu multă încercare într-ale rugăciunii ne sfătuiesc îndeosebi la rugăciunea în picioare, *însoțită de metanii dese*.

3. Rugăciunea să fie făcută *cu stăruință*; adică să nu slăbim în rugăciune, chiar dacă nu suntem auziți curând. «Dacă nu ai primit încă darul rugăciunii sau al cântării de psalmi, stăruie cu putere și-l vei primi; prin urmare nu te descuraja, dacă nu l-ai primit»³³⁸. Să facem cum fac copiii, care nu conțenesc din strigat până ce nu dobândesc ce doresc. «Oamenii se supără când sunt grămădiți cu cereri, Dumnezeu însă iubește pe cel ce stăruiește»³³⁹, precum Însuși spune în pilda judecătorului nedrept care, supărat de stăruința femeii care-i cerea dreptate, până la urmă n-a avut încotro și, ca să scape de ea, i-a făcut dreptate (Luca 18, 2-7). «Așadar, îndrăznește, stăruind încordat în sfânta rugăciune», ne spune un Părinte din pustie³⁴⁰. Dumnezeu pune adesea la grea încercare statornicia rugătorului, cum de pildă a pus Iisus pe femeia cananeeancă (Matei 15, 23-28). El întâi S-a arătat neînduplecat, ea însă, nedescurajându-se, până la urmă și-a văzut rugăciunea împlinită. Tot în felul acesta s-au petrecut lucrurile și cu orbul din Ierihon. Lumea îl silea să tacă, dar el, dimpotrivă, striga și mai tare; și Iisus l-a tămăduit (Luca 18, 35-39). Evreii din Betulia, auzind că Holofern s-a pornit cu război împotriva cetății lor, au alergat la rugăciune și nu au slăbit cu cererile lor până ce Dumnezeu nu i-a scăpat de vrăjmași prin mâna Iuditei (Iudit 7 și 8).

4. Rugăciunea să fie făcută *cu inimă curată*, adică liberă de păcatul de moarte, sau cel puțin cuprinsă de dorința cinstită de pocăință. Inima curată înseamnă a fi liber nu numai de orice legătură păcătoasă, ci și de orice dragoste pentru tot ce nu e plăcut lui Dumnezeu. Cel ce nu are inima curată nu are destulă putere să-și ridice gândul la Dumnezeu; pentru ca îndată ce începe să se roage îi năvălesc în gând închipuirile păcătoase și «cumplitele aduceri aminte» și îi încătușează mintea de pământ... „*Știm că pe păcătoși Dumnezeu nu-i ascultă...*” (Ioan 9, 31), fiindcă este drept a înlătura de la bunătațile dumnezeiești pe cel ce nu se supune voii Sale. Dar și un păcătos poate nădăjdi să fie auzit de Dumnezeu, dacă se căiește cu tot dinadinsul de greșelile sale (Luca 18, 13).

5. Rugăciunea să fie făcută *supunându-ne voii lui Dumnezeu*, adică să lăsăm în grija Lui împlinirea rugăciunilor noastre. Așa S-a rugat Mântuitorul în grădina Măslinilor: „*Nu voia Mea, ci voia Ta să fie*” (Luca 22, 42), așa cere să ne rugăm noi în Rugăciunea Domnească: „*Facă-se voia Ta*” (Matei 6, 10). Dumnezeu știe mai bine ce ne este de folos; de aceea să lăsăm în grija Lui împlinirea cererii noastre. «De multe ori, rugându-mă, zice Evagrie Monahul, am cerut să mi se îplinească ce am socotit eu că e bine și am stăruit în cererea

³³⁵ Ceaslov. *Rugăciunile dimineții*, Buc., 1979, p. 7.

³³⁶ Evagrie Monahul; *op. cit.*, p. 79.

³³⁷ Sf. Ioan Casian, *Institutiones*, II, 7.

³³⁸ Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 87-88.

³³⁹ Sf. Ioan Gura de Aur, *Omilia XXII*, 5 la Matei, *op. cit.*, vol. II, p. 187.

³⁴⁰ Evagrie Monahul, *op. cit.*, p. 88.

mea, silind fără judecată voia lui Dumnezeu; nu am lăsat Lui să rânduiască ce știe El că este de folos. Iar primind, m-am întristat foarte pe urmă, fiindcă nu am cerut să se facă mai bine voia lui Dumnezeu. Ca lucrul nu mi-a ieșit așa cum credeam»³⁴¹.

6. Rugăciunea să fie făcută *cu umilință, cu zdrobirea inimii*³⁴²: cu o lăuntrică încredințare de slăbiciunea și de nevrednicia noastră. Proorocul David este unul dintre cei ce au primit daruri mari de la Dumnezeu; și el făcuse fapte bune și plăcute lui Dumnezeu și, cu toate acestea, îl aflăm grăind: „... *Ființa mea este ca o nimica înaintea Ta*” (Ps. 38, 7). Într-o asemenea stare sufletească să ne înfățișăm lui Dumnezeu la rugăciune și să cerem numai de la bunătatea Lui darurile ce El ar binevoi să ni le dea; să nu așteptăm nimic altceva decât ce va vrea să dea îndurarea Lui. Să ne rugăm cu același simț de smerenie ca al proorocului împărat David, pentru că de El atârnă în mare parte puterea rugăciunii: „*Rugăciunea celui smerit va pătrunde norii*”, zice Înțeleptul Sirah (35, 18). Rugăciunea vameșului și a sutașului sunt pline de smerenie, iar Daniil s-a rugat tot cu o astfel de umilință, zicând: „... *Că nu pentru faptele noastre drepte aducem înaintea Ta rugăciunile noastre cele fierbinți, ci pentru milele Tale cele mari*” (Dan. 9, 18). De altfel, rugăciunea, ea însăși, *este o lucrare de umilință*, pentru că prin ea ne dăm seama în ce măsură avem nevoie de Stăpânul cerului și al pământului.

7. Rugăciunea să fie făcută *cu încredere fiască*; cu neclintită încredințare că Dumnezeu, întru îndurarea Lui, ne va asculta dacă Îi vom cere bunătăți care să slujească slavei Sale și mântuirii sufletelor noastre. Încrederea fiască în Dumnezeu este din partea noastră o datorie, asupra căreia Dumnezeiescul Învățător binevoiește să ne atragă luarea-aminte când ne povățuiește, în Rugăciunea Domnească, să socotim pe Dumnezeu sub duioasa însușire de Tată. Mântuitorul a avut grija pe de o parte să ne încredințeze, prin învățături limpezi și prin pilde lămuritoare, despre însușirea de Părinte milostiv a lui Dumnezeu; iar pe de alta parte, să ne arate că cele mai multe dintre vindecările minunate, pe care le-a făcut El, se datoresc încrederii celor lecuiți. Încrederea este răsplătită cu prisosință (Evr. 10, 35). „*Și toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți Primi*” (Matei 21, 22). Rugăciunea sutașului Corneliu (Fapte 10, 2) este pildă, de rugăciune cu încredere. Cine însă se îndoiește, cine nu are încredere nu va primi nimic (Iacov 1, 6). Dar încrederea nu este potrivnică smereniei, ci dimpotrivă e soata ei de totdeauna; pentru că fără de încredere, smerenia este fățarnicie; și încrederea fără smerenie este îndrăzneală neîngăduită.

32. Care este cel mai potrivit timp pentru rugăciune?

Timpul potrivit pentru rugăciune este, la drept vorbind, viața omului întreagă; pentru că așa cere Însuși Mântuitorul Hristos: „*Privegheați, dar, în toată vremea, rugându-vă*” (Luca 21, 36). Viața trăită cu adevărat creștinește împlinește acest îndemn; pentru că toate câte gândim, grăim și facem cu mintea luminată de dreptate și însuflețită de dragoste, tot rugăciune este. Fericitul Augustin zice: «*Prin credință, nădejde și dragoste, dorința fiind neconținută, ne rugăm neîncetat*»³⁴³.

De bună seamă noi avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu în toată clipa, deci să ne rugăm Lui totdeauna, dar mai ales *dimineața, la amiază și seara, înainte și după mâncare și când auzim bătând toaca și clopotele bisericii*.

1. *Dimineața*, la scularea din somn, să ne rugăm lui Dumnezeu mulțumindu-I că ne-a ocrotit peste noapte; apoi să-L rugăm să ne păzească și în timpul zilei de toată reaua întâmplare și de păcat, și să binecuvânteze munca ce urmează să o facem. Dimineață, îndată ce ne-am sculat din pat, pe nemâncate, să facem rugăciunea stând în picioare sau în genunchi, după cum ne vine mai bine; o începem cu trei metanii mari și mai facem metanii mari și când ne rugăm pentru părinți, frați etc. Ziua este ca o viață în prescurtare: dimineața e nașterea și copilăria; primele ceasuri ale zilei sunt tinerețea; amiaza și după amiaza, bărbăția, care se apleacă puțin câte puțin, până când cade seara peste anii încărunțiți ai bătrâneții zilei. Când mă trezesc din somn e ca și cum aș fi ieșit din noianul somnului pentru o nouă zidire și încep

³⁴¹ *Ibidem*, p. 82.

³⁴² *Mărturisirea ortodoxă*, II, 6.

³⁴³ Fer. Augustin, *Exp. CXI, Ad Prodom*, CIX.

viața pentru o altă zi. Cea dintâi clipă a acestui nou început creștinul o închină lui Dumnezeu, cerându-I binecuvântare. Israelii în pustie aflau mană numai dimineața, înainte de răsăritul soarelui, iar noi dobândim binecuvântarea lui Dumnezeu de ne vom ruga Lui dimineața la răsăritul soarelui (Int. Sol. 16, 28). Dimineața e timpul cel mai prielnic pentru rugăciune: „*Dimineața vei auzi glasul meu*” (Ps. 5, 3); adică glasul rugăciunii de dimineață, pe care trebuie să-l facem auzit de îndată ce ne sculăm din somn. «Înainte de a vă spăla, curățiți-vă inimile alergând la rugăciune», îndeamnă Sfântul Ioan Gură de Aur pe ascultătorii săi³⁴⁴.

2. *La amiază*. Un păgân, împăratul Filip al Macedoniei, pusese pe un rob să-i spună în fiecare dimineață: „*Filipe, amintește-ți că ești om!*” A fi om, nu după înțelesul păgân, ci după credința ce o mărturisim, adică creștin, înseamnă că trebuie să-ți aduci aminte că sosește sorocul de la amiază, ora douăsprezece; ora în care Iisus a fost răstignit pe cruce; oprește-te, contenește-ți tot zbulciumul. Dacă la această ora ești atât de cuprins de nevoile vieții, încât vremea nu-ți îngăduie să stai mai mult de vorbă cu Dumnezeu, o rugăciune scurtă, făcută din inimă, cu toată căldura, să răscumpere graba și lipsa unei rugăciuni mai îndelungate.

3. *Seara*, să mulțumim lui Dumnezeu pentru bunătățile primite în timpul zilei, rugându-L să ne ierte greșelile făcute peste zi și să ne ocrotească și în timpul nopții.

Mântuitorul prelungea adesea rugăciunea de seară până târziu în noapte.

Moartea își trimite solia de cele mai multe ori noaptea, ca să cheme la divanul de judecată al lui Dumnezeu; de aceea rugăciunea de seară grăiește, în adevăr, despre moartea zilei, dar și despre cele ale morții noastre. Astfel, rugăciunea de seară e prilejul de *cercetare a cugetului*, pentru ajungerea la o desăvârșită pocăință. Cerceteze-se tot creștinul în fiecare seară, nu numai de câștigul material, de peste zi, ci și de cum s-a îngrijit de folosul sufletului său.

4. *Înainte și după amiază* să mulțumim lui Dumnezeu pentru hrana pe care El ne-a dat-o și să-L rugăm să ne ferească de păcatul îmbuibării.

Mântuitorul mulțumește Părintelui ceresc înainte și după masă (Matei 15, 36). Daniil în groapa cu lei a mulțumit îndată pentru hrana ce i s-a trimis prin îngeri. „*Când vei mânca și te vei sătura*”, zice Moise, „*ia amninte de tine, să nu se ademenească inima ta și să uiți de Dumnezeu*” (Deut. 11, 11-12).

33. Când ne cheamă la rugăciune toaca și clopotele bisericii?

Toaca și clopotele bisericii ne vestesc de rugăciune de mai multe ori pe zi, mai ales în Păresimi, dar trei momente sunt mai însemnate: dimineața, la începutul Utreniei și al Sfintei Liturghii; iar după amiaza, sub seară, la începutul Ceesului al nouălea cu Vecernia. De asemenea, ne mai cheamă când se întâmplă să moară vreun creștin, sau când este dus cel mort la mormânt.

Când auzim clopotele bisericii chemându-ne la rugăciune, dacă nu putem să mergem la biserică, se cuvine, totuși, să lăsăm toate de o parte și să facem o rugăciune. Căci «cel ce se roagă odată cu Biserica, se roagă în felul cel mai folositor», spune Fericitul Augustin. Clopotul, tovarăș de viață al creștinului, ia parte și la întristări. El vestește pe creștini de moartea vreunui dintre ei, îndemnându-i să se roage pentru sufletul celui răposat; și în dăngănit de clopot petrecem la locul cel de veci pe cei răposați în Domnul.

34. Când trebui să mai facem rugăciuni?

Trebuie să ne mai rugăm în nevoi, în ispite, înainte de orice lucrare mai de seamă și când ne simțim împinși în chip deosebit la rugăciune.

1. Dumnezeu ne îndeamnă să ne rugăm, atunci când suntem cuprinși de nevoi: „*Mă cheamă pe Mine în ziua necazului și te voi izbăvi și Mă vei preamări*” (Ps. 49, 16). Apostolii s-au rugat în corabie, fiind amenințați de furtună, și creștinii s-au rugat pentru Sfântul Apostol Petru când acesta era în temniță (Fapte 12, 5).

2. Mântuitorul ne poruncește să ne rugăm atunci când suntem bântuiți de ispite: „*Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită*” (Matei 26, 41).

³⁴⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Coment. Psalm. V, op. cit.*, p. 546.

3. Când avem de făcut lucruri însemnate, să le începem cu rugăciune. „*Cere de la El (Domnul) ca să îndrepteze căile tale*” zice Tobit (4, 20, Vulgata). Iisus Hristos S-a rugat înainte și după ce i-a ales Apostolii (Luca 6, 12), înainte de învierea lui Lazăr (Ioan 11, 41) și înainte de sfintele Sale patimi, în grădina Ghetsimani (Luca 22, 41-42). Sfinții Apostoli s-au rugat înainte de alegerea lui Matia (Fapte 1, 24) și Sfântul Apostol Petru, înainte de a învia pe Tavita (Fapte 9, 40). Fericitul Ieronim cere încă și mai mult: «Când ieșim din casă, zice el, să ne întrarmăm cu rugăciunea și când ne-am înapoiat să ne rugăm înainte de a sta jos».

35. În ce loc putem să ne rugăm?

În ce privește locul unde trebuie să facem rugăciunea, este de știut că pentru cel ce se roagă bine, orice loc este potrivit: „*În tot locul tămâie se aduce numelui Meu*” (Mal. 1, 11) și „*Voiesc dar ca să se roage bărbații în tot locul*” (I Tim. 2, 8). Mântuitorul Se ruga în templu și în sinagogă, în loc pustiu și în munți, în foișor și în grădina Măslinilor, pe cruce și în alte locuri. Iacob Patriarhul își făcea rugăciunea pe câmp. Daniil Proorocul, în groapa cu lei, Sfinții Apostoli Pavel și Sila, în temniță, unde culcați și încătușați în lanțuri au zguduit închisoarea din temelii (Fapte 16, 25-26). Dumnezeu primește să I se grăiască în tot locul (Fapte 17, 24), după cum amintește Mântuitorul femeii samarince (Ioan 4, 23). Deci ne putem ruga oriunde. Dumnezeu nu ține seama de nici un fel de loc, pentru că El cere doar inimă cucernică³⁴⁵.

36. Dar nu este oare vreun loc hotărât pentru rugăciune?

Da, este un asemenea loc, hărăzit numai rugăciunii, este biserica, sau casa lui Dumnezeu: „*Casa Mea, casă de rugăciune se va chema*” (Matei 21, 13).

Domnul nostru Iisus Hristos Se duce să Se roage în templu și în sinagogă, iar creștinii în vremea prigoanelor se duceau în peșteri, la casele lor de rugăciune, chiar cu primejdia vieții lor. Rugăciunea făcută în biserică, în loc sfințit, unde tot ce ne înconjoară ne îndeamnă la uitarea grijilor zilnice și la evlavie, are mai multă putere. Rugăciunile făcute în biserică sunt negreșit mai bine primite, fiindcă aici nu suntem singuri. Sfinții, ale căror icoane sunt zugrăvite pe pereți, ne întovărășesc în rugăciune și duc la picioarele Celui Prea Înalt rugile noastre (Apoc. 5, 8; 8, 4). Aici «și puterile îngerești sunt de față la adunările credincioșilor și e de față însăși puterea Domnului și Mântuitorului nostru și, pe lângă aceasta, și duhul Sfinților și cred că și al celor mai de demult adormiți, precum și desigur al acelor care mai sunt încă în viață...»³⁴⁶, Biserica este locul de rugăciune căruia i se potrivește, fără îndoială, făgăduința Mântuitorului: „*Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor*” (Matei 18, 20). Deci, cei ce zic că nu este nevoie să mergem să ne rugăm în biserică, deoarece lumea întreagă este Biserica lui Dumnezeu, nu numai că greșesc, dar nici nu știu ce este rugăciunea. Pentru că cel de bună credință nu se roagă numai în biserică, ci se roagă mult și stăruitor și în alt loc, unul ca acela se va duce negreșit și la biserică.

37. Dar despre singurătate, ca loc de rugăciune, ce se poate spune?

În adevăr și singurătatea este un loc foarte prielnic pentru rugăciune. Sfinții din pustie, mari Dascăli ai rugăciunii, s-au rugat mai mult și mai ales în singurătate, după pilda dată de Însuși Mântuitorul, Care de multe ori Se rugă în locuri singuratice, în pustie (Luca 5, 16), în munți și mai ales în muntele Măslinilor (Luca 22, 39). Singurătatea însă nu înseamnă numai decît pustie, ci și loc retras, o încăpere unde să poți face rugăciunea în liniște. Despre un asemenea loc grăiește Evanghelia când zice: „*Tu însă când te rogi intră în camera ta și închizând ușa ta roagă-te Tatălui...*” (Matei 6, 6). În singurătate, adică la o parte de tulburarea lumii, rugăciunea se poate face mai bine. Peștele scapă de mreaja pescarului așcunzându-se în gropile cele mai ferite; așa și omul care vrea să scape, când se roagă, de ispitele satanei, să fugă în singurătate, zice Sfântul Efreim Sirul.

³⁴⁵ Idem, *Omilia IV, asupra Anei*, 6, op. cit., vol. V, p. 514 și *Omilia asupra crucii bunului tâlhar*, op. cit., vol. II, p. 223.

³⁴⁶ Origen, *Despre rugăciune*, XXXI, 5, trad. Pr. Prof. T. Bodogae, în „Părinți și Scriitori bisericești” vol. 7, Edit. Institutului Biblic, București, 1982, p. 286.

38. Ce trebuie să cerem de la Dumnezeu în rugăciune?

În rugăciunile noastre către Dumnezeu, trebuie să cerem mai întâi cele ce adaugă mării Sale și ajută mântuirii sufletelor noastre.

1. Să cerem cele ce sporesc mărirea lui Dumnezeu și ajută mântuirii sufletelor noastre: „Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și acestea toate (adică mâncarea, băutura și îmbrăcămintea) se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33). Sau, cu alte cuvinte: «Cereți în rugăciunile voastre ca să obțineți lucruri cerești și netrecătoare, pentru că primindu-le ca atare să moșteniți împărăția cerului și să vă bucurați de cele mai mari bunuri. Iar cele pământești și mici de care aveți nevoie pentru trebuințele trupului, vi le va da Tatăl pe deasupra, în măsura trebuitoare»³⁴⁷. «Cereți bunătățile viitoare și veți primi bunătățile de acum. Nu doriți lucrurile de aici, că le veți avea negreșit»³⁴⁸. Cel ce caută bunătăți cerești dobândește negreșit și pe cele pământești. Împăratul Solomon a cerut înțelepciune, spre a cârmui bine poporul Israil, iar Dumnezeu i-a dat nu numai înțelepciune, ci și prisos de bunătăți pământești (III Regi 3, 11-13). Deci trebuie să ne rugăm pentru cele trebuincioase vieții, atât pentru noi, cât și pentru alții, dar să ținem seama ca nu cumva să cerem lucruri care să privească relele noastre înclinări, că Dumnezeu nu ascultă asemenea rugăciuni (Iacov 4, 3). Cine cere lui Dumnezeu bogăție, dregătorii, slavă deșartă ori altele de acest fel, nu caută mărirea lui Dumnezeu, ci lucruri trecătoare; acela înjosește pe Dumnezeu, Domnul și Stăpânul, la treapta de slujitor al poftelor lui, al zgârceniei lui, al vieții lui desfrânate. Cum ar putea să-l asculte Dumnezeu³⁴⁹. «Să nu cerem de la Dumnezeu ce vrem noi, ci ce vrea El»³⁵⁰.

RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

39. Care este cel mai desăvârșit model de rugăciune?

Modelul cel mai desăvârșit de rugăciune este Rugăciunea Domnească, adică:

„Tatăl nostru, Care ești în ceruri,
Sfințească-se numele Tău;
Vie împărăția Ta;
Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ.
Pâinea noastră cea spre ființă
Dă-ne-o nouă astăzi;
Și ne iartă nouă greșelile noastre,
Precum și noi iertăm greșiților noștri;
Și nu ne duce pe noi în ispită,
Ci ne izbăvește de cel rău.
Ca a Ta este împărăția și puterea și slava în veci.
Amin!” (Matei 6, 9-13).

40. Care este obârșia rugăciunii Tatăl nostru?

Obârșia rugăciunii Tatăl nostru este cu totul și în toate cuvintele ei *dumnezeiască*, fiind alcătuită de Dumnezeu Fiul, adică de Însuși Mântuitorul nostru, la rugămintea unuia dintre Apostoli: „Doamne, învață-ne și pe noi să ne rugăm” (Luca 11, 1). Atunci Mântuitorul i-a învățat rugăciunea Tatăl nostru (Matei 6, 9-13). Deci, când rostim această rugăciune, grăim înseși cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos; ne rugăm cu adevărat în numele Domnului Iisus Hristos. De aceea, se numește Rugăciunea Domnească.

³⁴⁷ Origen, *Despre Rugăciune*, c. XIV, trad. cit., p. 229.

³⁴⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 22 la Matei*, op. cit., vol. IV, p. 184.

³⁴⁹ Idem, *Omilia a XIX-a la Matei*, op. cit., vol. III, p. 167.

³⁵⁰ Evagrie Monahul, op. cit., p. 79.

41. Prin ce se deosebește Rugăciunea Domnească de celelalte rugăciuni?

Rugăciunea Domnească, cea mai de seamă dintre toate rugăciunile, se deosebește *prin puterea ei, prin ușurința de a fi înțeleasă și prin bogăția cugetărilor ei*.

1. Marea putere a rugăciunii Tatăl nostru stă în faptul că prin ea nu numai că ne rugăm împreună cu Iisus Hristos³⁵¹, Ci ne rugăm cu înseși cuvintele Mântuitorului³⁵². «Dumnezeu singur a putut să învețe cum ar vrea să fie rugat»³⁵³. De bună seamă, acestei rugăciuni i se potrivește cel mai bine cuvântul Domnului: „*Orice veți cere de la Tatăl întru numele Meu, vă va da vouă*” (Ioan 16, 23).

2. Rugăciunea Tatăl nostru este cea mai ușoară de înțeles dintre toate rugăciunile. Ea este rugăciunea oricui crede în Dumnezeu. Rugăciunea Domnească „*pe cât este de restrânsă în cuvinte, pe atât este de cuprinzătoare în sens*”³⁵⁴.

3. În rugăciunea Tatăl nostru avem cereri pentru toate trebuințele sufletești și trupești; deci pentru toate bunătățile cerești și pământești. Toate câte le cerem în rugăciunile noastre se află cuprinse în Rugăciunea Domnească³⁵⁵. De veți străbate toate rugăciunile, zice Fericitul Augustin, nu veți afla nimic care să nu fie cuprins în Rugăciunea Domnească.

42. Din câte părți este alcătuita Rugăciunea Domnească?

Rugăciunea Domnească este alcătuită din trei părți: *chemare, cereri și încheiere*.

43. Care este chemarea și ce înseamnă?

Chemarea (invocația) este: „*Tatăl nostru, Care ești în ceruri*”. Această chemare ne pune în adevărată stare de rugăciune; ne înalță mintea la Dumnezeu și ne întărește încrederea în El, ca Tată, ca «Părinte» (Rom. 7, 15).

1. Cuvântul *Tată* deșteaptă încredere, ne aduce aminte de harurile primite de la Dumnezeu³⁵⁶ și «ne învață că acela care vrea să se roage lui Dumnezeu nu trebuie să vină înaintea Lui numai ca o făptură a Lui, ci că un fiu al Lui după har, fiindcă dacă nu este fiu, nu poate să-L numească Tată. Iar acest har al înfierii l-a dat Iisus Hristos celor care cred într-Însul, după cum grăiește Scriptura: «Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu»³⁵⁷. «Iisus Hristos învățându-ne să numim pe Stăpânul și Făcătorul a toate, pe Dumnezeu, Tatăl nostru, odată cu aceasta și în același timp hotărăște eliberarea noastră din muncile veșnice, izbăvirea sufletelor, mântuirea, înfierea ca fii ai lui Dumnezeu, moștenirea slavei Sale, care ne este făgăduită, unirea cu singurul Său Fiu și, își sfârșit, revărsarea peste noi a Sfântului Său Duh»³⁵⁸.

Nici un muritor n-ar îndrăzni să dea această numire Celui Atotputernic, dacă nu ne-ar fi îngăduit Fiul Său cel Unul Născut. «În psalmi, în prooroci și chiar în Lege sunt mii de rugăciuni, dar nu aflăm pe nimeni rugându-se și numind pe Dumnezeu Tată..., ci Îl rugăm ca pe Dumnezeu și Stăpân, așteptând pe Cel ce revărsă duhul înfierii...»³⁵⁹. Dumnezeu vrea să fie iubit, de aceea îngăduie să fie numit Tată, ne spune Fericitul Augustin, fiindcă aceasta numire este plină de dragoste și aprinde dragostea. Copilul numește tată pe cel căruia îi datorează viața, iar noi numim Tată pe Dumnezeu, fiindcă El este Făcătorul nostru (Deut. 32, 6).

2. Zicem „Tatăl nostru”, nu „Tatăl meu”, pentru că noi toți suntem frați și ne rugăm unii pentru alții. Această chemare ne învață că, precum Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor, tot astfel suntem datori și noi credincioșii să fim frați între noi și să ne rugăm nu numai pentru noi, ci și pentru toți frații noștri, unul pentru altul, precum ne învață Scriptura: „*Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați*” (Iacov 5, 16). În Rugăciunea Domnească fiecare se

³⁵¹ Origen, *Despre rugăciune*, XI, 1, trad. cit., p. 221.

³⁵² Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, trad. cit., cap. II, p. 45.

³⁵³ Tertulian, *Despre Rugăciune*, trad. cit., cap. IX, p. 235.

³⁵⁴ *Ibidem*, cap. I, p. 230.

³⁵⁵ Sf. Ciprian, *De Oratione Domenica*, trad. cit., cap. II, p. 45.

³⁵⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIV-a la Romani*, op. cit., vol. X, p. 298-299.

³⁵⁷ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 10.

³⁵⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX-a la Matei*, 4, op. cit., vol. VII, p. 162.

³⁵⁹ Origen, *La Ioan* 19, 5, 1, Migne, P. G., X. col. 324.

roagă pentru toți și toți pentru unul; ea este rugăciunea obștească și a tuturor creștinilor³⁶⁰. Nevoia ne silește să ne rugăm pentru noi, dar dragostea frățească ne îndeamnă să ne rugăm pentru alții³⁶¹. Iisus Hristos însuși zice ca noi toți suntem frați (Matei 23, 8). Altădată, El numește frați pe Sfinții Apostoli (Matei 28, 10), iar Apostolii numesc frați pe credincioși (Rom. 1, 13 ș.u.) De altfel, drept este să se numească frați cei ce au un singur și același Tată în cer³⁶². Deci cuvântul „Tată” arată că trebuie să iubim pe Dumnezeu; iar cuvântul „nostru”, că trebuie să iubim pe aproapele. Domnul unității noastre, spune Ciprian, n-a vrut ca rugăciunea noastră să fie de unul singur și oarecum egoistă, și a tuturor, obștească³⁶³. «Cuvântul „nostru” netezește toate nepotrivirile și deosebiri de stare și de avere și face, deopotrivă, pe cel lipsit la fel cu cel avut și pe cel supus la fel cu cel ce stăpânește»³⁶⁴.

3. Zicem „*Care ești în ceruri*” pentru că Dumnezeu îngăduie să fie văzut numai în ceruri, deși este pretutindeni. «Pre Dumnezeu a-L vedea, nu este cu puțință oamenilor»³⁶⁵ și „*nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut*” (Ioan 1, 18). Totuși, îngerii văd pururea fața lui Dumnezeu, Care este în ceruri (Matei 18, 10), iar cei dreپți la inimă vor vedea fața Lui (Ps.10, 7) la înviere, când vor fi ca îngerii lui Dumnezeu (Matei 22, 30). «Cuvântul acela ce zice: „în ceruri” ne învață ca, în timpul când ne rugăm, să înălțăm mintea și toată gândirea noastră de la cele pământești și stricăcioase la ceruri, spre cele nestricăcioase... fiindcă harul și bogăția binefacerilor Sale strălucește mai ales în ceruri»³⁶⁶. Cuvintele „*Care ești în ceruri*” ne aduc aminte că menirea noastră trece dincolo de marginile vieții de acum; că dincolo de lumea aceasta se află casa Tatălui nostru (Ioan 14, 2), care ne așteaptă: „*cât pentru noi, cetatea noastră este în ceruri, de unde așteptăm Mântuitor pe Domnul nostru Iisus Hristos*” (Filip. 3, 20). «Aici Domnul, învățându-te să chemi pe Tatăl Cel din ceruri, îți amintește de patria cea bună, ca, sădindu-ți o dorință mai puternică a celor bune, să te pună pe calea ce te duce iarăși la patria ta»³⁶⁷.

44. Câte cereri cuprinde partea a doua a rugăciunii Domnești?

Partea a doua a Rugăciunii Domnești cuprinde *șapte cereri*. Darurile Sfântului Duh sunt șapte (Isaia 11, 3; Rom. 12, 6 ș.u.) și tot șapte sunt și cererile Rugăciunii Domnești. Iar înconjurarea Ierihonului cu chivotul Vechiului Testament de șapte ori și dărâmarea zidurilor acestei cetăți (Iosua 6, 3-20), preînchipuie cele șapte cereri ale Rugăciunii Domnești și lucrările ei.

45. Care este întâia cerere din Rugăciunea Domnească și ce înseamnă această cerere?

Cererea întâi din Rugăciunea Domnească este: „*Sfințească-se numele Tău*”, și înseamnă că numele Tatălui «se sfințește în noi și de către noi, când noi ne sfințim pe noi înșine cu viața cucernică și îmbunătățită întru slava numelui Său»³⁶⁸.

«Numele lui Dumnezeu este sfânt din fire»³⁶⁹, că zice: „*Sfânt este numele Lui*” (Luca 1, 49); și zicem „sfințească-se numele Tău”, nu ca și cum am dori ca Dumnezeu să se sfăntească prin rugăciunile noastre³⁷⁰; nici nu putem spune despre El că s-ar putea sfinți în felul cum se sfințesc oamenii; adică prin cât mai mare departare de rele și prin neconținută înaintare întru împlinirea faptelor bune (virtuților). Ci prin această zicere: «rostim limpede și răspicat numai

³⁶⁰ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 44.

³⁶¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă*, 3, *op. cit.*, vol. IV, p. 22.

³⁶² Tertulian, *Despre rugăciune, trad.*, cap. II, p. 230.

³⁶³ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 44.

³⁶⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX, la Matei*, 4, *op. cit.*, vol. VII, p. 162.

³⁶⁵ Sf. Ioan Graptul († 849), *Canonul morților*, oda IX, în *Evhologhion*.

³⁶⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, București, 1981, II, 10.

³⁶⁷ Sf. Grigorie al Nisei, *Despre Rugăciunea Domnească*, c. II, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, în „Părinți și scriitori bisericești”, Editura Institutului Biblic, vol. 29, București, 1982, p. 420.

³⁶⁸ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 13.

³⁶⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, *Cateheza V Mistagogică*, 12, p. 571.

³⁷⁰ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 47.

sfințenia ce El o are»³⁷¹. «Cerem de la El ca numele Lui să se sfințească în noi»³⁷². Sau, «de vreme ce ești sfânt, sfințește și întru noi numele Tău. Sfințește-ne și pe noi, ca fiind ai Tăi să sfințim numele Tău și ca un sfânt să fie propovăduit întru noi și preaslăvit, iar nu să se hulească din pricina noastră»³⁷³. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune că se zice «sfințească-se numele Tău, în loc de preamărească-se numele Tău de către toți oamenii și de către toată făptura»³⁷⁴.

Preamărim numele lui Dumnezeu, ducând o viață cucernică, împodobită cu virtuți și fapte bune, de la care oamenii să se îndemne să slăvească numele lui Dumnezeu³⁷⁵. Cu alte cuvinte, oricine rostește „*Tatăl nostru... sfințească-se numele Tău*” își ia îndatorirea să preamărească prin faptele și vorbele sale pe Dumnezeu, așa încât să se împlinescă în el porunca lui Iisus Hristos: „*Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri*” (Matei 5, 16). Deci, lucru de căpetenie al cererii „*sfințească-se numele Tău*” este nu numai să nu se hulească numele lui Dumnezeu prin viața noastră, ci și să se slăvească și să se sfințească³⁷⁶. «Sfințim numele Tatălui nostru cel după har, Care este în ceruri, omorând pofta pământească și curățindu-ne de patimile aducătoare de stricăciune»³⁷⁷. Preamărim *prin fapte* numele lui Dumnezeu atunci când ne întocmim întreaga viață spre cinstirea lui Dumnezeu și a sfinților, „prieteni” Săi (Iacov 2, 23), spre propovăduirea, cinstirea și apărarea Bisericii Sale. Preamărim *prin cuvinte* numele lui Dumnezeu atunci, când toată vorba noastră va fi o laudă neconținută a lui Dumnezeu și a tuturor bunătăților Lui.

46. Ce pedeapsă așteaptă pe cei ce ocărăsc numele lui Dumnezeu?

Cine ocărăște pe Dumnezeu, pe sfinți, lucrurile și persoanele sfințite, adică *înjură* (suduie) de cele sfinte, acela hulește pe Dumnezeu; păcatul lui este fără iertare și se cheamă *păcat drăcesc*. Față de acest păcat, toate celelalte păcate par ușoare, fiindcă hulitorul își azvârle ocară împotriva lui Dumnezeu (IV Regi 19, 22). Ocărârea unui bun conducător de stat, spune Fericitul Augustin, este o nelegiuire, a înjura însă chiar pe Bunătatea cea desăvârșită este înspăimântător! «Tu, cel ce-ți deschizi gura împotriva Atotputernicului», strigă îngrozit Sf. Efrem Sirul, «nu te temi că ar putea fi trimis foc din cer să te mistuiască?»

Dumnezeu pedepsește îngrozitor pe hulitori, nu numai în viața viitoare, ci și în aceasta pământească. De pildă, Baltazar, răpitorul sfântelor vase din templul din Ierusalim, a fost ucis și împărăția lui dărâmată, chiar în noaptea când a îndrăznit să se folosească la beție de aceste sfinte lucruri (Dan. 5). Senaherib, împăratul sirian, hulind pe Dumnezeu a murit ucis chiar de mâna fiilor săi (IV Regi 19). Irod Agripa, împăratul iudeilor, îngăduind să fie asemănat cu Dumnezeu, a murit ros de viermi (Fapte 12, 23) etc. „*Nu vă amăgiți, Dumnezeu nu se batjocorește*” (Gal. 6, 7). Batjocoritorul își ascute singur sabia care-l va lovi³⁷⁸. Dacă celui ce ocărăște pe fratele său îi este rânduit „*focul cel veșnic*” (Matei 5, 22), dar pe aceia ce hulesc nu pe neamurile lor, ci chiar pe Dumnezeu, ce chin îi așteaptă?³⁷⁹ Într-o zi, Fericitul Ieronim, fiind întrebat pentru ce înfrunta cu atâta asprime pe un hulitor de Dumnezeu, a răspuns: «Câinele latra să-și apere stăpânul, - atunci pot eu tăcea când Dumnezeul meu este suduit? Omoară-mă, dar de tăcut nu voi tăcea». Când s-a cerut Sfântului Policarp, episcopul Smirnei († 167), să tăgăduiască pe Hristos, el a răspuns: «Iată, se împlinesc optzeci și șase de ani de când Îl slujesc, fără ca El să-mi fi făcut vreodată vreun rău. Deci, cum aş putea huli pe Dumnezeul și Mântuitorul meu?»

³⁷¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă*, op. cit., vol. IV, p. 22.

³⁷² Sf. Ciprian, op. cit., II, p. 48; Tertulian, op. cit., 3, p. 231.

³⁷³ Sf. Simion al Tesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri*, București, 1765, cap. 320, p. 316.

³⁷⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poartua strâmtă*, 4, op. cit., vol. IV, p. 22.

³⁷⁵ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 13.

³⁷⁶ Sf. Grigorie al Nisei, op. cit., c. III, p. 426.

³⁷⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a Rugăciunii Tatăl nostru*, în „Filocalia”, trad. cit., vol. II, p. 263.

³⁷⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX la Nlatei 3*, op. cit., vol. VII, p. 242.

³⁷⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Prima Omilie despre statui*, 10, op. cit., vol. II, p. 544.

47. Cum preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul?

Preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul ajutând la răspândirea învățăturii creștine, «ca toți aceia care nu cred și nici nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu să se întoarcă și să-L cunoască, așa încât în ei și prin ei să se slaveasca numele lui Dumnezeu»³⁸⁰. Apoi Il preamarim rugându-ne Lui să dea sfânței Sale Biserici pastori îmbunătățiți, care să sporească propovăduirea Evangheliei în lume; și, de asemenea, să dea popoarelor ocîrmuitori într-a caror «pasnica ocîrmuire, viața pasnica și netulburata să traim, în toata cucernicia și curatia»³⁸¹.

48. Care este a doua cerere din Rugăciunea Domnească și cum se țîlcuieste?

A doua cerere din Rugăciunea Domnească este „Vie împărăția Ta”. Aceasta cerere se țîlcuieste în trei chipuri: Dumnezeu să împărățească peste noi; împărăția Lui să fie printre noi și împărăția Lui să fie în noi.

1. Când rostim cererea „vie împărăția Ta”, ne rugăm să ni se arate împărăția lui Dumnezeu³⁸², - acea împărăție la care suntem chemați de Mântuitorul, când zice: „Veniți, binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția care este gătită vouă” (Matei 25, 34). Deci, cerem să ne facă moștenitori ai cereștii Sale împărății, adică ai fericirii veșnice. Venirea împărăției lui Dumnezeu, care va fi mângâierea creștinilor, bucuria îngerilor și rușinarea păcătoșilor, este acea împărăție care se va înstăpâni la sfârșitul veacurilor. Cuvintele „vie împărăția Ta” să fie strigătul de nerăbdare al sufletului nostru năzuind spre cer, spre „dreptate și pace, și bucurie întru Duhul Sfânt” (Rom. 14, 17).

2. Venirea împărăției lui Dumnezeu atârână, firește, de Tatăl ceresc, însă, cerând să vie împărăția Sa, ne rugăm de asemenea, cu scopul ca această împărăție să se vădească, să rodească și să se desăvârșească și în noi. În această împărăție, adică în toți cei ce țin pe Dumnezeu drept împăratul lor și se supun legilor Lui, Dumnezeu sălaşluiește ca într-o cetate bine ocîrmuită. Aici Tatăl e de față și Hristos împărățește cu Tatăl, precum Însuși grăiește: „La El vom veni și locaș la El vom face” (Ioan 14, 23). Prin cererea „vie împărăția Ta”, ne rugăm lui Dumnezeu, «ca El, cu harul și cu dreptatea Sa și cu îndurarea Sa să împărățească în noi toți, mai ales în inima noastră, iar nu păcatul»³⁸³. „Vie împărăția Ta” ne mai povățuiește «să năzuim la bunurile viitoare și să căutam împărăția cerului și veșnicia»³⁸⁴. «Cine a auzit pe Pavel spunând: Să nu împărățească păcatul în trupul nostru cel muritor, acela, curățindu-se pe sine în faptă și în gând și în cuvânt, va spune lui Dumnezeu: „Vie împărăția Ta”»³⁸⁵.

3. La Cina cea de Taină, Hristos spune Ucenicilor Săi: „Voi prietenii Mei sunteți dacă veți face câte Eu poruncesc vouă” (Ioan 15, 14); iar în cea din urma poruncă le zice: „Mergeți în toată lumea și Propovăduiți Evanghelia la toată făptura” (Marcu 16, 15). Oare, poate fi altă datorie mai mare, pentru o inimă curată, decât a cauta să lățească cinstea și strălucirea unui fără de pereche Învățător și Prieten? „Vie împărăția Ta” e rugăciunea care a însuflețit și s-a înălțat din inimile tuturor Sfinților; a împins pe Sfinții Apostoli la cucerirea lumii și la biruința credinței în Hristos; pentru ea și-au vărsat sângele mii și mii de Mucenici, ori și-au înmormântat tinerețea și și-au răstignit viața în smerenie, ascultare și în tăcerea mănăstirilor nesfârșita ceață a sihăstrilor și a călugărilor. Deci, dorința de a face să prisosească atât în noi, cât și în afară de noi împărăția lui Dumnezeu trebuie să fie năzuința oricărui creștin. Orice creștin este dator să lățească împărăția lui Dumnezeu în jurul său printre noi. Dar aceasta împărăție există chiar în lume (Matei 12, 28); ea este lucrarea lui Iisus Hristos, a Cărui Evanghelie este numită: „Evanghelia Împărăției” (Matei 9, 35; I Cor. 15, 24-28) și dacă totuși ne rugăm „să vie” este din pricina faptului că ea încă nu a ajuns la creșterea deplină. Drept aceea datori suntem să ajutăm ca această împărăție, așezată în lume, adică Biserica lui

³⁸⁰ Mărturisirea ortodoxă, II, 13.

³⁸¹ Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur.

³⁸² Sf. Ciprian, op. cit., p. 78-79.

³⁸³ Mărturisirea ortodoxă, II, 15.

³⁸⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia Poarta strâmtă, 4, op. cit., vol. IV, p. 32.

³⁸⁵ Sf. Chiril al Ierusalimului, Cateheza V Mistagogică, 13, op. cit., p. 572.

Hristos, să se întindă peste tot pământul și să cuprindă în sânul ei pe toți oamenii, ca toți să ajungă la cunoștința adevărului și să se mântuiască (I Tim. 2, 4). Această datorie o împlinim cu rugăciunea și cu fapta.

49. Care este a treia cerere din rugăciunea Domnească și ce cuprinde ea?

A treia cerere din Rugăciunea Domnească este: „*Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ*”. Adică, învrednicește-ne să împlinim voia Ta pe pământ, așa precum îngerii o împlinesc în cer³⁸⁶.

Sfântul Simion al Tesalonicului, luând teme de la Sfântul Grigorie al Nisei și de la Sfântul Maxim Mărturisitorul, dă acestei cereri următoarea tâlcuire: «Fă-ne pe noi ca pe îngeri: adică fie și facă-se voia Ta în noi, precum în dânșii; fie (în noi) voia Ta cea sfântă și fără prihană, ci nu voia noastră omenească, cea cu prihană»³⁸⁷. Îngerii în cer ascultă pe Dumnezeu de bunăvoie și pururea și cu aceeași râvnă; se supun neîncetat și sunt neclintiți în ascultarea și împlinirea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. 102, 21). Astfel, prin cererea „*fie voia Ta, precum în cer și pe pământ*” noi ne rugăm Tatălui ceresc să ne hărăzească darul de a trăi pe pământ cu Puterile cerești³⁸⁸; «Și după cum îngerii în ceruri se supun în toate, fără să cârtească, voinței lui Dumnezeu, tot astfel și oamenii, toți, să se supună lui Dumnezeu pe pământ, fără mâhnire și cu toată recunoștința»³⁸⁹. Voia lui Dumnezeu este însă aceea pe care a arătat-o Iisus Hristos și pe care El a împlinit-o; și dorim împlinirea voinței lui Dumnezeu în cer și pe pământ, fiindcă una și alta ajută la mântuirea noastră³⁹⁰ și a tuturor oamenilor (I Tim. 2, 4). Deci, în primul rând, această cerere nu este doar o datorie, ci «o stare de desăvârșire»³⁹¹, este strigătul aprins de dragoste pentru împărăția lui Dumnezeu și un cântec de biruință întru cinstirea nemărginitei Sale puteri. Și în al doilea rând este un fapt de supunere al voii noastre la voia lui Dumnezeu, după însăși pilda Mântuitorului: „*M-am pogorât din cer, nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine*” (Ioan 6, 38); este un semn de respect din partea supușeniei noastre sau, ca să zicem așa, un suspin de încrezătoare lasare în nădejdea lui Dumnezeu, atunci când voia Lui trebuie împlinită cu suferință: „*Părinte, de voiești, treacă paharul acesta de la Mine; însă nu voia Mea, ci voia Ta să se facă*” (Luca 22, 42).

50. Care este a patra cerere din Rugăciunea Domnească și ce cerem prin ea?

A patra cerere din Rugăciunea Domnească este: „*Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi*”. Adică, dă-ne tot ce ne trebuie pentru întreținerea vieții trupești și sufletești.

Cererea a patra este zaua ce leagă cele trei cereri de mai înainte, privitoare la mărirea, împărăția și voia Tatălui ceresc, de celelalte patru, care urmează și care au în vedere trebuințele, necazurile și nădejdea mântuirii noastre. «Începând cu aceasta cerere și până la sfârșitul Rugăciunii Domnești este limpede că ne rugăm lui Dumnezeu pentru noi»³⁹². Ca atare, cererea a patra s-ar putea prinde de a treia în acest chip: ca să putem face voia Ta și să dobândim fericirea veșnică, avem nevoie și de cele ce trebuie pentru întreținerea acestei vieți. Deci «ca oameni ce suntem cerem și pâinea cea spre întărirea ființei noastre, știind că și aceasta este (tot) de la Tine»³⁹³ și că «noi nu putem trai fără pâine»³⁹⁴.

1. Cineva s-ar putea mira că ne rugăm numai pentru „pâine”. Pâinea este însă hrana cea mai trebuincioasă; iar «în cuvântul pâine se cuprind toate cele trebuitoare ca să ne păstrăm viața noastră în lumea aceasta; atât în ce privește hrana, cât și alte lucruri de care avem nevoie ca să trăim»³⁹⁵. Drept aceea, Mântuitorul ne-a învățat să cerem pâine, pâinea cea spre ființă; adică să ne mulțumim cu «cele ce ajung spre păstrarea ființei trupești;... și nimic altceva din

³⁸⁶ *Ibidem*.

³⁸⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 316.

³⁸⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX Ia Matei 5*, vol. VII, p. 163.

³⁸⁹ Mărturisirea ortodoxă, II, 17.

³⁹⁰ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 50-51.

³⁹¹ Fer. Augustin, *op. cit.*, 8, vol. II, p. 241.

³⁹² Fer. Augustin, *op. cit.*, vol. II, p. 342.

³⁹³ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.

³⁹⁴ Fer. Augustin, *op. cit.*, 10, vol. II, p. 242.

³⁹⁵ Mărturisirea ortodoxă, II, 19.

acelea prin care e depărtat sufletul de la grija dumnezeiască și cea mai de folos»³⁹⁶. „... *având hrana și îmbrăcăminte*” - zice Sf. Apostol Pavel - „*cu acestea vom fi îndestulați*” (I Tim. 6, 8).

Rostirea cuvintelor „*pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi*” îndatorează pe cel ce se roagă să se gândească să ceara pâine și pentru aproapele și să *ajute pe cei lipsiți*. Pe de altă parte, cuvântul nouă nu este aici fără rost; el ne dă să înțelegem că trebuie să cerem pâine *câștigată cinstit și cu munca noastră*. Că zice Sf. Grigorie al Nisei: «Dacă pâinea cu care ne hrănim nu este răpită de la altul, dacă nimeni n-a flămânzit ca să ne săturăm noi și nimeni n-a suspinat ca să ne umplem noi pântecul, ci este agonisită cinstit și deci, din al său, și este rod al dreptății și spic neprihănit și neamestecat al păcii, pâinea a lui Dumnezeu este una ca aceasta»³⁹⁷.

2. Hrana trupească singură nu poate îndestula pe om, pentru că el are și un suflet în care este întipărit chipul lui Dumnezeu. Sfinții Părinți ne învață că „*pâinea*” pe care o cerem în Rugăciunea Domnească e nu numai pâinea cea trupească, ci și cea sufletească. Adică *pâinea sufletului*; o pâine «care hrănește pe omul adevărat, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, crescându-l și făcându-l asemenea cu Creatorul»³⁹⁸. Ca atare, „*pâinea lui Dumnezeu este aceea ce se pogoara din cer și dă viață lumii*” (Ioan 6, 33). Pâinea sufletului este: cuvântul lui Dumnezeu, adică cunoașterea și înțelegerea Evangheliei; și Sfânta Cuminecătură, adică împărtășirea cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

a) Hrana cea mai presus de fire a sufletului nostru este cuvântul lui Dumnezeu, despre care zice Scriptura: „*nu numai cu pâine va trai omul, ci (și) cu tot cuvântul ce iese din gura lui Dumnezeu*” (Matei 4, 4). Fără de această pâine „*omul cel dinlăuntru*” (Rom. 7, 32; II Cor. 4, 16) moare, ca și cum ar fi sfârșit de foame și de flămânzire. Iar «moartea sufletului se abate mai ales asupra celor ce nu vor să asculte de cuvântul Domnului și de învățăturile Lui»³⁹⁹ și să le înțeleagă. Această pâine este de mare folos sufletului. Fără ea nu putem trăi. Hrana noastră cea spre ființă și din care trăiesc sufletele pe pământ este cuvântul lui Dumnezeu, ce se împarte neconținut în biserici. Viața veșnică va fi răsplătă celor ce-l ascultă și-l împlinesc⁴⁰⁰.

b) Cealaltă hrană a sufletului este cuminecarea cu Trupul și Sângele lui Hristos: „*Trupul Meu cu adevărat este mâncare și Sângele Meu cu adevărat este băutură; cela ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el*” (Ioan 6, 55, 56). În Sfânta Liturghie, rugăciunea Tatăl nostru se rostește înainte de frângerea și împărtășirea cu Sfintele Taine, «cu scopul ca noi, voind să primim sfântul Trup și Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos, să I le cerem nu numai întru numele lui Iisus Hristos, ci și prin rugăciunea Lui». «Pâinea spre ființă» este pâinea celor ce mănâncă trupul lui Hristos⁴⁰¹. Aceasta este pâinea spre ființă, nu cea obișnuită, și este rânduită spre ființarea sufletului⁴⁰². Ea întărește și sfințește și trupul și sufletul⁴⁰³. Tatăl ceresc, când vrea să Se facă hrana oamenilor, împrumută fața ei. «Noi frângem o pâine», scrie Sfântul Ignatie al Antiohiei creștinilor din Efes, «care este noua doctorie pentru a nu muri». Pâinea este mâncarea care hrănește ființa noastră cu Dumnezeu cel viu și face ca să fim în El și El în noi.

3. Cuvântul „*astăzi*, din cererea a patra, înseamnă veacul cel de acum, câtă vreme trăim în lumea aceasta⁴⁰⁴. «Dar să nu trecem hotarele rugăciunii privind lacom înainte la multe perioade de ani, și să uităm astfel că suntem muritori și avem o viața care trece ca umbra. Ci

³⁹⁶ Sf. Grigorie al Nisei, *op. cit.*, c. IV, p. 437.

³⁹⁷ *Ibidem*, c. IV, p. 439.

³⁹⁸ Origen, *Despre Rugăciune*, c. XXVII, 2, *trad. cit.*, p. 258.

³⁹⁹ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 19.

⁴⁰⁰ Fer. Augustin, *op. cit.*, 10, p. 243.

⁴⁰¹ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 53.

⁴⁰² Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistagogică*, *op. cit.*, p. 573.

⁴⁰³ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 302, p. 319.

⁴⁰⁴ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 19.

să cerem prin (aceasta) rugăciune, fără îngrijorare, doar pâinea trebuincioasă zilei»⁴⁰⁵. „Astăzi” înseamnă și încrederea în providența divină (Matei 6, 25-34).

51. Care este a cincea cerere din Rugăciunea Domnească și cum se tâlcuiește?

A cincea cerere din Rugăciunea Domnească este: „*Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri*” și se tâlcuiește: iartă păcatele noastre, așa cum iertăm și noi celor ce greșesc împotriva noastră.

În cererea a patra am rugat pe Tatăl ceresc să ne dea cele de trebuință pentru hrana vieții; acum Îl rugăm «să dea iertare păcatelor noastre, mai ales a acelor pe care le-am săvârșit după Sfântul Botez, prin care am supărat pe Dumnezeu sau pe aproapele fie cu gândul, sau cu hotărîrea de a păcătui, fie cu cuvântul, sau și cu fapta»⁴⁰⁶. Că în adevăr multe sunt păcatele noastre și „*dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi*” (I Ioan 1, 8). Toată cunoașterea și puterea dumnezeieștii Evanghelii se cuprinde în cererea: „*Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri*”. În adevăr, Fiul lui Dumnezeu a venit în lume, S-a întrupat și Și-a dat Sângele Său pentru iertarea fărădelegilor și a păcatelor noastre. Tot spre iertarea păcatelor a așezat și Sfintele Taine⁴⁰⁷. Dar grăind despre păcatele noastre și poruncindu-ne să ne cerem iertare, Mântuitorul arată că iertarea atârna de faptul de a ierta și noi păcatele pe care alții le-ar fi făcut împotriva noastră: „*că de veți ierta oamenilor greșelile lor, ierta-vă și vouă. Tatăl vostru cel ceresc; iar de nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greșelile voastre*” (Matei 6, 14-15). Prin urmare, rostind rugăciunea Tatăl nostru cu inima împietrită de a nu ierta altuia greșelile, înseamnă a ne osândi singuri. Totuși, dacă din slăbiciunea firii încă nu am izbutit să biruim ura din noi, nu trebuie să încetăm a rosti această rugăciune. Căci dacă o facem din inimă, Dumnezeu, până în cele din urmă, Se va îndura și ne va da putere să biruim slăbiciunea firii și să alungăm ura din inima noastră.

52. Care este a șasea cerere din Rugăciunea Domnească și ce cerem prin ea?

Cererea a șasea din Rugăciunea Domnească este: „*Si nu ne duce pe noi în ispită*”. Prin ea ne rugăm Tatălui ceresc ca «harul Lui să ne ferească de ispitele care întrec puterile noastre»⁴⁰⁸.

53. Ce este ispita și cine este ispititorul?

Ispita este bântuiala cea rea, care amăgește și împinge pe credincios sub jugul diavolului⁴⁰⁹.

Ispita nu este de la Dumnezeu, că Dumnezeu nu ispitește pe nimeni (Iacov 1, 13), ci, după cum zice Origen «dacă este un rău ca să te lași ispitit (lucru pe care tocmai îl cerem să nu se întâmple), atunci cum să nu fie absurd să ne gândim că Bunul Dumnezeu, Care nu poate aduce roade rele, l-ar arunca pe cineva în cele rele?»⁴¹⁰. Avem de luptat împotriva duhurilor răutăților din văzduh (Efes. 6, 12). Iar Sfântul Grigorie al Nisei numește ispititor pe diavolul⁴¹¹. Ispita este uneltirea celui necurat; el este cel ce atâta în om *pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții* (I Ioan 2, 16). Cu aceste întreite bântuiei a cercat el să ispitească chiar pe Hristos (Matei 4, 1-11) și cu ele a dus în ispită pe Eva în rai: «Frumos era la vedere și bun la mâncare rodul ce m-a omorât»⁴¹². Diavolul se folosește de obicei de slăbiciunile noastre, adică de împătimirea noastră pentru cele pământești, atunci când ne întinde momeala ispitei. Pescarul care vrea să prindă un anumit soi de pește agață în cârligul undiței o anumită gănganie, ce place îndeosebi bietului pește.

⁴⁰⁵ Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 276.

⁴⁰⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 21.

⁴⁰⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.

⁴⁰⁸ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 23.

⁴⁰⁹ Fer. Augustin, *op. cit.*, *Cuvântarea LVII*, 4, p. 254.

⁴¹⁰ Origen, *op. cit.*, XXIX, 11; trad. cit., p. 276.

⁴¹¹ Sf. Grigorie al Nisei, *op. cit.*, p. 451.

⁴¹² *Octoih*, Fericirile, glas 7, Duminica.

54. Ispita este păcat?

Ispita în sine nu este păcat; învoirea cu ispită este păcat. Dumnezeu nu ispitește, dar îngăduie ispita fie pentru mântuirea sufletelor noastre, fie spre a ne da prilej să dovedim tăria credinței noastre, și astfel să avem drept la rasplatire: «Ispitele ce se întâmplă dreptilor sunt pentru cercare și au și plată»⁴¹³. Se poate spune, pe bună dreptate, că ispitele sunt semne ale dumnezeieștii bunăvoințe, așa cum îi zice Arhanghelul Rafail lui Tobit: „*Trebuie să fii ispitit, fiindcă ai bineplăcut lui Dumnezeu*” (Tobit 13, 13, Vulgata și Cod. Sinaiticus). Pentru aceea, oamenii cei mai bântuiți de ispite sunt tocmai cei ce se tem de Dumnezeu și fac voia Lui, căci satana nu ispitește pe cel ce-l are în mână, ci pe acela care îi scapă sau îi zădărnicește planurile lui. Sfântul Efreem Sirul a văzut în vedenie tolănit pe ziduri, la poarta unei cetăți pline de desfrâu, un singur diavol, care nu facea altceva decât să se tot sucească leneș, când pe o parte, când pe alta. În schimb, în pustie a văzut un viespar întreg de draci dând târcoale în jurul unui singur pustnic îmbunătățit. «Unde ispita bântuiește mai aprig, acolo se poate spune că și virtutea este mai mare»⁴¹⁴.

55. Ispitele folosesc la ceva?

Ispitele ne sunt de mare folos: „*Fericit este bărbatul care rabdă ispita; căci lămurit făcându-se va lua cununa vieții*” (Iacov 1, 12; 1, 2, 4).

Ispitele *ne trezesc* din nepăsare, *ne smeresc*, *ne sporesc* virtutea (copacul scuturat de vânt își înfige rădăcinile mai adânc), *ne măresc* dragostea de Dumnezeu, *ne ajută* să ne ispășim *păcatele chiar în viața de acum* și, în sfârșit, *sporesc* fericirea noastră veșnică (prin cioplire și lustruire, piatra nestemată capătă mai multă strălucire).

56. Atunci, dacă nimeni pe pământ nu este scutit de bântuiala ispitelor, cum trebuie înțeleasă cererea: „Și nu ne duce pe noi în ispită”?

Într-adevăr, viața omului pe pământ este o luptă, după cum citim în Sfânta Scriptura (Iov 7, 1) și dacă cerem să fim scutiți de lupta cu păcatul nu cerem «ca să nu fim puși la încercare, căci așa ceva nu e cu putință, ci ca să nu fim biruiți în ispită»⁴¹⁵. Ne rugăm «să ne întărească, cu harul Său, ca să putem răbda cu tărie și cu bărbăție până la sfârșit caznele ce ni se vor da»⁴¹⁶. A nu cădea în ispită, când suntem bântuiți, a răbda cu tărie și cu bărbăție necazurile înseamnă a ne împotrivi, a lupta împotriva ispitei, că legea noastră creștină este luptă (I Cor. 9, 25), iar fără luptă și fără biruință nu se poate câștiga împărăția cerurilor (Matei 11, 12).

57. Puterile noastre singure sint oare de ajuns pentru lupta împotriva ispitei?

Numai cu puterile noastre nu putem birui ispita; de aceea, atunci când ispita ne bântuie, să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să ne mântuiască (scape) *cu harul Său*⁴¹⁷.

Dumnezeu nu îngăduie să fim ispitiți peste puterile noastre (I Cor. 10, 13). Olarul nu șine prea mult oalele în cuptor, ca să nu crape de prea mult foc⁴¹⁸. Din pățania dreptului Iov se vede ca diavolul are asupra omului numai atâta putere câtă îi îngăduie Dumnezeu (Iov 1, 12); iar dacă Dumnezeu îngăduie ispite mari, atunci El dă și harul îndestulător spre a ține piept încercărilor (II Cor. 12, 9). Harul de împotrivire se dobândește prin rugăciuni. Cine se ispitește, dar, să cadă numaidecât la rugăciune; așa au făcut Sfinții Apostoli în corabie, cuprinși de furtună pe lacul Ghenizaretului (Matei 8, 25).

Rugăciunea este pavăza cea mai puternică împotriva ispitei: „*Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită*” (Matei 26, 41). Rugăciunea luminează mintea și întărește voința. Așadar, tâlcul cererii „*și nu ne duce pe noi în ispită*” este, nu să ne scape de ispită, că și Sf. Apostol Pavel a cerut și nu a fost ascultat (II Cor. 12, 7-9), ci să ne izbăvească de bântuielile ispitelor, care ne-ar putea prăvăli în păcat; să ne dea putere să ne împotrivism, să luptăm și să biruim ispita.

⁴¹³ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 320, p. 317.

⁴¹⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia despre statui*, 1-2, *op. cit.*, vol. II, p. 567-568.

⁴¹⁵ Origen, *Despre rugăciune*, c. XXIX, *trad. cit.*, p. 276.

⁴¹⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, II, XXIII.

⁴¹⁷ *Ibidem*, II, XXIII.

⁴¹⁸ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia XXVI*, 3, *op. cit.*, p. 147.

58. Care este a șaptea cerere din rugăciunea Domnească?

A șaptea cerere din Rugăciunea Domnească este: „*Ci ne mântuiește (scapă) de cel rău*”.

59. Ce se înțelege prin cuvântul „cel rău” din această cerere?

După învățătura Sfinților Părinți și marilor dascăli ai Bisericii, „cel rău” din aceasta cerere este diavolul; „*cel rău*” este «diavolul cel potrivnic», zice Sf. Chiril al Ierusalimului⁴¹⁹. Iar Sf. Grigorie al Nisei spune că ispititorul este diavolul, iar „*cel rău*” este o altă numire dată diavolului⁴²⁰. El este duhul răutății, făptuitorul și adevăratul începător al răului⁴²¹; iar răul pe pământ are obârșia „*de la cel rău*” (Matei 5, 37).

60. Ce tâlcuire are cererea a șaptea din Rugăciunea Domnească?

Prin aceasta cerere ne rugăm «să ne păzească Dumnezeu de tot răul, adică de păcat și de toată răutatea care ațâta mânia lui Dumnezeu spre pedepsirea noastră»⁴²².

1. Ne rugăm adică să ne izbăvească de răul ce bântuie sufletul și în primul rând de păcat și de urmările lui. *Păcatul fiind calcarea cu știință și de bună voie a poruncilor lui Dumnezeu, plata lui este moartea* (Rom. 6, 23). Când zicem „*și ne izbăvește de cel rău*”, cerem apărarea lui Dumnezeu împotriva celui rău, pe care dobândind-o suntem tari și apărați de toate câte diavolul și lumea le uneltesc împotriva noastră⁴²³. Și mare nevoie are lumea de acest „*ne izbăvește de cel rău*”! Mai ales de răul sufletesc, de acel potop de minciuni ce se revarsă asupra lumii prin tot felul de mijloace: de îndemnul la dezmăț, ură și răzbunare; de nestatornicia căsătoriilor; de oprirea vinovată a nașterilor de prunci și de alte rele asemenea acestora.

2. «În această cerere trebuie să înțelegem ca ne rugăm să fim feriți de orice altă răutate pe care omul cu greutate o suferă, cum ar fi foamete, ciumă, război, foc și alte asemenea»⁴²⁴. Adică ne rugăm să *ne slobozească de tot ce ar putea să ne fie păgubitor vieții trupesti*. Negreșit, multe din greutatețile de acest fel sunt urzituri și meșteșugiri tot ale diavolului, măcar că faptașii sunt oameni. De aceea, Mântuitorul zice să spunem: „*Ci ne izbăvește de cel rău*”, poruncindu-ne însă să nu avem nici un fel de amărăciune pe frații noștri din pricina răutăților pe care le îndurăm din partea lor, ci să întoarcem toată ura noastră împotriva aceluia duh al răutății, făptuitorul și adevăratul începător al răului⁴²⁵.

3. Vechea carte de învățătură, *Mărturisirea ortodoxă*, ne mai învață încă să vedem în această cerere o rugăciune și pentru sfârșitul nostru cel mai de pe urmă. Pentru acest sfârșit al vieții noastre Biserica la Sfânta Liturghie se roagă ca el să fie «creștinesc, neînfruntat, cu pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată», așa ca prin cererea „*ci ne izbăvește de cel rău*” ne mai rugăm lui Dumnezeu ca la timpul morții noastre să alunge de la noi toată bântuiala vrajmașului sufletului nostru și să ne ferească de înfricoșelile diavolului, de munca cea veșnică a iadului și de diavolul cel rău⁴²⁶.

61. Care este a treia parte a Rugăciunii Domnești și ce cuprinde ea?

A treia parte a Rugăciunii Domnești este încheierea: „*Că, a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin*”.

Începem Rugăciunea Domnească printr-o chemare: „*Tatăl nostru care ești în ceruri...*” și o terminăm cu o încheiere, căreia îi mai zicem și doxologie: „*Ca a Ta este împărăția și puterea și slava în veci*”. În chemare ne-am găsit în starea cea adevărată cerută de rugăciune, înălțându-ne duhul către Dumnezeu, cu încredere ca vom dobândi cele ce vom cere de la El cu cuviință, de vreme ce de la Tatăl nostru cerem. Iar în încheiere ne arătam nădejdea că vom primi cele pentru care ne-am rugat. Și întrucât El stăpânește lumea și făptura toată I se supune, a Aceluia este puterea și slava și nimeni nici în cer, nici pe pământ, nu-I poate sta

⁴¹⁹ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistagogică*, 18, *op. cit.*, p. 576.

⁴²⁰ Sf. Grigorie al Nisei, *op. cit.*, p. 451.

⁴²¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIX, la Matei 6*, *op. cit.*, vol. VII, p. 165.

⁴²² *Mărturisirea ortodoxă*, II, 25.

⁴²³ Sf. Ciprian, *op. cit.*, II, p. 60.

⁴²⁴ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 25.

⁴²⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, p. 165.

⁴²⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 25.

împotriva⁴²⁷. Rostind această încheiere-doxologie, parcă am zice: «Îți cer toate acestea fiindcă pe Tine Te cunosc singur și adevărat stăpân a toate, cu putere fără de sfârșit, putând face tot ce vrei, având o mărire pe care nimeni nu o poate răpi. Drept aceea, aducem mulțumită Celui ce a binevoit să ne dea atâtea bunătăți și vestim sărbătorește că Lui se cuvine toată mărirea, toată cinstirea și toată puterea; zic: Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin»⁴²⁸.

62. Ce este și ce înțeles are cuvântul „Amin” cu care se încheie Rugăciunea Domnească?

Cuvântul „Amin” cu care se termină Rugăciunea Domnească e un vechi cuvânt evreiesc, pe care îl întâlnim numai în Evanghelia Sfântului Apostol Matei de trezeci și una de ori. Cu el se încheie toate rugăciunile și doxologiile și are mai multe înțelesuri. Aici însă înseamnă: «Așa să fie»⁴²⁹, «Toate să se facă după cum ne-am rugat»⁴³⁰ și arată încrederea neclintită că Dumnezeu dă tot ce-I cerem cu credință, cu nădejde și după voia Lui (Ioan 5, 14-15).

Negreșit cuvântul Amin este un răspuns dat și în ziua de azi la Sfârșitul Liturghiei, și Ieronim spune că poporul în vremea lui încheia Rugăciunea Domnească, rostită de unul singur, în numele tuturor, cu Amin, spus cu atâta însuflețire, încât răsuna bisericile că de bubuitul tunetului.

Biserica întrebuițează din cea mai adâncă vechime Rugăciunea Domnească la Sfânta Liturghie, precum și la toate sfântele slujbe, fiindcă ea cuprinde tot ce trebuie să cuprindă o rugăciune. Rostind-o ar trebui să simțim îmbrățișarea îngerilor, pentru că nu mai numim pe Cel ce ne-a zidit: Dumnezeu nostru, ci Li spunem Tatăl nostru. Tot creștinul, care crede drept, trebuie să știe această rugăciune și să o rostască în toate împrejurările vieții sale⁴³¹.

RUGĂCIUNEA BISERICII ȘI FOLOASELE EI

63. Ce înțelegem prin rugăciunea obștească sau rugăciunea Bisericii?

Prin rugăciunea obștească sau rugăciunea Bisericii se înțelege acel fel de rugăciune făcută în numele Bisericii din porunca ei, potrivit năzuințelor ei și după rânduieli întocmite de ea.

Spre deosebire de rugăciunea particulară, pe care fiecare o poate aduce lui Dumnezeu, Biserica are rugăciune comuna (obștească), adică la care iau parte toți credincioșii.

64. Care sunt foloasele acestui fel de rugăciune?

Rugăciunea Bisericii, adică rugăciunea obștească, care se săvârșește de Biserică prin preoții ei, este de un folos neprețuit.

Unindu-ne la rugăciune toți credincioșii, în biserică, avem nădejdea neclintită ca Mântuitorul este în mijlocul nostru, rugându-Se pentru noi și cu noi, după cum a făgăduit: „*Dacă doi dintre voi se vor învoi pe pământ în privința unui lucru de care îl vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu, Care este în ceruri. Ca unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor*” (Matei 18, 19-20). Pe de altă parte, acest fel de rugăciune mărturisește dragostea care unește inimile credincioșilor și dă sfântei slujbe o înfățișare mai sărbătorească. Ea este semnul văzut al unirii, care face din toți fiii Bisericii un singur trup, dând mai multă putere și mai mare lucrare rugăciunilor, fiindcă râvna unora împlinește lipsurile altora. Credincioșii adunați în biserică la rugăciune arată unii față de alții mai multă dragoste, prin pilda de adâncă cinstire ce o dau sfântei slujbe. În sfârșit, adunarea

⁴²⁷ *Ibidem*, II, 27.

⁴²⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia Poarta strâmtă*, 5, *op. cit.*, vol. IV, p. 24.

⁴²⁹ Sf. Iustin Martirul, *Apologia 1*, c. 65, în „Părinți și scriitori bisericești”, vol. II, Ed. Institutului Biblic, București, 1980, p. 70.

⁴³⁰ *Mărturisirea ortodoxă*, II, 27.

⁴³¹ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, c. 320, p. 318.

laolaltă pentru rugăciune a creștinilor seamană cu o tabără de luptă gata să înfrunte cu bărbăție năvala iadului.

65. Ce este Biserica, privită ca locaș de rugăciune?

Biserica este *locașul sfânt*, obștesc (public) în care se preamărește Dumnezeu, se săvârșește Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos și în care se adună credincioșii spre a se împărtăși din darurile și adevărurile mântuirii, prin slujirile rânduite de Domnul nostru Iisus Hristos.

Dumnezeu nu a îngăduit evreilor să aibă alt templu afară de cel din Ierusalim, adică numai unul singur, din pricina înclinării spre închinarea la idoli. Nu tot așa se petrece lucrul cu creștinii care, îndată ce se adună mai mulți la un loc și vor să-și tocmească viața potrivit legii creștine, zidesc în mijlocul său în preajma așezării lor și o biserică. Aceasta este «casa lui Dumnezeu, lăcaș sfânt, casă de rugăciune, pe pământ, în care locuiește Cel ce este mai presus de cer, Dumnezeu; - lăcaș care închipuiește răstignirea, îngroparea și învierea lui Hristos»⁴³².

66. Care sunt începuturile rugăciunii obștești? Unde se adunau cei dintâi creștini ca să săvârșească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos?

Sfinții Apostoli și cei dintâi creștini se adunau, la început, să săvârșească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos *în casa unuia dintre ei, iar mai târziu, în biserici anume zidite*.

1. Faptele Apostolilor vorbesc de mai multe ori despre cele dintâi adunări ale creștinilor din Ierusalim (Fapte 2, 46 s.u.). De bună seamă, casa în care Iisus Hristos a săvârșit Cina cea de Taină (Matei 26, 26) și cea în care se găseau Sfinții Apostoli cu Maica Domnului adunați în ziua Cincizecimii (Fapte 1, 13-14; 2, 1-3) au slujit drept model după care s-au zidit celelalte. Foișorul, în care Mântuitorul a săvârșit Cina cea de Taină, era o încăpere mare, iar camera în care se aflau adunați Sfinții Apostoli, când S-a pogorât Sfântul Duh, era o încăpere la catul întâi al unei case: *Acestea sunt cele dintâi biserici creștine*. Asemenea biserici prin case aflăm în Troa, la catul al treilea al unei case (Fapte 20, 6-9); la Roma, în casa negustorilor creștini Acvila și Priscila (Rom.16, 6); la Colose, în casa lui Nimfan (Col. 4, 15); în casa lui Filimon (Filimon 1, 2) și altele.

2. Pe măsură ce credința creștină se răspândea, se ridicau însă în, localitățile în care se aflau mulți creștini și biserici anume zidite (Fapte 11, 26). În veacul al doilea se zidesc biserici mai pretutindeni. Multe din ele au scăpat nedărmate de prigoane și, după mărturisirea Sfântului Iustin († 163), într-unul din aceste locașuri se adunau creștinii Duminica dimineața. Acolo însă unde prigoana era fără îndurare, creștinii își făceau locașuri pentru rugăciune și pentru săvârșirea Sfintei Liturghii *La mormintele Sfinților Mucenici*, în peșteri și în catacombe. De aici a rămas obiceiul de a se zidi biserici pe mormintele Sfinților Mucenici și, unde nu se află asemenea morminte, să se așeze *sfânte moaște* în piciorul Sfintei Mese din altarul bisericii.

67. Pe ce vreme se adunau creștinii la rugăciunea Bisericii din timpul prigoanelor și cu ce luminau locașurile de rugăciune?

Pe vremea prigoanelor, ca și în timpul Sfinților Apostoli, creștinii se adunau la Sfânta Liturghie unii în zorii zilei⁴³³, alții în liniștea nopții, iar locașurile în care se adunau erau luminate cu lumânari.

Încăperea în care ținea Sfântul Apostol Pavel adunarea la Troa era luminată cu multe făclii (Fapte 20, 8). Adunările din catacombe și din peșteri vor fi fost luminate negreșit cu lumânări, pentru că, pe lângă candela cu untdelemn, luminatul cu lumânări era cel mai obișnuit în vremea aceea. Biserica a păstrat până astăzi luminatul cu lumânari, pe lângă candelile cu untdelemn, în biserici, la Sfintele Slujbe; și între puținele lucruri îngăduite să stea pe Sfânta Masa în altar, se afla, neapărat, cel puțin o lumânare, care se aprinde când se slujește Sfânta Liturghie. Lumânarea aceasta din ceară curată înseamnă *darul Sfântului Duh* pe care îl primim în timpul Sfintei Liturghii și al Jertfei care se aduce pentru toți⁴³⁴. Ea

⁴³² *Tâlcuirea Liturghiei*, Iași, 1697, fila 45.

⁴³³ Pliniu cel Tânăr, *Scrisoarea nr. 95 sau 97 către împăratul Traian*, c. 111-113.

⁴³⁴ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 134, p. 186.

închipuie și pe Dumnezeu-Omul, *izvorul vieții și al luminii*, Care ne-a luminat prin Evanghelia Sa.

68. După ce au încetat prigoanele și Biserica a dobândit pacea, unde s-a slujit Sfânta Liturghie?

După ce prigoanele au încetat și Biserica a dobândit pacea, adică din vremea împăratului Constantin cel Mare (313) și până astăzi, Sfânta Liturghie se slujește în chip obișnuit *numai în biserici anume zidite, pe o Sfânta Masa* (sau Jertfelnic) așezată în mijlocul Altarului.

Dreptii din Vechiul Testament făceau altarul de jertfă dintr-o grămadă de pietre (Ies. 20, 25-26). Noe a făcut unul când a ieșit din corabie și tot așa au făcut și Avraam, Isaac, Iacov și Moise în felurite împrejurări. În templul din Ierusalim erau două altare: unul al arderilor de tot, așezat în tinda templului, altul, pentru ars tămâie, așezat în Sfânta.

69. Unde se zidește de obicei o biserică?

O biserică se zidește de obicei pe un loc mai înalt în mijlocul parohiei.

1. În Vechiul Testament, Dumnezeu Se descoperă pe munți; Mântuitorul S-a rugat pe munte; pe munte era zidit templul din Ierusalim, aceasta preînchipuire a Bisericii creștine, care, după cuvântul Domnului Hristos, se cuvine să se zidească pe piatră (Matei 16, 18). Locurile înalte îndeamnă îndeosebi la rugăciune; pe ele te afli departe de vuietul lumii; zgomotul pătrunde mai anevoie și te simți mai aproape de Dumnezeu. Iisus însuși S-a dat pe Sine jertfă pe muntele Golgota. Locul cel mai înalt amintește că Biserica este cetatea din vârful muntelui (Matei 5, 14); este noul Ierusalim, pe care Sfântul Ioan Evanghelistul l-a văzut pogorându-se din cer (Apoc. 21,10). Când biserica se află zidită *în mijlocul parohiei*, ne dă să înțelegem și ne amintește că Bunul Păstor stă neconținut în mijlocul turmei Sale celei cuvântatoare, sub chipul Sfintei Împărtășanii ce se păstrează în biserică pe Sfânta Masa, în Altar. De aceea ne și închinăm ori de câte ori trecem pe lângă o biserică.

Biserica, locaș de rugăciune, se mai numește «casa lui Dumnezeu»⁴³⁵, iar după nevoile pe care le slujește se numește *biserica Parohială*, în care se îmbisericesc creștinii dintr-o parohie; *biserica de cimitir*, în care se fac slujbele de pomenire a morților; *biserica mănăstirească*, în care se îmbisericesc călugării dintr-o mănăstire, și *episcopie* (ori *mitropolie*), căreia în vremurile mai noi i se zice *catedrală*, în care se află scaunul arhieresc al chiriarhului unei eparhii.

70. Cum este întocmită o biserică pe dinafară?

O biserică este întocmită pe dinafară ca și pe dinăuntru, încât să ne îndemne cât mai mult la rugăciune și evlavie.

Pe dinafară, de obicei, biserica este înaltă și mai impunătoare pentru că ea este locașul Celui Preaînalt. Este totdeauna cu altarul îndreptat spre Răsărit⁴³⁶, adică spre Soarele cel duhovnicesc, Care este Hristos, „*lumina lumii*”, ce vine de la Răsărit. Are de obicei o turlă care, ca un deget ridicat în sus, arată partea cerească și parcă zice: „*Cele de sus căutați*” (Col. 3, 1). În turlă se așază *toaca și clopotele*, care cheamă la rugăciune și cu sunetul lor de sărbătoare dau praznicelor noastre o și mai mare strălucire. În vârful turlei stă crucea, arătând că în biserică se preamărește Hristos Cel răstignit, Care a împăcat cerul cu pământul.

71. Câte părți are o biserică și cum este împodobită pe dinăuntru?

De obicei o biserică trebuie să aibă trei părți: *nartică* (nartex) sau pronaos, *naos* (naie) și *altar*. Unele biserici au în față câte un *pridvor* cu arcuri deschise, sprijinite pe stâlpi de piatră împodobiți cu frumoase sculpturi.

1. *Nartica* sau pronaosul este încăperea în care în vremea veche stăteau catehumenii (cei care se pregăteau de botez). În vremurile mai noi aici stăteau femeile. Aici se păstrează vasul în care se botează pruncii (colimvitra); iar în biserica de mănăstire aici se face slujba Litiei de la Vecernie, a înmormântării călugărilor și altele. Din nartică se pătrunde în naos.

⁴³⁵ Canonul 15 al Sinodului din Ancira și Canonul 28 al Sinodului din Laodiceea.

⁴³⁶ *Constituțiile Apostolice*, în „Sfinții Părinți Apostolici”, II, c. 57, vol. 2, 1927, p. 75.

2. *Naosul* (naie) sau «biserica cea din față altarului arată lumea văzută și cerul cel văzut»⁴³⁷. Aici stau creștinii la rugăciune; el este corabia în care credincioșii plutesc pe valurile vieții și se mântuiesc de primejdiile lor, precum pe Noe corabia l-a izbăvit de înecul potopului. El închipuie corabia ce duce în patria cerească pe creștini, călători pe acest pământ. Naosul este despărțit de altar printr-un perete de lemn, ori de zid împodobit cu maiestrite sculpturi poleite cu aur și cu icoane frumos zugrăvite. Acest perete se cheamă catapeteasmă (tâmplă sau iconostas) și înseamnă «osebirea celor văzute de cele nevăzute»⁴³⁸. Pe catapeteasmă icoanele sunt așezate într-o anumită ordine: în rândul întâi sunt așezate *marile icoane* de o parte și de alta a ușilor împărătești: la dreapta icoana Mântuitorului și a hramului bisericii, iar la stânga a Maicii Domnului și a unui ierarh (Sfântul Nicolae sau altul). Deasupra acestora, se afla *icoanele celor 12 praznice împărătești*; în rândul următor sunt *icoanele Sfinților Apostoli*, având la mijloc icoana *Mântuitorul ca arhiereu și împărat*. În rândul al patrulea vin *icoanele proorocilor*, având la mijloc pe *Maica Domnului cu Pruncul în brațe*, obiectul prezicerilor profețiilor din Vechiul Testament, iar în rândul al cincilea sus, în vârful catapetesmei, stă Sfânta Cruce, cu chipul lui Iisus răstignit, având de o parte pe *Maica Domnului* și de alta pe *Sfântul Ioan Apostolul și Evanghelistul*. În fața catapetesmei atârnă frumoase candelă. La oarecare depărtare de catapeteasmă se află unul sau două iconostase (tetrapod), pe care stă icoana Învierii Domnului, în zilele de Duminică, iar în celelalte sărbători, icoanele praznicelor.

3. *Altarul* este încăperea în care se intră prin cele trei uși făcute în catapeteasmă. Ușa de la mijloc, în două canaturi, poartă numirea de uși împărătești, având zugrăvită icoana Bunei-Vestiri, începutul mântuirii noastre, și amintind că prin întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul s-a deschis oamenilor cerul. Prin aceste uși intră și ies numai arhiereul și preoții în timpul slujirii Sfintei Liturghii și a celor șapte Laude. Cele două uși laterale pe care sunt zugrăvite icoanele arhanghelilor Mihail și Gavriil, sau ale unor diaconi, slujesc să intre și să iasă diaconii și ceilalți slujitori ai Bisericii. Icoanele celor doi arhangheli amintesc că acolo unde tronează Dumnezeu, se cuvine a intra cu evlavie și cu curăție îngerească.

72. Ce este Altarul bisericii și ce înseamnă el?

Altarul este partea cea mai sfântă a bisericii și închipuie cerescul cort, unde sunt adunările îngerilor și odihna sfinților⁴³⁹, «și îl avem ca alt cer»⁴⁴⁰.

73. Cum este întocmit Altarul?

Altarul este astfel întocmit încât să răspundă la slujirea Sfintei și Înfricoșatei Jertfe fără de sânge, ce se aduce aici ori de câte ori se slujește Sfânta Liturghie.

1. În mijlocul altarului se afla *Sfânta Masa* (prestolul) sau *Jertfelnicul*. Pe ea se aduce Sfânta Jertfă cea fără de sânge a Noului Testament și pe ea petrece mijlocind pentru noi Iisus Hristos, în Sfânta Împărtașanie. De aceea, locul cel mai sfânt dintr-o biserică este Sfânta Masă și, deoarece Sfânta Jertfă cea fără de sânge este miezul Sfintei Liturghii, Sfânta Masă nu poate lipsi de la nici o biserică. Ea este icoana mormântului lui Iisus Hristos, închipuirea Cinei celei de Taină, a crucii și a răstignirii lui Hristos, icoana scaunului pe care șade Mielul dumnezeiesc (Apoc. 5, 6) și sub care sufletele dreptilor uciși pentru Cuvântul lui Dumnezeu așteaptă preamărirea (Apoc. 6, 9)⁴⁴¹.

Sfânta Masă se face din piatră, deoarece închipuie mormântul de piatră al lui Hristos, „piatra cea din capul unghiului” (Ps. 117, 22), și este în patru colțuri, «închipuind cele patru părți ale lumii și din ea se hrănesc cele patru margini ale lumii»⁴⁴². Ea este acoperită întâi cu o pânză albă, țesută din in, numită *cămașă*, care închipuie giulgiul cel de pe dumnezeiescul

⁴³⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 387.

⁴³⁸ *Ibidem*, p. 385.

⁴³⁹ *Ibidem*, p. 385.

⁴⁴⁰ *Ibidem*, p. 387.

⁴⁴¹ Sf. Gherman al Constantinopolului, *Istoria bisericească mistică*, Migne, P. G., XCVIII, col. 383-453, c. 9, p.

11.

⁴⁴² Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 182.

Trup al Celui ce a murit pentru noi; apoi deasupra vine o altă acoperitoare numită *îmbrăcămintea mesei*, făcută dintr-o țesătură mai luminată, care închipuie veșmintele Mântuitorului cele strălucitoare ca lumina (Matei 17, 2) și este mărirea lui Dumnezeu⁴⁴³. În piciorul Sfântei Mese se așază pârțile din Sfintele Moaște, obicei păstrat de pe vremea când bisericile se zideau pe mormintele sfinților mucenici, rânduială întărită de Sfintele Sinoade⁴⁴⁴.

74. Ce se afla pe Sfânta Masă?

Pe Sfânta Masă trebuie să se afle *Antimisul, Evanghelia, o cruce, un sfeșnic cu lumânare și un chivot pentru păstrat Sfânta Cuminecătură, Dumnezeiescul Trup și Sânge al Mântuitorului nostru Iisus Hristos*.

1. *Antimisul* este o năframă în patru laturi, țesută din in ori din mătase, pe care se află întipărită icoana punerii în mormânt a Mântuitorului. În cusătura Antimisului se așază Sfintele Moaște, pentru că pe el se slujește Sfânta Liturghie. Când nu se face slujba, Antimisul stă pe Sfânta Masă împăturit într-o învelitoare care închipuie năframa ce acoperea dumnezeiescul cap al lui Hristos în mormânt. Obârșia Antimisului vine din vremea marilor prigoane împotriva creștinilor. Atunci, spre a feri Sfintele Daruri să fie pângărite de păgânii care năvăleau în biserici în timpul Sfintei Liturghii, preoții înfășurau Sfintele Daruri într-o pânză sfințită și, fugind cu ele într-un loc ferit, continuau slujba Sfintei Liturghii, întreruptă de navala păgânilor. Și azi, de s-ar întâmpla să ia foc biserica, în timpul Sfintei Liturghii, preotul slujitor poate, dacă e nevoie, să înfășoare sfintele vase, Potirul și Discul, în Antimis și să le ducă într-un loc potrivit, unde să ispravească de slujit Sfânta Liturghie, Antimisul servindu-i de Masă sfântă. Antimisul nu poate lipsi de pe nici o Sfântă Masă din bisericile în care se slujește Sfânta Liturghie. Fără el nu se poate face Sfânta Liturghie. În împrejurări deosebite, ca de pildă în război, pe câmpul de luptă, se poate face Sfânta Liturghie în orice loc potrivit, dacă avem Antimis.

2. *Sfânta Evanghelie*, legea cea nouă, închipuind pe Hristos, stă de-a pururi pe Sfânta Masă, pe Antimis. Aici se mai află o cruce, pentru că pe Sfânta Masa se înnoiește neconținut dumnezeiasca Jertfă de pe Golgota; *una sau mai multe lumânări* de ceară, care ard în vremea sfântelor slujbe, și *un chivot*, în care se păstrează Sfânta Împărtășanie pentru grabnica împărtășire a celor bolnavi, ce nu pot veni la Sfânta Liturghie. Pentru aceasta arde în altar pururea o candelă, atârnată deasupra Sfintei Mese, arătând ca „*Lumina Lumii*” (Ioan 8, 12) se află pe Sfânta Masă.

75. În afară de Sfânta Masă, ce alte lucruri deosebite se mai află în altar?

Se mai află *proscomidiarul, scaunul cel de sus și diaconiconul*. *Proscomidiarul* este o mică masă prinsă în scobitura din zidul din partea de miazănoapte a Altarului. Pe această măsuță se pregătește din pâine și vin Sfânta Taina a Jertfei celei fără de sânge de la Sfânta Liturghie. *Proscomidiarul* închipuie peștera din Betleem în care S-a născut Hristos și ieslea în care S-a culcat⁴⁴⁵. *Scaunul cel de sus* se află în spatele Altarului; pe el stă arhiereul în timpul citirii Apostolului, închipuind pe Hristos, marele Arhiereu. *Diaconiconul* e ca și *proscomidiarul* o încăpere în partea de miazăzi a Altarului și numai la bisericile mai mari. În el se păstrează sfintele vase și odăjdii ale bisericii, date în grija diaconilor.

76. Care este cea mai frumoasă podoabă a unei biserici?

Cea mai aleasă și mai mișcătoare podoabă a unei biserici este *pictura*, dacă biserica este zugrăvită peste tot după rânduială.

Biserica pe dinăuntru este împodobită cu sfeșnice, cu policandre și cu o candelă pentru luminat. Ele sunt lucrate din metale prețioase; totuși, cea mai aleasă podoabă este pictura.

Într-o biserică pereții sunt acoperiți pe dinăuntru, uneori și pe dinafără, din altar și până în pridvor, cu icoane - după rânduiala iconografică.

⁴⁴³ *Ibidem*, cap. 112.

⁴⁴⁴ Canoanele: 7 al Sinodului VII Ecumenic și 14 al Sinodului din Cartagina.

⁴⁴⁵ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 137.

77. Ce este târnosirea unei biserici și cum se face?

După ce o biserică a fost terminată de zidit și înzestrată cu tot ce trebuie pentru săvârșirea Sfintei Liturghii, este chemat chiriarhul locului ca să o târnosească (sfînțească) pentru slujirea Sfintei Liturghii.

Târnosirea unei biserici este unul din cele mai sărbătorești praznice ce se pot face într-o parohie. Ea este preînchipuită în Vechiul Testament: Moise târnosește, după porunca lui Dumnezeu, cortul sfânt (Ies. 40, 9), iar Solomon, templul din Ierusalim (III Regi 8). Numai chiriarhul locului sau un preot anume împuternicit de el poate târnosi o biserică.

Momentele cele mai de seamă ale sfânței slujbe de târnosire sunt acestea: în ajunul zilei hotărâte pentru târnosire, arhiereul merge, la vremea vecerniei, de așază Sfintele Moaște ce vor fi puse a doua zi în Sfânta Masă a bisericii noi, pe masa Proscomidiei din vechea biserică, unde rămân până dimineața zilei următoare. În acea dimineață, arhiereul ridică Sfintele Moaște și le aduce la biserică nouă cu mare Litie. Aici se află pregătite cele trebuincioase târnosirii: apă sfințită, mirodenii, apă caldă, burete de șters, îmbrăcăminte pentru Sfânta Masă și altele. După ce se îmbracă în toate odăjdiile, arhiereul pune un preot să fiarbă mirodeniile, apoi dă binecuvântare de începere a sfânței slujbe a târnosirii. După rugăciunile începătoare, ridică Sfintele Moaște și iese afară din biserică, însoțit de preoți și de tot poporul, la înconjurarea de trei ori a bisericii. Înconjurarea de trei ori înseamnă că acest sfânt locaș va fi închinat lui Dumnezeu, Cel în trei Ipostasuri. La cele trei înconjurări se fac trei opriri, se citesc trei Evanghelii și diferite rugăciuni, apoi se unge cu Sfântul Mir biserică, în trei locuri din afară. În timpul înconjurării se trag toate clopotele bisericii, un preot stropește cu apă sfințită pereții, cântăreții cântă *troparele înnoirii* și pe lângă ziduri ard lumânări și tămâie. După a treia înconjurare, arhiereul se oprește la ușa de intrare, închisă pe dinăuntru, face o rugăciune și rostește de trei ori cu glas tare versetul din Psalmul 23, 7: „*Ridicați căpetenii porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei*”, iar un preot dinăuntru, care ține ușa închisă, întreabă de trei ori, cu versetul următor (8) al aceluiași psalm: „*Cine este acesta Împăratul slavei?*” După aceste întrebări și răspunsuri, ușa se deschide și arhiereul cu toți credincioșii pătrund în biserică, intră în Altar și așază Sfintele Moaște în scobitura făcută special în Sfânta Masă, acoperindu-le cu mirodenii. Mirodeniile închipuie miresmele cu care a fost uns în mormânt trupul Mântuitorului, fiindcă Sfânta Masă închipuie mormântul Domnului nostru Iisus Hristos. Deasupra se așază o lespede de piatră cioplită și bine lustruită, care se spală cu apă caldă și cu săpun, se șterge bine cu buretele, se udă cu apă de trandafiri și apoi se unge cu Sfânt Mir. Ungerea cu Sfânt Mir este lucrarea cea mai de seamă a târnosirii, pentru că, după cum spune Sfântul Dionisie Areopagitul, «*prin vărsarea Sfântului Mir se îndeplinește sfințirea cea sfântă a dumnezeiescului altar*»⁴⁴⁶. După ungerea cu Sfântul Mir, se lipesc în cele patru colțuri ale Sfintei Mese icoanele celor patru Evangheliști, deoarece Sfânta Masă închipuie toată Biserica, adunată de la cele patru margini ale lumii, prin propovăduirea Evangheliei⁴⁴⁷, se îmbracă cu cele două acoperăminte și deasupra se așază Antimisul și celelalte lucruri sfânțe ce trebuie să stea pe Sfânta Masă. Apoi arhiereul înseamnă cruciș cu Sfântul Mir cei patru pereți dinăuntru bisericii și catapeteasma și, după câteva rugăciuni, târnosirea bisericii e terminată. Toată slujba târnosirii, alcătuită din cântări, citiri din Vechiul și Noul Testament și din rugăciuni este astfel întocmită încât răspunde în întregime scopului pentru care a fost rânduită.

După târnosirea bisericii, se slujește Sfânta Liturghie și datoria este ca, în toate zilele, timp de sașe săptămâni, să se slujească Sfânta Liturghie neîntrerupt.

⁴⁴⁶ Sf. Dionisie Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. 4, p. 117, trad. C. Iordachescu.

⁴⁴⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 112.

CULTUL DIVIN PUBLIC

78. Care sunt cele mai însemnate părți ale cultului divin public?

Cele mai însemnate părți ale cultului divin public sunt: *Sfânta Liturghie, cele șapte Laude, sfântele slujbe ale Sfințelor Taine și Sfințele Ierurgii.*

79. Ce este Sfânta Liturghie?

Sfânta Liturghie este cea mai de seama sfânta slujbă obstească a *Bisericii care se roagă.* Ea este miezul cultului divin, public și comun, precum și culmea cea mai înaltă a trăirii duhovnicești. Mântuitoarea jertfă de pe Golgota este izvorul tuturor darurilor, iar Sfânta Liturghie este aducerea neconținută a acestei jertfe și însăși lucrarea lui Hristos în Biserică. Ea este dumnezeiasca și prea sfânta Taină a Tainelor lui Iisus Hristos și se săvârșește *numai de arhiereu și de preot și nu se numără în numărul celor șapte Laude*⁴⁴⁸.

80. Ce sunt cele șapte Laude și care este numirea fiecăreia?

Cele șapte Laude sunt slujbe sfântesnice, care se săvârșesc în toate zilele fără deosebire. Se numesc șapte Laude, fiindcă prin ele lăudăm și preamărim pe Dumnezeu cel în trei ipostase, la anumite timpuri din zi. Numele lor sunt: 1. *Miezonoptica*; 2. *Utrenia cu Ceasul întâi*; 3. *Ceasul al treilea*; 4. *Ceasul al șaselea*; 5. *Ceasul al nouălea*; 6. *Vecernia* și 7. *Pavecernița*.

81. Unde își au obârșia cele șapte Laude?

Cele șapte Laude își au obârșia în Vechiul Testament (I Cron. 16, 28-29; Ps. 118, 62 și 164).

În adevăr, din Faptele Apostolilor cunoaștem că ceasurile din zi rânduite pentru rugăciunea obstească în templul din Ierusalim ori în sinagogi, la evrei, erau următoarele: *Ceasul al treilea* (ora nouă de azi); *Ceasul al șaselea* (ora douăsprezece de azi) și *Ceasul al nouălea* (ora 3 p.m. de azi). La ceasul al treilea S-a pogorât Sfântul Duh peste Apostolii adunați în foisor (Fapte 2, 15), la ceasul al șaselea Sfântul Apostol Petru, urcat să se roage pe acoperișul casei din Iope, a avut vedenia care a deschis intrarea păgânilor în creștinism (Fapte 10, 9 ș.u); la ceasul al nouălea, sfinții Apostoli Petru și Ioan s-au suit la templu ca să se roage (Fapte 3, 1) și acolo au vindecat un schiop și au predicat Evanghelia mulțimilor (Fapte 3, 2-19). În Noul Testament se mai face amintire și de Rugăciunea de noapte: Domnul Hristos petrecea nopți întregi în rugăciune, (Luca 6, 12), iar Sfinții Apostoli Pavel și Sila lăudau pe Dumnezeu la miezul nopții în temnița (Fapte 16, 25). Cât despre rugăciunea de seară, Vecernia, și cea de dimineață, Utrenia, sunt mai vechi decât ceasurile, ele fiind legate de jertfele ce se aduceau dimineața și seara la templu (I Cron. 23, 30; Ies. 29, 39). Sfântul Ambrozio al Mediolanului amintește de Vecernie, ora tămâierii; iar Sfântul Vasile cel Mare amintește de Euharistie (mulțumită).

Aceste timpuri de rugăciune au fost păzite și de cei dintâi creștini și au avut mare înrâurire la alcătuirea rugăciunii obștești a celor șapte Laude, pe care le găsim gata încheiate pe la anii 358-362 în vremea Sfântului Vasile cel Mare. În cea de-a treizeci și șaptea din Marile Reguli, întocmite de acest sfânt, aflăm o laudă așezată între Vecernie și Miezonoptică, care nu e alta decât *Pavecernița* (Dupăcinarea). Ceasul întâi apare însă abia prin anul 382, în vremea Sfântului Ioan Casian⁴⁴⁹, pe care el îl numește *alta Utrenie*. De altfel, Ceasul acesta este legat de Utrenie, formînd împreună o singură Lauda. În acest chip se împlinesc cuvintele Proorocului David: „*De șapte ori în zi Te-am lăudat pentru judecățile dreptății Tale*” (Ps. 118). Mai târziu s-au adăugat slujba Mijloceasurilor între orele celor șapte Laude și *Obednița* (*Tipica*), înainte de ceasul al nouălea.

⁴⁴⁸ *Ibidem*, cap. 301, p. 301.

⁴⁴⁹ Sf. Ioan Casian, *De Cenob. Inst.*, III, c. 3-4.

82. De unde s-a luat numărul de șapte Laude?

Numărul de șapte Laude, potrivit lui stihului 164 din psalmul 118: „*De șapte ori în zi Te-am lăudat*”, a avut înrăurire covârșitoare la încheierea slujbei celor șapte Laude.

Sfântul Ioan Casian aprobă pe cei «ce iau parte la aceste adunări de șapte ori pe zi, spre a cânta lauda Domnului»⁴⁵⁰, cu toate că lui i se pare ca începutul celor șapte Laude ar fi așezat de puțin timp. Firește, el e de partea aceluia, fiindcă numărul șapte avea în urma lui o lungă predanie. La evrei era socotit drept număr desăvârșit: «S-ar aduce o mulțime de locuri, zice Fericitul Augustin, în care Dumnezeuasca Scriptură socotește numărul șapte drept număr care îmbrățișează toate cunoașterile»⁴⁵¹. Mai târziu, Sfântul Simion al Tesalonicului († 1429) va spune despre cele șapte Laude: «Iar vremile și rugăciunile șapte sunt cu numărul, după numărul darurilor Duhului Sfânt»⁴⁵².

83. Cum se săvârșește azi slujba celor șapte Laude?

La această întrebare, Sfântul Simion al Tesalonicului dă următoarea lămurire: «Sfinții Părinți bine au socotit de au așezat să se zică slujbele Bisericii dimpreună una după alta și la o anumită vreme rânduită. Drept aceea, în trei vremi nepărăsite au orânduit să se facă toate slujbele» celor șapte Laude⁴⁵³: întâi au rânduit vremea cea de după miezul nopții, până dinspre ziuă; într-această vreme se fac trei slujbe: Miezonoptică, Utrenia și Ceasul întâi (Ceasul întâi e rânduită deosebită, nu se numără între cele șapte Laude, dar se slujește odată cu Utrenia). După a treia oră din zi se cântă slujba Ceasului al treilea, a Ceasului al șaselea și Obednița (Obednița iar nu se numără printre cele șapte Laude, dar se citește odată cu Ceasul al șaselea și, uneori, cu Ceasul al nouălea). Iar la sfârșitul zilei se zice Ceasul al nouălea, Vecernia și Pavcernița⁴⁵⁴. Slujba celor șapte Laude se săvârșește azi în mănăstiri întocmai cum spune Sfântul Simion al Tesalonicului, adică: 1. La miezul nopții se slujesc Miezonoptica și Utrenia cu Ceasul întâi; 2. Dimineața: Ceasul al treilea și al șaselea și Obednița și 3. seara: Ceasul al nouălea, Vecernia și Pavcernița. În felul acesta slujba Laudelor se aseamănă celor nouă cete îngerești, care de trei ori câte trei, cu neîncetate glasuri, preamăresc pe Dumnezeu cel în Treime⁴⁵⁵.

84. Care este înțelesul și cuprinsul celor șapte Laude?

Iată care este înțelesul și cuprinsul celor șapte Laude:

1. *Miezonoptica* este cea mai veche dintre cele șapte Laude. Așezarea ei este sigur întemeiată pe porunca Mântuitorului: „*Vegheați dar, că nu știți când va veni stăpânul casei: sau seara sau la miezul nopții, sau la cântatul cocoșilor, sau dimineața*” (Marcu 13, 35). Sau, poate, este întemeiată încă mai mult pe pilda celor zece fecioare, ieșite într-o întâmpinare a mirelui. La miezul nopții strigă un glas: Iată mirele... „*drept aceea privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul*” (Matei 25, 6-13). Troparele: «Iată Mirele vine la miezul nopții...» și «La ziua cea înfricoșată gândind...», ce se cântă la Miezonoptică, întăresc părerea cea din urmă, care este și a Sfântului Simion al Tesalonicului⁴⁵⁶.

2. *Utrenia* slujindu-se dimineața, este slujba prin care aducem mulțumire Celui ce a adus lumina dreptei credințe și a împrăștiat întunericul înșelăciunii⁴⁵⁷.

3. *Ceasul al treilea*. În ceasul al treilea S-a pogorât Duhul Sfânt peste Sfinții Apostoli.

4. *Ceasul al șaselea* este ora înjumătățirii zilei și ne aduce aminte că la această oră a fost răstignit Mântuitorul Hristos.

5. *Ceasul al nouălea* este ora rugăciunii de mulțumire «Celui ce a murit cu trupul pentru noi în ceasul al nouălea și, în mâinile Părintelui Său punând sufletul Său, sufletele noastre le-a pus și cu moartea Sa pe noi ne-a înviat»⁴⁵⁸.

⁴⁵⁰ *Ibidem*, III, c. 4.

⁴⁵¹ Fer. Augustin, *De Civitate Dei*, XI, 31.

⁴⁵² Sf. Simion al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 398.

⁴⁵³ *Ibidem*, cap. 327, p. 324; c. 328, p. 325.

⁴⁵⁴ *Ibidem*, cap. 327, p. 328 și c. 328, p. 325.

⁴⁵⁵ *Ibidem*, cap. 328, p. 325.

⁴⁵⁶ *Ibidem*, cap. 299.

⁴⁵⁷ *Ibidem*, cap. 299.

6. *Vecernia este slujba* de seară. Seara Arhanghelul Gavriil descoperă lui Daniil tainele lui Dumnezeu (Dan. 9, 21); la jertfa de seară David îndreptează ca tămâia rugăciunea lui către Dumnezeu (Ps. 140, 2); seara se arată îngerul și vestește proorocului Zaharia nașterea Sfântului Ioan Botezatorul (Luca 1, 13) și, în sfârșit, seara a așezat Domnul nostru Iisus Hristos Sfânta Taină a Împărtășaniei.

7. *Pavecernița* (Dupăcinarea). După înțelesul său, înseamnă rugăciunea cea „de după cină”. Pavecernița făcându-se la începutul nopții înseamnă rugăciunea de mulțumită pentru odihna de osteneli și de aducerea aminte de moarte⁴⁵⁹.

Când se pregătește cineva să se împărtășească cu Sfânta Împărtășanie, se cuvine să citească seara, în ajun, Pavecernița mică, ori, mai bine, să adauge pe lângă Canonul Precistei și Canonul Sfintei Împărtășanii.

Miezonoaptea, Ceasurile și Pavecernița pot fi citite acasă de orice creștin evlavios.

DESPRE SFÂNTA LITURGHIE

85. Care este fapta și dovada cea mai înaltă prin care omul cinstește și preamărește pe Dumnezeu?

Dintre toate actele noastre de cult prin care cinștim și preamărim pe Dumnezeu cel mai desăvârșit este *sacrificiul* sau *jertfa*.

86. Ce este jertfa?

Jertfa este dăruirea plină de iubire și evlavie a unui obiect în cinstea lui Dumnezeu. Prin aceasta voim să arătăm că El, ca ziditor a toate, este stăpânul tuturor lucrurilor și că noi, ca făpturi ale Lui, atârnam întru totul de El. Astfel Îi recunoaștem stăpânirea și puterea și mărturisim datoria noastră de recunoștință și de iubire față de El, pentru toate câte ne-a dat.

87. Este veche jertfă?

Este tot atât de veche și răspândită ca religia însăși. Înclinația de a cinsti pe Dumnezeu prin jertfă este sădită chiar în firea omului; de aceea găsim jertfa în toate religiile, la toate popoarele și în toate vremurile. Aducerea de jertfă începe chiar cu primii oameni, și anume cu jertfa lui Cain și Abel, despre care ne mărturisește prima carte a Sfintei Scripturi: „*Dar după un timp, Cain a adus jertfă lui Dumnezeu din roadele pământului. Și a adus și Abel din cele întâi născute ale oilor sale și din grăsimea lor*” (Fac. 4, 3-4).

Îndeosebi la evrei, jertfele au fost orânduite de Dumnezeu însuși, prin Moise, care a întocmit cu de-amănuntul atât felul sau materia jertfelor, cât și timpul și rânduiala sau chipul în care trebuiau aduse. Acestea le găsim descrise mai ales în cartea a treia a Sfintei Scripturi, numita *Levitic*, sau *Cartea Preoților*, scrisă de Moise.

88. Noi, creștinii, aducem jertfă lui Dumnezeu?

Da.

89. Care este această jertfă?

Sfânta Euharistie, adică însuși Sfântul Trup și Sânge al Domnului.

90. Cum se numește slujba în timpul căreia se pregătește și se aduce jertfa Sfintei Euharistii?

Sfânta Liturghie.

91. Cine a întemeiat Sfânta Liturghie? Sau cine ne-a învățat și ne-a poruncit s-o săvârșim?

Mântuitorul însuși.

92. Când și cum?

În ajunul morții Sale pe cruce, adică Joi seara, la Cina cea de Taină. Serbând atunci Paștele, împreună cu ucenicii Săi, „*Iisus luând pâine și binecuvântând a frânt și a dat*

⁴⁵⁸ *Ibidem*, cap. 299.

⁴⁵⁹ *Ibidem*, cap. 300, p. 300.

ucenicilor Săi, zicând: „Luați, mâncați acesta este Trupul Meu”. Luând apoi paharul și mulțumind, le-a dat lor zicând: „Beți dintru acesta toți: acesta este Sângele Meu al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor”” (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 19-20; I Cor. 11, 23-25).

În locul jertfelor Legii Vechi, pecetluite cu sânge de țapi și de viței (vezi Ieș. 24, 18), Mântuitorul întemeiază o Lege nouă, sau un legământ nou între Dumnezeu și oameni, pecetluindu-l cu însuși Trupul și Sângele Său pe Golgota. Mântuitorul le dădea Sfinților Săi Apostoli, la Cină, sub forma nesângeroasă a pâinii și vinului, această jertfă pe care trebuiau să o aducă de atunci înainte Ucenicii Săi, după porunca Sa: „*Aceasta să faceți întru pomenirea Mea!*” (Luca 22, 19 și I Cor. 11, 24 și 25). Prin aceste cuvinte El rânduiește pe Apostolii Săi drept arhieriei sau preoți slujitori ai jertfei celei noi, întemeiată atunci de El.

Urmând porunca Domnului și Învățătorului lor iubit, Sfinții Apostoli și mai apoi ucenicii lor săvârșeau zilnic Jertfa Mântuitorului spre neîntrerupta aducere aminte de El. Ei făceau întocmai ca Domnul, Care, la Cină, înainte de a frânge și a împărți pâinea, *a binecuvântat*, iar când le-a întins paharul, *a mulțumit* (lui Dumnezeu-Tatăl) (Matei 26, 27; Marcu 14, 22-23; Luca 22, 17-18 și I Cor. 11, 23 ș.u.). Adunându-se deci pentru rugăciune, Sfinții Apostoli și ucenicii lor *mulțumeau și se rugau îndelung* ca Domnul să prefacă pâinea și vinul de pe masa lor în însuși Sfântul Său Trup și Sfântul Său Sânge, cu care apoi se împărtășeau. Același lucru au făcut mai târziu și urmații sfințiți și legiuți ai Sfinților Apostoli, adică arhieriei și preoții, căror ei le-au împărășit harul dumnezeiesc de a săvârși această Sfântă taină.

Astfel a luat naștere o rânduială de slujbă sfântă, cunoscută la început sub diferite numiri, ca: *frângerea pâinii* (Fapte 2, 42), *Masa* sau *Cina Domnului* (I Cor. 10, 16), *Euharistie* (mulțumire). Mai pe urmă, această sfântă slujbă a primit numele de *Liturghie*, sub care o cunoaștem azi și care înseamnă: *lucrare sau slujbă publică, obștească, rânduială și săvârșită spre folosul tuturor*.

93. Ce este, prin urmare, Sfânta Liturghie?

Este o Rânduială de sinte rugăciuni, în timpul căror se săvârșește și se aduce jertfa fără de sânge a Legii celei Noi, întemeiată de Mântuitorul la Cina cea de Taină și încredințată de El Sfinților Săi Apostoli, iar de aceștia, urmașilor lor sfințiți (arhieriei și preoți), pentru a fi săvârșită de-a-pururea în Biserica creștină, spre pomenirea Lui și spre ieratarea păcatelor membrilor Bisericii Lui.

94. Cine poate săvârși slujba Sfintei Liturghii?

Numai *arhieriei și preoții* cu hirotonie legală, adică sfințiți și așezați după rânduiala canonică a Bisericii. Cei caterisiți sau îndepărtați din slujbă și cei vinovați de păcate grele nu mai pot liturghisi⁴⁶⁰. Diaconul nu poate sluji singur, ci totdeauna numai cu preotul.

În afară de preotul săvârșitor al Sfintei Jertfe, pentru săvârșirea Sfintei Liturghii mai trebuie neapărat cel puțin un cântăreț care să dea răspunsurile la strană și să ajute pe preot în anumite momente ale slujbei. Acesta conduce în cântările Sfintei Liturghii pe credincioșii care iau parte la slujbă.

95. Unde se săvârșește Sfânta Liturghie?

Numai în biserică sau în paraclise și capele sfințite și cu Antimis, în partea cea mai sfântă, adică în Sfântul Altar. Numai în cazuri cu totul excepționale, ca de pildă pe câmpul de luptă, și numai cu învoirea episcopului locului⁴⁶¹ Sfânta Liturghie se poate săvârși și în afară de biserică, într-o casă sau într-un loc curat, pe o masă pe care se întinde *Sfântul Antimis*. Fără de el nu se poate săvârși Sfânta Liturghie nici în biserică⁴⁶², unde stă totdeauna pe Sfânta Masă; și nici în afară de biserică⁴⁶³.

⁴⁶⁰ Canonul 28 al Sf. Apostoli și Canonul 9 al Sinodului de la Neocezarea, comp. și Mărturisirea ortodoxă, partea I, răsp. la întrebarea 107.

⁴⁶¹ Povățuirile din Liturghier, București, 1980, p. 417.

⁴⁶² Canonul 31 al Sinodului Trulan.

⁴⁶³ Mărturisirea ortodoxă, partea I, răspuns la întreb. 107.

96. În ce zile și în ce vreme din zi se săvârșește Sfânta Liturghie?

În mănăstiri și în catedralele episcopale se săvârșește Sfânta Liturghie în fiecare zi. În bisericile de enorie se face Sfânta Liturghie de obicei numai în zilele de Duminică și în sărbători, iar în zilele din cursul saptamânii se face numai atunci când este nevoie, mai ales sâmbata, când se fac parastase și pomeniri pentru morți⁴⁶⁴.

Cât privește *vremea anumită* sau *ceasul din zi* la care trebuie să înceapă sluba Sfintei Liturghii, după predania veche a Bisericii, este ceasul *al treilea din zi*, care corespunde cam cu ceasul 9 dimineața, după număratoarea noastră, când Domnul a fost răstignit pe cruce (Marcu 15,25) și când S-a pogorât Sfântul Duh peste Sfinții Apostoli. De va fi nevoie, se poate săvârși Sfânta Liturghie și mai devreme sau mai târziu, dar nu mai înainte de a se lumina de ziuă și nici după amiază.

Abateri de la această regulă se fac numai la anumite praznice împărătești, și anume la Paște, la Crăciun (nu peste tot) și în unele locuri la Bobotează, când Sfânta Liturghie se săvârșește dis-de-dimineață⁴⁶⁵.

97. Sunt, în cursul anului, și zile în care nu se face Liturghie, nici chiar în mănăstiri?

Da. Sunt acele zile în care Tipicul și cărțile de slujbă prevăd ajunarea deplină, adică post desăvârșit până seara, și anume:

a) Vinerea Patimilor (fiind zi de întristare și de post negru, ziua în care Domnul a fost răstignit pe Cruce și îngropat);

b) Luni și marți în prima săptămâna din Postul Paștilor (fiind primele zile de post, cu ajunare deplină).

c) Miercurea și vinerea din Săptămâna Brânzei (fiind zile premergătoare și pregătitoare pentru Postul Paresimilor, cu ajunare și metanii);

e) Vinerea dinaintea Crăciunului și a Bobotezei, când aceste două sărbători cad duminică sau luna (pentru că atunci se ajunează)⁴⁶⁶.

98. Câte Liturghii avem în Biserica Ortodoxă?

Avem trei Liturghii, și anume:

a) *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*, Arhiepiscopul Constantinopolului († 407);

b) *Liturghia Sfântului Vasile cel Mare*, Arhiepiscopul Cezareei Capadociel († 379);

c) *Liturghia Darurilor mai înainte sfințite sau a Sfântului Grigorie cel Mare (Dialogul)*, Episcopul Romei († 604).

99. Unde găsim scrisă rânduiala acestor Liturghii?

În cartea de slujbă cu titlul: *Sfintele și dumnezeieștile Liturghii*, pe care noi o numim de obicei, mai pe scurt, *Liturghierul* și care se află totdeauna în altar, la îndemâna preotului liturghisitor.

100. Aceste trei Liturghi se pot săvârși oricând în timpul anului?

Nu, ci fiecare dintre ele se săvârșește numai în anumite răstimpuri din cursul anului, în chipul următor:

a) *Liturghia Sfântului Vasile* se săvârșește numai de 10 ori pe an, și anume:

- în primele cinci duminici din Postul Mare;

- în joia și sâmbăta Patimilor;

- în ajunul Crăciunului (24 decembrie) și ajunul Bobotezei (5 ianuarie);

⁴⁶⁴ *Povățuirile din Liturghier* (de ex. ed. 1980, p. 418) prevăd că toți preoții de enorie sunt datori să facă Sf. Liturghie în fiecare sâmbată. Vezi la fel și Simion al Tesalonicului, *Despre preoție*, în trad. rom. tip. de Toma Teodorescu, cu titlul: *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, București, 1865, p. 355, care prescrie pentru preot obligația de a liturghisi negreșit, *cel puțin de două ori pe săptămână*.

⁴⁶⁵ *Tipicul cel Mare (sau mănăstiresc)* - zis al Sf. Sava - cap. 10, Iasi, 1816, p. 16; *Povățuirile din Liturghier* (cap. pentru vremea slujbei) și *Scrisoarea sinodală a Patriarhului ecumenic Paisie I către Patriarhul Nikon al Moscovei* (1655). *Răspuns la întrebarea 2* (la C. Delikanis, Patriaci - av eîngafa, t. III, Constantinopol, 1905, p. 55)

⁴⁶⁶ Pentru zilele fără Liturghie și motivarea lor, vezi: *Triodul* (ed. 1946, p. 704, 141, 74); *Tipicul Bisericesc* (al Sf. Sinod), ed. 1893, p. 269, 104, 108, 116 și 120; *Mineiele pe Decembrie și Ianuarie* (ed. 1893, p. 11). Comp. și Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 56* (trad. rom. cit. p. 328-329).

Învățătura de credință creștină ortodoxă

- în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie)

b) *Liturghia Darurilor mai înainte sfințite* se slujește (în mânăstiri) în tot timpul Postului Mare, în afară de următoarele zile din postul acesta:

-toate sâmbetele (când se săvârșește Liturghia Sf. Ioan, iar în Sâmbata Patimilor, a Sf. Vasile);

-toate Duminicile (când se săvârșește Liturghia Sf. Vasile, iar în Duminica Floriilor, a Sf. Ioan;

- sărbătoarea Bunei-Vestiri (când se face Liturghia Sfântului Ioan);

- Joia Patimilor (când se face Liturghia Sf. Vasile);

- Luni și marți din prima săptămână și Vinerea Patimilor (zile în care nu se face nici o Liturghie).

În bisericile de mir, Liturghia Darurilor mai înainte sfințite se slujește de obicei numai miercurea și vinerea din Postul Mare (mai ales în prima săptămână).

c) *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur* se face în toate celelalte zile de Duminici și sărbători din timpul anului în care nu se săvârșește vreuna din celelalte două Liturghii. Ea este Liturghia obișnuită în Biserica Ortodoxă, săvârșindu-se de cele mai multe ori în cursul anului bisericesc.

101. Ce este Liturghia Darurilor mai înainte sfințite?

Aceasta Liturghie are o rânduială aparte, deosebită de a celorlalte două. Ea e formată din două slujbe deosebite: Vecernia și Liturghia, contopite laolaltă. Partea ei de la început nu este altceva decât prima jumătate a Vecerniei până la Vohod, sau ieșire; iar a doua parte este alcătuită din rânduiala Liturghiei obișnuite, începând de la Apostol și având Heruvic și Rugăciunea Amvonului, proprii, dar lipsindu-i în întregime partea dintre Heruvic (ieșirea cu Sfintele Daruri) și ectenia de după Axion. Îi lipsește deci tocmai partea care alcătuiește miezul Liturghiei, și anume Jertfa, adică sfințirea și prefacerea Darurilor. De aceea, această Liturghie nici nu se poate numi o Liturghie deplină, desăvârșită, ca celelalte; după cum o arată și numele, ea este mai degrabă o slujbă solemnă a împărtășirii cu *Sfintele Daruri slujite sau sfințite mai dinainte*, în timpul uneia din cele două Liturghii depline sau propriu-zise.

102. Care este obârșia acestei Liturghii?

Este următoarea:

Slujba Sfintei Liturghii a fost privită totdeauna ca un prilej de bucurie și de luminare sufletească, întruât, prin împărtășirea cu Sfintele Daruri care se sfințesc într-însă, Îl avem între noi pe Hristos, Mirele nostru Ceresc, Care petrece întru noi și noi întru El (Ioan 6, 56). Aceasta bucurie nu se potrivea însă cu zilele Postului Mare, zile de întristare și de pocăință, când Mirele este luat de la noi (comp. Matei 9, 15 și Luca 5, 34-35).

De aceea, consfințind o veche tradiție a Bisericii, soborul Părinților adunați la Laodiceea (Asia Mica, 360-380) a hotărât să nu se mai săvârșească Liturghie și să nu se mai serbeze pomenirea Sfinților Mucenici, care era împreunată cu Liturghia în timpul Postului Mare, decât Sâmbăta și Duminica, zile în care postul era mai puțin aspru (canoanele 49 și 51).

Erau însă creștini care doreau să se împărtășească și în celelalte zile din cursul săptămânii și mai ales miercurea și vinerea⁴⁶⁷. Ca să împace această dorință pioasă a credincioșilor cu hotărârile Sinodului de la Laodiceea, s-a luat obiceiul de a opri o parte din Darurile sfințite la Liturghia de sâmbătă și duminică, pentru a împărtăși cu ele pe credincioși în celelalte zile în care nu se putea săvârși Liturghie. Iar ca să nu se întrerupă ajunarea obișnuită dintre zilele de post, împărtășirea aceasta avea loc spre seară, îndată după slujba Vecerniei. Rânduiala împărtășirii, destul de simplă la început, a devenit încetul cu încetul din ce în ce mai sărbătorească, fiind încadrată între slujba Vecerniei de o parte și rugăciunile și ceremoniile din rânduiala Liturghiei, care erau mai ales în legătură cu Taina Împărtășirii, de cealaltă. Cele două slujbe, deosebite la început, în cadrul cărora avea loc împărtășirea

⁴⁶⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 93 către Cezareea, Despre Împărtășire*, alin. 289 (la Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, înșoțite de comentarii, trad. rom. de U. Lovincici și N. Popovici, vol. II, partea a II-a, Arad, 1936, p. 258).

credincioșilor în zilele de post, s-au contopit cu timpul într-o singură slujbă, care s-a numit *Liturghia Darurilor mai înainte sfințite*.

Soborul al cinci-șaselea al Sfinților Părinți (Trulan 692), a hotărât că această Liturghie să se facă în toate zilele postului Păresimilor, afară de sâmbete și duminici, precum și de sărbătoarea Bunei-Vestiri (canonul 52).

103. În câte părți mai mari se poate împărți rânduiala Sfintei Liturghii?

În două părți mari, și anume:

a) *Proskomidia*, care se săvârșește în taină;

b) *Liturghia propriu-zisă*, care se săvârșește în auzul credincioșilor. La rândul ei, liturghia propriu-zisă se împarte în două părți, dintre care cea dintâi poartă numele de *Liturghia catehumenilor*, iar a doua, *Liturghia credincioșilor*.

104. Ce este Proskomodia?

Proskomodia (de la cuvântul grecesc Pro"comivkw # „a aduce, a pune înainte, a oferi, a face dar”) este rânduiala pregătirii darurilor de pâine și de vin, care alcătuiesc materia jertfei. Această primă parte a Liturghiei se săvârșește întreagă în taină, în timpul slujbelor premergătoare Liturghiei (Utrenia sau Ceasurile), înăuntrul altarului, și anume în latura lui dinspre miazănoapte, pe o masă mică sau în scobitura făcută înadins în perete și numită *proskomidiar*, care la unele biserici mai mari are chiar forma unei încăperi aparte, din stânga altarului. Miezul Proskomidiei îl alcătuiește alegerea și pregătirea materiei de jertfă din darurile de pâine și de vin aduse de credincioși.

105. Ce formă și ce numire poartă pâinea adusă de credincioși pentru Liturghie?

Poartă numele *de prescuri* (de la cuvântul grecesc προσφoρά), adică pâinișoare făcute din frământătură dospită și având uneori formă rotundă, dar mai ales formă de cruce, în patru cornuri, amintind Crucea pe care s-a răstignit Mântuitorul și închipuind cele patru laturi ale lumii⁴⁶⁸. Partea lor de la mijloc se cheamă pecete, pentru că are întipărită pe ea semnul lui Iisus, adică crucea închisă într-un pătrat cu literele de la început ale numelui Mântuitorului: Is. (Iisus), Hr. (Hristos), Ni Ka (adică Iisus Hristos biruiește), astfel:

Is	Hr
Ni	Ka

Această pecete e făcută cu un instrument de lemn, *pistornic* sau *pristolnic*.

Prescurile aduse de credincioși sunt însoțite de obicei de câte o lumânare, care se aprinde în sfeșnicul de la Prascomidie, și de *pomelnic*, adică o foaie de hârtie pe care sunt scrise numele credincioșilor, vii și morți, ce se vor pomeni la Liturghie.

106. Ce închipuie prescurile și vinul aduse de credincioși pentru Liturghie?

Ele închipuie sau înfățișează mai întâi ființa trupezca și sufleteasca a credincioșilor, pe care ei o aduc ca jertfa lui Dumnezeu, sub această formă. De ce? Pentru că, spre deosebire de jertfele din Legea Veche, care constau din cărnuri sau din roadele pământului și din care se hrăneau nu numai oamenii, ci și animalele, pâinea și vinul sunt alimente care alcătuiesc numai hrana omului, și anume hrana lui de căpetenie. Ele nu numai că întrețin viața trupezca a omului, ci totodată o și simbolizează în chipul cel mai potrivit⁴⁶⁹.

În al doilea rând, pâinea, făcută din atâtea boabe de grâu strânse laolaltă, și vinul, ieșit din zdrobirea în același teasc a atâtor ciorchini de boabe de struguri, simbolizează și unitatea

⁴⁶⁸ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. 87-88, trad. rom. p. 94.

⁴⁶⁹ Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, cap. III și IV, trad. rom. de Diac. Ene Braniște, București, 1946, p. 31-32.

sau legătura nevăzută care leagă între ei pe toți fiii Bisericii, făcând din ei un singur trup: Trupul tainic al Domnului⁴⁷⁰.

În felul acesta, pâinea și vinul aduse de credincioși alcătuiesc și semnul văzut prin care se arată că ei iau parte cu adevărat la jertfa care se aduce la Liturghie și că își dau obolul lor la ea.

107. Toată pâinea sau toate prescurile aduse de credincioși devin materie a Jertfei sau sunt folosite la Proscomidie?

Nu. Numai anumite părți scoase de preot din ele: *Sfântul Agneț și miridele* (părțile).

108. Ce este „Sfântul Agneț”?

Este partea pătrată sau pecetea pe care preotul o scoate cu copia din cea dintâi prescură folosită la Proscomidie și o așază apoi pe Sfântul Disc. Se numeste *Agneț*, de la cuvântul grecesc *jamnoV*, adică Miel, pentru că ea închipuie pe Mântuitorul, Care, prin asemănarea cu Mielul înjunghiat de evrei la Paștele lor, a fost numit de către Sfântul Ioan Botezătorul *Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele Lumii* (Ioan 1, 29). Sf. Agneț este pâinea care, prin sfințire, se va preface în Sfântul Trup al Domnului, cel jertfit pe Cruce. De aceea, preotul întipărește într-însul cu copia Patima Domnului, străpungându-l în chip cruciș și pronunțând cuvintele din Sfânta Scriptură, unde ni se istorisește cum sutașul a împuns cu sulita, coasta Mântuitorului (Ioan 19, 34).

109. Ce sunt miridele?

„*Miridele*” (de la cuvântul grecesc *meriV*-*meriVdo* # parte, pârțică) sunt pârțicele mărunte de pâine, scoase de către preot din celelalte prescuri folosite la Proscomidie și așezate pe disc, alături de Sfântul Agneț, în cinstea Sfinților și pentru pomenirea căpeteniei bisericești (arhiereul locului), a cârmuirii țării, a ctitorilor și a credincioșilor vii și morți ale căror nume sunt scrise pe pomelnicele aduse de creștini. Miridele - atât cele pentru sfinți cât și cele pentru credincioși - nu se prefac în Trupul Domnului ca Sf. Agneț, ci numai se împărtășesc de sfințenia pe care o primesc de la Sf. Agneț, lângă care sunt așezate⁴⁷¹.

110. Cum se așază pâinea (Sf. Agneț și miridele) pe Sf. Masă?

Sf. Agneț se așază în mijlocul Sf. Disc. În dreapta lui se așază prima miridă (mai mare) scoasă în cinstea Sfintei Fecioare, în stânga, nouă miride pentru ceilalți sfinți (împărțiți în cele nouă cete sau grupe), în partea de jos, mirida pentru arhiereul locului, pentru Patriarhi, pentru Cârmuirea țării și pentru ctitori, iar mai jos, miridele pentru credincioșii vii și morți, despărțite în două grămăjoare.

111. De ce se așază pâinea pe Sf. Disc în chipul arătat sau ce închipuie această așezare?

Sf. Agneț și miridele așezate astfel pe Sf. Disc închipuie și înfățișează Biserica întreagă, atât cea de pe pământ (luptătoare), cât și cea din ceruri (biruitoare), adică acea mare familie a tuturor fiilor lui Dumnezeu, strânsă în jurul Întemeietorului și Capului ei nevăzut, Hristos Mântuitorul, așa cum a rugat El pe Tatăl că unde este El să fie și ai Lui (Ioan 17, 24).

Sau, cum spune așa de frumos Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului: «Am înțeles cum prin această închipuire și istorisire a Sfintei Proscomidii vedem pe Însuși Iisus și întreagă Biserica a Lui. În mijloc (Îl vedem) pe Iisus Hristos însuși, Lumina cea adevărată și Viața cea veșnică. El este în mijloc prin Agneț, iar Maica Lui, de-a dreapta prin mirida, sfinții și îngerii de-a stânga, iar dedesupt întreaga adunare a credincioșilor Lui dreptmăritori. Aceasta este taina cea mare: Dumnezeu între oameni și Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor, care se îndumnezeiesc de la Cel ce după fire este Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru dânșii. Aceasta

⁴⁷⁰ Sf. Ap. Pavel, *Epistola I către Corinteni*, 10, 17; *Învățătura celor 12 Apostoli*, în „Părinți și Scriitori bisericești”, vol. 1, *Scrierile Părinților Apostolici*, Ed. Inst. Biblic, București, 1979, p. 29; Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia 24, 2, la *Epistola I către Corinteni*, Migne, P.G., LXI, col. 200; Fer. Augustin, *Cuvântarea 272*, Migne, P.L., XXXVIII, col. 1247-1248.

⁴⁷¹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. 94, trad. Rom, p. 100.

este împărăția ce va să vie și petrecerea vieții celei veșnice: Dumnezeu cu noi, văzut și împărtășit»⁴⁷².

112. Cum se pregătesc cinstitele Daruri?

După ce toarnă vin și apă în Sf. Potir, preotul așază steluța cruciș peste Sf. Disc, acoperă și Discul și Potirul cu acoperămintele lor, apoi pe amândouă cu acoperământul cel mare. Rostește *rugăciunea Proscomidiei sau a punerii înainte*, prin care roagă pe Dumnezeu să binecuvânteze acele Daruri, să le primească în altarul Său cel ceresc și să pomenească atât pe cei ce le-au adus, cât și pe cei pentru care s-au adus. În sfârșit, preotul tămâiază Darurile, altarul și biserica întreagă, închipuind prin această revărsarea darurilor Duhului Sfânt peste Biserică și peste credincioși.

113. Darurile binecuvântate astfel sunt prefăcute acum în Sfântul Trup și Sânge?

Nu încă. Atâta vreme cât rămân la Proscomidie, Sf. Agneț de pe Disc și vinul din Sf. Potir nu se prefac încă în Trupul și Sângele Domnului, ci sunt numai un simbol, o icoană sau o *închipuire* a Sfântului Trup și Sânge. Ele nu mai sunt însă nici pâine simplă și vin obișnuit, ca oricare altul, ci, datorită binecuvântării și rugăciunii săvârșite asupra lor, au devenit «cinstitele Daruri», consfințite, hărăzite, afierosite sau închinat lui Dumnezeu.

Toate cele săvârșite până acum la Proscomidie sunt numai simboale⁴⁷³.

114. Ce nume simbolizează sau închipuie cele săvârșite la proscomidie?

Acestea închipuie pe de o parte nașterea și copilăria Domnului, iar pe de alta, Patimile Lui.

Astfel, prescura cea dintâi, din care se scoate Sf. Agneț, închipuie pe Sf. Fecioară, din care S-a născut Domnul, după trup; scoaterea Sf. Agneț din prescură înseamnă întruparea și nașterea Domnului din Sf. Fecioară⁴⁷⁴. Proscomidia închipuie locul Nașterii (Betleemul) și al vieții Mântuitorului, dinainte de Botez (Nazaret, Capernaum)⁴⁷⁵, iar discul ține locul ieslei din staulul de vite în care a fost culcat Pruncul după naștere. Acoperămintele sunt scutecele cu care a fost înfășat dumnezeiescul Prunc de către Magii de la Răsărit. Așezarea steluței desfăcute peste Sfântul Disc simbolizează steaua care i-a călăuzit pe magi spre locul nașterii, iar tămâierea sau căderea înseamnă darurile: aur, smirnă și tămâie, aduse dumnezeiescului Prunc de către Magii de la Răsărit. Acoperirea darurilor și rămânerea lor tainică la Proscomidia înseamnă vremea necunoscută a vieții lui Iisus, înainte de începerea lucrării Sale în lume, viața pe care Sfintele Evanghelii nu ne-o istorisesc⁴⁷⁶.

Pe de altă parte, cele săvârșite la Proscomidie ne duc cu gândul la Răstignirea și Patimile Domnului.

Astfel, Proscomidia închipuie Golgota sau locul Răstignirii; străpungerea Sf. Agneț cruciș și împungerea lui cu copia închipuie jertfa sângeroasă a Domnului, adică răstignirea Lui pe cruce, împungerea sfântei coaste cu sulița; copia înlocuiește sulița cu care ostașul a împuns pe Domnul în coastă. Vinul și apa turnate în potir închipuie Sângele și apa care au curs din sfânta coastă, iar Potirul înlocuiește atât paharul de la Cina, cât și vasul cu fiere și cu oteț din care I s-a dat să bea Celui Răstignit și în care, după tradiție, Sfântul Ioan Evanghelistul ar fi strâns și păstrat o parte din dumnezeiescul Sânge care a curs din rănile Domnului⁴⁷⁷. Discul este patul (nășălia) pe care Iosif și Nicodim au așezat Trupul Domnului (după coborârea de pe Cruce)⁴⁷⁸. Maica Domnului, care a zăbovit îndurerată lângă crucea

⁴⁷² *Ibidem*, cap. 94, trad. rom. p. 101 (revăzută) și Meletie Sirigul, *Tâlcuirea Liturghiei*, la C. Delikanis, *op. și trad. cit.*, p. 42-43.

⁴⁷³ Nicolae Cabasila, *op. și trad. cit.*, cap. VI, p. 34.

⁴⁷⁴ Sf. Gherman al Constantinopolului, *Istoria bisericească și teoria mistică (tâlcuire despre sfântul locaș și despre Sf. Liturghie)* trad. rom. în ms. de I. Popescu, p. 32-33; și Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. Liturghie*, cap. 92, trad. rom. p. 97.

⁴⁷⁵ Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. cit.*, p. 33-34.

⁴⁷⁶ Nicolae Cabasila, *op. și trad. cit.*, cap. XI, p. 41-42.

⁴⁷⁷ Meletie Sirigul, *op. și loc. cit.*, p. 42.

⁴⁷⁸ Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. cit.*, p. 30.

Fiului Său răstignit (Ioan 19, 25), este și ea de față aici, sub forma miridei triumphiulare așezate de-a dreapta Sf. Agneț.

115. De ce partea de la începutul Liturghiei se numește „Liturghia catehumenilor” sau a celor chemați?

Pentru că, în vechime, pe lângă creștinii botezați puteau lua parte la ea și *catehumenii*, adică aceia care se pregăteau să intre în creștinism, trebuind să învețe mai întâi adevărurile de credință creștină. Ea ține de la *Binecuvântare* până la cuvintele „*Cei chemați, ieșiți!...*”, când catehumenii trebuiau să părăsească biserica.

116. Care sunt părțile mai de seamă ale Liturghiei catehumenilor?

Acestea sunt următoarele:

- Binecuvântarea mare
- Ectenia mare
- Antifoanele
- Vohodul mic sau ieșirea cu Sf. Evanghelie
- Imnul trisaghion (Sfinte Dumnezeule...)
- Citirile din Sfânta Scriptura (Apostolul și Evanghelia)
- Ectenia stăruitoare sau întreită
- Ectenia pentru catehumeni

117. Ce binecuvântare se dă la începutul Liturghiei și care este înțelesul ei?

Se dă binecuvântarea cea mare prin cuvintele: „Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”. Spunând aceste cuvinte, preotul face semnul crucii cu Evanghelia peste antimisul de pe Sfânta Masa. Credincioșii, binecuvântând împreună cu preotul pe Dumnezeu, vor fi binecuvântați ei înșiși de El. Prin aceste cuvinte exprimă și o speranță că vom face parte din împărăția cerească, din împărăția luminii și a iubirii Preasfântei Treimi, a Cărei intrare o pregătește Sfânta Liturghie^{479 480}.

118. Ce este Ectenia mare?

Este o rugăciune rostită de diacon, din mijlocul bisericii sau de un preot din altar și alcătuită din mai multe cereri pentru felurite trebuințe sufletești și materiale ale obștii credincioșilor. La fiecare dintre aceste cereri, credincioșii (strana, cântăreții sau corul) răspund: «Doamne miluiește!», strigat pios după ajutorul lui Dumnezeu.

Ectenia mare o găsim și la începutul altor slujbe, ca Vecernia și Utrenia etc.⁴⁸¹

119. Ce sunt Antifoanele care urmează după Ectenia mare și ce închipuie?

Sunt trei imne cântate pe rând de cele două strane. Dintre acestea unele au fost alcătuite de împăratul bizantin Justinian în cinstea Mântuitorului.

Fiind alcătuite parte din versete din Psalmi, parte din cântări ale Legii Noi, Antifoanele ne duc cu gândul la vremea când Mântuitorul venise pe pământ, era în lume, dar lumea încă nu-L cunoștea. Ele închipuie vremea dinainte de Sf. Ioan Botezătorul, dinainte de a se aprinde Lumina (Ioan 1, 8-10), când era încă nevoie de prooroci care să vestească venirea Domnului. De aceea se cântă la Antifoane psalmii profetici, în care se proorocește aceasta venire.⁴⁸²

Fericirile alcătuiesc Antifonul din urma. Ele fac parte din cea dintâi cuvântare mare (Predica de pe munte), ținută de Mântuitorul Hristos oamenilor (Matei 5, 3-12) și închipuie începerea lucrării în lume a Domnului. Deschiderea ușilor împărătești la sfârșitul Antifonului al treilea arată că Mântuitorul iese din taina vieții necunoscute de până acum și Se arată lumii.

120. Ce închipuie Vohodul cel mic sau ieșirea cu Sfânta Evanghelie?

Închipuie ieșirea Mântuitorului în lume, spre propovăduirea Evangheliei. Sf. Evanghelie întruchipează pe Hristos însuși; de aceea cântam acum: «Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos». Luminile care sunt purtate înaintea închipuie pe Sfântul Ioan Botezătorul și

⁴⁷⁹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, în „Ed. Mitropoliei Olteniei”, Craiova, 1986, p. 133 ș.u.

⁴⁸⁰ Întrebarea 117 și răspunsul la ea nu se regăsesc în ediția din 1952.

⁴⁸¹ Întrebarea 118 corespunde întrebării 117 din ediția din 1952.

⁴⁸² Întrebarea 119 și răspunsul la ea comasează întrebările 118 și 119 și răspunsurile la ele din ediția 1952.

Înaintemergătorul, cel care a pregătit calea Domnului (Marcu 1, 2-3), și pe toți proorocii Legii Vechi, care au prevestit venirea Lui.

121. Ce înseamna cuvintele „Înțelepciune drepti”!

Prin aceste cuvinte preotul sau diaconul arată poporului Sf. Evanghelie, înălțând-o în văzul tuturor, înainte de a intra în Sf. Altar. Prin ele preotul vrea să spună credincioșilor: „*Această Sfânta Evanghelie, care se va citi îndată, este și adevărată înțelepciune: dumnezeiască (I Cor. 1, 24-30 și Col. 2, 2, 3); se cuvine, deci, s-o ascultați stând drepti în picioare, în semn de respect, iar nu stând jos, ca până acum*”. La noi însă credincioșii își arată respectul față de Sf. Evanghelie îngenunchind în timpul citirii ei, ca și cum ar asculta pe Domnul însuși. Cei care stau în picioare nu fac un păcat.

122. Ce închipuie Apostolul și Evanghelia?

Apostolul, adică citirea unei bucați din Faptele sau din Epistolele Apostolilor, închipuie trimiterea Sfinților Apostoli la propovăduire, iar citirea Evangheliei închipuie pe Însuși Mântuitorul propovăduind mulțimilor.

123. Ce închipuie căderea sau tămâierea din timpul Apostolului?

Închipuie atât pe Sf. Apostoli, cât și mireasma învățăturii dumnezeiești răspândite de ei în toată Biserica, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „Mulțumire fie adusă lui Dumnezeu, Celui ce ne face pururea biruitori în Hristos și descoperă prin noi, în tot locul, mireasma cunoștinței Sale! Pentru că suntem lui Dumnezeu bună mireasmă a lui Hristos, între cei ce se mântuiesc și între cei ce pier” (II Cor. 2, 14-15).

124. De ce partea a doua a Liturghiei se numește „Liturghia credincioșilor”?

Se numește așa pentru că în vechime nu puteau lua parte la săvârșirea ei decât *credincioșii*, adică creștinii care primiseră botezul și care nu se făcuseră vinovați de păcate grele. Cei ce trebuiau să se pocăiască pentru păcate ieșeau din biserică odată cu catehumenii. E cea mai sfântă parte a Liturghiei, fiindcă în timpul ei se săvârșește Sfânta Taină a Euharistiei. De aceea se mai numește și *Liturghia Euharistică* sau propriu-zisă. Începe cu ectenia: «Câți suntem credincioși, iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm!» și ține până la sfârșitul Liturghiei.

125. Care este miezul sau inima Liturghiei credincioșilor?

Este săvârșirea sau aducerea Sfintei Jertfe, adică sfințirea și prefacerea Darurilor în Sfântul Trup și Sânge și apoi împărtășirea cu ele.

126. Unde se face sfințirea Darurilor?

Pe Sfânta Masă, dar cinstitele Daruri se află până acum tot la proscomidiar și deci trebuie aduse la Sfânta Masă.

127. Când se face această aducere?

În timpul Vohodului mare sau al ieșirii cu cinstitele Daruri.

128. Ce închipuie Vohodul mare sau ieșirea cu Sfintele Daruri?

Este strămutarea sărbătorească a cinstitelor Daruri de la Proscomidie, unde au fost pregătite, prin mijlocul bisericii, la Sf. Masă, unde urmează să fie sfințite, prin puterea Duhului Sfânt invocată de episcopul sau preotul liturghișitor asupra lor (epicleza). Aceasta închipuie ultimul drum făcut de Domnul din Betania în Ierusalim, înainte de Patimile și moartea Sa, adică intrarea Sa triumfală în Ierusalim, unde trebuia să Se jertfească⁴⁸³. Mai înseamnă procesiunea de îngropare a Domnului, adică ducerea Sfântului Sau Trup de la Golgota la locul unde era săpat mormântul. Preotul și diaconul, care poartă Sf. Disc și Sf. Potir cu cinstitele Daruri, închipuie acum pe Iosif din Arimatea și pe Nicodim, care au coborât trupul Domnului de pe Cruce și l-au pus în mormânt⁴⁸⁴.

⁴⁸³ Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. cit.*, p. 69 și Nicolae Cabasila, *op. și trad. cit.*, cap. XXIV, p. 66-67.

⁴⁸⁴ Ibidem, p. 68; Meleție Sirigul, *op. și trad. cit.*, p. 49.

129. Pentru ce preotul oprindu-se cu cinstitele Daruri în mijlocul bisericii, face aici pomeniri?

Pomenirile de aici se fac după pilda tâlharului răstignit în dreapta lui Iisus, care a câștigat făgăduința raiului, pentru că a rugat pe Domnul: „*Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta!*” (Luca 23, 42).

130. Ce face preotul după ce intră cu cinstitele Daruri în Altar și ce închipuie cele ce se fac atunci?

Preotul așază cinstitele Daruri pe Sf. Antimis care se găsește întins pe Sf. Masă, ia acoperămintele cele mici și le pune deoparte, pune peste Sf. Disc și Sf. Potir acoperământul cel mare, le tămâie și apoi închide ușile împărătești și trage dvera (perdeaua).

Sfânta Masă închipuie acum Golgota (locul Rastignirii) sau gradina în care se află mormântul Domnului. Așezarea cinstitelor Daruri pe ea înseamnă punerea în mormânt a Domnului. Sfântul Antimis și Sfântul Disc țin locul mormântului; cele două acoperămintele mici sunt ștergarul sau năframa pusă pe fața Domnului și giulgiurile cu care a fost înfășurat; acoperământul cel mare este piatra pusă pe intrarea mormântului⁴⁸⁵; căderea Darurilor amintește aromatele cu care a fost uns trupul Domnului și miresmele aduse de sfintele femei (mironosițe) la îngropare (Ioan 19, 39-40). Steluța care rămâne pe Sf. Disc este pecetea pusă pe piatra mormântului, închiderea ușilor împărătești închipuie pogorârea Domnului la iad cu sufletul, iar tragerea dverei (perdelei) închipuie înconjurarea mormântului cu strajă (Matei 27, 62-66)⁴⁸⁶. De aceea și rugăciunile pe care le rostește acum preotul ne vorbesc de patimile, moartea și îngroparea Domnului.

131. Sfințirea Darurilor se face îndată după punerea lor pe Sfânta Masă?

Nu. Ci se face mai întâi pregătirea sufletească a credincioșilor, în vederea acestei înfricoșate clipe a Sfintei Liturghii.

132. Cum se face această pregătire sau ce ni se cere pentru a lua parte cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe?

Iubire și pace între noi și credința fierbinte.

133. Cum ne aratăm acum iubirea dintre noi?

După o ectenie în care rugăm pe Dumnezeu să ne dea o zi bună, de pace, iertare de greșeli, sfârșit creștinesc și răspuns bun la înfricoșata judecată de apoi, diaconul ne îndeamnă cu glas înalt: «Să ne iubim unii pe alții...». E porunca pe care Mântuitorul a dat-o Sfinților Apostoli și printr-înșii și nouă: „*Poruncă nouă v dau: ca să vă iubiți unul pe altul...*” (Ioan 13, 34 și 15, 12). În vechime, credincioșii din biserică, urmând poruncii Sfinților Apostoli, își dădeau acum sărutarea *sfântă sau a păcii* (Rom. 16, 16; I Cor. 16, 20; I Petru 5, 14); bărbații se sărutau între ei și femeile între ele, în semn de iubire și împăcare. Cu timpul, din pricina neorânduinelilor la care dădea naștere, acest obicei a fost părăsit și a rămas numai la sfințiții slujitori din altar, care, dacă sunt mai mulți, se sărută acum unul cu altul pe umeri. Se cuvine însă ca și credincioșii să-și umple acum sufletul de iubire, de pace și iertare, uitând și alungând din inimile lor toată vrajba, ura și pizma față de alții.

134. Dar credința comună cum ne-o aratăm?

Prin rostirea *Crezului* sau a *Simbolului Credinței*, care vrea să spună că, pe lângă iubirea unuia față de altul, ni se cere și credința dreaptă (ortodoxă), pentru a putea lua parte, cu vrednicie, la Sfânta Jertfă. De aceea, se cuvine ca fiecare din noi să rostim în acest moment Crezul, însoțind pe cel ce îl rostește cu glas tare, diaconul sau cântărețul.

135. Ce înseamnă cuvintele: „Ușile, ușile; cu înțelepciune să luăm aminte!”, prin care preotul (diaconul) vestește rostirea Crezului?

În vechime, prin aceste cuvinte se atragea luarea-aminte slujitorilor care păzeau ușile de intrare ale bisericii (diaconite și ipodiaconi), să-și sporească băgarea de seamă ca nimeni dintre credincioșii dinlăuntru să nu mai iasă afară și nici un necreștin (catehumen, eretic sau

⁴⁸⁵ Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. cit.*, p. 35-36.

⁴⁸⁶ Meletie Sirigul, *op. și trad. cit.*, p. 48-49.

penitent) să nu intre în biserică în timpul înfricoșatei Jertfe. Astăzi, aceste cuvinte sunt păstrate ca un îndemn spre ascultarea cu luare aminte a Crezului.

136. Cum ni se vestește aducerea Sfintei Jertfe?

Prin îndemnul pe care ni-l adresează preotul (diaconul): «Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, Sfânta Jertfă cu pace să o aducem!»

137. Ce înseamnă cuvintele: „Mila păcii, jertfa laudei” cu care credincioșii (cântăreții) răspund la îndemnul de mai sus?

Aceste cuvinte arată darurile Jertfei duhovnicești sau nemateriale pe care credincioșii o aduc din partea lor odată cu Jertfa cea adevărată adusă acum de preot în numele lor. Și care sunt aceste daruri ale jertfei lor? Sunt cele trei virtuți: *mila*, *pacea* și *jertfa de laudă* (cântarea), pe care Sf. Scriptură le recomandă adesea ca adevărate daruri de jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, în locul jertfelor sângeroase ale Legii Vechi. Cu alte cuvinte, credincioșii răspund:

- aducem întâi *milă*, pentru că Domnul a zis: „*Milă voiesc, iar nu jertfă!*” (Osea 6, 6; Matei 9, 13; 12, 7).

- aducem apoi *pace*, pentru că Mântuitorul însuși a spus: „*Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă acolo darul tău înaintea altarului și mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău și apoi venind, adu darul tău*” (Matei 5, 23-24; Marcu 11, 25-26).

- și, în fine, aducem *jertfă de laudă* (cântare), pentru că o asemenea jertfă cere Domnul prin gura Psalmistului: „*Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă... jertfă de laudă Mă va slăvi*” (Ps. 49, 15, 24; 106, 22; 115, 7). De asemenea Sf. Apostol Pavel ne spune: „*Așadar, prin El (Hristos) să aducem Pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor care preaslăvesc numele Lui*” (Evr. 13, 15).

138. Cum aduc credincioșii „jertfă de laudă” în timpul Sfintei Jertfe?

Cântând imnele numite de obicei «răspunsurile mari», și anume: «Cu vrednicie și cu dreptate este»; Trisaghionul biblic: «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot...», «Pre Tine Te laudăm...» și «Axionul».

139. Ce face preotul în acest timp?

După ce îndeamnă pe credincioși: «Să mulțumim Domnului», el însuși multumește lui Dumnezeu, în numele credincioșilor, pentru toate binefacerile mântuirii, începând să citească în taină o lungă rugăciune, numită cu un cuvânt grecesc „*anafora*”, adică *rugăciunea aducerii Sfintei Jertfe*. Această rugăciune este partea cea mai de seamă și mai sfântă din Liturghie. Ea cuprinde o înfățișare, pe scurt, a faptelor de seamă din istoria mântuirii lumii; preotul aduce lui Dumnezeu-Tatăl o fierbinte mulțumire și slăvire pentru toate binefacerile dăruite neamului omenesc, Îl roagă să prefacă Darurile de pe Sfânta Masă în Sfântul Trup și Sânge și să le primească drept daruri și jertfa și apoi mijlocește, pentru că, prin ele, toată Biserica să dobândească împlinirea cererilor și dorintelor ei.

140. Ce auzim noi din această rugăciune?

Din această rugăciune tainică, credincioșii nu aud decât câteva fraze pe care preotul le rostește cu voce tare. Astfel, pomenind, între altele, pe îngerii din ceruri, care slăvesc neîncetat pe Dumnezeu, preotul adaugă, cu glas înalt, chipul în care se face această slăvire: «Cântare de biruință cântând, strigând, glas înălțând și grăind».

141. Care este această cântare de biruință?

Este *imnul întreit sfânt*, pe care Serafimii din vedenia Proorocului Isaia și mai apoi a Sfântului Evanghelist Ioan îl cântă, în jurul tronului Celui Prea Înalt: „*Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot...*” (Isaia 6, 3 și Apoc. 4, 6-8). Pe acesta îl cântă acum și credincioșii din afară de altar, cântăreții sau corul, arătând că, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu îngerii și oamenii s-au unit într-o singură ceată (cor) și laudă într-un glas pe Dumnezeu⁴⁸⁷.

⁴⁸⁷ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, cap. XIX și XXIV, p. 343, 348 și 350; Sf. Simion al Tesalonicului, *Tâlcuirea despre sfântul locaș*, p. 263.

Mai departe, preotul, istorisind în taină chipul în care Mântuitorul a întemeiat Sfânta Euharistie, la Cina cea de Taină, glăsuiește tare înseși cuvintele rostite atunci de Domnul către Sfinții Apostoli: «Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu», apoi: «Beți dintru acesta toți; acesta este Sângele Meu...».

142. Oare prin aceste cuvinte se sfințesc și se prefac Darurile?

Nu, ci ceva mai târziu, și anume în timpul în care credincioșii (corul) cântă «Pre Tine Te lăudăm...» și când preotul citește *epicleza*, adică acea parte din rugăciunea de aducere, în care imploră pe Dumnezeu să trimită pe Sfântul Duh spre a sfinți și a prefac Darurile. Atunci e clipa cea mai sfântă din tot cursul Sfintei Liturghii, căci *Sfântul Duh coboară și sfințește pâinea și vinul, prefăcându-le în Sfântul Trup și Sânge*. De aceea, credincioșii îngenunchează, la unele biserici se bate în toacă sau sună clopoțelul din altar, sau chiar clopotul cel mare, pentru a să audă și cei ce nu sunt în biserică și să se roage.

De aici înainte cinstitele Daruri devin «Sfintele Daruri». Ele nu mai sunt doar niște simboluri sau închipuiri ale firii omenești a Mântuitorului ca până acum -, ci însuși *Sfântul Trup și Sânge al Domnului*, păstrându-și doar înfățișarea văzută de pâine și de vin. Ele sunt adevăratul Trup și Sânge cu care Mântuitorul S-a născut din Sfânta Fecioară, cu care a trăit pe pământ, cu care a pățimit și S-a îngropat, cu care a înviat și S-a înălțat într-o slavă.

143. Ce face preotul după sfințirea Darurilor?

Deoarece de aci înainte Mântuitorul Se afla de față printre noi, cu Sfântul Său Trup și Sânge, preotul citește, tot în taină, partea de la sfârșitul marii rugăciuni a Sfintei Jertfe, adică rugăciunea de mijlocire pentru toată Biserica. El pomenește acum pe toți credincioșii vii și morți, rugându-se ca aducerea Sfintei Jertfe să le fie spre folos și spre iertarea păcatelor. Împreună cu aceștia, pomenește și pe toți Sfinții care au bineplăcut lui Dumnezeu, dar nu rugându-se pentru ei, ci pentru ca ei să mijlocească pentru noi și să dobândim și noi, ca și ei, împărăția cerurilor. În fruntea lor e pomenită cu glas tare, în semn de deosebită cinstire, Maica Domnului. În cinstea ei se cântă acum la strană *Axionul* («Cuvine-se cu adevărat...»), adică imnul pentru preamărirea Sfintei Fecioare. În timpul acesta, preotul binecuvintează anafora care se va împărți la sfârșitul Liturghiei. Apoi continuă pomenerile, pomeneind cu glas tare pe episcopul (ierarhul) locului.

144. Ce înseamnă cuvintele: „Pre toți și pre toate”, cu care răspunde acum corul?

Înseamnă că ne rugăm ca Dumnezeu să pomenească pe toți creștinii și pe toate creștinele pe care credinciosul îi are în gând, pentru ca toți să se împărtășească din roadele binecuvântate ale Sfintei Jertfe.

145. După aducerea jertfei urmează îndată împărtășirea cu Sfintele Daruri?

Nu îndată, ci după o scurtă pregătire a preotului și a credincioșilor în vederea împărtășirii.

146. În ce constă această pregătire?

Ea constă în:

1. O ectenie, în care ne rugăm ca Dumnezeu să primească Darurile noastre, trimițându-ne în schimb mila și harul Său;
2. Două rugăciuni în care preotul se roagă în taină lui Dumnezeu să ne ajute a ne împărtași cu vrednicie de Sfintele Taine;
3. Rugăciunea Domnească (Tatăl nostru) pe care o cântă sau o rostesc credincioșii, în semn că ei se simt acum din destul pregătiți și vrednici să se numească fii ai lui Dumnezeu, să-L cheme pe Tatăl nostru, al tuturor, și să-L roage ca să le dea nu numai «Pâinea noastră cea de toate zilele», ci și «pâinea cea cerească», adică Trupul lui Hristos, din care cel ce va gusta va fi viu în veci (Ioan 6, 48, 50-51, 55, 58), dobândind înfierea cea după har.

147. Când încep în Sfântul Altar pregătirile pentru împărtășire?

Atunci când preotul ia în mâini Sfântul Trup (Agneț) și-l înalță de pe Disc, cu cuvintele: «Să luăm aminte! Sfintele, Sfinților!»

148. Ce înseamnă această înălțare și aceste cuvinte?

Înălțarea Sfântului Agneț închipuie înălțarea Domnului pe Cruce; iar cuvintele «Sfintele, Sfinților!» vor să spună că Sfintele Daruri se vor da numai celor sfinți, adică acelor care s-au pregătit în chip deosebit și sunt vrednici să le primească.

149. Cum se pregătesc Sfintele Daruri pentru împărtășire?

Înainte de împărtășire, preotul împarte Sf. Trup în patru părți: prima parte (aceea pe care sunt întipărite inițialele «Is») o pune în Potir, închipuind cu aceasta reunirea Sfântului Trup cu Sfântul Sânge, adică Învierea Domnului; din a doua (cea cu inițialele «Hs») se împărtășesc sfințiții slujitori, iar celelalte două (cele cu inițialele «Ni» și «Ka») se pun în Sf. Potir după împărtășirea clericilor, pentru a se împărtăși credincioșii din ele. Pregătirea Sf. Sânge se face turnând în Sf. Potir căldura sau apa caldă și binecuvântată de către preot.

150. Ce închipuie „căldura” sau apa caldă care se toarnă în Sfântul Potir?

Ea închipuie căldura Duhului celui de viață făcător, arătând că, chiar în moarte, Dumnezeu nu a fost despărțit de Sfântul Trup, ca și dumnezeiescul suflet⁴⁸⁸. Totodată ea închipuie căldura vieții pe care Sfântul Duh o toarnă din nou în mădulele moarte, prin înviere: „*Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului*” (Ps. 103, 31). Se toarnă în Sfântul Potir, pentru ca să ne dea, în clipa împărtășirii, simțirea adevărată a sângelui viu și cald, curs din coastă și din rănilor cuielei Celui răstignit pentru noi⁴⁸⁹.

151. Cum se face împărtășirea?

Sfințiții liturghișitori se împărtășesc la fiecare Liturghie, în Sfântul Altar, ca Sfinții Apostoli la Cina cea de Taină. Sfânta Masă ține atunci locul Mesei de la Cină. În timpul acesta, corul cântă *Chinonicul* (Priceasna), adică imnul împărtășirii, iar preotul iese după aceea în fața Sfintelor Uși sau pe Amvon și rostește predica.

Când sunt credincioși de împărtășit, preotul toarnă în Sfântul Potir cele două părți din Sf. Trup însemnate cu «Ni» și «Ka», deschide Sfintele Uși și cheamă pe credincioși prin cuvintele: «Cu frică lui Dumnezeu, cu credință și dragoste să vă apropiați». (Despre rânduiala împărtășirii vom scrie mai pe larg acolo unde vom vorbi despre rânduiala Sfintei Împărtășanii).

După împărtășire, scopul Sfintei Liturghii este împlinit. Acum preotul ridică Sfântul Disc deasupra Sfântului Potir și toarnă în el și *miridele*, adică părțile de pâine aduse pentru sfinți și pentru credincioșii vii și morți.

152. Ce înseamnă ultima arătare a Sfântului Potir și ducerea lui la Proscomidie?

Înseamnă ultima arătare a Domnului către Ucenicii Săi pe Muntele Măslinilor și înălțarea Lui la ceruri. Sfânta Masă rămâne acum Scaunul slavei lui Dumnezeu-Tatăl, iar Proscomidia, din dreapta ei, este sederea Fiului de-a dreapta Tatălui, întru slavă⁴⁹⁰.

153. Cum se termina Sfânta Liturghie?

După o scurtă ectenie de mulțumire pentru primirea Sfintei Împărtășanii, preotul iese în naos și rostește cea din urmă rugăciune, numită a *Amvonului*, din mijlocul bisericii. Apoi face *apolisul*, adică încheierea Liturghiei, binecuvântând credincioșii și cerând îndurarea lui Dumnezeu și ajutorul tuturor Sfinților.

După aceasta, iese în fața iconostasului și «miruiește» pe credincioși, adică îi unge pe frunte cu untdelemn sfințit din candelă, rostind, la fiecare, cuvintele: «Ajutorul meu de la Domnul, Cel ce a făcut cerul și pământul!» Această ungere închipuie coborârea Sf. Duh peste Biserica, fiind un fel de pecetluire cu semnul darurilor dumnezeiești pe care le-a dobândit fiecare din cei ce au luat parte la sfânta slujbă.

Se împarte apoi credincioșilor anafură.

⁴⁸⁸ Idem, *Răspuns la întrebarea 58*, trad. rom. p. 331.

⁴⁸⁹ Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. cit.*, p. 115; Sf. Simion al Tesalonicului, *Tâlcuirea despre dumnezeiescul locas*, p. 94-95 și *Răspuns la întrebarea 158*, trad. rom. p. 266-267; p. 330-331.

⁴⁹⁰ Meletie Sirigul, *op. și trad. cit.*, p. 51.

154. Ce este anafora și care este rostul ei?

Sunt bucățele de pâine tăiate din prescurile întrebuițate la Proscomidie și binecuvântate de preot, care se împart credincioșilor din biserică, la sfârșitul Liturghiei, iar unii iau din ea și acasă, pentru cei ce n-au putut veni la biserică. La început, anafora se dădea ca o mângâiere numai celor ce nu se puteau împărtăși, ținând deci locul Sfintei Împărtășanii. Astăzi însă o iau și cei ce se împărtășesc, după împărtășire. De aceea, anafora se ia numai la sfârșitul Liturghiei și pe nemâncate (ca și Sf. Împărtășanie); nu se cere înainte, adică în timpul Liturghiei, cum obișnuiesc unii creștini care nu cunosc rostul ei.⁴⁹¹

Anafora e din restul prescurii din care s-a scos Sf. Agneț și care, precum am văzut, închipuie pe Sf. Fecioară; ea e binecuvântată de preot în timpul Axionului, adică al imnului cântat în cinstea și spre slava Sfintei Fecioare. De aceea, împărțirea ei la sfârșitul Liturghiei închipuie rămânerea Maicii Domnului încă multă vreme pe pământ, în mijlocul Bisericii, după înălțarea Dumnezeiescului ei Fiu⁴⁹².

155. Ce valoare și ce însemnatate are slujba Sfintei Liturghii în viața creștină, în comparație cu celelalte sfinte slujbe despre care am vorbit mai înainte?

Sfânta Liturghie, slujba Jertfei creștine, este cea mai însemnată dintre toate slujbele sfinte ale Bisericii noastre. Așa precum Jertfa de pe cruce a Mântuitorului a fost punctul culminant al lucrării Mântuitorului și totodată faptul cel mai de capetenie din istoria mântuirii lumii, tot așa și Sf. Liturghie care înveșnicește pe pământ acea Jertfă este miezul, încoronarea și desăvârșirea celorlalte slujbe prin care aducem laudă și mulțumire lui Dumnezeu. Ea este totodată și singura slujbă creștină întemeiată și săvârșită de Mântuitorul însuși, de aceea nici nu se numără între cele „șapte laude”, care alcătuiesc serviciul dumnezeiesc public al fiecărei zile și care au obârșie dumnezeiască și bisericească⁴⁹³. Toate celelalte slujbe care se săvârșesc înaintea ei, ca Vecernia și Utrenia, servesc numai ca un fel de pregătire a Liturghiei. În ele aducem lui Dumnezeu numai rugăciune de cerere, ori laudă, mulțumire și slăvire, pe când prin Liturghie Îi aducem, pe lângă acestea, ceva mai mult: Îi aducem Jertfă care, precum am mai spus, este cea mai înaltă formă de cinstire și preamărire a lui Dumnezeu. Valoarea, prețul sau vrednicia acestei Jertfe este neîntrecută, dacă avem în vedere că Cel ce Se jertfește într-însă este Însuși Hristos, arhierul desăvârșit, „sfânt, fără răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși și fiind mai presus decât cerurile” (Evr. 7, 26), și ca darul nostru de jertfă este tot ce s-ar putea aduce mai de preț lui Dumnezeu: însuși Trupul și Sângele neprihănit al Fiului Său, adică tot ce a creat Dumnezeu mai sfânt, mai curat și mai desăvârșit, singurul dar vrednic de măreția și sfințenia lui Dumnezeu.

De aceea, precum zicea Sf. Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, «nu este altceva mai de folos nouă și mai iubit de Dumnezeu ca jertfa aceasta, pentru că este lucrarea Lui (a Mântuitorului) și înnoirea oamenilor și părtașie a Lui cu noi... Deci, mai presus decât toată rugăciunea și lauda, se cade a ne griji de lucrarea aceasta a Liturghiei, căci pentru ea este toată rugăciunea și de cele mai multe ori în zilele vieții noastre pe ea s-o săvârșim»⁴⁹⁴.

156. Ce folos și ce câștig sufletesc avem luând parte la Sfânta Liturghie?

Rânduiala Sfintei Liturghii este, pentru cine o urmărește cu luare aminte, o adevărată școală de învățătură creștină, o bogată comoară de învățăminte, la îndemână și pe înțelesul tuturor. Într-însa creștinul găsește învățătura de credință a Bisericii, fie sub formă prescurtată a Crezului, fie sub forma cântărilor și a rugăciunilor din care e alcătuită rânduiala Sfintei Liturghii. Găsim apoi Sfânta Scriptură, în citirile din Apostol și din Sfânta Evanghelie, în

⁴⁹¹ În textul tipărit se mai adaugă: „După unii învățați, anafora ar fi o rămășiță sau aducere aminte de agapele sau mesele frațești, de obște, care aveau loc la sfârșitul Liturghiei, în Biserica primilor creștini.”, fără a se preciza care învățați. „Învățații” sunt teologi protestanți. De aceea am socotit de cuviință să atragem atenția asupra acestui fapt.

⁴⁹² Ibidem, p. 51.

⁴⁹³ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfintele rugăciuni*, cap. CCI, trad. rom. p. 198.

⁴⁹⁴ *Despre preoție*, trad. rom. p. 353.

nenumăratele versete și cuvinte din Biblie presărate din belșug în rugăciunile și cântările din Liturghie, precum și în tâlcuirile Sfinților Părinți din Cazanii sau în predica, rostită de preot.

Dar, mai presus de orice, găsim în rânduiala Sfintei Liturghii însăși istoria sfântă a mântuirii noastre, arătată prin semnele văzute care alcătuiesc sfânta slujbă. Am văzut cum toate cele ce se săvârșesc, se cântă și se rostesc în timpul Sfintei Liturghii ne duc cu gândul la Hristos Domnul, pentru că în ele îl vedem arătat pe El și întreaga Lui lucrare mântuitoare. Luând deci parte la Sfânta Liturghie, petrecem împreună cu Iisus, ascultăm glasul Lui, suntem aproape de Dânsul; iar dacă ne împărtășim, ne unim cu El: El petrece întru noi și noi întru El (Ioan 6, 56).

157. Cum se explică puterea deosebită a rugăciunilor făcute în timpul Sfintei Liturghii?

Apropierea de Domnul, Care e de față cu Trupul pe Sf. Altar, ne dă puteri și nădejdi nebănuite, așa cum dădea Sfinților Apostoli și Ucenici după Înviere. El Se roagă împreună cu noi; El însuși mijlocește pentru noi în fața lui Dumnezeu-Tatăl, ducându-I rugăciunile, cererile și dorințele noastre și rugându-Se pentru împlinirea lor (Ioan 16, 23-26; Efes. 2, 18; I Tim. 2, 5). Odată cu El se roagă pentru noi și Sfinții, a căror pomenire și lauda o facem și ale căror mijlociri le cerem de atâtea ori în cursul Liturghiei. Contopite astfel în rugăciunile Bisericii sau obștii și unite cu rugăciunea lui Iisus, rugăciunile fiecăruia dintre noi capătă o valoare și o putere pe care nu o au singure. «Credem că vom dobândi cel mai mare folos sufletelor pentru care facem rugăciune la Jertfa sfântă și prea înfricoșată ce este pusă înainte», zice Sf. Chiril, Arhiepiscopul cetății sfinte a Ierusalimului, din veacul al IV-lea⁴⁹⁵. Iar renumitul tâlcuitor al Liturghiei, Nicolae Cabasila, adaugă, mai târziu, că: «nu se mai află o altă formă de rugăciune care să poată atât de mult și care să ne dea nădejdi mai mari ca aceea adusă prin această înfricoșată Jertfă, care a curățat, în dar, păcatele și fărădelegile lumii»⁴⁹⁶.

158. Numai cei vii folosesc din săvârșirea Sfintei Liturghii?

Nu numai cei vii, ci și morții pe care îi pomenim și pentru care ne rugăm, căci jertfa se aduce și pentru ei. «Încă aducem Ție această jertfă... pentru cei adormiți întru credință...»; așa se roagă preotul în taină, după sfințirea și prefacerea Darurilor. Cei adormiți se împărtășesc și ei, la fel cu noi, din roadele binecuvântate ale Sfintei Liturghii, căci și lor le dă Hristos, prin Sângele Său, iertare de păcate și nădejdea învierii pentru viața de veci. Despre aceasta ne încredințează toți Sfinții Părinți și marii Dascăli ai Bisericii⁴⁹⁷.

159. Trebuie deci să luăm parte la Sfânta Liturghie?

«Ce întrebare fără rost! Dar crezi oare ca creștinii ar putea trăi fără Jertfa Liturghiei, sau că Sfânta Liturghie se săvârșește fără creștini?»⁴⁹⁸. De aceea ne îndeamnă Sf. Maxim Mărturisitorul: «Tot creștinul trebuie să se afle des în sfânta biserică și să nu lipsească niciodată de la Sfânta Liturghie săvârșită în ea, pentru Sfinții Îngeri care sunt de față și scriu de fiecare dată pe cei ce intra și se înfățișează lui Dumnezeu și care fac rugăciuni pentru ei; de asemenea, pentru harul Sfântului Duh, care e în chip nevăzut pururea prezent, dar în chip deosebit mai ales în timpul Sfintei Liturghii... Să nu lipsim, așadar, de la sfânta biserică a lui Dumnezeu, care cuprinde atâtea taine ale mântuirii noastre în sfânta rânduială a dumnezeieștilor simboluri ce se săvârșesc»⁴⁹⁹. Iar Sf. Simion al Tesalonicului adaugă: «Să venim dar cu dragoste și cu cucernicie, de se va putea mai mult decât la altă rugăciune, la Liturghie în fiecare zi, căci din nimic altceva ca dintr-aceasta nu va avea folos credinciosul»⁵⁰⁰.

⁴⁹⁵ *Cateheza a cincea mistagodică*, cap. IX, în trad. rom. de Pr. D. Fecioru, vol. II; p. 571.

⁴⁹⁶ *Op. si trad. cit.*, cap. XXIV, p. 67.

⁴⁹⁷ Astfel, de exemplu, *Așezămintele Sf. Apostoli*, cartea VI, cap. XXX (în trad. rom. de Pr. I. Mihălcescu, Pr. M. Pâslaru și Ec. G. Nițu, cu titlul *Scrierile Părinților Apostolici*, vol. II, 1928, p. 179); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V-a Mistagodică*, 9, în trad. rom. cit., p. 571; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia III-a la Epistola către Filipeni; Mărturisirea Ortodoxă*, partea I, Răspuns la întrebarea 107, trad. cit., ed. 1952.

⁴⁹⁸ Baronius, *Anale*, la an. 303.

⁴⁹⁹ *Mystagogia*, cap. XXIV, trad. rom. cit., p. 347-352.

⁵⁰⁰ Răspuns la întrebarea 79, trad. rom. p. 342.

Cine nu ia parte la Sfânta Liturghie, acela a încetat de a mai fi creștin adevărat. Legătura lui cu Hristos e ruptă; unul ca acela s-a făcut mădular uscat, bolnav sau mort al Bisericii sau al Trupului lui Hristos (Ioan 15, 5-6). De aceea, vechile rânduieli ale Sfinților Părinți pedepseau pe cei ce lipseau de la biserică mai mult de trei duminici una după alta (Canonul 11 al Sinodului din Sardica și Canonul 80 al Sinodului VI ecumenic).

Dacă deci pricini serioase te împiedică să fii de față la Sfânta Liturghie, trimite pe cineva din ai casei ca să dea o Liturghie pentru toți, sau măcar pomelnicul și o prescură, rugând pe preot să te pomenească și să se roage pentru tine la timpul cuvenit.

160. Cum trebuie să ne pregătim pentru Sfânta Liturghie?

Când vrei să iei parte la Sfânta Liturghie, adu-ți aminte că biserica este „casa lui Dumnezeu”, de care se cuvine „*să ne apropiem cu inima curată, în deplinătatea credinței, curățindu-ne prin stropire inimile de orice cuget rău și spălându-ne trupul cu apă curată...*”, cum ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel (Evr. 10, 22). Încetează deci din ajun lucrul și obișnuitele îndeletniciri zilnice; spală-ți trupul și curățește-ți sufletul cu rugăciune, cu înfrânare de la păcate și cu împăcarea inimii, alungând din ea orice ură și orice vrăjmașie (Matei 5, 23-24 și I Tim. 2, 8), mai ales atunci când vrei să te și împărtășești. Dacă poți, bine este să iei parte la slujba de seară (Vecernia). Iar a doua zi dimineață, îmbracă-te în haine curate și îngrijite, de sărbătoare, dar nu cu găteală prea multă și lux; îndeosebi femeile să lase obișnuitele podoabe, dresuri și sulemeneli și să vina cu capul acoperit (I Cor. 11, 5 și I Tim. 2, 9 și Așezămintele Sf. Apostoli II, 57). Și pentru că nu e cuviincios să ne înfățișăm înaintea Domnului cu mâinile goale (Is. 22, 15), dacă poți pregătește din vreme darul tău pentru altar: lumânări, tămâie, prinoase din rodirile pământului, dar mai ales *prescura, vinul și pomelnicul* cu numele viilor și celor adormiți ai casei și neamului tău.

161. Când să venim la biserică?

Bun și folositor lucru este să fii de față la întreaga Liturghie, în toate duminicile și sărbătorile (porunca I a Bisericii). Sârguiește-te deci să fii din vreme în biserică. De poți, bine este să iei parte și la slujba dimineții (Utrenie și Ceasuri), căci în timpul ei se săvârșește de fapt Proscomidia, care face parte din Liturghie, și atunci se cade să dăm preotului prescurile pentru Liturghie. Dar dacă nu poți veni mai devreme, caută să te îndrepti spre casa Domnului cel puțin atunci când auzi clopotul sau toaca de Liturghie.

Iar odata ce ai ajuns în biserică, rămâi până la sfârșit, căci numai așa te vei bucura pe deplin și de toate roadele dumnezeieștii slujbe. Cei ce nu vin la timp și pleacă din biserică înainte de sfîrsitul slujbei, pe de o parte nu folosesc nimic din comoara de daruri a Liturghiei, iar pe de altă parte tulbură liniștea celorlalți, precum și ordinea și buna rânduială care trebuie să domnească în biserică în timpul sfântelor slujbe. Pe bună dreptate, Sfântul Ioan Gură de Aur aseamănă pe unii ca aceștia cu Iuda Vănzătorul, care, pentru a-și îndeplini gândul ticălos al trădării, a părăsit pe Domnul înainte de sfârșitul Cinei celei de Taină. De aceea, cei ce părăseau sfântul locaș *înainte de sfârșitul Liturghiei erau pedepsiți în vechime cu cea mai mare pedeapsă: afurisania, sau excomunicarea, adică îndepărtarea din rândul creștinilor* (Can. 9, al Sf. Apostoli și Can. 2 al Sinodului din Antiohia).

162. Cum să luam parte la Sf. Liturghie? Sau cum se cuvine să stăm și ce trebuie să facem în biserică?

Întrând în biserică nu uita că intri într-un locaș sfințit, în casa lui Dumnezeu. Nu este, deci, de prisos: „*Să știi cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu...*” (I Tim. 3, 15). În clipa când pășim peste pragul bisericii, să lăsăm afară toate gândurile, toate grijile lumești, toate simțirile pământești. În biserică se intră «cu credință, cu frica lui Dumnezeu și cu bună evlavie». Pășind în sfântul locaș, să fim astfel slobozi de povara grijilor de toate zilele: «Toată grija cea lumească să o lepădăm» și să ne ațintim gândul și inima numai spre cer și spre Dumnezeu: «Sus să avem inimile!», așa cum ne îndeamnă preotul înainte de a începe marea rugăciune în timpul căreia se aduce Sfânta Jertfă.

Pășește apoi ușor, spre a te închina mai întâi în fața Sfintei Evanghelii și a icoanei de pe tetrapod, care închipuie pe Hristos în mijlocul bisericii, apoi «în fața iconostasului; dacă ai

adus lumânări, aprinde-le în sfeșnice sau în fața sfântelor icoane, iar dacă ai adus prescură, vin și pomelnic, dă-le preotului prin ușa dinspre miazănoapte a altarului. Închină-te cu cuviință și evlavie înaintea Sfintelor icoane, fără să stai prea mult îngenunchiat, mai ales în fața icoanelor împărătești, pentru a îngădui și altora să-și facă rugăciunile lor și pentru ca să nu împiedici pe preot în împlinirea slujbei. Dacă însă s-a început Sfânta Liturghie, rămâi să te închini la icoane după sfârșitul slujbei.

Mergi după aceea în liniște și te așază la locul convenit: bărbații la dreapta, iar femeile la stânga. Ai grijă să lași la mijlocul bisericii loc de trecere pentru cei ce vor veni după tine și pentru sfinții slujitori, când trebuie să cădească toată biserica. Ai grijă, de asemenea, că locul de sub policandru cel mare să rămână gol, pentru ca preotul să poată ieși pe acolo cu Sfânta Evanghelie și cu Sfintele Daruri. Cuvincios este, iarăși, ca stranele să rămână libere, la îndemâna celor mai în vârstă, mai neputincioși și mai osteniți decât tine, pentru ca aceștia să poată se dea jos în anumite momente ale slujbei.

Nu umbla și nu te mișca fără rost în biserică, ci rămâi în liniște la locul pe care ți l-ai ales dintru început, pentru a păstra liniștea și buna rânduială ce trebuie să domnească în casa Domnului, căci „*Dumnezeu nu e al neorânduiei, ci al păcii*” (I Cor. 14, 33). Păstrează tot timpul în ținuta și înfățișarea ta trupească cuviința și evlavia pe care trebuie să le avem în fața Împăratului tuturor. Nu sta tolănit sau alene în strană, ci drept, în picioare: «Să stăm bine, să stăm cu frică și să luăm aminte Sfânta Jertfă cu pace să o aducem!» Nu vorbi și nu râde, nu scuipa și nu-ți roti ochii împrejur, ca să vezi cine a mai intrat sau cine iese, sau ce face vecinul tău, și urmărește cu băgare de seamă rânduiala slujbei, luând parte la cântările Sfintei Liturghii, bine știind și încredințat fiind ca toate cele ce se săvârșesc în timpul Sfintei Liturghii se fac pentru noi toți, slujitori și credincioși laolaltă. Ascultă mai ales cu multă luare aminte cele ce se citesc la Apostol și Evanghelie, ca și cum ai asculta pe Domnul însuși sau pe Sfinții Săi Apostoli; fii, de asemenea, atent la predica rostită de preot, căci el nu vorbește în numele lui, ci al lui Dumnezeu. Luarea aminte, cuviința și credința noastră trebuie să sporească pe măsură ce ne apropiem de inima Sfintei Liturghii, adică de clipa sfințirii Darurilor.

Închina-te, adică fă-ți semnul crucii și pleacă-ți genunchii la timpul convenit, adică: în timpul cântării «Pre Tine Te laudăm», când se sfințesc darurile, la *Axion*, când preotul mijlocește pentru noi.

163. Fac bine cei ce îngenunchează la ieșirea cu Sfintele Daruri?

Da. Lucrul acesta e îndreptățit mai ales la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, când preotul iese cu Darurile sfințite de mai înainte; trebuie să îngenunchem atunci ca înainte Domnului⁵⁰¹, căci Sfintelor Daruri li se cuvine aceeași cinstire ca Domnului însuși⁵⁰². Dar și la Liturghia obișnuită (a Sfântului Ioan sau a Sfântului Vasile) nu e rău dacă îngenunchem, căci, cu toate că Darurile în clipa aceea nu sunt încă prefăcute în Sf. Trup și Sânge, totuși ele nu mai sunt nici simpla pâine și vin, ci au fost binecuvântate și închinare Domnului, ca darurile care poartă închipuirea Trupului și care se vor preface în curând în adevăratul Trup și Sânge. Ele merită deci să fie cinstite⁵⁰³. Îngenunchem apoi pentru că știm că momentul acela din Liturghie închipuie ultimul drum al Domnului spre Patimă sau spre Mormânt, de aceea se cade să ne umilim, să plângem pentru cele ce a suferit El pentru noi și să cerem iertarea păcatelor noastre⁵⁰⁴.

Nu fac rău cei ce „*cad la Daruri*”, adică suferinzii, care se culcă jos pentru a trece preotul cu cinstitele Daruri peste dânșii, la *Vohod*.

⁵⁰¹ Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Rugăciuni*, cap. CCCLV; *Răspuns la întrebarea 55 și Tâlcuire despre sfântul locaș*, p. 237, 268, 328.

⁵⁰² *Mărturisirea ortodoxă*, partea I, *Răspuns la întrebarea 56 și 107*, trad. cit., p. 65, 97.

⁵⁰³ Nicolae Cabasila, *op. și trad. cit.*, cap. XXIV, p. 66-67; Simion al Tesalonicului, *Tâlcuire despre dumnezeiescul locaș*, 78 și *Răspuns la întrebarea 55* (trad. rom. p. 261-262, 328) ș.a.

⁵⁰⁴ Meletie Sirigul, *op. și trad. cit.*, p. 49.

164. Se cuvine să cânte în biserică credincioșii?

Da. Să ne sârguim a învăța cântările sfântelor slujbe, pentru că, atunci când le-am deprins bine, să ne alăturăm cântăreților sau corului, lăudând împreună cu ei pe Dumnezeu prin cântare și împlinind astfel îndemnul Psalmistului: „*Toată suflarea să laude pre Domnul...!*” (Ps. 150, 5). Bun lucru și plăcut lui Dumnezeu este ca toată lumea din biserică «să slăvească cu un glas și cu o inimă» pe Dumnezeu.

Dar dacă am ajuns să putem cânta la Liturghie - fie în cor, fie la strană - să nu cântăm numai cu glasul, ci și cu inima (Can. 10 al Sin. IV din Cartagina) și să nu producem tulburare cântând mai tare decât ceilalți, pentru ca să ni se audă glasul, luând-o înainte sau rămânând în urmă și încurcând astfel pe cântăreți; căci lucrul acesta este neplăcut și urechilor noastre și Domnului și este spre paguba noastră sufletească⁵⁰⁵.

Iar dacă nu știm sau nu putem cânta, să ne rugăm în liniște; să ne rugăm fierbinte, cu credință și din tot sufletul. Să unim rugăciunile noastre cu rugăciunile obștești ale Bisericii, rostite de preot sau de diacon, și să le rostim în gând odată cu ei.

Dar mai ales să ne silim, pregătindu-ne din vreme și cu cuviință, a ne împărtăși cât mai des cu Sfintele Daruri. *Căci numai atunci petrecem împreună și unirea noastră cu Dumnezeu este întregă, deplină și desăvârșită.*

Iar la sfârșitul Liturghiei, închină-te și mulțumește-I lui Dumnezeu și tot restul zilei petrece-l în cuviințioase îndeletniciri spre folosul și îmbogățirea sufletului.

Făcând așa, vom putea spune că am luat parte cu adevărat la sfânta slujbă și vom ieși din biserică mai luminați, mai buni și mai apropiați de Dumnezeu, *coborându-ne fiecare mai îndreptat la casa sa*, cum spune Mântuitorul despre vameșul cel smerit din Sfânta Evanghelie (Luca 18, 14).

SLUJBA SFINTELOR TAINE

BOTEZUL

165. Cine poate boteza?

Dreptul de a săvârși Botezul îl are numai *episcopul* sau *preotul*⁵⁰⁶. În lipsă de preot poate boteza și călugărul simplu sau diaconul, iar la vreme de mare nevoie, dacă pruncul e pe moarte, îl poate boteza orice creștin, bărbat sau femeie și chiar tatăl pruncului. Cum? – Afundând pruncul de trei ori în apă curată și rostind formula sfântă a Botezului: «Botează-se robul (roaba) lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin»⁵⁰⁷. Dar dacă cel botezat astfel rămâne în viață, preotul va completa slujba Botezului, după rânduiala obișnuită, dar numai de la cufundare înainte, adică nu se mai citesc exorcismele și nu se mai face sfințirea apei, ci numai îl miruiește cu Sf. Mir, citindu-i rugăciunile care urmează de aici înainte⁵⁰⁸.

166. Unde se săvârșește Botezul?

În pridvorul sau pronaosul bisericii. Canoanele opresc săvârșirea Botezului nu numai în case, ci chiar în paraclisele din casele particulare⁵⁰⁹. Numai în cazuri cu totul rare și de mare nevoie, frig grozav, pericol de moarte pentru prunc etc., se îngăduie săvârșirea Botezului în case.

⁵⁰⁵ Sf. Nichita Romanul, Episcopul Remesianei, *Despre folosul psalmodiei*, cap. XIII.

⁵⁰⁶ *Can. 46-50*, ale Sf. Apostoli.

⁵⁰⁷ *Can. 44-45*, al Sf. Nichifor Mărturisitorul și *Mărturisirea Ortodoxă*, partea I, *Răspuns la întreb. 103*, trad. cit. p. 93.

⁵⁰⁸ Ghenadie, fost Episcop de Argeș, *Liturgica*, Buc.1877, p. 182; Pr. Prof. Dr. Ene Braniste, *Liturgica speciala*, Ed. Inst. Biblic, București, 1980, p. 356.

⁵⁰⁹ *Can. 59*, Sinod. VI ecum. și *Can. 31* al aceluiași Sinod.

167. Când se săvârșește Botezul?

Pentru Botezul pruncilor, nu există zile sau ceasuri hotărâte, pentru ca să nu se întâmple să moară nebotezați. Dacă pruncul e firav și există temere că nu va trai, el poate fi botezat îndată după naștere⁵¹⁰. Dacă nu, Botezul se face de obicei la opt zile după nașterea pruncului, sau în orice zi de sărbătoare după Liturghie.

168. Ce sunt nașii? Care e rostul lor la Botez și care sunt datoriile lor față de fini?

Nașii sunt persoanele în vârstă care însoțesc pe prunc la Botez, răspunzând și făcând convenita mărturisire de credință în locul și în numele pruncului ce se botează. Ei sunt părinții sufletești ai pruncului, născându-l pentru viața cea nouă, în Duhul, așa cum părinții l-au născut pentru viața cea trupească. Sunt totodată garanți (sau chezași) ai acestuia în fața lui Dumnezeu și a Bisericii, chezașuind că pruncul (finul) va fi crescut în credința creștină și că va fi un bun credincios⁵¹¹.

Nașul trebuie să fie *creștin ortodox*⁵¹² și bun credincios, în vârstă și de același sex cu pruncul ce se botează. Nu pot fi nași părinții copilului. Este bine ca pentru fiecare nou botezat să fie numai un naș. Nașul este dator să se îngrijească de viața religioasă și morală a finului său și la vremea convenită să-l învețe adevărurile credinței creștine. Să-i fie învățător și îndrumător în cele sufletești, sârguindu-se a face din el un bun credincios și vrednic mădular al Bisericii în care a intrat prin Botez. La rândul său, finul este dator să asculte pe naș și să-l respecte, la fel ca pe părinții săi după trup.

169. Înainte de slujba Botezului ce rânduială se îndeplinește pentru cel ce vine să se boteze?

Se îndeplinește mai întâi *Rânduiala la facerea catehumenului*, adică se face pregătirea celui ce are să fie botezat. Această rânduială se face în fața ușilor bisericii, în pridvor, deoarece cel nebotezat, nefiind încă spălat de păcatul strămoșesc, nu e mădular al Bisericii și nici cetățean al cerului ale cărui uși ni le deschide numai Botezul⁵¹³.

170. Care sunt părțile principale ale slujbei facerii catehumenului?

Sunt: exorcismele, lepădările și împreunarea cu Hristos.

171. Ce sunt exorcismele?

Sunt trei rugăciuni în care preotul roagă pe Dumnezeu să îndepărteze de la catehumen toată puterea cea rea a diavolului.

172. Dar lepădările și împreunarea cu Hristos ce sunt?

Sânt întreita lepădare a catehumenului sau a nașului, în numele catehumenului, de satana, urmată de întreita lui asigurare că s-a unit cu Hristos.

În timpul lepădărilor, catehumenul e întors cu fața spre Apus suflând și scuișând într-acolo de trei ori, deoarece Apusul e nu numai locul de unde vine întunericul, ci și locașul celui rău, al lui satana, care e numit și „*stăpânitorul întunericului*” (Luca 22, 32; Efes. 6, 6, 12; Col. 1, 13). Urmând deci cuvintelor Sfântului Apostol Pavel, care ne îndeamnă „*să lepădam dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii*” (Rom. 13, 12), catehumenul scuișă pe diavol, în semn că s-a lepădat cu totul de el și de faptele lui, adică de păcate. Și, dimpotrivă, atunci când catehumenul (nașul) mărturisește unirea sa cu Hristos, o face cu fața spre Răsărit, căci într-acolo era zidit Raiul (Fac. 2, 8), din care au fost izgoniți primii oameni în urma păcatului și pe care ni-l deschide iarăși Botezul și tot de acolo ne răsare nu numai soarele, izvorul luminii, ci ne-a și venit Lumina cea adevărată a sufletelor, Hristos, Care este numit adesea „*Soarele dreptății*” sau „*Răsăritul cel de sus*” (Luca 1, 78, comp. și Zah. 3, 3,

⁵¹⁰ Can. 38 al Sf. Nichifor Mărturisitorul; Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 61 și 62 (trad. rom. p. 72, 77); *Rugăciune la însemnarea pruncului când i se pune numele a opta zi după naștere, în Molițfelnic* (ediția 1984, p. 13-14).

⁵¹¹ Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 3, trad. rom. de Pr. C. Iordăchescu, 1932, p. 150-152 și Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 62, trad. rom., p. 76.

⁵¹² Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62, trad. rom., p. 73 și *Rânduiala înaintea Sf. Botez*, în „*Molițfelnic*”, ed. 1937, p. 14.

⁵¹³ Simion al Tesalonicului, *Despre târnosirea bisericii*, capo. 155, trad. rom., p. 129.

8; 6, 12 și Mal. 4, 2. Vezi și troparul Crăciunului)⁵¹⁴. Unirea cu Hristos se face prin credință, iar dovada se face prin mărturisirea credinței creștine, adică prin rostirea Crezului. (Când cel ce se botează e prunc, Crezul trebuie să-l spună nașul, în numele pruncului, iar nu altcineva).

173. Cum trebuie înțelese exorcismele și lepădările de la Botez?

Exorcismele și lepădările nu înseamnă că Biserica socotește pe cei ce vin la Botez ca stăpâniți cu adevărat de diavol, cum sunt demoniacii, îndrăciții sau cei munciți de duhuri necurate, ele vor să spună numai că cel ce nu-L are încă pe Hristos se află în robia păcatului, și deci în puterea diavolului, care stăpânește pe cei în păcat, sau în afara harului (Efes. 2, 2). Din această robie îl eliberează Biserica pe catehumen prin exorcisme și lepădări, trecându-l sub puterea lui Hristos, Stăpânul nostru cel adevărat și bun.

174. Care e prima parte de seamă a slujbei Botezului?

Este sfințirea apei pentru botez, printr-o ectenie și o lungă și frumoasă molitvă, în care preotul se roagă pentru sine însuși, ca Dumnezeu să-i ajute să săvârșească cu vrednicie Sfânta Taină, pentru cel ce se botează și pentru sfințirea apei prin harul și puterea Sfântului Duh.

175. Care e a doua parte de seamă a slujbei Botezului și ce simbolizează ea?

Este ungerea celui ce se botează *cu untdelemnul bucuriei* (Ps. 44, 9 și Evr. 1, 9) pe frunte, piept, la mâini și la picioare. Acest untdelemn este binecuvântat atunci de către preot, printr-o rugăciune deosebită, și din el preotul toarnă în apa botezului, de trei ori, cruciș. Ungerea înseamnă mai multe lucruri:

a) Întîi, că untdelemnul fiind rodul măslinului, ungerea cu el este semnul milei și al bunătății dumnezeiești, prin care catehumenul a fost izbăvit din noianul păcatelor, așa cum ramura de măslin, adusă de porumbelul lui Noe, era semnul împăcării mâniei dumnezeiești și al izbăvirii din potop (Fac. 8, 11). Căci apa potopului a fost preînchipuirea Botezului, precum ne învață Sf. Apostol Petru (I Petru 3, 20-21), iar porumbelul preînchipuia pe Duhul Sfânt⁵¹⁵.

b) Al doilea, ne aduce aminte de ungerea cu care erau unși în Legea veche arhieriei, împărații și proorocii, cu care a fost uns Însuși Mântuitorul, „*Unsul Domnului*” (I Regi 10, 1, 5; Isaia 61, 1; Luca 4, 18; Fapte 10, 10, 38) și la care ne-a făcut și pe noi părtași, căci însuși numele de „creștin” vine de la cuvântul grecesc *Xriotov*, care înseamnă „uns”⁵¹⁶.

c) Al treilea, ungerea închipuie aromatele cu care a fost uns trupul Domnului, înainte de îngropare, deoarece catehumenul va închipui, prin afundarea în apă, îngroparea împreună cu Hristos și învierea împreună cu El.

176. Care este a treia parte de seamă a slujbei Botezului și ce închipuie ea?

A treia și cea mai de seamă parte a slujbei Botezului este însăși *săvârșirea Tainei, adică întreită afundare* a pruncului de către preot în apa sfințită din cristelniță, cu cuvintele: «Botează-se robul (roaba) lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui (la întâia afundare) și al Fiului (la a doua afundare) și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin» (la a treia afundare).

Această întreită afundare arată pe de o parte ea temeiul credinței noastre e Sfânta Treime, iar pe de alta închipuie cele trei zile petrecute de Domnul în mormânt (Matei 12, 40); prin afundarea în apă se închipuie moartea noastră pentru viață în păcat, de până aici, și îngroparea noastră împreună cu Hristos; iar prin ieșirea din apă se închipuie învierea noastră împreună cu El, pentru viața cea nouă întru Hristos⁵¹⁷.

⁵¹⁴ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, 4-9 (trad. rom. cit., p. 543-547); Sf. Simion al tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62 (trad. rom., p. 74); N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. II, trad. rom. De Pr. T Bodogae, Sibiu, 1946, p. 31 ș.u.

⁵¹⁵ Simion al Tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62, trad. rom. p. 77.

⁵¹⁶ A se vedea rugăciunea respectivă (pentru binecuvântarea untdelemnului) din *Molitifelnic* ed. 1984, p. 35; N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. II, trad. rom. p. 34.

⁵¹⁷ *Asezămintele Sf. Apostoli*, cart. 111, cap. 17 (trad. rom. cit., p. 100); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III*, 12 și *Cateheza II Mystag.*, trad. rom. cit., p. 98, 551-554; Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. și trad. rom. cit.*, cap. II, 3, p. 86; Sf. Ioan Damaschin. *Dogmatica*, art. IV, cap. 9, trad. cit., p. 248; Sf. Gherman al Constantinopolului, *op. și trad. rom. cit.*, p. 4-5; N. Cabasila. *Despre viața în Hristos*, cart. II, trad. rom. cit., p. 26, 37 ș.u.; Simion al Tesalonicului, *Despre Sintele Taine*, cap. 62-64, trad. rom., p. 77, 79-80.

Prin Botez, spălându-ni-se păcatele, ne facem astfel părtași morții și învierii lui Hristos, intrăm într-o viață nouă, suntem morți pentru păcat și viem pentru Dumnezeu (Rom. 6, 3-11).

Cristelnița și apa botezului este pentru noi mormânt și maică duhovnicească, născându-ne pentru Hristos și ținând deci locul pântecelui celui curat al Fecioarei din care S-a născut Acesta⁵¹⁸.

UNGHEREA CU SFINTUL MIR

177. Când se săvârșește a doua Taină, adică Ungerea cu Sfântul Mir?

În Biserica Ortodoxă această Sfânta Taină se împărtășește creștinului îndată după Botez; de aceea, rânduială ei nu alcătuieste o slujbă aparte, de sine stătătoare, ci e împreună cu aceea a Botezului, ca o prelungire a ei.

178. Ce este Sfântul Mir?

Este untdelemnul amestecat cu mirodenii, pregătit (fiert) după o rânduială anumită în fiecare an, în primele trei zile din săptămâna Patimilor și sfințit de către Patriarhul Țării, joi în aceeași săptămână, la Liturghie. Se împarte episcopilor și tuturor bisericilor. Prin mulțimea mirodeniilor din care e făcut, el închipuie mulțimea și felurimea darurilor și puterilor Sfântului Duh⁵¹⁹. Sfântul Mir e folosit nu numai la a doua Taină, după Botez, ci și la sfințirea antimiselor și a bisericilor.

179. Cum se face ungerea cu Sf. Mir și ce închipuie ea?

După săvârșirea Botezului, preotul citește îndată o rugăciune în care roagă pe Dumnezeu să învrednicească pe noul botezat de darul ungerii cu Sfântul Mir și de împărtășirea cu Sfintele Daruri. Apoi îl unge cu Sfântul Mir, făcându-i semnul crucii: la frunte, pentru sfințirea minții și a gândurilor; la ochi, nări, gură și urechi, pentru sfințirea simțurilor; la piept și pe spate, pentru sfințirea inimii și a dorințelor; la mâini și pe picioare, pentru sfințirea faptelor și a căilor creștinului. De fiecare dată zice cuvintele: «Pecetea darului Sfântului Duh. Amin». Aceste cuvinte sunt luate din a doua epistolă a Sfântului Apostol Pavel către Corinteni, unde spune: „*Iar cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi întru Hristos și ne-a uns pe noi, Dumnezeu este, Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului întru inimile noastre*” (II Cor. 1, 21-22).

Ungerea aceasta este deci semnul darului Sfântului Duh, Care S-a pogorât în chip văzut asupra Mântuitorului și asupra Sfinților Apostoli și Care acum ni se dă și nouă, după botez, în chip nevăzut⁵²⁰. Prin ungere, noul botezat este un nou hristos, adică uns al Domnului, căci cuvântul grecesc *Xristos* înseamnă uns⁵²¹.

180. Care sunt părțile următoare ale slujbei?

Înconjurarea mesei botezului, spălarea pruncului și tunderea părului.

181. Cum se săvârșește și ce semnifică înconjurarea mesei botezului?

Slujitorii, împreună cu nașul și pruncul, înconjoară de trei ori cristelnița și masa pe care este Sfânta Evanghelie, cântând imnul: „*Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat. Aliluia*”, luat din Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni (3, 27). Această înconjurare, în formă de horă, este semnul bucuriei Bisericii pentru primirea în sânul ei a unui nou credincios al lui Hristos. După aceasta, se citește *Apostolul* din epistola către Romani (6, 3-11), în care Sfântul Apostol Pavel arată însemnătatea și efectele botezului, apoi *Evanghelia*

⁵¹⁸ Sf. Simion al Tesalonicului, *loc. cit.*

⁵¹⁹ *Ibidem*, cap. 65, 71, trad. rom. p. 80 și 84.

⁵²⁰ Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza a treia mystagogica*, 1-4 (*trad. rom. cit.* p. 555-558); Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica* cart. IV, cap. 9, (*trad. rom. cit.*, p. 252); Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 64, trad. rom., p. 80; vezi și *Rugăciunile Sfințirii Sf. Mir*.

⁵²¹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, cap. 43 și cap. 65, trad. rom. p. 64 și 80, 83, comp. și N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. III, trad. rom., p. 71-80 (unde sunt zugrăvite cu deosebită maiestrie efectele sau roadele Sf. Mir pentru viața duhovnicească).

de la Sfântul Matei (28, 19, 20), în care se cuprind cuvintele cu care Mântuitorul a întemeiat Taina Botezului.

182. Cum și pentru ce se face spălarea pruncului, după ce a fost uns cu Sfântul Mir?

După ce preotul rostește mai multe rugăciuni pentru păstrarea neștirbită a darurilor Botezului și Sfântului Mir în noul botezat, udă în apă fașa pruncului și stropește întâi fața acestuia, apoi spală toate locurile unde a fost uns cu Sfântul Mir, ștergând Mirul rămas, pentru a-l feri de o eventuală pângărire.

183. Cum și pentru ce se face tunderea părului la cel ce se botează?

După alte rugăciuni, preotul taie cruciș câteva fire din creștetul pruncului și le pune în cristelniță rostind cuvintele: «Se tunde robul (roaba) lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui...» etc. La popoarele vechi, părul capului era privit ca un semn al puterii și tăriei bărbătești (Jud. 16, 18-20); de aceea tunderea lui închipuie predarea desăvârșită a noului botezat în stăpânirea și sub ascultarea lui Dumnezeu, întru Care s-a botezat și Care-i este de acum cap sau conducător. Fiind făcută cruciș, tunderea e și pecetea lui Hristos; iar întrucât părul este un produs al trupului, tunderea lui alcătuiește și o pârgă sau o jertfă a trupului omenesc, adusă lui Hristos, de aceea, părul tăiat nici nu se aruncă oriunde, ci se pune în loc curat, de obicei în cristelniță⁵²².

184. Cum se termină slujba Botezului și a Ungerii cu Sfântul Mir?

Se termina cu o scurtă ectenie întreită pentru prunc și pentru naș, după care se face otpustul. Preotul împărtășește apoi pe prunc cu Sfintele Taine în fața ușilor împărătești.

Astfel, după ce pruncul s-a curățit de păcatul strămoșesc prin Botez și după ce, apoi, a dobândit pecetea darului Sfântului Duh, primește Sfânta Împărtășanie, căci aceasta este sfârșitul și coroana Tainelor; prin ea noul creștin se unește desăvârșit cu Hristos, devenind astfel mădular deplin și adevărat al Bisericii, Trupul lui Hristos⁵²³.

POCAINȚA

185. Cine poate spovedi sau primi mărturisirea păcatelor?

Numai acela care are puterea și dreptul de a dezlega, adică episcopul și preotul, căci numai apostolilor și urmașilor lor, episcopii și preoții, le-a dat Hristos puterea și porunca de a lega și a dezlega păcatele oamenilor (Matei 18, 18; Ioan 20, 21-23). Canonul 102 Trulan prevede obligația preoților de a cerceta felul greșelilor mărturisite, pentru a prescrie leacuri potrivite.

Preotul deține această putere *în virtutea harului hirotoniei în treapta de preot*, iar dreptul de a pune în lucrare această putere îl are prin *hirotesia* în duhovnic. Este bine să nu schimbăm duhovnicul decât la caz de mare nevoie, de pildă când se schimbă preotul sau când ne mutăm în altă parohie⁵²⁴.

186. Cine trebuie să se spovedească?

Toți trebuie să ne spovedim, chiar și aceia cărora ni se pare că nu greșim și nu păcătuim cu nimic. Așa ne învață Sf. Ioan Evanghelistul, ucenicul cel iubit al Domnului: „*Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El credincios este și drept ca să ne ierte nouă păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea*” (I Ioan 1, 8-9)⁵²⁵.

Mai cu seama bolnavii să se îngrijească a se spovedi și împărtăși, pentru că sfârșitul să nu-i prindă fără de veste, nepregătiți, adică nespovediți și negrijiți.

⁵²² Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfintele Taine*, c. 67, trad. rom. p. 80-81.

⁵²³ Comp. Sf. Simion al Tesalonicului, *ibidem*, cap. 68. trad. rom. p. 81.

⁵²⁴ *Vezi Molițelnicul*, ed. 1984, p. 63.

⁵²⁵ Comp. și Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Pocăință*, cap. 263-264, trad. rom., p. 172.

187. Cum trebuie făcută mărturisirea păcatelor, adică spovedania?

Mărturisirea păcatelor înaintea duhovnicului trebuie să fie:

a) *Completă*, adică să cuprindă toate păcatele săvârșite după botez sau, mai exact, de la ultima spovedanie, și să nu ascundă nimic din cele făptuite;

b) *Sinceră* și făcută de bunăvoie;

c) *Secretă* (făcută în taină);

d) *Cu umilință și cu zdrobire de inimă*, adică cu părere de rău pentru păcatele săvârșite și cu dorință sinceră de a nu le mai face. Simplă mărturisire sau înșirare a păcatelor fără pocăință adevărată și fără hotărâre de îndreptare nu aduce iertarea păcatelor, căci zice Domnul: „*De nu vă veți pocăi, toți veți pieri la fel*” (Luca 13, 5). Totul este ca, de la o mărturisire până la alta, creștinul să se ostenească a-și îndrepta cât mai mult viața, desăvârșindu-se mereu în virtute.

188. Când și de câte ori pe an trebuie să ne spovedim?

Spovedania nu este legată de termene sau soroace anumite din cursul anului. Putem alerga la duhovnic *ori de câte ori* și oricând simțim nevoia de a ne ușura sufletul de povara păcatelor, sau de a primi mângâierea Harului și nădejdea iertării. Cu cât ne spovedim mai des, cu atât este mai bine.

De obicei însă spovedania este legată de posturi. De aceea, porunca a patra a Bisericii ne învață *să ne mărturisim păcatele de patru ori pe an*, adică în cele patru posturi: al Paștelui, al Crăciunului, al Sfintei-Marii și al Sfinților Apostoli. Cei mai înaintați în cuvioșie și în evlavie să se spovedească în fiecare lună, iar ceilalți, cel puțin o dată pe an, și anume în Postul Păresimilor⁵²⁶. Dar să nu amânăm împlinirea acestei datorii creștinești abia în săptămâna cea din urma a Postului, cum se întâmplă de obicei; căci atunci și preotul este ocupat cu săvârșirea sfântelor slujbe și nici vreme de ajuns nu ne mai rămâne pentru împlinirea canonului ce ni se va da. Ci încă din cea dintâi săptămână a Postului să alergăm la duhovnic și să ne spovedim, ca să ne rămână timp de îndreptare și de curățire, pentru primirea cu vrednicie a Sfintei Împărtășanii. Căci tot postul pentru aceea s-a și orânduit, fiind el vreme de pocăință și de îndreptare⁵²⁷.

189. Care este locul cel mai potrivit unde se cuvine să se facă Mărturisirea?

Este biserica, și anume înaintea icoanei Mântuitorului Hristos. Numai cei bolnavi, sau cei care nu pot veni la biserică, pot fi spovediți acasă la ei.

190. Cum se face slujba Mărturisirii și a dezlegării păcatelor?

Preotul, îmbrăcat cu epitrahil și felon, zice obișnuitele rugăciuni începătoare, Psalmul 50 (psalmul mărturisirii și al pocăinței), troparele de umilință și apoi două molitve, în care roagă pe Dumnezeu să ierte păcatele celui ce se spovedește. După aceasta, urmează mărturisirea păcatelor făcute de cel ce se spovedește, fie că acesta răspunde la întrebările puse de preot, fie că mărturisește singur păcatele sale. Apoi cel ce se spovedește pleacă capul sub epitrahil, iar preotul îi citește rugăciunea de dezlegare: «Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine, fiule (N), și să-ți lase ție toate păcatele...». La sfârșit, dacă e cazul, duhovnicul rânduiește și *canonul* sau *epitimia*, după felul păcatelor săvârșite⁵²⁸.

191. Ce sunt epitimiile sau canoanele de spovedanie și ce scop au ele?

Epitimiile (canonul sau certarea) sunt mijloace de pocăință rânduite de duhovnic păcătosului care se spovedește, ca de pildă: rugăciuni, metanii, cercetarea bisericilor, fapte de milostenie, posturi, înfrânări de la anumite mâncări sau fapte și altele. Cea mai aspră epitimie este oprirea de la împărtășire pentru un anumit timp. *Epitimiile nu urmăresc pedepsirea*

⁵²⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, partea I, întreb. 90, trad. cit., p. 87.

⁵²⁷ *Învățătura pentru spovedanie în Molitfelnic* (ed. 1984, p. 54).

⁵²⁸ Regulile după care se dau canoanele sau epitimiile sunt arătate în: *Canoanele Sfântului Ioan Postitorul* (la Nicodim Milaș, *Canoanele*, vol. II, part. II, p. 205-226); *Învățătura pentru canoane din Molitfelnic* (la Rânduiala Mărturisirii); Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întreb. 41*, trad. rom., p. 336-339; *Carte foarte folositoare de suflet, a cuviosului Nicodim Aghioritul*.

păcătosului, ci ispășirea păcatelor și îndreptarea păcătosului; ele sunt ajutoare, exerciții de întărire în virtute și de îndepărtare de la păcat.

192. Cu care altă Taină e strâns legată taina Pocăinței?

Cu Sf. Împărtășanie, pentru că, de regulă, împărtășirea fără spovedanie (mărturisire) nu se poate, iar cei ce se spovedesc o fac cu scopul de a se împărtăși.

ÎMPĂRTĂȘIREA
(Cuminecarea)

193. Cine are dreptul de a da Sfânta Împărtășanie?

Numai preotul (sau arhiereul). Diaconul poate împărtăși la vreme de mare nevoie pe mireanul ce se apropie de moarte, numai dacă e lipsă de preot. Dacă într-un asemenea caz lipsea și diaconul, dar erau la îndemâna Sfintele Taine, Sfântul Simion al Tesalonicului - pentru cazuri «de mare nevoie și cu multă luare aminte» - îngăduia prin pogorământ ca, chiar și un cântăreț sau un credincios mai curat și mai cucernic să poată împărtăși pe cel ce e pe moarte, spre a nu răposa acesta lipsit de merindea vieții celei veșnice. Călugării și pustnicii, care viețuiesc în locuri depărtate de biserici și de preoți, de asemenea se pot împărtăși singuri, dar cu o anumită rânduială⁵²⁹.

194. Când și de câte ori pe an se cuvine să se împărtășească credinciosul?

Împărtășirea creștinului fiind strâns legată de spovedanie sau mărturisire, tot ce am spus despre timpul sau termenele de spovedanie se potrivește și aici. Adăugăm ce spun despre acest lucru Povățuirile din Liturghier: «Preoții de enorie să învețe pe poporeni lor ca, într-un cuget curat, atât parte bărbătească cât și femeiască, de va fi cu puțință la praznice, iar de nu, negreșit în cele patru posturi de peste an, să se pregătească pentru Sfânta Împărtășanie... Iar de vor vrea să se apropie de Sfânta Împărtășanie și afară de cele patru posturi obișnuite, să postească mai înainte... și să se pregătească după rânduială, prin mărturisirea păcatelor... »⁵³⁰.

De dorit este ca fiecare creștin să se împărtășească cât mai des, bineînțeles pregătindu-se din vreme pentru aceasta (I Cor. 11, 28-29).

195. Cine se poate împărtăși?

Numai cei pregătiți și vrednici, căci așa ne învață Sf. Apostol Pavel: „*Să se cerceteze omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea alin pahar; căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osânda își mănâncă și bea, nesocotind Trupul Domnului*” (I Cor. 11, 28-29). La fel ne învață și Sfinții Părinți⁵³¹.

În general, sunt opriți de la împărtășire cei vinovați de păcate grele (lepadare de credință, ucideri, desfrânare, curvii, furturi și hoții, cămătarii⁵³², cei ce umblă cu farmece sau vrăji și descântece), după cum scrie în Molitfelnic la Învățătura pentru canoanele de spovedanie, și aceia pe care îi va găsi nevrednici duhovnicul⁵³³. Dar chiar cei curați și vrednici nu se pot împărtăși fără pregătirea trebuincioasă.

196. Cum se cuvine să ne pregătim pentru împărtășire?

Pregătirea pentru împărtășire este trupească și sufletească. Ea constă din:

a) *spovedanie* (mărturisirea păcatelor), fără de care nimeni nu se poate împărtăși. Numai copiii până la vârsta de 7 ani sunt scutiți de spovedanie;

b) *împăcarea cu toți*. Să nu fii certat cu nimeni și să nu ai nimic împotriva cuiva;

⁵²⁹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 41*, trad. rom. p. 323.

⁵³⁰ *Liturghier*, ed. 1987, p. 442.

⁵³¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la epist. către Efes*; Sf. Anastasie, Patriarhul Antiohiei (La Nic: Milas, *Canoanele...*, II, 2, p. 261-263). Comp. și *Molitfele din Can.* (Rânduiala Sf. Împărtășiri)

⁵³² Can. 32 al Sf. Nichifor Mărturisitorul (La Nic. Milas, *op. cit.*, vol. II, part. II, p. 239.

⁵³³ Vezi mai pe larg *Liturghierul* ed. 1987, p. 445-446.

c) *înfrânarea de la orice poftă* (împreunarea trupezii) cel puțin cu câteva zile înainte⁵³⁴ și *abținerea de la mâncare și băutură* în ziua împărtășirii; numai celor bolnavi pe moarte li se poate da Sfânta Împărtășanie pe mâncate⁵³⁵.

d) *Citirea pravilei pentru împărtășire*, adică a rugăciunilor pregătitoare pentru împărtășirea cu vrednicie, pe care uneori le citește preotul în numele credincioșilor, în biserică, înainte de împărtășire⁵³⁶. (Vezi-le în Ceaslov sau în Cartea de Rugăciuni).

197. Când și cum se împărtășesc credincioșii (mirenii)?

Credincioșii (mirenii) se împărtășesc afară din Altar, în fața ușilor împărătești, după ce se împărtășesc sfinții liturghisitori, anume atunci când răsună chemarea: «Cu frică lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să va apropiați». În fruntea lor, adică îndată după clerici, se împărtășesc mai întâi slujitorii bisericești inferiori, care au hirotesie de ipodiaconi, citeți sau cântăreți, apoi călugării fără hirotonie și în fine credincioșii de rând⁵³⁷. La vremea convenită se apropie fiecare cu cuviință și cu evlavie, în liniște și cu bună rânduială, întâi bărbații, începând cu cei mai bătrâni, apoi femeile și în urmă copiii, ținând în mână câte o lumânare aprinsă, în semn de bucurie și cinste pentru stăpânul Hristos al Cărui Sfânt Trup și Sânge îl vor primi în casa trupului și a sufletului lor. Înainte de a-i împărtași, preotul citește, în numele lor și în auzul tuturor, rugăciunile pe care le zic și sfinții slujitori în altar în timpul împărtășirii lor: «Cred, Doamne, și mărturisesc...», «Cinei Tale celei de taină...» și «Nu spre judecata sau spre osândă...». Bun și frumos este obiceiul vechi ca înainte de împărtășire, fiecare să-și ceară iertare de la toți cei din biserică⁵³⁸, sărutând cei mai mici mâna celor mai mari în semn de supunere și de respect (copiii față de părinți, finii față de nași). Spre deosebire de clerici, credincioșii primesc deodată atât Trupul cât și Sângele Domnului din potir, cu lingurița, din mâna preotului, care spune de fiecare dată: «*Se împărtășește robul (roaba) Lui Dumnezeu (N) cu cinstitul și Sfântul Trup și Sânge al Domnului Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci*».

În timpul când se împărtășesc credincioșii, la strană se cântă chinonicul, adică imnul împărtășirii: «Trupul lui Hristos primiți...» sau «Cinei Tale celei de taină...».

După împărtășire fiecare își șterge buzele cu ștergarul din mâna preotului, sărută Sfântul Potir, ca pe însăși coasta lui Hristos, din care a curs sânge și apă, și se închină mulțumind lui Dumnezeu. Apoi primește anaforă, la Paște artos sau „Paște mic”, puțin vin pentru a-și clăti gura și pentru ca să nu mănânce altceva după Sfânta Împărtășanie.

Cel ce a primit Sfânta Împărtășanie se cuvine să nu mai sărute icoane sau mâna cuiva, să nu scuipe pe jos și să aibă grijă mai cu seama ca nici un cuvânt de ocară, de blestem, de clevetire sau orice vorbire deșartă să nu spurce gura sa, pentru cinstirea dumnezeiescului Trup și Sânge pe care l-a primit în ea.

198. Cum se face împărtășirea bolnavilor?

Bolnavii pot fi împărtășiiți de preot afară din biserică, adică la casele lor, sau la spital, cu părțile din Sfântul Trup, sfințit anume pentru acest scop în Joia Patimilor și păstrat în Altar, în chivotul de pe Sfânta Masă. În aceste cazuri, împărtășirea se face după o rânduială deosebită, înscrisă în Molitfelnic (*Rânduială ce se face când se va întâmpla a se da foarte grabnic celui bolnav Împărtășirea*). Nu se poate da însă Sfânta Împărtășanie bolnavilor căzuți în stare de inconștiență, neșimțire sau celor ieșiți din minți, nebuni.

⁵³⁴ Sf. Ap. Pavel, în *Epist. I către Cor.*, 7, 5; Zimotei, Episcopul Alexandriei, *Can. 5* (la Milas, *op. cit.*, trad. p. 152), Sf. Simion al Tesalonicului, *Răsp. la întreb. 16*, trad. rom. p. 315; *Tipicul cel Mare* (al Sf. Sava), cap. 34, p. 42.

⁵³⁵ Sf. Nichifor Mărturisitorul, *Can. 9*, (la Nic. Milas, *op. cit.*, trad. p. 231).

⁵³⁶ Despre pravila de cuviințoasă pregătire sufletească și trupeză pentru împărtășire, vezi mai pe larg în *Povățuirile din Liturghier*, ed. 1987.

⁵³⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. 99 și cap. 142, trad. rom. p. 105, 107, 126.

⁵³⁸ «Drept aceea se cuvine celui ce vine să se cuminece, a se închina și a cere iertăciune de la arhieru, sau de la preotul ce-l cuminecă și de la toți credincioșii mai înainte». Sf. Simion al Tesalonicului, *ibidem*, cap. 99, trad. rom., p. 107.

HIROTONIA

199. Ce sunt hirotonia și hirotesia?

Hirotonia e cuvânt grecesc, care se tâlmăcește: alegere prin ridicarea și punerea mâinilor, pentru ca orice har în legătura cu gradele preoției se dă prin punerea mâinilor Episcopului.

Prin Taina Hirotoniei se așază în Biserică cele trei trepte sau stări ale preoției, adică (începând de jos în sus): diaconia, preoția și arhieria. La treptele de sus se ajunge numai trecând prin cele de jos, adică: cel ce se hirotonește preot trebuie să fie mai întâi hirotonit diacon și apoi preot.

Fiecare dintre cele trei trepte are rânduiala ei proprie de hirotonie. Cel ce vrea să fie hirotonit diacon trebuie să treacă mai întâi prin alte două trepte, și anume: slujba de citeț și ipodiaconatul. Ele se dau prin *hirotesie*. Acest cuvânt înseamnă, simplu, *punerea mâinilor*; hirotesia nu e tot una cu hirotonia. *Hirotonia înseamnă investirea cu una din treptele preoției, pe când hirotesia înseamnă acordarea unei stujbe bisericești inferioare sau a unor grade și ranguri onorifice în ierarhia bisericească administrativă.*

Cel ce se hirotonește diacon este făcut deci întâi citeț și apoi ipodiacon.

200. Cine are dreptul de a săvârși hirotonule și hirotesiile?

Atât hirotesiile premergătoare diaconiei cât și hirotoniile se savîrsesc numai *de Episcop (Arhiereu)*.

201. Unde se săvîrsesc hirotoniile și hirotesiile?

Atât hirotoniile cât și hirotesiile, după canoane, se săvârșesc numai în biserică⁵³⁹. Anume, hirotoniile înlăuntru altarului, înaintea Sfintei Mese, iar hirotesiile se fac în fața altarului, pe locul dinaintea Ușilor Împărătești.

202. Când se săvârșesc hirotoniile și hirotesiile?

Hirotonia preotului și a arhierelui se săvârșește numai la Liturghia deplină, adică la Liturghia Sf. Ioan sau la cea a Sf. Vasile; hirotonia diaconului se poate face și la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite⁵⁴⁰. Nu se pot hirotoni mai multe persoane pentru aceeași treaptă la o Liturghie; hirotesii se pot face mai multe la una și aceeași Liturghie (mai mulți citeți sau ipodiaconi)⁵⁴¹. *Hirotonia diaconului se face după sfântirea Darurilor, și anume după ce arhierul zice efonisul: «Și să fie milele Marelui Dumnezeu...». Hirotonia preotului se face înainte, de sfințirea Darurilor (după Herovic); iar a arhierelui se face mai înainte și anume după cântarea «Sfinte Dumnezeule».*

203. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala hirotoniei?

E rugăciunea de hirotonie «*Dumnezeiescul har...*», rostită de Episcopul hirotonisitor, prin care el cheamă harul Sfântului Duh să se pogoare asupra candidatului îngenunchat în fața Sfintei Mese, în timp ce clericii împreună-liturghisitori cântă încetișor și dulce: «Doamne miluiește», de mai multe ori. După aceasta, arhierul în fața ușilor împărătești dă celui hirotonit veșmintele trepte pentru care a primit hirotonia, arătându-le pe rând poporului și zicând «Vrednic este!», la care corul sau credincioșii răspund de trei ori: «Vrednic este!»

⁵³⁹ Canonul 7 al Sf. Teofil al Alexandriei.

⁵⁴⁰ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 25*, trad. rom., p. 318 și *Arhieraticonul* (ed. 1926, p. 12).

⁵⁴¹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 39*, trad. rom., p. 322.

CUNUNIA

(Nunta)

204. Unde se cuvine să se facă slujba Cununii?

Slujba Cununii se cuvine să se facă în biserică, deoarece Cununia este una din cele șapte Taine și aici e locașul sfânt în care se săvârșesc și celelalte Sfinte Taine și pentru că aici se adună și Biserica în înțelesul ei de comunitate, adică obștea credincioșilor din care face parte și care, în felul acesta, se bucură și ia parte împreună cu noi la unul din cele mai de seamă prilejuri de bucurie din viața noastră, după cum ia parte și la necazurile și durerile noastre. De aceea, săvârșirea cununii în casă este îngăduită numai rareori și numai din motive bine întemeiate, cu dezlegarea arhierelui, care hotărăște de la caz la caz.

205. Când se săvârșește Cununia?

Fiind prilej de bucurie și de veselie, Cununia se săvârșește în zilele de sărbătoare, îndată după liturghie, când toți credincioșii se află în biserică.

206. Când nu se pot face nunți?

Potrivit poruncii a noua a Bisericii, nu se pot face nunți în următoarele zile și răstimpuri de peste an:

a) *În cele patru posturi de peste an*, ca și în toate zilele de post din cerite și ospetele ce însoțesc de obicei nunta nu se potrivesc cu pocăința și înfrânarea pe care ne-o impune postul⁵⁴². În Paresemi este îngăduită la nevoie logodnă și aceasta numai în ziua Bunei-Vestiri (dacă nu cade în săptămâna Patimilor) și în Duminica Floriilor⁵⁴³.

b) *în săptămâna brânzei* (sau săptămâna albă), care este socotită ca vreme de pregătire pentru post.

c) *în săptămâna luminată* (dintre Duminica Paștilor și Duminica Tomii), *în Duminica Rusaliilor*, *în răstimpul dintre Crăciun și Bobotează*, precum și *în ajunul tuturor Praznicelor împărătești*, pentru ca veselia nunților să nu întunece sau să ne facă să uităm bucuria duhovnicească a celor mai mari sărbători creștine.

207. Ce e logodna și care e rânduiala ei?

Logodna (cuvânt slav, care înseamnă a face făgăduință de căsătorie) e rânduită tocmirii sau așezării nunții a doi tineri care s-au făgăduit unul altuia. Biserica binecuvintează această veche datină printr-o slujbă scurtă, premergătoare nunții sau cununii; slujba logodnei de cele mai multe ori se face împreună cu slujba cununii, săvârșindu-se imediat înaintea acesteia (dar se poate face și aparte, cu mult mai înainte).

Logodna binecuvântată de Biserică are o deosebită valoare prin legătura ei cu căsătoria, cu Sfânta Taină a Nunții, de aceea ea nu se poate strica sau desface ca orice învoială omenească.

Partea cea mai de seamă a slujbei logodnei e punerea inelelor în degetele logodnicilor de către preot și apoi schimbarea acestor inele de către nași.

208. Ce rost au inelele de la logodnă?

Ele sunt semnul iubirii, al credincioșiei și al legăturii trainice pe care o făurește Taina Căsătoriei între viitorii soți.

Slujba logodnei și a cununii se face în naos, adică în sânul Bisericii, înaintea unei mese pe care se așază Sfânta Evanghelie, cununiile, Sf. Cruce, sfeșnice cu lumânări și inelele de logodnă. Mirele stă în dreapta ca unul care este mai mare și cap femeii, iar mireasa la stânga

⁵⁴² Vezi și *Tălcuirea la Can. 69 al Sf. Apostoli; can. 52 al Sinodului din Laodiceea și Sf. Simion al Tesalonicului, Răspuns la întrebarea 25*, trad. rom. p. 318.

⁵⁴³ *Ibidem*.

lui, lângă inima lui și ca una care este mai mică decât bărbatul, fiind făcută din coasta lui și datorându-i supunere și ascultare⁵⁴⁴.

Atât la logodnă cât și la Cununie, mirii sunt însoțiți de nași (nuni).

209. Care este rostul nașilor la cununie?

Rostul și datoria nașilor la cununie sunt aceleași ca ale nașilor de la botez. Ei sunt martori și chezași ai tememiceii făgăduințelor făcute de viitorii soți unul față de altul și ai trainiciei legăturii pentru tot restul vieții. De aceea pun mâna pe cununii, atât atunci când sunt puse pe capul mirilor, cât și atunci când sunt luate. De regulă ei sunt aceiași de la botez, sau urmașii lor, și trebuie să fie ortodocși și cu bună viețuire creștinească, purtându-se față de miri ca niște părinți și învățători ai acestora⁵⁴⁵. În timpul slujbei, nașii țin în mână făclii aprinse, simbol al curăției mirilor, al luminii darului de sus și al bucuriei nuntașilor⁵⁴⁶.

210. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala Cununii?

Este punerea cununiilor: preotul face de trei ori semnul crucii cu cununiile peste fețele mirilor, rostind la fiecare, de câte trei ori, cuvintele: «*Cununa-se robul (roaba) lui Dumnezeu (numele) cu roaba (robul) lui Dumnezeu (numele), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*», apoi le pune pe capul lor, întâi al mirelui și apoi al miresei.

211. Ce închipuie „cununiile” care se pun pe capul mirilor?

Acestea sunt făcute în chipul coroanelor cu care se încununau odinioară regii și împărații. Ele închipuie podoaba, cinstea și răsplata care se aduc curăției și fecioriei mirilor pentru care aceștia sunt încununați ca niște împărați, înzestrați cu puterea de a da viața, a naște copii⁵⁴⁷. De aceea se și cântă pentru dânșii: «Doamne, Dumnezeu nostru, cu mărire și cu cinste încununează-i pe dânșii!»

După punerea cununiilor, urmează *Apostolul* (de la Efes. cap. 5, vers 20-33), în care Sfântul Apostol Pavel aseamănă nunta cu legătura sfântă dintre Hristos și Biserică, îndemnând pe miri să se iubească unul pe altul. Se citește apoi *Evanghelia* în care se istorisește minunea înfăptuită de Mântuitorul la nunta din Cana Galileii (Ioan 2, 1-11).

Urmează o ectenie, după care preotul binecuvintează *paharul de obște* (comun), adică un pahar cu vin din care dă mirilor să guste pe rând, în timp ce se cântă: «Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema» (Ps. 115, 4).

212. Ce înseamnă paharul acesta?

Înseamnă, pe de o parte, bucuria și veselia nunții, iar pe de alta, unirea într-un cuget și menirea comună a viitorilor soți pe care ei vor împărtăși-o împreună de aici înainte, având parte de aceleași bucurii și aceleași necazuri⁵⁴⁸. Aceleași lucruri închipuie și bucată de pâine din care se dă acum mirilor să guste, odată cu paharul de obște.

După aceasta se face înconjurarea de trei ori a mesei de către alaiul de nuntă, format din slujitori, miri și nași.

213. Ce înseamnă înconjurarea mesei?

Această înconjurare în chip de horă închipuie bucuria prilejuită de nuntă. Și deoarece nunta se face în scopul nașterii de prunci, Biserica ne duce cu gândul la nașterea minunată a dumnezeiescului Prunc din Sfânta Fecioară, naștere pe care a prezis-o mai ales proorocul Isaia (7, 14). Pe acesta îl îndeamnă acum Biserica, prin cântare, să dănțuiască împreună cu noi, de bucurie că i s-a împlinit proorocia: «Isaie, dănțuiește! Fecioara a avut în pântece...» etc. Se cântă, de asemenea, și celelalte două cântări de la slujba hirotoniei: «Sfinților Mucenici...» și «Slava Tie, Hristoase Dumnezeule...», care înseamnă că mirii trebuie să se facă părtași ai lui Hristos și ai sfinților Lui, prin viața curată pe care o vor duce și în căsnicie⁵⁴⁹.

⁵⁴⁴ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, cap. 278. trad. rom., p. 180.

⁵⁴⁵ *Idem*, cap. 280, trad. rom., p. 181.

⁵⁴⁶ *Ibidem*, 279, p. 181.

⁵⁴⁷ *Ibidem*, cap. 276, p. 179.

⁵⁴⁸ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, cap. 277, trad. rom. p. 180.

⁵⁴⁹ *Ibidem*, cap. 282, p. 182.

214. Sunt îngăduite de Biserică a doua și a treia nuntă?

A doua și a treia nuntă erau privite odinioară de Biserică cu mai multă asprime și îngăduite numai ca un pogorământ făcut pentru slăbiciunea firii omenești. De aceea, erau însoțite de unele epitimii, sau canoane de pocăință (opriri de la Sf. Împărtășanie)⁵⁵⁰, Astăzi însă, deoarece asemenea căsătorii au devenit mai dese, Biserica e nevoită să le îngăduie și să le binecuvinteze, pentru a nu lasa pe cei împreunați cu legatura trupească, să traiască în păcat, fără binecuvântarea lui Dumnezeu.

215. Slujba la a doua și a treia nuntă e ca și la cea dintâi?

Nu este la fel. Cununia a doua și a treia se săvârșesc după o rânduială deosebită, în care se vede încă vechea disciplină a asprimii cu care erau privite de către Biserică asemenea căsătorii. Această rânduială este, în prima ei parte, mult mai simplă și mai puțin sărbătorească decât cea de la prima cununie. Logodna este împreună aici cu cea a cununiei, ca o singură slujba, având binecuvântarea de la început nu ca la Taina («*Binecuvântată este împărăția Tatălui...*»), ci ca la slujbele de binecuvântare și sfântire, numite ierurgii («*Binecuvântat este Dumnezeu nostru...*»). Atât, ectenia, cât și molitvele de la logodnă, cât și cele dinaintea punerii cununiilor, cuprind rugăciuni pentru pocăință și iertarea mirilor, pentru că însoțirea lor prin a doua sau a treia nuntă le e socotită ca un păcat izvorât din aprinderea trupească, pe care ei n-au putut-o birui. Începând de la punerea cununiilor pe cap, rânduiala slujbei la a doua și a treia nunta e întocmai ca și la prima nuntă.

216. E îngăduită a patra nuntă?

A patra nuntă e socotită de Biserică drept o fărâdelege, de aceea preoții sunt opriți de a o sluji, sub pedeapsa caterisirii⁵⁵¹.

217. Ce trebuie să știe și să păzească mirii?

«Trebuie să știm că ei ce se însotesc prin nuntă s-au însoțit de la Dumnezeu și sunt curați cu chemarea Celui Curat. Să păzească deci unul față de altul nunta neîntinată și în pace, să viețuiască în cucernicie. Cei ce au luat unire de la Dumnezeu, pentru cinste, dragoste întru curăție, însoțirea într-un gând și în pace, să le păzească unul cu altul, ca un odor, pentru ca să nu li se ceară să dea răspuns de curăție și de celelalte lucruri dumnezeiești; și să se îngrijească nu numai de trupul lor, ci mai cu seamă de sufletele lor... căci într-acest chip și Dumnezeu va fi cu dânșii. Pe fiii lor să-i crească „întru frică și învățătura Domnului”, precum învață dumnezeiescul Pavel (Efes. 6, 4), și din cele ce câștigă de la Dumnezeu să miluiască pe frații cei săraci, ca și ei să fie miluiți și să se învrednicească împărăției cerurilor, împreună cu fiii lor»⁵⁵².

Să nu uite mirii că legătura cu care Taina nunții unește pe bărbat și femeie este sfântă și veșnică, pentru că este binecuvântată și consfințită de Biserică, adică întărită de Dumnezeu însuși. Precum auzim în Apostolul ce se citește la cununie, această legătură e asemănată de Sf. Apostol Pavel cu legătura sfântă și tainică dintre Hristos și Biserică (Efes. 5, 23 ș.u.). Ea trebuie să rămână deci trainică și statornică și nu poate fi desfăcută pentru orice nepotrivire trecătoare, sau pentru alte pricini mărunte care tulbură din când în când pacea și liniștea căminului. Supărările și necazurile, mici sau mari, de care nimeni nu este scutit în viața, pot umbri uneori înțelegerea și armonia ce trebuie să dăinuiască între soți; dar ele nu sunt temeiuri pentru divorț, adică pentru desfacerea căsniciilor. „*Și vor fi cei doi un trup...*” zice Sfântul Apostol Pavel despre cei ce se însotesc prin Taina nunții (Efes. 5, 31). «*Și pe care i-a unit Dumnezeu, omul să nu-i despartă...*», adaugă Biserica, citând pe Mântuitorul. Numai păcatul adulterului de care s-ar face vinovat unul din soți dă celuiilalt dreptul de a rupe legătura căsătoriei, pângărită prin păcat. Și numai moartea desparte vremelnic pe soții care s-au iubit în această viață, pentru ca să-i unească din nou, pentru veșnicie, în cealaltă viață.

⁵⁵⁰ *Can. 19 al Sf. Ioan Postitorul; can. 2 al Sf. Nichifor Mărturisitorul; Pravila de la Govora (1640), cap. 83; Sf. Simion al Tesalonicului, Despre cinstita nuntă, cap. 276, trad. rom. p. 179 ș.a.*

⁵⁵¹ *Molitifelnicul, la sfârșitul Rânduiei Nuntii (ed. 1984, p. 105).*

⁵⁵² *Povățuirea către Miri, din Sf. Simion al Tesalonicului, Despre cinstita nuntă, cap. 282, trad. rom., p. 183.*

MASLUL

218. Unde se face slujba Sfântului Maslu?

În biserică sau în casa bolnavului pentru care se face Maslul.

219. Cine poate săvârși slujba Sfântului Maslu?

După predania veche a Bisericii, pentru slujba Sfântului Maslu trebuie șapte preoți, închipuind cele șapte daruri ale Duhului, numărate de proorocul Isaia (11, 2-3). Numărul acesta simbolic amintește și unele fapte din Sfânta Scriptură a Legii Vechi, din care se vede mila și îndurarea lui Dumnezeu. Astfel de șapte ori s-a plecat proorocul Elisei peste un copil mort pe care l-a înviat (IV Regi 4, 34-35). De asemenea, șapte au fost preoții care au sunat din trâmbițe și de șapte ori a fost înconjurată cetatea Ierihonului, când a fost cucerită de izraeliți, la intrarea lor în pământul Făgăduinței (Iosua 6, 13-16). Și iărași, de șapte ori s-a rugat proorocul Ilie pe muntele Carmel, până când Dumnezeu a dat ploaie pământului ars de seceta (III Regi 18, 42-45)⁵⁵³.

La nevoie pot sluji însă Sfântul Maslu și mai puțini preoți: trei (pentru numărul Treimii)⁵⁵⁴ sau cel puțin doi. În tot cazul, numai un singur preot nu poate săvârși Sfântul Maslu, căci Sf. Apostol ne spune să chemam „preoții Bisericii...” (Iacov 5, 14), iar nu pe un preot.

220. Când se poate face maslu?

Nu sunt zile sau timpuri anumite pentru săvârșirea Sfântului Maslu. Se face oricând e nevoie. În popor se obișnuiește a se face mai ales în zilele de post.

În săptămâna Patimilor se obișnuiește Miercuri, Joi și Vineri, dar mai ales în Sfânta și Marea Miercuri, înaintea Ceasurilor, în amintirea Ungerii Mântuitorului cu mir de către femeia cea păcătoasă (Luca 7, 37-38). Atunci se face în biserici Sfântul Maslu de obște, adică pentru mai mulți bolnavi, cu sobor de mulți preoți. Bolnavul pentru care se face Sfântul Maslu trebuie mai întâi să se spovedească, pentru ca să i se dea, prin Sfântul Maslu, curățire sufletească, adică iertarea păcatelor și tămăduirea trupului de boală⁵⁵⁵.

221. Se poate face Sfântul Maslu pentru cei sănătoși?

Întrucât prin Taina Sfântului Maslu se dobândește nu numai tămăduire de bolile trupului, ci și iertarea păcatelor, se poate face maslu nu numai pentru cei bolnavi, ci și pentru cei sănătoși și nu numai o singură dată, ci de mai multe ori. Sfântul Simion al Tesalonicului îndeamnă pe fiecare creștin să se nevoiască a-și face Sfântul Maslu⁵⁵⁶.

222. Ce lucruri trebuie la săvârșirea Sfântului Maslu?

Slujba Sfântului Maslu se face înaintea unei mese pe care se pune Sfânta Evanghelie, lumânări (de regulă șapte), un vas cu grâu sau cu făină și unul cu untdelemn, precum și șapte bețișoare de busuioc înfășurate cu vată, cu care preoții vor unge pe bolnav.

223. Care sunt părțile cele mai de seamă ale slujbei Sfântului Maslu?

Întâi rugăciunea pentru sfințirea untdelemnului, pe care o rostesc preoții pe rând până se plinește de șapte ori. Al doilea, cele șapte *Apostole* și *Evanghelii*, urmate fiecare de ectenia întreită și de câte o rugăciune pentru sfințirea untdelemnului și pentru tămăduirea bolnavului. Al treilea, ungerea de șapte ori a celui bolnav cu untdelemn sfințit, rostindu-se de fiecare dată rugăciunea: «*Părinte sfânt, Doctorul sufletelor și al trupurilor... tămăduiește și pe robul Tău acesta (numele) de neputința trupezască și sufletească ce l-a cuprins...* » și așa mai departe, precum scrie în Molitfelnic.

⁵⁵³ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfântul Maslu*, cap. 283, p. 183, 184.

⁵⁵⁴ Precum prescrie *Molitfelnicul* și Simion al Tesalonicului, *loc. cit.*

⁵⁵⁵ *Molitfelnicul*, Povățuirea de la începutul slujbei sf. maslu (ed. 1984, p. 114).

⁵⁵⁶ *Despre Sf. Mastu*, cap. 291, p. 188.

224. Ce trebuie să știm despre untdelemnul de la Sfântul Maslu?

Fiind binecuvântat de preoți cu chemarea lui Dumnezeu, acest untdelemn este sfințit și plin de darul dumnezeiesc al Duhului Sfânt, ca și apa Botezului. El are puterea de a sfinți sufletul și de a tămădui trupul, a izgoni bolile, a vindeca rănilor, a curăți întinăciunea păcatului și a împărtăși mila și îndurarea lui Dumnezeu.

De aceea, untdelemnul rămas de la Sfântul Maslu, ca și făina binecuvântată atunci, trebuie păstrate cu cinste în loc ales. El poate fi folosit numai în scopuri curate și evlavioase⁵⁵⁷. Se obișnuiește ca din făina și untdelemnul de la Sfântul Maslu să se facă o turtișoară, din care se dă bolnavului să mănânce. În unele părți, din această făină se fac prescuri pentru Liturghie. Untdelemnul se poate pune în candelă să ardă, fie în casă, fie la biserică.

DESPRE IERURGII

225. Mai are Biserica Ortodoxă și alte slujbe pentru sfințirea omului, în afară de Sfintele Taine?

Da, ierurgiile.

226. Ce sunt acestea?

Sunt rugăciuni de binecuvântare și sfințire a omului în diferite momente și împrejurări ale vieții, precum și de binecuvântarea și sfințirea firii înconjurătoare și a diferitelor obiecte sau lucruri de folos omului.

227. Care este rostul și scopul ierurgiilor?

Să curățească și să binecuvinteze pe om și firea înconjurătoare sau vietățile și lucrurile de care omul are nevoie pentru trai sau pentru mântuirea sufletului și preamărirea lui Dumnezeu. Căci păcatul primilor oameni a adus stricăciunea și nefericirea nu numai în viața omenească, ci a stricat și armonia dintru început a firii înconjurătoare, când toate cele ce făcuse Domnul „*erau bune foarte*” (Fac. 1, 31). Greșeala protopărinților neamului omenesc a tulburat și pacea celorlalte viețuitoare, peste care Dumnezeu îl făcuse pe om stăpân (Fac. 1, 28-30) și a prihănit pământul, din care omul fusese zidit, pe care e silit să trăiască, din care el își trage hrana și mijloacele de trai și cu care este prin urmare înfrățit în această viață. Asupra tuturor acestora apasă blestemul Ziditorului, de după căderea lui Adam: „...*Blestemat va fi pământul pentru tine! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale! Spini și pământărie îți va rodi el și te vei hrăni cu iarba câmpului! În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în Pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce*” (Fac. 3, 17-18). Urmările păcatului au păgubit deci nu numai ființa omenească, ci s-au răsfrânt asupra întregii firi, făcând-o să sufere împreună cu omul, să aștepte și să dorească și ea izbăvirea din stricăciune, precum ne spune Sfântul Apostol Pavel: „*Căci făptura a fost supusă deșertăciunii, - nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o - cu nădejde, pentru ca și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu. Căci știm că toată făptura împreună susține și împreună are dureri până acum*” (Rom. 8, 20-22).

Căzută sub înrăurirea și puterea celui rău, din pricina păcatului omenesc (Efes. 2, 2), firea văzută a căpatat, odată cu omul, puțință de a fi adusă din nou la curățenia și armonia dintru început, prin venirea Mântuitorului. Îmbrăcând cu adevărat firea omenească, Mântuitorul Și-a legat toată viața Sa pământescă de natură; mergând pe pământ, a străbătut ogoarele și lanurile, a iubit florile câmpului și a admirat păsările cerului, pe care le-a dat pildă omului pentru strălucirea și frumusețea lor, a mâncat roadele pământului, S-a botezat în apa Iordanului, a fost uns cu mir și aromate.

⁵⁵⁷ Vezi Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. MasLu*, cap. 291-292, p. 188-189.

Astfel, sfințind El însuși firea omenească pe care a purtat-o, Mântuitorul a lăsat sfinților Săi Apostoli și puterea de a sfinți firea înconjurătoare, de a o sustrage de sub înrăurirea și stăpânirea celui rău (Matei 10, 8; Marcu 16, 17-18), de a o aduce din nou sub înrăurirea harului dumnezeiesc, spre slava lui Dumnezeu și spre folosul omului⁵⁵⁸.

De aceea, Biserica Ortodoxă binecuvintează toate lucrurile firii: florile și iarba câmpului, tărînile, livezile și lanurile, roadele pământului și fructele pomilor, ramurile arborilor, mâncărurile și tot ceea ce vine în atingere cu omul, după folosul și trebuințele fiecăruia. Ea binecuvintează de asemenea și munca credinciosului, ocupațiile și îndeletnicirile cu care acesta își întreține viața, începutul și sfârșitul oricărei munci, precum și momentele, întâmplările și împrejurările cele mai de seamă din viața noastră, atât cele de bucurie cât și cele de întristare.

Toate rugăciunile și slujbele săvârșite cu un astfel de scop și în asemenea împrejurări poartă în general numirea de *ierurgii*.

228. Care sunt deci roadele sau urmările ierurgiilor?

Prin ele puterea sfințitoare și înrăurirea curățitoare a Bisericii se revarsă atât asupra ființei omenești, cât și asupra întregii firi, scotând-o de sub puterea blestemului și sfințind-o. Cu alte cuvinte, prin Biserică, adică prin slujitorii ei, se împărtășește și firii neînsuflăte, precum și vietăților necuvântătoare, harul dumnezeiesc, în măsura care le este de trebuință. Astfel, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, „*orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune*” (I Tim. 4, 4-5). Firea văzută, care până aici era mai degrabă potrivnică omului, devine în felul acesta un mijloc prielnic de trai și un ajutor spre mântuire, fiind împreună părtașă cu omul la preamărirea Ziditorului. Omul, împăcat din nou cu Dumnezeu, atrage deci cu sine toată zidirea din nou spre Dumnezeu și o apropiere de El, ca totul să fie străbătut și desăvârșit de harul dumnezeiesc. Ierurgiile pregătesc astfel și prevestesc făptura cea nouă care va să vie, transfigurarea creațiunii sau acel „*cer nou*” și „*pământ nou*”, pe care le-a văzut Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan în descoperirea primită (Apoc. 21, 1) și pe care le așteptăm, potrivit făgăduinței, după sfârșitul veacului acestuia (II Petru 3, 13).

229. Cum putem răspunde acelor care disprețuiesc ierurgiile?

Răspundem că puterea de înrăurire a lucrării dumnezeiești nu poate fi mărginită numai la sufletul omului. Căci omul este nu numai suflet, ci și trup, este o ființă legată de pământ și de întreaga fire văzută, în mijlocul căreia trăiește: trupul lui e zidit din pământ, adică din aceleași elemente din care e alcătuită întreaga zidire; din aceasta își trage hrana și izvoarele de întreținere a ființei sale trupesti, e înfrățit cu ea. Firea văzută trăiește deci în om, face parte din alcătuirea ființei sale și trebuie deci sfințită ca și sufletul lui. Căci Mântuitorul nu este numai Mântuitor al sufletelor, ci și al trupurilor. Când mâncăm ceva sfințit, noi înșine ne sfințim și, dimpotrivă, dacă mâncăm ceva necurat, noi înșine ne întinăm. Sfințirea naturii este deci o condiție a sfințirii sufletului. Or, tocmai acesta este rostul sau scopul ierurgiilor.

Ierurgiile sunt tot atât de vechi ca și Biserica. Ba, pe unele din ele le moștenim încă din Legea Veche, ca de pildă, curățirea femeii lăuze la 40 de zile după naștere (vezi Lev. 12; Luca 2, 22-24); pe altele le-a săvârșit Mântuitorul însuși (tămăduirea bolnavilor, izgonirea duhurilor necurate; binecuvântarea pruncilor, a pâinii, a vinului și a paștilor ș.a.); în sfârșit, despre cele mai multe dintre ele ne vorbesc Sfinții Părinți și scriitorii bisericești din primele veacuri creștine, ca: Sf. Iustin Martirul și Filosoful⁵⁵⁹ și Tertulian⁵⁶⁰ în secolul III; Sf. Vasile cel Mare⁵⁶¹, în sec. IV ș.a. Rugăciunile pentru binecuvântarea și sfințirea apei (aghiazma), a untdelemnului și a fructelor, sfeștaniile pentru ploaie ș.a. găsim amintite chiar în cele mai vechi rânduiri și asezăminte bisericești, ca Asezămintele Sfinților Apostoli din veacurile III-IV⁵⁶²,

⁵⁵⁸ Nic. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, cart. V, trad. rom. p. 128.

⁵⁵⁹ *Apologia I*, cap. 61, 65, trad. cit., p. 70.

⁵⁶⁰ *De baptismo*, cap. 7; *De corona militis*, cap. 3, 4 ș.a.

⁵⁶¹ *Despre Sfântul Duh*, cap. 67.

⁵⁶² Cart. VII, cap. 27, 42, 43; Cart. VIII, cap. 29, 40, 41, 42 ș.a. (trad. rom. cit., p. 196, 211, 254, 261 ș.u.).

precum și în cele mai vechi cărți de slujbă, ca Evhologhiul (Molitifelnicul) Episcopului Serapion de Thmuis din Egipt, din veacul al IV-lea.

Pe toate le găsim în aceeași carte de slujbă, unde aflăm și rânduiala Sfințelor Taine, adică în Evhologhiu sau Molitifelnic (cartea cu rugăciuni sau cu molitve).

230. Prin ce se aseamănă ierurgiile cu Sfintele Taine?

Întâi prin aceea că și unele și altele mijlocesc harul și sfințirea omului; al doilea, prin aceea că și unele și altele lucrează în chip tainic, prin puterea nevăzută a harului dumnezeiesc.

231. Prin ce se deosebesc ierurgiile de Sfintele Taine?

Întâi prin aceea că Sfintele Taine sunt întemeiate de către Mântuitorul însuși și privesc numai viața omului, sfințind momentele sau împrejurările cele mai de seamă din cursul ei; ierurgiile sunt orânduite de Biserică și au un câmp de înrâurire mai larg, privind nu numai viața omului, ci și natura (firea) și fapăturile necuvântatoare. De aceea unele se și săvârșesc în afara locașului bisericesc, în case și în sânul naturii.

Al doilea, se deosebesc prin aceea că Tainele sunt slujbe de temelie pentru mântuirea omului, unele din ele fiind de neapărată trebuință pentru mântuirea oricărui creștin (ca *Botezul, Mirungerea, Pocainta, Împărtășirea*); pe când, în ce privește ierurgiile, acestea dacă nu sunt toate absolut necesare pentru mântuire, conduc toate la mântuire, aducând sfințire omului și naturii. Ele susțin, în viața credinciosului, harul și sfințenia, pe care le căpătăm prin Sfintele Taine, făcându-le mai lucrătoare.

Mai trebuie spus de asemenea că ierurgiile au un loc de mijloc între Taine și rugăciunile individuale ale creștinului. Ele se referă la multiplele trebuințe concrete ale omului, ca și rugăciunile lui individuale. Dar fiind săvârșite de preot, aduc o împlinire mai sigură a celor cerute, căci în rugăciunea preotului e prezentă Biserica, în numele căreia el se roagă și face rugăciunea pentru credincioși⁵⁶³.

232. Unde și când se săvârșesc ierurgiile?

Unele se săvârșesc în biserică, de pildă: molitva mamei la 40 de zile după naștere, sfințirea vaselor și a veșmintelor bisericești ș.a.; altele, în case: sfeștaniile, ierurgiile în legătură cu înmormântarea ș.a.; iar altele, afară din case, pe câmp: binecuvântarea tărinilor; a holdelor și a fântânilor ș.a.

Cât privește timpul în care se săvârșesc, unele ierurgii sunt legate de anumite sărbători sau date din cursul anului bisericesc, ca binecuvântarea salciei, la Florii, și a ouălor roșii, la Paști, Aghiasmă mare, la Bobotează; altele însă nu sunt legate de nici un soroc anumit, ci se săvârșesc oricând este de trebuință: sfeștaniile prin case, care se fac de obicei miercurea și vinerea, dezlegările și rugăciunile la diferite trebuințe.

233. Cine poate săvârși ierurgiile?

Pe unele din ele, numai episcopul, pe celelalte, preotul.

234. În câte se împart ierurgiile după menirea lor?

În doua:

a) Unele pentru lucruri. b) Altele pentru persoane.

235. Care sunt cele mai de seamă ierurgii privitoare la lucruri?

Cea mai obișnuită sau cea mai des săvârșită la noi este *sfințirea apei* (Aghiazma), deoarece apa este lucrul cel mai de trebuință și mai des folosit în viața de toate zilele; iar cea mai sărbătorească și mai dezvoltată este sfințirea bisericii (*slujba târnoșirii*).

⁵⁶³ Pr. Prof. Dr. Ene Braniste, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 441; Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Sfintele Taine și ierurgiile bisericești*, în „Ortodoxia”, nr. 3, iulie-septembrie, 1985, p. 453.

DESPRE AGHIASMĂ

(Sfințirea apei)

236. Ce înseamnă cuvântul „Aghiazmă” (Aiasma)?

Cuvântul este grecesc (ἀγίασμα) și înseamnă sfințire. La noi, prin aghiazmă se înțelege atât apă sfințită, cât și slujbă pentru sfințirea ei.

237. De câte feluri e Aghiazma în înțelesul ei de slujbă?

De două feluri: mare și mică. Cea mică se mai numește în popor și sfeștanie, care înseamnă *luminare*, sau *slujba luminilor*, pentru că la început se înțelegea prin ea Aghiazma cea mare, care se săvârșește la Bobotează, sărbătoare numită și ziua luminilor sau a luminării, deoarece atunci se botezau catehumenii.

238. Când se săvârșește Sfințirea cea mică a apei?

În biserică, de regulă la fiecare zi întâi a lunii, iar în case, oricând cer credincioșii, mai ales în zilele de miercuri și vineri dimineață. Când preoții, potrivit hotărârilor Sf. Sinod merg să boteze casele credincioșilor, aceștia sunt datori să-i primească pe preoți cu bucurie și cu dragoste, deoarece preotii aduc binecuvântarea și ajutorul lui Dumnezeu asupra casei și a familiei lor, prin apa sfințită cu care-i stropesc.

239. Care sunt roadele și folosul acestei slujbe?

«Știut să fie că prea bun obicei este și folositor de suflet să se facă în biserici, în mănăstiri și în case, sfințirea apei la toate zilele dintâi ale lunii și a stropi pe oameni în mănăstiri și în chilii, așisderea și în casele mirenilor și toate ale lor. Această apă sfințită pe care Duhul Sfânt prin rugăciunile preoților o sfințește, multe feluri de lucrări are, precum însăși ectenia sfințirii și rugăciunea mărturisesc. Că prin stropirea ei, duhurile cele viclene din tot locul se gonesc și se iartă de păcatele cele mici de peste toate zilele, adică nălucirile diavolești, gândurile cele rele; iar mintea se curățește de lucrurile cele spurcate și îndreptată spre rugăciune se face; aduce dar paza, înmulțirea câștigului și îndestulare; bolile gonește și dă sănătate trupească și sufletească. Și mai în scurt să zicem: toți cei ce o primesc cu credință iau sfințenie și binecuvântare. Pentru aceasta dar, datori sunteți și voi, preoților, să vă învățați enoriașii voștri ca să o primească pe ea cu credință, spre marele folos al lor»⁵⁶⁴.

240. Dar Sfințirea cea mare a apei când se face?

La Bobotează, atât în ajun, când se sfințește apa cu care preoții botează apoi casele creștinilor, cântând troparul Botezului: «În Iordan, botezându-Te Tu, Doamne...», cât și în însăși ziua Bobotezei, după Sfânta Liturghie, când se sfințește apa pe care o iau creștinii pe la casele lor pentru tot anul.

241. De ce se spune „Sfințirea cea mare a apei”?

Pentru că apa de la Bobotează are o putere deosebită, fiind sfințită printr-o îndoită chemare a Sf. Duh în cursul rugăciunii de sfințire, iar sfințirea are loc în însăși ziua în care Mântuitorul a sfințit apele, botezându-Se în Iordan. De aceea și slujha *Aghiasmei mari* este mai lungă și mai sărbătorească decât *a Aghiasmei mici*, iar cântările și rugăciunile ei pomenesc și preaslăvesc îndeosebi Botezul Domnului în Iordan.

242. Ce putere are apa sfințită de la Bobotează și cum o folosim? *Aghiazma mare*, adică apa sfințită de la Bobotează, are, într-o măsură cu mult mai mare, puterea sfințitoare și tămăduitoare, precum și darurile minunate, pe care am spus că le are Aghiazma mică. De aceea, ea se păstrează nestrucată vreme îndelungată, rămâne tot așa de proaspătă, de curată și plăcută la gust ca și când ar fi atunci scoasă din izvor. O parte din ea se păstrează în biserică, într-un vas anume, numit și Aghiazmatar, și e folosită de preot la o mulțime de slujbe (ierurgii). Cu această apă sfințită se stropesc persoanele și lucrurile care trebuie exorcizate,

⁵⁶⁴ Molitfelnicul, Povățuirea din fruntea slujbei Aghiazmei mici, ed. 1984, p. 169.

curățite sau sfințite. Se întrebuintează, de pildă: la botezul copiilor, la rugăciunea pentru durerea de cap, la rânduiala de curățire a fântâni spurcate, la binecuvântarea începerii semănăturilor, la vasul cel spurcat, la Țarinele (holdele), viile și grădinile bântuite de lacuste și gândaci, la sfințirea crucii și a troiței, a clopotului, a vaselor și veșmintelor bisericești ș.a.

Aghiazma mare se folosește de asemenea la sfințirea bisericii și a antimiselor, a Sfântului Mir și a altora.

Fiecare creștin sau fiecare casă trebuie să ia din Aghiazma de la Bobotează și să o păstreze într-un vas curat și la loc de cinste. Se gustă dintr-înșă pe nemâncate și cu multă cuviință în zilele de ajunare și de post, sau în zilele de sărbători mari, după ce venim de la biserică, mai ales când nu ne împărtășim. Se obișnuiește ca credincioșii să bea din Aghiazma mare timp de 8 (opt) zile în șir, începând din ajunul Bobotezei, până la încheierea praznicului, adică până la 13 ianuarie. După aceea, ea se poate lua numai după Spovedanie. Îndeosebi cei opriți de la împărtășire se pot mângâia luând Aghiazma și apoi anafora. Când ne împărtășim, Aghiazma se ia după împărtășire, fiind mai mică decât Sfânta Împărtășanie, iar când luăm numai anafora, Aghiazma se ia înainte de aceasta, fiind mai mare ca anafora.

Putem stropi cu Aghiazma cea mare casa, curtea și grădina, vitele și chiar ogoarele și livezile noastre, pentru a le feri de rele. În caz de boală, putem, de asemenea, să gustăm din ea cu credință. Căci apa aceasta, având într-înșă darul și puterea dumnezeiască a Sfântului Duh, a făcut adesea multe minuni, însănătoșind bolnavi, tămăduind răni, aparând de rele, de necazuri și de primejdii.

243. Care sunt cele mai de seamă ierurgii în legătură cu omul?

Sunt cele ce se săvârșesc la nașterea omului și cele care se săvârșesc la moartea lui, sau în legătură cu pomenirea morților.

244. Care sunt ierurgiile în legătură cu nașterea?

Sunt următoarele:

- a) *Rânduiala de ziua întâi pentru femeia lehuză*, îndată după naștere;
- b) *Rugăciunea la însemnarea pruncului*, când i se pune numele; a opta zi după naștere;
- c) *Rânduiala îmbisericii pruncului și a curățirii lehuzei*, la 40 de zile după naștere.

Cea dintâi se săvârșește în casa femeii care a născut, iar celelalte două, la biserică.

245. Cum se face rânduiala în ziua întâi și care este rostul ei? În ziua întâi după nașterea pruncului, preotul face sfințirea cea mică a apei. Apa sfințită acum e ca o preînchipuire a botezului⁵⁶⁵. Cu ea se stropește casa, lehuza, pruncul, moașa și toți ai casei. Apoi preotul citește trei molitve pentru femeia lehuză, în care se roagă pentru grabnica ei ridicare din patul nașterii, pentru iertarea păcatelor ei, pentru ocrotirea ei și a pruncului de bântuiala duhurilor necurate și pentru curățirea mamei de întinăciunea trupească pricinuită de naștere, întrucât, precum zice Psalmistul (Ps. 50, 6), suntem zămislighi întru fărădelege și născuți în păcat. Cu același scop citește acum preotul și o rugăciune deosebită pentru moașă și alta pentru celelalte persoane care au ajutat la naștere, întrucât atingerea de lehuză și de prunc le este socotită ca o întinare, de care trebuie curățati⁵⁶⁶.

Din apa sfințită cu acest prilej se obișnuiește a se pune în baia (scăldătoarea) copilului, în primele trei zile după naștere.

246. Care este rânduiala din ziua a opta după naștere?

În ziua a opta după naștere, pruncul e adus de moașă la biserică și, stând afară în pridvor înaintea ușilor ca unul ce nu este încă botezat și îmbisericit, preotul îl binecuvintează, făcându-i semnul crucii la frunte, pentru luminarea minții și a gândurilor; la gură, pentru sfințirea cuvântului și a suflării, și la piept, pentru ferirea inimii de poftelile și patimile trupești; apoi îi citește o rugăciune pentru punerea numelui, care înseamnă un fel de pregătire pentru botez. De obicei, în timpul din urmă, preoții împreunează această rânduială fie cu cea din ziua întâi, fie cu cea a botezului.

⁵⁶⁵ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. Taine*, cap. 59, p. 71.

⁵⁶⁶ *Ibidem*, p. 71.

Datina de a pune numele pruncului a opta zi după naștere este veche, fiind moștenită din Legea Veche, care orânduise această zi pentru curățirea pruncilor de sex bărbătesc, prin tăierea împrejur și prin punerea numelui (Lev.12, 3). Noi, creștinii, am păstrat-o fiindcă și Mântuitorul însuși – supunându-Se Legii - a fost tăiat împrejur a opta zi după naștere, când I s-a pus numele de Iisus (Luca 2, 21).

Numele care se dă la botez este de obicei numele nașului sau al Sfântului zilei, sau al altui sfânt pe care părinții îl aleg copilului ca patron sau ocrotitor. Este bine să se pună nume de sfinți din calendarul ortodox sau din cele obișnuite în popor. Sfântul al cărui nume îl purtăm trebuie să fie pentru noi nu numai un ocrotitor sau păzitor, ci și un model de urmat și un îndemn statornic spre adevărata viețuire creștinească.

247. Cum se face și care este rostul rânduiei la 40 de zile după naștere?

La patruzeci de zile după naștere se face rânduiala pentru îmbisericirea pruncului botezat și pentru curățirea lehuzei, după datina moștenită tot din Legea Veche (Lev.12,1-8), pe care a păzit-o și Maica Domnului, aducând pe dumnezeiescul său Prunc la templu, unde a fost întâmpinat și ținut în brațe de bătrânul Simeon (Luca 2, 22 ș.u.).

Pruncul e adus de maica sa sau de naș înaintea ușilor bisericii, unde preotul citește molitvele de curățire, rugându-se întâi pentru mamă, ca Dumnezeu să o curățească de întinăciunea lehuziei și să o învrednicească a intra din nou în sfântul locaș și a se împărtăși cu Sfintele Taine; se roagă apoi pentru prunc, pentru ca Dumnezeu să-l crească, să-l binecuvinteze și să-l sfințească, învrednicindu-l, la vremea cuvenită, de luminarea botezului.

Urmează apoi îmbisericirea pruncului, adică introducerea lui în biserică: preotul ia în brațe pe prunc, închipuind pe dreptul Simeon, care a purtat în brațele sale pe Pruncul Iisus și face semnul Crucii cu el întâi în fața ușilor bisericii, apoi în mijlocul bisericii și, în cele din urmă, în fața ușilor împărătești, zicând de fiecare dată: «*Se îmbisericește robul (roaba) Lui Dumnezeu (numele) în numele Tatălui...*» (dacă pruncul e băiat preotul îl duce și în altar, ocolind cu el Sfânta Masă). Apoi îl pune jos, în fața ușilor împărătești, în semn că e închinat Domnului, de unde îl ridică nașul sau mama. Partea de la urmă a rânduiei din a patruzecia zi, adică îmbisericirea pruncului, preoții o fac de obicei îndată după slujba botezului.

248. Care sunt ierurgiile în legătură cu sfârșitul omului și grija pentru cei morți?

Sunt acele ierurgii și rânduiei poruncite de Biserică sau moștenite din practica creștină.

249. Cum se mai numește grija pentru cei morți?

Se mai numește cultul morților.

250. Cum trebuie să fie sfârșitul adevăratului creștin?

În rugăciunile ei (ectenă dinainte și de după sfințirea Darurilor) Biserica ne îndeamnă să cerem de la Dumnezeu, între altele, «sfârșit creștinesc vieții noastre: fără prihană, neînfruntat, cu pace...», adică în pace cu toată lumea și cu cuget împăcat, liniștit, fără teamă de moarte.

251. Care este grija și datoria creștinească cea mai de seamă a celor vii față de cei ce-și dau sufletul?

Ca aceștia din urmă să moară spovediți și grijiți (împărtășiți) și cu lumânarea aprinsă în mână.

252. De ce este atât de trebuincioasă spovedania și împărtășirea pe pragul morții?

Pentru că mărturisirea păcatelor, mai mult decât oricând în cursul vieții, aduce celui pe moarte iertarea acestor păcate, liniștirea cugetului, împăcarea cu Dumnezeu și cu semenii pe care îi va fi nedreptățit, urât sau păgubit cu ceva, sau cu care va fi fost certat. Cât privește Sfânta Împărtășanie, ea, fiind arvuna vieții veșnice și chezașia învierii (Ioan 6, 54), alcătuiește merindea cea mai scumpă și mai de pe urmă, de care nici un creștin nu trebuie lipsit și pe care repausatul o ia cu sine pe drumul cel lung al veșniciei. Așa ne povățuiesc Sfinții Părinți adunați în Soborul cel dintâi din toată lumea (Niceea, 325), în cel de al 13-lea canon al lor: «Iar pentru cei ce pleacă (din viață), să se păzească și acum legea veche și canonică, încât dacă pleacă cineva, să nu fie lipsit de merindea cea mai de pe urmă și cea mai

trebuincioasă...»⁵⁶⁷. Sfântul Trup și Sânge va fi pentru sufletul celui răposat cel mai bun tovarăș, scut și apărător în fața Tronului Judecării.

Astfel, creștinul spovedit și împărtășit își poate aștepta și întâmpina moartea cu mai mult curaj și cu seninătate⁵⁶⁸. De aceea, cea din urmă împărtășire - aceea care se dă pe patul morții – poartă în popor numele *de Grijanie*, adică grija cea mai de căpetenie și mai de pe urmă pe care se cuvine să o avem aici pe pământ pentru mântuirea sufletului nostru. Iar trecerea cuiva din viața fără spovedanie și fără grijanie este socotită, pe drept cuvânt, nu numai ca o mare pagubă pentru sufletul celui răposat, ci și un mare păcat pentru cei ai lui, rămași în viață, dacă lucrul s-a petrecut din vina sau nepurtarea lor de grijă. De aceea, când se face pomenire sau parastas pentru astfel de morți, numele lor e însoțit de arătarea «*mort negrijit și nespovedit*», iar uneori și «*fără lumânare*».

253. De ce se pune lumânare aprinsă în mâinile celui ce trage să moară?

Pentru că lumina este, pe de o parte, călăuza sufletului pe calea cea fără de întoarcere, risipind întunericul morții, iar pe de altă parte ea închipuie pe Hristos și Evanghelia Sa, căci El a spus: „*Eu sunt Lumina lumii. Cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla întru întuneric, ci va avea Lumina vieții*” (Ioan 8,12; II Cor. 4, 4, 6). Având deci lumânarea în mâinile sale, omul trece la cele de dincolo împreună cu Hristos și având cu el „*lumina vieții*” celei veșnice, pe care a primit-o încă de la botez. Viața pământească a creștinului începută cu Hristos se sfârșește astfel tot cu El, pentru a se prelungi în ceruri lângă El. Lumânarea aceasta ne amintește totodată de pilda celor zece fecioare, și anume de candelarele aprinse cu care cele cinci fecioare înțelepte au întâmpinat pe mirele lor la miezul nopții (Matei 25, 1-13).

Aceeași însemnare o au și celelalte lumini și sfeșnice care ard împrejurul sicriului, precum și lumânările aprinse care se dau celor ce iau parte la slujba înmormântării sau la parastas.

254. De ce se trag clopotele bisericii când moare cineva?

Ca să vestească și celorlalți membri ai parohiei că unul dintre ei i-a părăsit, să-i îndemne la rugăciune pentru iertarea păcatelor lui (de aceea toți zic: «*Dumnezeu să-l ierte!*») și să le aducă și lor aminte că toți sunt muritori. Glasul clopotului ne duce deodată cu gândul la trâmbița cu care îngerul va vesti sfârșitul lumii și scularea din morminte, la înfricoșata Judecată de apoi (Matei 24, 31; I Cor. 15, 52; I Tes. 4, 16).

255. De ce se scaldă trupul răposatului și apoi e îmbrăcat în haine curate?

Urmând pilda celor dintâi creștini (Fapte 9, 37), spălăm trupurile răposatilor, în semn de curățire, cu apă curată, care aduce aminte de apa botezului, arătând cu aceasta că cei răposați au trăit creștinește.⁵⁶⁹

Apoi îmbrăcăm trupurile în haine noi și curate, închipuind veșmântul cel nou al nestrucăciunii, cu care ele vor învia la ziua judecării (I Cor.15, 42-44).

256. Pentru ce se așază trupul răposatului în sicriu și cu fața spre răsărit?

Se așază în sicriu, pentru a fi ocrotit de greutatea pământului, înainte de putrezire, și pentru a arăta că trupul se află sub acoperământul Celui Prea Înalt și se odihnește sub umbra Celui Atotputernic (Ps. 90, 91).

Se așază cu fața spre răsărit, ca și la botez, pentru că dinspre Răsărit ne-a venit Hristos, lumina cea adevărată, și tot dinspre Răsărit va veni El la judecata viitoare (Matei 24, 27).

Trupul e acoperit cu o pânză albă, arătând că răposatul se află sub acoperământul lui Hristos⁵⁷⁰.

257. De ce se pune icoană sau cruce pe pieptul celui repausat?

Pentru a arăta că creștinul își dă duhul în Hristos, întru Care și Căruia I se încredințează la moarte⁵⁷¹, iar Crucea Lui este scut și armă împotriva îngerilor răi care caută să ia sufletele morților.

⁵⁶⁷ Vezi de asemenea Sf. Grigorie de Nissa, *can. 5*.

⁵⁶⁸ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 360, p. 242-243.

⁵⁶⁹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 368, p. 248.

⁵⁷⁰ *Ibidem*, cap. 362, p. 244.

258. Ce slujbă se face la casa celui repausat?

Îndată după moarte sau înainte de înmormântare, preotul săvârșește la casa repausatului *panihida* sau *panahida*. Numele acestei ierurgii vine de la cuvântul grecesc Pannuciv", care înseamnă *priveghere* sau *slujbă de toată noaptea*, deoarece panihida înlocuiește priveghiile, adică rugăciunile din timpul nopții, care se făceau odinioară în biserici, în ajunul praznicelor mari, sau în case, la căpătâiul celor repausați.

Această slujbă e o prescurtare a slujbei înmormântării, fiind alcătuită din rugăciunile începătoare obișnuite, troparele de la începutul slujbei înmormântării, rugăciunea «Dumnezeul duhurilor și al tot trupul...» în care ne rugăm pentru iertarea și odihna celor răposați, apoi «veșnica pomenire».

259. Când se face înmormântarea?

De obicei a treia zi după moarte, când se face pentru răposat și prima pomenire și când, după credința noastră, sufletul celui repausat părăsește pentru totdeauna pământul și locurile pe unde a trăit, pentru a se înălța la cer⁵⁷². La nevoie înmormântarea se face însă și mai degrabă sau mai târziu.

260. De ce trupul celui repausat e adus la biserică înainte de a fi înmormântat și aici i se face slujba înmormântării?

Pentru că aici răposatul se află pentru cea din urmă oară în mijlocul parohiei sau al obștii creștine în care a trăit. El își ia acum rămas bun nu numai de la cei rămași în viață, ci și de la locașul sfânt unde a luat parte la sfintele slujbe, unde a fost botezat, cununat și împărțășit. Și, după cum în biserică a primit botezul și îmbisericirea, adică începutul vieții sale în Hristos, se cuvine ca tot aici să i se facă și cea din urmă slujbă, aceea care binecuvintează sfârșitul vieții sale pământești și intrarea pe poarta veșniciei.

261. Slujba înmormântării este oare aceeași pentru toți cei repausați?

Nu. Biserica a întocmit *patru rânduieli deosebite* ale slujbei înmormântării: *una pentru credincioșii laici sau mireni în vârstă, a doua pentru pruncii și copiii până la șapte ani, a treia pentru diaconi și preoți de mir și a patra pentru călugări și arhieriei.*

262. Care este partea cea mai de seamă din slujba înmormântării credincioșilor?

Partea cea mai de seamă din slujba înmormântării credincioșilor este *molitva de dezlegare* («Dumnezeul duhurilor și al tot trupul»), urmată de rugăciunile de iertare, rostite de preot. În acestea, preotul roagă pe Dumnezeu să dezlege sufletul celui răposat, de orice blestem sau afurisenie, să-i ierte tot păcatul sufletesc și trupesc, ca sufletul lui să se odihnească împreună cu dreptii, iar trupul să se dea înapoi firii, desfăcându-se în cele din care a fost alcătuit.

263. Ce înseamnă sărutarea cea mai de pe urmă, pe care rudele, prietenii și cunoscuții o dau celui repausat?

Aceasta este pecetea dragostei și a unirii, ce leagă pe cei vii cu cei morți și totodată semnul iertării și al împăcării prin care ne luăm rămas bun de la cel ce pleacă dintre noi⁵⁷³. De aceea, în timpul acesta se cântă frumoasele și înduioșătoarele podobii: «Veniți, fraților, să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă...» și celelalte, în care Biserica ne zugrăvește din nou piericiunea și vremelnicia vieții pământești și ne amintește că toți vom muri și ne îndeamnă să ne rugăm cu toții pentru iertarea și odihna celui răposat.

264. Ce înseamnă: «Veșnica pomenire», care se cântă repausatului la sfârșitul slujbei înmormântării, la punerea în mormânt și la parastase?

Prin aceasta ne rugăm lui Dumnezeu ca, pe de o parte, El să-Și aducă pururea aminte de cel răposat, cum s-a rugat tâlharul pe cruce: „*Pomenește-mă, Doamne, întru împărăția Ta!*”,

⁵⁷¹ *Ibidem*, cap. 362, p. 244.

⁵⁷² Mitrofan, *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte*, din franțuzește, de Iosif, Mitropolit primat, ed. II, Buc. 1899, p. 25

⁵⁷³ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 367, p. 247-248.

iar, pe de alta, noi, cei vii, să păstrăm o neîntreruptă aducere aminte de dânsul, să nu-l lăsăm în uitare, ci să-l pomenim totdeauna, rugându-ne pentru dânsul.

265. Se face vreo abatere de la rânduiala obișnuită a slujbei înmormântării, în vreun timp al anului?

Da, și anume în Săptămâna luminată, adică între Duminica Învierii și Duminica Tomii. Iată ce ne învață despre aceasta cartea de slujbă: «Știut să fie că de va răposa vreunul din creștini de Sfintele Paști sau în orice zi din Săptămâna luminată până la Duminica Tomii, nu cântam slujba înmormântării știute, pentru mărirea și cinstirea sărbătorii Învierii și pentru ca acestea sunt zile de bucurie și de veselie, iară nu de jale și de plângere. Și toți câți murim întru nădejdea Învierii și a vieții celei veșnice, întru Hristos înviem⁵⁷⁴.

De aceea, pentru ca bucuria Învierii să nu fie întunecată sau umbrită de jalea și durerea pentru cei morți, din zilele obișnuite, preotul slujește în asemenea cazuri îmbrăcat în veșminte luminate (albe), iar slujba înmormântării din aceste zile e alcătuită aproape numai din cântările Învierii. Din slujba obișnuită a înmormântării se păstrează numai ectenia pentru morți, condacul «Cu sfinții odihnește, Hristoase...» și rugăciunile de dezlegare și iertare («Dumnezeul duhurilor...» și celelalte).

266. De ce preotul, la coborârea sicriului în groapă, aruncă peste el prima lopată de țărână, în formă de cruce?

Întâi pentru a ne aduce aminte de cuvântul Domnului: „Că pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Fac. 3, 19).

Al doilea, pentru a mângâia pe cei rămași în viață că, chiar în pământ, trupul celui răposat rămâne tot sub puterea și ocrotirea lui Dumnezeu, deoarece, precum zice Psalmistul: „Al Domnului este pământul și plinirea lui, lumea și toți cei ce locuiesc într-însa” (Ps. 23,1). Sau, precum ne învață Sf. Apostol Pavel: „Căci de viem, Domnului viem, și de murim, Domnului murim; deci, sau de viem sau de murim, ai Domnului suntem” (Rom. 14, 8).

267. Pentru ce preotul varsă cenușa din cădelniță, untdelemn și vin peste trupul răposatului?

Se varsă cenușa, pentru a adevăra cuvântul Sfintei Scripturi ca „pământ și cenușă suntem” (Fac. 18, 27; Iov 30, 19; Eccl. 12, 7). Apoi, această cenușă, fiind binecuvântată și sfințită cu semnul Crucii, prin tămâie, pune pe mort sub scutul lui Hristos până la înviere⁵⁷⁵.

Untdelemnul este semnul și pecetea lui Hristos, ca și untdelemnul de la Botez. «Atunci (la Botez), ungerea cu untdelemn chema pe candidatul la Botez la luptele cele sfinte; acum însă untdelemnul cel vărsat înseamnă că cel adormit a luptat luptele cele sfinte și s-a desăvârșit»⁵⁷⁶. Iar *vinul*, în unele părți amestecat cu untdelemn, iar în altele înlocuit cu Aghiazma, se toarnă cruciș peste trupul răposatului. Vinul este simbolul sângelui, adică al sevei de viață care curge prin mădulele trupului omenesc și îl însuflețește. Turnarea lui peste trupul mortului este deci preînchipuirea nemuririi sau a învierii pentru viața cea veșnică, pe care o nădăjduim.

268. Ce este și ce închipuie coliva, care se face la înmormântări și parastase?

Coliva închipuie însuși trupul mortului și este totodată un semn văzut al credinței noastre în înviere și nemurire, deoarece este făcută din boabe de grâu, pe care Însuși Domnul le-a înfățișat ca purtând în ele icoana sau asemănarea învierii trupurilor: după cum bobul de grâu, ca să încolțească și să aducă roada trebuie să se îngroape mai întâi în pământ și apoi să putrezească, tot așa și trupul omenesc mai întâi se îngroapă și putrezește, pentru ca să învieze apoi întru nesticăciune (Ioan 12, 24; I Cor. 15, 36 ș.u.)⁵⁷⁷.

⁵⁷⁴ *Molitfelnicul*, învățătura dinainte de slujba înmormântării, din Săptămâna luminată, ed. 1984, p. 280.

⁵⁷⁵ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sf. Maslu*, cap. 287, p. 185.

⁵⁷⁶ Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 3 (*trad. rom. cit.*, p. 149), și Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre Sfântul Maslu*, cap. 286-287 și *Despre sfârșitul nostru*, cap. 362, *trad. rom. p.* 185, 248.

⁵⁷⁷ Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 371, p. 249, comp. si Mitrofan, *op. cit.*, pag. 172, 173.

De aceea, la binecuvântarea colivei de către preot, și anume, când se cântă «Veșnica pomenire», rudele și prietenii mortului ridică tava (farfură) cu coliva, legându-o pe mâini, în semn de comuniune sau legătură cu răposatul. Același lucru închipuie și gustarea din colivă, după binecuvântarea ei.

Același rost îl are și coliva simplă, neînsoțită de vin, adusă de cei vii în biserică la ziua numelui lor, spre cinstea și pomenirea praznicului sau sfinților sărbătoriți în acea zi sau spre pomenirea morților care poartă numele acelor sfinți. Ea se binecuvintează de către preoți fie seara, la sfârșitul vecerniei, fie (mai des) ziua, la sfârșitul Liturghiei, după rugăciunea Amvonului, printr-o rugăciune deosebită: «Doamne, Cea ce ai produs toate cu cuvântul Tău...».

269. Ce sunt pomenile și ce rost au ele?

Pomenile sau praznicele morților sunt mesele care se fac în cinstea și pomenirea morților. Ele sunt rămășițe ale vechilor agape sau mese frățești, cu care era împreună în vechime slujba înmormântării.

Despre ele pomenesc vechile rânduieli bisericești, ca Așezămintele Sfinților Apostoli (Cartea VIII, cap. 44), și alte scrieri vechi creștine: «Noi îi poftim pe săraci și nevoiași la ospăț, pentru ca astfel serbarea noastră să devină pomenire pentru odihna sufletului celui adormit, iar pentru noi, mireasma bine plăcută lui Dumnezeu»⁵⁷⁸.

Tot pomană se numește și orice faptă de milostenie făcută pentru pomenirea și folosul morților, ca de pildă hainele sau lucrurile care se dau săracilor și care sunt binecuvântate de preot printr-o molitvă deosebită.

270. Ce trebuie să credem despre cei ce își dau trupurile să fie arse la crematoriu?

Arderea trupului înseamnă nimicirea lui. De aceea, își ard trupurile după moarte numai cei ce își închipuie că totul se sfârșește cu moartea și că după moarte nu mai e nimic. Dar noi, creștinii, credem cu tărie în veșnicia sau nemurirea sufletului și în învierea trupurilor, adică în realcătuirea lor din elementele din care au fost compuse și în reunirea lor cu sufletul, pentru a fi judecate și răsplătite împreună cu sufletele cu care au și viețuit pe pământ⁵⁷⁹. Pentru noi, trupul omului este templul lui Dumnezeu, întru care locuiește Sfântul Duh, precum zice Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 3, 16-17; 6,19); este locaș al sufletului și înfrățit cu acesta, atât la răsplată cât și la pedeapsă⁵⁸⁰. Se cuvine deci să fie cinstit și îngrijit și după despărțirea lui de suflet, iar nu ars ca un lucru netrebnic. Sfintele Moaște, adică rămășițele trupesti ale Sfinților, păstrate uneori în chip minunat, sunt o dovadă vie a cinstirii pe care noi o dăm trupurilor și a darurilor minunate pe care harul lui Dumnezeu le toarnă în trupurile celor ce I-au bine plăcut. De aceea, noi îngropăm pe morți în pământ, pentru că Dumnezeu însuși a zis lui Adam: „*că pământ ești și în pământ te vei întoarce*” (Fac. 3, 19). Așa ne învață Sfânta Scriptură și în alte locuri, ca de pildă: „*Tot pământul în pământ va merge, de unde s-a și zidit*” (Iov 34, 15). Iar ca pilda vie avem pe Mântuitorul însuși, Care a fost îngropat și a stat în sânul pământului trei zile, făcându-Se „*începutura învierii celor adormiți*” (I Cor. 15, 20).

271. Ce sunt mormintele și cimitirele și ce rost au ele pentru noi creștinii?

Mormintele și cimitirele sunt locuri de odihnă și liniște în care așezăm trupurile repausaților noștri, în așteptarea învierii și a Judecății de apoi. Deși plecați dintre noi, cei repausați rămân astfel mai departe lângă noi, prin osemintele lor. Mormintele lor păstrează vie în sufletele noastre amintirea celor ce dorm în ele și legătura nevazută cu ei. Totodată ele țin treaz în noi gândul la moarte și ne îndeamnă să ne pregătim pentru ea. «Privind mormintele - zice Sf. Ioan Gură de Aur -, dacă sufletul dormitează, tresare îndată, iar de este treaz și vrednic, se face și mai vrednic... Vederea mormintelor îmboldește pe fiecare dintre noi să cugete, fără voia lui, asupra sfârșitului nostru propriu, iar cine a luat la sine această încredințare nu se va lăsa pe sine lesne în mrejele păcatului. Pentru aceasta un înțelept dădea

⁵⁷⁸ *Tâlcuire la cartea Iov* (atribuită lui Origen), cart. III, Migne, P. G., XVII, col. 517.

⁵⁷⁹ Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, VII, 1, trad. rom. cit., p. 139-140

⁵⁸⁰ Dionisie Pseudo-Areopagitul, *op. cit.*, VII, trad. rom. p. 149-150.

sfatul ce zice: În tot ce veți spune, cugetați la clipele cele de pe urmă și niciodată nu veți păcătui»⁵⁸¹.

272. Pentru ce se pune cruce la căpătâiul morților?

Pentru că Sfânta Cruce este semnul credinței celui adormit, semnul lui Hristos și al biruinței Lui împotriva morții. Crucea, care străjuiește deci mormântul creștinului, arată că cel ce doarme sub scutul ei a adormit întru Hristos și cu nădejdea că se va scula împreună cu El la învierea cea de obște.

273. Prin ce se arată grija noastră față de cei repausați?

Prin înmormântarea lor după datina creștinească și prin săvârșirea rugăciunilor și slujbelor orânduite de Biserică pentru pomenirea lor. De aceea, trebuie să pomenim pururea pe răposați și să ne rugăm pentru dânșii, atât în rugăciunile noastre personale, de fiecare zi, cât și prin slujbele și rânduielile așezate de Biserică pentru aceasta, la soroacele cuvenite.

274. Care sunt soroacele sau termenele pentru pomenirea celor răposați?

Ziua a treia, a noua și a patruzecia după moarte; la trei, șase și nouă luni și la un an după moarte; apoi în fiecare an până la șapte ani după moarte.

275. De ce se face pomenirea la aceste soroace?

Se face la trei zile, în cinstea Sfintei Treimi, întru Care ne mântuim și în amintirea Învierii celei de a treia zi a Domnului, Care, sculându-Se din morți, S-a făcut pârgă sau începătură și chip al învierii celor adormiți; la nouă zile, pentru ca răposatul să se învrednicească de părtășia cu cele nouă cete îngerești și în amintirea orei a noua în care Domnul, înainte de a muri pe Cruce, a făgăduit tâlharului Raiul, pe care ne rugăm să-l moștenească și răposatii noștri; la patruzeci de zile (șase săptămâni), în amintirea înălțării la cer a Domnului care a avut loc la patruzeci de zile după Înviere, pentru ca sufletul celui răposat să se înalțe și el la cer; la trei luni, la șase luni, la nouă luni și la un an, în cinstea și slava Sfintei Treimi, după pilda creștinilor din primele veacuri, care prăznuiau în fiecare an ziua morții mucenicilor și a sfinților, ca zi de naștere a lor pentru viața de dincolo⁵⁸².

Termenul de șapte ani, când se face pentru cea din urmă oară datornica pomenire anuală a răposatului, e număr sfânt (cele 7 zile ale facerii lumii) și se socotește că atunci trupul omului e cu totul desfăcut în țărână. De aceea, în rânduiala mănăstirilor, atunci când se împlinesc șapte ani de la îngroparea călugărilor, se face dezgroparea osemintelor și așezarea lor în raclă sau osuar, ori în gropnița de obște.

276. Cum se numește slujba care se face la aceste soroace, pentru pomenirea repausaților?

În cărțile de slujbă se numește *panihidă* (panahidă), dar în popor poartă de obicei numirea de parastas, de la cuvântul grecesc *parivstmi* a se înfățișa înaintea cuiva, a mijloci, deci rugăciune de mijlocire pentru răposați.

Parastasil nu e altceva decât o prescurtare a slujbei înmormântării. Partea de căpetenie o alcătuiesc rugăciunile de dezlegare și iertare, rostite de preot la sfârșitul slujbei, urmate, ca și la înmormântare, de «*Veșnica pomenire*». Se săvârșește în biserică, după Liturghie, iar când e cu putinta, și la mormânt. La parastas se aduc întru pomenirea celui răposat *coliva*, *pâine* și *vin* din care se toarnă jos peste mormântul celui răposat.

277. Se pot face parastase în tot timpul anului?

Nu se pot face parastase în următoarele zile și răstimpuri din cursul anului:

a) Duminicile de peste an, pentru că Duminica, amintind ziua Învierii Domnului, e zi de bucurie, iar nu de întristare.

b) În cele douăsprezece zile dintre Nașterea și Botezul Domnului. Chiar dacă în unele biserici se fac parastase Duminica, cel puțin în Duminicile Penticostarului, adică în cele dintre Paști și Rusalii, nu se cuvine nicidecum să se faca parastase, pentru a nu se întuneca bucuria Praznicului cel Mare al Învierii.

⁵⁸¹ *Tălmăciri alese din Sf. Ioan Gură de Aur*, p. 82.

⁵⁸² *Vezi Așezămintele Sf. Apostoli*, cart. VIII, cap. 42; Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 372, p. 250, comp. și Mitrofan, *op. cit.*, p. 169-172.

c) De la lăsatul secului de carne până la sâmbăta întâia din Postul Mare, sâmbăta Sf. Teodor.

d) Din sâmbăta Floriilor până în Duminica Tomii.

e) La praznicele împărătești sau sărbători mari.

În timpul Postului Mare, nu se face parastas în zilele de rând (luni, marți, miercuri, joi și vineri), deoarece în aceste zile nu se face Liturghie obișnuită sau deplină (can. 49 Laodiceea).

278. Ce sunt «sărindarele»?

Cuvântul «sărindar», de la cuvântul grecesc sarantavfia, înseamnă pomenirea unui răposat sau a unui pomelnic întreg de răposăți la 40 de Liturghii în șir, mai ales în primele 40 de zile de la moartea cuiva, precum ne îndeamnă să facem Sf. Simion al Tesalonicului⁵⁸³. Sărindarele se dau de obicei la sfințirea unei biserici sau a unei fântâni, când vine preot nou în sat. Ele se numesc de obște, când pomenirea se face la 40 de Liturghii, una după alta, și *particulare*, când pomenirea se face la 40 de Liturghii răzlețe. La sfârșitul celor 40 de Liturghii se face parastas și se pomenesc răposății tuturor credincioșilor care au dat pomelnice, ceea ce se numește dezlegarea sau slobozirea sărindarelor.

În unele părți, se mai obișnuiește a se face pomenirea neîntreruptă a răposăților, adică la toate Liturghiile de peste an. Lucrul acesta se face mai ales în mănăstirile unde Sfânta Liturghie se săvârșește neîntrerupt, în fiecare zi. Pomelnicul cu numele viilor și răposăților de pomenit, care se dă în acest caz, se numește *pomelnic* anual.

279. Când și cum pomenește Biserica pe cei repausați?

În afara de pomenirile făcute de rudele și urmașii răposatului, la soroacele arătate până acum, Biserica face și ea însăși pomenirea răposăților și se roagă pentru ei zilnic, mai în toate slujbele sale, ca de pildă la Litie și Miezonoptică, dar mai ales la Liturghie. Aici pomenirea se face de mai multe ori, dar îndeosebi la Proscomidie, la ieșirea cu cinstitele Daruri și după sfințirea Darurilor, în cursul rugăciunii de mijlocire generală pentru vii și morți, când preotul pomenește în taina pe toți repausații; cu cuvintele «Pomenește, Doamne, pe toți cei adormiți întru nădejdea învierii și a vieții celei de veci și-i odihnește pe dâșii, Dumnezeu nostru, unde strălucește lumina feței Tale»⁵⁸⁴. Nimic altceva nu este mai de folos pentru cei adormiți decât a aduce pentru dâșii Jertfa cea fără de sânge sau a fi pomeniți în timpul săvârșirii ei. Lucrul acesta le pricinuieste multă ușurare și bucurie⁵⁸⁵. De aceea, pe lângă parastasele cu Liturghie, pe care le facem anume pentru răposăți, e bine să aducem prescură și pomelnic cu numele lor, pentru a fi pomeniți de către preot la fiecare Liturghie.

Dar în afara de pomenirea zilnică a răposăților, Biserica are în cursul anului bisericesc și zile anume orânduite sau închinare pomenirii generale a tuturor celor răposăți, din toate vremurile și din toate locurile.

280. Care sunt aceste zile și care e temeiul așezării lor?

Mai întâi Biserica pomenește pe răposăți în toate *sâmbetele de peste an*. *Sâmbata* e ziua din cursul săptămânii închinată amintirii tuturor sfinților și răposăților, pentru ca cuvântul *Sâmbătă* (adica Sabat) înseamnă *odihnă*; e ziua în care Dumnezeu S-a odihnit după zidirea lumii și în care, deci, cerem și noi odihnă celor răposăți, după ostenele și alergarea din aceasta viață⁵⁸⁶ și pentru că Sâmbăta e ziua în care Mântuitorul a stat în mormânt cu trupul, iar sufletul s-a pogorât la iad, ca să elibereze din el pe toți dreptii cei din veac adormiți. Lucrul acesta ni-l amintesc și cântările (stihirile) de la slujba Vecerniei și Utreniei sâmbetelor din Octoih, în care mărim pe sfinți și ne rugăm pentru răposăți. De aceea, *parastasele* se fac de

⁵⁸³ *Despre sfârșitul nostru*, cap. 269-370, p. 248-249.

⁵⁸⁴ *Liturghierul*, ed. 1987, p. 154.

⁵⁸⁵ Vezi de pilda *Așezămintele Sfinților Apostoli*, cart. VI, cap. 30 (*trad. rom. cit.*, p. 179); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V mistagogică*, cap. 9-10 (*trad. D. Fecioru*, p. 570-571); Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 373. p. 250, cap. 369-370, p. 248-249; Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii*, cap. 42-47, *trad. rom.* p. 94-103 ș.u.

⁵⁸⁶ Sinararul la Sâmbăta lăsatului sec de carne, în "Triod".

regula sâmbăta. Parastasele care se fac duminica, mai ales în orașe, nu sunt potrivite cu bucuria Învierii, pe care o prăznuim în această zi.

Dar mai cu osebire face Biserica pomenirea de obște a tuturor repausaților în anumite sâmbete din cursul anului, numite *sâmbetele morților*, și anume:

a) *Sâmbăta Rusaliilor* (numită și *Moșii de vară*, adică ziua de pomenire a moșilor și strămoșilor noștri), pentru ca pogorârea Sfântului Duh, care se va serba a doua zi, să se facă și asupra celor adormiți, izbăvindu-i din stricăciune și din pedeapsă. Se aduc la biserică și se împart la morminte mâncăruri, fructe, haine și vase (oale și străchini).

b) *Sâmbăta Lăsatului sec de carne* (numită *Moșii de iarnă*), deoarece Duminica următoare fiind închinată pomenirii înfricoșatei Judecăți, facem rugăciune pentru răposați, ca Dumnezeu să Se îndure de ei la Judecata de apoi⁵⁸⁷.

Se mai obișnuiește, de asemenea, a se face parastase mai cu osebire în *Sâmbăta a doua, a treia și a patra* din Postul cel Mare, pentru ca în celelalte zile din acest timp al Postului nu se săvârșește Liturghie și deci nu se pot face nici parastase pentru cei răposați; de asemenea, în *Sâmbăta lui Lazăr*, dinaintea Floriilor, când prăznuim amintirea învierii lui Lazăr de către Domnul, rugându-ne ca Domnul să învieze și pe răposatii noștri, la vremea cuvenită. De altfel e ultima dată când se mai pot face parastase până la Duminica Tomii.

281. În ce alt chip mai putem arăta grija față de răposați în afară de pomenirea lor în rugăciuni și slujbe?

Cinstirea celor răposați se arată nu numai prin rugăciunile sau slujbele și milosteniile ce le facem pentru ei, ci și *prin purtarea de grijă a mormintelor lor*. Se cade să ne aducem aminte de mormintele răposaților noștri, veghind întâi de toate ca de la căpătâiul lor să nu lipsească niciodată Sfânta Cruce. Să le îngrijim și să le împodobim, îngrădindu-le, semănând pe ele sau împrejurul lor iarbă și flori. Să le cercetăm cât mai des, iar în zilele de sărbătoare, să aprindem la morminte candelă și lumânări sau vase cu tămâie, în cinstea răposaților, așa cum ne îndeamnă Sf. Părinți și Învățători ai Bisericii, ca Sf. Atanasie cel Mare; și Simion al Tesalonicului⁵⁸⁸. Numai așa vom avea dreptul să pretindem urmașilor noștri ca și ei să facă la fel cu mormintele noastre, după ce ne vom fi mutat de pe pământ.

DESPRE ACATISTE ȘI PARACLISE

282. Ce sunt Acatistele?

Acatistele sunt rugăciuni prin care cerem mai ales mijlocirea sfinților pe lângă Dumnezeu, spre a ne ajuta sau a ne izbăvi la vreme de nevoie și de necaz. Ele nu fac parte din rânduiala celor șapte Laude și nici din celelalte slujbe ale sărbătorilor de peste an, ci se citesc la orice vreme, în afara ceasurilor de slujbă ale Bisericii, la cererea credincioșilor și pentru feluritele lor nevoi. Se numesc *acatiste* (în grecește aj avqisto" n@mno"), pentru ca în timpul lor nu stăm jos în strane, ci în picioare sau în genunchi în fața icoanei sfântului spre care ne îndreptăm rugăciunile noastre.

Acatistele sunt alcătuite din mai multe cântări de laudă și de rugăciune către Mântuitorul, Sfânta Fecioară sau alți sfinți. Aceste cântări poartă numele de *condace* și *icoase*. Fiecare icos se termină cu *Bucură-te, mireasă, pururea fecioară* (sau *Bucură-te, sfinte... etc*) și fiecare condac se termină cu *Aliluia* pe care îl repetă strana.

Cel mai vechi și mai însemnat și mai mult folosit dintre acatiste este *Acatistul Maicii Domnului*, sau *al Bunei-Vestiri*, compus din 25 de cântări de laudă către Sfânta Fecioară. A fost alcătuit de Patriarhul Serghie al Constantinopolului (^ 386). Se citește mai ales la Utrenia din Sâmbăta a cincea a Postului Mare, adică la denia de Vineri seara. Rânduiala lui o aflăm în *Ceaslov*. Tot acolo mai aflăm și alte acatiste, ca *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos* și

⁵⁸⁷ Ibidem.

⁵⁸⁸ Vezi Sf. Simion al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 287, p.186-187.

Acatistul Sfântului Nicolae. În Ceaslovul cel Mare și Acatistier se găsesc și alte acatiste pentru sărbători mari și pentru sfinții cei mai însemnați, ca de pildă: *Acatistul Sfintei Cruci, Acatistul Adormirii Maicii Domnului, Acatistul Sfântului Ioan Botezătorul, Acatistul Sfînților Apostoli, Acatistul Sfântului Gheorghe, Acatistul Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava* ș.a. În timp mai apropiat s-au alcătuit, după modelul acatistelor vechi, acatiste pentru mai toți sfinții, care sunt patroni sau hramuri de biserici, sau ale căror sfinte moaște le avem în țară, ca de pildă: *Acatistul Sfînților Ioachim și Ana, Acatistul Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, Acatistul Sfintei Filofteia, Acatistul Sf. Pantelimon, Acatistul Sfintilor Trei Ierarhi, Acatistul Prea Cuviosului Părintelui nostru Dimitrie cel Mare din Basarabi, Acatistul Sf. Ierarh Calinic de la Cernica, al Sfântului Iosif de la Partos, al Sfînților Mărturisitori Visarion și Sofronie și al Mucenicului Oprea, al Sfînților Ierarhi Iorest și Sava* ș.a.

În bisericile de mir, slujba Acatistului se face de obicei în zilele de luni, miercuri și - mai ales - vineri seara, precum și în ajunul sărbătorilor sfinților în a căror cinste e alcătuit Acatistul, fie înainte, fie după Vecernie. La mănăstiri se face dimineața, între Utrenie și Ceasuri.

La Acatist aducem: pomelnicul viilor, pentru care ne rugăm, tămâie și untdelemn și le dăm preotului. Acatistele se pot citi însă și acasă, de către fiecare credincios.

283. Ce sunt Paraclisele?

Sunt slujbe asemănătoare Acatistelor, prin care rugăm pe Sfânta Fecioară sau pe alți sfinți să se facă solitori ai noștri pe lângă Dumnezeu, spre a ne izbăvi de necazuri și nevoi. (Cuvântul grecesc parav lhsi" înseamnă invocare, chemare, rugăciune, mijlocire). Paraclisele se citesc «la toata scârba sufletului și la vreme de nevoie» (Ceaslovul).

Sunt alcătuite din rugăciunile începătoare obișnuite, urmate de tropare și condace. Partea de căpetenie o formează canonul complet de nouă ode sau cântari. După acesta se citește Evanghelia și se fac ectenii stăruitoare, ca la Litie.

În ceasloavele mai noi, avem două Paraclise către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, iar în ceasloavele mai vechi se află Cinstitul Paraclis al Sfântului Mormânt⁵⁸⁹.

În biserici și mai ales la mănăstiri slujba Paraclisului se împreună cu cea a Litiei, seara, în ajunul sărbătorilor: Paraclisele se pot citi și acasă, de fiecare credincios, ca și Acatistele.

DESPRE SĂRBĂTORI

284. Ce sunt sărbătorile și care este rostul lor?

Sărbătorile sunt zile anumite din cursul anului bisericesc, închinat fie amintirii unor fapte din istoria sfântă, fie cinstirii lui Dumnezeu sau a unora dintre sfinți. Ele se deosebesc de celelalte zile prin aceea că noi, creștinii, încetăm ocupațiile obișnuite și mergem la biserică pentru a lua parte la slujba dumnezeiască prin care prăznuim sărbătorile. În calendarul bisericesc de perete, pe care fiecare creștin îl are în casa sa, zilele de sărbătoare se cunosc pentru ca sunt scrise cu roșu și sunt însemnate cu o cruce roșie înainte.

Sărbătorile sunt orânduite pentru ca să dăm odihna trupului și totodată să ne îngrijim în chip deosebit de cele ale sufletului (Deut.16, 8; Fapte 20, 7).

285. Care e ziua de odihnă și sărbătoarea săptămânală a creștinilor?

Este Duminica, sau Ziua Domnului (dies Dominica), închinată îndeosebi amintirii și slăvirii Învierii Domnului⁵⁹⁰.

286. Pentru ce serbăm Duminica?

Serbăm Duminica, pentru ca:

⁵⁸⁹ Ceaslovul, tipărit la Mănăstirea Neamțu, 1874.

⁵⁹⁰ Mărturisirea Ortodoxă, partea III, răsp. la întreb. 60: "Noi creștinii însă în locul sâmbetei ținem ziua Duminicii, pentru această pricină: fiindcă în ziua de Duminică, odată cu învierea lui Iisus Hristos, Domnul nostru, s-a făcut înnoirea a toată lumea și slobozirea neamului omenesc din robia diavolului".

- a) E ziua cea dintâi a creațiunii;
- b) E ziua în care a înviat Domnul („prima a sâmbetelor”, adică „ziua întâi a săptămânii”; Matei 28, 1-7 și Marcu 16, 2);
- c) E ziua în care S-a pogorât Sfântul Duh peste Sfinții Apostoli (Fapte 2, 1 ș.u.).
- d) E ziua în care s-a oficiat încă de la început, în Biserica creștină, „frângerea pâinii”, adică Sfânta Liturghie.

Cu un cuvânt, Duminica e ziua de bucurie în care prăznuim zidirea omului de către Dumnezeu-Tatăl, răscumpărarea lui prin Dumnezeu-Fiul și sfințirea lui prin Dumnezeu-Sfântul Duh⁵⁹¹.

287. Creștinii au serbat dintru început Duminica?

Da. Pentru motivele de mai sus, Sfinții Apostoli și primii creștini numeau această zi *Ziua Domnului* și o serbau prin adunări de rugăciune și slujbă, împreunate cu săvârșirea Sfintei Euharistii, precum și cu felurite fapte de milostenie. Mărturie despre aceasta ne stau cele ce găsim scrise chiar în Sf. Scriptură (vezi Fapte 20, 7; I Cor. 16, 2; Apoc. 1, 10). Așijderea faceau și bărbații apostolici, adică ucenicii Sfinților Apostoli. Unul dintre aceștia, anume Sf. Ignatie Teoforul, episcop al Antiohiei († 107), scrie în scrisoarea trimisă de el creștinilor din Magnesia (cap. 9): «Așadar, cei care au trăit în rânduielile cele vechi și au venit la nădejdea cea nouă, să nu mai țină sâmbăta, ci Duminica, în care și viața noastră a răsărit, prin El și prin moartea Lui⁵⁹². Iar Sf. Iustin Martirul, († 155) scria pe la mijlocul veacului al doilea după Hristos: «În ziua soarelui (Duminica), noi ne adunăm cu toții laolaltă, deoarece aceasta este prima zi în care Dumnezeu, schimbând întinericul și materia, a creat lumea, iar Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, în aceeași zi a înviat din morți⁵⁹³».

Asemenea mărturii mai găsim și în Așezămintele Sf. Apostoli (cartea II, cap. 59), în canoane⁵⁹⁴, precum și la o mulțime de Sfinți Părinți și scriitori bisericești din veacurile II-IV, ca de pildă: Tertulian⁵⁹⁵, Sf. Irineu⁵⁹⁶, Origen⁵⁹⁷, Sf. Ambrozie⁵⁹⁸, Sf. Ioan Gură de Aur ș.a.

De aceea, odată cu recunoașterea creștinismului de către împăratul Constantin cel Mare (313), Duminica a fost recunoscută și consfițită de către stat ca zi de odihnă, chiar pentru necreștini, rămânând astfel până astăzi la toate popoarele creștine, ca zi săptămânală de repaos sau odihnă.

288. De câte feluri sunt sărbătorile din cursul anului bisericesc?

După însemnătatea lor, ele sunt de două feluri, și anume:

- a) *Sărbători domnești* (praznice împărătești), închinare preamării lui Dumnezeu sau uneia din Persoanele Sfintei Treimi, îndeosebi a Fiului lui Dumnezeu, Hristos Mântuitorul.
- b) *Sărbători ale Sfinților mai aleși*, între care cele dintâi sunt sărbătorile *Maicii Domnului*, cea dintâi dintre sfinți.

289. Care sunt sărbătorile domnești (praznicile împărătești) din cursul anului?

Sărbătorile domnești din cursul anului sunt:

1. *Paștele sau Sărbătoarea Învierii Domnului*, cea mai veche și mai mare sărbătoare creștină, „sărbătoarea sărbătorilor” și „praznicul praznicelor”.
2. *Înălțarea la cer a Domnului*, care cade totdeauna Joia - la patruzeci de zile după Înviere.
3. *Rusaliile* - numit în popor și *Duminica Mare* - sau *Duminica Pogorării Duhului Sfânt*, la 50 de zile după Înviere, sau la zece zile după Înălțare.
4. *Schimbarea la față a Domnului*, 6 august.
5. *Crăciunul sau Nașterea Domnului*, la 25 decembrie.

⁵⁹¹ Leon cel Mare, *Epist. Decret.* 81, cap. 1.

⁵⁹² *Scrierile Părinților Apostolici, trad. cit.*, p. 168.

⁵⁹³ *Apologia I*, cap. 67, *trad. cit.*, p. 71.

⁵⁹⁴ Vezi de ex. can. 29 *Laodiceea*.

⁵⁹⁵ *Apologeticum*, cap. 16, trad. David Popescu, vol. cit., p. 63; *De corona militis*, cap. 4.

⁵⁹⁶ Epistola către Victor, Episcopul Romei (la Eusebiu al Cezareei, *Istoria bisericească*, V, 24.

⁵⁹⁷ *Tâlcuirea la cartea Ieșire*, cap. 15.

⁵⁹⁸ *Sermo 61*.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

6. *Tăierea împrejur a Domnului*, la 8 zile după Naștere, la 1 ianuarie (Luca 2, 21).

7. *Boboteaza sau Botezul Domnului* (Epifania sau Teofania # Arătarea Domnului), la 6 ianuarie.

8. *Întâmpinarea Domnului* (Stretenia), la 40 de zile după Naștere, adică la 2 februarie (Luca 2, 22 ș.u.).

9. *Floriile, Duminica Stâlpărilor sau a Floriilor*, cu o săptămână înainte de Paști, ziua intrării triumfale a Domnului în Ierusalim, înainte de Patimi (Matei 21, 1-10 și Ioan 12, 12-18).

În această zi se aduc la biserică, se binecuvintează și se împart stâlپări sau ramuri verzi de salcie, în amintirea ramurilor de finic cu care mulțimile au întâmpinat pe Domnul la intrarea Lui în Ierusalim; ele sunt totodată simbolul (semnul) biruinței împotriva morții câștigată de Domnul.

10. Tot între praznicele împărătești se numără, de obicei, și *Înălțarea Sfintei Cruci*, la 14 septembrie.

Primele trei sărbători și a noua sunt sărbători mișcătoare, sau schimbătoare, adică data lor depinde de data Paștelui, care se schimbă în fiecare an; celelalte sunt sărbători cu dată fixă, adică ele cad în fiecare an în aceeași zi a lunii, dar nu în aceeași zi din săptămână.

290. Care sunt praznicele Maicii Domnului, adică sărbătorile mai însemnate închinare Sfintei Fecioare?

Acestea sunt patru, și anume:

1. *Nașterea Maicii Domnului*, sau *Sântă-Maria mică*, la 8 septembrie.

2. *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, *Vovidenia* sau *Ovedenia*, la 21 noiembrie.

3. *Buna-Vestire* sau *Blagoveștenia*, la 25 martie.

4. *Adormirea Maicii Domnului*, sau *Sântă-Maria mare*, la 15 august. Aceste sărbători sunt zugrăvite de obicei pe tâmpla sau catapeteasma bisericii, în rândul sărbătorilor domnești, fiind deci socotite ca praznice împărătești, deoarece Sfânta Fecioară e Împărăteasa Cerului, fiind cea mai aleasă dintre sfinți.

291. Care sunt sărbătorile sfinților mai aleși din cursul anului?

Sunt următoarele:

1. *Sf. Marele Mucenic Dimitrie*, izvorătorul de mir, la 26 octombrie.

2. *Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil*, la 8 noiembrie:

3. *Sf. Marele Ierarh Nicolae*, arhiepiscopul Mirelor Lichiei, la 6 decembrie.

4. *Sf. Arhidiacon și întâiul mucenic, Ștefan*, la 27 decembrie.

5. *Sf. Vasile cel Mare*, arhiepiscopul Cezareei-Capadociei, la 1 ianuarie.

6. *Sf. Ioan Botezătorul*, Proorocul și Înainte Mergătorul Domnului, la 7 ianuarie.

7. *Sf. Marele Mucenic Gheorghe*, purtătorul de biruință, la 23 aprilie.

8. *Sf. Împărați Constantin și maica sa, Elena*, la 21 mai.

9. *Sf. Apostoli Petru și Pavel (Sânpetru)*, la 29 iunie.

10. *Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul*, la 20 iulie.

În unele calendare de perete mai noi, atât Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, cât și Tăierea capului Sf. Ioan sunt însemnate cu cruce neagră, deci ca sărbători bisericesti fără ținere. La sfinți, se serbează, de obicei, ziua morții lor, care e socotită ziua nașterii lor spre cele veșnice.

292. Cum trebuie să ținem sărbătorile?

În primul rând dând răgaz trupului și minții să se odihnească și să se reculeagă din vâlmașagul treburilor și grijilor lumești. Al doilea, prin mergerea la biserică, pentru a lua parte la sfânta slujbă. Al treilea, prin folosirea timpului ce ne mai rămâne, cu grija pentru cele ale sufletului, cu fapte de milostenie (ajutorarea săracilor, cercetarea bolnavilor ș.a.), sau cu îndeletniciri pioase și ziditoare de suflet, ca de pildă, participarea la adunări de învățătură creștină și de sporire în virtute, citire din Sfânta Scriptură sau din cărți cu cuprins folositor.

DESPRE POSTURI

293. Ce este postul?

«Postul este înfrânarea de toate mâncărurile, sau, la caz de boală, numai de unele, de asemenea și de băuturi și de toate cele lumești și de toate poftele cele rele, pentru ca să poată creștinul să își facă rugăciunea lui mai cu înlesnire și să îi fie milostiv Dumnezeu. Încă și pentru a ucide poftele trupului și a primi harul lui Dumnezeu...»⁵⁹⁹.

Postul este o faptă de virtute, un exercițiu de înfrânare a poftelor trupului și de întărire a voinței, o formă de pocăință, deci mijloc de mântuire. Dar este în același timp, și un act de cult, adică o faptă de cinstire a lui Dumnezeu, pentru că el este o jertfă, adică o renunțare de bună voie la ceva care ne este îngăduit, izvorâtă din iubirea și respectul pe care îl avem față de Dumnezeu.

Postul este și un mijloc de desăvârșire, de omorâre a voii trupului, un semn văzut al râvnii și sârguinței noastre, spre asemănarea cu Dumnezeu și cu îngerii, care n-au nevoie de hrană. «Postul este lucrul lui Dumnezeu, căci Lui nu-I trebuie hrană - zice Sf. Simion al Tesalonicului. Este viață și petrecere îngerească, pentru ca îngerii sunt fără hrană. Este omorârea trupului, că acesta hrănindu-se, ne-a făcut morți; și izgonirea patimilor este postul, căci lăcomia întărește patimile trupului»⁶⁰⁰.

294. Care e rostul și folosul postului?

Postul folosește și sufletului și trupului, pentru că întărește trupul, ușurează și curățește sufletul. Păstrează sănătatea trupului și dă aripi sufletului. De aceea, Legea Veche îl recomandă și îl impune de atâtea ori (Ies. 34, 28; Deut. 9, 9; 18; Jud. 20, 26; I Regi 7, 6; Isaia 58; Ioil 2, 15). „Nu fi nesățios întru toată desfătarea și nu te apleca la mâncăruri multe. Că în mâncărurile cele multe va fi durere și nesațiu va veni până la îngreșare. Pentru nesațiu, mulți au pierit; iar cel înfrânat își va înmulți viața”, zice Înțeleptul Isus, fiul lui Sirah (37, 32-34). Mântuitorul însuși a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți în pustie, înainte de a începe propovăduirea Evangheliei (Matei 4, 2 și Luca 4, 2): El ne învață cum să postim (Matei 6, 16-18) și ne spune că diavolul nu poate fi izgonit decât cu post și rugăciune (Matei 17, 21; Marcu 9, 29). Posteau de asemenea Sfinții Apostoli și ucenicii lor (Fapte 13, 2, 3; II Cor. 6, 5); ei au și rânduit postul pentru toți creștinii⁶⁰¹. Sfinții Părinți laudă și recomandă postul cu stăruință: Iată ce spune, de pildă, Sf. Ioan Gură de Aur: «Postul potolește zburdăciunea trupului, înfrânează poftele cele nesăturate, curățește și înaripează sufletul, îl înalță și îl ușurează»⁶⁰².

295. De câte feluri este postul după asprimea lui?

După asprimea lui, postul poate fi de mai multe feluri:

a) *Ajunare desăvârșită*, adică atunci când nu mâncăm și nu bem nimic cel puțin o zi întreagă.

b) *Postul aspru sau uscat* (xhroragiva) sau ajunarea propriu-zisă, atunci când mâncăm numai spre seară mâncăruri uscate (pâine și apă, fructe uscate, semințe etc).

c) *Postul obisnuit sau comun*, când mâncăm la orele obișnuite, dar numai „mâncăruri de post”, adică ne înfrânăm de la „mâncărurile de dulce” (carne și pește, brânză, lapte, ouă, vin, grăsime).

d) *Postul ușor* (dezlegarea), când se dezleagă la vin, pește, icre și untdelemn, cum se prevede în Tipic, la anumite sărbători care cad în cursul posturilor de peste an.

296. De câte feluri este postul, după lungimea lui? De două feluri:

⁵⁹⁹ *Mărturisirea de credință...*, partea III, Răspuns la întreb. VII, trad. cit., p. 144.

⁶⁰⁰ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea 54*, p. 327.

⁶⁰¹ *Așezămintele Sf. Apostoli*, cart. V, cap. 13.

⁶⁰² *Omilia a X-a la cartea Facerii*, cap. I, vezi și Fer. Augustin, *Sermones de tempore*, Sermo 207.

- a) *Post de o zi și*
- b) *Post de mai multe zile.*

297. Care sunt posturile de o zi și pentru ce au fost așezate?

Sunt posturile pe care le ținem:

a) *Miercurea și vinerea* din fiecare săptămână, în amintirea Patimilor Domnului: miercurea au făcut sfat cărturarii și arhierii iudeilor să prindă pe Hristos, iar vinerea L-au răstignit pe cruce⁶⁰³. Tot în această zi, după Tradiție, mâncase Adam din pom, lucru pentru care a fost izgonit din rai⁶⁰⁴.

b) *Ziua Înălțării Sfintei Cruci* (14 septembrie), în amintirea Patimilor Domnului pe cruce (dezlegare la untdelemn și vin).

c) *Ziua tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul* (29 august), zi de post și plângere pentru cel care a fost cel mai zelos propovăduitor și împlinitor al postului și al pocăinței (dezlegare la untdelemn și vin).

d) *Ajunul Bobotezei* (5 ianuarie): post așezat și rămas din vremea când catehumenii se pregăteau prin post și rugăciune pentru primirea Botezului a doua zi. Se ajunează în orice zi ar cădea⁶⁰⁵, iar a doua zi se ia Aghiazma pe nemâncate.

Cei ce vor să prisosească în evlavie sau să facă anumite făgăduințe sau legăminte față de Dumnezeu, pentru felurite pricini, pot să postească și în alte zile de peste săptămână decât cele orânduite de Biserică. Cea mai potrivită este ziua de luni. În nici un caz să nu se postească sâmbata sau duminica. Postul acesta de bună voie nu are însă valoare decât atunci când păzim și zilele de post orânduite de Biserică.

298. Când nu se postește miercurea și vinerea?

Fie pentru însemnătatea sărbătorilor mari, adică pentru a nu se șterge prin post bucuria praznicului Nașterii Domnului, al Învierii, al Rusaliilor, fie pentru prisosința postului dinaintea acestor sărbători mari sau pentru a nu ne asemăna cu uniieretici, Biserica îngăduie să mâncăm de dulce miercurea și vinerea în anumite răstimpuri din cursul anului. Aceste zile sunt numite de *dezlegare* (a postului) și sunt însemnate în calendare cu cuvântul *harți*. Iată când nu se postește miercurea și vinerea:

- a) În Săptămâna luminată (săptămâna Paștilor).
- b) De la Nașterea Domnului până în ajunul Bobotezei.
- c) În săptămâna de după Rusalii (înainte de începutul postului de Sân-Petru).
- d) În săptămâna întâi a Triodului (între Duminica Vameșului și a Fariseului și Duminica Fiului Risipitor).
- e) În săptămâna Brânzei (înaintea lăsatului sec pentru Postul Paștelui); se dezleagă numai la lapte, oua și brânză.
- f) Nu se postește, de asemenea, în ziua Nașterii Domnului și cea a Bobotezei, când aceste sărbători cad miercuri sau vineri⁶⁰⁶.

299. Care sunt posturile de mai multe zile din cursul anului?

- a) *Postul Paștelui,*
- b) *Postul Crăciunului,*
- c) *Postul Sânta-Mariei și*
- d) *Postul Sân-Petrului.*

300. Ce este postul Paștelui?

Postul Paștelui, Postul Mare sau *Paresimile* (de la cuvântul latinesc *quadragesima* # patruzeci) este postul dinaintea Paștelui. E așezat în cinstea Patimilor Domnului și ne amintește de postul de patruzeci de zile al Mântuitorului în pustie, înainte de a ieși în lume

⁶⁰³ Canonul 15 al Sf. Petru al Alexandriei.

⁶⁰⁴ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 53, p. 326.

⁶⁰⁵ Canonul I al Sf. Teofil al Alexandriei.

⁶⁰⁶ *Despre dezlegări*, în "Tipicul cel Mare", cap. 35, p. 43-44. Comp. și *Pravila de la Govora* (1640), cap. 45 și 149.

pentru propovăduirea Evangheliei (Matei 4, 2 și Luca 4, 2)⁶⁰⁷. E totodată vreme de pregătire, prin post, rugăciune și pocăință, pentru apropierea cu vrednicie de Sfântul Trup și Sânge, întrucât, de obicei, la Paști se împărtășesc toți credincioșii. Ține șapte săptămâni, începând cu Duminica lăsatului sec de brânză (Duminica izgonirii lui Adam din rai) și se încheie în noaptea Paștelui, la Înviere. E cel mai vechi, mai lung și mai de seamă dintre posturile bisericesti⁶⁰⁸. Nu se mănâncă nici pește, nici untdelemn și nu se bea vin. Se dezleagă la vin și untdelemn numai sâmbăta și duminica (pentru că în aceste zile se face Liturghie deplină), iar la pește, numai în ziua de Buna-Vestire și de Florii (pentru ca sunt praznice mari)⁶⁰⁹.

Sunt scutiți de ajunare numai copiii, lăuzele, bătrânii și bolnavii sau cei neputincioși, precum și cei aflați în situații speciale⁶¹⁰. Cu deosebită evlavie trebuie să postim prima și ultima săptămână din Postul Paresimilor.

301. Ce este postul Crăciunului?

Postul Crăciunului este postul dinaintea Nașterii Domnului. Ține 40 de zile (15 noiembrie - 25 decembrie). Lăsăm sec în seara de 14 noiembrie (ziua Sf. Filip); iar dacă această zi cade miercuri sau vineri, începem postul cu o zi mai înainte. E așezat pentru a ne pregăti spre cuviincioasa întâmpinare a Nașterii Domnului și închipuie noaptea în care trăia omenirea dinainte de Mântuitorul, când Patriarhii și Dreptii Legii vechi așteptau venirea Lui, cu post și rugăciune. Ne aduce aminte îndeosebi de postul de 40 de zile al lui Moise în pustie, înainte de primirea Legii (Ieș. 34, 28)⁶¹¹. Se dezleagă la pește în ziua de 21 noiembrie (Intrarea în Biserică a Maicii Domnului), fiind praznic mare. În ziua cea din urmă a acestui post (Ajunul Crăciunului) se ajunează, adică nu se mănâncă nimic până la ivirea lucefarului de seară, care închipuie steaua Magilor; apoi mâncăm uscat: semințe, poame, turte sau covrigi. Tot în această seară, pe alocuri, slujitorii Bisericii umblă cu Icoana Nașterii, cântând troparul Crăciunului și aducând astfel, în casele creștinilor, vestea cea bună a mării sărbători din ziua următoare. În ziua Crăciunului, în orice zi ar cădea, mâncăm de dulce.

302. Ce este Postul Sântă-Măriei?

Postul *Sântă-Măriei Mari* (sau postul lui August) este postul dinaintea Adormirii Maicii Domnului. E așezat în cinstea Maicii Domnului, amintindu-ne de postul cu care aceasta, după tradiție, s-a pregătit spre trecerea ei la cele veșnice⁶¹². Ține două săptămâni: de la 1-15 august. Lăsăm sec la 31 iulie seara; iar dacă această zi ar cădea miercuri sau vineri, lăsăm sec cu o zi înainte. Se dezleagă la pește în ziua Schimbării la Față (6 august), fiind praznic mare. Dacă ziua Sântă-Măriei (15 august) cade miercuri sau vineri, nu mâncăm de dulce, ci se dezleagă numai la pește.

În timpul acestui post se citește mai cu deosebire *Al doilea Paraclis al Maicii Domnului*, pe care îl găsim în Ceaslov.

303. Pentru ce s-a așezat și cât ține postul Sân-Petrului?

Postul Sân-Petrului, adică al Sfinților Apostoli Petru și Pavel, e așezat în cinstea acestor doi Sfinți Apostoli, a căror moarte mucenicească se serbează la 29 iunie și care s-au ostenit cel mai mult pentru vestirea Evangheliei și pentru răspândirea credinței creștine⁶¹³. Totodată ne aduce aminte de postul cu care Sf. Apostol Pavel, împreună cu Varnava, s-au pregătit înainte de trimiterea lor la propovăduire, din porunca Duhului Sfânt (Fapte 13, 2-3; Isaia 58, 3-7)⁶¹⁴. Acest post are o lungime schimbătoare, întrucât începutul lui atârână de data Rusaliilor. Se lasă sec în Duminica întâi după Rusalii (a tuturor sfinților) și se postește până în ziua de

⁶⁰⁷ *Așezămintele Sf. Apostoli* V, 13 și Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 52, p. 326.

⁶⁰⁸ Pentru vechimea lui, vezi *Can. 69 Apostolic*; *Can. 50 Laodiceea*, *Așezămintele Sf. Apostoli* V, 13; *Can. 5* al Sinodului 1 ecumenic.

⁶⁰⁹ Tipicul cel Mare (al Sf. Sava), cap. 34, p. 42. Comp. și Scrisoarea sinodală a Patriarhului ecumenic Paisie I către Patriarhul Nikon al Moscovei (1655), răspuns la întrebarea 20 (la C. Delikanis, op. cit., t. III, p. 65).

⁶¹⁰ Sf. Timotei al Alexandriei, *Can. 8 și 10*.

⁶¹¹ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 54, p. 327.

⁶¹² *Ibidem*, p. 327.

⁶¹³ Sf. Simion al Tesalonicului, *Răspuns la întrebarea* 54, p. 327.

⁶¹⁴ *Mărturisirea ortodoxă...*, partea I. răspuns la întreb. 88. *trad. cit.*, p. 85.

Sân-Petru (29 iunie). Dacă această zi cade miercuri sau vineri nu mâncăm de dulce. E un post mai ușor; se dezleagă marțea și joia la vin și untdelemn, iar sâmbăta și duminica și la pește⁶¹⁵.

304. Cum trebuie să postim?

Respectarea posturilor este o datorie a bunului credincios, care este cuprinsă în porunca a doua a Bisericii⁶¹⁶. Sfintele Soboare și rânduielile date de Sfinții Părinți pedepsesc cu asprime pe cei ce nu păzesc posturile (Can. 69 al Sf. Apostoli). Dar trebuie să postim nu numai cu trupul, ci și cu sufletul. Adică nu numai mâncând de post, ci și înfrânându-ne totodată de la patimi, păcate și ispite. Odată cu înfrânarea de la mâncărurile de dulce, să ne silim a ne curăți nu numai trupul, ci și sufletul, petrecând în rugăciune și pocăință. Postul întreg, adevărat și desăvârșit este deci nu numai cel trupesc, ci și sufletesc: postul de bucate, împreună cu cel de fapte, postul de mâncare și totodată de purtări. Așa ne îndeamnă Biserica, prin cântările ei din slujbele Postului celui Mare: «Să postim, post primit, bineplăcut Domnului; postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrânarea limbii, lepădarea mâniei, depărtarea de pofte, de clevetire, de minciună și de jurământul mincinos. Lipsirea acestora este postul cel adevărat și bineprimit»⁶¹⁷. Iar Sf. Ioan Gură de Aur zice: «Postiți? Arătați-mi-o prin fapte. Cum? De vedeți un sărac, aveți milă de el; un dușman, împăcați-vă cu el; un prieten înconjurat de un nume bun, nu-l invidiați; o femeie frumoasă, întoarceți capul. Nu numai gura și stomacul vostru să postească, ci și ochiul, și urechile, și picioarele, și mâinile voastre, și toate mădulele trupului vostru. Mâinile voastre să postească rămânând curate și de hrăpire și de lăcomie. Picioarele, nealergând la priveriști urâte și în calea păcătoșilor. Ochii, neprivind cu ispitire frumusețile străine... Gura trebuie să postească de sudalme și de alte vorbiri rușinoase»⁶¹⁸.

⁶¹⁵ *Tipicul cel Mare*, cap. 35. p. 14 și *Pravila de la Govora* (1640). cap. 67.

⁶¹⁶ *Mărturisirea ortodoxă*, partea I. Răspuns la întrebarea 88, trad. cit., 169-188.

⁶¹⁷ Triod, 1986, p. 112.

⁶¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Ad populum antiocheum*, Cuv. 3, Migne, P. G., XLIX, col. 53.

Partea a treia

DESPRE DRAGOSTE

DRAGOSTEA CREȘTINĂ

1. După credință și nădejde, care este cea de a treia virtute teologică?

După ce am aflat ce este *credința și nădejdea*, trebuie să știm că pentru dobândirea mântuirii și fericirii veșnice, credinciosul, pe lângă credință și nădejde, are neapărată trebuință și de *dragoste*, care este *a treia și cea mai mare virtute teologică*.

Prin credință, credinciosul primește și-și însușește adevărurile mântuitoare descoperite de Dumnezeu și propovăduite de sfânta noastră Biserică Ortodoxă; prin nădejde așteaptă cu deplină încredere ca Dumnezeu să aducă la îndeplinire tot ce i-a făgăduit pentru mîntuirea sa; prin dragoste însă el intră în cea mai strînsă comuniune de viață cu Dumnezeu. Îl îmbrățișează cu toate puterile sufletului său și-I împlinește voia. Sa cea atotsfântă, precum citim în Sfânta Scriptură: „*Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el*” (I Ioan 4, 16).

2. Ce este dragostea?

În înțeles larg, dragostea este năzuința omului spre tot ce este bun și frumos sau vrednic de dorit.

Această năzuință este sădită de Însuși Dumnezeu în firea omului, la creare, și de aceea se numește *dragoste firească*.

În temeiul acestei năzuințe, omul tinde din fire spre Dumnezeu, Creatorul și Susținătorul său, socotindu-L bunul său cel mai mare.

Dar cum, prin păcatul strămoșesc, firea omului a fost slăbită în puterile ei, numai cu dragostea firească omul nu poate lucra nimic pentru mîntuirea sa, căci spune Mântuitorul: „*fără Mine nu puteți face nimic*” (Ioan 15, 5).

De aceea, *pentru mîntuirea sa, creștinul are neapărată trebuință de dragoste care să lucreze cu putere de sus, adică de dragostea suprafirească, de dragostea creștină sau de dragostea ca virtute teologică*.

3. Ce este dragostea creștină?

Dragostea creștină este puterea dumnezeiască revărsată prin Sfânta Taină a Botezului în sufletul creștinului, prin care acesta are năzuința adîncă și curată către Dumnezeu, bunul său cel mai înalt, dorește din toate puterile sufletului unirea cu El și are voința hotărâtă de a împlini voia Lui atotsfântă, jertfind, în caz de nevoie, orice bun pămîntesc.

Dragostea creștină este de la Dumnezeu (I Ioan 4, 7) și este dată omului în dar, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă*” (Rom. 5, 5).

Dragostea este cea mai mare virtute, am putea spune chiar: *izvorul și sufletul tuturor virtuților creștine, fiindcă toate celelalte virtuți trăiesc cu adevărat și rodesc binefăcător în viața creștinului numai când sunt luminate și încălzite de dogoarea arzătoare a dragostei*. Adevărul acesta îl arată atât de minunat Sfântul Apostol Pavel în acel pe drept numit „*imn al dragostei creștine*”, pe care-l găsim în capitolul al 13-lea din Epistola I-a către Corinteni:

„*De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător. Și de aș avea darul proorociei și toate tainele le-aș cunoaște, și orice știință, și de aș avea atîta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste*

nu am, nimic nu-mi folosește... Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea” (I Cor. 13, 1-3, 13).

Deci dragostea este mai presus de toată știința și cunoștința, este mai mare chiar decât celelalte două virtuți teologice: credința și nădejdea.

Fără puterea dragostei, credința slăbește, căci credința „*este lucrătoare prin dragoste*” (Gal. 5, 6), iar nădejdea se ofilește și scade mereu.

4. Prin ce este dragostea mai mare decât celelalte virtuți?

Dragostea este mai mare decât celelalte virtuți: 1) *prin izvorul ei*, care este Dumnezeu. Căci Dumnezeu fiind El însuși „iubire” (I Ioan 4, 8), din nemărginită dragoste a creat lumea cu toate făpturile din ea și astfel iubirea s-a arătat mai întâi în lume și sălășluiește în sufletul omului de la început; 2) *prin roadele și puterea ei*, căci „iubirea este împlinirea legii” (Rom.13,10); și 3) *prin durata ei*. Credința și nădejdea lucrează numai în viața pământească. În viața de după moarte ele vor fi împlinite, căci creștinul nu va mai avea nevoie să creadă în Dumnezeu, pentru ca Îl va vedea, nici să nădăjduiască în El, pentru că Îl va avea. Dragostea însă rămâne și atunci; ea „*nu piere niciodată*” (I Cor. 13, 8), este veșnică, fiindcă Însuși Dumnezeu cel veșnic este iubire.

5. Către cine trebuie să se îndrepte dragostea creștinului?

Dragostea creștinului trebuie să se îndrepte întâi către Dumnezeu, către poruncile și legile Sale; apoi către aproapele și, în fine, către sine însuși, căci aceasta este porunca Mântuitorului: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Matei 22, 37-39).

6. Pentru ce creștinul trebuie să iubească pe Dumnezeu?

Creștinul trebuie să iubească pe Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu l-a iubit mai întâi pe el (I Ioan 4,19) și fiindcă Dumnezeu este Creatorul, Susținătorul, Răscumpărătorul și Binefăcătorul său cel mai mare. Pentru toate binefacerile pe care le dă, Dumnezeu nu cere în schimb decât dragoste⁶¹⁹.

7. Ce înseamnă a iubi pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul și cu tot cugetul?

Aceasta înseamnă că creștinul trebuie să-I închine lui Dumnezeu toate gândurile, toate simțirile, doririle și voirile sale, «să se mute cu toate puterile sufletului în Dumnezeu»⁶²⁰ și în întreaga sa viață să se ostenească a-I împlini voia, cu statornicie și bucurie. Căci ce este mai frumos și mai dulce decât a iubi pe Dumnezeu, Care este veșnică frumusețe, veșnică bunătate, veșnică dragoste. Psalmistul spune: „*Gustați și vedeți că bun este Domnul*” (Ps. 33, 8).

8. Pentru ce creștinul trebuie să iubească pe aproapele său?

Creștinul trebuie să iubească, apoi, pe aproapele său, care este orice om, ca pe sine însuși, fiindcă toți oamenii sunt făcuți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și sunt frați între ei, deopotrivă iubiți de Dumnezeu, Care pentru mântuirea lor și-a jertfit pe Unicul Său Fiu, pe Domnul nostru Iisus Hristos.

9. Cum trebuie să fie adevărata dragoste creștină?

Adevărata dragoste creștină trebuie să fie: 1) *Fiască*, nu din teamă de pedeapsă, nici pentru un folos oarecare; ci precum fiul își iubește părintele său, așa să iubească și creștinul pe Dumnezeu, Care este Părintele Ceresc al tuturor (I Ioan 3, 1); 2) *Deplină*, adică să cuprindă, cum s-a spus, toate puterile sufletului, încât tot ceea ce facem să fie spre slava lui Dumnezeu. „*De aceea, ori de mincați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți*” (I Cor.10, 31); 3) *Puternică și statornică*, mergând chiar până la moarte. Căci dacă Dumnezeu, din dragoste față de oameni, Și-a jertfit pe Unicul Său Fiu pentru mântuirea lor, apoi și dragostea acestora față de Dumnezeu trebuie să fie fără de margini și să nu se schimbe niciodată. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia? Precum este scris: „Pentru Tine suntem omorâți toată ziua; socotiți am*

⁶¹⁹ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de T. Bodogae, Sibiu, 1946, p. 64.

⁶²⁰ *Idem*, p. 199.

fost ca niște oi de junghiere. Dar în toate acestea suntem mai mult decât biruitori, prin Acela Care ne-a iubit. Căci sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (Rom. 8, 35-39); 4) Vie și lucrătoare, adică să pătrundă cu adevărat cugetul și voia creștinului și să se arate prin fapte de binefacere față de cei din jurul său. Citim în Sfânta Scriptură: „Să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta și cu adevărul” (I Ioan 3, 18); și „De Mă iubiți, păziți poruncile Mele” (Ioan 14, 15) spune Mântuitorul. Înzestrată cu astfel de însușiri, de bună seamă, dragostea produce roadele cele mai de preț pentru sufletul și viața credinciosului.

10. Care sunt roadele dragostei?

Roadele cele mai de seamă ale dragostei sunt:

1) Ascultarea de poruncile lui Dumnezeu: „*Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește*” (Ioan 14, 21) - spune Mântuitorul.

2) Ferirea de păcat: «Nu este nici un păcat, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, în tălmăcirea Epistolei I către Tesaloniceni, pe care întocmai ca focul să nu-l ardă puterea cea mare a dragostei. Mai ușor poate rezista o uscătură nebăgată în seamă, decât păcatul, la puterea dragostei»⁶²¹.

3) Cine iubește pe Dumnezeu este ascultat în rugăciunile sale și se bucură de bunătatea Lui: „*Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*” (I Cor. 2, 9).

4) Liniștea sufletească, răbdarea în vreme de încercare, iertarea, blândețea, pacea și bunăvoirea între oameni; căci: „*Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește. Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă*” (I Cor. 13, 4-7).

5) Odrăsește mântuirea sufletului: „*Iată, un învățător de lege s-a ridicat, ispitindu-L și zicând: Învățătorule, - ce să fac ca să moștenesc viața de veci? Iar Iisus a zis către el: Ce este scris în Lege? Cum citești? Iar el, răspunzând a zis: Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuși. Iar El i-a zis: Drept ai răspuns; fă aceasta și vei trăi*” (Luca 10, 25-28).

Pentru astfel de roade, dragostea creștină este cu adevărat „*legătura desăvârșirii*” (Col. 3, 14) și „*împlinirea legii*” (Rom. 13, 10).

Văzând deci însemnătatea covârșitoare a dragostei, creștinul trebuie să-și dea silința să o păstreze, să o întărească în sufletul său și să o sporească în viața sa.

De bună seamă, aceasta se face întâi prin lucrarea harului dumnezeiesc, după cuvântul Mântuitorului: „*Fără Mine, nu puteți face nimic*” (Ioan 15, 5). Dar creștinul are și el datoria să lucreze și să se folosească de toate mijloacele care pot înmulți dragostea.

11. Care sunt mijloacele cele mai de seamă prin care creștinul își poate întări și înmulți dragostea?

Acestea sunt:

1) *Cugetarea asupra dragostei nemărginite a lui Dumnezeu față de lume, pentru mântuirea căreia și-a jertfit pe Unicul Său Fiu;*

2) *Cunoașterea cât mai temeinică a învățăturii creștine;*

3) *Rugăciunea stăruitoare și fierbinte către Dumnezeu;*

4) *Împărtășirea cu Sfintele Taine;*

5) *Râvna de a împlini voia lui Dumnezeu și a se feri de păcat;*

6) *Cunoașterea și urmarea vieții Mântuitorului, Care prin viața Sa pământească a dat cea mai măreață pildă de dragoste;*

⁶²¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Epistola I către Tesaloniceni*, c. III, Migne, P. G., LXII, col. 420.

7) *Lupta împotriva iubirii semețe de sine și împotriva alipirii pătimase de bunurile pământești;*

8) *Facerea de bine față de aproapele.*

12. Care sunt păcatele împotriva dragostei creștine?

În înțeles mai larg, fiecare păcat este îndreptat împotriva dragostei, fiindcă această virtute este temeliea vieții creștine și porunca cea mai de seamă pentru creștin.

Dar întrucât dragostea este și o virtute deosebită, sunt și păcate îndreptate direct împotriva ei. Acestea sunt: 1) *Ura față de Dumnezeu*, adică împotrivirea cu dușmănie față de învățătura Sa și față de rânduielile bisericești, socotindu-L pe El răzbunătorul nedrept al fărădelegilor și urzitorul nenorocirilor (Ioan 15,18); 2) *Împietrirea inimii* față de primirea mijloacelor puse la îndemâna creștinului pentru mântuirea sa; 3) *Pizma față de aproapele* care stăruie în ascultarea de poruncile lui Dumnezeu; 4) *Fățarnicia*, prin care cineva se arată că iubește pe Dumnezeu, dar numai cu vorba, nu și cu inima și fapta; 5) *Iubirea de sine peste măsură (egoismul)*, din care se nasc multe alte păcate; 6) *Alipirea pătimasă de bunurile pământești*: „Că rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint” (I Tim. 6, 10).

LEGEA MORALĂ

13. Ce trebuie să cunoască credinciosul pentru a putea săvârși fapte bune, după voia lui Dumnezeu?

Vorbind despre dragostea creștină, am spus că ea trebuie să se arate îndeosebi prin fapte bune. Săvârșirea faptelor bune înseamnă însă împlinirea voii lui Dumnezeu. Astfel, pentru a săvârși fapte bune, omul trebuie să cunoască voia lui Dumnezeu. Iar voia lui Dumnezeu o poate cunoaște prin legi.

14. De câte feluri sunt legile?

Legile sunt, după izvorul lor, de două feluri:

1) *Legi dumnezeiești* și 2) *Legi omenești*.

Legile dumnezeiești cuprind: 1) *Legea veșnică*; 2) *Legea morala firească* și 3) *Legea morală pozitivă*, dată omului prin descoperirea dumnezeiască a Vechiului Testament și a Noului Testament.

Legile omenești cuprind: 1) *legi bisericești* și 2) *legi civile*.

Să vedem, pe scurt, ce sunt aceste legi.

Legea veșnică

Dumnezeu a creat lumea după un plan pe care El, ca ființă veșnică, l-a întocmit din veci și-l îndeplinește în timp prin Pronia Sa, într-o ordine stabilită de El, asemenea din veci (ordinea universală). Potrivit acestui plan, faptele se îndreaptă în chip natural către Creatorul lor.

Planul sau ordinea aceasta, izvorâtă din veci din nemărginita înțelepciune și voie dumnezeiască, după care se conduc toate creaturile spre îndeplinirea scopului dat lor, se numește *legea veșnică* sau *eternă*. Despre ea se spune în Sfânta Scriptură: „*Eu am fost din veac întemeiată, de la început, înainte de a se fi făcut pământul*” (Pilde 8, 23).

15. Cum este legea veșnică ?

Legea veșnică este: 1) *de neapărată trebuință*, fiindcă Dumnezeu, Care este Ființa desăvârșită, nu poate să creeze făpturile și să le dea și un scop fără să le rânduiască pe toate spre îndeplinirea aceluși scop; 2) *neschimbătoare*, fiindcă neschimbător este Dumnezeu în hotărârile voii Sale; 3) *universală*, adică ea cuprinde toate făpturile, întreg universul.

După credința noastră, pe temeiul acestor însușiri, legea veșnică este izvorul tuturor legilor din univers: al celor *fizice*, pentru lumea materială și pentru făpturile necuvântătoare, și al celor *morale*, pentru făpturile înzestrate cu judecată și voie liberă.

Legile date pentru om se numesc legi morale, fiindcă se îndeplinesc cu voia personală a omului, adică cu cunoștință și libertate, pe când legile fizice se îndeplinesc de la sine.

Deci, voia lui Dumnezeu, cuprinsă în legea veșnică, se face cunoscută prin legile fizice și prin legea morală, care este de două feluri: *firească* și *suprafirească*.

16. Ce este legea morală firească?

După credința creștină, legea morală firească este legea întipărită de Dumnezeu în inima omului odată cu crearea lui, și care poate fi descoperită prin lumina firească a minții omenești.

17. Ce folose aduce omului legea morală firească?

În temeiul acestei legi, omul, din fire, poate deosebi binele de rău, virtutea de păcat, dreptatea de nedreptate, ceea ce trebuie făcut de ceea ce nu trebuie făcut. Poruncile ei se pot cuprinde în: a face binele și a evita răul.

18. Unde se vorbește despre această lege?

Despre această lege se vorbește limpede în izvoarele Descoperirii dumnezeiești: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Sfântul Apostol Pavel, *aceștia, neavând lege, își sunt lorși lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conștiinței lor și prin judecățile lor, care îi învinovățesc sau îi apără*, (Rom. 2,14-15), ne spune limpede că și oamenii care nu au lege scrisă de la Dumnezeu au totuși legea morală scrisă în inimile lor, de care ei, dacă voiesc, ascultă, iar dacă nu voiesc, nu ascultă. Când ascultă de ea, atunci mărturia cugetului lor, după ce se cercetează pe sine, îi dezvinovățește iar când nu ascultă aceeași mărturie a cugetului îi învinovățește.

Despre legea morală firească vorbește și Sfântul Ioan Gură de Aur, când spune: «Dumnezeu a dat omului o conștiință și cunoștință neînvățată a binelui și a răului, așa că noi nu mai trebuie să învățăm că desfrânarea este ceva rău și cumpătarea ceva bun; aceasta o știm de mai înainte, și anume de la început»⁶²².

După credința noastră, legea morală firească este sădită, deci, în însăși firea omului și lucrează în fiecare om, oricine și oricum ar fi el, învățat sau neînvățat. La cunoștință ei omul ajunge îndată ce începe a gândi. Legea morală firească se poate întuneca prin păcate, dar ea nu se șterge niciodată cu totul din inima omului.

Izvorând din voia neschimbătoare a lui Dumnezeu, legea morală firească este și ea neschimbătoare. De ea omul trebuie să țină seamă neapărat, fiindcă prin ea cunoaște mai întâi voia lui Dumnezeu și fiindcă ea îi arată ce este potrivit sau nepotrivit cu firea și cu vrednicia lui cea mai înaltă faptură pământească.

Pentru aceasta toate legiurile bisericești țin seama de poruncile legii morale.

19. S-a păstrat legea firească în toată curăția ei?

Noi credem și mărturisim că legea morală firească nu s-a păstrat în toată curăția ei, așa cum a sădit-o Dumnezeu în inima omului, ci s-a întunecat prin păcat. Adică omul, în urma păcatului strămoșesc trăind o viață păcătoasă, nu mai auzea limpede glasul ei și se îndepărtase de ea. De aceea, Dumnezeu, în nemărginita Sa dragoste, voind îndreptarea oumlui, i-a venit în ajutor, dându-i pe calea Descoperirii dumnezeiești legea din afară, *legea pozitivă*. Prin această lege, Dumnezeu și-a făcut cunoscută voia Sa în chip direct și amanunțit, ca îndreptar pentru viața omului; i-a redeșteptat omului conștiința adormită prin păcat, ca să fie mai cu băgare de seamă la săvârșirea faptelor și totodată i-a sporit cunoștințele despre felul cum trebuie să trăiască și să lucreze pentru împlinirea scopului său. Despre legea aceasta citim în Sfânta Scriptură: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (Evr. 1, 1-2).

Astfel, după timpul în care s-a dat și după deplinătatea ei, *legea morală pozitivă* - adică legea dată omului prin Descoperirea dumnezeiască - se împarte în *legea Vechiului Testament* și în *legea Noului Testament*.

⁶²² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Către poporul antiohian*, Cuv. 12, Migne, P.G., XLIX, col. 431.

20. Ce cuprinde legea Vechiului Testament?

Legea Vechiului Testament cuprinde porunci morale, ceremoniale și civile, date cu scopul de a întreține comuniunea dintre credincios și Dumnezeu și a pregăti pe credincioși pentru răscumpărarea lor prin Hristos.

Poruncile ceremoniale, cultul religios al poporului evreu, care numai preînchipuiau lucrarea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, fiind - cum spune Sfânta Scriptură - numai „*umbra bunurilor viitoare*” (Evr. 10, 1), au încetat odată cu venirea Mântuitorului.

În privința lor, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe* spune: «După cum umbra se retrage când sosește adevărul, tot așa au trecut și ele, și creștinii nu au îndatorirea să le împlinescă»⁶²³.

Tot așa au încetat și poruncile civile, fiindcă ele priveau numai buna ocârmuire a poporului evreu, al cărui stat a fost distrus de poporul roman, la anul 70 după Hristos.

Au rămas însă poruncile morale, care formează partea cea mai însemnată a legii Vechiului Testament. Acestea au fost descoperite de Dumnezeu treptat, prin diferiți aleși ai Lui și îndeosebi prin poruncile date lui Moise. De aceea, legea morală a Vechiului Testament se mai numește și *legea mozaică*. Legea aceasta este cuprinsă pe scurt, în cele 10 porunci dumnezeiești - Decalogul - descoperite de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai (Ieșire 20).

Poruncile au fost scrise de Însuși Dumnezeu, pe două table de piatră. Prima tablă cuprinde cele dintâi patru porunci, *despre datoriile către Dumnezeu*, iar a doua tablă cuprinde celelalte șase porunci, *despre datoriile față de aproapele*.

Legea morală a Vechiului Testament începe, deci, cu Dumnezeu și cu datoria de a-L iubi, și se încheie cu pofta rea a inimii și cu datoria de a nu o lăsa să prindă stăpânire în om. Cu aceasta se spune că toată plinirea legii pleacă din dragostea către Dumnezeu, iar călcarea ei, din pofta rea a inimii care uită de Dumnezeu.

Decalogul este cea dintâi lege scrisă a Vechiului Testament și, totodată, cea mai înaltă lege morală dată până la Domnul nostru Iisus Hristos. Ea rămâne valabilă pentru toate timpurile, fiindcă cele 10 porunci sunt poruncile legii firești, pe care Dumnezeu le aduce la cunoștința credincioșilor într-un chip mai limpede și mai hotărât.

21. Cele 10 porunci stau la temelia vieții morale a creștinului?

Da. De aceea, pentru a ști cum să-și întocmească viața potrivit voinței lui Dumnezeu, pentru a-și câștiga mântuirea, creștinul trebuie să cunoască și să păzească cele 10 porunci.

Tânărului care întrebese pe Mântuitorul ce să facă pentru ca să dobândească viața de veci, Mântuitorul îi răspunde: „*De vrei să intri în viață, păzește poruncile*” (Matei 19, 17).

Înțelegerea bună a celor 10 porunci se poate câștiga, însă, numai privindu-le în lumina desăvârșită a Noului Testament, adică în lumina legii morale evanghelice sau creștine.

De aceea, înainte de a trece la tâlcuirea celor 10 porunci, e nevoie să cunoaștem legea morală a Noului Testament.

22. Ce este legea morală a Noului Testament?

Ea este legea descoperită de Domnul nostru Iisus Hristos, prin care se aduce la cunoștința credinciosului, în chip desăvârșit, voia lui Dumnezeu. Cu legea Noului Testament, Domnul nostru Iisus Hristos desăvârșește legea Vechiului Testament, precum Însuși spune: „*N-am venit să stric (legea), ci să împlinesc*” (Matei 5, 17).

Legea Vechiului Testament era „*sfântă și dreaptă și bună*” (Rom. 7, 12), dar numai „*călăuza spre Hristos*” (Gal. 3, 24). Rostul ei era de a trezi în credincios conștiința stării de păcat și dorința după mântuire. Ea a deschis ochii credinciosului ca să vadă mai limpede păcatul, să cunoască mai bine starea păcătoasă în care se află și i-a făcut mai vie dorința după Mântuitorul, Care avea să-l izbăvească din starea atât de nefericită în care se găsea. Ea dă deci cunoștința păcatului, dar nu și puterea de a-l birui și de a ne îndrepta înaintea lui Dumnezeu. Citim în Sfânta Scriptură: „*Din faptele Legii nici un om nu se va îndrepta înaintea Lui, căci prin Lege vine cunoștința păcatului*” (Rom. 3, 20). De aceea legea morală a Vechiului

⁶²³ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, Partea a treia, răspuns la întrebarea 47, trad. de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 163.

Testament avea nevoie de desăvârșirea adusă de Mântuitorul, prin legea morală a Noului Testament legea Evangheliei sau legea creștină).

23. În ce se cuprinde această desăvârșire?

Desăvârșirea aceasta se cuprinde, pe scurt, în următoarele:

1) Legea Noului Testament, prin jertfa Mântuitorului de pe Cruce, a adus omenirii mântuirea, pe care legea Vechiului Testament numai a pregătit-o;

2) Sfintele Taine împărtășesc harul dumnezeiesc, dând credinciosului puterea de a birui păcatul și de a împlini toată legea morală, spre a-și dobândi mântuirea: „*Evanghelia lui Hristos este putere a lui Dumnezeu spre mântuirea a tot celui ce crede*” (Rom. 1, 16);

3) Se ridică peste îngustimea legii Vechiului Testament și cheamă la mântuire toate popoarele pământului: „*Nu mai este iudeu, nici elin... pentru că voi toți una sunteți întru Hristos Iisus*” (Gal. 3, 28);

4) Aduce porunca dragostei celei mai desăvârșite. Pe când în legea Vechiului Testament dragostea era restrânsă numai la poporul iudeu, în legea Noului Testament dragostea cuprinde pe toți oamenii, fără nici un fel de deosebire: „*Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți dar voi desăvârșiți precum și Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este*” (Matei 5, 46-48). Asemenea și Sfântul Apostol Pavel spune: „*Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieste răul cu binele*” (Rom. 12, 21);

5) Pe temelia dragostei, legea Noului Testament stabilește între credincios și Dumnezeu legătura dintre fiu și părinte, înlăturând starea de frică ce stăpânea în legea Vechiului Testament;

6) Legea Noului Testament cere ca aprecierea faptelor să nu se facă după partea lor exterioară, ci și după gândul din care pornesc ele. Fapta bună să nu fie fățarnică, ci să izvorască din inima curată. Între gând și faptă să fie cea mai deplină potrivire;

7) Legea Noului Testament desăvârșește legea Vechiului Testament și prin sfaturile evanghelice, care aduc o stare mai înaltă de viață creștinească;

8) Legea Noului Testament este veșnică, fiindcă Mântuitorul spune: „*Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece*”, (Matei 24, 35).

24. Dar este oare cu putință a împlini o lege atât de desăvârșită?

Da, căci spune Mântuitorul: „*Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți găsi odihna sufletelor voastre. Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară*”, (Matei 11, 29-30). Sfinții au împlinit legea, deși erau și ei oameni ca ceilalți, dar aveau inima curată și erau plini de dragoste față de Dumnezeu. Numai pentru astfel de oameni păzirea legii morale este ușoară, mai ales că ajutorul lui Dumnezeu nu le lipsește. Aceasta nu înseamnă însă că păzirea legii nu cere osteneală, dar osteneala aceasta nu o simte cel ce este plin de dragoste față de Dumnezeu. Dimpotrivă, toată osteneala îi umple inima de bucurie.

25. Cum trebuie împlinită legea lui Dumnezeu?

Legea lui Dumnezeu trebuie împlinită în întregime, căci ea este una și toate poruncile ei sunt date de Dumnezeu. Credinciosul nu trebuie să aleagă ce i se pare lui mai însemnat sau mai folositor din ea, căci atunci ar înlocui legea lui Dumnezeu cu o lege a sa. Sfânta Scriptură spune: „*Cine va păzi toată Legea, dar va greși într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat față de toate poruncile*” (Iacov 2,10). Pentru o singură vină, Moise a fost pedepsit să nu intre în pământul făgăduit. Pentru o singură minciună, Anania și Safira au fost pedepsiți cu moartea (Fapte 5, 1-10).

Legea lui Dumnezeu trebuie, apoi, împlinită *neconținut*, adică în toate împrejurările vieții, fiindcă numai așa își dovedește credinciosul dragostea sa puternică față de Dumnezeu, binefăcătorul său cel mai mare.

Și, în sfârșit, ea trebuie împlinită *cu toată bucuria*. Fapta, oricât de bună ar fi, dacă e făcută împotriva inimii și cu cărteală, nu are nici un preț.

26. Care e cuprinsul legii Noului Testament?

Cuprinsul ei, pe scurt, îl arată tot Mântuitorul când spune: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii*” (Matei 22, 37-40).

Același lucru îl spune Mântuitorul și cu alte cuvinte: „*Toate câte voiți să vă faceți vouă oamenii, asemenea și voi faceți lor, că aceasta este Legea și proorocii*” (Matei 7,12). „*Acesta este porunca Mea: Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu*” (Ioan 15,12); „*Porunca nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul*” (Ioan 13, 34); „*Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta Lui*” (Ioan 14, 21).

Deci legea Noului Testament sau legea creștina e cuprinsă în *porunca dragostei*. Dragostea de Dumnezeu, arătată prin dragostea de aproapele, aceasta cere Mântuitorul prin legea Noului Testament, spre a se împlini voia lui Dumnezeu. De aceea, cu drept cuvânt, creștinismul este numit religia dragostei.

27. Porunca dragostei nu o găsim și în legea Vechiului Testament? Porunca dragostei o găsim și în legea Vechiului Testament (Deut. 6, 5; Lev.19,18), dată chiar cu aceleași cuvinte ca în legea Noului Testament. Totuși, în Noul Testament porunca aceasta este nouă prin duhul și viața ce se cuprind în ea. Căci dragostea cerută de Mântuitorul trebuie să fie curată și jertfelnică față de fiecare om, chiar și față de necunoscuți, după pilda dragostei arătate de El față de oameni (Ioan 15,13). Cu dragostea aceasta creștinul trebuie să dezrădăcineze din sufletul său orice urmă de mânie și de ură față de semenul său și să răsplătească răul cu binele (Rom. 12, 21).

28. Ce sunt legile omenești despre care s-a vorbit mai înainte?

Am vorbit până acum despre legile morale dumnezeiești, adică despre legile prin care Dumnezeu Și-a făcut în chip direct cunoscută voia Sa omului, ca îndreptar pentru cugetele și faptele lui.

Dar Dumnezeu Și-a făcut cunoscută voia Sa omului și în chip indirect, și anume prin legile omenești, care se împart în: *bisericești și civile*.

29. Ce sunt legile bisericesti?

Sunt legile date de Biserică, în virtutea puterii primite de la Întemeietorul ei de a călăuzi pe credincioși în numele Său și a-i îndatora la ascultare (Matei 10, 40; Luca 10, 16; Ioan 13, 20).

Legile bisericesti sunt alcătuite pe temeiul legii descoperite de Dumnezeu și nu cer nici mai mult decât ea, nici ceva deosebit de ea. Rostul lor este de a tâlcui învățăturile Mântuitorului, a îndemna la ascultare și la păzirea poruncilor dumnezeiești. De aceea, de bună seamă, fiecare creștin este îndatorat să asculte de ele.

Biserica noastră, folosindu-se de dreptul primit de la Mântuitorul, a dat astfel de legi, dintre care cele mai însemnate sunt *canoanele și cele nouă, porunci bisericesti*.

30. Ce sunt canoanele?

Canoanele sunt legi date de sinoadele ecumenice ale Bisericii și de sinoadele particulare ale ei, dar întărite de cele ecumenice. Pe temeiul învățăturii Mântuitorului și a Sfinților Săi Apostoli, canoanele statornicesc felul de organizare și conducere a Bisericii, precum și drepturile și îndatoririle membrilor ei: clerici, monahi și credincioși.

**DESPRE
PORUNCILE BISERICESTI**

31. Cum se numesc poruncile privitoare la îndatoririle credincioșilor față de Biserică și câte sunt?

Se numesc *porunci bisericești și sunt nouă.*

32. Care este întâia poruncă bisericească?

Să ascultăm cu evlavie Sfânta Liturghie în fiecare duminică și sărbătoare.

33. Ce învață această poruncă?

Această porunca tâlcuiește porunca a patra dumnezeiască, arătând felul în care sunt datori creștinii să prăznuiască zilele de sărbătoare. Ea cere creștinului să se roage lui Dumnezeu, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Rugați-vă neîncetat*” (I Tes. 5,17), fiindcă rugăciunea este mijlocul cel mai potrivit de a înfățișa înaintea lui Dumnezeu gândurile și simțămintele religioase, de a-I mulțumi pentru binefacerile primite și a-I cere ajutorul pentru diferitele trebuințe cinstite ale vieții. Rugăciunea să fie făcută cu înfrângerea inimii și cu smerenie, căci „*Inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi*” (Ps. 50,18). Fără smerenie nu este cu putință adevărata credință creștină, iar fără credință nu este cu putință a plăcea lui Dumnezeu.

Porunca aceasta îl îndatorează pe creștin la rugăciune zilnică, iar în zilele de sărbătoare, să ia parte la sfintele slujbe rânduite de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă.

34. Care este a doua poruncă bisericească?

Să ținem toate posturile de peste an.

35. Ce învață această poruncă?

Porunca postului o găsim în Sfânta Scriptură. Timpul pentru îndeplinirea acestei îndatoriri îl hotărăște însă Biserica, prin porunca aceasta. Postul este mijloc potrivit pentru înfrânarea poftelor rele, pentru biruirea ispitelor și păcatelor, precum și pentru stăruirea în rugăciunea curată. Folosul postului este propășirea în virtute.

36. Care este a treia poruncă bisericească?

Să cinstim pe slujitorii bisericești.

37. Ce învață această poruncă?

Această poruncă învață că e de datoria creștinului a da cinstire celor ce fac parte din starea preotească, deoarece aceștia sunt slujitori ai sfintelor altare, propovăduitori ai cuvântului dumnezeiesc și rugători către Dumnezeu. Îndeosebi se cuvine această cinstire duhovnicului, care-l povățuiește pe creștin în scaunul Sfintei Mărturisiri și care, cu puterea primită de la Dumnezeu, îi dă dezlegare de păcate.

Sfântul Apostol Pavel spune: „*Vă mai rugăm, fraților, să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi, care sunt mai-marii voștri în Domnul și vă povățuiesc; și pentru lucrarea lor, să-i socotiți pe ei vrednici de dragoste prisositoare*” (I Tes. 5,12-13) și „*Ascultați pe mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă, ca să facă această cu bucurie, și nu suspinând*” (Evr.13,17). „*Preoții, care își țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvântul și cu învățătura*” (I Tim. 5,17).

38. Care este a patra poruncă bisericească?

Să ne spovedim și să ne împărtășim în fiecare dintre cele patru posturi mari de peste an, sau, dacă nu putem, cel puțin o dată pe an, în postul Sfintelor Paști.

39. Ce învață această poruncă?

Prin Sânta Taină a Botezului, omul se curăță de păcatul strămoșesc și de orice alt păcat săvârșit până atunci. În timpul vieții, însă, ispitele îl pot duce mereu pe creștin la călcarea voii lui Dumnezeu, adică la săvârșirea de păcate. Pentru a-i da creștinului putința să se curețe de păcatele săvârșite după Sfântul Botez și să se împartășească cu vrednicie cu Sfântul Său Trup și Sânge, Mântuitorul a așezat Taina Sfintei Mărturisiri.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Porunca a patra bisericească arată, deci, datoria creștinului de a-și mărturisi păcatele înaintea duhovnicului, pentru a fi dezlegat de ele și pentru a se putea împărtăși cu vrednicie cu Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului, spre dobândirea fericirii veșnice.

De scaunul mărturisirii se poate apropia creștinul oricând simte trebuința de a-și ușura sufletul de păcate. Biserica, la rândul ei, cere creștinului, prin această poruncă, să se mărturisească în fiecare dintre cele patru posturi de peste an. Dacă totuși nu i-ar fi cu putință, atunci măcar o dată pe an, și anume în postul Sfințelor Paști, creștinul trebuie neapărat să se mărturisească și să se împărtășească.

Porunca aceasta cere și bolnavilor după trup să-și curețe sufletul de păcate prin Taina Sfintei Mărturisiri și să primească Sfânta Împărtășanie, mai întâi primind însă Taina Sfântului Maslu.

Despre folosul acestei porunci Sfântul Apostol Pavel spune: „*Dacă mărturisim păcatele noastre, EL este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea*” (I Ioan 1, 9).

40. Care este a cincea poruncă bisericească?

Să ne rugăm pentru ocârmuitorii noștri.

41. Ce învață această poruncă?

Această poruncă învață că este de datoria creștinului să se roage lui Dumnezeu de ajutor pentru toți cei ce se îngrijesc de binele sau vremelnic și veșnic. Astfel, Biserica cere să ne rugăm pentru patriarh, mitropolitul sau episcopul eparhial și întreg clerul, pentru ocârmuitorii țării și pentru toți cei care fac bine Sfintei Biserici și se străduiesc să întărească credința ortodoxă. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Vă îndemn, deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii..., ca să petrecem viața pașnică și liniștită, întru toată cuvioșia și buna cuviniță, că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru*” (I Tim. 2,1-3). Creștinul să nu uite în rugăciunile sale nici pe cei trecuți din viața aceasta, căci rugăciunile celor vii le folosesc mult celor răposați. Învățătura acestei porunci se desprinde din porunca dragostei față de aproapele.

42. Care este a șasea poruncă bisericească?

Să ținem posturile pe care le-ar orânduie episcopul sau mitropolitul locului, în vreme de primejdii, de boli sau de necazuri.

43. Ce învață această poruncă?

În anumite împrejurări, chiriarhii locului au dreptul și datoria să rânduiască zile deosebite de post și rugăciune, iar creștinii au datoria să le țină cu toată curăția inimii, fiind spre folosul lor. Pe când Sfântul Apostol Petru se găsea închis de Irod, „*se făcea neconținut rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică*” (Fapte 12, 5) și îngerul Domnului l-a izbăvit.

44. Care este a șaptea poruncă bisericească?

Să nu citim cărțile ereticilor.

45. Ce învață această poruncă?

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, având de la Dumnezeu chemarea să călăuzească pe creștini pe drumul dreptei învățături, are datoria să atragă luarea-aminte a acestora asupra tuturor lucrurilor care i-ar putea abate de la acest drum. Astfel, prin porunca aceasta le cere celor care nu sunt întăriți în cunoașterea și înțelegerea cuvântului dumnezeiesc să se ferească de citirea cărților potrivnice credinței adevărate, cum sunt cele ale ereticilor, spre a nu fi amăgiți de învățături pierzătoare de suflet (I Tim. 4, 7), ci să se hrănească „*cu cuvintele credinței și ale bune învățături*” (I Tim. 4, 6).

46. Care este a opta porunca bisericească ?

Să nu înstrăinăm, nici să folosim spre scopuri străine, lucrurile bisericești sau averea Bisericii.

42. Ce învață această poruncă?

Biserica folosește lucrurile și bunurile sale la săvârșirea sfințelor slujbe, la susținerea așezămintelor sale și la săvârșirea de fapte bune (Fapte I 1, 29-30). Înstrăinarea acestor lucruri sau întrebuințarea lor spre folosul propriu duce, deci, pagubă Bisericii, iar pentru cei care se

fac vinovați de astfel de fapte, înseamnă păcat, căci porunca a opta dumnezeiască spune: „să nu furi”.

48. Care este a noua poruncă bisericească?

Să nu facem nunți și ospete sau alte petreceri în timpul posturilor.

49. Ce învață această poruncă ?

Biserica a rânduit anumite zile în care creștinii să prăznuiască cele mai însemnate evenimente din viața Mântuitorului și a sfinților. Acestea, fiind unele de bucurie, iar altele de întristare, de bună seamă că cele dintâi vor fi prăznuite cu bucurie sufletească, iar celelalte, cu întristare și cu înfrânare trupească și sufletească.

Prin porunca aceasta, Biserica cere creștinului ca în zilele de întristare arătate de ea, în zilele de post, să nu facă nuntă și petreceri, care sunt prilej de veselie și, în genere, să nu ia parte la bucurii și plăceri.

Împlinirea acestei porunci sporește creștinului evlavia și dragostea față de Dumnezeu.

50. Ce sunt legile civile?

Acestea sunt legile date de stat, pentru buna cârmuire și îndrumare a poporului pe calea binelui obștesc și pentru continua înflorire a vieții acestuia. La întocmirea lor, autoritatea statului ține seama de voința și de trebuințele poporului.

Sfânta noastră Biserică învață pe credincioșii săi să se supună întru toptul legilor Statului, „căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite. Pentru aceea, cel ce se împotrivesc stăpânirii se împotrivesc rânduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor lua osânda” (Rom.13, 2). Creștinul va da socoteală înaintea Dreptului Judecător și pentru împlinirea sau călcarea acestor legi. De asemenea, credincioșii sunt îndrumați să-și împlinească îndatoririle lor cetățenești față de Patrie, cu același zel și cu aceeași râvnă ca și pe cele față de Biserică.

51. Care este datoria creștinului față de legi?

Creștinul, ca făptură a lui Dumnezeu, trebuie să asculte de voia Acestuia, rostită prin legile date, căci numai așa își poate întocmi o viață cinstită și-și poate dobândi mântuirea sufletului. Legea, prin însăși ființa ei, cere doar ascultare și nu stă în bunul plac al cuiva să i se supună sau nu. Este drept că uneori se întâmplă ca legea să fie călcată. Dar creștinul nu trebuie să facă aceasta în chip premeditat; el rămâne supus legii chiar și atunci când o calcă. Porunca lăuntrică prin care legea morală cere creștinului să facă sau să nu facă ceva se numește *datorie morală*. Aceasta nu este altceva decât trebuința pe care o simte credinciosul înăuntrul său de a împlini voia lui Dumnezeu și a ocoli cele potrivnice ei, fără ca libertatea voii să-i fie îngrădită cu ceva. Cum poate însă împlini legile și evita călcarea lor, aceasta i-o spune fiecare *cugetul* sau *conștiința sa morală*.

DESPRE CONȘTIINȚA MORALĂ

52. Ce este conștiința morală?

Conștiința morală este glasul lui Dumnezeu în sufletul credinciosului, glas care-l îndeamnă la împlinirea legii morale. Glasul acesta îl poate cunoaște fiecare, căci după credința noastră conștiința s-a născut deodată cu omul. Ea este de obârșie dumnezeiască. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Când Dumnezeu l-a făcut pe om, a sădit în fiecare judecata nemincinoasă a binelui și a răului, adică regula conștiinței»⁶²⁴.

53. La ce-i slujește omului conștiința?

Conștiința slujește drept călăuză la împlinirea legii. Ea este judecătorul neadormit și aspru, care nu se poate cumpăra cu nimic și care se pronunță asupra fiecărei fapte, arătând dacă aceasta este bună sau rea și deci dacă trebuie săvârșită sau nu. Ea își ridică glasul atât

⁶²⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Expunere la Psalmul 147*, 3, Migne, P. G., vol. LV, col. 482.

înainte de săvârșirea unei fapte, cât și după săvârșirea ei. Înainte de săvârșirea unei fapte, conștiința spune dacă fapta este bună sau rea și ne sfătuiește să o împlinim sau nu. După săvârșirea faptei, tot ea ne judecă. Dacă am ascultat de glasul ei, dacă ne-am împlinit datoria și ne-am ferit de fapte rele, atunci conștiința ne răsplătește cu bucurie, mulțumire și liniște sufletească. Iar dacă n-am ascultat de glasul conștiinței și am săvârșit fapte rele, atunci ea ne pedepsește cu aspre muștrări; simți, adică, neliniște și apăsare în suflet. De aceea, creștinul trebuie să asculte totdeauna de glasul conștiinței sale. Orice lucrare potrivnică conștiinței este rea și aduce pedeapsă, precum citim în Sfânta Scriptură: „*Tot ce nu este din credință*” (adică din convingere intimă), „*este păcat*” (Rom. 14, 23).

54. Găsim în Sfânta Scriptură pilde despre lucrarea conștiinței?

Da. Iată câteva: Conștiința îi muștră pe protopărinții Adam și Eva după ce au călcat porunca dumnezeiască (Fac. 3,10); ea îl urmarește pe Cain, care nu-și mai găsește liniște pentru uciderea fratelui său Abel (Fac. 4,13); ea oprește pe frații lui Iosif de a-i ridica acestuia viața (Fac. 37, 26); ea aduce căința lui David pentru fărădelegile sale și rămâne statornică în inima lui Iov, care primește cu răbdare toate loviturile vieții (Iov 1, 21); ea rușinează pe acuzatorii femeii păcătoase (Ioan 8, 9); ea naște căința în inima fiului risipitor (Luca 15, 18) și în inima lui Iuda, vânzătorul Mântuitorului (Matei 27, 3-4).

55. Poate conștiința să dispară vreodată din sufletul omului?

Niciodată. Ea poate să fie *adormită* prin nepăsarea omului față de datoriile sale, poate să fie *întunecată* printr-o viață de păcat, dar nu poate să fie nimicită niciodată, fiindcă ea este de la Dumnezeu. Nici cei mai mari făcători de rele nu pot înăbuși în ei, cu totul, glasul conștiinței. Ea îi urmărește mereu cu muștrările ei, încât mulți ajung la deznădăjduire și-și curm singuri firul vieții, ca Iuda.

56. Ce datorie avem față de conștiința noastră?

Avem datoria de a o păstra totdeauna curată și de a o ține în stare trează prin rugăciune, post, împărtășirea cu Sfintele Taine și prin cunoașterea tot mai temeinică a învățăturii creștine. Căci *conștiința morală ne îndeamnă la făptuirea binelui, dreptății și dragostei creștine, adică la împlinirea legii morale.*

57. Stă în puterea credinciosului să împlinească îndemnurile conștiinței? Se poate hotărî el, când voiește, spre fapta bună sau spre fapta rea?

Da. Credinciosul poate aceasta, fiindcă are voie liberă.

58. Ce este voia liberă a omului?

Voia liberă este puterea sufletească pe care o are omul chiar de la creare și prin care el se poate hotărî fără nici o silă pentru o faptă sau pentru alta. În temeiul acestei puteri, fiecare om este el singur și nu altcineva săvârșitorul și stăpânul faptelor sale. Voia liberă este singurul dar asupra căruia omul are stăpânire deplină.

După învățătura Sfintei noastre Biserici, în starea originală voia omului era înclinată spre binele moral; prin păcatul strămoșesc ea s-a înclinat mai mult spre rău, însă fără să-și piardă cu totul înclinarea spre bine. Prin jertfa Domnului nostru Iisus Hristos pe Cruce, i se dă credinciosului un ajutor suprafiresc, adică harul dumnezeiesc, pentru ca să poată învinge înclinarea spre rău și să poată împlini binele moral.

59. Unde se vorbește despre voia liberă?

Despre voia liberă a omului se vorbește în cuvinte foarte limpezi în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Așa citim în Vechiul Testament: „*Viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înainte, binecuvântare și blestem. Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi*” (Deut. 30,19). În Noul Testament Mântuitorul răspunde tânărului bogat: „*Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta și dă-o săracilor*” (Matei 19, 21). În alt loc, Mântuitorul plânge soarta Ierusalimului, spunând: „*Ierusalime, Ierusalime... de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit*” (Matei 23, 37). Iar Sfântul Chiril al

Ierusalimului spune: «Să știi că tu ai un suflet cu voință liberă... care are puțința de a face cum voiește»⁶²⁵.

Dar și fiecare om cu judecată sănătoasă își dă seama că are voie liberă. Fiecare simte că se hotărăște de la sine pentru o lucrare, că prin alegere proprie a săvârșit într-o împrejurare o faptă anumită și că ar fi putut tot atât de bine săvârși alta în locul ei. Că este așa îi arată omului și căința pe care o simte pentru unele fapte. Căindu-se pentru unele fapte, omul își dă seama că el n-a fost silit să le facă și că putea să nu le facă, sau chiar avea datoria să nu le facă. Dacă omul n-ar fi înzestrat cu voie liberă, atunci n-ar avea nici un rost și nici un înțeles toate sfaturile, îndemnurile, poruncile și legile ce i se dau. N-ar putea fi vorba nici de virtute, nici de păcat, nici de răsplată, nici de pedeapsă și nici de răspundere. Căci cum i s-ar putea cere omului socoteală pentru o faptă pe care el n-ar fi avut libertatea să o facă? Răspundere are omul numai pentru faptele pe care le-a săvârșit în deplină libertate și conștiință, și nicidecum pentru cele pe care le-a săvârșit din constrângere.

De aceea, când sila, frica, neștiința, patimile, deprinderile sau alte împrejurări slăbesc sau chiar întunecă cu totul conștiința omului și lucrarea liberă a voinței sale, atunci în aceeași măsură scade și răspunderea pentru faptele săvârșite în astfel de împrejurări.

Libertatea voii stă deci la temelia vieții morale a omului și a întregii rânduiești din societatea omenească.

60. Care este temeiul faptelor noastre?

În temeiul voii libere cu care este înzestrat, omul este stăpânul faptelor sale.

61. De câte feluri sunt faptele omenești?

Faptele noastre sunt de două feluri: bune și rele.

Bune sau morale sunt faptele săvârșite cu știință și voie liberă și care sunt *după voia lui Dumnezeu*, arătată prin legile Sale; iar rele, imorale sau păcate, sunt acele fapte care nu sunt săvârșite după voia lui Dumnezeu.

Aceasta înseamnă că faptele trebuie judecate totdeauna după felul legăturii lor cu voia lui Dumnezeu, arătată prin legile morale cunoscute de mintea credinciosului.

62. Cum se poate cunoaște bunătatea sau răutatea unei fapte?

Pentru a cunoaște bunătatea sau răutatea unei fapte, trebuie să ținem seama de toate părțile ei, adică de:

1) *Obiect*, care înseamnă lucrul de care se ocupă fapta (de pildă: rugăciunea, milostenia, furtul etc.);

2) *Motiv*, adică îndemnul care face voia să se hotărăscă pentru un lucru sau altul. Motivul cel mai înalt al faptelor săvârșite de creștin trebuie să fie iubirea fiască față de Dumnezeu, Care i-a dat viața și toate cele trebuitoare vieții, și-l iubește atât de mult, încât pentru mântuirea lui a dat și pe Fiul Său, Cel Unul Născut, „*ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (Ioan 3, 15);

3) *Scop*, adică ținta la care tinde voia cu fapta sa. Scopul cel mai înalt al faptelor trebuie să fie preamărirea lui Dumnezeu, precum citim în Sfânta Scriptură: „*Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți*” (I Cor. 10, 31). Sfântul Vasile cel Mare zice: «Creștinul va săvârși bine lucrul său, dacă va referi la Dumnezeu tot ce face, spre a îndeplini voia Lui»⁶²⁶.

4) *Intenție*, care înseamnă îndreptarea faptei spre scopul ei. De pildă, intenția mea este să ajut pe aproapele meu aflat în nevoie, deși încă nu știu în ce chip îi voi ajuta. Mă hotărăsc să-l ajut din motivul dragostei către aproapele și-i trimit un dar cu scopul de a-i alina nevoia;

5) *Împrejurări*, adică semnele după care o faptă în săvârșirea ei se deosebește de alta. Astfel, la fiecare faptă se pune întrebarea: a) *cine* a făcut-o (tânăr, bătrân, preot, mirean); b) *ce* s-a făcut (milostenie, furt); c) *unde* s-a făcut (în biserică, acasă, pe față, în ascuns); d) *cu ce mijloace* (prin câștig cinstit, prin furt, singur, prin altul); e) *în ce scop* (pentru a ajuta pe

⁶²⁵ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, 4, cap. 18, Migne, P. G., vol. XXXII, col. 478.

⁶²⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile pe larg*, 15, Migne, P. G., vol. 31, col. 326.

cineva, pentru a-l înșela; f) *chipul* în care s-a săvârșit fapta (din dragoste, din ură, cu pregătire); g) *când* s-a săvârșit fapta (ziua, noaptea, în timpul Sfintei Liturghii).

Fapta, ca să fie bună, trebuie să corespundă voii lui Dumnezeu după *toate părțile ei*, adică după obiect, motiv, scop, intenție și împrejurări. Când fapta se potrivește cu voia lui Dumnezeu numai în una dintre părțile sale, ea este rea. De pildă, când cineva fură spre a ajuta pe cineva, scopul faptei este bun, dar mijloacele sunt rele, deci fapta sa este rea. Când cineva ajută pe aproapele spre a fi lăudat de oameni, fapta în sine este bună, dar scopul urmărit este rău; deci pentru săvârșitor fapta nu poate fi socotită bună.

De bună seamă, *creștinul are datoria de a săvârși totdeauna fapte bune*, căci numai așa își poate dobândi mântuirea sufletului. Căci creștin adevărat nu este cel care din când în când săvârșește câte o faptă bună, ci cel care în chip statornic își împodobește viața cu fapte bune.

Dar pentru a putea ajunge la această stare, creștinul trebuie să-și încordeze neîntrerupt puterile sale sufletești, spre a potoli pornirile rele și a birui ispitele care mereu se apropie de el cu îndemnuri la fapte rele. Creștinul adevărat trebuie, în chip statornic, să lupte împotriva răului, să se curețe de patimi, să-și câștige tăria și deprinderea în săvârșirea faptelor bune, adică să se împodobească *cu frumusețea virtuții creștine*. Sfântul Antonie cel Mare spune: „Să nu zică cineva că este cu neputință omului să ajungă la viața cea virtuoasă, ci numai că aceasta nu este ușor”⁶²⁷.

DESPRE VIRTUȚI

63. Ce este virtutea creștină?

Virtutea creștină este deprinderea și stăruința statornică de a împlini, cu ajutorul harului dumnezeiesc, legea morală întreagă, din dragoste curată față de Dumnezeu și față de aproapele. Virtutea creștină înseamnă deci tăria și statornicia pe calea binelui, în săvârșirea faptelor bune și biruința neîntreruptă asupra răului. Ea trebuie să cucerească întreaga ființă a creștinului și să-i fie întotdeauna podoaba cea mai aleasă.

64. Care sunt însușirile virtuții creștine?

Virtutea creștină trebuie să fie:

1) *Tare*. Tăria în împlinirea faptelor bune se câștigă prin încordarea neîntreruptă a puterilor sufletești împotriva poftelor și a ispitelor care îndeamnă mereu la fapte rele. Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: „*Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesc pun mâna pe ea*” (Matei 11, 12);

2) Stăruința pe calea binelui să fie *de bună voie*, nu de silă, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Căci dacă fac aceasta de bună voie, am plata; iar dacă o fac fără voie, am numai o slujire încredințată*” (I Cor. 9, 17);

3) Stăruința pe calea binelui să fie și cu *știința*, adică omul să săvârșească faptele bune nu în necunoștință, ci cu silința de a cunoaște tot mai bine voia lui Dumnezeu: „*Ca să deosebiți care este voia Lui Dumnezeu, ce este bun și plăcut și desăvârșit*” (Rom.12, 2). Aceasta înseamnă putința, dar și datoria creștinului de a se desăvârși în virtute.

4) Virtutea trebuie să se *arate prin fapte*, căci nu e de ajuns a cunoaște binele, ci trebuie a-1 și face. „*Nu cei ce aud Legea sunt drepti la Dumnezeu, ci cei ce împlinesc Legea vor fi îndreptați*” (Rom. 2, 13);

5) *Virtutea creștină trebuie să fie însuflețită de dragoste curată către Dumnezeu și către aproapele*, precum cere porunca dragostei (Matei 22, 37).

În Sfânta Scriptură, cuvântul *virtute* este foarte rar folosit. În locul său, însă, sunt întrebuințate cuvintele: *dreptate, evlavie, faptă bună*.

⁶²⁷ *Filocalia*, vol. 1, trad. D. Stăniloae, Sibiu, 1946, p. 4.

65. Care sunt roadele virtuții?

Evagrie Monahul spune: „Virtutea este hrana sufletului”⁶²⁸. Virtutea potolește pornirile rele ale omului, înlătură ispitele, îl face pe creștin slobod de păcate și rodește în sufletul lui binele cel câștigător de mântuire. Ea îl face pe creștin plăcut lui Dumnezeu, multumit în viața pământească și fericit în viața viitoare. «Trăind în virtute, suntem ai lui Dumnezeu, spune Sfântul Antonie cel Mare»⁶²⁹.

66. De ce însă cei virtuoși nu sunt feriți de necazurile pământești?

Uneori vedem că oamenii cu o viață păcătoasă trăiesc în îndestulare sau chiar în risipă, în desfățare și mulțumire, pe când cei virtuoși sunt bântuiți de necazuri și strâmtorări.

Trebuie să știm însă că mulțumirea adevărată nu ne-o dă numai îndestularea pământească, ci și judecata conștiinței. Păcătosul, chiar dacă trăiește în situațiile cele mai bune, este muștrat de conștiință pentru fărădelegile săvârșite, se teme mereu de pedepse și este neliniștit, cu toate că alții îl cred fericit.

Cel virtuos, dimpotrivă, chiar dacă trăiește în strâmtorare pământească, având conștiința curată, îndură toate, cu nădejdea în bunurile vieții viitoare și este liniștit în inima sa. Necazurile pe care le îndură dreptii sunt pentru dovedirea virtuții lor. Dumnezeu trimite adesea celor virtuoși încercări grele, ca pedeapsă pământească pentru unele greșeli și pentru ca răsplata în ceruri să le fie cu atât mai mare. Iar răutățile unora față de alții Dumnezeu le îngăduie, fiindcă El nu împiedică libertatea voinței omenești.

Însuși Mântuitorul a suferit din partea oamenilor, rămânând și în acest chip pildă măreață pentru Ucenicii Săi (Ioan 15, 20). Pilda Mântuitorului este menită să fie, deci, creștinilor mângâiere în suferințele lor. Apoi trebuie știut că răsplata adevărată se dă abia în viața viitoare, când, precum spune Sfântul Apostol Pavel, „*Cel ce seamănă cu zgârcenie, cu zgârcenie va și secera, iar cel ce seamănă cu dărnicie, cu dărnicie va și secera*” (II Cor. 9, 6). Iar Sfântul Ambrozie spune: «Odihna lor (a nelegiuitorilor) este în iad, iar a ta în ceruri; casa lor este în mormânt, iar a ta în rai»⁶³⁰.

67. Virtutea este una singură?

După năzuință launtrică spre bine, *virtutea este una singura*. Întrucât însă trebuințele vieții omenești și legăturile dintre oameni sunt multe și felurite, *este firesc ca și virtutea cea una*, care călăuzește trebuințele și legăturile vieții omenești, *să ia mai multe înfățișări și astfel să vorbim de mai multe virtuți*.

68. Cum se împart virtuțile?

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă împarte virtuțile în: *virtuți teologice (religioase)* și *virtuți morale*.

69. Ce sunt virtuțile teologice?

Virtuțile teologice sunt acelea care prind tărie în sufletul credinciosului cu ajutorul harului dumnezeiesc și sunt îndreptate nemijlocit către Dumnezeu, apropiindu-l pe credincios de izvorul vieții religioase, care este Dumnezeu.

Virtuțile teologice le sădește Dumnezeu în suflet împreună cu harul sfințitor; de aceea ele sunt *virtuți suprafirești* sau *insuflate*. Ele îndreaptă viața creștinului către Dumnezeu și-i întăresc pornirea firească de a, împlini fapte bune. Fără ele nimeni nu se poate mântui. Virtuțile teologice sunt: *credința, nădejdea și dragostea* (I Cor. 13, 13). Despre ele s-a vorbit mai înainte.

70. Ce sunt virtuțile morale?

Virtuțile morale sunt acelea care călăuzesc viața creștinului față de sine și față de semenii săi. Ele au drept scop moralizarea credinciosului și a raporturilor cu semenii lui, adică întocmirea vieții și a rânduielilor dintre oameni după legile morale.

Aceste virtuți se mai numesc și *cardinale*, fiindcă ele stau la temelia celorlalte virtuți și deci pe ele se reazemă viața cinstită.

⁶²⁸ Filocalia, vol. 1, op. cit., p. 88.

⁶²⁹ *Idem*, p. 31.

⁶³⁰ *Despre slujirea preoților*, I, cap. 16, Migne, P. L., XVI. col. 145.

Virtuțile morale se pot câștiga și prin puterile firești cu care este înzestrat omul; de aceea ele se mai numesc *virtuti firești* sau *câștigate*.

Rădăcina acestor virtuți stă în legea morală firească, sădită în firea, omului chiar de la creare. După învățătura Bisericii noastre, însă, această fire slăbind prin păcatul strămoșesc, a adus cu sine și slăbirea puterii morale firești a omului. De aceea, virtuțile răsărite din ea sunt firave și slabe și au nevoie de întărire prin harul dumnezeiesc; pentru a rodi fapte bune, necesare mântuirii.

71. Care sunt virtuțile morale?

Virtuțile morale cele mai de seamă sunt: *înțelepciunea, dreptatea, cumpătarea și bărbăția*.

72. Ce este înțelepciunea creștină?

Înțelepciunea creștină este judecata și chibzuirea creștinului de a se purta astfel în viața, încât să nu supere prin fapta sau vorba pe Dumnezeu și pe semenii săi. Ea este virtutea călăuzirii cinstite și pricepute a vieții și de aceea în Sfânta Scriptură se vorbește foarte des despre ea. Mântuitorul spune: „*Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca Porumbeii*” (Matei 10, 16), ceea ce tâlmăcește Sfântul Apostol Pavel în cuvintele: „*Umblați cu înțelepciune față de cei ce sunt din afară (de Biserică), prețuind vremea. Vorba voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia*” (Col. 4, 6). Iar Sfântul Antonie cel Mare zice: «Omul cu judecată, luând aminte la sine, cumpănește cele ce i se cuvin și-i sunt spre folos. Acela cugetă care lucruri sunt folositoare pentru firea sufletului său și care nu. Așa se ferește el de cele nepotrivite, care i-ar vătăma sufletul și l-ar despărți de nemurire»⁶³¹.

Așadar, creștinul înțelept se ferește de rău, lucrează după adevăr și dreptate și se îngrijește de mântuirea sufletului.

Înțelepciunea creștină socotește și prețuiește orice faptă, numai după măsura de sfințenie cuprinsă în ea. Ea se adăpa din înțelepciunea dumnezeiască, întrucât Mântuitorul a zis: „*Eu sunt Calea; Adevărul și Viața*” (Ioan 14, 6). Pildă de înțelepciune sunt fecioarele din Sfânta Scriptură, care, prevăzând că Mirele poate veni în orice clipă, s-au pregătit din vreme și L-au primit cum se cuvine (Matei 25, 1-13).

Din virtutea înțelepciunii creștine răsar: *prevederea, ascultarea de sfatul bun al altuia și paza bună*.

Iar împotriva ei se păcătuiește prin: *graba la fapte, nebăgarea în seamă a sfaturilor bune și nestatornicia în lucru*.

73. Ce este dreptatea creștină?

Dreptatea creștină este virtutea prin care creștinul își împlinește, cu conștiință și voie hotărâtă, toate îndatoririle sale față de Dumnezeu și față de oameni, fiind ajutat de harul dumnezeiesc. În Sfânta Scriptură găsim cuvântul *dreptate* în înțelesul de *sfințenie*, adică de trăire după poruncile lui Dumnezeu. În acest înțeles, bătrânul Simeon este numit „*drept și temător de Dumnezeu*” (Luca 2, 25), deoarece el se silea să trăiască întru totul după poruncile lui Dumnezeu. La fel se spune și despre Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare, că era drept (Matei 1, 19).

A trăi după poruncile lui Dumnezeu înseamnă însă împlinirea datoriilor nu numai față de Dumnezeu, ci și față de semenii. Pentru aceea, dreptatea creștină cere să respectăm drepturile fiecăruia, să dăm fiecăruia ce este al său, fără privire la folosul nostru și să nu cerem nimic pentru noi din ceea ce nu ni se cuvine. Astfel, în viața de obște și în legăturile dintre oameni, dreptatea este păzitoarea drepturilor fiecăruia și prin aceasta ea este temelia bunei rânduiei dintre oameni, aducându-le propășire în toate.

Iată cum din virtutea creștină a dreptății răsare, pentru credincioși, și ideea de dreptate socială, care călăuzește legăturile dintre oameni, după cele ce se cuvin fiecăruia (Matei 22, 21; Rom. 13, 7). Fără dreptate socială nu este cu putință o așezare temeinică a vieții omenești.

⁶³¹ *Filocalia*, vol. 1, p. 4.

74. Ce este cumpătarea creștină?

Cumpătarea creștină este virtutea prin care credinciosul pune cuvenita măsură în toate faptele vieții sale: în mâncare, băutură, îmbrăcăminte; în vorbe și în toată purtarea sa.

„Să umblăm cuviincios, ca ziua; nu în ospete și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în Pizmă. Ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos și grijă de trup să nu o faceți spre poftă” (Rom.13, 13-14), spune Sfântul Apostol Pavel. Virtutea cumpătării cere stăpânirea poftelor. „Să vă feriți de poftele cele trupești, care se războiesc împotriva sufletului” (I Petru 2, 11). Sfântul Apostol Petru mai spune că pe lângă știință, omul trebuie să aibă și cumpătare (II Petru 1, 6).

Cumpătarea nu îngăduie mai multe trebuințe decât cele pe care le avem în firea noastră și împiedică crearea de trebuințe prisositoare. Prin aceasta, cumpătarea se arată foarte folositoare atât trupului, cât și sufletului, căci ea pune frâu și îndemnului la păcat.

Călcarea cumpătării se răsfrânge uneori foarte greu asupra trupului, pricinuindu-i boli îndelungate, chin și chiar moarte. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Lipsa de înfrânare în mâncare consumă și putrezește trupul omenesc și-l roade cu suferințe, până ce e distrus printr-o boală îndelungă»⁶³².

Roadele virtuții cumpătării sunt: *blândețea, smerenia, buna cuviință în vorbă și purtare, sănătatea trupească și sufletească.*

75. Ce este bărbăția creștină?

Bărbăția sau *curajul* este însușirea sufletească a creștinului de a-și împlini cu statornicie îndatoririle sale și a înfrunta cu hotărâre toate greutățile și primejdiile vieții. Ea se arată deci ca tărie sufletească de a împlini cuvântul Sfintei Evanghelii în viață, căci tăria sufletească este necesară atât pentru înfruntarea suferințelor trupești, cât și celor morale. Lupta împotriva ispitelor se duce cu puterea bărbăției creștine. Sfântul Apostol Pavel spune: „*Fraților, întăriți-vă în Domnul și întru puterea tăriei Lui. îmbrăcați-vă cu toate armele Lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva uneltirilor diavolului*” (Efes. 6, 10-11).

76. Găsim în Sfânta Scriptură pilde pentru bărbăția creștină?

Da. Astfel, pilda de tărie dă creștinului dreptul Iov, care a suferit fără murmur și a strigat: „*Oare omul nu este pe pământ ca într-o slujbă ostășească?*” (Iov 7, 1).

Dar cea mai mare pildă de tărie ne-a dat-o Mântuitorul, Care a biruit toate suferințele și ispitele. Pilda Lui au urmat-o toți sfinții și martirii și trebuie să o urmeze orice creștin.

Roadele virtuții bărbăției sunt: *răbdarea și statornicia.*

Împotriva bărbăției se păcătuiește prin:

- 1) *Sfială*, care face pe credincios să se teamă prea mult de greutățile vieții;
- 2) *Lașitate*, care-l face să fugă de greutățile vieții;
- 3) *Îndrăzneală*, care-l face să nu vadă și nici să cântărească primejdia, să se ducă la ea, împotriva judecății minții sănătoase.

*

Din cele spuse despre virtuțile morale, înțelegem deci că ele sunt o lucrare văzută a iubirii față de Dumnezeu. Împodobindu-se cu ele, creștinul va folosi și în viața pământească, și în cea viitoare, căci «sufletele oamenilor primesc pentru virtute răsplată, iar pentru greșeli, pedepse», zice Sfântul Antonie cel Mare⁶³³.

Dar, după cum creștinul are datoria să se împodobească cu frumusețea vieții creștine și să facă fapte bune, tot așa are și datoria să se ferească de fapte rele, de păcat, căci: „*Cine știe să facă ce e bine, și nu face, păcat are*” (Iacov 4, 17).

⁶³² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântarea 29 la Epistola către Evrei*, Migne, P. G., XXXIII, col. 208.

⁶³³ *Filocalia*, vol. I, p. 29.

DESPRE PĂCAT

77. Ce este păcatul?

Păcatul este călcarea cu deplină știință și cu voie liberă, prin gând, cuvânt sau faptă, a voii Lui Dumnezeu. Iar pentru că voia lui Dumnezeu se arată în legile Sale, de aceea păcatul se mai numește și fărădelege.

78. Care este originea păcatului?

După învățătura Bisericii noastre, păcatul și-a luat începutul odată cu căderea strămoșilor, în rai. Căci citim în Sfânta Scriptură: „*precum printr-un om (Adam) a intrat păcatul în lume și prin păcat, moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el*” (Rom. 5, 12). Păcatul nu ține însă de firea omului, ci el s-a ivit prin întrebuițarea rea a voii libere cu care a înzestrat Dumnezeu pe om. Deci originea păcatului nu este de la Dumnezeu. Dumnezeu nu este urzitorul păcatului și nici nu-l voiește, dar îl îngăduie, fiindcă nu voiește să știrbească libertatea de voință a omului. Sfântul Antonie cel Mare spune: «Răul nicidecum nu e pricinuit de Dumnezeu, ci prin alegerea cea de bună voie s-au făcut dracii răi, că și cei mai mulți dintre oameni... Nu cele ce se fac sunt păcate, ci cele rele, după alegerea cu voie... Și a a fiecare din mădularele noastre păcătuiește când din sloboda alege să lucreze cele rele în loc de cele bune, împotriva lui Dumnezeu»⁶³⁴.

79. Care sunt semnele după care se poate cunoaște păcatul?

Semnele după care se cunoaște păcatul sunt:

1) *Întrebuițarea deplină a minții.* Unde nu există judecată deplină a minții, nu există nici păcat. Faptele copiilor mici, ale nebunilor și ale tuturor celor lipsiți de judecata minții pot fi împotriva legilor, dar nu sunt socotite păcate.

2) *Libertatea voii.* Faptele rezultate de la om împotriva voii sale, de asemenea pot fi împotriva legii, dar nu sunt socotite păcate.

3) *Cunoașterea legii* împotriva căreia este îndreptată fapta, sau cel puțin să fi fost cu puțință cunoașterea acestei legi.

80. Cum se naște păcatul?

Chipul în care se naște păcatul îl arată Sfântul Apostol Iacov: „Nimeni să nu zică atunci când este ispitit: De la Dumnezeu sunt ispitit... Ci fiecare este ispitit când este tras și amagit de însăși pofta sa. Apoi, pofta, zămislind, naște păcat, iar păcatul, odată săvârșit, aduce moarte” (Iacov 1,13,15)

Din cuvintele acestea se înțelege foarte limpede că *rădăcina păcatului stă în poftă.*

Pofta lăsată să se întărească în sufletul omului, fără a fi alungată, îl atrage, adică îl ispitește pe om. Din pofta întărită se naște păcatul, care la rândul lui aduce moartea. Fericitul Diodoh al Foticeii spune: « Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. căci Dumnezeu nu făcut ceva rău. Când însă cineva din pofta inimii, aduce la o forma ceea ceea ce nu are ființă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta»⁶³⁵.

Deci, păcatul se savârșește prin voia liberă a omului, dar nașterea lui depinde de unele pricini, dintre care cele mai însemnate sunt *ispita și ocazia la păcat.*

81. Ce este ispita?

Ispita este îndemnul la păcat. Ea trezește pofta spre a dobândi ceva prin călcarea legii morale.

Această pornire vine dinăuntrul cuiva, adică din firea lui slăbită de păcatul strămoșesc, sau din afară.

Ispita dinăuntru este prilejuită de:

- 1) Pofta trupului (mâncare, băutură, desfrânare);
- 2) Pofta ochilor (bogăție) și

⁶³⁴ *Filocalia*, vol. 1, p. 14 și 20.

⁶³⁵ *Filocalia*, vol. I, p. 340.

3) Pofa inimii (trufia vieții, mândrie), după cum citim în Sfânta Scriptură: „*Pentru că tot ce este în lume, adică pofa trupului și pofa ochilor și trufia vieții, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume*” (I Ioan 2,16).

Ispita din afară vine de la diavol și de la lume.

Că ispitele vin de la diavol, ne arată însăși Sfânta Scriptură. Astfel, Mântuitorul zice: „*Simone, Simone, iată Satana v-a cerut să vă cearnă ca pe grâu*” (Luca 22,31). Iar Sfântul Apostol Petru spune lui Anania, carea ascunsese o parte din prețul unui ogor vândut: „*Anania, de ce a umplut Satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt?*” (Fapte 5,3).

Chipul în care ispitește diavolul este mai ales ațâțarea gândului omului cu felurite închipuiri, care în locul binelui adevărat înfățișează un bine înșelător și pierzător de suflet.

Ispitele de la lume înseamnă îndemnul la păcat venit din partea oamenilor răi, care ațâță în alții felurite pofte și porniri păcătoase, fie prin cuvinte, fie prin fapte.

82. Poate creștinul să biruiască ispitele?

Da. Creștinul, ajutat de harul dumnezeiesc, poate birui chiar și ispitele cele mai puternice, mai ales că Dumnezeu nu-l lasă să fie ispitit peste puterile lui. „*Credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui să fiți ispitiți mai mult decât puteți; ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți rabda*” (I Cor. 10, 13).

Pe pământ, creștinul nu este ferit de ispite. Dar ispitele în sine nu sunt însă păcate și, dacă le înfruntă că bărbăție, ele pot fi de folos credinciosului, întărindu-l în virtute. „*Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci, lămurit făcându-se, va lua cununa vieții, pe care a fâgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*” (Iacov 1,12). dacă însă credinciosul nu se împotrivesc ispitelor sau își ațâță poftele sale, atunci ispitele îl duc la păcat.

Cum că ispitele pot fi biruite, găsim pilde în Sfântă Scriptură. Astfel, în Vechiul Testament, dreptul Iov iese biruitor din lupta împotriva ispitelor cu care se apropiase diavolul de el. În Noul Testament, Mântuitorul a fost ispitit de diavolul, după ce postise 40 de zile și 40 de nopți. Diavolul, adică, socotind că o slăbire a trupului va aduce după sine și o slăbire a sufletului, s-a apropiat de Mântuitorul cu felurite ispite, pe care însă Mântuitorul le-a biruit (Matei 4, 1-11).

83. Care sunt mijloacele prin care se pot birui ispitele?

Mijloacele cele mai potrivite, cu ajutorul cărora se poate duce lupta biruitoare împotriva ispitelor, sunt:

1) *Rugăciunea*. „*Rugați-vă, ca să nu intrați în ispită*” (Luca 22, 40);

2) *Lupta cu curaj*. „*Stați împotriva diavolului și va fugi de la voi*” (Iacov 4, 7);

3) *Privegherea asupra pofteilor*. „*Fiți treji, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită*” (I Petru 5,8).

Cuviosul Părinte marcu Ascetul spune: «Cel ce vrea să biruiască ispitele fără rugăciune și răbdare nu le va depărta de la sine, ci mai tare se va încâlci în ele»⁶³⁶.

84. Ce este ocazia la păcat?

Prin ocazie la păcat înțelegem împrejurările din afară care pot da omului prilej de păcătuire, chiar fără ispită. Acela care nu se ferește de ocazia la păcat și nu înfruntă ispitele dovedește o învoire tacită cu aceste începuturi ale păcatului. El suferă adică pornirea spre păcat, ațâță poftele dinăuntru și stăruie în plăcerea acestei ațâțări. Aceasta plăcere păcătoasă, împreună cu dorința și hotărârea de a păcătui, alcătuiesc păcatul dinăuntru, care se arată în afară prin cuvânt și faptă.

85. Ce este viciul?

Viciul este voia statornică de a călca legea morală.

Prin multa păcătuire se naște voința statornică de a călca legea morală. Păcatul, adică, pătrunde atât de adânc în suflet, încât cel ce se găsește în starea aceasta, simte mulțumire în a stăruie în fărădelegi. Cel vicios săvârșește păcat după păcat și ajunge să se împietrească în fapte rele, încât cu greu se mai poate desface din robia păcatului.

⁶³⁶ *Filocalia*, vol. I, p. 249.

Ceea ce este virtutea pentru faptele bune, este viciul pentru faptele rele.

86. Cum poate fi înlăturat viciul?

Viciul poate fi înlăturat prin hotărârea tare a voii, ajutată de harul sfințitor, de a nu mai păcătui. Apoi, trebuie înlăturate pricinile care au lucrat la înrădăcinarea păcatului, ca: ispitele, educația greșită, lipsa de supraveghere, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Drept aceea omorâți mădularele voastre cele pământești..., dezbrăcându-vă de omul cel vechi, dinpreună cu faptele lui, și îmbrăcându-vă cu cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce L-a zidit... Iar peste toate acestea, îmbrăcați-vă întru dragoste, care este legătura desăvârșirii*” (Col. 3, 5-14).

87. Ce este obiceiul păcătos?

Obiceiul păcătos este rodul repetării aceluiași păcat și se arată în ușurința de a săvârși păcatul acesta la orice prilej, cum face, de pildă, mincinosul.

Obiceiul păcătos este foarte primejdios pentru mântuirea sufletului, fiindcă el slăbește puterea voii spre bine și se preface ușor în viciu. De aceea, creștinul trebuie să fie cu băgare de seamă la el și să caute a-l înlătura prin voia sa de a nu mai păcătui.

88. Cum trebuie judecat păcatul?

Păcatul trebuie judecat cu asprime și iată pentru ce: Prin jertfa de pe Cruce, Mântuitorul a recâștigat, pentru cei ce cred în El, harul sfințitor pierdut prin păcatul strămoșesc, precum și puțința de a se mântui și a dobândi fericirea veșnică. Prin păcat însă credinciosul nesocotește jertfa Mântuitorului, se arată nemulțumitor față de Ziditorul și Binefăcătorul său ceresc și-și primejduiește mântuirea sufletului, pentru dobândirea căreia el trebuie să jertfească toate bunurile pământești, căci „*Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?*” (Marcu 8, 37).

Păcatul aduce nenumărate suferințe, care slăbesc și otrăvesc puterile sufletești, nimicește viața trupească prin felurite patimi și boli și distruge buna înțelegere dintre oameni. Prin aceasta suferă și rânduiala de obște, cea întemeiată pe rânduiala morală voită de Dumnezeu.

Păcatul, deci, trebuie judecat foarte aspru, fiindcă el nesocotește poruncile lui Dumnezeu și-l face pe credincios dușmanul Tatălui său ceresc. De aceea, păcatul nu rămâne fără pedeapsă.

89. Care este pedeapsa păcatului?

Pedeapsa păcatului este blestemul lui Dumnezeu. Dreptatea dumnezeiască cere ca fiecare faptă, bună sau rea, să-și aibă plata ei, pentru că Dumnezeu, după cum citim în Sfânta Scriptură: „*Vă răsplăți fiecăruia după faptele lui*” (Rom. 2, 6).

Faptele sunt judecate mai întâi de conștiința morală a credinciosului. Fapta bună aduce mulțumire, liniște și fericire, pe când fapta rea aduce tulburare lăuntrică, neliniște chinuitoare și muștrare neîncetată din partea conștiinței.

Mustrările conștiinței sunt mai amare decât durerile trupești și ele aruncă uneori pe păcătos în ghearele morții, cum l-au aruncat pe Cain, ucigătorul de frate, sau pe Iuda, vânzătorul Mântuitorului.

Uneori însă conștiința nu-și rostește judecata ei, fiind slăbită și adormită prin păcat. Alteori se pare că păcătosul rămâne nepedepsit de Dumnezeu. Totuși, dreptatea lui Dumnezeu nu rămâne fără urmare. Dumnezeu încearcă pe unii spre a-i întări și mai mult în credință, trimite suferințe altora spre ispășirea păcatelor și se arată răbdător față de cei nelegiuiți până în clipa morții lor.

Adevărata răsplată și pedeapsă urmează însă în viața viitoare. „*Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi și atunci va răsplăți fiecăruia după faptele sale*” (Matei 16, 27). „*Și se vor aduce înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte pastorul oile de capre... Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea regătită vouă de la întemeierea lumii... Atunci va zice și celor de-a stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este pregătit diavolului și îngerilor lui... și vor merge aceștia la osânda veșnică, iar drepții la viață veșnică*” (Matei 25, 31-46).

90. De câte feluri este păcatul?

Păcatul este de două feluri:

- 1) *Strămoșesc*, adică săvârșit de strămoșii noștri, Adam și Eva, în rai, și care prin naștere se moștenește de fiecare. El se șterge prin Taina Sfântului Botez;
- 2) *Personal*, adică păcatul săvârșit de fiecare credincios în parte.

91. Păcatele personale sunt toate deopotrivă de grele?

Nu. Mântuitorul spune lui Pilat: „*Cel ce M-a predat ție mai mare păcat are*” (Ioan 19,11), iar Sfântul Apostol Ioan spune: „*Este păcat de moarte... și este păcat nu de moarte*” (I Ioan 5, 16).

Din aceste cuvinte înțelegem că sunt păcate grele sau de moarte și păcate ușoare, sau care pot fi iertate.

92. Care păcate se numesc ușoare?

Ușoare sau cu puțință de iertat se numesc acele păcate prin care credinciosul, dintr-o slăbiciune a voii și a cunoașterii sale, se abate în chip ușor de la legea morală și de la calea mântuirii. Ele nu au ca urmare pierderea harului dumnezeiesc, ci numai o slăbire a lucrării harului în sufletul credinciosului.

Afară de Mântuitorul și de Sfânta Fecioară Maria, nimeni nu a fost scutit de păcate ușoare, nici chiar dreptii: „*Cel drept cade de șapte ori și tot se scoală*” (Pilde 24, 16). Iar Sfântul Apostol Iacov spune: „*Toți greșim în multe chipuri; dacă nu greșește cineva în cuvânt, acela este bărbat desăvârșit, în stare să înfrâneze și tot trupul*” (Iacov 3, 2). De asemenea, Sfântul Apostol Ioan spune: „*Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi*” (I Ioan 1, 8).

Păcatele ușoare nu trebuie însă privite cu nebagare de seamă, căci ele sunt urâte lui Dumnezeu și dacă nu se șterg prin pocăință, duc la păcate grele.

93. Ce sunt păcatele grele?

Grele sunt păcatele acelea prin care cineva, cu multă răutate a voii sale, săvârșește lucruri oprite în mod lămurit de poruncile dumnezeiești. Păcat greu săvârșește cineva și atunci când nu împlinește de voie poruncile dumnezeiești, din care pricina răcește în dragostea către Dumnezeu și către aproapele.

Păcatele grele se mai numesc și *păcate de moarte*, fiindcă răpesc credinciosului harul dumnezeiesc, care este viața lui, și-i pregătesc moartea, adică chinurile iadului (Iacov 1, 15; I Cor. 6, 9-10).

94. Păcatele grele sunt de un singur fel?

Nu. După „Mărturisirea Ortodoxă”, păcatele grele sunt de trei feluri:

- 1) *Capitale*;
- 2) *Împotriva Duhului Sfânt*;
- 3) *Strigătoare la cer*.

95. Care sunt păcatele capitale?

Capitale sunt păcatele acelea care izvorăsc nemijlocit din firea omenească, slăbită prin păcatul strămoșesc (Marcu 7, 21). Se numesc astfel, fiindcă înfățișează cele mai de seamă căi ale voii păcătoase și sunt rădăcina celor mai multe păcate.

Ele sunt următoarele șapte: 1) *Mândria*, 2) *Iubirea de argint*, 3) *Desfrânarea*, 4) *Pizma* sau *invidia*, 5) *Lăcomia*, 6) *Mânia* și 7) *Lenea*.

96. Ce este mândria?

Mândria, care, după cuvântul Sfintei Scripturi, izvorăște din inima omului (Marcu 7, 21-22), este *prețuirea de sine și este măsura și atitudinea de superioritate sau de dispreț față de ceilalți oameni*.

Deoarece prin mândrie au căzut îngerii cei răi, cât și cei dintâi oameni, mândria este privită ca începutul păcatului.

Ispita mândriei este foarte întinsă. Nu este credincios care să nu fie ispitit de acest păcat. Însuși Mântuitorul a fost ispitit spre acest păcat de către diavol, la începutul lucrării Sale în lume (Matei 4, 8-9).

97. Ce urmări aduce păcatul mândriei?

Cel ce se lasă cuprins de păcatul mândriei uită că tot ce are a primit de la Dumnezeu, nesocotește poruncile lui Dumnezeu, se laudă numai pe sine, grăiește de rău pe altul, este fățarnic, se răzvrătește împotriva autorităților și rânduielilor obștești. Astfel, din mândrie, întocmai ca dintr-o rădăcina otrăvită, se nasc multe păcate. Sfântul Casian Romanul, vorbind despre acest păcat, spune: Patima mândriei întunecă întreg sufletul și-l prăbușește în cea mai adâncă prăpastie. Păcatul mândriei, când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare și înaltă, îl dărmă în întregime și îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer. Căci fiind zidit de Dumnezeu și împodobit cu toate virtuțile și cu înțelepciunea, n-a voit să le recunoască pe acestea venite din darul Stăpânului, ci din firea sa⁶³⁷.

Mântuitorul înfierează cu toată tăria păcatul mândriei, arătându-i urmările atât de grele. El spune: „*Oricine se înalță pe sine se va smeri*” (Luca 14,11). Iar Sfântul Apostol Iacov zice: „*Dumnezeu celor mândri le stă împotriva*” (4, 6).

Creștinul, deci, trebuie să se ferească și să se lepede de păcatul mândriei, îmbrăcându-se cu virtutea smereniei și întărindu-se sufletește prin post și rugăciune. El trebuie să-și amintească totdeauna că toată virtutea și tot ce are el a primit de la Dumnezeu, după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Ce ai, pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit?*” (I Cor. 4, 7).

98. Ce este iubirea de argint?

Iubirea de argint, care izvorăște, ca și alte cugete rele, „*din inima. omului*” (Marcu 7, 21), este *pofta neînfrânată după bunurile pământești*, considerând câștigarea lor drept scopul principal al vieții. Ea se arată, pe de o parte, din dorința de a aduna avere prin orice mijloace, iar pe de alta, prin strădania de a păstra cu îndărătnicie cele adunate, adică prin zgârcenie.

Păcatul acesta se împotrivesc dreptății și îndurării, aducând mari pagube semenilor noștri. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune că: „*Iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor și cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credința și s-au străpuns cu multe dureri*” (I Tim. 6, 10).

99. Ce urmări aduce iubirea de argint?

Iubirea de argint naște poftes nesățioase, ațâță patimi, duce la înșelăciune, furt, minciună, jurământ strâmb, nedreptate, apăsarea semenilor săraci și depărtare de Dumnezeu. „*Unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta*”, spune Mântuitorul (Matei 6, 21). Ea sfârșește uneori cu sinuciderea sau moartea celui ce și-a lipit inima de avuție, precum arată cazul lui Iuda, cel care a vândut pe Mântuitorul pentru 30 de arginți.

De aceea, Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei: „*Celor bogăți în veacul de acum, poruncește-le să nu se semețească, nici să-și pună nădejdea în bogăția cea nestatornică, ci în Dumnezeul cel viu, Care ne dă cu belșug toate, spre îndulcirea noastră*” (I Tim. 6, 17).

Iubirea de argint fiind o piedică în calea mântuirii, creștinul trebuie să lupte împotriva ei cu virtutea cumpătării, dreptății și îndurării, cerând ajutorul lui Dumnezeu.

100. Ce este desfrânarea?

Desfrânarea este *lăsarea cu totul în voia poftelor trupului, care se ațâță în noi prin simțurile noastre*. Ea izvorăște din inima (Marcu 7, 21) și se săvârșește în însuși trupul nostru, ducând la rătăcirea rânduielilor firii așezate de Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune: „*Fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care îl va săvârși omul este afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuiește în însuși trupul său*” (I Cor. 6, 18).

Pricina pentru care creștinul trebuie să se păzească de desfrânare, o arată tot Sfântul Apostol Pavel, prin cuvintele: „*Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt, Care este în voi, pe Care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri? Căci ați fost cumpărați cu preț! Slăviți, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu*” (I Cor. 6, 19-20).

⁶³⁷ Filocalia, vol. 1, p. 123.

Din desfrânare izvorăsc: *cugetele necurate, distrugerea vieții familiale și nepăsarea față de nevoile celorlalți semenii*. De aceea desfrânații nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 9).

Datoria creștinului este că prin post și rugăciune să lupte împotriva acestui păcat, să alunge gândurile necurate din cugetul său și să fugă de tovărășia celor desfrânați.

101. Ce este invidia sau pizma?

Invidia sau pizma este păcatul care ia naștere în inima omului (Marcu 7, 21) și care prilejuiește *părere de rău pentru binele aproapelui și bucurie pentru nenorocirea și suferința lui*.

Prin invidie se păcătuiește față de Dumnezeu și față de aproapele. De aceea Sfânta Scriptură ne atrage atenția, spunând: „*Unde este pizmă și zavistie, acolo este neorânduială și orice lucru rău*” (Iacov 3, 16).

102. Ce păcate se nasc din invidie?

Din invidie se nasc: *ura, clevetirea, vicleșugul, înșelăciunea, uciderea*, precum și *slăbirea puterilor sufletești și trupești ale celui plin de invidie*. De asemenea invidia duce și la depărtarea de Dumnezeu, căci înăbușă dragostea curată față de El și față de aproapele. «Zavistia (invidia) face pe oameni mai răi decât orice șarpe veninos»⁶³⁸.

Creștinul bun se ferește de acest păcat. El nu pizmuiește pe omul harnic și vrednic, spornic în toate cele bune, ci se ostenește să-i urmeze pilda.

Alungarea pizmei din suflet aduce pacea și bucuria, pe care nu le cunoaște cel stăpânit de ea.

103. Ce este lăcomia?

Lăcomia este pofta nestăpânită de a mânca și de a bea peste măsură este un păcat al trupului (Gal. 5, 19).

Lacomul face din mâncare și băutură ținta vieții lui, uitând că acestea sunt numai mijloace de întreținere a vieții. Aceasta se întâmplă ori de câte ori credinciosul uită că are un rost mai înalt în viață, o chemare sfântă de îndeplinit.

Mântuitorul ne îndeamnă: „*Nu duceți grijă, spunând: Ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? Că după toate acestea se străduiesc neamurile; știe doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveți nevoie de ele. Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă*” (Matei 6, 31-33). iar Sfântul Apostol Pavel spune: „*Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți*” (I Cor. 10,31). La fel, Sfântul Casian Romanul spune: «De bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, na ca să ne facem robi poruncilor poftei. Primirea hranei cu măsură și socoteală dă trupului sănătate și nu îi ia sfințenia»⁶³⁹.

104. Ce păcate se nasc din lăcomie?

Din păcatul lăcomiei se nasc: *pofta trupească, petrecerile necuviincioase, îngrijirea numai de sine (egoismul), defăimarea aproapelui, exploatarea lui, certurile, mâniile, diferitele boli, întunecarea minții, pierderea cinstei, nepăsarea față de cele sfinte și tot felul de fărâdelegi*.

Datoria creștinului este să lupte împotriva lăcomiei, prin virtutea cumpătării, prin post și rugăciune.

105. Ce este mânia?

Mânia este supărarea cu ușurință pentru orice lucru și pornirea de a ne răzbuna asupra celor care ne-au pricinuit vreun neajuns.

Mânia este și o lipsă a dragostei, căci: „*Dragostea nu se aprinde de mânie*” (I Cor. 13, 5).

Sfântul Casian Romanul, vorbind despre mânie, zică că: «Mocnind ea tănuț în inima noastră și orbind cu tulburări întunecate ochii inimii, nu putem dobândi puterea de a deosebi cele ce ne sunt de folos, nici pătrunderea conștiinței duhovnicești. De asemenea nu putem păzi

⁶³⁸ *Hristoitia*, trad. rom., București, 1937, p. 286.

⁶³⁹ *Filocalia*, vol. 1, p. 39.

desăvârșirea sfatului bun și nu ne putem face părtași vieții adevărate, iar mintea noastră nu va ajunge în stare să privească lumina dumnezeiască»⁶⁴⁰.

De aceea Sfântul Apostol Iacov îndeamnă pe necredincios să fie: „Zăbavnice la mânia, căci mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu” (Iacov 1, 19-20).

Mântuitorul însuși ne spune că tot cel ce se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă (Matei 5, 22).

Astfel, din orice pricină ar porni mânia, ea trebuie potolită, căci orbește ochii sufletului și duce la fapte rele, precum l-a dus pe Cain la uciderea fratelui său Abel (Fac. 4, 4-8).

Creștinul are datoria să se ferească de păcatul mâniei și să lupte împotriva ei cu virtutea blândeții, smereniei și dragostei către aproapele. Pildă să-i fie Însuși Mântuitorul, care în loc să se mânie pe cei care-L huleau și-L scuipau, Se ruga pentru ei, zicând: „Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac” (Luca 23, 34).

Îndreptățită este numai mânia împotriva gândurilor rele, împotriva patimilor și a păcatelor, precum și împotriva lenei, din care odrăslesc o seamă de păcate. Aceasta este mânia sfântă de care a fost pătruns și sufletul Mântuitorului (marcu 3,5).

106. Ce este lenea?

Lenea este nepăsarea față de împlinirea datoriilor și dezgustul pentru munca, fie cu brațele, fie cu mintea.

Lenea aduce: slăbirea puterilor sufletești și trupești, lipsă de cele trebuincioase vieții, îndemn la furt, pricină de ceartă și uitare de Dumnezeu.

Sfânta Scriptură are cuvinte foarte aspre pentru păcatul lenei sau trândăviei, arătând că cei leneși vor fi aruncați în întunericul cel veșnic (Matei 25, 26, 30). Sfântul Apostol Pavel spune: „Dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce” (II Tes. 3, 10). Și tot el ne îndeamnă: „Nu fiți leneși, ci urmăriți ai celor ce prin credință și îndelungă răbdare moștenesc făgăduințele” (Evr. 6, 12).

107. Care sunt păcatele împotriva Duhului Sfânt?

Păcatele împotriva Duhului Sfânt sunt acelea prin care creștinul se împotrivesc cu îndărătnicie poruncilor dumnezeiești și tuturor lucrărilor Sfântului Duh. Și, întrucât virtuțile teologice (credința, nădejdea și dragostea) sunt lucrări ale Duhului Sfânt, păcatele împotriva Duhului Sfânt se îndreaptă mai ales împotriva acestor virtuți.

Astfel, păcate împotriva credinței sunt:

Împotrivirea față de adevărul dovedit al credinței creștine. De acest păcat s-au făcut vinovați fariseii, care nesocoteau valoarea faptelor Mântuitorului, declarându-le fapte ale diavolului (matei 9, 34); de asemenea se fac vinovați toți aceia cărora le place să păcătuiască, dar pentru că credința creștină îi oprește, ei o tăgăduiesc, se leapădă de ea, sau o prigonesc.

Păcate împotriva nădejzii sunt:

Încrederea nesocotită în bunătatea lui Dumnezeu. De acest păcat se face vinovat cel ce păcătuiește neîncetat, și totuși crede că Dumnezeu, fiind atotbun, îl va ierta; de asemenea și cel ce socotește că se va putea mântui numai prin credința lipsită de fapte bune (Rom. 2, 4-5; Iacov 2, 26).

Deznădăjduirea în mila și bunătatea lui Dumnezeu. Sunt oameni care socot ca păcatele făcute de ei sunt atât de mari, încât nu vor mai putea găsi iertare la Dumnezeu, chiar dacă s-ar pocăi, și de aceea nu mai încearcă să se îndrepte, ci păcătuiesc mereu (Ioil 2, 12-13).

De acest păcat s-a făcut vinovat Iuda, care, după ce l-a vândut pe Mântuitorul, s-a dus și s-a spânzurat (Matei 27, 5).

Păcate împotriva dragostei sunt:

Pizmuirea aproapelui pentru harul ce i s-a împărtășit, pentru sporul lui în fapte bune, precum și neîndrumarea celor rătăciți pe calea cea bună.

Cine se face vinovat de acest păcat nu va putea moșteni împărăția lui Dumnezeu (Gal. 5, 21).

⁶⁴⁰ Filocalia, vol. 1, p. 110.

Nepocăința până la moarte și nesocotirea darurilor lui Dumnezeu. De acest păcat se face vinovat cel care, cu toate că este creștin, nu voiește să întrebuințeze mijloacele puse la îndemână de Sfânta noastră Biserică pentru îndreptarea sa și petrece în păcate până la moarte, împotrivindu-se astfel lui Dumnezeu, „*Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*” (I Tim. 2, 4).

108. Ce spune Mântuitorul despre păcatele împotriva Duhului Sfânt?

„*Celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui dar celui care va zice împotriva Duhului Sfânt, nu se va ierta lui, nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie*” (Matei 12, 32).

Din aceste cuvinte înțelegem că păcatele împotriva Duhului Sfânt sunt foarte grele. Ele dezrădăcinează din suflet înclinarea spre pocăința și îndreptare și-l înstrăinează pe credincios de Dumnezeu. Totuși, prin cuvintele de mai sus, Mântuitorul nu spune că ele nu s-ar putea șterge printr-o căință adevărată și nici că pentru vina lor nu s-ar putea dobândi niciodată iertarea. Pricina neiertării unor astfel de păcate stă în îndărătnicia omului de a nu se pocăi, în împietrirea inimii lui. Cel ce săvârșește astfel de păcate nu primește iertarea, fiindcă nu voiește să fie iertat și nu voiește să asculte de poruncile lui Dumnezeu.

Dacă, însă, un astfel de vinovat se căiește din adâncul inimii și, hotărât să nu mai păcătuiască, cere îndurarea lui Dumnezeu, atunci, prin Sfânta Taină a Pocăinței, el va putea primi iertare, căci *nu este păcat, oricât de greu ar fi ei, care să covârșească bunătatea și dragostea de oameni a lui Dumnezeu.*

Sfântul Apostol Petru s-a lepădat de trei ori de Mântuitorul, dar, pocăindu-se, recunoscându-și păcatul și hotărându-se să asculte de Mântuitorul până la moarte, a fost iertat și reșezat în cinstea de Apostol (Ioan 21, 15-19).

109. Care păcate se numesc strigătoare la cer?

Se numesc strigătoare la cer păcatele care tind a nimici imboldurile puse de Dumnezeu în firea noastră. Ele sunt atât de grele, încât, mai mult decât altele, cer o răsplătire de la Dumnezeu chiar în lumea aceasta. Ele nu izvorăsc dintr-o slăbiciune a credinciosului, ci din vădita răutate a voii lui, fiind săvârșite cu precugetare.

110. Care sunt păcatele strigătoare la cer?

Păcatele strigătoare la cer sunt:

1) *Uciderea săvârșită cu voie.* Un astfel de păcat a săvârșit, de pildă, Cain. Cu privire la acest păcat citim în Sfânta Scriptură: „*Și a zis Domnul (lui Cain): Ce ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din pământ*” (Fac. 4, 40).

Tot de acest păcat țin și cruzimile prin care se tinde la nimicirea vieții aproapelui, ca: răpirea libertății prin robie, războiul de pustiire, precum și lovirea în cinstea aproapelui, socotită ca o ucidere morală a lui.

2) *Sodomia*, adică desfrâul împotriva firii, precum și împiedicarea cu știință a zămislirii de prunci și lepădarea lor.

Desfrâul împotriva firii i-a primit numele de sodomie după locuitorii din Sodoma, care pentru acest păcat au fost aspru pedepsiți de Dumnezeu (Fac.18, 20). Sfântul Apostol Pavel spune ca astfel de fapte rușinoase nu trebuie să fie nici măcar amintite printre creștini (Efes. 5, 3).

3) *Asuprirea văduvelor, orfanilor și săracilor* este un păcat împotriva simțului firesc de dreptate al omului.

În Sfânta Scriptură se găsesc multe muștrări împotriva celor ce se fac vinovați de acest fel de păcate. „*Învățați să faceți bine, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă*” (Isaia 1,17). Iar Mântuitorul striga: „*Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici! Că mâncați casele văduvelor și cu fățarnicie vă rugați îndelung; pentru aceasta mai multă osândă veți lua*” (Matei 23, 14).

4) *Oprirea plății lucrătorilor*, care de asemenea rănește dreptatea socială. De acest păcat țin: specula ce se face cu brațele muncitorilor, oprirea pentru diferite pricini nedrepte a unei părți din plată, scumpirea traiului, falsificarea alimentelor. „*Iată, plata lucrătorilor care au*

secerat țarinile voastre, pe care voi ați oprit-o, striga; și strigările secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot” (Iacov 5, 4).

5) *Lipsa de cinste și mulțumire față de Părinți. „Cel ce bate pe tată sau pe mamă, să fie omorât. Cel ce va grăi de rău pe tatăl sau pe mama sa, acela să fie omorât”, se spune în Sfânta Scriptură (Ieș. 21, 15-16).*

111. Ne putem face părtași și de păcatele altora?

Da, și iată cum:

- 1) *Când poruncim altora să păcătuiască (Matei 2, 16);*
- 2) *Când dăm sfat altora să păcătuiască (Ioan 11, 49-50);*
- 3) *Când îndemnăm la păcat;*
- 4) *Când ne învoim la păcatul altuia (Fapte 22, 20);*
- 5) *Când tăcem și nu înfruntăm pe cel ce păcătuiește (Pilde 29, 24);*
- 6) *Când trecem cu vederea și nu pedepsim pe păcătoși;*
- 7) *Când ascundem și apărăm pe păcătoși (Luca 11, 47-48);*
- 8) *Când încuviințăm păcatele altora (Rom. 1, 32);*
- 9) *Când dăm prilej de sminteală spre păcat (Luca 22, 3-6).*

În măsura în care luăm parte la păcatele altora, stă și vina și răspunderea noastră.

Dar, mai presus de ferirea de păcat, *datoria creștinului este să ducă o viață morală.*

112. Ce înseamnă a duce o viață morală?

A duce o viață morală înseamnă a păzi poruncile dumnezeiești. Prin porunci își arată Dumnezeu voia Sa cea atotsfântă, după care trebuie să se călăuzească creștinul în viață, căci spune Mântuitorul: *„Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21).*

De aceea, datoria creștinului este să cunoască, să înțeleagă bine și să împlinească cele 10 porunci ale lui Dumnezeu, pe care Mântuitorul le-a cuprins și le-a desăvârșit pe scurt în porunca dragostei (Matei 22, 37-39).

Să trecem deci la tâlcuirea fiecărei porunci în parte.

CELE ZECE PORUNCI

113. Care este porunca întâi?

Porunca întâia este aceasta: *„Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din pământul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine!” (Ieș. 20, 2-3).*

114. Ce învață această poruncă?

Această poruncă învață că Dumnezeu cel din ceruri este adevăratul și singurul Dumnezeu, Căruia se cuvine slujirea și slava dumnezeiască, și oprește închinarea la alți dumnezei născociți de mintea întunecată de păcat (idoli). Creștinul trebuie, deci, să creadă, să nădăjduiască și să-L iubească numai pe Dumnezeu, mai presus de orice; numai Lui să-L închine toate gândurile, simțirile și dorințele sale și să nu se lepede de El, oricâte suferințe s-ar abate asupra lui.

Porunca aceasta cere creștinului să-și împodobească viața cu cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea, singurele în stare să-l păstreze în legătură strânsă și continuă cu Dumnezeu.

115. Cine păcătuiește împotriva acestei porunci?

Împotriva acestei porunci păcătuiește: 1) Cel ce se închină la idoli; 2) Cel ce, cu știință și voință, crede altfel decât învață Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, adică ereticii; 3) Cel ce se leapădă de învățătura creștină (apostații); 4) Cel ce nu ascultă de rânduielile bisericesti cuprinse în canoanele Sfintei noastre Biserici (schismaticii); 5) Cel ce e stăpânit de credințe de arte (superstiții) și aleargă la tot felul de descântece, vrăjitorii, chemarea spiritelor celor

morți și alte lucruri de felul acesta; 6) Cel ce este stăpânit de nădejdea greșită că, oricât ar păcătui, Dumnezeu îl va ierta, căci El este bun, precum și cel ce pierde nădejdea că Dumnezeu îl mai poate ierta vreodată pentru păcatele făcute și de aceea nu se mai ostenește pe calea binelui; 7) Cel ce se iubește pe sine mai mult decât pe Dumnezeu.

116. Se oprește oare prin porunca întâi cinstirea îngerilor și a sfinților?

Nu, căci cinstirea dată lor este - precum s-a arătat mai înainte - alta decât aceea care se dă lui Dumnezeu. Îngerilor și sfinților se roagă creștii nuli numai pentru ca aceștia să mijlocească pentru el către Dumnezeu, prin rugăciunile lor.

117. Care este porunca a doua?

Porunca a doua este aceasta: „*Să nu-ți faci chip cioplit și nici asemănare a vreunui lucru din câte sunt în cer, sus, și din câte sunt pe pământ, jos, și din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujești lor*” (Ieș. 20, 4-5).

118. Ce învață porunca aceasta?

Porunca a doua învață că creștinul nu trebuie să se închine la idoli, adică la lucruri făcute de mâini omenești sau la alte făpturi ale lui Dumnezeu, pe care să le socotească înzestrate cu puteri dumnezeiești. Se oprește adică idololatria, atât de răspândită pe vremea când Dumnezeu a dat poporului evreu cele 10 porunci.

119. Dar ce înțeles poate să aibă această poruncă la creștini?

Este drept că creștinii nu se mai gândesc astăzi la zei mincinoși, adică la idoli, așa cum credeau unele popoare din vechime. Dar cuvântul „*idol*” a primit în creștinism și un alt înțeles. De pildă, iubirea de argint, este numită de Sfântul Apostol Pavel „*închinare la idoli*” (Col. 3, 5); tot asemenea lăcomia la mâncări și băuturi, căci dumnezeul lacomului este pântecele (Filip. 3,19). Deci, banii, mâncarea, hainele și alte lucruri care l-ar face pe credincios rob al lor, pot fi considerate pe bună dreptate ca idoli lui.

De aceea, ca să nu fie învinovățit de idololatrie, creștinul trebuie să iubească pe Dumnezeu mai presus de orice.

120. Nu cumva prin cinstirea icoanelor creștinii calcă în vreun chip porunca aceasta?

Nu, căci - precum s-a arătat - creștinii nu se închină materialului din care sunt făcute icoanele, nici zugrăvelilor de pe lemn, ci persoanelor al căror chip este zugrăvit pe icoane.

Porunca aceasta nu oprește cinstirea sfintelor icoane, care sunt reprezentări ale unor ființe reale (Dumnezeu, sfinții) și despre care cel de al VII-lea Sinod Ecumenic a hotărât: «Este permis și chiar bineplăcut înaintea lui Dumnezeu a face icoane. Acestor icoane sfinte nu li se dă însă adorarea (închinarea) care se cuvine numai lui Dumnezeu, ci venerarea sau cinstirea care se aduce persoanei înfățișate pe icoană, iar nu materiei icoanei sau chipului de pe ea».

121. Care este porunca a treia?

Porunca a treia este: „*Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui*” (Ieș. 20, 7).

122. Ce învață porunca aceasta?

Această poruncă învață că este oprit a huli numele lui Dumnezeu, adică a-l rosti fără cinstea cuvenită. Iată și temeiul acestui lucru: Numele oricărei ființe sau lucru trezește în noi ceva din acea ființa sau lucru. Așa se înțelege că anumite cuvinte au în ele ceva frumos și atrăgător. De pildă cuvântul „mama” sau „tata” trezesc în inima celui care le rostește o mare bucurie și prețuire. Cu atât mai frumos este pentru adevăratul creștin numele Tatălui ceresc, Care i-a dat viața și binecuvântările cerești și Care este izvorul a toată sfințenia și dragostea.

De aici înțelegem că și numele lui Dumnezeu este sfânt, precum Dumnezeu însuși este sfânt.

123. În ce chip se poate lua numele lui Dumnezeu în deșert?

Numele lui Dumnezeu se poate lua în deșert prin:

- 1) Purtarea necuviincioasă în biserică;
- 2) Necinstirea lucrurilor sfinte;
- 3) Cântirea împotriva rânduielilor lui Dumnezeu;

- 4) Înjurături sau blesteme;
- 5) Nesocotirea făgăduințelor făcute în numele lui Dumnezeu;
- 6) Jurământ mincinos, adică atunci când luăm pe Dumnezeu ca martor pentru ceea ce nu este adevărat;
- 7) Călcarea jurământului cu știință și voință;
- 8) Întrebuițarea cu ușurință a jurământului, atunci când Dumnezeu este luat ca martor și chezășie pentru lucruri neînsemnate.

124. Jurământul este, oare, oprit cu desăvârșire?

Jurământul nu este oprit atunci când se face după voia lui Dumnezeu, adică atunci când nu se face pentru un lucru neînsemnat și când cel ce jură este hotărât să spună numai adevărul.

Însuși Dumnezeu S-a jurat pe Sine, după cum spune Sfânta Scriptură: „*Dumnezeu, când a dat făgăduința lui Avraam, de vreme ce nu avea pe nimeni mai mare pe care să Se jure, S-a jurat pe Sine însuși*” (Evr. 6, 13). Mântuitorul S-a jurat, de asemenea, la judecată, că este Fiul lui Dumnezeu (Matei 26, 63-64). Asemenea și Sfinții Apostoli s-au jurat, întărind prin aceasta adevărurile propovăduite (Rom. 1, 9; I Cor. 1, 23; Gal. 1, 20).

Când Mântuitorul a spus: „*Să nu vă jurați nicidecum... ci cuvântul vostru să fie: ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât aceasta de la cel rău este*” (Matei 5, 34, 37), El nu a oprit cu desăvârșire jurământul, ci numai jurământul făcut cu ușurință și pentru lucruri neînsemnate și neadevărate.

Jurământul drept și făcut pentru lucruri înalte fiind o faptă de slujire a lui Dumnezeu, căci prin el se recunoaște că Dumnezeu este atotștiutor și atotprezent, trebuie ținut cu sfințenie. Călcarea lui este păcat, după cum păcat este și jurământul mincinos (Zah. 5, 4). De aceea, creștinul trebuie să se ferească de a jura cu ușurință sau în chip mincinos.

125. Ce este făgăduința sau votul?

Făgăduința sau votul este îndatorirea cu care creștinul se leagă de bună voie în fața lui Dumnezeu să facă o faptă deosebită vrednicie morală, drept recunoștință pentru binefacerile primite. Făgăduința nu poate cuprinde fapte la care omul este deja îndatorat prin porunci și nici fapte lipsite de preț moral. Făgăduința se poate face de către orice credincios; ea este un mijloc pentru întărirea voinței în virtuți, pentru arătarea evlaviei adevărate și duce la desăvârșirea morală.

În Sfânta Scriptură găsim multe pilde de făgăduințe făcute de bărbați evlavioși. Astfel, Iacov, deșteptându-se din visul său, făgăduiește că piatra care i-a slujit drept căpătâi o va face altar de închinare lui Dumnezeu (Fac. 28, 20-22); iar Sfântul Apostol Pavel i-a tuns părul capului, pentru împlinirea unei făgăduințe (Fapte 21, 23-26).

Făgăduința făcută trebuie împlinită, căci altfel înseamna lipsă de credință și de ascultare pe care le datorăm lui Dumnezeu. „*De vei da făgăduință Domnului Dumnezeului tău, să nu întârzi a o împlini, căci Domnul Dumnezeul tău o va cere de la tine și păcat vei avea asupra ta*” (Deut. 23, 21-22).

De aceea, înainte de a face o făgăduință, creștinul să gândească bine dacă e bună și dacă o poate îndeplini, căci „*Mai bine să nu făgăduiești, decât să nu împlinești ce ai făgăduit*” (Eccl. 5, 4).

126. Care este porunca a patra?

Porunca a patra este aceasta: „*Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Lucrează șase zile și-ți fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a șaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău; să nu faci în acea zi nici un lucru: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine. Că în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însele, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o*” (Ieș. 20, 8-11).

127. Ce învață porunca aceasta?

Această poruncă învață două lucruri, și anume: *datoria muncii în timpul celor șase zile ale săptămânii și datoria de a sărbători ziua a șaptea, ca zi de odihnă, închinată Domnului.*

128. Este munca o datorie pentru creștin?

Da, munca este o datorie pentru fiecare creștin, după cum spune și Sfântul Apostol Pavel: „*Dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*” (II Tes. 3, 10).

129. Când a dat Dumnezeu porunca muncii?

După învățătura Sfintei noastre Biserici, Dumnezeu a dat omului porunca muncii încă de la început, când l-a așezat în grădina raiului „*ca s-o lucreze și s-o păzească*” (Fac. 2,15). Aceasta înseamnă că omul avea îndatorirea să muncească și înainte de căderea în păcat. Firește că munca aceea nu era deloc obositoare și grea; totuși, *era o îndatorire de viață*. După săvârșirea păcatului strămoșesc însă, când puterile omului au slăbit și pământul a fost blestemat din pricina păcatului, munca s-a făcut mai cu greutate, omul trebuind să-și câștige cele trebuincioase vieții sale „*în sudoarea feței*” (Fac. 3,19). Astfel este lesne de înțeles că, din pricina asprimii ei, munca n-a fost făcută cu plăcere. Lumea veche căuta să scape de ea, o privea ca o înjosire, se rușina de ea și o lăsa pe seama sclavilor.

130. Cum este considerată munca în învățătura creștină?

Învățătura creștină a schimbat părerea din vechime asupra muncii. Mântuitorul a arătat munca drept lucru sfânt, când a zis: „*Tatăl Meu până acum lucrează; și Eu lucrez*” (Ioan 5,17) și a ridicat-o din nou la cinstea dată ei de Dumnezeu. După tradiția creștină, Mântuitorul însuși a lucrat până la vârsta de 30 de ani în atelierul de tâmplărie al bătrânului Iosif din Nazaret, iar pe Ucenicii Săi și i-a ales dintre pescarii de pe marginea lacului Ghenizaret, care erau muncitori cu brațele. De altfel, Sfânta Scriptură este plină de pilde îndemnătoare la muncă: „*Cea mai scumpă comoară pentru om este munca*” (Pilde 12, 27).

131. Ce foloase aduce omului munca?

Prin muncă, omul își câștigă în chip cinstit cele ale traiului și își dezvoltă puterile trupești și sufletești. *Munca este, apoi, izvor de virtuți*. Ea luminează mintea, întărește voința, înalță simțămintele, aduce răbdare, bărbăție, stăpânire de sine, potolește patimile și înlătură ispitele.

După învățătura creștină, se cuvine aceeași prețuire atât muncii cu brașele, cât și muncii cu mintea, căci amândouă aceste feluri de muncă aduc foloase și înalță viața omului.

132. Ce învață Biserica noastră despre răsplătirea muncii?

Potrivit cuvântului Mântuitorului: „*vrednic este lucrătorul de plata sa*” (Luca 10, 7), Biserica noastră învață că muncitorul trebuie să fie plătit, după merit, pentru munca sa. Nedreptățirea muncitorului cu privire la plata ce i se cuvine pentru munca lui și asuprirea lui, din partea exploataților, sunt păcate strigătoare la cer, după cum spune Sfânta Scriptură: „*Iată, plata lucrătorilor care au secerat țarinile voastre, pe care voi ați oprit-o, strigă; și strigătele secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot*” (Iacov 5, 4).

Creștinismul cere muncă de la fiecare credincios, prețuiește munca după merit și socotește lenea și trăirea din munca altora drept un mare păcat.

Dar creștinismul mai învață că nu trebuie să uităm nici de sufletul nostru. „*Căci ce-i folosește omului să câștige lumea întregă, dacă-și pierde sufletul?*” (Marcu 8, 36).

Munca este o îndatorire de viață, dar grija pentru mântuirea sufletului este datoria cea mai mare a creștinului.

De aceea, porunca a patra cere creștinului ca, după zilele de oboseală a brațelor și a minții pentru câștigarea în mod cinstit a celor trebuincioase vieții, să se oprească într-o anumită zi de la munca sa obișnuită, să meargă la biserică, să se închine lui Dumnezeu și să-și hrănească sufletul cu învățăturile cele sfinte. Aceasta o cere creștinului și porunca întâi bisericască. După sfânta slujbă, se cuvine ca creștinul să se odihnească trupește și sufletește, împodobindu-se cu facerea de fapte bune în slujba aproapelui.

133. Care este ziua de odihnă?

În Vechiul Testament, poporul evreu a ținut și ține și astăzi, ca zi de odihnă, sâmbăta, în amintirea eliberării sale din robia Egiptului.

Creștinii însă țin Duminica, fiindcă în această zi a înviat Mântuitorul din morți, aducând izbăvirea din robia păcatului. Iar faptul acesta este de cea mai mare însemnătate pentru că,

după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința noastră*” (I Cor. 15, 14).

Cum că Mântuitorul a înviat în ziua Duminicii mărturisesc limpede toți Sfinții Evangheliști: „*Iar în ziua întâia a săptămânii, Maria Magdalena a venit la mormânt, dis-de-diminează, fiind încă întuneric, și a văzut piatra răsturnată de pe mormânt*” (Ioan 20, 1; cf. Matei 28, 1-2; Marcu 16,1-7; Luca 23, 54-56). Cuvintele „*ziua întâia a săptămânii*” sau „*într-una din sâmbete*” exprimă duminica, fiindcă evreii numeau „sabat” sau „sâmbăta” atât ziua a șaptea, cât și întreaga săptămână. Iar zilele săptămânii le numeau astfel: întâia zi după sâmbătă, adică duminica, o numeau „întâia a sâmbetei” sau „întâia a sâmbetelor” sau „una dintre sâmbete”. A doua zi după sâmbăta sau luni o numeau a doua a sâmbetei, și așa mai departe. Din aceasta se înțelege că Mântuitorul a înviat în ziua de duminică.

Apoi Duminica mai are însemnătate deosebită pentru creștini deoarece într-o zi de duminică S-a pogorât Duhul Sfânt peste Sfinții Apostoli (Fapte 2, 1-4).

Creștinii țin duminica drept zi de odihnă închinată lui Dumnezeu, chiar de pe timpul Sfinților Apostoli, după cum citim tot în Sfânta Scriptură: „*În ziua întâia a săptămânii, adunându-ne noi să frângem pâinea, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească și a prelungit cuvântul lui până la miezul nopții*” (Fapte 20, 7). «*A frânge pâinea*» înseamnă că Ucenicii se adunau să facă rugăciuni, să săvârșească Sfânta Liturghie și să se împartășească. Prin urmare, Sfânta Liturghie se făcea în zilele de duminică.

Deci, ținând duminica în locul sâmbetei, creștinii nu calcă nicidecum porunca a patra, căci ei trăiesc după rânduielile Mântuitorului și ale Sfinților Săi Apostoli.

Tot ca zile ale Domnului trebuie socotite, afară de duminici, și celelalte sărbători rânduite de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă.

134. Care este porunca a cincea?

Porunca a cincea este: „*Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da ție*” (Ieș. 20, 12).

Cele patru porunci dumnezeiești despre care s-a vorbit până acum au arătat datoriile creștinului față de Dumnezeu, cuprinse pe scurt în datoria dragostei față de El.

Curăția și tăria dragostei față de Dumnezeu se adeverește însă prin dragostea față de oameni, căci: „*Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru ca cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care nu L-a văzut, cum poate să-L iubească? Și această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său*” (I Ioan 4, 20, 21). Dintre oameni, mai întâi trebuie iubiți părinții, care ne-au născut și ne-au crescut și, ca atare, după Dumnezeu, sunt binefăcătorii noștri cei mai mari, în viața pământească.

Din această pricină, cele șase porunci dumnezeiești, care vorbesc despre datoriile sau dragostea față de oameni, încep cu porunca de a cinsti părinții.

135. Ce înseamnă a cinsti pe părinți?

A cinsti pe părinți înseamnă:

1) *A-i iubi*, adică a le dori și face tot binele cu putință. Iubirea față de părinți este și o poruncă a firii; de aceea o și găsim la toate popoarele, chiar și la toate viețuitoarele, oricât de sălbatice ar fi ele.

2) *A asculta de ei*. „*Copii, ascultați pe părinții voștri în Domnul, că aceasta este cu dreptate*” (Efes. 6,1). „*Fiule, păzește povața tatălui tău și nu lepăda îndemnul maicii tale*” (Pilde 6, 20).

3) A nu-i supăra cu ceva și a ne purta față de ei cu toată cuviința, vorbind despre ei și cu ei numai de bine. „*Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morții, că a grăit de rău pe tatăl său și pe mama sa și sângele său este asupra sa*” (Lev. 20, 9).

4) *A-i ajuta la nevoie, mângâindu-i în necazuri, și înseninându-le bătrânețile*. „*Fiule, sprijinește pe tatăl tău la bătrânețe și nu-l mâhni în viața lui*” (Int. Sir. 3, 12).

Pilda în privința aceasta este Însuși Mântuitorul Hristos, când, răstignit pe Cruce, a încredințat pe sfânta Sa Maică ucenicului Său prea iubit, Ioan, ca să aibă grijă de ea (Ioan 19, 26-27).

5) *A ne ruga lui Dumnezeu pentru ajutorarea lor, când sunt în viață, iar după moarte, pentru odihna sufletelor lor, împlinindu-le voința cea din urmă și păstrându-le frumoasă amintire.*

136. De ce la porunca despre cinstirea părinților Dumnezeu adaugă, ca ceva deosebit, făgăduința fericirii și a vieții îndelungate?

Dumnezeu adaugă făgăduința aceasta pentru a îndemna și mai mult la împlinirea poruncii, căci pe ea se întemeiază buna rânduială în familie și în orice fel de viață obștească.

137. Pe cine mai trebuie să cinstească copiii asemenea părinților lor?

Copiii au datoria să cinstească, asemenea părinților lor, pe toți oamenii care într-un fel oarecare poartă grija de binele și fericirea lor. Așa sunt: preoții, care se îngrijesc de mântuirea lor sufletească, învățătorii, care le luminează și îmbogățesc mintea cu învățături folositoare pentru viață, nașii de Botez etc.

138. Dar părinții au datorii față de copii?

În cele zece porunci nu găsim o poruncă deosebită cu privire la datoriile părinților față de copii. Dar nici nu-i nevoie, fiindcă acestea sunt ceva foarte firești. Dacă și animalele își fac datoria de a hrăni și crește puii lor; cu atât mai mult trebuie să facă aceasta omul, care este făptură cea mai aleasă a lui Dumnezeu, înzestrata cu judecată.

După cum dragostea copiilor față de părinți este o poruncă, la fel și dragostea părinților față de copii este tot o poruncă a legii firești. Din ea răsar simțămintele cele mai alese, pe care învățătura creștină caută să le îndrepte spre slava lui Dumnezeu și fericirea credincioșilor Săi.

După învățătura Bisericii, copiii sunt un dar dumnezeiesc de mare preț; de aceea grija părinților pentru ei înseamnă o mare răspundere.

139. Care sunt datoriile părinților față de copii?

Aceste datorii sunt, pe scurt, următoarele:

1) Să-i iubească, să se îngrijească de buna lor stare trupească, de hrana, îmbrăcămintea și sănătatea lor, căci: „*Dacă cineva nu poartă grijă de ai săi și mai ales de casnicii săi s-a lepădat de credință și este mai rău decât un necredincios*” (I Tim. 5, 8).

2) Să le dea un mijloc de a câștiga în chip cinstit cele trebuincioase traiului.

3) Să le dea o creștere bună, pentru a-i face cetățeni vrednici ai patriei pământești și ai patriei cerești.

Temelia bunei creșteri a copiilor o pun părinții prin sfaturile și pilda vieții lor, laudând, muștrând și la nevoie chiar și pedepsind, căci: „*Care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepsește?*” (Evr.12, 7). Îndeosebi, credincioșii trebuie să se îngrijească de buna creștere a copiilor și în cele religioase și morale, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „*Părinților, nu întărați la mânie pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățătura și certarea Domnului*” (Efes. 6, 4). Învățătura și pilda bună a părinților se întipăresc adânc în inima copiilor și-i deprind la viața cinstită.

140. Care este porunca a șasea?

Porunca a șasea este: „*Să nu ucizi*” (Ieș. 20, 13).

141. Ce învață porunca aceasta?

Viața pământească este cel mai mare bun al omului și temelia tuturor celorlalte bunuri de care se poate învrednici cineva pe pământ. După învățătura Sfintei noastre Biserici, Dumnezeu fiind Creatorul vieții omenești, numai El, și nu omul, are drepturi nemărginite asupra ei.

Apoi, viața pământească este timpul de pregătire pentru viața veșnică. În aceasta se cuprinde prețul mare al vieții pământești pentru creștini. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: «Vrei să știi pentru ce este de preț această viață? Fiindcă este pentru noi temelia vieții viitoare și prilej și loc de luptă și alergare pentru cununile cerești»⁶⁴¹.

⁶⁴¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Către poporul antiohian*, Omilia 6, 4, Migne, P. G., XLVIII. col. 86.

Fiind un dar al lui Dumnezeu și având un preț atât de mare, păstrarea și îngrijirea vieții, pentru timpul rânduit ei de Dumnezeu, este și o datorie și un drept al fiecărui credincios.

Tocmai aceasta cere Dumnezeu prin porunca a șasea din Decalog, când oprește uciderea.

142. Câte feluri de ucidere sunt?

Sunt două feluri de ucidere: *trupească* și *sufletească*.

Uciderea trupească înseamnă ridicarea vieții aproapelui cu orice fel de armă, sau lovirea și rănirea lui, care-i aduc mai târziu moartea.

Tot ucidere a aproapelui înseamnă:

- 1) Istovirea lui printr-o muncă ce-i întrece puterile trupești și astfel îi grăbește sfârșitul;
- 2) Purtarea cu asprime față de el, ceea ce-l amărăște și, de asemenea, îi poate scurta viața;
- 3) Lăsarea lui să moară de foame, fie că nu i se dau cele trebuincioase traiului, fie că nu i se dă puțința să și le câștige singur;
- 4) Orice faptă care-i primejduiește și nimicește viața.
- 5) Ucidere înseamnă și avortul, cu buna știință și voie.

143. Ce înseamnă uciderea sufletească?

Uciderea sufletească înseamnă pildă rea, prin vorbe și fapte necuviincioase, prin care se dă aproapelui pricină de a se abate din calea cea bună și a păcătui, ceea ce îi aduce moartea sufletului, după cuvântul Sfintei Scripturi, care zice: „*Păcatul, odată săvârșit, aduce moarte*” (Iacov 1, 15). Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: „*Cine va sminti pe unul dintre aceștia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui de i-ar lega de gât o piatră de moară și să fie aruncat în mare*” (Marcu 9, 42).

Tot ucidere sufletească înseamnă: pizma, mânia, clevetirea și ura aproapelui, căci „*Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni*” (I Ioan 3, 15).

144. Porunca a șasea oprește numai uciderea aproapelui?

Nu. Această poruncă oprește și sinuciderea, adică nimicirea cu bună știință și voie a vieții proprii. Căci dacă este împotriva firii a ucide pe un om, care este asemenea nouă, cu atât mai mult este împotriva firii a ne ucide pe noi înșine. După învățătura Sfintei noastre Biserici, viața noastră este a lui Dumnezeu, Care ne-a dat-o, și deci nu avem voie să facem cu ea ce voim.

145. Este și o sinucidere sufletească

Da, și anume atunci când omul consimte să trăiască în păcat, căci: „*Plata păcatului este moartea*” (Rom. 6, 23).

146. Este uciderea un păcat greu?

Uciderea este păcatul cel mai mare pe care-l poate săvârși cineva față de aproapele și față de sine însuși. Sfânta Scriptură numără uciderea printre păcatele strigătoare la cer. „*Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine din Pământ*” (Fac. 4, 10).

147. De ce este uciderea un păcat foarte greu?

Uciderea este un păcat foarte greu fiindcă prin ea:

- 1) Se distruge o ființă care poartă în sine chipul lui Dumnezeu;
- 2) Se intră cu nelegiuire în drepturile lui Dumnezeu, Care este singurul stăpân asupra vieții și a morții;
- 3) Se răpește un drept firesc al fiecăruia și bunul cel mai de preț dăruit omului de Dumnezeu pe care nimeni nu-l mai poate înapoia;
- 4) Se calcă porunca dragostei;
- 5) Se știrbesc drepturile societății față de care fiecare om are anumite datorii de împlinit;
- 6) Seucid serii întregi de urmași; care aveau dreptul la viață și puteau fi de mare folos societății. *Uciderea este păcat împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii omului și împotriva societății.*

În ce privește pe sinucigași, deoarece ei de bună voie rup legătura cu Dumnezeu, Biserica, prin canoanele ei, oprește înmormântarea lor după rânduielile creștinești. Aceasta, bineînțeles, dacă atunci când s-au sinucis au fost în deplinătatea minții.

148. Care este porunca a șaptea?

Porunca a șaptea este: „*Sa nu fii desfrânat*” (Ieș. 20, 14). 149. Ce se oprește prin această poruncă?

Prin această poruncă sunt oprite toate cugetele și dorinșele necurate, toate cuvintele și faptele necuviincioase de care creștinul trebuie să se rușineze înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. De asemenea, porunca această oprește toate acele lucruri și fapte care pot duce pe creștin la păcatul desfrânării; precum: îmbrăcămintea necuviincioasă, necumpătarea în mâncare și băutură, citirea cărților pornografice, jocurile și cântecele necuviincioase, beția și lenea. Tot de păcatul desfrânării ține și călcarea credinței dintre soț și soție, adică adulterul.

Dragostea dintre soț și soție trebuie să se asemene în curăție cu dragostea dintre Hristos și Biserică (Efes. 5, 21-33). Orice abatere de la această dragoste curată, fie și numai cu gândul, înseamnă o călcare a poruncii a șaptea (Matei 5, 28). Dar și până la căsătorie, creștinul trebuie să se păzească curat de orice desfrânare. Dacă unul dintre soți moare, iar cel rămas în viață nu poate să se păzească curat, atunci să se recăsătorească (I Tim. 5, 14). Biserica îngăduie căsătoria a doua și chiar pe a treia.

150. Este desfrânarea un păcat mare?

Desfrânarea este un păcat foarte mare, fiindcă răpește omului curăția trupească și sufletească, vatămă sănătatea, întunecă mintea, împietrește inima și îndepărtează pe credincios de Dumnezeu. Pe de altă parte, ea mai îndeamna și la alte păcate, ca: minciuna, furtul, omorul.

Sfânta Scriptură îndeamnă să fugim de păcatul desfrânării: „*Fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care-l va săvârși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuiește în însuși trupul său*” (I Cor. 6, 18). Cei ce se fac vinovați de astfel de păcate nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 8-9). Datoria creștinului este, deci, să se ferească de acest păcat și de toată ispita spre el, prin rugăciune, post, munca și stăpânirea poftei.

151. Care este porunca a opta?

Porunca a opta este: „*Să nu furi*” (Ieș. 20, 15).

152. Ce oprește această poruncă?

Această poruncă oprește luarea sau însușirea pe nedrept a bunurilor străine. Împotriva acestei porunci se păcătuiește prin:

- 1) Luarea pe ascuns a lucrurilor străine (furt);
- 2) Luarea cu sila și pe față a lucrurilor altuia (prădare);
- 3) Luarea bunurilor străine prin mijloace viclene (înșelăciune), de pildă prin falsificare de acte, cumpărare cu bani falși, vânzarea cu măsuri mincinoase, delapidare;
- 4) Vânzarea celor trebuitoare traiului cu prețuri de două sau mai multe ori mai mari (specula);
- 5) Luarea de dobândă mare (cămătărie);
- 6) Oprirea plății cuvenite lucrătorilor;
- 7) Luarea de bani pentru lucruri pe care cineva este îndatorat de slujba sa să le facă, sau pentru a le face altfel de cum cere legea (mita);
- 8) Neîntoarcerea lucrului luat cu împrumut;
- 9) Neîmplinirea datoriei cerute de slujba pe care o are cineva, adică primirea unei plăți fără a munci;
- 10) Trăirea din cerșetorie, atunci când cineva poate să-și câștige hrana prin muncă;
- 11) Însușirea lucrurilor închinat lui Dumnezeu sau lăsate prin daruri și testamente Bisericii (sacrilegiu);
- 12) Vânzarea și cumpărarea pe bani a harului sfințitor, adică cumpărarea cu bani, și nu dobândirea prin vrednicie, a puterii de a săvârși slujbe bisericesti (simonie).

153. Este furtul un păcat greu?

Da, furtul este un păcat greu, fiindcă lovește în datoria de a fi drepti și a iubi pe aproapele nostru.

Sfântul Apostol Pavel îl numără printre păcatele care îl lipsesc pe făptuitor de împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 10).

Deci, datoria creștinului este să-și câștige cele de trebuință numai prin muncă cinstită și nicidecum să-și însușească pe nedrept lucrurile străine.

154. Care este porunca a noua?

Porunca a noua este: „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău” (Ieș. 20, 16).

155. Ce oprește această poruncă?

Această poruncă oprește minciuna, care înseamnă tănuirea cu știință și voință a adevărului, pentru a înșela, rătăci și păgubi pe altul.

156. Cum se poate săvârși minciuna?

Minciuna se săvârșește cu vorba, cu scrisul, cu fapta sau și numai cu anumite semne, sau cu tăcerea. De pildă, cineva ție ca ceea ce se spune despre altul nu este adevărat și, totuși, nu arată adevărul, ci tace, zâmbește sau face un semn de întărire a celor spuse.

157. Care sunt chipurile minciunii?

Minciuna poate lua diferite chipuri. Iată pe cele mai însemnate dintre ele:

- 1) Mărturia mincinoasă, jurământul strâmb și pâra nedreaptă împotriva aproapelui;
- 2) Năravul de a adăuga câte ceva la adevărul lucrurilor, adică de a înflori mereu lucrurile, încât nu se mai poate ști care este adevărul. De asemenea, năravul de a te lauda cu lucruri pe care nu le ai, sau de a tănui pe cele avute, spre a înșela pe alții;
- 3) Viclenia sau vorba cu două înțelesuri, din care nu se poate deosebi adevărul și prin care se urmărește înșelarea cuiva;
- 4) Prefăcătoria (falsitatea), adică ascunderea minciunii sub chipul prieteniei, dragostei și al binefacerii, spre a înșela și păgubi pe alții;
- 5) Lingușirea, care înseamnă lăudarea cuiva pentru însușiri pe care acela nu le are, în scopul câștigării de foloase nemeritate;
- 6) Fățarnicia (ipocrizia), adică primirea fără gând curat a părerilor și spuselor altuia, pentru a câștiga foloase deosebite de pe urma acestui lucru. Cei cuprinși de fățarnicie una gândesc și alta spun și fac. De păcatul fățarniciei se fac vinovați și cei care se arată că țin rânduiețile bisericești, pe când, de fapt, nu le țin. Pe vremea Mântuitorului cădeau în păcatul fățarniciei mai ales fariseii și cărturarii; de aceea minciuna prin fățarnicie se mai numește și fariseism;
- 7) Grăirea de rău, clevetirea sau calomnia, prin care se pun pe seama cuiva cuvinte rele pe care acela nu le-a spus, sau fapte rele pe care nu le-a făcut, cu gândul de a-i face rău. Tot aici se numără și răspândirea celor născocite pe seama cuiva.

158. Este minciuna un păcat?

Din orice motiv s-ar spune și în orice chip s-ar săvârși, minciuna este păcat mare și iata de ce:

1) Credinciosului îi este dat de Dumnezeu să caute, să cunoască și să mărturisească adevărul, având ca tălmaci al gândurilor și simțămintelor sale, graiul.

Minciuna, făcând rea întrebuințarea de grai, nesocotește acest dar de mare preț cu care este înzestrat numai omul, și prin aceasta înjosește pe omul mincinos și păgubește pe ceilalți semenii. Minciuna este primejdioasă, fiindcă se furișează pe nesimțite în sufletul omului, prinde rădăcini și numai cu mare greutate poate fi scoasă;

2) După învățătura Sfintei noastre Biserici, omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Prin minciună se întunecă în om chipul lui Dumnezeu care este adevărul veșnic și se întipărește chipul diavolului care este tatăl minciunii;

3) Omului îi este dat să trăiască împreună cu alții. Viața de obște poate înflori însă numai dacă oamenii au încredere unii în alții, iar încrederea între ei se arată limpede prin dragostea de adevăr. Minciuna, dimpotrivă, înăbușind adevărul, roade încrederea dintre oameni, otrăvește legăturile de dragoste și de dreptate dintre ei și astfel face cu neputință înflorirea vieții de obște.

Omul pârător, trădător și martor mincinos, este fiară prefăcută și mult împleticită, tulbură judecățile, desparte pe bărbat de femeie, încurcă pe stăpânitori, face dezbinări, întărită pe oameni unul asupra altuia, desparte prietenii, varsă sânge, păgubește, răpește, nedreptățește, dezbracă orfanii, întristează văduvele, dărâma case, risipește sate, pustiește orașe și pierde popoare întregi⁶⁴².

Minciuna este lucrul diavolului, care printr-o minciună i-a făcut pe cei dintâi oameni să calce porunca lui Dumnezeu și de atunci îndeamnă mereu la acest păcat. De aceea, în Sfânta Scriptură diavolul este numit: *Tatăl minciunii*” (Ioan 8, 44).

Dumnezeu urăște minciuna: „*Buzele cele grăitoare de minciună sunt urâciune înaintea Domnului*” (Pilde 12, 22). Fiind faptă urâtă, minciuna nu poate rămâne fără pedeapsă. Dacă uneori scapă de pedeapsa oamenilor, nu poate scapa însă nicidecum de pedeapsa lui Dumnezeu, căci: „*Partea... tuturor celor mincinoși este în iezorul care arde, cu foc și cu pucioasă, care este moartea a doua*” (Apoc. 21, 8).

De aceea, Sfânta Scriptură ne îndeamnă să ne ferim de păcatul minciunii: „*Nu vă mințiți unul pe altul*” (Col. 3, 9). Sau: „*Lepădând minciuna grațiți adevărul fiecare cu aproapele său, căci unul altuia suntem mădular*” (Efes. 4, 25).

Deci, porunca a noua din Decalog, oprind mărturia mincinoasă și orice fel de minciună, cere fiecărui creștin să spună adevărul și să se straduiască pentru biruința adevărului. „*Cel ce voiește să iubească viața și să vadă zile bune să-și oprească limba de la rău și buzele sale să nu grăiască vicleșug*” (I Petru 3, 10).

159. Este dator creștinul să spună întotdeauna tot ceea ce știe?

Datoria adevărului nu cere întotdeauna mărturisirea tuturor celor știute. *Ea este îngrădită prin datoria de a păstra nedescoperite lucrurile care ni s-au încredințat pe temeiul încrederii în cuvântul nostru că vom păstra tăcerea* (datoria discreției, adică a păstrării celor încredințate spre a nu fi destăinuite). De asemenea trebuie păstrate nedestăinuite și lucrurile în legătură cu slujba fiecăruia, după cum cere legea (Datoria secretului profesional).

Destăinuirea lucrurilor încredințate spre păstrare se poate face numai la cererea autorităților îndreptățite, sau când prin tăcerea asupra lor se păgubește viața de obște.

Numai destăinuirile creștinului la Sfânta Taină a Spovedaniei nu pot fi date în vileag niciodată de către duhovnic.

160. Care este porunca a zecea?

Porunca a zecea este: „*Să nu dorești nimic din câte are aproapele tău*” (Ieș. 20, 17).

161. Ce oprește această poruncă?

Porunca a zecea oprește însușirea lucrurilor altuia, precum și pofta după ele, dorirea lor. Căci dacă cineva dorește ceva, atunci va căuta să-și însușească ceea ce dorește.

Această poruncă oprește deci toate cugetele, dorintele și poftele necurate ale inimii, fiindcă din ele se nasc apoi tot felul de fapte rele. Nu este de ajuns numai să nu furăm lucrul aproapelui, dar nici nu ne este îngăduit să-l dorim și să-l poftim în sufletul nostru, fiindcă pofta naște păcatul, iar păcatul înfăptuindu-se naște moartea veșnică (Iacov 1,15). Mântuitorul spune: „*Căci din inimă ies gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule*” (Matei 15, 19).

Așadar, porunca a zecea cere *stârpirea din rădăcină a cauzelor răului*, care sălășluiesc în inima omului și se cuprind în pofta zămislitoare de păcat. Deci creștinul este dator să se curățească de poftele rele, să lupte împotriva lor prin rugăciune, post și prin împărtășirea cu Sfintele Taine, precum citim în Sfânta Scriptură: „*Să ne curățim pe noi de toată întinarea trupului și a duhului, desăvârșind sfințenia în frica lui Dumnezeu*” (II Cor. 7, 1).

⁶⁴² Sfântul Ioan Gura de Aur, *Hristoitia*, p. 101

DATORIILE CREȘTINULUI

162. Care este rostul legilor morale?

Din cele spuse până acum am înțeles că creștinul trebuie să se călăuzească în viață după legile morale. Acestea îi arată datoriile prin împlinirea cărora își poate întocmi viața potrivit voinței lui Dumnezeu și dobândi mântuirea sufletului.

163. Care sunt aceste datorii ale creștinului?

Datoriile creștinului le-a arătat lămurit Mântuitorul în răspunsul dat unuia dintre ispititorii Săi, care voia să cunoască cea mai mare poruncă din Lege, zicându-i: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca și aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Matei 22, 37-39).

Așadar, creștinul are datorii către Dumnezeu, către sine însuși și către aproapele.

Despre ele s-a vorbit în partea de mai înainte. De aceea acum le arătăm la un loc, dar numai pe scurt.

164. Care sunt datoriile către Dumnezeu?

Creștinul este dator să se străduiască să cunoască pe Dumnezeu și să recunoască în El pe Creatorul, Binefăcătorul, Sfințitorul și Judecătorul său și numai Lui să-I slujească cu toate puterile sale. Aceasta o cere porunca întâi a Decalogului, precum și Mântuitorul, prin cuvintele spuse cu prilejul ispitirii Lui de către diavol: „*Piei, satano, căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești*” (Matei 4, 10).

165. În ce chip slujește creștinul lui Dumnezeu?

Creștinul slujește lui Dumnezeu prin însușirea și punerea în lucrare a celor trei virtuți teologice: *credința, nădejdea și dragostea*, precum și *prin împlinirea conștiințioasă a tuturor actelor de cult, după rânduiala sfintei noastre Biserici Ortodoxe* (rugăciunea, serbarea Duminicii și a celorlalte zile de sărbătoare, cinstirea îngerilor, a sfinților, a sfințelor moaște, a sfințelor icoane, a sfințelor cruci, respectarea persoanelor, locurilor, lucrurilor și numelor sfințite de Dumnezeu, ținerea jurământului și votului, mărturisirea fără sfială și teamă a învățăturii sfintei noastre Biserici Ortodoxe, după pilda Mântuitorului, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Mucenici).

Despre acestea s-a vorbit mai înainte.

DATORIILE CĂTRE SINE ÎNSUȘI

166. Ce înțelegem prin datoriile creștinului către sine însuși?

Pentru a putea face față așa cum se cuvine diferitelor trebuințe ale vieții și pentru a-și îndeplini menirea sa morală, creștinul are nevoie de pregătire sufletească și trupească. Această pregătire o au în vedere tocmai *datoriile către sine însuși*. Prin mijlocirea lor, puterile și însușirile credinciosului, ajutate de harul sfințitor, înfloresc și rodesc binefăcător în viață.

167. De câte feluri sunt datoriile către sine însuși?

Datoriile către sine însuși sunt de două feluri: unele privesc întreaga ființă a credinciosului, iar altele, fiecare parte alcătuitoare a ființei sale, adică *sufletul și trupul*.

168. Care sunt datoriile creștinului către întreaga sa ființă?

Datoriile creștinului către întreaga sa ființă se cuprind în trei virtuți de seamă: *cinstirea de sine, dragostea de sine și smerenia*.

169. Ce este cinstirea de sine?

Cinstirea de sine este virtutea, prin care credinciosul recunoaște și prețuiește vrednicia cu care Dumnezeu l-a înzestrat mai mult decât pe toate celelalte fapturi.

Cu mintea sa, credinciosul își dă seama că el are însușiri și puteri care-l deosebesc de toate celelalte făpturi. Credința creștină îi arată că numai omul este creat „după chipul lui Dumnezeu” (Fac. 1, 26-27); că este scăpat din robia păcatului prin jertfa Mântuitorului, că este „templu al Duhului Sfânt” (I Cor. 6, 19) și chemat la fericirea veșnică. Faptul acesta, de bună seamă, trebuie să-i fie creștinului îndemn puternic de a prețui după cuviința darurile și vrednicia cu care l-a înzestrat Dumnezeu numai pe el, adică îndemn puternic de a se cinsti și respecta pe sine.

170. În ce chip își arată creștinul cinstirea de sine?

Creștinul își arată cinstirea de sine, pe de o parte, prin *ferirea de faptele rele*, care întuneca și înjosesc chipul lui Dumnezeu în el; iar pe de altă parte, *prin săvârșirea faptelor bune*, care îl conduc spre asemănarea cu Dumnezeu și *prin păstrarea cinstei sau a numelui celui bun*.

171. Ce este cinstea sau numele cel bun?

Cinstea, numele cel bun sau onoarea este recunoașterea de către ceilalți semeni a vredniciei morale și a muncii cuiva. Ea se câștigă prin năzuința firească a credinciosului de a-și îndeplini conștient datoriile sale, prin purtarea cuviincioasă în orice împrejurare și prin statornicia în bine.

În Sfânta Scriptură se spune că „*Un nume bun este mai de preț, decât bogăția*” (Pilde 22,1). Conștiința cinstirii de sine este un frâu împotriva păcatelor și un îndemn către virtute. De aceea, *datoria creștinului este să-și câștige și să-și apere cinstea sa*.

172. Care sunt foloasele cinstirii de sine?

Cinstirea de sine este un scut puternic împotriva ispitelor păcatului, îndemn tare de a stăruii și înainta în virtute, izvor bogat al dragostei și mulțumirii către Dumnezeu pentru darurile primite, precum și al dragostei către aproapele care și el, asemenea, este creat după „*chipul lui Dumnezeu*”.

173. Care sunt păcatele împotriva cinstirii de sine?

Păcatele împotriva cinstirii de sine sunt: înjosirea prin fățarnicie, lingușirea, viețuirea păcătoasă și nepăsarea față de cinstea proprie.

174. Ce este dragostea de sine?

Dragostea de sine este virtutea prin care creștinul, întărit de harul sfințitor, năzuiește să-și dezvolte darurile primite de la Dumnezeu și să-și desăvârșească viața, potrivit legilor morale, spre a ajunge la unirea cu Dumnezeu.

Deci, pe când dragostea firească de sine se cuprinde în imboldul păstrării vieții, virtutea dragostei de sine se arată prin păstrarea, sporirea și buna întrebuințare a darurilor primite de la Dumnezeu.

175. În ce chip își arată creștinul dragostea de sine?

Creștinul își arată dragostea de sine prin grija față de luminarea și întărirea puterilor sufletești și de mântuirea sufletului, după cuvântul Sfintei Scripturi, care spune: „*Ce-i va folosi omului dacă ar câștiga lumea întreagă, iar sufletul său îi va pierde?*” (Matei 16, 26), precum și prin grija pentru sănătatea trupului și pentru folosirea lui în slujba lui Dumnezeu și a apropiatului.

176. Care sunt foloasele dragostei de sine?

Virtutea dragostei de sine, fiind nedespărțită de dragostea către Dumnezeu și către aproapele, este neapărat necesară pentru mântuire. Fără ea, creștinul nu poate împlini lucrul pe care i l-a încredințat Dumnezeu în această viață, nu poate fi stăruitor în bine și nici nu poate folosi bine virtuțile creștinești. Ea înfrânează poftele rele, duce la ferirea de păcat și la împodobirea cu alese virtuți creștine.

177. Care sunt păcatele împotriva dragostei de sine?

Păcatele împotriva dragostei de sine se cuprind, pe scurt, în ura de sine, arătată prin săvârșirea de fapte rele, precum citim în Sfânta Scriptură: „*De viețuiți după trup, veți muri, iar dacă ucideți, cu Duhul, faptele trupului, veți fi vii*” (Rom. 8, 13).

178. Ce este smerenia?

Smerenia, întâlnită cu adevărat numai în religia creștină, este virtutea prin care creștinul recunoaște că toate darurile și însușirile sale bune le-a primit de la Dumnezeu și de aceea nu se mândrește cu ele. „*Ce ai, pe care să nu-l fi primit; iar dacă L-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit?*” (I Cor. 4, 7).

Dar pentru că, pe lângă însușiri bune, fiecare om are și slăbiciuni, smerenia mai cere ca fiecare să-și recunoască și slăbiciunile sale, precum și să recunoască în același timp și părțile bune ale aproapei.

Așadar, smerenia nu se împotrivesc cinstitii și dragostei de sine. Dimpotrivă, cu cât creștinul este mai pătruns de înaltă vrednicie a firii sale și de înălțimea chemării sale, cu atât mai mult el va ști să prețuiască și darurile date de Dumnezeu lui și aproapei, recunoscându-și totodată atât slăbiciunile sale, cât și dependența sa întru toate de Dumnezeu.

179. Este smerenia necesară mântuirii?

Da, pentru că fără smerenie nu poate avea loc lucrarea eficientă a harului dumnezeiesc, nici credință desăvârșită, nici rugăciunea cuviincioasă, nici pocăința adevărată și nici stăruința în bine.

Astfel, smerenia este una dintre cele mai alese virtuți creștine, fiind cu drept cuvânt numită temelie lor. Așa, de pildă, credința este smerenie a minții; ascultarea, smerenie a vocii; pocăința, smerenie a poftelor și a patimilor. De aceea Mântuitorul și Sfinții Apostoli îndeamnă cu multă stăruință, prin cuvânt și pildă, la împodobirea cu virtutea smereniei: „*Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihna sufletelor voastre*” (Matei 11, 29), spune Mântuitorul, Care, Dumnezeu fiind, S-a smerit într-atât încât a luat chipul neputinței noastre și S-a făcut om. El a trăit o viață plină de lipsuri, urmărind împlinirea lucrării de mântuire a oamenilor, iar nu strălucirea trecătoare a vieții pământești.

De aceea și Sfântul Apostol Petru îndeamnă la smerenie, spunând că *Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, iar celor smeriți le dă har.*, (I Petru 5, 5).

Pilde alese de smerenie găsește creștinul în viața Maicii Domnului și a celorlalți sfinți.

180. Care sunt însușirile smereniei?

Smerenia creștină trebuie să fie: 1) Curată, adică să pornească cu adevărat din inimă; altfel ea este fățarnicie și mândrie tănuțită; 2) Să fie *unită cu adevărata cinstitie și dragoste de sine și cu încrederea în Dumnezeu*; altfel ea este slăbiciune vinovată; 3) Să se *arate prin fapte* și să fie statornică *în toate împrejurările*; altfel ea nu are nici o valoare morală.

181. Care sunt roadele smereniei?

Roadele cele mai de seamă ale smereniei sunt: 1) Ascultarea de Dumnezeu și recunoștința față de El; 2) Căința pentru păcate și dorul după conlucrarea cu harul sfințitor (I Petru 5, 5); 3) Pacea sufletului (Matei 11, 29); 4) Înfrânarea imboldului după laude și măririi deșarte; 5) Cinstitie, dragostea, dreptatea și îngăduința față de aproapele.

182. Care sunt mijloacele pentru câștigarea smereniei?

Mijloacele potrivite pentru câștigarea smereniei sunt: 1) Rugăciunea pentru dobândirea ajutorului lui Dumnezeu; 2) Luarea aminte la învățătura Mântuitorului, la pilda vieții Sale și a sfinților; 3) Cunoașterea adevărată de sine, căci cine se cunoaște bine pe sine și își cunoaște însușirile sale bune, dar și slăbiciunile și pornirile sale pătimase și are voința să le stăpânească, poate evita faptele rele și stăruie în cele bune.

183. Care sunt păcatele împotriva smereniei?

Păcatele împotriva smereniei se cuprind în mândrie, adică în patima de a se înălța pe sine peste măsură, din care răsar multe alte rele. „*Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, iar celor smeriți le dă har*” (I Petru 5, 5). Căci, pe când *mândria este moartea virtuților, smerenia este moartea păcatelor și viața virtuților*.

Păcat împotriva smereniei este și înjosirea credinciosului, prin folosirea darurilor primite de la Dumnezeu pentru lucrări nefolositoare.

184. Care sunt datoriile creștinului față de sufletul său?

După învățătura sfintei noastre Biserici, sufletul este creație dumnezeiască, chipul lui Dumnezeu în om, partea spirituală și nemuritoare care-l deosebește pe om de orice altă făptură, deci partea cea mai de preț a ființei sale.

Din această cauză, datoriile către suflet sunt cele mai sfinte pentru creștini. Ele se cuprind în grija de luminarea și întărirea puterilor sufletești cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe om spre a trăi viața pământească potrivit legilor morale și a dobândi fericirea cerească.

Puterile sufletești sunt: *mintea, voința și simțămintele*.

185. În ce se cuprinde grija față de minte?

Mintea este puterea sufletească prin care omul cunoaște și înțelege lucrurile. În ea a sădit Dumnezeu năzuința de a cunoaște adevărul, de a pătrunde în tainele lumii create și a-și însuși cât mai multe cunoștințe.

Datoria creștinului este de a înlesni această năzuință și lucrare a minții sale și de a-i da prilej să-și adune cunoștințe bogate și temeinice, prin care se ridică și înflorește viața.

Îndeosebi, creștinul trebuie să se îngrijească de luminarea și înzestrarea minții sale cu învățătura propovăduită de sfânta noastră Biserică Ortodoxă în care se cuprind adevărurile veșnice, descoperite de Dumnezeu. Practica vieții creștine a dovedit că învățătura creștină este izvor nesecat de cunoștințe folositoare și că nu este trebuință a vieții care să nu poată fi îndrumată spre bine, în lumina ei. Căci mintea care iubește pe Dumnezeu este făclia care luminează sufletul, spune Sfântul Antonie cel Mare⁶⁴³.

Creșterea bună în familie, învățămintele din școală, așezămintele culturale, bibliotecile cu cărți bune, și mai ales Biserica, cu slujbele ei și cu propovăduirea cuvântului dumnezeiesc, pun la îndemâna credinciosului mijloacele potrivite pentru împlinirea datoriei de a-și lumina mintea.

186. În ce chip poate păcătui creștinul împotriva acestei datorii? Împotriva acestei datorii creștinul poate păcătui prin nepăsarea față de adevăr și îndeosebi față de adevărul creștin și prin lenea de a-și însuși cunoștințele roditoare de bine vremelnic și veșnic.

187. În ce se cuprinde grija față de voință?

Voința este puterea sufletească prin care omul își aduce la îndeplinire gândurile și dorințele sale. În ea a sădit Dumnezeu năzuința spre bine. După învățătura Sfintei noastre Biserici, voința omului a fost îndreptată numai spre bine. În urma păcatului strămoșesc însă, slăbindu-i-se puterea, ea s-a îndreptat mai mult spre rău, fără să-și piardă însă puterea de a se hotărî și spre bine. Mântuitorul, prin jertfa de pe Cruce, a recăștigat omului harul dumnezeiesc, pentru a putea birui pornirile voinței spre rău. Astfel, având ajutorul dumnezeiesc, datoria creștinului este ca, prin virtutea înfrânării și a bărbăției, să-și întărească puterea voinței sale, încât aceasta, în chip statornic, să se îndrepte numai spre împlinirea faptelor bune. „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” (Rom. 12, 21).

Statornicia voinței omului pe calea binelui se numește *character moral*. Omul împodobit cu caracter moral nu se lasă abătut din calea binelui, oricâte greutăți, ispite și primejdii ar întâlni. El își îndeplinește totdeauna în chip deplin datoriile sale, ține seama de drepturile semenilor săi, caută să fie folositor obștii, iar prin viața și faptele sale își dă silința să fie pildă bună altora.

Împotriva datoriei de a-și întări voința spre bine, se păcătuiește îndeosebi prin neînfrânarea poftelor și a pornirilor rele.

188. În ce se cuprinde grija față de simțăminte?

Simțămintele, prin care credinciosul își dă seama de ceea ce este frumos, plăcut și bine, sau neplăcut și rău, au mare înrâurire asupra dezvoltării vieții sale religios-morale. De alta parte însă, simțămintele omenești sunt supuse rătăcirii mai mult decât celelalte puteri sufletești. Din această pricină, datoria creștinului este ca, ajutat de harul dumnezeiesc, să-și

⁶⁴³ *Filocalia*, vol. 1, p. 27.

stăpânească cu mintea și cu voia simțămintele și să le îndrumeze astfel încât ceea ce vor spune ele că-i plăcut, bun, frumos și moral să fie într-adevăr așa.

189. Prin ce mijloace se poate face acest lucru?

Simțămintele pot fi îndrumate și întărite în binele moral prin înfrânarea patimilor, prin citirea cărților ziditoare de viață morală și îndeosebi a celor cu cuprins religios, prin admirarea frumuseților naturii, prin muzică aleasă, pictură frumoasă.

Simțămintele curate se nasc în sufletul credinciosului prin citirile din Istoria sfântă despre dragostea de oameni a lui Dumnezeu, arătată de Mântuitorul, despre curajul Sfinților Apostoli în propovăduirea învățăturii creștine sau despre statornicia în credință a sfinților mucenici.

De asemenea psalmii, rugăciunile, sfintele slujbe, cântările și pictura religioasă sunt izvor de învățăminte înalte.

Simțămintele produc fiori sufletești, care duc la hotărâri tari, la pocăință și la însuflețire spre fapte bune.

190. Care sunt datoriile creștinului către trupul său?

Datoriile creștinului către trupul său se cuprind, pe scurt, în grija de viață și de sănătatea lui.

După învățătura creștină, trupul este zidire a lui Dumnezeu, locuință și slujitorul sufletului. El ia parte la primirea Sfințelor Taine și este menit pentru învierea și preamărirea în viața cea de după moarte (Rom. 8,11).

Pe de altă parte, de trup este legată viața pământească, în timpul căreia creștinul trebuie să-și pregătească mântuirea, după cuvintele Mântuitorului: „*Trebuie să fac, până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze*” (Ioan 9, 4).

Viața având un astfel de preț, creștinul are și datoria și dreptul de a o păstra și apăra, atât pentru el cât și pentru obște, precum cere și porunca dumnezeiască: «să nu ucizi».

191. Viața nu poate fi nicicând jertfită?

Viața trupească este un bun însemnat, dar nu cel mai mare bun al credinciosului. De aceea și datoria pentru păstrarea ei nu este fără margini. Sunt împrejurări în care primejduirea și jertfirea vieții este chiar o datorie. Astfel, Sfinții Apostoli au îndurat prigoniri și moarte pentru propovăduirea Sfintei Evanghelii. Sfinții Mucenici au preferat să moară decât să se lepede de Mântuitorul, împlinind cuvântul Domnului, care spune: „*Nu va temeți de cei ceucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă; temeți-vă mai curând de acela care poate și trupul și sufletul să le piardă în gheenă*” (Matei 10, 28). Pe de altă parte, preoții, medicii, îngrijitorii celor cuprinși de boli molipsitoare își pun adesea viața în primejdie, ca și soldații care apară patria. Împlinirea conștiințioasă a datoriilor legate de chemarea lor le cere acest lucru pentru binele obștesc.

Așadar, sunt împrejurări care cer primejduirea și chiar jertfirea vieții, dar numai pentru bunuri de preț înalt și din dorințe curate, iar nu din dorința de a fi lăudat de oameni.

În afară de astfel de împrejurări deosebite, datoria creștinului este de a-și păstra viața trupului și a îngriji de sănătatea lui. Căci, cu cât trupul este în mai bună stare, cu atât slujește mai bine sufletului.

192. În ce chip se îngrijește creștinul de sănătatea trupului?

Creștinul se îngrijește de sănătatea trupului prin:

1) *Hrana potrivită și cumpătare*, căci omul mănâncă pentru a trăi, și nu trăiește pentru a mânca. Iar după pilda Mântuitorului și învățătura Sfinților Apostoli, creștinul trebuie să ia totdeauna mâncarea cu „binecuvântare”, adică cu rostire de rugăciuni înainte și după masă (I Tim. 4, 4, 5).

2) *Îmbrăcăminte trebuitoare* pentru înfățișarea cuviincioasă și pentru ocrotirea trupului de schimbările vremii.

3) *Locuință sănătoasă*, pentru convenita odihna și adăpostire. Datina creștinească cere ca locuința creștinilor să fie împodobită cu icoane și cu sfânta cruce.

4) *Curățenie în îmbrăcăminte și locuință*, precum și *curățenie a trupului*.

5) *Munca și exerciții trupești*, care întăresc puterile și-l mențin pe om în bună stare sufletească. Pentru că a trai înseamnă a munci. De aceea este datoria fiecărui creștin să-și aleagă cu multă chibzuință și să se pregătească cu îngrijire pentru o anumită muncă, după însușirile și puterile sale.

6) *Vindecarea sănătății zdruncinate de boli*. Desigur, creștinismul privește bolile: sau că pedepse meritate pentru păcat și mijloace pentru pocăința, ca de pildă: lepra lui Ghiezi, slăbănogul de 38 de ani; sau ca mijloace pentru întărire în virtute, ca de pildă suferințele dreptului Iov; sau ca prilejuri pentru arătarea puterii lui Dumnezeu, ca de pildă vindecarea orbului din naștere. De aceea, creștinul îndură bolile cu răbdare și cu supunere față de voia lui Dumnezeu și se roagă Lui să-i aducă ușurare și vindecare. „*Fiule! în boala ta nu fi nebăgător de seamă, ci te roagă Domnului și El te va tămădui*” (Int. Sir. 38, 9).

Dar aceasta nu înseamnă că creștinul trebuie să aștepte vindecarea numai prin rugăciune și prin mijloacele religioase; adică să aștepte ca Dumnezeu să facă mereu minuni cu el. Datoria lui este să ceară și ajutorul medicului și să folosească medicamentele arătate de el. „*Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, ca și pe el l-a făcut Domnul... Domnul a zidit din pământ leacurile și omul înțelept nu se va scârbi de ele*” (Înț. Sir. 38, 1, 4).

Dacă și-a recâștigat sănătatea, creștinul trebuie să aducă laudă și mulțumire lui Dumnezeu, asemenea leproșului vindecat (Luca 17, 15).

7) *Odihna*. Datoria muncii cere și dreptul la odihnă pentru reîmprospătarea puterilor și susținerea sănătății. Mântuitorul însuși, ca om, avea trebuință de odihnă și se odihnea (Ioan 4, 6). Cel dintâi mijloc pentru odihnă este somnul. Astfel, muncitorul conștiincios nu va renunța la el pentru plăceri, dar nici nu va pierde timpul lucrului cu somnul.

Timp de odihnă sunt și duminicile și zilele de sărbători, când creștinul își întrerupe munca din cursul săptămânii și, după participarea la Sfânta Liturghie și ascultarea cuvântului dumnezeiesc, se odihnește și-și reface puterile sale, meditând la cuvântul lui Dumnezeu și făcând fapte bune față de aproapele.

193. Oprește Biserica participarea la bucuriile și plăcerile vieții?

Sfânta noastră Biserică nu oprește participarea la bucuriile și plăcerile vieții. Dimpotrivă, le consideră trebuitoare pentru sănătatea și bună stare a credincioșilor. Ea cere însă ca ele să nu fie păgubitoare nici trupului și nici sufletului, să nu răpească din timpul de muncă și să fie cu măsură.

Plăcerile sunt felurite. Unele mai mult pentru recrearea trupeză, iar altele mai mult pentru recrearea sufletească. Astfel, cei ce lucrează cu mintea găsesc recreație și plăcere în exercițiile trupeză, iar cei ce lucrează cu brațele, în ocupațiile minții, pentru a ține cumpăna dreaptă între puterile trupeză și cele sufletești.

Folositoare pentru toți sunt exercițiile trupeză, plimbările cu admirarea frumuseților naturii, muzica aleasă, teatrul și cinematograful cu cuprins moral și sănătos și, fără îndoială, citirea cărților roditoare de viață morală.

Odihna și recrearea bună îi aduc credinciosului mulțumire și puteri noi pentru reînceperea muncii obișnuite. Recrearea rea însă îi aduce descurajare și dezgust față de muncă.

194. Care sunt păcatele împotriva datoriei de a se îngriji de viața și sănătatea trupului?

Cele mai mari păcate împotriva vieții și sănătății trupului sunt:

- 1) Primejduirea și distrugerea vieții;
- 2) Ciuntirea de sine, prin care cineva urmărește să devină nepotrivit pentru muncă. Dacă aceasta se face însă cu scopul de a-și păstra viața, de pildă extirparea unui madular bolnav, atunci ea este chiar o datorie;
- 3) Lenea;
- 4) Îmbuibarea cu mâncare și băutură;
- 5) Nestăpânirea patimilor care macină sănătatea trupului;
- 6) Nebăgarea în seamă a bolilor și lipsa de măsuri pentru preîntâmpinarea lor sau pentru vindecare.

195. Pentru împlinirea datoriilor către sine însuși, are creștinul nevoie de bunuri materiale? Ce învață sfânta noastră Biserică despre bunurile materiale?

Dumnezeu, după ce a creat pe cei dintâi oameni, i-a binecuvântat, zicând: „*Creșteți și va înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul. Apoi a zis Dumnezeu: Iată vă dau toată iarba ce face sămânță de pe toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sămânța în el. Acestea vor fi vouă hrana voastră*” (Fac. 1, 28-29).

Așadar, bunurile materiale sunt darurile lui Dumnezeu către om, pentru susținerea vieții și pentru îndeplinirea feluritelor trebuințe legate de ea. Stăpânul lor deplin este Dumnezeu, Creatorul întregii zidiri. Omului îi sunt date bunurile materiale numai spre bună administrare, chivernisire și folosire, având a da seamă de ele, ca de orice faptă a sa.

196. Are fiecare om dreptul la bunurile materiale?

Bunurile materiale fiind neapărat trebuitoare vieții, de bună seamă că fiecare om are dreptul la ele. Ele trebuie să fie însă câștigate prin muncă proprie, cinstită, iar nu prin exploatarea muncii altora, căci citim în Sfânta Scriptură: „*Dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*” (II Tes. 3, 10).

197. Condamnă Biserica bogăția în sine?

În urma păcatului strămoșesc, oamenii abătându-se de la legea lui Dumnezeu, împărțirea bunurilor pământești de către ei nu s-a făcut niciodată cu dreptate. Unii, mai puternici, asuprind pe semenii lor mai slabi, și-au adunat averi, socotindu-le ca proprietate a lor deplină, iar alții, mai slabi, au rămas asupriți și în suferință.

Creștinismul a adus și aici o îndreptare. Pe de o parte, el nu condamnă bunăstarea materială. Averea poate fi câștigată prin muncă stăruitoare și prin bună chivernisire și atunci ea este un drept firesc al fiecăruia, ca rod al muncii cinstitute, căci „*Vrednic este lucrătorul de plata sa*” (Luca 10, 7). Bogăția în sine nu este ceva rău, după cum nici sărăcia nu este o virtute. Prin muncă proprie, cinstită, nimeni nu poate aduna însă averi prea mari. De altă parte, bogăția cuprinde în sine o mare primejdie. Ea îl leagă pe om prea mult de bunurile pământești trecătoare, îl face mândru, lacom, zgârcit, împietrit la inima față de suferințele semenilor și față de împlinirea poruncilor morale.

În felul acesta, bogăția poate fi o piedică în calea mântuirii, după cum spune Mântuitorul: „*Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăția lui Dumnezeu*” (Matei 19, 24). Mântuitorul nu condamnă aici bogăția, ci pe deținătorii ei, pe bogații lipsiți de credință și de milă. Același lucru se întâmplă și atunci când El îndeamnă pe tânărul dornic de desăvârșire să-și vândă averile și să le dea săracilor (Luca 18, 22). Din aceeași pricină și Sfinții Părinți au cuvinte foarte aspre nu atât față de bogăție, cât față de bogății nemilostivi.

Față de părerea că bogăția ar fi un ideal în viață, deci un scop în sine, și că fiecare poate să o întrebuițeze numai pentru el, creștinismul vine cu o îndreptare. *Creștinismul învață că bogăția trebuie socotită numai un mijloc pentru arătarea dragostei către aproapele în suferință și pentru lucrări de folos obștească.*

Mântuitorul spune: „*Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui*” (Matei 5, 7). Iar Sfântul Vasile cel Mare zice: «Cei ce judecă cu înțelepciune ar trebui să nu uite că bogățiile ne-au fost date pentru a le între buința, nu pentru a le face să ne slujească la plăceri»⁶⁴⁴. Folositoare pentru suflet este întrebuițarea bogăției pentru ajutorarea celor în suferință. Căci tot Sfântul Vasile cel Mare spune: «Cum poți tu să ai paturi de argint, mese de argint, scaune de fildeș, când curtea locuinței tale este plină de saraci fără de număr al căror plâns îl auzi? Câte

⁶⁴⁴ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia VII*, "Către bogați", în Colecția "Parinți și scriitori bisericești", vol.17, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 414-415.

datorii s-ar putea plăti din prețul unui inel de al tău? Un singur dulap de al tău cu haine cuprinde atât cât ar încălzi o întreagă populație care tremură de frig»⁶⁴⁵.

DATORIILE CĂTRE APROAPELE

198. Prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu și către sine însuși și îndeplinește creștinul toate datoriile sale?

Nu. Căci omul, după însăși firea sa, e făcut să trăiască laolaltă cu semenii săi. Omul are, adică, în sine o pornire care-l atrage către semenii săi, de ajutorul cărora are nevoie pentru dezvoltarea însușirilor sale proprii, ca și pentru împlinirea trebuințelor sale de viață. Apoi și graiul cu care este înzestrat omul, pentru împărtășirea gândurilor și vrerilor sale, este un semn că el are nevoie să trăiască împreună cu semenii săi.

De aici decurg însă și anumite îndatoriri ale creștinului către semenul sau aproapele său; numai prin împlinirea lor creștinul poate să trăiască după voia lui Dumnezeu.

199. Care sunt îndatoririle creștinului către aproapele?

Asemenea datoriilor către sine însuși, datoriile către aproapele se cuprind și ele în trei virtuți de seamă: 1) *cinstirea sau respectarea aproapelui*; 2) *dragostea către aproapele*; 3) *dreptatea față de aproapele*. Dar înainte de a arăta în ce se cuprind acestea, se pune întrebarea:

200. Cine este aproapele nostru?

Răspunsul ni-l dă Însuși Mântuitorul, în frumoasa parabolă despre samarineanul milostiv (Luca 10, 29-37), care a legat rănila și a dat ajutor celui căzut între tâlhari, fără să cerceteze cine este el, ci numai văzându-l că este om ca și el. Răspunsul este deci: *aproapele nostru este orice om, fără nici un fel de deosebire*. După învățătura creștină, toți oamenii sunt fiii ai aceluiași Tată Ceresc. Toți sunt creați după „chipul lui Dumnezeu”, toți au aceeași ființă, se trag din aceeași unică pereche de oameni (Adam și Eva), stau sub osânda aceluiași păcat strămoșesc, sunt mântuiți prin aceeași jertfă de pe Cruce și au aceeași chemare la aceeași viață veșnică. Adevărul acesta îl face pe Sfântul Apostol Pavel să spună: „*Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și femeiască, pentru ca voi toți una sunteți, în Hristos Iisus*” (Gal. 3, 28).

Pe temeiul învățăturii creștine despre egalitatea tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu și despre egalitatea drepturilor la viață pentru fiecare, s-a ajuns apoi, treptat, la recunoașterea egalei îndreptățiri a fiecărui om la bunurile vieții.

201. Ce înseamnă cinstirea aproapelui?

Cinstirea aproapelui, ca și cinstirea de sine însuși, este recunoașterea vredniciei pe care o are fiecare semen al nostru de la Dumnezeu și înaintea lui Dumnezeu, ca om. Sfântul Apostol Pavel spune: „*În iubire frățească unii pe alții iubiți-vă; în cinste, unii altora dați-vă întâietate*” (Rom.12,10). De asemenea, Sfântul Apostol Petru spune: „*Dați tuturor cinste, iubiți frăția*” (I Petru 2, 17).

Datoria cinstirii aproapelui se sprijină pe aceleași temeuri ca și datoria cinstirii față de sine însuși. Căci, după învățătura creștină, oamenii fiind creați toți după „chipul lui Dumnezeu” și având toți aceeași ființă, au și datoria să-și recunoască unul altuia vrednicia și însușirile cu care i-a înzestrat Dumnezeu, mai presus de celelalte fapte.

202. Care sunt păcatele împotriva cinstirii aproapelui?

Împotriva cinstirii aproapelui se păcătuiește prin disprețuirea lui, adică prin nerecunoașterea vredniciei și a însușirilor cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe fiecare om. De asemenea se păcătuiește și prin folosirea aproapelui la lucruri înjositoare, precum și prin

⁶⁴⁵ *Ibidem.*

nerecunoașterea drepturilor ce se cuvin fiecăruia prin legile firii omenești, ca de pildă prin știrbirea libertăților lui.

203. Ce este dragostea către aproapele?

Dragostea către aproapele este virtutea prin care creștinul dorește și voiește aproapelui binele vremelnic și veșnic, dându-și totodată și silința de a-i face acest bine.

În virtutea aceasta sălășluiește deplin duhul învățaturii și vieții creștine. De aceea, Mântuitorul o și numește *semnul de recunoaștere al creștinului*: „*Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*” (Ioan 13, 35).

Așadar, cine nu se călăuzește de virtutea dragostei către aproapele, acela nu este creștin adevărat.

204. Este dragostea către aproapele o datorie de seamă a creștinului?

Da, și încă ea este neapărat necesară pentru mântuire. Este adevărat că în fruntea tuturor datoriilor creștinești stă dragostea către Dumnezeu. Pe aceasta o numește Mântuitorul „*marea și întâia poruncă*”, dar îndată adaugă: „*Iar a doua, la fel cu aceasta: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Matei 22, 37-38). Împlinirea dragostei către Dumnezeu se poate cunoaște, de altfel, numai în dragostea către aproapele. Aceasta este roada și dovada cea mai de preț, după cuvântul Sfântului Apostol Ioan: „*Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este! Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească. Și această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său*” (I Ioan 4, 20-21).

Așadar, între amândouă aceste porunci este o legătură strânsă și nedespărțită, încât una fără alta nu se poate împlini. Sfântul Apostol Pavel scrie: „*Nimănui cu nimic nu fiți datori, decât cu iubirea unuia față de altul; căci cel care iubește pe aproapele a împlinit legea*” (Rom. 13, 8). „*Toată legea se cuprinde într-un singur cuvânt, în acesta: iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Gal. 5, 14).

Aceasta înseamnă că precum față de Dumnezeu, așa și față de aproapele, dragostea este împlinirea legii. În ea se cuprind toate poruncile și prin ea își împlinește creștinul datoriile sale. De aceea împlinirea datoriei de dragoste către aproapele este neapărat necesară creștinului pentru mântuire.

205. Care sunt însușirile dragostei către aproapele?

Dragostea către aproapele, ca virtute creștină, trebuie să fie:

1) *Sfântă*. Aceasta înseamnă că ea trebuie să decurgă din dragostea către Dumnezeu, care este Tatăl Ceresc al tuturor. „*Iubiților, să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu. Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire*” (I Ioan 4, 7-8).

2) *Sfințitoare*, adică având purtare de grijă pentru mântuirea aproapelui.

3) *Din inimă curată*. „*Iubiți-vă unul pe altul din toată inima, cu toată stăruința*” (I Petru 1, 22).

4) *Lucrătoare și jertfelnică*, adică arătându-se prin fapte. „*Să nu iubim cu vorba, numai din gura, ci cu fapta și cu adevărul*” (I Ioan 3,18).

„*Dacă un frate sau o soră sunt goi și lipsiți de hrana cea de toate zilele, și cineva dintre voi le-ar zice: Mergeți în pace! Încălziți-vă și vă săturați; dar nu le dați cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul?*” (Iacov 2, 15-16).

5) *Universală*, adică să cuprindă pe toți oamenii, fiindcă precum s-a spus, toți sunt fiii lui Dumnezeu și Domnul nostru Iisus Hristos nu îndepărtează pe nimeni de la dragostea Sa.

Desigur, dragostea trebuie să se arate mai întâi față de cei cu care Dumnezeu ne-a pus în legătură mai strânsă, de rudenie sau de prietenie. Totuși, ea nu trebuie să înceteze de a fi atotcuprinzătoare.

206. Dragostea creștină cuprinde și pe vrăjmași?

Da, și tocmai prin aceasta se deosebește dragostea creștină de cea firească.

Oricare altă dragoste poate să izvorască din așteptarea unor foloase trecătoare; de la cel ce ne dușmănește, creștinul nu așteaptă nimic bun, dar dragostea lui îl cuprinde și pe

potrivnicul său. El lasă numai lui Dumnezeu dreptul de judecată, osândă sau iertare a celor răi și este mereu cu nădejdea îndreptării dușmanului și a îndrumării lui la bine, la împăcare. În privința aceasta Mântuitorul spune: „*Ați auzit că s-a zis: să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc... Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este*” (Matei 5, 43-48). Iar Sfântul Apostol Pavel își încheie îndemnul la dragoste cu cuvintele: „*Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele*” (Rom. 12, 21).

Dar Mântuitorul, prin viața, suferințele și moartea Sa, ne-a dat totodată și cea mai măreață pildă vie despre dragostea față de cei ce ne voiesc răul, căci El a fost Acela „*Care, ocarât fiind, nu răspundea cu ocară; suferind, nu amenința, ci Se lăsa în știrea Celui ce judeca cu dreptate*” (I Petru 2, 23).

Îndeosebi pilduitoare trebuie să ne fie rugăciunea Mântuitorului de pe Cruce, rostită pentru cei ce L-au răstignit: „*Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac*” (Luca 23, 34). Tot în privința aceasta, Sfântul Antonie cel Mare spune: «Fă bine celui ce te nedreptățește și-ți vei face prieten pe Dumnezeu. Nu grăi de rău pe vrăjmașul tău către nimeni. Deprinde-te cu dragostea, cu neprihănirea, cu răbdarea, cu înfrânarea și cu cele asemenea. Căci aceasta este conștiința de Dumnezeu⁶⁴⁶.

207. Ce mai învață sfânta noastră Biserică despre dragostea față de vrăjmași?

Sfânta noastră Biserică ne mai învață nu numai să nu urâm și să nu prigonim pe vrăjmașul nostru, ci:

a) Să fim gata a ne împăca cu el (Matei 5, 23-24);

b) Să fim iertători (Matei 28, 35);

c) Să ne ferim de tot ce ar părea că este o faptă de răzbunare și neîmpăcare: „*Nu răsplățiți răul cu rău sau ocară cu ocară, ci dimpotrivă, binecuvântați, căci spre aceasta ați fost chemați, ca să moșteniți binecuvântarea*” (I Petru 3, 9).

208. Dar dacă vrăjmașul nu ia seama la dragostea noastră și se năpustește asupra noastră și asupra avutului nostru?

Atunci vrăjmașul devine un călcător al poruncilor dumnezeiești despre dragostea față de aproapele său, iar creștinul are datoria să-și apere viața și bunurile sale, fie cu puterile sale, fie cu ajutorul legilor civile. În purtarea sa față de vrăjmașul său, creștinul va fi călăuzit de credința că slujește poruncile lui Dumnezeu.

209. Dar dacă dușmanii atacă patria și avutul ei?

Cu privire la aceasta, vezi învățătura Bisericii noastre înfățișată în răspunsul la întrebarea 229, de mai jos.

210. Care este măsura dragostei către aproapele?

Măsura dragostei către aproapele este dragostea către noi înșine, după porunca Mântuitorului: „*Să iubești pe aproapele ca pe tine însuși*” (Matei 22, 38), și „*Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea*” (Luca 6, 31).

După cum dragostea către Dumnezeu nu se poate înțelege fără dragostea către aproapele, la fel nici dragostea către aproapele nu se poate înfăptui fără dragostea față de noi înșine. Căci în măsura în care ne cunoaștem pe noi înșine, ne iubim și ne prețuim, vom ști să iubim și să prețuim și pe aproapele nostru, căci: „*Cu ce măsură veți măsura, cu aceeași vi se va măsura*” (Luca 6, 38).

Dragostea către aproapele trebuie să înceapă, deci, întotdeauna, de la noi înșine.

211. Care sunt roadele dragostei către aproapele?

Roadele dragostei către aproapele le arată Sfântul Apostol Pavel, când spune: „*Dragostea îndelung răbdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, dragostea nu se laudă,*

⁶⁴⁶ Filocalia, vol. 1, p. 33.

nu se trufește. Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă” (I Cor. 13, 4-7).

Din dragostea către aproapele răsar: *răbdarea, bunătatea, îngăduința, blândețea, mila, recunoștința, cinstea și dreptatea*. Pe temeiul dragostei către aproapele înflorește adevărata viață de obște.

212. Care sunt păcatele împotriva dragostei către aproapele?

Păcatele împotriva dragostei către aproapele sunt: *pizma* sau *invidia*, care înseamnă părere de rău pentru binele aproapelui și bucurie pentru nenorocirea lui; apoi *ura*, *clewetirea*, *înșelăciunea*, *furtul*, *omorul* și toată *nedreptatea*.

Păcat este și toata pilda rea, dată prin cuvânt sau faptă, căci ea abate pe mulți de la calea cea bună și îndeamnă la rău. În privința aceasta, Mântuitorul spune: *„Cine va sminti pe unul dintre aceștia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui dacă i-ar lega de gât o piatră de moară și să fie aruncat în mare”* (Marcu 9, 42).

213. Ce este dreptatea față de aproapele?

Dreptatea față de aproapele este *recunoașterea* cu *fapta a tuturor drepturilor ce se cuvin aproapelui și ocrotirea lor cu sfințenie*. Dreptatea cere să dăm fiecăruia ce este al său și să nu păgubim pe nimeni cu nimic.

Astfel, dreptatea este dovada dragostei către aproapele și se arată în respectul vieții, sănătății, cinstei, libertății și al tuturor bunurilor lui. Ea este, precum s-a spus, temelia bunei rânduieli între oameni, sprijinind ordinea și înflorirea vieții obștești.

214. Prin ce se păcătuiește împotriva dreptății față de aproapele?

Împotriva dreptății față de aproapele se păcătuiește prin toate formele de nedreptate, care păgubesc într-un chip sau altul pe aproapele nostru, ca de pildă: *furtul*, *înșelăciunea* ș.a. În Sfânta Scriptură citim:

„Nedreptii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” (I Cor. 6, 9). Din virtutea cinstirii, a dragostei și a dreptății față de aproapele se desprind unele datorii deosebite față de viața sufletească și trupească a semenilor noștri. Acestea, în general, sunt aceleași ca și datoriile creștinului către sufletul și trupul său. Le amintim pe scurt.

215. Care sunt datoriile față de viața sufletească a aproapelui?

Cea dintâi datorie a creștinului față de aproapele este aceeași ca și față de sine însuși. Ea trebuie să privească mântuirea sufletului lui.

Datoria aceasta se împlinește prin:

1) *Rugăciune*, după cuvântul Sfintei Scripturi: *„Înainte de toate, faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii”* (I Tim. 2,1). Mântuitorul ne povățuiește la aceasta prin cele ce se învață în rugăciunea „Tatăl nostru” și prin pilda Sa (Ioan 17, 20). Creștinul pătruns de duhul și dragostea Mântuitorului va simți o adevărată trebuință a inimii sale să se roage și pentru mântuirea altora, vii sau morți. Rugăciunea pentru cei morți se cuvine a fi recomandată, fiindcă ea este nu numai o faptă de dragoste foarte de dorit pentru ușurarea celor adormiți în Domnul, dar și un izvor îmbelșugat de zidire și de ridicare morală și religioasă chiar pentru cei ce o fac.

2) *Pilda bună*, după porunca Mântuitorului: *„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă lucrurile voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”* (Matei 5, 16).

3) *Povățuirea către cele duhovnicești și certarea frățescă pentru călcarea poruncilor și neîmplinirea datoriilor*. Mântuitorul spune: *„De-ți va greși ție fratele tău, mergi, mustră-l pe el între tine și el singur. Și de te va asculta, ai câștigat pe fratele tău”* (Matei 18,15). Iar Sfântul Apostol Iacov adaugă: *„Dacă vreunul va rățaci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rățacirea căii lui își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate”* (Iacov 5, 19-20). În privința aceasta, Cuviosul Părinte Marcu Ascetul zice: *„Cel ce sfătuiește sau mustră întru frica lui Dumnezeu pe acela care*

*păcătuiește, își câștigă sieși virtutea potrivnică greșelii. Iar cel ce ține minte răul și osândește cu răutate cade în aceeași patimă, după legea duhovnicească*⁶⁴⁷

4) Prin toate faptele care se numesc faptele milosteniei sufletești (despre care vom vorbi mai departe, în legătura cu «Fericirile»).

216. Prin ce se păcătuiește împotriva datoriei de a îngriji de mântuirea aproapelui?

Grija de mântuire fiind o datorie atât de însemnată pentru fiecare creștin, înseamnă că și nepăsarea față de ea este în sine un păcat. Dar cu atât mai mare păcat este călcarea cu știință a acestei datorii, care se face prin conlucrare la păcate străine și prin pildă rea. „Să nu dați fratelui prilej de poticnire sau de sminteală”, zice Sfântul Apostol Pavel (Rom.14, 13). Creștinul adevărat se va feri totdeauna de astfel de păcate.

217. Mai sunt și alte datorii către viața sufletească a aproapelui?

Da. Astfel, avem datoria de a spune adevărul, a ne feri de minciună și a ține făgăduința făcută și cuvântul dat. Fără aceste lucruri, legăturile dintre oameni nu sunt după voia lui Dumnezeu și viața de obște nu poate înflori. Apoi, după cum trebuie să ne îngrijim de propria noastră cinste (nume bun), tot așa trebuie să ne îngrijim și de cinstea altora, înlăturând tot ce ar putea-o știrbi (clewetirea) și străduindu-ne să o apărăm.

Să nu uităm nici de datoria recunoștinței către aproapele, pentru cele primite de la el. Recunoștința este semn de dreptate și de dragoste creștinească și totodată podoaba aleasă a creștinului.

218. Care sunt datoriile către viața trupească a aproapelui?

După cum creștinul este îndatorat a-și cinsti și îngriji trupul și viața sa, la fel este îndatorat a cinsti și îngriji trupul și viața aproapelui său. Temeiurile sunt aceleași.

Datoria aceasta și-o îndeplinește creștinul, pe de o parte, prin faptele milosteniei trupesti, despre care vom vorbi în legătură cu «Fericirile», iar pe de altă parte prin ferirea de tot ce i-ar putea primejdi s-au nimici libertatea, sănătatea și viața, ca bunăoară: omorul și furtul, care sunt oprite prin cele zece porunci.

De asemenea, virtutea dragostei și dreptății față de aproapele cere să nu răpim nimănui nimic din ce este al lui și să-i recunoaștem fără înconjur tot ce i se cuvine și ce este dreptul lui.

Această datorie se îndeplinește păstrând cu grija ceea ce ne-a încredințat aproapele nostru, precum și dându-i tot ce și-a câștigat de la noi prin munca sa. Iar împotriva ei se păcătuiește, de pildă, prin neplata datoriilor, înșelare la plata muncii, falsificare de acte și prin tot lucrul păgubitor în drepturile și bunurile sale.

Împlinirea datoriilor către aproapele este o dovadă a dragostei noastre către Dumnezeu. De aceea, creștinul este dator să le îndeplinească cu toată conștiinciozitatea, luându-și ca măsura datoriile către sine însuși, după cuvintele Mântuitorului: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22, 39) și: „Precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea” (Luca 6, 31).

Amintim apoi ca creștinul trebuie să se poarte cu crutare și grijă și față de ființele necuvântătoare. Mântuitorul, în învățăturile Sale, a vorbit despre păsările cerului (Matei 6, 26) și foarte des despre oaie și miel, numind bun pe păstorul care le apără (Ioan 10, 1-16).

Datoriile despre care am vorbit mai sus privesc în mod direct pe aproapele nostru. Dar sunt și datorii pe care le îndreptăm către aproapele prin anumite așezăminte ale vieții de obște, menite și ele tot spre binele lui. Aceste așezăminte sunt: *familia, statul, Biserica și lumea*.

Să vedem care sunt datoriile creștinului față de aceste așezăminte.

⁶⁴⁷ *Filocalia*, vol. 1, p. 271.

FAMILIA

219. Ce este familia?

După învățătura Sfintei noastre Biserici, familia este un așezământ dumnezeiesc și temelia vieții de obște. Ea se întemeiază prin căsătorie, adică prin legătura dintre bărbat și femeie, binecuvântată de Dumnezeu în fața sfântului altar. Această legătură răsare din imboldul firesc sădit de Dumnezeu în om. „*De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup*” (Efes. 5, 31).

Cea dintâi familie s-a întemeiat în rai, având ca preot și martor pe Însuși Dumnezeu. „*Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul Său; după chipul Lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: creșteti și va înmulțiți și umpleți pământul*” (Fac.1, 27-28).

220. Care sunt însușirile familiei creștine?

Însușirile familiei creștine se desprind din învățătura sfintei Biserici despre căsătorie și sunt:

1) *Unitatea și egalitatea. Familia trebuie să fie întemeiată prin legătura dintre un singur bărbat și o singură femeie.* „*Fiecare (bărbat) să-și aibă femeia sa și fiecare femeie să-și aibă bărbatul său*” (I Cor. 7, 2).

Sfânta noastră Biserică nu îngăduie legătura dintre bărbat și mai multe femei, căci aceasta înjosește femeia. În familia creștină femeia este soție, adică tovarășa de viață și împreună-lucrătoare cu bărbatul, în toate. Creștinismul a ridicat femeia din starea de injosire față de bărbat, în care se găsea mai înainte, și a așezat-o în toată vrednicia ei de ființă creată „după chipul lui Dumnezeu”, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „*Nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus*” (Gal. 3, 28).

Astfel, creștinismul a arătat pentru prima dată că femeii i se cuvine aceeași prețuire ca și bărbatului. Numai mult mai târziu, orânduielele omenești i-au recunoscut și ele femeii drepturi și îndreptățiri alături de bărbat.

2) *Dragostea și buna învoire dintre soți.* Când sila, sau alte pricini, ca de exemplu averea, duc la întemeierea unei familii, atunci rareori traiul între soți este fericit.

3) *Curăția. Soții să nu fie în apropiata înrudire trupească și sufletească.* Prin canoanele sale, sfânta noastră Biserică a stabilit gradele de rudenie, care fac cu neputință încheierea căsătoriei.

4) *Sfințenia. Familia trebuie să fie binecuvântată prin Taina Sfintei Cununii.* Sfântul Apostol Pavel numește căsătoria, prin care se înființează familia, *Taina mare*, dar nu altfel, ci numai dacă ea este *întemeiată, în Hristos și în Biserică* (Efes. 5, 32). Pentru însemnătatea pe care familia o are în viața de obște, binecuvântarea dumnezeiască este de neapărată trebuință.

5) *Trăinicia. Căsătoria să fie pentru toată viața, căci: „Ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă”* (Matei 19, 6). Iar Sfântul Apostol Pavel spune: „*Celor ce sunt căsătoriți le poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat. Iar dacă s-a despărțit, să rămână nemăritată sau să se împace cu bărbatul său; tot așa, bărbatul să nu-și lase femeia*” (I Cor. 7,10-11). În afară de moartea trupească, sfânta Biserică îngăduie desfacerea legăturii dintre soți (divorțul) numai din pricini morale asemănătoare morții trupești, cum sunt: necredințioșia (adulterul), sau alte legături trupești neîngăduite (Matei 19, 9).

Sfânta noastră Biserică îngăduie recăsătorirea soților văduvi.

221. Care este scopul familiei?

După învățătura sfintei noastre Biserici, scopul familiei este:

- 1) Nașterea de copii, spre înmulțirea neamului omenesc și a credincioșilor sfintei Biserici;
- 2) Ajutorarea soților întreolaltă, pentru ușurarea vieții;
- 3) Ocrotirea moralității soților.

222. Care este însemnătatea familiei pentru viață?

S-a mai spus că omul este creat pentru viața în societate (de obște), adică pentru a trăi împreună cu semenii săi: „Și a zis Domnul Dumnezeu: nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el” (Fac. 2,18). Cea dintâi formă a vieții de obște este tocmai familia. Pe familie se întemeiază apoi toate celelalte forme de viață obștească.

Dar familia nu este numai simburile din care crește obștea (societatea) omenească, ci ea este și cel dintâi așezământ de creștere morală a omului, neapărat necesar pentru bunăstarea societății. Familia este rasadnița de virtuți și izvor de întărire morală. În sânul ei își primește copilul primele îndrumări de viață, care îi rămân întipărite în suflet pentru totdeauna. Căci, dacă temelia bunei creșteri a copilului este dragostea și înțelegerea firii sale, lucrul acesta se face mai întâi și cel mai bine în familie. Numai părinții au dragoste față de copiii lor în măsura cea mai mare și numai ei au prilej potrivit și îndelungat să înțeleagă deplin firea fiecărui copil al lor.

Pentru a-și putea îndeplini cum se cuvine lucrarea ei, de a crește oameni cinstiți în orice privință, familia creștină trebuie să se călăuzească după îndrumările morale sănătoase care se găsesc în învățătura sfintei noastre Biserici Ortodoxe, păstrătoarea adevărilor veșnice.

223. Care sunt datoriile soților unul către altul?

1) *Iubirea și stima reciprocă.* Soții sunt datori să se iubească și să se cinstească unul pe altul. Aceasta datorie răsare chiar din unirea lor prin căsătorie, căci ei „nu mai sunt doi, ci un trup” (Matei 19, 6). Sfântul Apostol Pavel spune: „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată; asemenea și femeia bărbatului” (I Cor. 7, 3).

2) *Credincioșia.* Să-și păstreze unul altuia credincioșia făgăduită în fața altarului.

3) *Ajutorarea.* Să se ajute unul pe altul în chip desăvârșit și să lucreze împreună pentru cele trebuitoare vieții, împărțindu-și împreună atât bucuriile cât și greutățile ei.

4) *Curăția și cumpătarea.* Să trăiască împreună în dreptate, curăție și cumpătate.

5) *Munca împreună fi desăvârșirea morală.* În orice împrejurare, soții sunt datori să se lege cât mai strâns unul de altul, să-și împlinească lipsurile, să-și desăvârșască însușirile și darurile și să lucreze împreună pentru propășirea morală a fiecăruia și pentru buna educație a copiilor lor, având drept călăuză poruncile creștine.

În felul acesta, viața creștină de familie va fi curată și sănătoasă, va fi școală de virtuți, roditoare de bine pământesc și ceresc.

224. Din cine este alcătuit familia?

Familia este alcătuită din părinți și copii. Părinții au datorii față de copii, iar copiii față de părinți.

225. Mai cuprinde familia și alte persoane?

Da. Pe lângă părinți și copii, familia mai cuprinde și pe celelalte rude, oricât de depărtate. De aceea, toate rudele trebuie să se iubească, să se respecte și să se ajute, iar felul acesta de viață să pătrundă în toată societatea omenească, adică în marea familie a neamului omenesc. În această mare familie a omenirii, care, după învățătura creștină, are ca Tată pe Dumnezeu, toți oamenii sunt frați între ei, prin Hristos.

Așadar, familia creștină trebuie să fie vatră în care focul dragostei să nu se stingă niciodată și de la care să se încălzească omul și obștea omenească.

DESPRE POZIȚIA BISERICII FAȚĂ DE STĂPÂNIRE⁶⁴⁸

226. Care sunt datoriile creștinului față de stat?

„Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni” (Fapte 5, 29)

Această maximă este sufletul și inima însăși a Bisericii Ortodoxe. Iată Evanghelia ei, Evanghelia a toate. Iată prin ce trăiește ea, și pentru ce trăiește. Iată din ce se zidește nemurirea și veșnicia ei. Anume aici se află atotvaloarea ei netrecătoare. “A se supune lui Dumnezeu mai mult decât oamenilor” - acesta este principiul principiilor, sfințenia sfințeniilor, măsura tuturor măsurilor.

Această Atot-Evanghelie cuprinde esența tuturor sfintelor canoane ale Bisericii Ortodoxe. Aici, cu nici un preț, Biserica nu poate face nici un fel de concesiuni nici unor regimuri politice, nu pot fi admise nici un fel de compromisuri - nici cu oamenii, nici cu demonii, nici cu prigonitorii Bisericii și cu demolatorii Bisericii.

“A se supune lui Dumnezeu mai mult decât oamenilor” - acesta este statutul Bisericii Ortodoxe, statutul ei veșnic și neschimbător - statutul atotcuprinzător, starea ei veșnică și neschimbată - stare atotcuprinzătoare. Iată care este mai întâi de toate răspunsul dat primilor prigonitori ai Bisericii: Faptele Apostolilor 5, 29. Acesta este și răspunsul ei dat prigonitorilor, de-a lungul veacurilor până la Judecata de Apoi. Pentru Biserică, Dumnezeu totdeauna e pe primul loc, iar omul, lumea, totdeauna pe locul doi. Trebuie să ascultăm de oameni cât timp nu sunt împotriva, lui Dumnezeu și a poruncilor Lui. Dar când oamenii se ridică împotriva lui Dumnezeu și a poruncilor dumnezeiești, Biserica trebuie să se împotrivescă și să stea împotriva. Dacă ea nu procedează astfel, ce Biserică mai e și asta? Iar reprezentanții Bisericii - dacă nu procedează astfel, oare mai sunt ei reprezentanți apostolicești ai Bisericii? A se îndreptăți în acest caz cu așa-zisa iconomie (condescendență) bisericească înseamnă nu altceva, decât a-L trăda în ascuns pe Dumnezeu și Biserica Sa. O astfel de iconomie este pur și simplu o trădare a Bisericii lui Hristos.

227. Poate Biserica să urmeze stăpânirea și să se dea după lume?

Biserica reprezintă o veșnicie în timp, în această lume vremelnică. Lumea se schimbă, dar Biserica nu se schimbă; nu se schimbă veșnicul ei adevăr dumnezeiesc, dreptatea ei dumnezeiască, Evanghelia ei dumnezeiască, veșnicile ei unelte dumnezeiești. Nu se schimbă, fiindcă nu se schimbă Domnul Hristos, Carele așa este și așa lucrează. Acesta este adevărul și realitatea evanghelică: “Iisus Hristos ieri și azi și în vecii vecilor este Același” (Evrei 13, 8).

Prin veșnicie Biserica este prezentă în timp pentru ca timpul să se sfințească prin ea, să se înnoiască prin ea, să se înveșnicească prin ea și să fie deopotrivă cu ea. Nu Biserica trebuie să fie în pas cu timpul ori cu spiritul vremurilor, ci timpul trebuie să se alinieze după ea, ca fiind veșnică, și spiritul vremurilor - după ea, ca fiind purtătoare a duhului veșniciei, a duhului Dumnezeului-Om. Pentru că ea este de-a pururi sfântă, de-a pururi apostolească. Ea este de-a pururi duhovnicească, de-a pururi dumnezeiască, de aceea niciodată nici nu îndrăznește să jertfească veșnicia vremelniciei, ceea ce aparține lui Dumnezeu - celor omenești, cele cerești - celor pământești. Nu ea urmează a se adapta la spiritul vremurilor, dimpotrivă, ei i se cuvine să potrivească timpul la veșnicie, vremelnicia - veșniciei, cele omenești - Dumnezeirii. Veșnicul ei drum prin această lume: mai întâi -Dumnezeu, apoi omul; în față - Dumnezeu, iar în urma Lui omul: “Ca să fie Hristos cel dintâi întru toate” (Col. 1, 18).

Ca atare stăpânirea este de la Dumnezeu (Rom. 13, 1-6): și ierarhia valorilor și ierarhia ordinii de la Dumnezeu este. De aceea, în principiu, trebuie să ne supunem stăpânirii care

⁶⁴⁸ Această secțiune în edițiile tipărite poartă numele de STATUL, Ea era scrisă atât sub influența regimului comunist, aflat la putere în 1952, cât și sub influența gândirii protestante, raționalist umaniste care a pătruns în mediile teologice ortodoxe prin mișcarea ecumenică. Am înlocuit această secțiune cu un cuvânt al Sf. Iustin Popovici, care exprimă cel mai bine poziția Bisericii și a creștinilor față de stăpânire.

pune ordine, normalizează și care păstrează această ordine divină dată de Dumnezeu în lume. Altminteri survine căderea și decăderea în anarhie.

228. Trebuie să ne supunem stăpânirii lumești?

Stăpânirilor trebuie să ne supunem, în măsura în care ele mențin ordinea divină în lume, pentru că ele sunt “slugile Domnului” și - ca unor slugi ale Domnului, poartă sabie, cu care pedepsesc răul și apără binele. Stăpânirilor trebuie să ne supunem, pentru că ele, slugile Domnului, sunt “înfricoșătoare pentru faptele rele”, și nu pentru cele bune. **Atunci însă, când stăpânirile devin periculoase pentru faptele bune, când stăpânirile prigonesc binele dumnezeiesc, și mai mult decât toate, binele și atotbinele acestei lumi - pe Iisus Hristos, iar prin aceasta Biserica Sa, atunci acestor stăpâniri nu se cuvine să ne supunem, nici să le ascultăm.** Creștinul trebuie să se lupte cu ele, și să se lupte anume prin binecuvântatele mijloace evanghelice. Niciodată creștinul să nu îndrăznească să se supună mai degrabă oamenilor, decât lui Dumnezeu, și mai cu seamă oamenilor potrivnici Dumnezeului adevărat și Evangheliei Lui.

La început stăpânirea fusese dată, în principiu, de la Dumnezeu. Când însă stăpânirea se abate de la Dumnezeu și se ridică împotriva lui Dumnezeu, în acest caz ea se transformă în silnicie și prin aceasta încetează de a mai proveni de la Dumnezeu și este de la diavol. Deci noi, creștinii, cunoaștem și taina stăpânirii și taina silniciei: stăpânirea este binecuvântată de Dumnezeu, silnicia însă, este blestemată de Dumnezeu. Tot ce vine de la Dumnezeu este bine, iar dacă acest bine este întrebuințat în rău este de la diavol, întrebuințarea în rău a celor dumnezeiești - iată unde stă diavolul, și toată diavoliada lumilor toate, la un loc cu lumea oamenilor. Stăpânirea vine de la Dumnezeu, și până când ea rămâne în Dumnezeu și sub Dumnezeu și cu Dumnezeu - este binecuvântată. Părăsindu-L pe Dumnezeu, ea se transformă în violență - prin aceasta supunându-se pe sine puterii antidumnezeiești - diavolului.

Aceasta este învățătura dreptmăritoare și apostolică, patristică, evanghelică despre natura și valoarea stăpânirii. Aceasta este sfânta și infailibila învățătură ortodoxă a Bisericii lui Hristos, așa a fost de la început și până acum, și de acum în vecii vecilor. Și cine sunt martorii ei? Toți sfinții apostoli, toți sfinții părinți, toți sfinții mucenici. În mod deosebit sfinții mucenici, începând cu Sfântul și întâiul mucenic Ștefan, și până la noii noștri mucenici și câți alți sfinți mucenici ai vremurilor noastre. Ei toți au pățimit pentru Domnul Hristos, toți laolaltă de la împărați, regi și cneji; într-un cuvânt, de la stăpânirile luptătoare contra lui Dumnezeu ai acestui veac. Și acești sfinți mărturisitori nu se numără cu miile, ci cu milioanele. Ei toți sunt sfinți și nemuritori ca martori ai adevărului divino-uman: creștinii trebuie să se împotrivescă poruncilor nelegiuite și necredincioase ale împăraților, domnitorilor, stăpânitorilor acestei lumi, oriunde s-ar afla ei, și oricine ar fi ei.

229. Care sunt exemplele pe care trebuie să le urmăm?

Fiecare sfânt mucenic, fiecare sfânt mărturisitor al credinței lui Hristos reprezintă o întruchipare vie și o personificare nemuritoare a preasfintei Atot-Evanghelii a Bisericii Ortodoxe: *“Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni”*. Fiecare din ei s-a ținut de această Atot-Evanghelie dumnezeiescă cu tot sufletul, cu toată inima, cu tot cugetul. De aceea au și fost ei supuși la chinuri, la răutăți, de aceea au fost omorâți de către stăpânitorii apostatați din veac în veac.

Iată câțiva dintre acești nenumărați și nemuritori martori:

1) Sfântul mucenic **Glicherie presbiterul** (†303), așa i-a vorbit împăratului Maximian, care îl amenința să dea foc bisericii din Nicomidia: “Nici darurile tale cele făgăduite nu le poftim, o! împărate, nici de îngrozirile tale nu ne temem, pentru că toate câte sunt în lume, le avem ca pe un vis și chiar ne-am mâhni, dacă nu am suferi cele mai cumplite chinuri pentru Hristos, crezând că-i pedeapsa lui Dumnezeu... Deci nu ne temem de prigoana ta, pentru că avem arme de sus, de la împăratul a toate, cu care ne înarmăm și ne îngrădim, precum te înarmezi tu acum. Nădăjduim că stând împotriva, vom dobândi minunata biruință, căci, bătuți fiind, noi învingem, și căzând-biruiți” (28 decembrie).

2) Sfântul mucenic **Iacov Persul** (†421) și împăratul Izdigherd. Împăratul se adresează către mucenic: “Află că ești vinovat de moarte, dar nu te voi ucide cu sabia, ca să nu mori de moarte ușoară, ci te voi preda la chinuri groaznice”. (Sfântului i s-au tăiat degetele și toate membrele, unul câte unul - n. trad.). Sfântul Iacov i-a răspuns: “Fă ce poțesteți, împărate, și cât mai curând, dar să știi că nu mă înfricoșează cuvintele tale, ce sunt aidoma vântului care suflă asupra unei stânci de piatră. Nu mă tem de moarte, știind că moartea cea vremelnică nu-i decât un vis, fiindcă toți oamenii se vor ridica din mormintele lor la a Doua Venire înfricoșătoare a Stăpânului meu Hristos”, adică vor învia (27 noiembrie).

3) Sfântul mucenic **Tiburtie** (†230) i-a zis lui Favian, eparhul: “Tu mă îngrozești cu munci? Oare nouă, creștinilor, ne este frică a pătimi pentru Dumnezeu nostru prin sabie? Dar prin aceea ne vom dezlega de temnița cea trupească și vom dobândi cereasca libertate. Sau prin foc? Dar noi, mai mare văpaie poftind, am stins văpaia în trupurile noastre, iar de acest foc nu ne vom teme. Sau de surghiun? Dar Dumnezeu nostru este pretutindeni și oriunde suntem noi cu Dumnezeu, acolo este locul nostru” (18 decembrie).

4) Sfântul mucenic **Mina** (†304) și Ermogen eparhul, prigonitorul creștinilor (devenit mai târziu el însuși mucenic - n. trad.). Ermogen cerea îndeplinirea poruncilor împărătești. Sfântul Mina răspunde: “Sfânt lucru este a-i cinsti pe împărați, pentru autoritatea și stăpânirea lor, dar când împărații nu cinstesc drept și cu bună credință pe Dumnezeu, Carele este începutul a toate, nici nu-I dau cinstea cuvenită, pe aceia nu este drept a-i cinsti”.

A doua zi, șezând în divan și punând înaintea uneltele de tortură, a poruncit să aducă pe sfânt legat și a zis către dânsul: “Spune-mi, cum ai îndrăznit a îndemna poporul, făcându-l să nu se supună împăratului, ci mai vârtos să hulească pe zei?” Iar sfântul a zis: “Nu eu am îndemnat poporul să nu se supună poruncii împăratului, ci râvna lui pentru Dumnezeu. Căci creștinii râvnesc după Domnul lor, Cel cunoscut prin semne și minuni. Iar dacă am vorbit de rău pe zeii împăratului tău, apoi fiecărui om, care are înțelegere dreaptă și judecata sănătoasă, i se cuvine nu a iubi, ci a urî ceea ce va vedea și va cunoaște că este minciună. Iar adevărul se cuvine a-l iubi și a-l cinsti, căci pentru oameni adevărul, de care nu este îndoială, este singur Hristos” (10 decembrie).

5) Aripin, eparhul împăratului, îl muștra pe Sfântul mucenic **Platon** (†306): “Cum îndrăznești tu să încâlci legile împărătești și să răzvrătești pe alții?” Iar Sfântul Platon răspunde: “Eu știu așezămintele Dumnezeului meu și fac precum poruncesc sfintele și de viață dătătoarele Lui porunci, care ne poruncesc să lepădăm jertfele idolești și să slujim adevăratului Dumnezeu. Iar tu, după porunca împăratului, chinuiește-mă precum voiești, că la voi nu este lucru nou acesta de a chinui pe creștini, pentru credința în Hristos” (18 noiembrie).

6) Sfinții mucenici: episcopul **Achepsima**, presbiterul **Iosif** și diaconul **Aitala** (martirizați în jurul a. 376) și prigonitorul lor, vrăjitor și preot al perșilor. Vrăjitorul zicea către mucenici: “Vă mai împotriviți voi împăratului?” - iar ei răspundeau: “Cel ce face voia împăratului vostru celui fără-de-lege, este potrivnic lui Dumnezeu” (3 noiembrie).

7) Sfântul mucenic **Trofim** (†303) și judecătorul Atic, eparhul împăratului. Judecătorul Atic îl întrebă pe mucenic: “Ai citit oare edictele împărătești despre creștini?” Sfântul mucenic răspunde: “Le-am citit. Și ce ne interesează ele pe noi? Căci între dreapta credință și înșelăciunea diavolicească este aceeași deosebire, ca între zi și noapte” (19 septembrie).

8) Sfântul și cuviosul mucenic **Andrei Criteanul** (†767) răspunde împăratului Constantin Copronim (iconoclast): “Să nu dea Dumnezeu să mă lepăd de Hristosul meu... Iar tu, împărate, mai bine ai face de te-ai ocupa de treburile militărești și de cârmuirea poporului, decât să prigonești pe Hristos și slugile Lui” (4 iulie).

9) Sfânta mare muceniță **Eufimia** dimpreună cu cei 48 de mucenici (†304) și Prisc Antipatul, eparhul împăratului. Antipatul le-a zis: “Oare voi sînteți cei ce vă împotriviți poruncii împărătești și poruncii noastre, defăimând jertfele aduse în cinstea marelui zeu Marte?” Iar ei au zis: “Poruncii împăratului sau poruncii tale, Antipate, se cade a ne supune,

de nu va fi potrivnică lui Dumnezeu, iar de va fi potrivnică, se cade nu numai a nu ne supune acestei porunci, dar și a ne împotrivi. De ne-ați fi poruncit nouă acele lucruri la care suntem datori a ne supune stăpânilor, apoi am fi dat cezarului cele ce sunt ale cezarului (Matei 22, 21). Însă, de vreme ce porunca ta este potrivnică și urâtă lui Dumnezeu, pentru că ne poruncești să cinstim făptura mai mult decât pe Creator, și ne siliți să ne închinăm și să jertfim diavolului, și nu lui Dumnezeu Celui Preaînalt, noi nu vom împlini niciodată porunca voastră, pentru că noi suntem închinători drept credincioși ai adevăratului Dumnezeu din Ceruri” (16 septembrie).

10) Sfânta muceniță **Nimfodora** cu sfințele ei surori **Minodora** și **Mitrodora** (au pățimit în jurul a. 305-311) i-au zis lui Fronton, dregătorul păgânului împărat Maximian: “Gândești oare că ne vei înfricoșa cu chinurile și cumplitele răni? Poți aduce din toată lumea uneltele torturii: săbii, țepe, cângi de fier: poți chema din toată lumea pe toți casapii; grămădește toate chinurile și supune-le lor trupurile noastre slabe; vei vedea că mai curând toate acele unelte se vor sfărâma, mâinile prigonitorilor vor obosi și toate felurile de chinuri vor slăbi mai înainte de a ne lepăda de Hristos al nostru, pentru care amarnicele chinuri vor fi pentru noi rai dulce, iar vremelnica moarte - viață veșnică ne va fi nouă” (20 septembrie).

11) Sfântul mucenic episcopul **Filip** (†304) îi răspunde lui Iustin, eparhul împărătesc: “Sunt creștin și nu pot să fac ceea ce îmi ceri; poți să mă dai la cazne, dar nu mă poți înfrânge!”

Când peste șapte luni același eparh îl întreabă iarăși pe sfânt: “Dar de ce te împotrivești atât de necugetat voinței împărătești?” Sfântul îi răspunde: “Nu mă port necugetat, ci împlinesc voia lui Dumnezeu, Ziditorul și Judecătorul tuturor. Sfânta Scriptură spune: *“Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu”*. Tocmai asta și facem. Poruncilor îndreptățite ale împăratului m-am supus totdeauna”.

12) Bătându-și joc de stăpânitorul ce-l chinuia și de caznele la care fusese supus, Sfântul mucenic **Calinic** (†250) i-a strigat: “M-ai amenințat cu chinuri groaznice, dar n-ai pus asupra mea decât chinuri ușoare. Rănește-mă mai tare, iscodește chinuri mai cumplite; nu mă tem nici de foc, nici de sabie, moartea mă face să râd, în așteptarea vieții veșnice de la Domnul meu.”

13) Sfântul mare mucenic **Pantelimon** (†305) îi răspunde împăratului, care cumplit îl chinuia: “O, împărate! Toți cei ce au murit pentru Hristos n-au murit, ci și-au aflat viața veșnică. Și dacă Antim, fiind bătrân și șubred cu timpul, a fost în stare să îndure grozavele chinuri pentru Domnul nostru, cu atât mai mult eu, cel tânăr și puternic cu trupul, voi răbda neînfricat toate chinurile la care mă vei supune, căci voi socoti viața mea deșartă, dacă nu voi muri pentru Hristos, iar când voi muri îmi va fi răsplată”.

14) Sfințele mucenițe, **călugărițe fecioare** (†305) așa i-au răspuns vrăjitorului care le chinuia: “Noi ne închinăm Domnului nostru Iisus Hristos, iar de porunca împărătească nu vom asculta - fă ce vrei cu noi”.

15) Sfântul mucenic **Antipa**, episcopul Pergamului (ucenicul Sf. Ap. Ioan Teologul) îi răspunde voievodului: “Aceasta să o știi, ighemoane, că sunt creștin, iar împărăteștii porunci celei nebune și păgânești niciodată nu mă voi supune” (11 aprilie).

16) Evpsihie, eparhul împăratului, îl întreabă pe Sfântul mucenic **Teodul** (†300): “Oare nu știi că ești dator să ascuți de poruncile împăraților ce stăpânesc lumea?” Sfântul Teodul a răspuns: “Pe cele ce le poruncește Stăpânul Cerului și al pământului, pe acelea cu adevărat trebuie a le asculta mai întâi și cu lucru a le îndeplini. Iar ce poruncesc domnitorii cei vremelnici, numai acele porunci trebuiesc îndeplinite care vor fi drepte și neprotivnice Ziditorului Ceresc; poruncile cele nedrepte, însă, nicidecum nu trebuiesc îndeplinite” (5 aprilie).

17) Sebastian, voievod al împăratului roman Antoniu (Marc Aurelian, a. 161-180) îl înștiințează pe ostașul **Victor**, Sfântul mucenic: “Primit-am poruncă împărătească, ce poruncește să silim pe voi creștinii, să aduceți jertfe zeilor noștri, iar cei ce nu se vor supune,

vor fi predați la chinuri groaznice”. Sfântul Victor răspunde: “Nu voi asculta de porunca nelegiuită a împăratului muritor și nu voi îndeplini voia lui, pentru că eu sunt rob al împăratului nemuritor, Dumnezeu și Izbăvitorul meu Iisus Hristos, a Cărui împărăție este fără de sfârșit, și cei ce fac voia Lui vor avea viață veșnică; iar împărăția împăratului vostru muritor este vremelnică, și cei ce ascultă de voia lui nelegiuită vor pieri în veci” (11 noiembrie).

18) Sfânta muceniță **Iuliana** (†275) îi răspunde împăratului Aurelian: “Eu de muncile tale nu mă tem și nici nu-mi pasă de amenințările tale, că în Ceruri este Dumnezeu, Carele poate să ne izbăvească din mâinile tale păgânești. Deci, câte cazne ai, pune-le asupra mea și vei cunoaște ajutorul dat mie de la Domnul meu Iisus Hristos” (4 martie).

19) Sfântul mucenic **Codrat** din Nicomidia (†250) la porunca proconsulului împărătesc Perenie: “Supune-te legilor împărătești și nu legilor lui Iisus Hristos”, răspunde: “Eu mă supun legilor împăratului Ceres, și nu poruncilor nebunești ale oamenilor care nu-L cunosc pe Dumnezeu. De aceea și Sfânta Scriptură ne îndeamnă să ne rugăm pentru ei, ca aceștia să se întoarcă și să afle adevărul”⁶⁴⁹.

Să citim în continuare viața Sfântului mucenic Codrat, deoarece “argumentele” autorităților ateiste și idolatrice nu s-au schimbat în mod deosebit: “Dacă tu te rogi pentru împărat, ești dator să îndeplinești și poruncile lui, doar în Scripturile voastre scrie: *“Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului, și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu”*... L-a întrebat proconsulul: “Vezi câtă mulțime de creștini au adus jertfă zeilor noștri? Oare ți se pare că ești mai bun decât dânșii?” Apoi, mucenicul Codrat i-a mustrat cu îndrăzneală pe creștinii ce se lepădaseră de Hristos, întorcându-i la pocăință. În continuare, Sfântul mucenic Codrat se adresează lui Perenie ighemonul cu următoarele cuvinte: “Eu mă închin adevăratului Dumnezeu-Tatăl și Unuia-Născut Fiului Său și Sfântului Duh... nu mă tem nici de diavoli, nici de tine, care ai stăpânire de scurtă durată. Peste câteva zile mă voi duce la Dumnezeu meu, iar tu amar vei suspina în veci, pentru că n-ai voit să-L cunoști pe Dumnezeu, Cel ce ți-a dăruit viața. Fiu al satanei ești, frate al diavolului, părtaș al necuraților demoni, mai necuvântător decât dobitoacele, câine turbat, băutor de sânge, șarpe care mănâncă spurcatele cărnuri jertfite în capiștele diavolești, mai sălbatic decât fiarele... O, voi, pierduților, singuri ați căzut în groapa pierzării și vreți acum să ne târâți și pe noi împreună cu voi” (10 martie).

20) Sfântul mucenic **Vlasie**, episcopul Sevastei (†376) așa îi răspunde ighemonului Agricola: “Nu mă tem de îngrozirile tale, n-ai decât să mă chinuiești cum vrei - iată, pentru Hristosul meu îți predau trupul meu. Singur Dumnezeu are putere asupra sufletului meu” (11 februarie).

21) Sfântul **Teodor Studitul**, egumenul (†826) îi spune împăratului Leon Armeanul: “În Biserică Dumnezeu i-a pus pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evanghelist!, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșire a sfinților” (Efes. 4, 11-12). Apostolul n-a zis: “pe alții împărați”. Ție, împărate, ți s-a încredințat să cârmuiești treburile cetății, să te ocupi de afacerile lumești și operațiile militare. Cu acestea să te îndeletnicești, iar cele bisericesti lasă-le în seama păstorilor și dascălilor, după cum învață și Apostolul. Iar de nu, să știi că nu vom asculta de învățătura care este potrivnică credinței noastre dreptmăritoare, chiar dacă ar fi adusă de către un înger din cer. Deci, cum să te ascultăm pe tine om pământesc și supus putreziciunii?”

22) Strălucitul stâlp al Bisericii Ortodoxe, Sfântul **Vasile cel Mare** (†379) răspunde amenințărilor voievodului Modest: “Averile mele voiești să le iei? Pe tine nu te vei îmbogăți, iar pe mine nu mă vei săraci. Socotesc că aceste haine vechi ale mele și aceste puține cărți, în

⁶⁴⁹ Părintele Iustin a omis ultima frază, noi însă am adăugat-o cu scopul de a arăta ce rugăciune este cu putință pentru astfel de stăpânitori și, îndeobște, pentru cei rătăciți. Biserica Rusă din afara Rusiei de zeci de ani așa se roagă în “*Rugăciunea pentru izbăvirea Rusiei*”: “...și nu le răsplăți lor după faptele lor, ci...întoarce-i... și celor ce s-au lepădat de Tine și nu Te-au căutat arătat vei fi, ca nici unul din ei să nu piară, ci toți să se mântuiască și la cunoștința adevărului să ajungă”.

care stă toată bogăția mea, nu-ți trebuie; de izgonire nu mă tem, că al meu este tot pământul, mai bine-zis, al lui Dumnezeu; de chinuri nu mă îngrijorez, căci mă vor duce la doritul sfârșit, și cu aceasta îmi faci bine, trimițându-mă mai curând la Dumnezeu, către Carele de mult mă grăbesc”. Modest se miră: “Nimeni până acum n-a vorbit cu mine atât de îndrăzneț!” Sfântul Ierarh răspunde: “Asta pentru că nu ți s-a întâmplat niciodată să vorbești cu un episcop. Noi întru celelalte arătăm smerenie și blândețe, dar când e vorba de Dumnezeu, și se încearcă a se răzvrăti împotriva Lui, atunci noi celelalte ca un nimic socotindu-le, căutăm numai cele ale lui Dumnezeu”. La sfârșit, Modest i-a zis mândru: “Să te gândești până dimineață, căci la pierzare te voi da”. Iar Sfântul Vasile a răspuns: “Eu dimineața același voi fi”, în cele din urmă, Sfântul Ierarh a fost lăsat în pace.

23) Dumnezeiescul soare al adevărului dreptmăritor, râvnitorul heruvimic al credinței apostolești, prealuminatul ochi al Bisericii Ortodoxe, Sfântul **Simeon Noul Teolog**, egumenul (†1020) îi declară în față episcopului său, patriarhul Constantinopolului, care îl surghiunise și-l prigonise cu perfidie și viclenie: “Învață-ne pe noi după Sfânta Scriptură, urmând pe Sfinții Părinți din vechime, și te vom primi ca pe unul egal cu apostolii, și vom fi praf și cenușă sub picioarele tale sfinte; și ne vei călca în picioare, iar noi vom socoti acestea ca o sfințire pentru noi. Și nu numai atât, ci și poruncile tale le vom păstra până la moarte. Dacă însă nu ne vei călăuzi în așa fel încât să ne supunem de bunăvoie poruncilor tale... atunci noi nu vom putea să-ți răspundem decât prin cuvintele ucenicilor lui Hristos: “Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni” (Fapte 5, 23).

Aceasta este rânduiala, aceasta este calea, acesta este adevărul Bisericii Ortodoxe a lui Hristos, începând cu Sfinții Apostoli până-n zilele noastre, și de azi înainte până la sfârșitul acestei lumi pământești. Privitor la aceasta rânduiala, această cale, acest adevăr, nu sunt cu puțință nici concesiile, nici compromisurile, nici retragerile. Nimeni nu ne poate sili, nici chiar un Sobor Ecumenic, dacă s-ar întâmpla ca acesta să aibă loc.”

230. Trebuie să colaboreze Biserica cu stăpânirea atee?

Nu colaborare ci coexistență. “*Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu.*” Iată ce fel de coexistență a Bisericii și statului a fost stabilită și prescrisă de Atotștiutorul Domnul nostru și Mântuitorul Hristos (Matei 22, 21). De aceea ea rămâne în veci obligatorie și nestrămutată pentru Biserică.

Cezarului - moneda, banii, cu efigia cezarului.

Lui Dumnezeu? - și sufletul și trupul: căci pe trup și în suflet este întipărit chipul lui Dumnezeu. Chipul lui Dumnezeu se află și pe trup și în trup, pentru că trupul trăiește prin sufletul asemănător lui Dumnezeu. Deci, și unul și altul aparțin lui Dumnezeu - veșniciei, vieții veșnice, Adevărului veșnic, Dreptății veșnice, Rațiunii veșnice. Prin urmare, cele ce aparțin lui Dumnezeu nu pot fi jertfite de dragul cezarului, și aici întâietatea îi revine totdeauna lui Dumnezeu.

În Dumnezeu - Omul, în lucrarea și trupul Lui - Biserica, Dumnezeu totdeauna se află pe primul loc, iar omul - pe-al doilea; Dumnezeu totdeauna hotărăște totul, și nu omul. Acestea sunt atotvaloarea și măsura a toate în Biserica universală. Iată de ce ea se apleacă asupra oricărei probleme “*cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste.*”

Biserica apare ca un organism divino-uman, și abia după aceea - ca organizație. Ea este trupul Dumnezeului-Om: de aceea, mai întâi se cuvine ca toate să fie cercetate și măsurate de Dumnezeu, apoi de om. Și niciodată doar de om, și după “cele omenești”. Iată de ce “*trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni*”. Când vine timpul, în această privință trebuie să-i stăm împotriva chiar și lui Petru, primului dintre apostoli. Aici veșnic rămâne în vigoare apostoleasca metodă și început al zidirii Bisericii “*părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă*” (Fapte 15, 28): mai întâi Duhul Sfânt, apoi noi - noi după Duhul Sfânt și în Duhul Sfânt și împreună cu Duhul Sfânt.

“*Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu*” - acesta este principiul coexistenței dintre Biserică și stat. Nu colaborare, ci

coexistență între Biserică și stat. Nu colaborare, cu atât mai mult atunci când “cezarul” prigonește toate cele ce sunt ale lui Dumnezeu și nu vrea să știe nimic din cele ce sunt ale lui Dumnezeu, ci țintește doar să nimicească tot ce este al lui Dumnezeu. Aici lipsesc condițiile principale pentru colaborare. Sau coexistența egală în drepturi a așezămintelor, și a persoanelor umane, sau calvarul Bisericii cauzat de către prigonitorii, chinătorii, cotropitorii, care tăgăduiesc și prigonesc pe Dumnezeu și cele ale lui Dumnezeu. **Iar prin dictatură impun pe potrivnicul lui Dumnezeu și cele potrivnice lui Dumnezeu, în acest caz Biserica și statul se despart, se separă fiecare cu ale sale.** Nimeni să nu îndrăznească să se amestece în treburile launtrice ale Bisericii, să nu se atingă de sfintele și veșnicele ei îndatoriri și drepturi evanghelice.

Este limpede că Biserica sub orice regim, chiar și cel ateist, trebuie să-și găsească un mod de a conviețui (modus vivendi), dar întotdeauna în duhul și limitele principiului evanghelic de conviețuire: “*cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu*”, și asta sub controlul suprem al Atot-Evangheliei: “*să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni*”. Dacă însă acest lucru este cu neputință, nu-i rămâne Bisericii ca “modus vivendi”, decât principiul evanghelic: să pătimească pentru Domnul Hristos, să rabde, să sufere, luptând astfel pentru drepturile fundamentale ale credinței conștiinței și ale sufletului.

BISERICA

231. Care sunt datoriile creștinului față de Biserică?

Mântuitorul Iisus Hristos a întemeiat Biserica, pentru ca ea să continue propovăduirea învățaturii Sale în așa fel ca oricine va crede în El să ajungă la cunoștința adevărului și să se mântuiască. Sfânta noastră Biserică este orânduită, deci, pentru binele credincioșilor, pentru cunoașterea adevărilor credinței creștine și pentru desăvârșirea morală a lor.

Pentru acest fapt, toți credincioșii au datoria de a prețui și a iubi Biserica și de a-și îndeplini cu sfințenie datoriile față de ea. Datoriile credincioșilor față de Biserică sunt:

1) *Credința ortodoxă.* Să creadă toate adevărurile creștine și numai așa cum le propovăduiește sfânta Biserică Ortodoxă, păstrându-le în toată curăția lor și întocmindu-și viața după ele.

2) *Mărturisirea credinței creștine.* Să-și dea silința pentru păstrarea, întărirea și răspândirea credinței creștine ortodoxe și să o apere, cu tot curajul, de răstălmăcirile eretice, amintindu-și de spusele Mântuitorului:

„*De cel ce se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, de acesta și Fiul omului se va rușina când va veni întru slava Sa și a Tatălui și a sfinților îngeri*” (Luca 9, 26).

3) *Împlinirea poruncilor.* Să îplinească poruncile sfintei noastre Biserici cu privire la: umblarea la biserică, ținerea posturilor orânduite de ea, mărturisirea păcatelor, primirea Sfintei Împărtășanii etc.

4) *Supunerea și ascultarea.* Să se supună ierarhiei și disciplinei bisericești (Luca 10, 16).

5) *Ajutorarea.* Să iubească și să cinstească pe cei ce îndeplinesc slujbele bisericești, îngrijindu-se de cele trebuitoare vieții lor, după cuvintele Sfintei Scripturi: „*Vrednic este lucrătorul de hrana sa*” (Matei 10,10) și: „*Așa a rânduit și Domnul celor ce propovăduiesc Evanghelia, să trăiască din Evanghelie*” (I Cor. 9, 13-14).

Prin împlinirea conștiințioasă a datoriilor față de Biserică, credincioșii îi dau putința să lucreze cât mai rodnic pentru binele întregii omeniri și pentru binele fiecăruia dintre ei.

232. Care sunt datoriile creștinului față de lume?

De a fi sufletul lumii⁶⁵¹. Datoria creștinilor este aceea de a sfinți lumea prin viața lor curată și duhovnicească (Matei 5, 48). Creștinii trăiesc în lume dar nu sunt din lume. Mântuitorul Iisus Hristos, zice ucenicilor Săi: *“Dacă ați fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume, de aceea lumea vă urăște”* (Ioan 15, 19). Căci *“ei nu sunt din lume”* (Ioan 17, 16), adică prin faptele lor creștinii nu sunt din lume.

*“Locuiesc în țările în care s-au născut, dar ca străini; iau parte la toate ca cetățeni, dar pe toate le rabdă ca străini; orice țară le e patrie, și orice patrie le e țară străină. Se căsătoresc ca toți oamenii și nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuți. Întind masă comună, dar nu și patul. Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup. Locuiesc pe pământ, dar sunt locuitori ai cerului”*⁶⁵².

Prin viața lor exemplară, creștinii trebuie să fie un exemplu pentru lume, ca văzând faptele lor să slăvească pe Tatăl cel ceresc (Matei 5, 16).

Creștinii au fost trimiși de Mântuitorul în lume *“ca niște oi în mijlocul lupilor”* (Matei 10, 16). Cuvântul adresat ucenicilor ne este adresat și nouă: *“Feriți-vă de oameni, căci vă vor da pe mâna sinedriilor și în sinagogile lor vă vor bate cu biciul. La dregători și la regi veți fi duși pentru Mine, spre mărturie lor și neamurilor. [...] Și va da frate pe frate la moarte și tată pe fiu și se vor scula copiii împotriva părinților și-I vor ucide. Și veți fi urâți de toți pentru numele Meu; iar cel ce va răbda până în sfârșit acela se va mântui”* (Matei 10, 17-18, 21-22).

SFATURILE EVANGHELICE**233. Ce sunt sfaturile evanghelice?**

Pentru dobândirea mântuirii, orice creștin trebuie să dea ascultare poruncilor despre care s-a vorbit până acum. Nimeni nu se poate mântui dacă nu ține seama de aceste porunci.

Dar pentru cei ce tind spre o desăvârșire morală deosebită și vor să ajungă mai repede și mai sigur la mântuire, în Sfânta Evanghelie s-au rânduit și alte căi, cunoscute în Biserică sub numele de *sfaturi evanghelice*.

Se numesc *sfaturi*, pentru că, spre deosebire de porunci, care sunt cerute oricărui creștin fără deosebire, sfaturile evanghelice sunt lăsate la voia și puterea fiecăruia. Ele nu sunt cerute tuturor, fiindcă sunt mai greu de îndeplinit. *„Nu toți pricep cuvântul acesta, ci aceia cărora este dat”* (Matei 19, 11), spune Mântuitorul Hristos.

234. Câte și care sunt sfaturile evanghelice?

Sfaturile evanghelice sunt trei: *sărăcia de bună voie, castitatea sau fecioria și supunerea față de un conducător duhovnicesc*.

Pentru îndeplinirea acestor sfaturi evanghelice se leagă cu jurământ cei ce îmbrățișează viața monahală.

235. Ce înțelegem prin sărăcia de bună voie?

⁶⁵⁰ Această secțiune nu se regăsește în ediția din 1952. În ediția din 1996 și credem și celelalte de după 1990, răspunsul la această întrebare este reprodus din *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, București, 1978. p. 204 - 206. Forma în care este prezentat este raționalist umanistă, motiv pentru care am socotit cvă nu-și are locul într-o carte de învățătură creștină ortodoxă.

⁶⁵¹ *Epistola către Diognet*, VI, 1, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, EIBMBOR, București, 1995, p. 413.

⁶⁵² *Epistola către Diognet*, V, 5-9, ed. cit.

Bogația este, de cele mai multe ori, o piedică în calea mântuirii. Pentru agonisirea, sporirea și păstrarea ei, omul este adesea împins la o mulțime de păcate: lăcomie, furt, nedreptate, zgârcenie. Averea pricinuieste, apoi, multe griji și tulburări. În sfârșit, când o are, omul alunecă repede spre o viață de îmbuibare, petreceri și lene, întocmai ca bogatul din Evanghelie, căruia îi rodise țarina și care-și făurea numai planuri iubitoare de sine (Luca 12, 16-40).

Rari de tot sunt cei care știu să folosească averea pentru înnobilarea sufletului lor și pentru ajutorarea aproapelui în nevoie. Și pentru că cei mai mulți nu izbutesc să o stăpânească și să o folosească așa cum trebuie, Mântuitorul spune: „*Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în împărăția lui Dumnezeu*” (Matei 19, 24).

De aceea Mântuitorul sfătuiește pe cei ce doresc să ajungă mai repede și mai lesne la desăvârșire să se despartă de avere și să trăiască în sărăcie. Aceasta a spus-o Mântuitorul tânărului bogat, care venise să întrebe ce bine să facă spre a avea viața de veci. Când Mântuitorul i-a răspuns că trebuie să păzească poruncile legii, acela a spus că le-a păzit din tinerețe. Atunci Mântuitorul i-a zis: „*Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer; după aceea vino și urmează-Mi*” (Matei 19, 21).

Din cuvintele Mântuitorului reiese limpede că îndeplinirea poruncilor este de ajuns pentru mântuire, dar că, prin sărăcia de bună voie, creștinul poate urca o treaptă mai sus pe scara desăvârșirii. Fără îndoială că, fiind scutit de grijile și primejdiile morale la care duce bogăția, cel sărac de bună voie are mai mult răgaz și mijloace mai înlesnite pentru a se îngriji de curățirea și înălțarea sufletului său.

Sărăcia de bună voie nu înseamnă lene, ci înlăturarea lăcomiei de avere. Împlinirea acestui sfat îndulcește lupta pentru existență și face ca mulți oameni lipsiți să capete mijloace de trai, primind din cele dăruite de cei se leapadă de avere.

236. Ce este castitatea sau fecioria?

Așa cum am văzut mai înainte, căsătoria este rânduită de Însuși Dumnezeu, chiar la facerea lumii, pentru înmulțirea și dăinuirea neamului omenesc, iar creștinismul a ridicat-o la treapta de sfântă Taină. Ea este, prin urmare, o rânduială firească și morală pentru orice om.

Cu toate acestea, pentru cel ce-și alege viața de rugăciune, sau se așază în slujba răspândirii creștinismului, sau în slujba milosteniei obștești, căsătoria, cu grijile și greutatea ei, ar fi o piedică de care s-ar putea lipsi, spre a se putea închina cu totul chemării ce și-a ales.

Dar nu oricine poate urma acest sfat. Vorbind de feciorie, Mântuitorul spune: „*nu toți pricep cuvântul acesta, că aceia cărora le este dat*” (Matei 19, 11). Iar Sfântul Apostol Pavel scrie corintenilor că nu le poruncește, ci numai îi sfătuiește să trăiască în feciorie (I Cor. 7, 6).

Folosul moral al fecioriei îl arată tot Sfântul Apostol Pavel, când zice:

„*Eu vreau ca voi să fiți fără de grijă... Cel necăsătorit se îngrijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului. Cel ce s-a căsătorit se îngrijește de cele ale lumii, cum să placă femeii*” (I Cor. 7, 32-33).

La feciorie pentru toată viața se leagă cu jurământ greu cei ce îmbrățișează viața monahală. Dar au fost și sunt și astăzi creștini, care, deși trăiesc în lume, își păstrează castitatea toată viața lor.

Fecioria este ținută de atât de puțini, încât ea nu va putea fi niciodată o piedică serioasă pentru înmulțirea omenirii, și cu atât mai puțin un pericol pentru existența ei.

237. Ce este supunerea față de un conducător duhovnicesc?

Am văzut că, pentru a scăpa de robia patimilor și a căpăta libertatea și mântuirea, credinciosul trebuie să-și supună voința sa legii morale. Dar voința fiind din fire slabă și pentru a nu aluneca spre păcat, credinciosul dornic să ajungă mai repede și mai sigur la desăvârșire este îndemnat să renunțe la voința proprie și să asculte fără șovăire de un îndrumător duhovnicesc, care este în măsură să conducă sufletele, datorită experienței și înaintării lui în viața morală.

Sfatul ascultării este cuprins în cuvintele Mântuitorului: „*Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*” (Marcu 8, 34).

Ascultarea de un îndrumător duhovnicesc nu este o înjosire a demnității omenești, precum socotesc unii, ci, dimpotrivă, o adevărată înălțare, potrivit cuvintelor Mântuitorului: „*Cel ce se smerește pe sine se va înălța*” (Luca 18, 14).

FERICIRILE

238. Ce sunt Fericirile?

După rânduiala Vechiului Testament, pentru a împlini Legea, credinciosul trebuia să asculte de cele 10 porunci.

Potrivit cuvintelor Mântuitorului: „*Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc*” (Matei 5,17), cele 10 porunci trebuie păzite și de creștini, întocmai.

Pe lângă aceste zece porunci, Mântuitorul a mai dat creștinilor alte nouă îndemnuri, prin care se împlinește Legea, în scopul desăvârșirii morale. Pe acestea nu le-a dat însă în chip de opriri sau porunci, ci în chip de „fericiri”, fiindcă ele se potrivesc deplin cu smerenia și blândețea Mântuitorului Hristos. Pe de altă parte, cele nouă Fericiri sunt atât de potrivite cu năzuințele sufletului creștinului, încât, numai auzindu-le, suntem îndemnați singuri să le îndeplinim. În acest înțeles Sfântul Apostol Iacov numește legea Noului Testament „*Legea cea desăvârșită a libertății*” (Iacov 1, 25).

Faptul ca Mântuitorul înfățișează laolaltă fericirea și desăvârșirea arată că acestea sunt strâns legate. Într-adevăr, nimeni nu poate fi fericit fără a fi desăvârșit, iar cel ce cucerește desăvârșirea morală dobândește prin aceasta și fericirea.

De aceea, în fiecare fericire trebuie să deosebim mai întâi învățătura sau îndemnul și apoi fericirea sau făgăduința răsplătirii.

Pe scurt, *prin «Fericiri» se înțeleg cele nouă căi pe care creștinul trebuie să meargă pentru a ajunge la fericirea veșnică, sau cele nouă virtuți prin care putem dobândi fericirea.*

239. Care este fericirea întâi și ce înțeles are?

„*Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor*” (Matei 5, 3). Prin aceste cuvinte, Mântuitorul ne învață ca prima virtute pe care trebuie să ne-o însușim pentru a intra în împărăția cerurilor, adică pentru a dobândi fericirea, este *sărăcia cu duhul*.

Dar ce înseamnă „sărăcia cu duhul”?

După cum tălmăcește Sfântul Ioan Gură de Aur⁶⁵³, cuvintele «săraci cu duhul» înseamnă «smeriți de bună voie», adică lipsiți de trufia minții și de nemăsurata iubire de sine, păcate prin care au căzut îngerii cei răi îi primii oameni. Ele nu arată deci pe cei neînțelepți, neștiutori sau simpli, ci pe cei ce se socotesc pe sine astfel. Creștinii care cunosc și urmează pe Hristos sunt „*învățați de Dumnezeu*” (I Tes. 4, 9) și „*fii ai luminii... nu ai întunericului*” (I Tes. 5, 5), întrucât au dobândit învățatură dumnezeiască de la Biserică, prin harul Sfântului Duh (I Cor. 5 ș.u.).

Săraci cu duhul sunt creștinii care, cugetând neconținut la desăvârșirea dumnezeiască, își dau seama cât de departe sunt ei de ea; cei ce își dezlipesc de bună voie inima de bunurile pământești, își golesc mintea de cunoștințele cele de arte și își eliberează sufletul de iubirea celor vremelnice, pentru ca, astfel săracită, mintea să dorească a fi umplută cu bunurile cerești, cu bogăția științei dumnezeiești și cu iubirea celor veșnice. Acești creștini, oricât ar fi

⁶⁵³ *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 224. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentar la Luca*, Migne, P. G., LXXII, col. 589; Zigaben, *Comentar la Matei*, Migne, P. G., CXXIX, col. 189.

de virtuoși, nu se cred niciodată desăvârșiți, ci râvnesc și se străduiesc fără încetare să urce treaptă cu treaptă, cât mai sus, pe scara desăvârșirii.

Pătrunși de convingerea că nu au nimic de la sine și că nu pot înfăptui nimic pentru mântuirea lor fără ajutorul și harul lui Dumnezeu și că, atâta vreme cât petrec în trup, sunt încă departe de fericirea veșnică, creștinii imploră neconținut îndurarea harului lui Dumnezeu.

Răsplata făgăduită celor smeriți este împărăția cerurilor, adică fericirea veșnică, pe care, prin credință și nădejde, ei o gusta launtric încă pe pământ, dar deplin o vor avea numai în viața viitoare, prin părtașia la fericirea veșnică.

Smerenia este deci prima virtute ce se cere creștinului. Fără ea, nimeni nu poate trăi o viață cu adevărat creștină; fără ea, nimeni nu poate nici măcar intra în această viață creștină, pentru că îi lipsește dorința de a se lupta cu păcatele și de a dobândi virtutea. Fără smerenie, creștinul nu se află în stare de a simți nevoia harului dumnezeiesc și prin aceasta se lipsește tocmai de ceea ce are neapărată trebuință.

240. Care este fericirea a doua și ce înțeles are?

„*Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia*” (Matei 5, 4). Plânsul, ca și râsul, poate avea diferite cauze. Înțelesul lui depinde deci de cauza din care pornește. Astfel este o mare deosebire între plânsul celui ce-i pare rău pentru vreun păcat săvârșit și plânsul unui hoț, de necaz că nu i-a reușit o încercare de furt, sau pentru ca a fost prins și pedepsit.

De aceea, din această fericire nu trebuie să înțelegem că toți cei ce plâng ar putea dobândi mângâierea. Aici este vorba numai de cei ce plâng din pricină că se întristează și le pare rău pentru păcatele săvârșite⁶⁵⁴, cu care au mâhnit pe Dumnezeu și pe aproapele lor, ca fiul pierdut, Zaheu vameșul, sau tâlharul cel răstignit de-a dreapta Mântuitorului. Aceasta este întristarea despre care Sfântul Apostol Pavel scrie: „*Întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăintă spre mântuire, fără părere de rău; iar întristarea lumii aduce moarte*” (II Cor. 7, 10). Despre această întristare vorbește și Sfântul Apostol Petru, arătând că ea este pricinuită de felurite ispite la care este supus cel credincios, spre lămurirea credinței lui și din care iese biruitor numai cel ce rabdă până la sfârșit (I Petru 1, 6-7).

Mântuitorul fericește nu numai pe cei ce-și plâng păcatele proprii, dar și pe cei care-și frâng inima și plâng pentru păcatele semenilor lor, rugând pe Dumnezeu să le dea caință, adică pe cei rătăciți să-i întoarcă la calea cea dreaptă, iar pe cei ce trăiesc fără rânduială să-i facă să-și îndrepte viața. Mântuitorul S-a întristat și a plâns pentru păcatele celor ce locuiau în Ierusalim, Horazin, Betsaida și Capernaum, și care nu voiau să se pocăiască (Matei 11, 20-24; 23, 37, 38).

Darul lacrimilor aducătoare de bucurie l-au avut, de asemenea, toți sfinții.

Făgăduința mângâierii este unită cu îndemnul de a plânge, pentru că întristarea pentru păcate să nu ducă la deznădejde.

Celor ce plâng din aceste pricini binecuvântate, Mântuitorul le făgăduiește mângâierea harică, adică, pentru viața de acum, iertarea greșelilor, scăparea de chinuri și de păcate, iar pentru viața viitoare, împărăția cerurilor, adică bucuria⁶⁵⁵.

Despre această răsplată vorbește Sfântul Evanghelist Ioan în Apocalipsa, când înfățișează răsplata celor ce au rămas credincioși și statornici în necazul cel mare și pe care „*Mielul, Cel ce stă în mijlocul tronului, îi va paște pe ei și-i va duce la izvoarele apelor vieții și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor*” (Apoc. 7, 14-17).

241. Care este a treia fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul*” (Matei 5, 5). Blândețea este cel dintâi rod al bunătații și iubirii aproapelui. Ea este o stare cumpănită și liniștită a sufletului, însoțită cu silința de a nu supăra pe nimeni și a nu se supăra de nimic.

⁶⁵⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P.G., LVII, col. 225

⁶⁵⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LXVII, col. 225; Teofilact, *Comentar la Matei*, Migne, P. G., CXXIII, col.188; Zigaben, *Comentar la Matei*, Migne, P. G., CXXIX, col. 192.

Cel blând nu murmura niciodată împotriva lui Dumnezeu, nici a oamenilor, urmând îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „*Vorba voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia*” (Col. 4, 6). Omul blând dă cuvenita cinste și ascultare mai-marilor săi: nu batjocorește, nu grăiește de rău și nu osândește pe semenii săi, ci se arată pe sine totdeauna smerit. Iar când se întâmplă ceva potrivit dorințelor lui, nu se lasă pradă mâniei și, mai presus de toate, nu se răzbuună pentru jigniri.

Cea mai înaltă treaptă a blândeții este iubirea față de cei ce ne prilejuiesc necazuri și supărări și care se arată prin iertare și împăcare (Matei 5, 23-24). Culmea blândeții stă deci în purtarea pe care ne-o poruncește Mântuitorul, prin cuvintele: „*Binecuvântați pe cei ce va blesteamă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc*” (Matei 5, 44).

Singura mânie îngăduită și folositoare este aceea îndreptată împotriva păcatelor și a patimilor și mai ales împotriva diavolului ispititor, în care nu a rămas nimic bun.

242. Ce a făgăduit Dumnezeu celor blânzi?

Dumnezeu a făgăduit celor blânzi că vor moșteni pământul. Într-adevăr, este firesc ca aceia care se poartă cu blândețe să fie scutiți de multe supărări, necazuri și tulburări pe care le pricinuieste lipsa acestei virtuți, să capete chiar iubirea celor din jur, o bună înrăurire asupra semenilor și, în orice caz, să stingă mânia și ura îndreptată împotriva lor. Răsplata îi vine celui blând chiar din practicarea blândeții. Fiind împăcat cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine, omul blând se bucură de o stare de liniște și siguranță deplină. Astfel trebuie înțelese cuvintele Mântuitorului: „*Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihna sufletelor voastre*” (Matei 11, 29).

Răsplata deplină, însă, va fi dată celor blânzi în viața viitoare.

243. Care este a patra fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți cei ce flămânzesc și însetoșează de dreptate, că aceia se vor sătura*” (Matei 5, 6).

Cuvântul «dreptate» are aici înțelesul din Vechiul Testament, însemnând «cucerire», ca la Sfântul Ioan Gură de Aur⁶⁵⁶ „virtutea în general” ca la Sfântul Chiril al Alexandriei⁶⁵⁷ «toată virtutea” cum spunea Zigaben⁶⁵⁸; cu alte cuvinte plinirea poruncilor lui Dumnezeu, adică sfințenia, dreapta credință și dreapta purtare. Cei flămânzi și însetați de dreptate sunt deci toți cei ce doresc cu ardoare să înfăptuiască și să se înfăptuiască binele. Această dorință este tot atât de firească și continuă că și foamea și setea trupească. Au dat dovadă de această puternică dorință îndeosebi sfinții și martirii care pentru Hristos au părăsit familie, avere, voie proprie și s-au nevoit cu trăirea unei vieți de înalta spiritualitate.

Săturarea făgăduită trebuie înțeleasă ca o împlinire a năzuințelor prin cucerirea desăvârșirii, prin realizarea sfințeniei în viața aceasta, în parte, iar în cea viitoare pe deplin. Aceasta va fi potrivit făgăduinței Mântuitorului, Care zice: „*Și oricine a lăsat case, sau frați, sau surori sau tată, sau mamă sau femeie, sau copii, sau țarine pentru numele Meu înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică*” (Matei 19, 29).

„*A fi flămând și însetat de dreptate*” mai înseamnă și a dori și a ne strădui din toate puterile pentru înfăptuirea dreptății ca virtute socială, atât pentru noi, cât și pentru semenii noștri. Iar când, din pricina smereniei, sărăciei, neîndemnării noastre sau a puterii pârâșului, suntem nedreptățiți în această viață, să nu ne descurajăm ci să avem nădejde tare că vom primi dreptatea noastră, dacă nu chiar în viața aceasta, ca femeia stăruitoare din parabola judecătorului nedrept (Luca 18, 2-7), desigur în viața viitoare.

Simțul dreptății este atât de înrădăcinat în ființa omului, încât cu drept, cuvânt este asemănat cu nevoia trupească de hrană și apă, fără de care omul nu poate trăi.

În Vechiul Testament, au fost flămânzi și însetați de dreptate dreptul Iov, regii David și Solomon și, îndeosebi, proorocii. Astfel, David se plânge, în psalmul 73, că pe pământ cei răi

⁶⁵⁶ Cuvântul XV la Matei, Migne, P. G., LVII, col. 227.

⁶⁵⁷ Comentariu La Luca, Migne, P. G., LXXII col. 592.

⁶⁵⁸ Comentariu la Matei, Migne, P. G., CXXIX, col. 196.

nu sunt pedepsiți, iar dreptii nu primesc încununarea virtuții. Iar proorocul Ieremia se revoltă împotriva călcătorilor de lege (12, 1, 4). Împotriva asupritorilor și a judecătorilor nedrepti, Isaia striga: „... *Nu mai faceți rău înaintea ochilor mei. Încetați odată! Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, ajutați pe văduvă*” (1, 16-17).

Creștinii nedreptățiți au privilegiul de a aștepta, după făgăduința Domnului, „*ceruri noi și pământ nou în care locuiește dreptatea*” (II Petru 3,13). Având această nădejde, ei îndură mai ușor suferințele legate de foamea și setea lor după dreptate, care, în toată plinătatea ei, nu se va potoli decât în împărăția cerească.

244. Care este a cincea fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui*” (Matei 5, 7). Milostenia sau îndurarea creștină izvorăște din iubirea de Dumnezeu și de aproapele și se arată prin ajutorarea materială și morală a semenilor noștri aflați în nevoie.

Mântuitorul, Care este modelul desăvârșit al milosteniei (Matei 11, 32; Marcu 8, 2), ne-a arătat ea la judecata de apoi faptele îndurării trupești și sufletești sunt acelea care ne vor deschide porțile fericirii veșnice (Matei 25, 34-40).

Dar, chipurile de a milui - cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur sunt felurite și porunca aceasta este întinsă⁶⁵⁹.

245. Care sunt faptele milosteniei trupești?

Faptele milosteniei trupești sunt în număr de șapte, și anume:

1) *Hrănirea celui flămând*, care, din pricina sărăciei și neputinței, nu se poate hrăni prin munca proprie.

2) *Adăparea celui însetat*, care, din lipsă sau slăbiciune, nu-și poate alina setea;

3) *Îmbrăcarea celui gol*, adică a celui care, din cauza lipsei, nu are haine pentru acoperirea trupului;

4) *Cercetarea celor în neazuri și nevoi*; pentru ajutorarea lor;

5) *Cercetarea celor bolnavi*. Această poruncă se împlinește mai întâi prin cuvintele mângâietoare și compătimitoare; al doilea, sfătuindu-i să sufere cu răbdare nenorocirea, fără cârtire, ci cu binecuvântare, și făcându-i să înțeleagă că suferința este îngăduită spre încercare, întărire și ispășire; al treilea, îndemnându-i și ajutându-i să se spovedească și să se împartășească și să primească Taina Sfântului Maslu; al patrulea, învățându-i să nu cadă în credința deșartă a celor ce voiesc să-și câștige sănătatea cu farmece și felurite înșelăciuni diavolești, ci să-și pună încrederea și nădejdea numai în mila lui Dumnezeu și în leacurile sfătuite de medici.

Iar când acești bolnavi sunt lipsiți sau fără ajutorare, să-i ajutăm cu tot ce au nevoie: bani, medicamente, priveghere și altele.

6) *Găzduirea călătorilor*, mai ales a bolnavilor și a celor lipsiți de mijloace materiale, făcând aceasta cu bucurie;

7) *Îngroparea săracilor și a celor pe care nu are cine să-i îngroape*, dăruind cele trebuitoare pentru înmormântarea lor creștinească.

Dacă moare o rudă sau un prieten, această datorie se împlinește prin petrecerea mortului până la groapă, cu rugăciuni și acte de milostenie pentru sufletul răposatului și cuvinte de mângâiere pentru cei rămași în viață.

Neîndeplinirea acestor fapte față de semeni închide porțile fericirii cerești și aduce osânda veșnică (Matei 25, 41-46).

246. Care sunt faptele milosteniei sufletești?

Faptele milosteniei sau îndurării sufletești sunt tot în număr de șapte, și anume:

1) *Întoarcerea celor rătăciți la calea adevărului și a celor păcătoși la calea virtuții*, dar cu duhul blândeții și al înțelepciunii, spre a-i feri atât de păcatul deznădejdiei, cât și de cel al prea marii încrederi în îndurarea lui Dumnezeu.

⁶⁵⁹ *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 227.

Însemnătatea acestei fapte o arată Sfântul Apostol Iacov, când zice:

„*Frații mei, dacă vreunul va rătăci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate*” (Iacov 5,19-20).

2) *Învățarea celor neștiutori și nepricepuți* (Fapte 8, 31; Tit 2, 4-7);

3) *Sfătuirea celor ce au trebuință de sfat* (I Tes. 5,11-15). Trebuință de sfat bun și dat la vreme au cei cu o viață păcătoasă, cei în nevoie și strâmtorare, sau cei a căror viață și cinste sunt în primejdie.

4) *Rugăciunea către Dumnezeu pentru aproapele nostru* (Iacov 5,16; Filip. 1, 19; Col. 4, 3).

5) *Mângâierea celor întristați* (I Tes. 5;14), din pricina bolilor, a păcatelor sau a nenorocirilor de tot felul;

6) *Nerăzburarea pentru răul făcut de alții, ci răsplătirea răului cu binele* (Matei 5, 44-48; Rom. 12, 19-21);

7) *Iertarea greșelilor săvârșite de alții față de noi înșine*, nu numai o dată, ci „*de șaptezeci de ori câte șapte*”, cum spune Mântuitorul (Matei 18, 22).

247. Cum trebuie săvârșite aceste fapte ale milosteniei?

Spre a fi mai bine plăcute lui Dumnezeu, faptele milosteniei trebuie, mai întâi, să fie izvorâte din iubire sinceră față de Dumnezeu și de aproapele. Femeia văduvă care a dăruit la templu doi bănuți, singurii pe care-i mai avea, trece mult înaintea bogaților care puneau sume mari în cutia templului, dar numai de ochii lumii (Marcu 12, 42-44). Darul făcut aproapelui, cuvintele de mângâiere și împăcare care ies dintr-o inimă lipsită de iubire, nu pot avea o bună înrâurire, precum spune aceasta, minunat, Sfântul Apostol Pavel: „*De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător... Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește*” (I Cor. 13, 1, 3).

În al doilea rând, faptele milosteniei nu trebuie făcute din interes, spre a fi văzute și răsplătite de oameni (Matei 6, 2-4).

În al treilea rând, ele trebuie făcute oricărui om aflat în nevoie, fără nici o deosebire (Luca 10, 36-37).

În al patrulea rând, trebuie să dăruim aproapelui nostru ajutorul de care are adevărată nevoie, potrivit ajutorul după trebuințele lui. Așa, de pildă, nu vom da unui leneș de mâncare, căci, cum poruncește Sfântul Apostol Pavel: „*dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mănânce*” (II Tes. 3,10). Totuși, și față de cei leneși avem datorii de milostenie, dar căutând să pătrundem în acea latură a sufletului lor care să-i vindece de lene.

248. Ce răsplată făgăduiește Dumnezeu celor milostivi?

Dumnezeu îi va milui, adică le va ierta păcatele, la judecata de apoi, căci, precum spune Sfântul Apostol Iacov: „*Judecata este fără milă pentru cel care n-a făcut milă. Și mila biruiește în fața judecării*” (Iacov 2,13); sau, cum zice Sfântul Apostol Petru: „*dragostea acoperă mulțime de păcate*” (Petru 4, 8).

Că virtutea milosteniei este cât se poate de prețuită, se vede lămurit din cuvintele Mântuitorului despre judecata de apoi, în care milostenia este aceea pentru care vom fi mai ales răsplățiți (Matei 25, 32-46).

249. Care este a șasea fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu*” (Matei 5, 8).

Mântuitorul aseamănă inima omului cu ochiul. Precum ochiul sănătos și curat poate vedea limpede (Matei 6, 22), tot așa numai cel cu inima curată, neacoperită de ceața păcatului, poate vedea pe Dumnezeu.

Cei curați cu inima sunt mai întâi cei nevinovați și lipsiți de viclesug, ca Natanael (Ioan 1, 47) și ca pruncii (Matei 18, 3-4); apoi cei care, prin nevoie și rugăciuni neîntrerupte, izbutesc să-și smulgă rădăcinile păcatului, adică să-și golească inima de poftele și gândurile rele, de iubirea celor pământești, și să o umple cu dorul după lumina dumnezeiască și

desăvârșire. Aceștia ajung să-L vadă pe Dumnezeu chiar din această viață, aflându-L pretutindeni, și mai ales în făpturile Sale, precum este scris: „*Cele nevăzute ale Lui se văd de la făcerea lumii, înțelegându-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare*” (Rom. 1, 20).

Pe unii ca aceștia, Biserica îi numește «văzători de Dumnezeu». Dar vederea lui Dumnezeu în această viață este nedeplină, precum zice Sfântul Apostol Pavel: „*vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față*” (I Cor. 13, 12).

De curățenia inimii este strâns legată virtutea castității. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur crede că prin curățenia inimii trebuie să înțelegem lipsa oricărui păcat în genere și îndeosebi a păcatului desfrânării⁶⁶⁰. Iar castitatea se păstrează prin cumpătare și post: „*Luați seama la voi înșivă - ne poruncește Mântuitorul – să nu se îngreueze inimile voastre de mâncare și de băutură și de grijile vieții, și ziua aceea să vină peste voi fără de veste, ca o cursă... Privegheați, dar, în toată vremea, rugându-vă ca să vă întăriți să scăpați de toate acestea care au să vină și să stați înaintea Fiului Omului*” (Luca 21, 34-36).

Pentru curățenia inimii s-au învrednicit dreptul Simeon și proorocița Ana să vadă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Luca 2, 25 ș.u.).

Curățenia inimii este condiția cea mai însemnată pe care o cere Mântuitorul la îndeplinirea oricărei fapte. Prin aceasta El arată însemnătatea părții lăuntrice a faptei, adică a intenției, a gândului care-i stă la temelie, lucru de care nu se ținea destul seama în Vechiul Testament. Mântuitorul face din această schimbare a adâncului sufletului omenesc lucrul cel mai ales prin care morala creștină întrece și desăvârșește morala Vechiului Testament.

În Vechiul Testament se oprea, de pildă, omorul; dar în Noul Testament se caută a se înlătura și izvorul lui, adică mânia din inima omului, căci așa cum spune Mântuitorul: „*Din inimă ies: gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule*” (Matei 15, 19). Poftele și gândurile rele sunt semințele din care cresc păcatele și care, deci, trebuie înlăturate. Cu privire la aceasta, Mântuitorul spune: „*Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; iar cine va ucide vrednic va fi de osândă. Eu însă vă spun vouă că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă*” (Matei 5, 21-22).

Curățenia inimii este astfel cea mai înaltă treaptă a desăvârșirii, a sfințeniei. De aceea ea va fi răsplătită cu cea mai mare fericire, care este, privirea lui Dumnezeu.

250. Care este a șaptea fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*” (Matei 5, 9).

Pacea întemeiată pe adevăr, dreptate și dragoste este cel mai mare bun social pentru oameni și popoare. Ea ușurează ridicarea condițiilor de viață ale fiecărui om și înalță popoarele, aducându-le propășire și fericire.

Profeții Vechiului Testament au descris împărăția mesianică a lui Hristos ca pe o împărăție a păcii și a dreptății, iar îngerii au cântat în noaptea Nașterii Domnului: „*Slava întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire*” (Luca 2, 14).

Această pace între oameni și popoare, după care năzuiește orice societate, izvorăște, după învățătura creștină, din pacea omului cu Dumnezeu și din pacea cu sine însuși, de care se bucură numai cei ce săvârșesc binele. Despre această pace deplină vorbește Mântuitorul când spune Ucenicilor Săi: „*Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă*” (Ioan 14, 27).

Făcători de pace sunt deci, după învățătura sfintei noastre Biserici, în primul rând cei ce săvârșesc Domnului, zilnic, jertfa cea fără de sânge, rugăciuni și posturi pentru ca peste toți oamenii să se reverse „*pacea lui Dumnezeu, care covârșește orice minte*” (Filip. 4, 7).

Făcătoare de pace, solie a păcii și înfrățirii este în primul rând Biserica, deoarece ea propovăduiește totdeauna pacea, care izvorăște din iubirea de Dumnezeu și de aproapele.

Făcători de pace sunt de asemenea toți cei care nu numai că iartă pe cei care caută învrăjbire, dar prin mijlociri înțelepte și potrivite și prin pilda vieții lor înlătură neînțelegerile și certurile dintre oameni și îi împacă, făcându-i din vrajmaș, prieteni.

⁶⁶⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 227; Vezi și: Teofilact, *Comentar la Matei*, P.G., CXXIII, col. 188.

Făcători de pace sunt socotiți apoi și cei ce stabilesc armonie între voința trupului lor și voința sufletului⁶⁶¹, aducând acea împăcare a omului cu sine însuși.

Făcători de pace sunt, în sfârșit, toți cei care prin sfaturile, strădaniile și faptele lor împiedică războaiele între oameni.

Făcătorii de pace îndeplinesc o lucrare asemănătoare celei săvârșite de Fiul lui Dumnezeu, Care a venit în lume să împăce pe omul păcătos cu Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu le făgăduiește numele haric de „*fii ai lui Dumnezeu*”, însoțit, firește, de fericirea vrednică de acest nume. Porunca de a face pace se adresează tuturor, precum citim în epistola către evrei: „*Căutați pacea cu toți și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul*” (Evr. 12, 14).

251. Care este a opta fericire și ce înțeles are?

„*Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor*” (Matei 5, 10).

Așa cum am văzut și la fericirea a patra, cuvântul „*dreptate*” are și aici înțelesul de dreaptă credință și dreaptă purtare, viață neprihănită, sfințenie, în care bineînțeles este cuprinsă și virtutea socială a dreptății⁶⁶².

Vechiul Testament ne vorbește de mulți drepti care au fost prigoniți din pricina luptei lor împotriva păcatelor lumii în care ei trăiau și pentru îndreptarea acesteia spre o viață morală.

Luptând pentru dreptate, au fost prigoniți proorocii. Tot din pricina aceasta a fost răstignit Mântuitorul Hristos. El a proorocit Ucenicilor Săi că vor fi prigoniți, ca și El: „*Dacă vă urăște pe voi lumea, să știți că pe Mine mai înainte decât pe voi M-a urât. Dacă ați fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume, de aceea lumea vă urăște*” (Ioan 15,18-19).

Cei prigoniți pentru dreptate vor avea parte de Împărăția cerurilor, așa cum a făgăduit Mântuitorul. Căci se cuvine ca lucrătorii împreună cu El la zidirea unei lumi noi să fie acolo unde este și El: *Părinte - S-a rugat Mântuitorul - voiesc ca unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea*” (Ioan 17, 24).

252. Care este fericirea a noua și ce înțeles are?

„*Fericiți veți fi când vă vor ocarî și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea. Bucurați-vă și va veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, ca așa au prigunit pe proorocii cei dinainte de voi*” (Matei 5, 11-12).

Prin aceste cuvinte, Mântuitorul fericește pe cei care vor avea de suferit defăimari, prigoane și chiar moarte, din pricina credinței în El și a răspândirii Evangheliei creștine în lume.

Pentru credința în Dumnezeu și pentru nădejdea venirii lui Mesia au suferit prigoane proorocii Vechiului Testament. De pildă, Proorocul Ilie a fost prigunit de Ahab și Izabela, fiindcă i-a muștrat că se închinau la idolul Baal (III Regi 18); Proorocul Isaia a fost tăiat cu fierăstrăul, din porunca regelui idololatri Manase; Proorocul Ieremia a fost izgonit din țară, pentru că a muștrat pe cei nedrepti. Aceleași suferințe au îndurat mulți alții pentru credința lor cea dreaptă (Matei 23, 35; Evr. 11, 32-40).

De aceea, Mântuitorul Iisus Hristos a îndemnat pe Ucenicii Săi: „*Nu vă temeți de cei ceucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă; temeți-vă mai curând de acela care poate și trupul și sufletul să le piardă în gheenă. Au nu se vând două vrăbii pentru un ban? Și nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui vostru. La voi însă și perii capului, toți, sunt numărați. Așadar nu vă temeți; voi sunteți cu mult mai de preț decât păsările*” (Matei 10, 28-31).

Următori Mântuitorului, apostolii și martirii au dobândit cununa muceniei, jertfindu-și viața pentru răspândirea credinței creștine. Calendarul creștin cinstește amintirea a mii și mii de martiri care și-au dat viața de bună voie și chiar cu bucurie pentru Hristos. De aceea și ziua morții lor a fost totdeauna pomenită de Biserică, nu ca zi de durere și de înfrângere, ci, dimpotrivă, ca zi de bucurie și de biruință.

⁶⁶¹ Zigaben, *Comentar la Matei*, Migne, P. G., CXXIX, col. 196.

⁶⁶² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvântul XV la Matei*, Migne, P. G., LVII, col. 228.

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Pentru aceasta, creștinii sunt îndemnați să se bucure de orice încercare a credinței, ca Sfântul Apostol Petru, care spune: „... *Întrucât sunteți părtași la suferințele lui Hristos, bucurați-vă, pentru ca și la arătarea slavei Lui să vă bucurați cu bucurie mare. De sunteți ocărăți pentru numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei și al lui Dumnezeu Se odihnește peste voi*” (I Petru 4, 13-14).

*

După ce am stăruit asupra fiecăreia dintre cele nouă Fericiri și am lămurit înțelesul lor, să vedem și legătura dintre ele:

Între virtuțile celor nouă Fericiri este o strânsă legătură. Sfinții Părinți socotesc cele nouă Fericiri ca pe o scară a desăvârșirii. Iată în câteva cuvinte cum se leagă una de alta:

Prima hotărâre de a intra pe drumul mântuirii o ia credinciosul numai după ce cunoaște *sărăcia duhovnicească*, prin smerenie. Această cunoaștere produce o dispoziție de tristețe, care din pricina slăbiciunii și a păcatelor, dă naștere căinței, *plânsului*. Cel ce-și plânge greșelile își poate păstra lesne *blândețea*, pentru că supărarea vine numai de la părerea că ești mai bun decât alții.

Mai departe, credincioșii plini de căință și blânzi năzuiesc să introducă binele și în afară, și astfel ei devin *flămânzi și însetoși de dreptate*. Ei cer binele mai întâi de la ei înșiși, devenind *milostivi*.

Cei milostivi înlătură din inima lor iubirea de sine, „*pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții*” (Ioan 2, 16), realizând *curăția inimii*, adică scoaterea răului din inimă.

Cel cu *inima curată* este un *purtător al păcii*, pretutindeni.

Împotriva unor astfel de râvnitori pentru o viață îmbunătățită se ridică pizma și răutatea multora. Nemaîmpăcându-se cu felul de viață al celor cu care trăiau altădată laolaltă, cei doritori de o viață mai bună se despart de ei, din care pricină aceștia îi *prigonesc*. Când râvna pentru Dumnezeu sporește și buna înrăuire se întinde, crește împotriva lor și ura celor răi, care îi supun *prigoanelor* arătate de Mântuitorul în ultima fericire.

253. Este nevoie să mergem întotdeauna de la o fericire la alta, numai în ordinea arătată?

Nu toate virtuțile din Fericiri sunt legate unele de altele în așa fel încât să nu poată fi împlinite una fără cealaltă. Așa, de pildă, milostenia și mărturisirea credinței trebuie săvârșite în orice prilej nimerit din viață.

254. Ce alte condiții trebuie îndeplinite pentru însușirea virtuților din cele nouă Fericiri?

Prima condiție este ca cineva să-și însușească *judicata oluhovnicească*, ceea ce este tot una cu înțelepciunea, pe care o aflăm în cărțile Sfinților Părinți, în scrierile duhovnicești și în sfaturile părinților duhovnicești. Creștinii sunt datori să se conducă după înțelepciunea Evangheliei.

A doua condiție este *nefățarnicia*. Fățarnicul, gândindu-se numai la răsplata și negândindu-se la dobândirea virtuții, nu folosește nimic. El nu poate fi fericit niciodată.

A treia și ultima condiție este *nădejdea statornică în Dumnezeu*, prin care cretinul se întărește în lupta împotriva grijilor pământești. Având nădejde nestrămutată în Dumnezeu - Care, după învățătura Bisericii noastre, este izvorul binelui și al sfințeniei -, credinciosul pășește din virtute în virtute, străduindu-se să se arate folositor atât pentru sine, cât și pentru obștea din care face parte. El nădăjduiește în triumful binelui asupra răului, în triumful vieții asupra morții și în triumful păcii asupra războiului, cunoscând că Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a venit în lume pentru ca lumea „*viață să aibă și din belug să aibă*” (Ioan 10, 10).

SFÂRȘIT
ȘI LUI DUMNEZEU LAUDĂ

CUPRINSUL

Cuvânt înainte

Introducere

Cea dintâi datorie a credinciosului

1. Care este cea dintâi datorie și cea mai mare grijă a credinciosului în viață?
2. Dar ce este mântuirea?
3. Unde se găsește adevărul care duce la mântuire?
4. De la cine are Biserica Ortodoxă acest adevăr?
5. Cum a dat Dumnezeu acest adevăr?

Despre Descoperirea dumnezeiască

6. Ce este Descoperirea dumnezeiască?
7. Ce dovedește din partea lui Dumnezeu această Descoperire?
8. Dumnezeu a dat Descoperirea Sa pentru toți oamenii?
9. De ce nu toți oamenii pot primi Descoperirea direct de la Dumnezeu?
10. Care au fost vestitorii descoperirii dumnezeiești
11. Este cu putință ca Dumnezeu să Se descopere oamenilor?
12. De ce are o autoritate mai mare Descoperirea dumnezeiască decât mintea omenească în lucrarea mântuirii?
13. Câte feluri de descoperiri sunt?
14. Ce se înțelege prin Descoperirea pe calea firii?
15. Ce se înțelege prin Descoperirea pe calea mai presus de fire sau pe calea supranaturală
16. Prin ce s-a dat oamenilor Descoperirea supranaturală?
17. Când s-a dat oamenilor Descoperirea supranaturală?
18. De unde știm că Iisus Hristos este desăvârșirea și plinirea Descoperirii?
19. Se poate vorbi despre trepte ale Descoperirii dumnezeiești?
20. De ce învățătura creștină e socotită drept cea mai înaltă treaptă a credinței?
21. Cum ne putem încredința de Descoperirea dumnezeiască?
22. Care sunt semnele adevăratei Descoperiri dumnezeiești?
23. Ce sunt minunile?
24. După ce se cunosc adevăratele minuni?
25. Ce sunt proorociile?
26. După ce semne se cunosc adevăratele proorocii?
27. De ce Dumnezeu nu repetă Descoperirea Sa?

Despre Sfânta Scriptură

28. Unde se găsește Descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire?
29. Ce este Sfânta Scriptură?
30. De ce Sfânta Scriptură se mai numește și Biblie?
31. Prin ce se deosebește Sfânta Scriptură de celelalte cărți?
32. Sfânta Scriptură ne poate călăuzi, ea singură, pe calea mântuirii?
33. Ce înțelegem prin „canonul” cărților Sfintei Scripturi?
34. Cu ce condiții au fost primite cărțile Sfintei Scripturi?
35. Care sunt cărțile Vechiului Testament?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

36. În afară de cărțile canonice mai sunt și alte cărți în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament?
37. Ce cuprinde canonul cărților Noului Testament
38. Când au fost scrise cărțile Vechiului și Noului Testament?
39. Ce înseamnă Vechiul Testament și ce înseamnă Noul Testament?
40. Ce înseamnă „Evanghelie”?
41. Ce înseamnă „Apostol”?
42. Avem dovezi din Sfânta Scriptură despre insuflarea dumnezeiască a cărților Vechiului și Noului Testament?
43. Avem și alte dovezi despre insuflarea Sfintei Scripturi?
44. Ce este insuflarea dumnezeiască?
45. Sfânta Scriptură poate fi înțeleasă ușor?
46. Cum trebuie interpretată sau înțeleasă Sfânta Scriptură?
47. Ce se cere pentru tâlcuirea dreaptă a Sfintei Scripturi?

Despre Sfânta Tradiție

48. Ce este Sfânta Tradiție
49. Când a luat naștere Sfânta Tradiție? Înainte de Sfânta Scriptură, odată cu aceasta sau după ea?
50. Cum a luat naștere Sfânta Tradiție?
51. Ce este Tradiția Apostolică?
52. Cum s-a dezvoltat Tradiția bisericească?
53. Ce legătură este între Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție?
54. Sfânta Tradiție aparține credinciosului în parte, sau Bisericii întregi?
55. Ce legături este între Biserică și Sfânta Tradiție?
56. Care este rolul Bisericii față de Descoperirea dumnezeiască și deci și față de Sfânta Tradiție?
57. Unde se află cuprinsă Sfânta Tradiție?
58. Tradiția e schimbătoare sau neschimbătoare?
59. În ce înțeles, anume, se poate vorbi despre progresul Sfintei Tradiții?
60. Ce condiție se cere pentru ca un adevăr de credință să fie formulat în Dogmă?
61. Când Sinoadele ecumenice nu se mai adună, cum deosebim învățătura adevărat de cea mincinoasă?
62. Care e datoria noastră principală față de Sfânta Tradiție?
63. Care sunt condițiile sau semnele adevăratei Tradiții?
64. Prin ce mijloace statornicește Biserica adevărurile de credință dezvoltate de-a lungul Tradiției?
65. Ce este un Sinod ecumenic?
66. Care este obârșia ținerii Sinoadelor ecumenice?
67. Pe cine înfățișau Sfinții Apostoli adunați în Sinod?
68. Cui a încredințat Mântuitorul conducerea Bisericii după înălțarea Sa la cer?
69. Ce fel de puteri a dat Mântuitorul Apostolilor și urmașilor lor în Biserică?
70. Sfinții Apostoli au folosit această întreită putere, fiecare în parte sau în unire și conlucrare?
71. Pe cine au lăsat Sfinții Apostoli ca urmași ai lor la conducerea Bisericii văzute?
72. Cum foloseau episcopii întreita putere dată lor de Sfinții Apostoli?
73. Sinodul ecumenic are puterea de a statornici învățături noi de credință?
74. Ce condiție trebuie să îndeplinească o învățătură de credință statornică de un Sinod ecumenic, ca ea să aibă putere obligatorie pentru toți creștinii?

Partea I
DESPRE CREDINȚĂ

Simbolul credinței sau „Crezul”?

75. Ce este Simbolul credinței sau „Crezul”?
76. Cum se numește acest Simbol de Credință
77. Cine a alcătuit acest Simbol de Credință, unde și de ce?
78. Înaintea Simbolului de Credință Niceo-Constantinopolitan au mai fost alte simboluri de credință?
79. Câte articole are Simbolul de Credință?
80. Câte părți cuprinde Simbolul Credinței?
81. Care este art. I din Simbolul Credinței?
82. Ce înseamnă cuvântul „cred”?
83. Care sunt roadele credinței?
84. Este vreo legătură între credința în lucrurile descoperite și cunoașterea lor?

Învățătura despre Dumnezeu

Existenta lui Dumnezeu

85. Ce se poate ști despre Dumnezeu cu mijloacele firii omenești și ale firii înconjurătoare?
86. Este vreo deosebire între acest fel de a cunoaște existența lui Dumnezeu și cel prin Descoperirea dumnezeiască?
87. Prin ce arată frea existența lui Dumnezeu?
88. Pe ce altă cale a firii știm că există Dumnezeu?
89. Cunoaștem existența lui Dumnezeu numai pe calea firii?

Ființa lui Dumnezeu

90. Știm noi ceva despre ființa lui Dumnezeu?

Însușirile lui Dumnezeu

91. Ce înseamnă cuvintele „Cred într-unul Dumnezeu”?
92. Care sunt însușirile lui Dumnezeu?
93. Dacă Dumnezeu este Duh, de ce în Sfânta Scriptură se vorbește despre inima, ochii, urechile, mâinile lui Dumnezeu?
94. Dacă Dumnezeu este peste tot locul, de ce se spune în Sfânta Scriptură că El este în ceruri sau în Biserică?

Sfânta Treime

95. Pentru ce numim, în articolul I din Simbolul Credinței, pe Dumnezeu „Tatăl”?
96. Se vorbește în Sfânta Scriptură despre aceste trei persoane sau ipostasuri ale singurului Dumnezeu?
97. Sfânta Tradiție mărturisește existența Sfintei Treimi?
98. Cele trei persoane sau trei ipostasuri pot fi înțelese ca trei dumnezei?
99. Care e legătura ipostasurilor între ele?
100. Cele trei ipostasuri voiesc și lucrează separat sau la un loc?
101. Ce au împreună și ce au deosebit persoanele Sfintei Treimi?
102. Prin ce Se deosebește mai de aproape Tatăl?
103. Prin ce Se deosebește mai de aproape Fiul?

104. Prin ce Se deosebește mai de aproape Duhul Sfânt?

Despre Dumnezeu Tatăl

105. De ce în articolul I din Simbolul Credinței numim pe Dumnezeu: Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor

Învățătura de credință creștină ortodoxă

106. Ce se înțelege prin cuvintele „nevăzutelor”?
107. Care a fost făcută mai întâi: lumea văzută sau cea nevăzută?
108. Cum și de ce a făcut Dumnezeu pe îngeri?
109. Ce sunt îngerii?
110. Ce însușiri au îngeri
111. De ce se numesc îngeri și care e numărul lor?
112. Ce chemare au îngerii?
113. Ce sunt duhurile rele sau diavolii?
114. De unde le vine diavolilor această răutate?
115. Ce se înțelege prin cuvintele „văzutele tuturor”?
116. Pornirile cele rele ale făpturilor au fost de la început?
117. Ce ne descoperă Sfânta Scriptură despre facerea omului și starea lui dinainte de păcat?
118. Ce spune Sfânta Scriptură despre femeie?
119. De ce Eva n-a fost făcută din aceeași țărână ca Adam?
120. Ce înseamnă chipul și asemănarea lui Dumnezeu în om?
121. După ce Dumnezeu a făcut pe om, unde l-a așezat?
122. Care era starea omului în Rai, înainte de păcat?
123. Cu ce scop a făcut Dumnezeu pe om?
124. Care este porunca lui Dumnezeu, de care Adam trebuia să asculte?
125. Adam și Eva au păzit această poruncă?
126. Cum se numește acest păcat al lui Adam?
127. Cum se moștenește păcatul strămoșesc?
128. Care au fost urmările păcatului strămoșesc?
129. După facerea lumii, Dumnezeu Se îngrijește de ea?

Despre Dumnezeu Fiul

130. Care sunt articolele din Simbolul Credinței despre Dumnezeu Fiul?
131. Ce ne învață aceste articole privite laolaltă?
132. Aveau oamenii trebuință de această întrupare?
133. Nu puteau să-și dea oamenii înșiși mântuirea din această stare?
134. Nu-i putea mântui nici măcar vreun înger? Trebuia să vină Însuși Fiul lui Dumnezeu?
135. Dar nu putea să facă aceasta Fiul lui Dumnezeu stând în cer și nefăcându-Se om?
136. Care este primul din aceste motive?
137. Dar al doilea motiv al întrupării care este?
138. Și care este al treilea motiv al întrupării?
139. Dacă numai Fiul lui Dumnezeu făcut om putea să mântuiască omenirea de păcat și de moarte, de ce nu S-a făcut mai curând om? De ce a lăsat Dumnezeu să treacă un timp atât de îndelungat de la căderea lui Adam până la trimiterea Fiului Său?
140. Cum s-a făcut această pregătire?
141. Cum au fost pregătiți păgânii și evreii prin creșterea răului și a convingerii că nu se pot mântui prin puterile lor?
142. Cum a pregătit Dumnezeu pe oameni, prin veștile ce li le da, că va veni El Însuși să-i mântuiască?
143. Cum au fost ridicați oamenii la această credință într-un singur Dumnezeu, Care are însă un Fiu?
144. Această pregătire a fost de ajuns ca omenirea să primească pe Iisus Hristos ca Dumnezeu?
145. Care este credința Bisericii noastre în dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos?
146. Care este acest articol?
147. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
148. Ce înseamnă primele cuvinte din articolul II al Simbolului Credinței: Și întru Unul Domn Iisus Hristos?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

149. Ce înseamnă îndeosebi numele de „Iisus” dat Mântuitorului?
150. Ce înseamnă numele Hristos?
151. Hristos, prin ungerea ce o are de la Duhul Sfânt, este adevăratul arhiereu, prooroc și împărat. Se vorbește despre aceste slujiri ale lui Hristos în Sfânta Scriptură și ce înțeles au ele?
152. Este o înrudire de înțelesuri între numele de „Iisus” și „Hristos”? Dar între ele și cel de Domn?
153. Când a primit Fiul lui Dumnezeu numele de Iisus Hristos?
154. Așadar, atunci când spunem, „Iisus Hristos”, nu pornim de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, ci de la Cel de după întrupare
155. Ce înseamnă cuvintele: „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut”?
156. Ce înseamnă cuvintele: „Carele din Tatăl S-a născut”?
157. Ce înseamnă „Mai înainte de toți vecii”?
158. Putem noi înțelege nașterea aceasta dinainte de veci?
159. Ce înseamnă „Lumină din Lumină”?
160. Ce înseamnă „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”?
161. Ce înseamnă cuvintele „născut, iar nu făcut”?
162. Ce înseamnă „Cel ce este de o ființă cu Tatăl”?
163. Dacă ființa Tatălui și a Fiului e una, iar persoanele sunt două, cum ne putem păzi să nu împărțim ceea ce e între ei una și să nu amestec în ceea ce e între ei deosebit?
164. Se poate înțelege cu mintea unitatea ființei dumnezeiești și deosebirea persoanelor?
165. Ce înseamnă „prin Carele toate s-au făcut”?
166. Cum realizează cuvintele „prin Carele toate s-au făcut” trecerea de la articolul al III-lea, în care se vorbește despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii? ..
167. Care este articolul al III-lea din Simbolul Credinței?
168. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
169. Am aflat din răspunsul la întrebările de mai înainte de ce trebuia să Se facă Fiul lui Dumnezeu om, ca să ne mântuiască. Acum, să vedem, mai îndeaproape, ce trebuie să înțelegem prin cuvintele că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om. Nu cumva, oare, S-a schimbat prin aceasta Fiul lui Dumnezeu?
170. Avem vreo asemănare pentru această Taină?
171. De ce a trebuit să fie Iisus Hristos o persoană în două firi
172. Ce înseamnă „pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire”?
173. Ce înseamnă cuvintele „S-a pogorât din cer”?
174. A părăsit Fiul lui Dumnezeu cerul prin această „pogorâre”?
175. Ce înseamnă „S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om”, și anume de ce spune în chip deosebit „S-a întrupat și în chip deosebit „S-a făcut om”?
176. Și ce înseamnă: „De la Duhul Sfânt și din Fecioara maria”? care este partea Duhului Sfânt și care a Fecioarei Maria în întruparea Cuvântului?
177. Duhul Sfânt a fost singur în Fecioara, când acesta a zămislit pe Fiul lui Dumnezeu ca om?
178. Cine a fost Fecioara Maria?
179. Așadar, Sfânta Maria a rămas totdeauna fecioară?
180. Avem temeuri pentru adevărul acesta în Sfânta Scriptură și sfânta Tradiție
181. De ce cinstim pe Sfânta Fecioară Maria și-i închinăm zile de sărbătoare?
182. Este mai mare cinstirea Sfintei Fecioare Maria decât cinstirea adusă altor sfinți?
183. De ce Sfânta Fecioară Maria este cea dintâi dintre sfinți?
184. Dar în Sfânta Scriptură se vorbește de niște „frați” ai Domnului. Care sunt aceștia?
185. Dacă Mântuitorul n-a avut după El frați, în ce înțeles se numește El „Întâiul născut”?
186. De ce numim pe Sfânta Maria nu numai „Pururea Fecioară”, ci și „Prea curată”?
187. De ce numim pe fecioara și „Născătoare de Dumnezeu”, sau „Maica lui Dumnezeu”?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

188. Dacă Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, om întru toate asemenea nouă, de ce S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din fecioară și nu S-a născut ca orice om pe cale firească?
189. De ce nu putea săvârși păcat?
190. Dar dacă n-a păcătuit, a mai fost El om adevărat?
191. Dar dacă Iisus Hristos n-a putut păcătui, cum se înțeleg ispitele cu care s-a apropiat satana de El și cum mai este El pildă pentru noi ca să luptăm cu păcatul?
192. Vorbește Sfânta Scriptură despre lipsa de păcat a Mântuitorului?
193. A fost de trebuință pentru mântuirea noastră ca Iisus Hristos să fie fără de păcat?
194. Care este articolul al IV-lea din Simbolul Credinței?
195. Ce cuprinde acest articol în întregul lui?
196. Când a început Iisus lucrarea de mântuire a omului? Trebuie să despărțim cu totul întruparea Domnului de lucrarea Lui mântuitoare?
197. De ce „S-a răstignit (Domnul) pentru noi”?
198. De ce a trebuit să moară Iisus Hristos pentru noi tocmai răstignit pe cruce?
199. Dar dacă crucea a fost unealtă de tortură rușinoasă și dureroasă pentru Domnul, e bine să o cinștim?
200. mai sunt și alte locuri în Sfânta Scriptură care ne arată datoria de a cinși Sfânta Cruce?
201. De ce s-au pus în Simbol cuvintele: „În zilele lui Ponțiu Pilat”?
202. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele: „Și a pătimit”, odată ce s-a spus că: „S-a răstignit”?
203. Alt înțeles nu mai au cuvintele: „și a pătimit”?
204. De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele „și S-a îngropat”? Nu se înțelegea aceasta odată ce S-a răstignit?
205. Unde a fost sufletul Domnului în timpul cât trupul Lui a stat în mormânt?
206. Dar cu Dumnezeirea, care era unită cu firea omenească în Iisus Hristos ce s-a întâmplat în timpul morții?
207. Dar n-a ajuns trupul Domnului nesticăcios și sufletul Lui îndumnezeit numai după Înviere?
208. Care este articolul al V-lea din Simbolul Credinței?
209. Ce însemnătate are pentru noi faptul că Hristos „a înviat”?
210. Învierea lui Hristos înseamnă numai revenirea trupului mort la viața dinainte de moarte, sau înseamnă și o prefacere a aceluia trup?
211. În ce fel s-a prefăcut trupul Domnului prin Înviere? Ce a însemnat Învierea lui Hristos pentru firea omenească a Lui, mai întâi ca să știm ce va însemna ea și pentru noi toți, atunci când ne vom împărtași de ea?
212. De ce s-au pus în Simbolul Credinței cuvintele: „a treia zi după Scripturi”?
213. Ce înseamnă „după Scripturi”?
214. Ce spun Sfintele Scripturi despre Înviere?
215. Care este articolul al VI-lea din Simbolul Credinței?
216. Ce ne învață articolul VI al Simbolului?
217. Care este articolul al VII-lea din Simbolul Credinței?
218. Ce ne învață acest articol în întregimea lui?
219. Din ce cauză Îi va da Tatăl Fiului Său întrupat, Iisus Hristos, să facă judecata?
220. Ce trebuie să înțelegi îndeosebi prin cuvintele: „Și iarăși va să vină cu slavă”?
221. Ce înseamnă cuvintele: „A Cărui împărăție nu va avea sfârșit”?

Despre Duhul Sfânt

222. În care articol din Simbolul Credinței se vorbește despre Duhul Sfânt?
223. Care este acest articol?
224. Ce înseamnă: „Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit”?
225. Avem temeieri pentru această învățătură în Sfânta Scriptură și în Sfinții Părinți?
226. Ce înseamnă cuvintele: „Care din Tatăl purcede”?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

227. Am auzit că romano-catolicii și protestanții spun că Sfântul Duh purcede și de la Fiul și chiar au adăugat la Simbolul Credinței aceste cuvinte. Cum susțin ei aceasta?
208. Ce mai susțin romano-catolicii cu privire la purcederea Duhului Sfânt?
229. Ce spun Sfinții Părinți în privința purcederii Sfântului Duh?
230. Când au adăugat cei din Apus, în Simbolul Credinței, cuvintele „Și de la Fiul” (Filioque)?
231. De ce e pomenit Sfântul Duh de obicei în rândul al treilea, după Tatăl și după Fiul?
232. De aceea vorbește și Simbolul Credinței despre Sfântul Duh după Tatăl și Fiul?
233. De aceea e numit Duhul Sfânt, în Simbol, „Domnul de viață făcătorul”?
234. Dacă Duhul Sfânt e Cel ce desăvârșește lucrarea pornită din Tatăl și săvârșită de Fiul, de ce se spune că Sfântul Duh „a grăit prin Prooroci”, cum zice Simbolul, adică a pregătit mântuirea pe care avea să o împlinească pe urmă Fiul?
235. Cum desăvârșește Sfântul Duh mântuirea noastră? Nu ajungea lucrarea lui Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu?
236. Chiar persoana Duhului Sfânt e aceea prin care vedem pe Hristos și ne unim cu El?
237. Lucrarea aceasta prin care Duhul Sfânt Se unește cu Hristos și lucrează în noi, împreună cu noi, la mântuirea noastră, nu are un nume deosebit?
238. Harul este numai al Duhului Sfânt, sau și al celorlalte persoane dumnezeiești?
239. Este un singur har, sau sunt mai multe?
240. Care sunt harismele, darurile și roadele Duhului?
241. Afară de acestea, mai sunt și alte daruri și roade ale Duhului Sfânt?
242. Dacă harul e o lucrare necreată a lui Dumnezeu în sufletul nostru și dacă prin el Însuși Duhul Sfânt lucrează în noi mântuirea, oare s-ar putea mântui omul și fără har?
243. Dar dacă harul ne e totdeauna de neapărată trebuință pentru mântuire și dacă mântuirea e un dar al lui Dumnezeu dat prin har, mai avem și noi vreo parte la lucrarea mântuirii noastre?
244. Dar învățătura Bisericii noastre care este?
245. Dar Dumnezeu nu știe din veci pe cei ce se vor mântui și pe cei ce se vor pierde? Dacă-i așa, cei pe care-i știe că se vor pierde cum s-ar mai putea mântui, și cei pe care-i știe că se vor mântui cum s-ar mai putea pierde?
246. Dacă harul face începutul mântuirii, și nu libertatea omului, și dacă de-abia după ce bate harul la ușa sufletului se poate hotărî omul pentru har, nu cumva harul înrăurește libertatea să-l primească? Și aceasta nu e un fel de silă din partea harului asupra libertății?
247. Chiar și atunci când omul a înaintat mult în viață și este pătruns adânc de har, conlucrează el liber cu harul?
248. Dacă omul e dator să conlucreze în chip liber cu harul la mântuirea sa, ce trebuie să facă omul ca să se mântuiască?
249. În ce scop cere Dumnezeu de la om fapte bune pentru mântuirea lui? Mai trebuie oare să mai dea și omul ceva lui Dumnezeu, în afară de jertfa pe care a dat-o Hristos, ca să primească mântuirea?
250. Dacă prin har, credință și fapte bune (virtuți) ne desăvârșim viața cea întru Hristos, până unde poate ajunge această desăvârșire și în ce constă ea?
251. Când are loc nașterea la viața cea întru Hristos și în ce constă ea?
252. În ce constă pruncia duhovnicească?
253. În ce constă creșterea duhovnicească?
254. Care este rezultatul acestei creșteri?
255. În ce constă sfințenia?
256. Care este articolul IX din Simbolul Credinței
257. Ce ne învață acest articol?
258. De ce să credem și în Biserică? Nu ne este de ajuns credința în cele trei persoane ale Sfintei Treimi?
259. Ce este Biserica?
260. Cine face parte din Biserică?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

261. Când a întemeiat Mântuitorul Biserica Sa?
262. Cum înfățișează Descoperirea dumnezeiască legătura dintre Hristos și Biserica Sa? 263. Ce înseamnă cuvintele „Trupul lui Hristos” sau „Trupul Domnului”?
264. Cum prelungește Biserica întruparea lui Hristos?
265. Cum ne facem membri ai Trupului tainic al Domnului, adică al Bisericii?
266. Ce alte nume se mai dau Bisericii?
267. Cum se înfățișează Biserica în calitatea ei de Zidire nouă și de mireasă a lui Hristos?
268. Ce legătură are această lume nouă, ca Trup tainic al Domnului, cu Trupul cu care Mântuitorul a trăit pe pământ?
269. Ce fapte adevăresc prezența Mântuitorului în Biserică?
270. Lumea cea nouă a Bisericii e alcătuită numai din creștini trăitori pe pământ?
271. Cum numește învățătura ortodoxă Biserica celor de pe pământ și cum numește Biserica celor din cer?
272. Cine sunt membrii Bisericii?
273. De ce credem în Biserică?
274. De ce se numește Biserica „una”?
275. Dacă Biserica este una, de ce, totuși, partea ei văzută are mai multe căpetenii, în persoana episcopilor eparhioți?
276. Despărțirea Bisericii apusene de cea răsăriteană n-a adus și ruperea unității Bisericii?
277. De ce se numește Biserica „sfântă”?
278. Poate fi Biserica Sfântă, dacă ea cuprinde și păcătoși?
279. De ce se numește Biserica „sobornicească”?
280. De ce se numește Biserica „apostolească”?
281. Ce așezământ are Biserica prin care asigură succesiunea apostolică?
282. Ce obârșie are ierarhia bisericească?
283. Câte trepte are ierarhia bisericească?
284. Care este cea mai mare autoritate în Biserică?

Sfintele Taine

285. Care este articolul al X-lea din Simbolul Credinței?
286. De ce se vorbește despre Botez în Simbolul Credinței?
287. Ce sunt Sfintele Taine?
288. Cine e săvârșitorul Sfintelor Taine?
289. Care e numărul Sfintelor Taine?
290. Ce este Botezul?
291. De unde rezultă că Botezul este o Taină, și nu un simbol?
292. Din ce rezultă trebuința de a boteza toți oamenii pentru ca să se mântuiască?
293. Când a fost așezată Sfânta Taină a Botezului?
294. Ce condiții se cer pentru primirea Sfântului Botez?
295. Copiii, neîndeplinind cele două condiții, de ce sunt botezați?
296. Ce adevăruri ne dă Sfânta Scriptură despre Botezul copiilor?
297. Care sunt efectele sau roadele Sfântului Botez?
298. De ce mărturisim credința într-un singur Botez?
299. Mai este botez în afară de cel din apă și din Duh?
300. Este vreo deosebire între Botezul lui Ioan Botezătorul și Botezul creștin cu apă și Duh, de care a fost vorba?
301. Ce este Taina Mirungerii?
302. Când a fost așezată Taina Mirungerii?
303. Cine a împărtășit întâi această Sfântă Taină?
304. Ce condiții trebuie să îndeplinească primitorul?
305. Cum se explică, săvârșirea Tainei Mirungerii atât prin punerea mâinilor, cât și prin ungere?

306. Ce este pocăința?
307. Când a fost așezată această Sfântă Taină?
308. Care sunt condițiile iertării păcatelor prin această Taină?
309. Ce este dezlegarea?
310. Ce este Sfânta Împărtășanie?
311. Când a fost așezată această Sfântă Taină?
312. Cum ajung pâinea și vinul Trupul și Sângele Mântuitorului?
313. Ce este această prefacere?
314. Pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele Mântuitorului din trupul vieții Sale pământești, sau în Trupul și Sângele de după Înviere?
315. Când are loc prefacerea și se săvârșește deci această Taină?
316. Sfânta Împărtășanie e numai o Taină sau e mai mult decât atâta?
317. Care sunt roadele împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului?
318. Ce este Hirotonia sau Preoția?
319. Când a așezat Mântuitorul această Sfântă Taină?
320. Pe ce temeuri se sprijină cele trei puteri ale Preoției: învățătoarească sau de propovăduire, sfințitoare și conducătoare?
321. Câte trepte are Preoția harică?
322. Ce înțeles au cuvintele Sfintei Scripturi: „Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată” (I Petru, 2, 9)?
323. Ce este Nunta?
324. Ce deosebire este între căsătoria civilă și nunta creștină?
325. Ce este Sfântul Maslu?
326. Când a fost așezată această Sfântă Taină?

Despre „viața viitoare”

327. În care articole din Simbolul Credinții se vorbește despre „viața viitoare”?
328. Care sunt aceste articole?
329. Ce ne învață aceste două articole?
330. Dacă oamenii vor învia odată, de ce mai mor? Pare drept să moară cei păcătoși, pentru că firea lor e robită de păcat, dar de ce să moară, cei ce trăiesc în sânul Bisericii, curățindu-se de păcate prin harul Sfințelor Taine și prin împlinirea poruncilor dumnezeiești?
331. Îndată după moarte și încă mai înainte de învierea trupurilor, sufletele celor credincioși și curățiți de păcate se duc la viața fericită. Dar ce se întâmplă cu sufletele celor care mor în necredință și în păcate?
332. Ce se întâmplă cu sufletele după moarte și mai înainte de învierea trupurilor și de judecata cea de obște?
333. Cine este judecătorul la această judecată particulară a sufletelor și cum se face ea?
334. De ce și cum Se folosește Mântuitorul de conștiința omului la judecata particulară? 335. De ce și cum Se folosește Mântuitorul de Sfinții Îngeri și de draci la judecata particulară?
336. Ce se va avea în vedere la această judecată?
337. Putem ști de la ce treaptă a virtuților sau a curăției sau a lipsei de patimi, în sus, merge cineva la rai și de la ce treaptă, în jos, merge cineva la iad?
338. Nu rămân vreunii într-un loc de mijloc, între rai și iad?
339. Dar cei ce se duc în rai sau în iad sunt cu toții pe aceeași treaptă de fericire sau de chinuri?
340. În ce constă fericirea sufletelor din rai?
- 341. Și în ce constau chinurile celor păcătoși?**
342. Dar atunci, nu e nici o putință să scape vreunii din cei ce ajung la chinuri?
343. Pot fi scoase sufletele din iad?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

344. Se poate ști sigur de un suflet că va fi scos de la chinuri datorită rugăciunilor Bisericii și a celor vii?
345. Nu se poate ști măcar în general care păcătoși se pot folosi de rugăciunile Bisericii?
346. Cum se face că rugăciunile Bisericii pot ajuta unora să se mântuiască de chinuri înainte de judecata din urmă?
347. Tot provizorie este și starea de fericire a sufletelor dreptilor înainte de judecata din urmă? Și tot de un grad mai mic?
348. Avem noi vreo legătură cu sufletele dreptilor din cer?
349. Avem temeuri să credem că Sfinții mijlocesc pentru noi prin rugăciunile lor?
350. Simțim noi trebuință și de rugăciunile Sfinților ca să fim ascultați de Dumnezeu? Nu ajung rugăciunile noastre?
351. În ce chip se mai arată legătura noastră cu sfinții?
352. Dar rugăciunea și închinarea nu se cuvin numai lui Dumnezeu? Nu dăm, așadar, oamenilor ceva ce se cuvine numai lui Dumnezeu?
353. Avem temeuri în Sfânta Scriptură pentru aceste cereri de mijlocire și pentru cinstirea sfinților?
354. Nu cumva umbrim, prin această cinstire a sfinților, slava care se cuvine numai lui Dumnezeu?
355. Avem vreun folos din această cinstire a sfinților?
356. Pe Sfânta Fecioară Maria, Maica Domnului, o cinstim la fel ca pe sfinți?
357. Prin ce ne mai arătăm cinstirea ce o dăm sfinților, în afară de rugăciunile prin care le cerem mijlocirea și-i laudăm?
358. Care sunt temeurile cinstirii moaștelor sfinților?
359. Dar temeurile cinstirii icoanelor care sunt? Și care este înțelesul cinstirii lor?
360. Până când va ține starea provizorie a sufletelor în rai și în iad?
361. Toate acestea vor fi deodată?
362. Când vor fi toate acestea?
363. Nu ni s-au dat nici măcar semne, după care să recunoaștem apropierea sfârșitului?
364. Vor învia deodată, atât dreptii cât și păcătoșii?
- Dar cu trupurile celor ce vor fi atunci pe pământ ce se va întâmpla?
366. Cum va fi trupul înviat, față de cel pe care îl avem acum?
367. Trupurile înviate ale păcătoșilor vor avea și ele aceste însușiri?
368. Ce se mai poate spune despre însușirile trupurilor înviate ale celor drepti?
369. Dar cu lumea aceasta zidită de Dumnezeu ce se va întâmpla? Va înceta să mai existe?
370. Ce rost mai are judecata din urmă, odată ce s-a făcut după moarte o judecată deosebită cu fiecare?
371. Ce se va avea în vedere la judecata din urmă?
372. În ce va consta pedeapsa veșnică a celor păcătoși?
373. Dar fericirea veșnică a celor drepti în ce va consta?
374. Ce înseamnă „Amin”?

Partea a II-a DESPRE NĂDEJDE

Nădejdea creștină

1. Pentru ce Crezul învață în articolele XI și XII tot aceleași adevăruri mântuitoare, despre care rostește și articolul VII?
2. Ce este nădejdea creștină?
3. Care sunt bunătățile făgăduite nouă de Dumnezeu?
4. De unde izvorăște nădejdea creștină?
5. Cine este îndreptățit să nădăjduiască în bunătățile făgăduite de Dumnezeu?
6. Care este însoțitoarea nădejzii creștine?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

7. Este nădejdea creștină un dar dumnezeiesc?
8. Ce folos dobândește cel ce nădăjduiește în Dumnezeu?
9. Care sunt roadele nădejzii creștine?
10. Despre cine se poate spune că păcătuiește împotriva nădejzii creștine?
11. Prin ce mijloace se întreține și se înprospătează nădejdea?

Rugăciunea

Rugăciunea particulară

12. De câte feluri este rugăciunea?
13. Ce este rugăciunea particulară?
14. Ce este rugăciunea?
15. Pentru ce este însoțită rugăciunea de unele semne văzute, precum semnul Sfintei cruci, starea în genunchi, facerea de metanii, ridicarea mâinilor și altele?
16. Cum se face semnul Sfintei cruci și ce zicem când îl facem?
17. Când ne însemnăm cu Sfânta cruce, facem oare și o mărturisire de credință?
18. Ce dobândim când ne facem semnul Sfintei cruci?
19. Când trebuie să facem semnul Sfintei cruci?
20. Ce înseamnă rugăciunea în genunchi, prosternarea cu fața la pământ, împreunarea mâinilor pe piept sau ridicarea brațelor, baterea de metanii și altele?
21. Cum trebuie să ne rugăm: cu glas tare sau în gând?
22. Are vreun preț rugăciunea făcută numai cu buzele, precum și semnele și mișcărilor văzute, care nu corespund cu mișcarea inimii?
23. Dar rugăciunea cântată are vreun preț?
24. De câte feluri este rugăciunea, după cuprinsul ei?
25. Care sunt foloasele rugăciunii?
26. Când împlinește Dumnezeu mai repede rugăciunile noastre?
27. Când și pentru ce nu ne ascultă Dumnezeu rugăciunile?
28. Rugăciunea folosește la ceva celui păcătos?
29. Cel ce trăiește după voia lui Dumnezeu, adică cel drept, mai are nevoie de rugăciune?
30. Ce se întâmplă cu cel ce nu se roagă?
31. Cum trebuie făcut rugăciunea ca să fie bine primit de Dumnezeu?
32. Care este cel mai potrivit timp pentru rugăciune?
33. Când ne cheamă la rugăciune toaca și clopotele bisericii?
34. Când trebuie să mai facem rugăciuni?
35. În ce loc putem să ne rugăm?
36. Dar nu este oare vreun loc hotărât pentru rugăciune?
37. Dar despre singurătate, ca loc de rugăciune, ce se poate spune?
38. Ce trebuie să cerem de la Dumnezeu prin rugăciune?

Rugăciunea domnească

39. Care este cel mai desăvârșit model de rugăciune?
40. Care este obârșia rugăciunii Tatăl nostru?
41. Prin ce se deosebește Rugăciunea Domnească de celelalte rugăciuni?
42. Din câte părți este alcătuită Rugăciunea Domnească?
43. Care este chemarea și ce înseamnă?
44. Câte cereri cuprinde partea a doua a Rugăciunii Domnești?
45. Care este întâia cerere din Rugăciunea Domnească și ce înseamnă această cerere?
46. Ce pedeapsă așteaptă pe cei ce ocărăsc numele lui Dumnezeu?
47. Cum preamărim pe Dumnezeu cu cuvântul?
48. Care este a doua cerere din Rugăciunea Domnească și cum se tâlcuiește?
49. Care este a treia cerere din Rugăciunea Domnească și ce cuprinde ea?
50. Care este a patra cerere din Rugăciunea Domnească și ce cerem prin ea?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

51. Care este a cincea cerere din Rugăciunea Domnească și cum se tâlcuiește?
52. Care este a șasea cerere din Rugăciunea Domnească și ce cerem prin ea?
53. Ce este ispita și cine este ispititorul?
54. Ispita este păcat?
55. Ispitele folosesc la ceva?
56. Atunci, dacă nimeni pe pământ nu este scutit de bântuiala ispitelor, cum trebuie înțeleasă cererea „Și nu ne duce pe noi în ispită”?
57. Puterile noastre singure sunt oare de ajuns pentru lupta împotriva ispitei?
58. Care este a șaptea cerere din Rugăciunea Domnească?
59. Ce se înțelege prin cuvântul „cel rău” din această cerere?
60. Ce tâlcuire are cererea a șaptea din Rugăciunea Domnească?
61. Care este a treia parte a Rugăciunii Domnești și ce cuprinde ea?
62. Ce este și ce înțeles are cuvântul „Amin” cu care se încheie Rugăciunea Domnească?

Rugăciunea Bisericii și foloasele ei

63. Ce se înțelege prin rugăciunea obștească sau rugăciunea Bisericii?
64. Care sunt foloasele acestui fel de rugăciune?
65. Ce este Biserica, privită ca locaș de rugăciune?
66. Care sunt începuturile rugăciunii obștești? Unde se adunau cei dintâi creștini ca să săvârșească Taina Sfintei Jertfe a lui Hristos?
67. Pe ce vreme se adunau creștinii la rugăciunea Bisericii din timpul prigoanelor și cu ce luminau locașurile de rugăciune?
68. După ce au încetat prigoanele și Biserica a dobândit pacea, unde s-a slujit Sfânta Liturghie?
69. Unde se zidește de obicei o Biserică?
70. Cum este întocmită o biserică pe dinafară?
71. Câte părți are o biserică și cum este împodobită pe dinăuntru?
72. Ce este Altarul bisericii și ce înseamnă el?
73. Cum este întocmit Altarul?
74. Ce se află pe Sfânta Masă?
75. În afară de Sfânta Masă, ce alte lucruri deosebite se mai găsesc în altar?
76. Care este cea mai frumoasă podoabă a unei biserici?
77. Ce este târnosirea unei biserici și cum se face?

Cultul divin public

78. Care sunt cele mai însemnate părți ale cultului divin public?
79. Ce este Sfânta Liturghie?
80. Ce sunt cele șapte Laude și care este numirea fiecăreia?
81. Unde își au obârșia cele șapte Laude?
82. De unde s-a luat numărul de șapte Laude?
83. Cum se săvârșește azi slujba celor șapte Laude?
84. Care este înțelesul și cuprinsul celor șapte Laude?

Despre Sfânta Liturghie

85. Care este fapta și dovada cea mai înaltă prin care omul cinstește și preamărește pe Dumnezeu?
86. Ce este jertfa?
87. Este veche jertfa?
88. Noi, creștinii, aducem jertfă lui Dumnezeu?
89. Care este această jertfa?
90. Cum se numește slujba în timpul căreia se pregătește și se aduce jertfa Sfintei Euharistii?
91. Cine a întemeiat Sfânta Liturghie? Sau cine ne-a învățat și poruncit s-o săvârșim?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

92. Când și cum?
93. Ce este, prin urmare, Sfânta Liturghie?
94. Cine poate săvârși slujba Sfintei Liturghii?
95. Unde se săvârșește Sfânta Liturghie?
96. În ce zile și în ce vreme din zi se săvârșește Sfânta Liturghie?
97. Sunt, în cursul anului, și zile în care nu se face Liturghia, nici chiar în mănăstiri?
98. Câte Liturghii avem în Biserica Ortodoxă?
99. Unde găsim scrisă rânduiala acestor Liturghii?
100. Aceste trei Liturghii se pot săvârși oricând în timpul anului?
101. Ce este Liturghia Darurilor mai înainte sfințite?
102. Care este obârșia acestei Liturghii?
103. În câte părți mai mari se poate împărți rânduiala Sfintei Liturghii?
104. Ce este Proscomidia?
105. Ce formă și ce numire poartă pâinea adusă de credincioși pentru Liturghie?
106. Ce închipuie prescurile și vinul aduse de credincioși pentru Liturghie?
107. Toată pâinea sau toate prescurile aduse de credincioși devin materie a Jertfei sau sunt folosite la Proscomidie?
108. Ce este „Sfântul Agneț”?
109. Ce sunt miridele?
110. Cum se așază pâinea (Sfântul Agneț și miridele) pe Sfânta Masă?
111. De ce se așază pâinea pe Sfântul Disc în chipul arătat sau ce închipuie această așezare?
112. Cum se pregătesc cinstitele Daruri?
113. Darurile binecuvântate astfel sunt prefăcute acum în Sfântul Trup și Sânge?
114. Ce anume simbolizează sau închipuie cele săvârșite la Proscomidie?
115. De ce partea de la începutul Liturghiei se numește „Liturghia catehumenilor” sau a celor chemați?
116. Care sunt părțile mai de seamă ale Liturghiei catehumenilor?
117. Ce binecuvântare se dă la începutul Liturghiei și care este înțelesul ei?
118. Ce este Ectenia mare?
119. Ce sunt Antifoanele care urmează după Ectenia mare și ce închipuie?
120. Ce închipuie Vohodul cel mic sau ieșirea cu Sfânta Evanghelie?
121. Ce înseamnă cuvintele „înțelepciune drepti”?
122. Ce închipuie Apostolul și Evanghelia?
123. Ce închipuie căderea sau tămâierea din timpul Apostolului?
124. De ce partea a doua a Liturghiei se numește „Liturghia credincioșilor”?
125. Care este miezul sau inima Liturghiei credincioșilor?
126. Unde se face sfințirea Darurilor?
127. Când se face această aducere?
128. Ce închipuie Vohodul mare sau ieșirea cu Sfintele Daruri?
129. Pentru ce preotul, oprindu-se cu cinstitele Daruri în mijlocul bisericii, face aici pomeniri?
130. Ce face preotul după ce intră cu cinstitele Daruri în Altar și ce închipuie cele ce se fac atunci?
131. Sfințirea Darurilor se face îndată după punerea lor pe Sfânta Masă?
132. Cum se face această pregătire sau ce ni se cere pentru a lua parte cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe?
133. Cum ne arătăm acum iubirea dintre noi?
134. Dar credința comună cum ne-o arătăm?
135. Ce înseamnă cuvintele: „Ușile, ușile; cu înțelepciune să luăm aminte!”, prin care preotul (diaconul) vestește rostirea Crezului?
136. Cum ni se vestește aducerea Sfintei Jertfe?
137. Ce înseamnă cuvintele: „Mila păcii, jertfa laudei” cu care credincioșii (cântăreții) răspund la îndemnul de mai sus?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

138. Cum aduc credincioșii „jertfa de laudă” în timpul Sfintei Jertfe?
139. Ce face preotul în acest timp?
140. Ce auzim noi din această rugăciune?
141. Care este această cântare de biruință?
142. Oare prin aceste cuvinte se sfințesc și se prefac Darurile?
143. Ce face preotul după sfințirea Darurilor?
144. Ce înseamnă cuvintele: „Pre toți și pre toate”, cu care răspunde acum corul?
145. După aducerea jertfei urmează îndată împărtășirea cu Sfintele Daruri?
146. În ce constă această pregătire?
147. Când încep în Sfântul Altar pregătirile pentru împărtășire?
148. Ce înseamnă această înălțare și aceste cuvinte?
149. Cum se împărtășesc Sfintele Daruri pentru împărtășire?
150. Ce închipuie „căldura” sau apa caldă care se toarnă în Sfântul Potir?
151. Cum se face împărtășirea?
152. Ce înseamnă ultima arătare a Sfântului Potir și ducerea lui la Proscomidie?
153. Ce este anafora și care este rolul ei?
154. Cum se termină Sfânta Liturghie?
155. Ce valoare și ce însemnătate are slujba Sfintei Liturghii în viața creștină, în comparație cu celelalte Sfinte slujbe despre care am vorbit mai înainte?
156. Ce folos și ce câștig sufletesc avem luând parte la Sfânta Liturghie?
157. Cum se explică puterea deosebită a rugăciunilor făcute în timpul Sfintei Liturghii? 158. Numai cei vii folosesc din săvârșirea Sfintei Liturghii?
159. Trebuie deci să luăm parte la Sfânta Liturghie?
160. Cum trebuie să ne pregătim pentru Sfânta Liturghie?
161. Când să venim la biserică?
162. Cum să luăm parte la Sfânta Liturghie? Sau cum se cuvine să stăm și ce trebuie să facem în biserică?
163. Fac bine cei ce îngenunchează la ieșirea cu Sfintele Daruri?
164. Se cuvine să cânte în biserică credincioșii?

Slujba Sfințelor Taine

165. Cine poate boteza?
166. Unde se săvârșește Botezul?
167. Când se săvârșește Botezul?
168. Ce sunt nașii? Care e rostul lor de Botez și care sunt datoriile lor față de fini?
169. Înainte de slujba Botezului ce rânduială se îndeplinește pentru cel ce vine să se boteze?
170. Care sunt părțile principale ale slujbei facerii catehumenului?
171. Ce sunt exorcismele?
172. Dar lepădările și împreunarea cu Hristos?
173. Cum trebuie înțelese exorcismele și lepădările de la Botez?
174. Care e prima parte de seamă a slujbei Botezului?
175. Care e a doua parte de seamă a slujbei Botezului și ce simbolizează ea?
176. Care e a treia parte de seamă a slujbei Botezului și ce închipuie ea?

Ungerea cu Sfântul Mir

177. Când se săvârșește a doua Taină, adică ungera cu Sfântul Mir?
178. Ce este Sfântul Mir?
179. Cum se face ungera cu Sfântul Mir și ce închipuie ea?
180. Care sunt părțile următoare ale slujbei?
181. Cum se săvârșește și ce semnifică înconjurarea mesei Botezului?
182. Cum și pentru ce se face spălarea pruncului, după ce a fost uns cu Sfântul Mir?
183. Cum și pentru ce se face tunderea părului la cel ce se botează?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

184. Cum se termină slujba Botezului și a Ungerii cu Sfântul Mir?

Pocăința

185. Cine poate spovedi sau primi mărturisirea păcatelor?
186. Cine trebuie să se spovedească?
187. Cum trebuie făcută mărturisirea păcatelor, adică spovedania?
188. Cum și de câte ori pe an trebuie să ne spovedim?
189. Care este locul cel mai potrivit unde se cuvine să se facă Mărturisirea?
190. Cum se face slujba Mărturisirii și a dezlegării păcatelor?
191. Ce sunt epitimiile sau canoanele de spovedanie și ce scop au ele?
192. Cu care altă Taină e strâns legată Taina Pocăinței?
193. Cine are dreptul de a da Sfânta Împărtășanie?
194. Când și de câte ori pe an se cuvine să se împărtășească credinciosul?
195. Cine se poate împărtăși?
196. Cum se cuvine să ne pregătim pentru împărtășire?
197. Când și cum se împărtășesc credincioșii (mirenii)?
198. Cum se face împărtășirea bolnavilor?

Hirotonia

199. Ce sunt hirotonia și hirotesia?
200. Cine are dreptul de a săvârși hirotoniile și hirotesiile?
201. Unde se săvârșesc hirotoniile și hirotesiile?
202. Când se săvârșesc hirotoniile și hirotesiile?
203. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala hirotoniei?

Cununia

204. Unde se cuvine să se facă slujba Cununii?
205. Când se săvârșește Cununia?
206. Când nu se pot face nunți?
207. Ce e logodna și care e rânduiala ei?
208. Ce rost au inelele de la logodnă?
209. Care este rostul nașilor la Cununie?
210. Care e partea cea mai de seamă din rânduiala Cununii?
211. Ce închipuie „cununiile” care se pun pe capul mirilor?
212. Ce înseamnă paharul acesta?
213. Ce înseamnă înconjurarea mesei?
214. Sunt îngăduite de Biserică a doua și a treia nuntă?
215. Slujba la a doua și a treia nuntă e ca și la cea dintâi?
216. E îngăduită a patra nuntă?
217. Ce trebuie să știe și să păzească mirii?

Maslul

218. Unde se face slujba Sfântului Maslu?
219. Cine poate săvârși slujba Sfântului Maslu?
220. Când se poate face Maslul?
221. Se poate face Sfântul Maslu pentru cei sănătoși?
222. Ce lucruri trebuie la săvârșirea Sfântului Maslu?
223. Care sunt părțile cele mai de seamă ale slujbei Sfântului Maslu?
224. Ce trebuie să știm despre untdelemnul de la Sfântul Maslu?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Despre ierurgii

225. Mai are Biserica Ortodoxă și alte slujbe pentru sfințirea omului în afară de Sfintele Taine?
226. Ce sunt acestea?
227. Care este rostul și scopul ierurgiilor?
228. Care sunt deci roadele sau urmările ierurgiilor?
229. Cum putem răspunde acelor care disprețuiesc ierurgiile?
230. Prin ce se aseamănă ierurgiile cu Sfintele Taine?
231. Prin ce se deosebesc ierurgiile de Sfintele Taine?
232. Unde și când se săvârșesc ierurgiile?
233. Cine poate săvârși ierurgiile?
234. În câte se împart ierurgiile după menirea lor?
235. Care sunt cele mai de seamă ierurgii privitoare la lucruri?

Despre Aghiasmă

236. Ce înseamnă cuvântul „Aghiasmă” (Aiasmă)?
237. De câte feluri e Aghiazma în înțelesul ei de slujbă?
238. Când se săvârșește Sfințirea cea mică a apei?
239. Care sunt roadele și folosul acestei slujbe?
240. Dar Sfințirea cea mare a apei când se face?
241. De ce se spune „Sfințirea cea mare a apei”?
242. Ce puteri are apa sfințită de la Bobotează și cum o folosim?
243. Care sunt cele mai de seamă ierurgii în legătură cu omul?
244. Care sunt ierurgiile în legătură cu nașterea?
245. Cum se face rânduiala în ziua dintâi și care este rostul ei?
246. Care este rânduiala în ziua a opta după naștere?
247. Cum se face și care este rostul rânduiei la 40 de zile după naștere?
248. Care sunt ierurgiile în legătură cu sfârșitul omului și grija pentru cei morți?
249. Cum se mai numește grija pentru cei morți?
250. Cum trebuie să fie sfârșitul adevăratului creștin?
251. Care este grija și datoria creștinească cea mai de seamă a celor vii față de cei ce-și dau sufletul?
252. De ce este atât de trebuincioasă spovedania și împărtășania pe pragul morții?
253. De ce se pune luminare aprinsă în mâinile celui ce trage să moară?
254. De ce se trag clopotele bisericii când moare cineva?
255. De ce se scaldă trupul răposatului și apoi e îmbrăcat în haine curate?
256. Pentru ce se așază trupul răposatului în sicriu și cu fața spre răsărit?
257. De ce se pune icoană cu cruce pe pieptul celui răposat?
258. Ce slujbă se face la casa celui răposat?
259. Când se face înmormântarea?
260. De ce trupul celui răposat e adus la biserică înainte de a fi înmormântat și aici i se face slujba înmormântării?
261. Slujba înmormântării este oare aceeași pentru toți repausații?
262. Care este partea cea mai de seamă din slujba înmormântării?
263. Ce înseamnă sărutarea cea mai de pe urmă pe care rudele, prietenii și cunoscuții o dau celui repausat?
264. Ce înseamnă „Veșnica pomenire” care se cântă repausatului la sfârșitul slujbei înmormântării, la punerea în mormânt și la parastase?
265. Se face vreo abatere de la rânduiala obișnuită a slujbei înmormântării, în vreun timp al anului?
266. De ce preotul, la coborârea sicriului în groapă, aruncă peste el prima lopată de țărână, în formă de cruce?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

267. Pentru ce preotul varsă cenușă din cădelniță, undelemn și vin peste trupul răposatului?
268. Ce este și ce închipuie coliva, care se face la înmormântări și parastase?
269. Ce sunt pomenile și ce rost au ele?
270. Ce trebuie să credem despre cei ce își dau trupurile să fie arse la crematoriu?
271. Ce sunt mormintele și cimitirele și ce rost au ele pentru noi creștinii?
272. Pentru ce se pune cruce la căpătâiul morților?
273. Prin ce se arată grija noastră față de cei repausați?
274. Care sunt soroacele sau termenele pentru pomenirea celor răposați?
275. De ce se face pomenirea la aceste soroace?
276. Cum se numește slujba care se face la aceste soroace, pentru pomenirea morților?
277. Se pot face parastase în tot timpul anului?
278. Ce sunt „sărindarele”?
279. Când și cum pomenește Biserica pe cei repausați?
280. Care sunt aceste zile și care e temeiul așezării lor?
281. În ce alt chip mai putem arăta grija față de răposați în afară de pomenirea lor în rugăciuni și slujbe?

Despre Acatiste și Paraclise

282. Ce sunt Acatistele?
283. Ce sunt Paraclisele?

Despre sărbători

284. Ce sunt sărbătorile și care este rostul lor?
285. Care e ziua de odihnă și sărbătoarea săptămânală a creștinului?
286. Pentru ce serbăm Duminica?
287. Creștinii au serbat dintru început Duminica?
288. De câte feluri sunt sărbătorile din cursul anului bisericesc?
289. Care sunt sărbătorile domnești (praznicele împărătești) din cursul anului?
290. Care sunt praznicile Maicii Domnului, adică sărbătorile mai însemnate închinete Sfintei Fecioare?
291. Care sunt sărbătorile sfinților mai aleși din cursul anului?
292. Cum trebuie să ținem sărbătorile?

Despre posturi

293. Ce este postul?
294. Care e rostul și folosul postului?
295. De câte feluri este postul după asprimea lui?
296. De câte feluri este postul după lungimea lui?
297. Care sunt posturile de o zi și pentru ce au fost așezate?
298. Când nu se postește miercurea și vinerea?
299. Care sunt posturile de mai multe zile din cursul anului?
300. Ce este Postul Paștelui?
301. Ce este Postul Crăciunului?
302. Ce este Postul Sfântă-Măriei?
303. Pentru ce s-a așezat și cât se ține Postul Sân-Petrului?
304. Cum trebuie să postim?

P a r t e a a III-a
DESPRE DRAGOSTE

Dragostea creștină

1. După credință și nădejde, care este cea de a treia virtute teologică?
2. Ce este dragostea?
3. Ce este dragostea creștină?
4. Prin ce este dragostea mai mare decât celelalte virtuți?
5. Către cine trebuie să se îndrepte dragostea creștină?
6. Pentru ce trebuie creștinul să iubească pe Dumnezeu?
7. Ce înseamnă a iubi pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul și cu tot cugetul?
8. Pentru ce creștinul trebuie să iubească pe aproapele său?
9. Cum trebuie să fie adevărata dragoste creștină?
10. Care sunt roadele dragostei?
11. Care sunt mijloacele cele mai de seamă prin care creștinul își poate întări și înmulți dragostea?
12. Care sunt păcatele împotriva dragostei creștine?

Legea morală

13. Ce trebuie să cunoască credinciosul pentru a putea săvârși fapte bune, după voia lui Dumnezeu?
14. De câte feluri sunt legile?
15. Cum este legea veșnică?
16. Ce este legea morală firească?
17. Ce foloase aduce omului legea morală firească?
18. Unde se vorbește despre această lege?
19. S-a păstrat legea firească în toată curăția ei?
20. Ce cuprinde legea Vechiului Testament?
21. Cele 10 porunci stau la temelie vieții morale a creștinului?
22. Ce este legea morală a Noului Testament?
23. În ce se cuprinde această desăvârșire?
24. Dar este oare cu putință a împlini o lege atât de desăvârșită?
25. Cum trebuie împlinită legea lui Dumnezeu?
26. Care e cuprinsul legii Noului Testament?
27. Porunca dragostei nu o găsim și în legea Vechiului Testament?
28. Ce sunt legile omenești despre care s-a vorbit mai înainte?
29. Ce sunt legile bisericesti?
30. Ce sunt canoanele?

Despre poruncile bisericesti

31. Cum se numesc poruncile privitoare la îndatoririle credincioșilor față de Biserică și câte sunt?
32. Care este întâia poruncă bisericască?
33. Ce învață această poruncă?
34. Care este a doua poruncă bisericască?
35. Ce învață această poruncă?
36. Care este a treia poruncă bisericască?
37. Ce învață această poruncă?
38. Care este a patra poruncă bisericască?
39. Ce învață această poruncă?
40. Care este a cincea poruncă bisericască?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

41. Ce învață această poruncă?
42. Care este a șasea poruncă bisericească?
43. Ce învață această poruncă?
44. Care este a șaptea poruncă bisericească?
45. Ce învață această poruncă?
46. Care este a opta poruncă bisericească?
47. Ce învață această poruncă?
48. Care este a noua poruncă bisericească?
49. Ce învață această poruncă?
50. Ce sunt legile civile?
51. Care este datoria creștinului față de legi?

Despre conștiința morală

52. Ce este conștiința morală?
53. I.a ce-i slujește omului conștiința?
54. Găsim în Sfânta Scriptură pilde despre lucrarea conștiinței?
55. Poate conștiința să dispară vreodată din sufletul omului?
56. Ce datorie avem față de conștiința noastră?
57. Stă în puterea credinciosului să împlinească îndemmurile conștiinței? Se poate hotărî el, când voiește, spre faptă bună sau spre faptă rea?
58. Ce este voia liberă a omului?
59. Unde se vorbește despre voia liberă?
60. Care este temeiul faptelor noastre?
61. De câte feluri sunt faptele omenești?
62. Cum se poate cunoaște bunătatea sau răutatea unei fapte?

Despre virtuți

63. Ce este virtutea creștină?
64. Care sunt însușirile virtuții creștine?
65. Care sunt roadele virtuții?
66. De ce însă cei virtuoși nu sunt feriți de necazurile pământești?
67. Virtutea este una singură?
68. Cum se împart virtuțile?
69. Ce sunt virtuțile teologice?
70. Ce sunt virtuțile morale?
71. Care sunt virtuțile morale?
72. Ce este înțelepciunea creștină?
73. Ce este dreptatea creștină?
74. Ce este cumpătarea creștină?
75. Ce este bărbăția creștină?
76. Găsim în Sfânta Scriptură pilde pentru bărbăția creștină?

Despre păcat

77. Ce este păcatul?
78. Care este originea păcatului?
79. Care sunt semnele după care se poate cunoaște păcatul?
80. Cum se naște păcatul?
81. Ce este ispita?
82. Poate creștinul să tăinuiască ispitele?
83. Care sunt mijloacele prin care se pot birui ispitele?
84. Ce este ocazia la păcat?
85. Ce este viciul?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

86. Cum poate fi înlăturat viciul?
87. Ce este obiceiul păcătos?
88. Cum trebuie judecat păcatul?
89. Care este pedeapsa păcatului?
90. De câte feluri este păcatul?
91. Păcatele personale sunt toate deopotrivă de grele?
92. Care păcate se numesc ușoare?
93. Ce sunt păcatele grele?
94. Păcatele grele sunt de un singur fel?
95. Care sunt păcatele capitale?
96. Ce este mândria?
97. Ce urmări aduce păcatul mândriei?
98. Ce este iubirea de argint?
99. Ce urmări aduce iubirea de argint?
100. Ce este desfrânarea?
101. Ce este invidia sau pizma?
102. Ce păcate se nasc din invidie?
103. Ce este lăcomia?
104. Ce păcate se nasc din lăcomie?
105. Ce este mânia?
106. Ce este lenea?
107. Care sunt păcatele împotriva Duhului Sfânt?
108. Ce spune Mântuitorul despre păcatele împotriva Duhului Sfânt?
109. Care păcate se numesc strigătoare la cer?
110. Care sunt păcatele strigătoare la cer?
111. Ne putem face părtași și de păcatele altora?
112. Ce înseamnă a duce o viață morală?

Cele zece porunci

113. Care este porunca întâi ?
114. Ce învață această poruncă?
115. Cine păcătuiește împotriva acestei porunci?
116. Se oprește oare prin porunca întâi cinstirea îngerilor și a Sfinților?
117. Care este porunca a doua?
118. Ce învață porunca aceasta?
119. Dar ce înțeles poate să aibă această poruncă la creștini?
120. Nu cumva prin cinstirea icoanelor creștinii calcă în vreun chip porunca aceasta?
121. Care este porunca a treia?
122. Ce învață porunca aceasta?
123. În ce chip se poate lua numele lui Dumnezeu în deșert?
124. Jurământul este, oare, oprit cu desăvârșire?
125. Ce este făgăduița sau votul?
126. Care este porunca a patra?
127. Ce învață porunca aceasta?
128. Este munca o datorie pentru creștin?
129. Când a dat Dumnezeu porunca muncii?
130. Cum este considerată munca în învățătura creștină?
131. Ce foloase aduce omului munca?
132. Ce învață Biserica noastră despre răsplata muncii?
133. Care este ziua de odihnă?
134. Care este porunca a cincea?
135. Ce înseamnă a cinsti pe părinți?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

136. De ce la porunca despre cinstirea părinților Dumnezeu adaugă, ca ceva deosebit, făgăduința fericirii și a vieții îndelungate?
137. Pe cine mai trebuie să cinstească copiii asemenea părinților lor?
138. Dar părinții au datorii față de copii?
139. Care sunt datoriile părinților față de copii?
140. Care este porunca a șasea?
141. Ce învață porunca aceasta?
142. Câte feluri de ucideri sunt?
143. Ce înseamnă uciderea sufletească?
144. Porunca a șasea oprește numai uciderea aproapelui?
145. Este și o sinucidere sufletească?
146. Este uciderea un păcat greu?
147. De ce este uciderea un păcat foarte greu?
148. Care este porunca a șaptea?
149. Ce se oprește prin această poruncă?
150. Este desfrânarea un păcat mare?
151. Care este porunca a opta?
152. Ce oprește această poruncă?
153. Este furtul un păcat greu?
154. Care este porunca a noua?
155. Ce oprește această poruncă?
156. Cum se poate săvârși minciuna?
157. Care sunt chipurile minciunii?
158. Este minciuna un păcat?
159. Este dator creștinul să spun întotdeauna tot ceea ce știe?
160. Care este porunca a zecea?
161. Ce oprește această poruncă?

Datoriile creștinului

162. Care este rostul legilor morale?
163. Care sunt aceste datorii ale creștinului?
164. Care sunt datoriile către Dumnezeu?
165. În ce chip slujește creștinul lui Dumnezeu?

Datoriile către sine însuși

166. Ce înțelegem prin datoriile creștinului către sine însuși?
167. De câte feluri sunt datoriile către sine însuși?
168. Care sunt datoriile creștinului către întreaga sa ființă?
169. Ce este cinstirea de sine?
170. În ce chip își arată creștinul cinstirea de sine?
171. Ce este cinstirea sau numele cel bun?
172. Care sunt foloasele cinstirii de sine?
173. Care sunt păcatele împotriva cinstirii de sine?
174. Ce este dragostea de sine?
175. În ce chip își arată creștinul dragostea de sine?
176. Care sunt foloasele dragostei de sine?
177. Care sunt păcatele împotriva dragostei de sine?
178. Ce este smerenia?
179. Este smerenia necesară mântuirii?
180. Care sunt însușirile smereniei?
181. Care sunt roadele smereniei?
182. Care sunt mijloacele pentru câștigarea smereniei?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

183. Care sunt păcatele împotriva smereniei?
184. Care sunt datoriile creștinului față de sufletul său?
185. În ce se cuprinde grija față de minte?
186. În ce chip poate păcătui creștinul împotriva acestei datorii?
187. În ce se cuprinde grija față de voință?
188. În ce se cuprinde grija față de simțăminte?
189. Prin ce mijloace se poate face acest lucru?
190. Care sunt datoriile creștinului către trupul său?
191. Viața nu poate fi nicicând jertfită?
192. În ce chip se îngrijește creștinul de sănătatea trupului?
193. Oprește Biserica participarea la bucuriile și plăcerile vieții?
194. Care sunt păcatele împotriva datoriei de a se îngriji de viața și sănătatea trupului?
195. Pentru împlinirea datoriilor către sine însuși, are creștinul nevoie de bunuri materiale?
Ce învață Sfânta noastră Biserică despre bunurile materiale?
196. Are fiecare om dreptul la bunurile materiale?
197. Condamna Biserica bogăția în sine?

Datoriile către aproapele

198. Prin împlinirea datoriilor către Dumnezeu și către sine însuși își îndeplinește creștinul toate datoriile sale?
199. Care sunt îndatoririle creștinului către aproapele?
200. Cine este aproapele nostru?
201. Ce înseamnă cinstirea aproapelui?
202. Care sunt păcatele împotriva cinstirii aproapelui?
203. Ce este dragostea către aproapele?
204. Este dragostea către aproapele o datorie de seamă a creștinului?
205. Care sunt însușirile dragostei către aproapele?
206. Dragostea creștină cuprinde și pe vrăjmași?
207. Ce mai învață Sfânta noastră Biserică despre dragostea față de vrăjmași?
208. Dar dacă vrăjmașul nu ia seama la dragostea noastră și se năpustește asupra noastră și asupra avutului nostru?
209. Dar dacă dușmanii atacă patria și avutul ei?
210. Care este măsura dragostei față de aproapele?
211. Care sunt roadele dragostei către aproapele?
212. Care sunt păcatele împotriva dragostei către aproapele?
213. Ce este dreptatea față de aproapele?
214. Prin ce se păcătuiește împotriva dreptății față de aproapele?
215. Care sunt datoriile față de viața sufletească a aproapelui?
216. Prin ce se păcătuiește împotriva datoriei de a îngriji de mântuirea aproapelui?
217. Mai sunt și alte datorii către viața sufletească a aproapelui?
218. Care sunt datoriile către viața trupească a aproapelui?

Familia

219. Ce este familia?
220. Care sunt însușirile familiei creștine?
221. Care este scopul familiei?
222. Care este însemnătatea familiei pentru viață?
223. Care sunt datoriile soților unul către altul?
224. Din cine este alcătuită familia?
225. Mai cuprinde familia și alte persoane?

Învățătura de credință creștină ortodoxă

Statul

226. Care sunt datoriile creștinului față de stat?
227. Poate Biserica să urmeze stăpânirea și să se dea după lume?
228. Trebuie să ne supunem stăpânirii lumești?
229. Care sunt exemplele pe care trebuie să le urmăm?
230. Trebuie să colaboreze Biserica cu stăpânirea atee?

Biserica

231. Care sunt datoriile creștinului față de Biserică?

Lumea

232. Care sunt datoriile creștinului față de lume?

Sfaturile evanghelice

233. Ce sunt Sfaturile evanghelice?
234. Câte și care sunt Sfaturile evanghelice?
235. Ce înțelegem prin sărăcia de bună voie?
236. Ce este castitatea sau fecioria?
237. Ce este supunerea față de un conducător duhovnicesc?

Fericirile

238. Ce sunt Fericirile?
239. Care este fericirea întâi și ce înțeles are?
240. Care este fericirea a doua și ce înțeles are?
241. Care este a treia fericire și ce înțeles are?
242. Ce a făgăduit Dumnezeu celor blânzi?
243. Care este a patra fericire și ce înțeles are?
244. Care este a cincea fericire și ce înțeles are?
245. Care sunt faptele milosteniei trupești?
246. Care sunt faptele milosteniei sufletești?
247. Cum trebuie săvârșite aceste fapte ale milosteniei?
248. Ce răsplata făgăduiește Dumnezeu celor milostivi?
249. Care este a șasea fericire și ce înțeles are?
250. Care este a șaptea fericire și ce înțeles are?
251. Care este a opta fericire și ce înțeles are?
252. Care este fericirea a noua și ce înțeles are?
253. Este nevoie să mergem întotdeauna de la o fericire la alta numai în ordinea arătată?
254. Ce alte condiții trebuie îndeplinite pentru însușirea virtuților din cele nouă Fericiri?